İSMET İNÖNÜ

DEFTERLER
(1919-1973)

1. Cilt

3. baskı

YKY

DEFTERLER
(1919 - 1973)

Ahmet Demirel 1957'de Trabzon'da doğdu. Ortaöğrenimini Darüşşafaka Lisesi'nde tamamladıktan sonra, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans ve doktora derecesini aldı. Halen Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Doktora tezinin Türkçe versiyonu olan *Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup* adlı çalışmasıyla *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi* başlıklı kitabı İletişim Yayınlarınca yayımlanmıştır (1994 ve 1995). Ayrıca Türkiye'de siyasal yaşam ve Türkiye'nin yakın tarihiyle ilgili olarak yayımlanmış çok sayıda makalesi vardır.

İSMET İNÖNÜ

DEFTERLER
(1919 - 1973)

1. CİLT

HAZIRLAYAN:
AHMET DEMİREL

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 1568
Tarih - 15

Defterler (1919 - 1973) / İsmet İnönü
1. Cilt 1919 - 1955
Hazırlayan: Ahmet Demirel

Kitap editörü: Cem Akaş
Çeviriyazı ve düzelti: Mustafa Koç

Tasarım: Nahide Dikel
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

Baskı: Pasifik Ofset
Çobançeşme Mah. Kalender Sok. No: 5 Yenibosna / İstanbul

1. baskı: İstanbul, Aralık 2001
3. baskı: İstanbul, Ocak 2008
Takım ISBN 978-975-363-951-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2000

Sertifika No: 1206-34-003513
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr
http: //www.yapikredi.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz / Erdal İnönü • VII
Sunuş / Ahmet Demirel • XI

DEFTERLER
1. CİLT: 1919 - 1955

1919 • 3
1922 • 17
1923 • 47
1924 • 57
1925 • 67
1927 • 85
1928 • 91
1929 • 107
1930 • 143
1935 • 161
1936 • 199
1937 • 221
1942 • 315
1943 • 351
1944 • 385
1945 • 421
1946 • 433
1947 • 443

1948 • 487
1949 • 507
1950 • 529
1951 • 541
1952 • 551
1953 • 573
1954 • 591
1955 • 617

ÖNSÖZ

Erdal İnönü

Babamla beraber yaşadığımız yıllarda zaman zaman cebinden çıkardığı ajanda tipinde küçük bir deftere dikkatle bir şeyler yazdığını görürdük. Örneğin sağlığı ile ilgili bir rapor geldiğinde bazı sonuçları hemen defterine geçirirdi. Ölümünden sonra Pembe Köşkteki kütüphanenin dolap çekmecelerinde kullanılmış bir çok ajanda bulduk. Babam, 1919'dan 1973'e kadar giden bu ajandalarda günlük olaylarla ilgili kısa notlar tutmuş. Kendisinin ve yakınlarının sağlığı, evin bütçesi, konuştuğu kişiler ve konuşma konuları, yaptığı, yapacağı işler hakkında bir iki cümle ile kendi kendisine bilgi veriyor. 1928'den önceki defterler Arap alfabesiyle, harf devriminden sonrakiler Latin alfabesiyle, yeni yazıyla yazılmış.

Bu defterler alışılmış anlamda günce sayılmaz. Verilen bilgi çok az, her gelişmeden de söz edilmiyor. Ama gene de bir çok olaya değiniliyor. En önemlisi, babamın bazı olaylar ve kişiler hakkındaki düşüncelerini, duygularını ve bazı karakter özelliklerini burada bulabiliyoruz. Bu bakımdan defterlerin tarihçiler için önemli belgeler oluşturduklarına kuşku yok. İlk kez 1972 yılında Metin Toker, Cumhurbaşkanlığı seçiminden hemen sonraki günlere ait defter sayfalarını Hürriyet gazetesinde yayımlamıştı. Şimdi defterlerin tamamı, İnönü Vakfı ile Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Şirketinin verimli işbirliği sonucunda kamunun ilgisine sunulmaktadır. Her iki kuruluşun yöneticilerini candan kutluyorum.

İnanıyorum ki defterlerde yalnız tarihçiler değil, tarihe meraklı pek çok okuyucu ilginç noktalar bulacaktır. Kendi hesabıma ben, anılarımı yazarken bir çok

kez defterlerdeki bilgiden yararlandım. Hatta bir seferinde bu bilginin güncel gelişmelere etkisi oldu. Bu olayı kısaca anlatayım.

1997 yılında Ankarada "Atatürk-İnönü posta pullan" sergisinin açılışında bir konuşma yapmam istenmişti. Sergide gösterilenler arasında 1929 yılına ait pullann yeni yazıyla basılmış ilk pullar olduğunu öğrendim. O yıla ait bir anıyı 1929 ajandasında ararken karşıma "Takriri Sükûn Kanunu" denilen yasa ile ilgili notlar çıktı.

Bu yasa, Cumhuriyetin ilk yıllannda ortaya çıkan Şeyh Sait ayaklanmasından sonra ülkede güvenliğin sağlanması ve devrimlerin korunması amaçlanyla çıkanlmıştı. Getirdiği önlemlerle özgürlükleri geçici olarak sınırlamıştı. Mecliste iki yıl için kabul edilmiş, 1927'de geçerliği iki yıl daha uzatılmıştı. 1929 Mart ayında tekrar uzatma, ya da kaldırma zamanı gelmişti.

Babam, 1929 ajandasındaki 27 Şubat tarihli notta, akşam, evinin yatak odasında Gazi ile iç durumu gözden geçirdiklerini, aleyhte gizli çalışma olduğunu, orduyu korumak gerektiğini, çare olarak "takriri sükûn" yasasını kaldırmaya karar verdiklerini ve bu karanndan dolayı Atatürk'ü tebrik ettiğini anlatıyor.

Sonra 4 Mart tarihli çok daha uzun bir not var. "Takriri Sükûn Kanunu için Nutuk projesi" başlıklı bu yazının Mecliste yapılacak konuşma için bir hazırlık olduğunu farkedince merak ettim, yayımlanmış Meclis konuşmalan kitabında 4 Mart tarihli nutku buldum. Gördüm ki, ajandadaki taslak, bazı eklemlerle, olduğu gibi Mecliste okunmuş. Cep defterine sığdınlan yazı Meclisteki konuşmanın temel yapısını oluşturmuş. Nutukta söylenen, "İktidar mevkiine çıkmak için Büyük Meclisin ekseriyetini almaktan başka çare olmadığını bir daha hatırlatmak isterim. Politika ile uğraşanlara bir noktayı tekrar edeyim. Bu memlekette bu Meclisten büyük kuvvet yoktur" gibi etkileyici sözler taslakta var.

Ankara'daki toplantıda okuduğum ajanda notlan hazır bulunanlann büyük ilgisini çekti, basında da yankılandı. Meclisin gücünü belirtmek üzere 1929'da söylenmiş bu sözler 1997'de yaşadığımız iç politika karmaşasında çıkış yollarını bulmamıza yardımcı oldu.

Defterlerde, babamın siyaset ve devlet anlayışının özelliklerini gösteren başka bir çok ipucu bulunabilir. Aynca özel üslubunun örnekleri de var. Bir tanesine işaret edeyim. 26 Ocak 1966 günündeki notta bir parti örgütü için, "çok eyiler" diyor. "İyi" yerine "eyi" demek, sanınm babamın kuşağının bir konuşma özelliğiydi. Tıpkı, kardeşim yerine kardaşım demek gibi. Atatürk'ün Lozan Konferansı sırasında babama gönderdiği bir telgrafta da "eyidir" yazıldığını görmüştüm.

Defterlerin başka bir özelliği, tarihe yön veren olaylara değinilirken bir iki cümle ile yetinilmiş olması. 1922 yılının 25 Ağustos Cuma gününe ait not, "Akşam Kocatepe soğuğunda çadırlı ordugahta yattıklarını" söylüyor. Bir de şunu ekliyor. "Gece, Başkumandan, Fevzi Paşa, ben, çadır önünde konuştuk." O kadar. Neler konuştuklarını, neler düşündüklerini söylemiyor. Ama herhalde böyle bir konuşma yapıldığını öğrenmek bir romancıya esin kaynağı olabilir. Konuşmadan bir kaç saat sonra, Kurtuluş Savaşını zafere götüren büyük taarruz başlamıştır.

İsmet İnönü defterlerinin yeni kuşaklara yararlı olmasını diliyorum.

SUNUŞ

Ahmet Demirel

İsmet İnönü'nün yaşam öyküsü, bir anlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk elli yıllık tarihinin öyküsüdür. Kuruluşundan İnönü'nün yaşama veda ettiği 25 Aralık 1973'e kadar geçen elli yıllık zaman dilimi içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti'ni ilgilendiren hiçbir olay yoktur ki İnönü içinde bulunmasın.

İnönü, bir Osmanlı bürokratı olarak başlayan kariyerini, Milli Mücadele döneminde en önemli görevleri üstlenen bir asker ve devlet adamı olarak sürdürmüş, ateşkes ve banş görüşmeleri sırasında bu vasıflanna bir de diplomatlık eklemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 29 Ekim 1923'ten, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) o zamana kadar tek parti olarak sürdürdüğü iktidarını, Beyaz İhtilal olarak adlandınlan bir seçim yenilgisinin ardından Demokrat Parti'ye (DP) devrettiği 14 Mayıs 1950'ye kadar geçen devrede İnönü, gerek devlet kademelerinde, gerekse dönemin tek partisi CHP içinde en üst düzeydeki görevleri üstlenen bir devlet adamıdır. Bu uzun zaman dilimi içerisinde çok kısa süreli bazı ara dönemler dışarıda tutulursa, İnönü ya başbakan ya cumhurbaşkanı ve aynı zamanda ya CHP genel başkan vekili ya da CHP genel başkanıdır. İnönü, bu dönemde, bir devlet adamı olarak, Kemalist ilkelerin hayata geçirilmesinde en etkin rolü oynamış; Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'nın dışında tutmayı başarmış ve ülkede, savaş sonrasında ortaya çıkan yeni dünya koşullarına uygun düşecek bir biçimde, tek partili sistemden çok partili sisteme geçişi sağlamıştır.

Çok partili sisteme geçilmesi ve 1950'deki seçim yenilgisinden sonra, İnönü artık ana muhalefet partisi lideridir. Bununla birlikte, bu yeni kimliği, hiçbir za-

man çok fazla ön plana çıkmamış veya gerek seçkinler gerekse geniş halk yığınlan İnönü'yü yaygın olarak bu şekilde algılamamıştır. Bu yeni dönemde, İnönü, iktidar partisi DP'ye alternatif bir muhalefet partisinin lideri olan bir siyaset adamı olarak görülmemiştir: Yandaşlanna göre o bir siyaset adamı değil, devleti kurtaran ve kuran en önemli iki liderden biri, her türlü müşkülat karşısında mutlaka danışılması, fikri alınması gereken, adeta partiler üstü bir devlet adamıdır. İktidan devralan DP'lilerin gözünde de o, kendilerine muhalefet eden bir partinin lideri değil, esas olarak, cumhuriyetin başından o zamana kadar sürdürmüş olduğu büyük otoritesinden çekinilmesi gereken bir liderdir.

27 Mayıs 1960'taki askeri darbenin ardından İnönü'nün ağırlığı kendini bir kez daha hissettirmiş, iktidara el koyan Milli Birlik Komitesi, her türlü icraatında, sürekli olarak, İnönü'nün desteğini aramış veya en azından onun karşı çıkabileceği icraattan kaçınmıştır. Askeri yönetimden sivil yönetime geçiş sürecinde İnönü yine anahtar rolü oynamış, bu zor dönem, 1961 seçiminde partisi yeterli oyu alamamış olmasına rağmen, onun başbakanlığı altında geçilmiş, yeni darbe girişimleri onun ağırlığı sayesinde aşılmış ve başarılı politikalan sayesinde ordu kışlasına dönmüştür. Kapatılan DP mensuplarının affi ve siyasi haklarının iadesi sorununun ülkede yarattığı çalkantılarla geçen 1960'lı yıllann ikinci yansında da, yeniden ana muhalefet partisi lideri konumuna geçmiş olan İnönü'nün siyasal yaşam içindeki özel ağırlığı hiçbir zaman azalmamıştır. Bu dönemde, "devletçilik, laiklik, reformculuk ve sosyal adaletten yana olmak" olarak tanımlanan "ortanın solu" sloganını ortaya atarak, Kemalist ilkeleri farklı bir isimle yeniden dile getirmiştir.

Ordunun 12 Mart 1971'de verdiği muhtıradan sonra girilen ara rejim döneminde de askerler, yaşı artık ilerlemiş olmasına karşın, sürekli olarak İnönü'yle karşı karşıya gelmekten kaçınmışlardır. Bu dönemde, İnönü'nün, partisinin ara rejim hükümetlerine bakan verme politikası CHP içinde itirazlara yol açmış ve bu süreç içinde İnönü genel başkanlıktan, CHP'den ve milletvekilliğinden istifa etmiş ve eski Cumhurbaşkanlarına verilen sürekli senatörlük hakkını kullanarak Cumhuriyet Senatosu'ndaki yerini almıştır. Böylece İnönü çok partili sisteme geçildikten sonra bile, fiili olarak bir siyaset adamından çok, bir devlet adamı olarak nitelendirilebilecek kariyerini, fiili olduğu gibi resmen de partiler üstü bir devlet adamı olarak tamamlamıştır.

• • •

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk 50 yıllık dönemiyle, hatta daha sonraki dönemleriyle ilgili olarak yapılacak çalışmalarda İnönü'nün anılan vazgeçilmez bir kaynak olurdu. Ama, bilindiği gibi, İnönü'nün Sabahatin Selek tarafından hazırlanıp 1985'te yayınlanan iki ciltlik anılarının birinci cildi 1922'deki Büyük Taarruz'a kadar olan dönemi kapsamakta; ikinci cildi ise İzmir'in 9 Eylül 1922'de kurtarılmasıyla başlayıp İnönü'nün cumhurbaşkanı seçildiği 1938 yılında tamamlanmaktadır. Üstelik bu ciltte 1937'de başbakanlıktan ayrılmasından, 1938'de cumhurbaşkanı seçilmesine kadar geçen döneme ilişkin anılanna çok az yer verilmiştir. Anıların sonunda da şu nota yer verilmiştir: "İsmet İnönü, ne yazık ki, hayatının bundan sonraki bölümünü yazmış, ya da kendi sözleriyle anlatmış değildir. Elde bulunan tek belge cumhurbaşkanı seçildikten sonra el yazısıyla kaleme almış bulunduğu ve çok kısa bir dönemi kapsayan satırlarıdır". Sözü edilen "bu satırlar" anılarda ek olarak verilmiştir.

İnönü'nün 1938 – 1973 arasını kapsayan döneme ilişkin anılarının olmaması gerçekten talihsiz bir durum olmakla birlikte, Metin Toker'in 1990'lann başında genişleterek ikinci kez yayınladığı, yedi ciltlik "Demokrasimizin İsmet Paşalı Yıllan (1944-1973)" adlı kitaplarından, İsmet İnönü'nün yıllar boyu düzenli olarak not tuttuğu bilinmekteydi. Hatta Toker bu kitap serisini hazırlarken İnönü'nün bu notlarından geniş ölçüde yararlanmış, yer yer de notlardan bazı küçük bölümleri kitaplarında olduğu gibi aktarmıştı. Ölümünün 28'inci yıldönümünde İnönü'nün bu günlüklerinin tamamı ilk kez gün ışığına çıkıyor.

• • •

Anılann, esas olarak ilerideki bir tarihten, geçmişe bakılarak hazırlandığı ve hatırda kalanların, seçmeci bir tarzla, zaman zaman da abartılarak aktarıldığı göz önünde bulundurulursa, sıcağı sıcağına yazılmış günlüklerin tarihçiler ve araştırmacılar açısından anılara göre çok daha değerli bir kaynak olduklan ortadadır. Bununla birlikte günlükler, çoğu zaman, ortalama okuyucu kitlesi için, anılara göre daha zor anlaşılabilir metinlerdir. Aynca, İnönü, bu günlükleri tutarken, değil bunların yayınlanmasını, ileride bir ikinci şahıs tarafından görülebileceği ihtimalini dahi aklına getirmemiş olduğundan, günlüklerin, kısa notlardan oluşmasının nedeni kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu durum notların anlaşılmasını biraz güçleştirmektedir.

Günlükleri yayına hazırlarken, metinlerin orijinalliğine dokunulmamasını; ama aynı zamanda da notların mümkün olduğunca anlaşılabilir olmasını sağlamayı amaçladım. Dolayısıyla bir yandan İnönü'nün yazmış olduğu metinleri olduğu gibi aktarırken, bir yandan da zaman zaman farklı bir yazı karakteriyle ek açıklamalar yapma yolunu seçtim. Böylelikle İnönü'nün yazdıklarıyla, bu açıklamalar birbirlerinden kesin olarak ayrıştırıldı. Bu açıklamalar sırasında da yorumdan mümkün olduğunca kaçınıp, olgusal düzeyde tamamlayıcı açıklama yapma yolunu seçtim.

• • •

Günlükler 1919'da, İstanbul'da tutulmuş olan notlarla başlıyor. İnönü, başlangıçta, doğal olarak, eski Türkçe harfle tuttuğu günlüklerini, Arap harfleri yerine Latin harflerini benimseyen Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un TBMM'de 1 Kasım 1928'de kabul edilmesinin birkaç ay öncesinden başlayarak yeni Türkçe harflerle tutmaya başlamıştır. Kanun kabul edildikten sonra da hemen hemen hiçbir notunu eski harfle yazmamış olması, onun önemli bir kişisel özelliğinin, değişen koşullara hızla uyum sağlama alışkanlığının önemli bir göstergesidir. İnönü bu notları 100'ün üzerinde küçük deftere tutmuş ve her yıl için ortalama olarak iki ayrı defter kullanmıştır: Genellikle yılın ilk altı ayı için bir defter, kalan altı ay için ikinci bir defter. Bazı yıllarda da, standart olarak kullandığı küçük defterlere ek olarak büyük defterler de kullanmıştır. İnönü, defterlerine en son notunu, ölümünden 14 gün önce 11 Aralık Salı günü yazmış. Bu son notunda şöyle diyor: "Kilo 58,5. Kahvaltıda kuşma. Yemeği yarım bıraktım. Akşama doğru Zafer Bey geldi. Mide rahatsızlığı. Senatoya gitmedim. İstirahat. Çok hafif yemek".

Bu 55 yıllık uzun zaman dilimi içinde sadece sekiz yıla ait notlar, (daha zayıf bir ihtimalle bu yıllarda not tutulamadığı için, daha yüksek bir ihtimalle de bu yıllara ait notlar daha sonra bulunamadığı için) ne yazık ki yok - 1920, 1921, 1926, 1931, 1932, 1933, 1934 ve 1938 yılları).

• • •

Tek parti döneminde ve tek partiden çok partili sistemine geçiş süreci içinde bir başbakanın ve bir cumhurbaşkanının nelere önem verdiği, neler yaptığı, za-

man zaman da düşünceleri bu günlüklere yansımış. 1950 –1960 arasındaki günlükler ise devleti kuranlar arasında ilk sıralarda yer alan ve devletin tek hâkimi konumunda bulunduğu bir sırada birdenbire iktidardan uzaklaşıp kendini ana muhalefet partisi lideri konumunda bulan bir liderin kaleminden çıkmış olan notlar olması açısından oldukça ilginç. Bu arada 1957 seçimleri öncesinde CHP'nin öteki partilerle işbirliği girişimi ve bu bağlamda diğer parti liderleriyle yapılan görüşmelerin tutanaklan da günlüklerde çoğu kez aynen aktanlıyor. Özellikle bu bölümün, bu partiler arası işbirliği konusunun aydınlatılması açısından çok yararlı olacağını düşünüyorum. İnönü'nün 1960'tan sonraki notları ise çok daha aynntılı ve daha anlaşılır bir şekilde tutulmuş. Böyle olunca da son derece hareketli bir dönem olan 1960-1973 yıllan günlüklerde aynntılı bir biçimde yerini almış.

* * *

Türkiye'nin yakın tarihinde oldukça önemli yeri olan günlerden birkaçında, İnönü'nün günlüğüne düştüğü notlara bakınca, anı ile günlük arasındaki farkı bir kez daha görüyoruz. Örneğin İnönü, bir anı kitabında, muhtemelen sayfalarca anlatacağı 27 Mayıs 1960 gününe sadece şu notu düşmüş: "İnkılâp. Milli Birlik Komitesi ilanı". Günlükten anladığımız kadanyla Gürsel, bir gün sonra İnönü'ye telefon etmiş, bir sonraki gün ise İnönü Gürsel'in ziyaretine gitmiş.

Takrir-i Sükûn Kanunu'nun kabul edildiği, 4 Mart 1925'te de günlüğe şu kısa not düşülmüş. "Fırkada hükümet teşekkülü müzakeresi. Bir kanun, istiklal mahkemeleri kurmak. Öğleden sonra saat beşte meclis. Program. Fuat Paşa'nın adem-i itimat ifadesi. Cevabım. Karabekir Paşa, Rauf Bey'le kanun müzakeresinde mücadele. Neticede kanun ve hepsi kabul". [Bilindiği gibi çıkan iki kanundan birincisi hükümete önemli yetkiler veren Takrir-i Sükûn Kanunu; diğeri ise biri isyan bölgesinde, diğeri Ankara'da olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kurulmasına ilişkin kanundur].

Buna karşılık CHP'nin iktidardan düştüğü 14 Mayıs 1950 seçimlerinin yapıldığı gün ile bunun ertesinde; aynca, 12 Mart 1971 günü ve hemen ertesinde notlar tutulmamış. Yıl başından itibaren düzenli olarak tutulan 1950 yılı notlan 11 Mayıs'tan, 2 Ağustos'a, 1971 notlan ise 20 Şubat'tan 20 Mart'a atlamış.

İnönü'nün günlüklerinde zaman zaman önemli bilgilerle karşılaşabiliyoruz. Örneğin, bilindiği gibi, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş süreci resmen

1930'un yaz aylarında başlamış olmakla birlikte, İnönü'nün 20 Nisan 1930'da tutmuş olduğu bir nottan partinin kurulmasına ilişkin kararın çok daha önceden verilmiş ve buna ilişkin hazırlıkların başlatılmış olduğunu açık bir biçimde görebiliyoruz. Öyle ki, bu nottan anladığımıza göre, Cumhurbaşkanı ve Başbakan, Serbest Fırka'nın resmen kurulmasından aylarca önce, kurulacak olan bu muhalefet partisinin başkanının kim olacağı hakkındaki kararı dahi vermiş durumdadırlar. İnönü'nün 20 Nisan 1930 günü, günlüğüne düştüğü not aynen şöyle: "Akşam Gazi ile Marmara'da. Yeni intihap. Muhalif fırka intihabı. Fethi Bey'in muhalefet riyasetini görüştük".

Sadece siyasi konuların değil, İnönü'nün özel yaşamından kesitlerin de yer aldığı bu günlüklerin (örneğin defalarca sigarayı bırakma teşebbüsleri, deniz banyoları) Türkiye'nin yakın tarihinin yeniden yorumlanmasında önemli bir katkısı olacağını düşünüyorum.

İnönü Vakfı'nın desteği olmasaydı, bu çalışma gerçekleşemezdi. Bu nedenle genel olarak bütün vakıf yöneticilerine, özel olarak da Sayın Özden Toker'e büyük bir teşekkür borçluyum. Günlüklerin ve yaptığım ek açıklamaların tamamını bir kez daha okuyarak, yaptığım bazı hatalan düzelten Sayın Metin Toker'e de teşekkür ediyorum. Günlüklerin eski yazıyla tutulan bölümlerinin yeni harflere aktarılması sırasındaki değerli katkılarından dolayı Sayın Mustafa Koç ve Sayın Yücel Demirel'e de teşekkürler. Günlüklerin dialarının çekilmesi işlemini gerçekleştiren Sayın Aydın Coşkun ve Sayın Uğur Ataç'a; günlüklerin okunarak bilgisayara aktarılması sırasındaki değerli yardımlarından dolayı Sayın Cem Doğan, Sayın Sefa Mercan ve Sayın Murat Yurdakul'a; ek açıklamalar yapılırken yaptığı katkılardan dolayı Sayın Meral Demirel'e de teşekkür ediyorum. Yapı Kredi Yayınlarının değerli yöneticilerine, kitabın uzayıp giden yayına hazırlık çalışmaları sırasında göstermiş oldukları sabır ve anlayıştan dolayı teşekkür borçluyum.

DEFTERLER

1. CİLT

(1919 - 1955)

1919

[Defterin ilk sayfasındaki not:]

1919 senesinde Kâzım beni her gün hatırlayacak.
1 Kanun-ı sânî Sene 1334
İsmet (imza)
***
İsmet dahi beni böyle hatırlayacak.
Kâzım (imza)

[İsmet İnönü'nün Mütareke dönemi İstanbul'undan kesitler veren 1919 yılına ait notları, İnönü ve Kâzım Karabekir'in birbirleri için karşılıklı yazmış oldukları bu notla başlamaktadır. İnönü, Mondros Mütarekesi'nden sonra İstanbul'a gelen Kâzım Karabekir Paşa ile olan ilişkisini hatıralarında şöyle anlatır: "Lağvedilen ordu-ların, kolorduların kumandanları da birbiri ardına İstanbul'a gelmeye başladılar. Bu arada benim yakından temasta bulunduğum Kâzım Karabekir Paşa da İstan-bul'a gelmişti. O Kafkas Cephesinde Kolordu Kumandanı idi. Kolordusu lağvolmuş, çağırmışlar geldi. Zeyrek'te bir evi vardı. Orada otururdu. Mütarekenin bu dağınık-lık ve keşmekeş içinde geçen günlerinde Karabekir Paşa ile çok görüştüm". (İnönü, İsmet, Hatıralar, 1. Kitap, s. 171).

1919 yılına ait notların tutulduğu bu defterin ilk sayfasında aşağıdaki matbu ibareler yer almaktadır:

"YENİ MUHTIRA DEFTERİ
1919 -1335 -1337
Tâbi' ve Nâşiri
İstanbul'da Babıali Caddesi'nde No: 109
Afîtâb Kırtasiye Mağazası Sahibi Muhammed Sâdık
İstanbul Fincancılar Yokuşunda Agop Matyosyan Matbaası'nda tab olunmuştur.
Cülûs-ı Hümâyûn Mes'adet Makrun-ı Hazret-i Padişahî Fi 4 Şevvâl Sene 1337 ve Fi 4 Temmuz 1335 Sene-i Maliye
Vilâdet-i Pürmeymenet-i Hazreti Hilâfetpenâhî Fi 21 Recebülmükerrem Sene 1277 Ezser Nev İlân-ı Kanun-ı Esasi Fi 23 Temmuz sene 1324"]

1 Ocak Çarşamba

Kâzım'ı ziyarete evlerine gittim. Zeyrek'teki biraderinin evi.

2 Ocak Perşembe

Hareket. Kâzım, Tekfur Dağı'na K. 14'e gitti. Uğurlar olsun hayırlısı.

Ben istasyona gitmedim. Göğsümü üşütmüşüm. Rahatsızım.

3 Ocak Cuma

Çıkmadım. Evde ve hastayım.

4 Ocak Cumartesi

Çıkmadım. Seyfi Bey, Saffet Bey geldiler.

Ağabeyim, Doktor Musa Kâzım, Rıza Bey, sonra Lütfi Bey geldiler.

Alemdar Gazetesi'nde Nigehbân Cemiyet-i Askeriyyesi var imiş. Tesviye-i rüteb filan istiyormuş.

5 Ocak Pazar

Seyfi Bey – M. Kemal Paşa yaveri Cevat Bey - bizim eski yaver Necmettin Bey geldiler. İyiyim, fakat çıkmadım.

Saffet Bey de geldi.

M. Kemal Paşa'ya "İstanbul muhafızı zabitan arasında siyasi cereyanlar var" demiş. M. Kemal Paşa da "Nigehbân Cemiyeti'ni takip etmek lazım" demiş.

Pahalılık ve açlık çok fena halde.

6 Ocak Pazartesi

Doktor Rıza Bey geldi. İzmirli Kâzım Bey ile Seyfi Bey öğle yemeğinde. Yemekten sonra Rauf Bey, Salih ve Saffet Beyler. Akşama doğru biraz dışarı çıktım, dolaştım. Şiddetli baş ağrısı.

7 Ocak Salı

Akşam üzeri Refik Bey'in arabasıyla İzzet Paşa'ya gittim. Bir iki saat görüştük.

Gece babama gittim. Kavga ettiler.

9 Ocak Perşembe

Dün Saffet Bey'le beraber Harita Dairesi'ne gittik. Yapılan haritaları gördük.

10 Ocak Cuma

Öğleden sonra Sipahi Ocağı'na gittim. Yağmurlu bir hava. Bilardo oynadım.

13 Ocak Pazartesi

Bugün Hükümet tebeddül etmiş. Sadrazam istifa etmiş.

Öğleden sonra Saffet ile Sipahi Ocağı'na gittik. Bilardo oynadık.

Avdette Rauf Bey'e uğradık.

Yaver Paşa Harbiye Nazın olmuş diye bir havadis.

[Sadrazam Tevfik Paşa hükümette bazı değişiklikler yapmak amacıyla 12 Ocak'ta Padişaha istifasını sunmuştu. Tevfik Paşa'nın ikinci kabinesi 13 Ocak'ta açıklanmış ve bu kabineye bazı yeni isimler alınmıştır. Tevfik Paşa'nın bu yeni hükümeti 3 Mart'a kadar görevde kalacak, bu tarihte yerini birinci Damat Ferit Paşa hükümetine bırakacaktır. Tevfik Paşa'nın açıklanan kabinesinde Harbiye Nazırı Ömer Yaver Paşa'dır.]

14 Ocak Salı

Bu gece babamda idim. Batum işinden ziyan etmişler. Bin lira kadar. Pek müteessir.

15 Ocak Çarşamba

Harbiye nazırı Yaver Paşa gelmiş.

Bu gece babamda idim. Daha sakin.

16 Ocak Perşembe

Üç günden beri Şinasi Bey isminde bir genç geliyor. Cevat Paşa söylemiş. Satfet Lütfi Bey Avrupa'ya gidecek imiş, Sabahattin Bey'in yanına. Kendisine vesaik verilsin. Öte beri verdik. Bugün Kâzım Paşa ile görüştük. (Reîs-i sânî) Bu adamın memuriyetine ve emin olduğuna dair Hariciye müsteşarı ile görüşmek lazım.

Cevat Paşa'nın yaveri ikinci erkân-ı harb zabiti yüzbaşı (ismini bilmiyorum) dedi ki evvelki gün 14/15 de Pera Palas'ta bir şayia çıkmış. İsmet Bey isminde bir

miralay bir tabur askerle Babıali'yi basmış. Morfi hadisesinden sormuş. Yüzbaşı Şükrü Bey, "Ermeniler çıkarıyor" dedi ki pek doğrudur.

Bugün cıvanım Nedim öldü.

Müsteşar muavini Kâzım Bey, Cevat Paşa, eli ziyade bir şey yapmayan oturuyor. Muhassasat kesildi. Erzak hiç.

17 Ocak Cuma

Sipahi Ocağı'na gittim. Kalabalık. İzzet Paşa'yla briç oynadık. Onun arabasıyla köprüye indim, döndüm.

18 Ocak Cumartesi

Hariciye müsteşarıyla görüştüm. Şinasi Bey'in memuriyetinden ve Satvet Lütfi Bey'in vazifesine gideceğinden haberdar değil. Soracak söyleyecek.

19 Ocak Pazar

Dairede. Akşam babamda.

20 Ocak Pazartesi

Dairede. Jandarma Kumandanı Refet Bey'de.

Vakit sahibi Ahmet Emin Bey'le görüştüm. Üsera meselesini deruhte edecek. Babam bize geldi. Satranç oynadık. Babam zayıf. Merak ediyorum.

[Ahmet Bey Ahmet Emin Yalman'dır.]

21 Ocak Salı

Hüsrev Bey'le görüştüm. İtilaf, sansüre almış. Rıza ile görüştüm. İdarehanesine gittim.

Dedikodu – Mevhibe ağladı, ağladı.

Gece babama gittim. Seniha'ya yemiş götürdüm. Satranç oynadık.

[Rıza, İsmet İnönü'nün erkek kardeşi, Seniha'ysa kız kardeşidir.]

24 Ocak Cuma

Sabahleyin Hulusi Bey, Karabekir geldi.

Sipahi Ocağı'nda saat bir, sonra da içtima. Sipahi Ocağı'nı talep etmişler. Vazgeçmeleri için adamlannıza müracaat edilsin mi, edilmesin mi müzakeresi. Edilsin.

İzzet Paşa ile briç, İsmail Bey'le satranç. İzzet Paşa'nın arabasıyla eve.

27 Ocak Pazartesi

Mevhibe ile çarşıya gittik. Bankaya gittik. Doktor Lütfi Bey'i anneme getirdik.

28 Ocak Salı

Dairede Yusuf Razi Bey ile görüştük. Hasan Tosun Bey ile görüştüm. Doktor Lütfi Bey'i getirdim. Annem hasta.

5 Nisan Cumartesi

Kâzım Paşa bu akşam bizde. Yemek yedik.

6 Nisan Pazar

Bu akşam babamda. Rumlar tecavüzatta bulunacaklar diye bekçilere müteyakkız bulunmalannı ve ahalinin muavenet etmesini tebliğ etmişler. Bekçiyle beraber mahalleli nöbet tutuyor imiş. Babam uyumamak fikrinde.

7 Nisan Pazartesi

Yunanlılann istiklal günü imiş. Nezaret karşısında jandarma dairesini İngilizler işgal etmiş. Fransızlar Darülfünun binasını istiyorlarmış. Rıza, İzmir'den telgraf almış (durgunluk devam ederse tedenni muhtemeldir) mealinde.

Hoca geldi.

9 Nisan Çarşamba

Bu akşam babam bizde yemekteydi.

10 Nisan Perşembe

Bugün Rıza'nın idarehanesine gittim. Konuştuk. Akşam Kâzım Paşa yemekteydi.

Dairede Fevzi Paşa ile görüştük. İzmir haritalarına dair.

11 Nisan Cuma

Bugün sabahleyin İzzettin Beylere gittik. İyi bir gün geçirdik. Bugün teyzem geldi.

Akşam Kâzım Paşa ile yemek yedim. Yann gidiyor.

[Erzurum'daki 15'inci Kolordu Kumandanlığına atanan Kâzım Karabekir bu vazifesine başlamak için İstanbul'dan ayrılacaktır.]

12 Nisan Cumartesi

Gülcemal'de Amerikalılar var. Onlar bu teehhüre ne diyecekler acaba?

Kâzım Paşa bugün Gülcemal'e bindi. Bugün gidecek iken ne vakit gideceği belli olmaz oldu. Hulusi Bey de gidiyor.

Dairede Kâzım Paşa, sulh konferansına müşavir olursa beni teklif edeceklerini söyledi. Salih Bey'in seryaver odasında müsteşar Nuri Bey tatlı tatlı anlattı. Nezaretc Ferit Paşa gelir imiş, durmayacak imiş. Mevkuflara iyi su içirdiğinden itap etmiş. Avni Paşa'ya "ağaçkakan" diyor. Meclis-i vükelanın onları müzakere ettiğini hikâye etti. (Eski bir sadrazam Aydın valisi Esat Paşa'dan naklen.)

Bu akşam babam bizde yemek yedi. Rıza, Hatice, Hüsamettin beraber.

[Hüsamettin ve Hatice, İsmet İnönü'nün kız kardeşinin çocuklarıdır.]

13 Nisan Pazar

Kâzım Paşa'nın vapuru bugün gitmiş.

14 Nisan Pazartesi

Hoca gelmedi. Perşembe günü öğleyin gelecekmiş.

15 Nisan Salı

Süleyman'a 15 gün izin için tezkire verdik. Olması için aynca yirmi beş müracaat.

Akşam üzeri kıraathaneye gittim.

Babam ile Şehzadebaşı'nda dükkânlan ve evi gördüm. Bankaya gittim. Mevhibe'nin parasını saydım. (535,90) lira. Benim param bin yüz lira var idi. Yemen mektuplannı koydum.

Dün akşam Osman Şevket Bey'i tevkif etmişler. Nihat Paşa ve Behiç Bey de varmış.

Bugün Naci Bey bize geldi.

16 Nisan Çarşamba

İzzet Paşa'ya gittim. Mucibi olmuş. Tebrik ettim.

17 Nisan Perşembe

Bugün Hoca öğle vakti geldi. Hanımın baş ağrısı devam ediyor. Gece babama gittim.

27 Nisan Pazar

Polis müdürü Halil Bey'e Saffet Bey'le beraber gittik. Kendini birçok methetti. İngilizlerin adamı olduğu belli. Kendi de söylüyor, "Yirmi beş senedir hizmet ediyor imiş. Bu millet kendini takdir etmemiş. İki günde herifler nasıl anlamışlar." Silahlar için vesika verıneyi vaat etti.

28 Nisan Pazartesi

Öğleden evvel ve sonra polis müdüriyetine gittim. Tahrirat müdürü Ali Bey'in (eski kaymakam) odasında bir saatten fazla bekledim. Bazı muhaberat gördüm. Polis idaresi tamamen İngiliz idaresi gibi çalışıyor. Vesikayı aldım.

Gece Fuat Beylere Cevat Bey çağırdı. M. Kemal Paşa tarafından yeni teklif ettikleri müfettiş memuriyetini görüştük. Beraber gitmeyi kabul etmem. Ne diye! Mütemayil olsam Erkân-ı Harbiye Riyasetini teklif edecek!

29 Nisan Salı

İzzet Paşa'ya gittim. Çiftlik arazisi üzerine görüştük. Az buluyor.

Ahvâl-i umûmiye üzerine görüştük. İtalyan mümessili "Ahvâl-i umûmiye size daha ağırdır. Hükümetiniz nasıl daha nikbin anlayamıyorum" demiş. Sonra Reşit Akif Paşa geldi. Satranç oynadık. Reşit Paşa yüzünü gözünü boyamış. Farkında değil.

2 Mayıs Cuma

Hoca bugün geldi. Satranç da oynadık.

3 Mayıs Cumartesi

Bugün dairede M. Kemal Paşa ile görüştük. Müfettişliği takarrür etmiş. Bir talimat yazıldı. Tekrar yazıldı. Fahrettin Bey tebdîl-i hava istiyormuş. Beni Üçüncü Kolordudan istiyor. Muvafik bulundum.

Akşam babam ile görüştüm. Muvafakat fikrindeyiz. İbrahim Tali Bey de gidiyor.

[13 Kasım 1918'den beri İstanbul'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilmesi kararı 30 Nisan 1919'da Padişah Vahdettin tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.]

4 Mayıs Pazar

Bugün Erkân-ı Harp Reisi Miralay Kâzım Bey'e dedim ki teşebbüs yapmak için yeniden görüşmek lazım. Basri Bey'den biraz havadis aldım.

Reis-i sani Kâzım Paşa ile görüştüm. "Cevat Paşa gelinceye kadar karar verme" diyor. Cevat Paşa Erkân-ı Harb Reisi oluyor imiş. O halde layihayı tatbik edeceklermiş.

[Cevat Paşa, Cevat Çobanlı'dır.]

12 Mayıs Pazartesi

İzzet Paşa istemiş. Gittim. Öğle yemeğini orada yedik.

Yaveri Naci Beyi tevkif etmişler. Döndüğüm zaman Müsteşar Paşa'ya onun tarafından söyledim.

26 Mayıs Pazar

Bugün İngilizce hocasına mektup yazdım. Şimdilik dersi tatil ettiğimi bildirdim.

Mayıs ayına ait son sayfaya yazılan not

Mayıs karanlık günler.

İzmir'i Yunanlılar işgal etti. Tevessü ediyorlar. İzmihlâl-i kat'î'den bahsolunuyor. İstanbul'dan bizi çıkarıyorlarmış. Mukavemet yok. İmkan yok. Hükümette o fikir de yok.

Mitingler. Siyah Osmanlı bayrakları.

2 Haziran Pazartesi

Cevat Paşa murahhas heyetine beni teklif edecek. Hazırlanmaklığımı söyledi.

3 Haziran Salı

Cevat Paşa ile görüştüm. Heyet-i murahhasaya girecekler için kendisiyle görüşmemişler. Hiddetli. Belki de kimse gitmeyecek. Saffet Bey herhalde gidecek gibi. Ona öteberi hazırladım.

4 Haziran Çarşamba

Bugün Cevat Paşa beni Babıali'ye gönderdi. Umûr-ı Siyasiye Müdir-i Umûmîsi Reşit Bey bana sû-i muâmele etti. Pek terbiyesiz bir adam. Akşam üzeri sadrazam ile görüştük. Nüfus talimatını haiz mütehassıs adam beraber almalarını söyledim. Olmaz dedi. Yarın Maliyeye gitmekliğimi söyledi. Tırnaklan, sakalı, ahvali kukla gibi.

5 Haziran Perşembe

Bugün Maliyeye gittim. Şube müdürü listeye baktı. Kaymakam Ali Bey ile ben heyet-i murahhasaya dahil değilim. Geldim. Harbiye Nazın Şevket Turgut Paşa da aynı şeyi söyledi. Sonra gidecekmişiz.

6 Haziran Cuma

İzzet Paşa'ya gittim. Haydarizade İbrahim Efendi de orada idi. Beraber Beşiktaş Sarayı'na gittik. Seyfi Bey'in hareminin mektubunu Avni Paşa'ya verdim. Ferit Paşa heyetini teşyi için vükela toplanmıştı.

Akşama babam, annem hepsi bizde iftarda.

7 Haziran Cumartesi

Bugün çıkmadım. Akşama doğru Babıali'yi dolaştım. Oruçlu değilim.

8 Haziran Pazar

Dairede Saffet Bey'le beraber idik. Bir Fransız zabiti Edip Bey'e istifasını geri almasını söylemiş.

18 Haziran Çarşamba

Yüzümde öteberi var. Aşağıya Lütfi Bey'e uğradım.

19 Haziran Perşembe

Hastayım. Daireye gittim. Tabip Saadettin Bey'den ilaç istedim. Eve geldim. Yüzümdeki şeylere ilaç yapacağız.

20 Haziran Cuma

Evdeyim. Hastayım. Saffet Bey geldi. Çıkamadım. İzzet Paşa'ya gitti.

21 Haziran Cumartesi

İzzet Paşa, Fevzi Paşa ile geldiler.

İzzet Paşa bu anarşiden, hükümet ile vükelası arasında ihtilaf bulunmasından mehâlik-i kat'iye görüyor. Hakkı var. Nifakı nasıl izale etmeli.

Tahsin Bey geldi, uzun görüştük.

Hastayım.

Doktor Lütfi Bey geldi, ilaç yaptı.

Gece kıraathaneye kadar gittim.

22 Haziran Pazar

Miralay Ömer Lütfi Bey geldi. Havadisleri M. Kemal Paşa beklemiyor imiş. Bandırma tarafında toplanıyorlarmış. Yunanlılar Bergama'ya tekrar ve cebren girmişler. Hükümet bu işlere muarız imiş. Sonra Kâzım Paşa geldi. M. Kemal Paşa vazifesine devam ediyor imiş. Garip vaziyet. İsyan mı edecek. Posta müdir-i umûmisi Refik Halit Bey'e telgraf çekmiş, Müdâfaa-i Hukuk-i Milliye, Müdâfaa-i Hukuk-i Vatan Cemiyetlerinin telgraflarını kabul etmemesi için idarehanelere verilen caniyane emri geri alsınlar diye yazmış.

Hep hastayım. Evden çıkmıyorum. Rıza ile sigorta işini konuştuk.

23 Haziran Pazartesi

Bu akşam ağır idim.

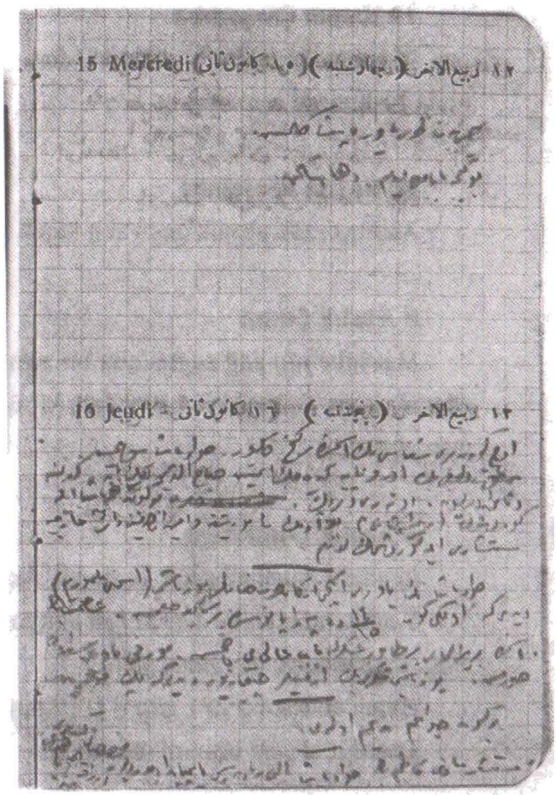
24 Haziran Salı

Ağabeyim Doktor Bahri Asım'ı getirdi. Boğazımda bazı şeyler karıştırmalar yaptı. Hararetim dün gece otuz dokuzu geçti. Bakalım bu akşam. Mülazım İzzet Bey'den haber gönderdim. Akşam Saffet Bey geldi.

25 Haziran Çarşamba

Bu gece hararetim 38,8 yine kabus ve ağırlık var. Tenkih yaptım ve rahat ettim.

Hanım bugün oruçlu.

9 Temmuz Çarşamba

Dairede Salih Beyle görüştüm. Enişteşi hasta imiş.

Haydarpaşa'ya gitmek için köprüye indim. Vapuru kaçırdım. Avdet ederken Salih Bey'e, Sait Bey'e (Yemen'deki Taiz kumandanı) rast geldim. Sait Bey'le biraz görüştük. Gezdik.

Doktor Lütfi Bey'le görüştüm. Babamın midesinin fotoğrafını aldıracağız.

[İnönü'nün günlüğünde 9 Temmuz'dan 19 Kasım'a kadar not yoktur. Hatıralarında, bu dönem hakkında kendisiyle ilgili olarak şu bilgileri veriyor: "Ben, daha önce de söylediğim gibi ordu ile münasebetim kesilmediği halde, umumiyetle açıkta bulunuyordum. İstihzârât-ı Sulhiye Komisyonu'ndaki vazifeme nihayet verilmiş, fakat başka bir vazifeye tayin edilmemiştim. Nihayet 4 Ağustos'ta Kolordu Kumandanı salahiyet ve tahsisatı ile Askeri Şûra Muâmelât-ı Umûmiye Müdürlüğüne tayin olunduğum bana tebliğ edildi. Bu vazifem de uzun sürmedi. Ya ağustosun son günlerinde, yahut eylülün başında, Askeri Şûra lağvedildi. Bu müddet zarfında, gazetelerden ve çeşitli çevrelerden aldığım haberlerle ahvali takip ve muhtemel gelişmeleri tahmin etmeye çalışıyordum. En büyük meşgalem kitap okumaktı. Bu meşgaleme bir yenisini ilave ettim. İngilizce öğrenmeye başladım. Bir İngiliz hoca bulmuştum, onunla çalışıyordum. Zaman zaman akşamları, arkadaşlarla buluşur, Cenyo birahanesinde bir iki kadeh içerken hem havadis alışverişi yapar, hem de memleket meselelerini konuşurduk. 1920 yılını bu suretle bulduk." (İsmet İnönü, Hatıralar, *1. Kitap, s. 176 - 177).]*

19 Kasım Çarşamba

Eniştemden telgraf Çanakkale'den: "Yarın geliyorum." Hemşirede, çocuklarında hepimizde aşırı sevinç.

20 Kasım Perşembe

Abdürrezzak akşam geç vakit kendi kendine çıkageldi. Sıhhati yerinde.

5 Aralık Cuma

Mevhibe'nin sağ sağrısında bir ağrı var. Hamilden mi, üşüttü mü, tahmin edemiyorum. Doktor Lütfi Bey dedi ki: Bazen çocuğun başı gelir, tazyik eder de öyle ağrı olur.

6 Aralık Cumartesi

İngilizce muallimi geldi, başladık. Akşam İzzet Paşa'ya gittim.

Yatarken Mevhibe dedi ki beli ağrıyor. Yatarken mavi odada garip bir gürültü oldu, bir sandalye devrilmiş gibi.

Hamil abdestten 271 gün – (11 Mart'tan)

Tevellüt akşam ezanını müteakip.

7 Aralık Pazar

Zevali saat altıda, sabah namazı vaktinden evvel Mevhibe uyandırdı. Dedi ki işaret gelmiş. Beli şiddetle ağrıyor. Aşağıdan ebeye haber göndermişler.

Yatmaya çalıştık. Uyuyamadık, kalktık. Kırmızı odaya gittik. Namazımı kıldım. Ağrı devam ediyor. (Tevellüde Seyfi Bey gelecekti. Onu bekledim öğleye kadar. Onu babama aldım. Sonra beraber çıktık Şehzadebaşı'na.)

Yemeğe geldim saat:1. Ağrı şiddetli. Çok mustarip oluyor. Doktor Burhanettin Bey gelmiş. Daha vakit var. Belki 24 saat sürecek. –Çok mustarip– gittim. Daireye gittim. Saat 5'e gelmeden geldim. Oğlum olmuş. Ne güzel oğlum.

11 Aralık Perşembe

Reşit Bey, Mecit Bey'le geldiler. "Mukabil teklifat"ı verdim.

Vekâletten çekilip müdiriyet-i umûmiyeye geçmemize muvafakat etmediler. Müdiriyeti de münhal bırakmamış dediler.

1922

[İnönü'nün 1920 ve 1921 yıllarına ait notları yoktur. Bilindiği gibi bu dönem içinde İnönü İstanbul'dan Ankara'ya geçmiş, 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM'ye Edirne mebusu olarak katılmış, 25 Nisan 1920'den itibaren Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) görevine getirilmiştir. Hem Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisliği hem de Batı Cephesi Kumandanlığı görevlerini üzerinde bulunduran İnönü, 5 Ağustos 1921'de Batı Cephesi'ndeki işlerinin yoğunluğu nedeniyle Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisliği görevinden istifa etmiş, bu göreve, aynı gün Fevzi (Çakmak) Paşa getirilmiştir. Notların tekrar tutulmaya başlandığı 1922'de İnönü, Batı Cephesi Kumandanlığı görevini sürdürmektedir. 1922 notları Büyük Taarruz'u da kapsamaktadır.]

16 Nisan Pazar

Başkumandan Ilgın'dan geldi. Adnan ile beraber müttefiklerin cevapnamesi konuşuldu. Geceleyin trenle ve otomobil ile Ankara için hareket ettiler.

İtalyanların Söke mıntıkasını tahliye edecekleri havadisini ve tertibatını anlattım. Yunan işgalinden bu mıntıkayı kurtarmak gayr-ı mümkin olduğu konuşuldu.

[Ankara Hükümeti, Müttefiklerin 22 Mart tarihli ateşkes ve 26 Mart tarihli barış önerilerine 5 Nisan'da cevap vermiş, ateşkes önerisini ilke olarak benimsemişti. Ancak Ankara Hükümeti ateşkesle birlikte Anadolu'nun düşman askerlerinden arındırılmasını istiyordu. Ankara'nın karşı önerisine göre ateşkes anlaşmasının imzalanmasından başlayarak on beş gün içinde Eskişehir-Kütahya-Afyon bölgesindeki düşman askerleri çekilecek, dört ay içinde de İzmir dahil Anadolu'nun tamamı düşman askerlerinden arındırılacaktı. Bu koşulların kabul edilmesi halinde Ankara hükümeti üç hafta içinde delegelerini barış önerilerini görüşmek üzere kararlaştırılan kente göndermeye hazırdı. Müttefikler bu önerilere 15 Nisan'da olumsuz cevap verdiler. "Ankara'nın şartlarını görüşmek

üzere delege göndermeyi kabul edişini memnunlukla kaydettiklerini belirten dışişleri bakanları, bazı özel noktaları müzakere edebileceklerini ancak Ankara'nın ileri sürdüğü şartları kabul edemeyeceklerini bildirdiler. Anadolu'nun hemen boşaltılmasına başlanmasına Yunan Hükümeti'nin razı olamayacağını, olsa bile, Yunanistan'ın Trakya'ya asker kaydırmasına engel olamayacaklarını, ama boşaltma tarihini öne almaya hazır olduklarını bildiren dışişleri bakanları, müzakerelere katılacak temsilcilerin adlarını rica ederek konferans yerini ayrıca bildireceklerini kaydettiler." (Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, *Cilt IV, s. 381). İsmet Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa ve Adnan (Adıvar) Beyle görüştüğü "cevapname" Müttefiklerin vermiş olduğu bu karşı cevaptır.]*

17 Nisan Pazartesi

Konya vali vekili Abdülhalik Bey geldi. Öğleden sonra I. Kumandanı Fahrettin Bey'e gittik. Akşam yemeğinden sonra trenle döndük.

[Konya Vali Vekili Mustafa Abdülhalik (Renda) Bey, İzmir'in kurtarılmasının hemen ardından, 24 Eylül 1922'de İzmir Valiliğine atanacaktır.]

21 Nisan Cuma

Söke'nin İtalyanlar tarafından işgali. Bugün Mustafa Bey'in Değirmen Burnu'nda müheyya toplara gittim.

22 Nisan Cumartesi

Çay'a İhsan Paşa'ya gittim. Görüştük. Söke işgali İtalyanlarla Yunanlılar arasında bir anlaşma neticesinde bir tahliyedir. İzmir muhtariyeti hududunun Söke'ye şamil olacağı tasmim edildiği anlaşılıyor. İlk haberler üzerine ahalinin tahliyede de serbest olduklarını tebliğ etmek mümkün idi. Ankara'dan hiçbir karar ve cevap vermediler. Ahalinin ve hükümetin naklini sorduk. Cevap alamadık.

[İtalyanlar 17 Mayıs 1919'da işgal ettikleri Söke'den, bir yıla yakın bir süre geçtikten sonra, 20 Nisan 1920'de çekilmiş, ama, İtalyanların boşalttığı Söke'yi 21 Nisan'da Yunanlılar işgal etmişti.]

23 Nisan Pazar

Meclis'in ve hükümetin sene-i devriye teşekkülü merasimi. Akşam hükümete gittik. İâde-i ziyâret ettik. Mektep çocukları vatanperverane nutuklar söylediler. Gece fener alayı. Sabahleyin süvari müfrezesiyle çok mani atlattım. Sonra dereye atladım, düştüm. Hayvanım yaralandı.

26 Nisan Çarşamba

II. Manevra için öğleden sonra saat 2.30 hareket. Akşam Aziziye'ye muvasalat.

27 Nisan Perşembe

II. Manevra için Karadağ'a hareket. Öğleden sonra tenkidat (Selahaddin Paşa, Yakup Şevki Paşa, ben).

28 Nisan Cuma

III. Hareket. Çandır'dan (okunamadı) köyüne. Orada 19. Alayı öğleden sonra teftiş. Akşam Sivrihisar. Ramazanın biri.

29 Nisan Cumartesi

Öğleden evvel Çandır'da. Fırka 61 Y. 159 teftiş, tatbikat, tenkit. Salih Bey'e taziye. Sonra Bolvadin'e. Orada akşam yemeği. İhsan Paşa'da Çay'da.

Bugün bizimkiler Malatya'dan hareket etmişler.

1 Mayıs Pazartesi

Sabahleyin Tayyare Mektebi'ne gittim. Fazıl Bey yaralanmış, onu gördüm.

Öğleden sonra Fahrettin Paşa'ya gittik. Bağı bahçeyi gezdik.

1/2 Mayıs, eşraf geldi. Ramazan münasebetiyle görüştük.

9 Mayıs Salı

Ağır topçu 25. Alay (Vehbi Bey'in)

Akşehir civannda sancak tevdii merasimi.

Akşam Yüzbaşı Şemsettin sofrada.

10 Mayıs Çarşamba

Y. 176'nın teftişi İzzettin Bey'le bugün.

11 Mayıs Perşembe

Tartıldık. Ben 76 kilo. Demek tevakkuf var, hatta 76,5'ten tenakus.

13 Mayıs Cumartesi

Y. 37'nin teftişi (Ulupınar civannda). Tenkitten sonra İzzettin Bey'le beraber Akşehir'e avdet.

14 Mayıs Pazar

Ilgın'a hareket. Akşam Fahrettin Paşa'ya intizar. Fırka 2'de teftişte imiş.

15 Mayıs Pazartesi

Süvari Tatbikat Mektebi'nin manejlerine iştirak. Mani bahçesinde atlatma. Öğleden sonra süvari bataryası. Teftiş. Mektebin futbolu. İzmir'in sene-i işgaliyesi matemi.

Çeşme'de Mustafa Kemal Paşa, Asım Gündüz Paşa, Yüzbaşı Ömer, İsmet Paşa.
(İnönü Vakfi Arşivi)

16 Mayıs Salı

Fahrettin Paşa, ben.

Ilgın: Sabah manejine iştirak. Manialardan atlama. Manejden Akşehir'e avdet.

17 Mayıs Çarşamba

Öğleden sonra Bolvadin'e hareket.

Akşama Bolvadin'de Kemalettin Bey'in hemşerisinin düğünü.

18 Mayıs Perşembe

Sabah saat 8.30'da Aziziye'den hareket ve Selahaddin Paşa ile mülakat. Memnun (müsteşarlığından). Öğle yemeği VI. Kâzım Paşa ile. Memnun.

Bana vesayası; Cephe tertibatı nasıldı? Kol güzergâhında denize muttasıl duvar. I. Ordunun merkezi Menek. II. Ordunun cephe.

Sıhhatim için çıkıp dolaştım. Galiba dört beş gün çıkmadım. Paşa'ya II. Orduda ve mülakat. Akşehir'e, oradan Konya'ya hareket.

19 Mayıs Cuma

Sabah Konya'ya muvasalat. İstasyon'da basit bir istikbal. Evde. Hayri paratifodan ağır hasta. İzzet zayi olmuş (17 Teşrinisani 37'de).

[İzzet (İnönü), İsmet İnönü'nün ilk oğludur. İnönü, İzzet'in doğumu üzerine, 7 Aralık 1919 tarihli günlüğüne, "Daireye gittim. Saat 5'e gelmeden geldim. Oğlum olmuş. Ne güzel oğlum" notunu düşmüştü. İzzet, ne yazık ki, daha iki yaşını doldurmadan, 17 Kasım 1921'de vefat etmiştir. "İzzet zayi olmuş" şeklindeki nottan İnönü'nün oğlunun ölümünden ancak altı ay sonra haberdar olduğu anlaşılıyor. Hayri, İnönü'nün en küçük erkek kardeşidir.]

20 Mayıs Cumartesi

Hayri'nin hastalığı tifo imiş.

Konya'da öğleden sonra Hilâl-i Ahmer Hastanesi'nde ziyaret. Rüştü Paşa'yı. Tatbikatta iki raporda bir müfettiş. Sizin müfettiş, Kâzım Bey'i gördüm.

21 Mayıs Pazar

Behiç Bey'i, topçu müfettiş-i umûmîsini gördüm. Çarşıya gittim.

22 Mayıs Pazartesi

Hayri'ye elbiselik aldık. 12 çorap aldık. Valideye elli lira verdim.

Vali ile görüştüm. Beş yüz bin liralık erzak tedariki mümkündür diye konuştuk.

Gece avdet. Bizim sıhhiye reisi ile Doktor İhsan Bey'e İzzet'in hastalığı sebebini iş'ar etmesi için konuştuk.

23 Mayıs Salı

Mektep muallimleri bu akşam iftarda.

25 Mayıs Perşembe

23 ve 14. fırkalar arasında manevradan.

Manevradan sonra resmi geçit.

Gece yansı Akşehir'e avdet.

26 Mayıs Cuma

Doktora husyelerimi muayene ettirdim. Ağrının hâiz-i ehemmiyet bir arızadan olmadığını teyit etti.

27 Mayıs Cumartesi

Maliye Vekili ile Adnan Bey geldi.

[Bu tarihte Maliye Vekili Hasan Fehmi (Ataç) Bey'dir. Hasan Fehmi Bey, Hasan (Saka) Bey'in istifası üzerine boşalan bu göreve, bir ay kadar önce, 24 Nisan 1922'de seçilmiştir.

Adnan (Adıvar) Bey ise bu tarihte Meclis İkinci Başkanı'dır.]

28 Mayıs Pazar

Bayram. Sabahleyin erkenden kalktık. Camide namaz, merasim, tebrikat.

Öğleden sonra Maliye Vekili ile çalışma. Akşam avdet etti.

[28 Mayıs Ramazan Bayramı'nın ilk günüdür.]

29 Mayıs Pazartesi

Öğleden sonra İzzet Bey ile.

Hastaneleri teftiş.

Gece geç vakte kadar mülakat (Adnan kaldı)

30 Mayıs Salı

Adnan ile rüesayı ziyaret.

Akşam hamama gittim.

31 Mayıs Çarşamba

Konya'ya 21.30'da hareket ettim. Saat 7'de muvasalat (derezinle).

1 Haziran Perşembe

Az akıntı. Çok canım sıkıldı. Öğleden sonra Mekteb-i Sultânî'nin şehadetname tevdii merasimi. Maarif hakkındaki telakkiler hakkında nutuk. Vilayette konferans ve tedabir.

2 Haziran Cuma

Akıntı ziyade.

Öğleden sonra 4'te trenle hareket. Ilgın'da Fahri Paşa'yla yemek.

Gece Akşehir'den Adnan Bey istedi. Gelecek. Akıntıyı gösterdim. Teselli ve temin etti.

3 Haziran Cumartesi

Sabah Bolvadin'e muvasalat. Mikroskobik muayenesinden mûcib-i itminân netayiç.

Öğleden evvel endaht tecrübesine hareket. Fransız topları ile şarapnel endahtı.

Öğleden sonra Y. 47 Osman Ağa'da. Alayın Kâzım Paşa tarafından teftişi (Gayr-ı kâfî tenkit yaptık).

4 Haziran Pazar

Fırka 16 Y 44 Kaymakam Vehbi Bey'in alayının Yakup Şevki Paşa tarafından teftişi.

Öğleden sonra Kâzım Paşa karargâhına uğrayarak avdet. Muhittin Bey'i ziyaret.

Gece maarif münakaşası.

Mikroskop muayenesi daha müsait.

6 Haziran Salı

Kemal Bey'le beraber Ali Hikmet Bey'i ziyaret. Avdet.

10 Haziran Cumartesi

Birinci Kolordu'ya hareket. Ziyaret.

11 Haziran Pazar

Şimdilik mektepte manej. Av yürüyüşü. Nakliyeler. Kalkan oyunu. Boks. Futbol. Derede atlama.

12 Haziran Pazartesi

Bu gece Bahriye başkumandanı ile görüşmek üzere hareket.

Zevalde bahirde başkumandanla mülakat. Vaziyeti-i umûmî hakkında müzakere efkâr. İhsan Paşa işini takrir.

Müdâfaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa ile akşam Sivrihisar'a avdet.

13 Haziran Salı

Müdâfaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa ile hareket. Çandır'da Salih Bey'le mülakat. Bir alayı teftiş. Konya. Ali Hikmet Bey'le mülakat. Bolvadin'de Yakup Şevki Paşa ile mülakat. Paşa iaşe vaziyetinden dolayı hiddetli ve mütecavizane.

Çal'da İhsan Paşa ile mülakat. İhsan Paşa gizli nazarlarıyla tehditkâr ve hain.

[İhsan Paşa, Ali İhsan Sabis'tir.]

14 Haziran Çarşamba

Gece garip sessizlik. Cepheye rabtı. Gündüz Kâzım Paşa ile 1 ve 57 muhaberatı mütalaa.

Gece Kemal Bey'le mülakat. Fevkalade hararetli ve şiddetli. Ordu kumandanları hakkında ıstırap ve şikâyet.

15 Haziran Perşembe

Müdâfaa-i Milliye Vekili ile malzeme ve teçhizat nevakısını ve sûret-i ikmâlini mütalaa.

Akşam beraber yemeğe pek geç kaldık.

16 Haziran Cuma

Öğleden evvel Aksaray'a hareket, demiryolunun resm-i küşadı.

Vali ile iaşe münakaşası.

17 Haziran Cumartesi

İaşe buhranı ile uyuyorum. Tedavimle uyanıyorum. Bugün Birinci Ordu'da beni emr-i vâki karşısında bıraktı. 18 Haziran'dan itibaren açlık var diyor.

Entrika ve maksad-ı ikâ-ı müşkilât muhakkaktır.

İhsan Paşa'nın işten el çektirilmesi için Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'ye yazdım.

Gece Mümtaz Bey geldi. İhsan Paşa'nın İzzettin Bey'le aleyhinde. Fesat ve fevkalade dedikodu.

[İsmet Paşa, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'ye gönderdiği yazıda Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın ordunun yönetimini çıkmaz bir yola düşürecek davranışlarda bulunduğunu belirtmiş ve görevden alınmasını istemiştir.]

18 Haziran Pazar

Bugün Ali İhsan Paşa, İzzettin Bey'in istifasını bildirdi. Evrâk-ı lâzimesini göndermesini söyledim. Birinci Kolordu'nun cephe emrinin alındığını, 19 harekat saat 13'te tebliğ ettim. Kâzım Paşa bu sabah geldi. Görüştük, gitti. Kendisine söylediklerim: İaşe tedariki için para, maaşların iadesi, Ali İhsan Paşa'ya.

19 Haziran Pazartesi

Ali İhsan Paşa'nın kumandanlığına nihayet verilmesi için başkumandanlıktan tebliğ aldım. Fahrettin Paşa'yı celp ettim. Gece yarısından sonra geldi.

Ordulara tebligat yaptım. Kendisini yola çıkardım. Ilgın'da kollara arazi gösteren bir hastada taharriyat menfi çıktı.

[İsmet Paşa'nın Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'ye gönderdiği yazı üzerine, Ali İhsan Paşa görevden alınarak Müdâfaa-i Umûmiye Vekâleti emrine verilmiş ve

hakkında soruşturma başlatılmıştır. Ali İhsan Paşa'dan boşalan göreve, Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin (Altay) Paşa vekâleten atanmıştır.]

10 Haziran Salı

Fahrettin Paşa gitmiş. Saat 4'te Birinci Ordu'nun kumandasını deruhte etmiş. Akşam Başkumandan Adapazarı'ndan soruyordu. Meseleye hallolmuş nazarıyla bakılabilir dedim.

22 Haziran Perşembe

Fırka 1'e gittim. Naci Bey'le görüştüm. Y. 39 kumandanına yapılan muamele asla şedit değilmiş.

23 Haziran Cuma

Öğleden sonra Fahrettin Paşa geldi. Vazü'l-ceyş hususunda tafsilat ve mütalaasını söyledi.

24 Haziran Cumartesi

Oto derezinle Beşinci Kolordu'ya hareket kararında. Öğle yemeği. Süvari Y 13 Galip Bey'in teftişi. Tenkitler.

Gece dokuzdan sonra avdet.

25 Haziran Pazar

Refikaya mektup. Valideyle maa ellişer lira lef ettim. Arif Bey hakkında 2. Ordu'nun tahriratı üzerine başkumandanlığına yazdım.

26 Haziran Pazartesi

Süvari Fırka 14 Y 54'ün teftişi. Arif Bey cevapta geldi. Nafia vekâletine caiz olur mu? Teftişten avdette Hasan Hasbi Bey'i gördüm. Saat 10'da evinde kaldığını söylüyor.

27 Haziran Salı

İstihkam depo taburunun teftişi. Tel örgülerinin bombalarıyla tahribi. Adana valisine tebligat. Nurettin Paşa kolordusu için istizah.

28 Haziran Çarşamba

Fahrettin Paşa ile beraber 1. Süvari fırkasının 14. Alayını öğleden sonra teftişi. Çok sıcak. Bozantılara muvasalat.

29 Haziran Perşembe

Konya valisi Abdülhalik Bey'le beraber Konya'ya hareket. Otoderezinle. Saat altıya doğru muvasalat. Saat 8'de otoderezinle gitmek.

30 Haziran Cuma

Pozantı'daki zevalde. Hacı Adil Bey ile Hüsnü ile saat 2'de mülakat. Saat 3'te avdet. Gece Konya'da Müdâfaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa ile...

Birinci orduya öğleden sonra Vali beyle mülakat. Mustafa Şeref Bey'le tesadüf. Akşamleyin Çelebi yemekte gelip bir tabip yüzbaşıya söylemiş. Refikama para bıraktım. Miktarı hatırımda değil, yüz mü, yüz elli mi? Ay nihayetinde valideme elli liranın verilmesi muhtemel olduğunu söyledi. Akşam validemle hep beraber yemek yedik.

2 Temmuz Pazar

Sabahleyin saat 9.30'u on geçe derezin ile avdet. Öğleyin Akşehir'e muvasalat. Yakup Şevki Paşa ile mülakat. tebeddülat hakkında Kâzım Paşa'nın istifa hadisesi ve malumat.

3 Temmuz Pazartesi

Başkumandan. Düşmana teveccüh ileriye hareket yapıldığı halde, tahsisatın doğru yapıldığı hakkında telgraf teferruatı icraiyenin istizahı.

Akşam tenis. Mösyö Laport bana raket ve top göndermiş.

Konya'da annem ile görüştüm. Ağabeyim ve Seniha Hanım'ın hisse paralarını ve hisselerini vermek ve kendi hissesini kendi muhafaza etmesi ve ayrıca benim paramı da muhafaza etmesi fikrinde bulundum. Seniha ben nasıl münasip görürsem öyle olmasını söyledi.

[3 Temmuz tarihli karşılıklı şifreli yazışmalar sonucunda İsmet Paşa Başkumandan Mustafa Kemal Paşa ile genel taarruzun harekât planı konusunda görüş birliğine varmışlardır: Taarruzun başarılı olması için harekât ani olmalıdır. Bunun için son derece hassas olunmalıdır.]

4 Temmuz Salı

Başkumandan da taksimatta hem fikir olduğuna dair malumat. Tayyareler Mersin'e çıkmış. Tayyarede Salim Bey'e Mösyö Laport'a bir halı için 30 lira verdim. Mösyö Laport'a teşekkür mektubu. Bizden önce varmış.

Ankara'dan gelen Mart-Nisan-Mayıs maaşlarının vezneye iadesiyle evvelki mehuzatımın bakiyesi.

7 Temmuz Cuma

Fahrettin Paşa'nın kolordusundan gelecek orduya gidiyor. Akşam tayyare mektebinde tenis.

8 Temmuz Cumartesi

Sabahleyin 8'de otomobil ile (okunamadı). Sonra motor ile vadinin iki aşağı iki Kaşıkara (okunamadı). Akşam yemeğinden sonra monolog. Avdet. Başkumandanlığın telgrafları.

Fethi Bey Avrupa'ya resmi müzakere için gitmiş. Rus meselesi hallolmuş.

[Dahiliye Vekili Fethi (Okyar) Bey Roma, Paris ve Londra'da çeşitli temaslarda bulunmak üzere 7 Temmuz'da Ankara'dan hareket etmiştir.]

9 Temmuz Pazar

Akşama tenis.

10 Temmuz Pazartesi

Sabahleyin tartıldım, ecza deposunda, 75,2 kilo. Hayri 39,7.

Yeni General Nurettin Paşa Akşehir'e geldi görüştük. Avdet etti. İşe başladı.

[(Sakallı) Nurettin Paşa, Ali İhsan (Sabis) Paşa'dan boşalan ve bir süredir Fahrettin (Altay) Paşa tarafından vekâleten yürütülen Birinci Ordu Kumandanlığı görevine başlamıştır.]

11 Temmuz Salı

I, II. Ordu kumandanları davette idiler (gelmediler). Sabahleyin İzzettin Bey geldi. İstihkâm depo taburunda tel örgü tahribatı. Öğleden sonra Ankara İstiklal

Mahkemesi azası İhsan, Kılıç Bey'le, Hüseyin Beyler geldiler. Gece meselesi üzerine görüştük.

12 Temmuz Çarşamba

İstiklal Mahkemesinin talebine cevap hazırladım.

13 Temmuz Perşembe

Öğlene kadar İstiklal Mahkemesi azasıyla

Konya valisiyle. Sonra hareket.

Akşamleyin saat 6'da Bolvadin'de. Vaziyet üstünde Nurettin Paşa ile münakaşa. İzzettin Bey de orada.

Gece 1. Ordu'da. Sonra da dördüncü kolorduda yattım.

14 Temmuz Cuma

İkinci Kolorduya ve fırka 17'ye sünnet düğününe gittik. Akşama kadar oyunlar.

Gece fırka 11'e Cemil Bey'e.

Fırka 11'de. Gece Cemil Bey'le ve Kemalettin Beyle beraber olup satranç. Ne kadar az almışım.

15 Temmuz Cumartesi

Öğleden evvel saat 8'de başlamak üzere fırka 11'de Y 127'nin (tufan) tatbikatı. Öğleden sonra yaylaya gittik. Yağmur şiddetli. Çadır içinde bile ıslandık. Sonra spor, hep beraber üç atlama.

Saat 5.00 sonra da hareket. Aziziye'ye. Gece, Naci Bey'de. Yemekten sonra konuştuk. Ali İhsan Bey, Muhtar Bey, Naci Bey. Sonra fırka 47'ye muvasalat.

16 Temmuz Pazar

Fırka 7'den bir alaya tatbikat.

Öğleden sonra Taci Bey'in karargâhında istirahat ve uyku. Akşam fırka 3 Kâzım Bey'de.

Kâzım Bey'in kayınpederi kızını görmeye gelecekmiş. Mahzuru olmadığını söyledim.

17 Temmuz Pazartesi

Y. 8 ve hücum taburuyla karşılıklı tatbikat, iyi idare ve tenkit. Öğleden sonra fırka 41 (ve Alaattin Bey'le). Öğleden sonra uğrayarak Çay yeri fırka 61 Salih Bey'e.

18 Temmuz Salı

Müddet-i evvelde Sivrihisar'a hareket. Öğleden sonra Fevzi Paşa'nın muvasalatı.

Öğleden sonra Nafiz Bey'le Karakaya'ya gittik. Güzel hücum taburunu (İlhami Bey'in) gördüm.

Akşam Fırka 41.

19 Temmuz Çarşamba

Sabahleyin saat 4'te ayakta. 5'te okula tatbikata. Y. 12 ve Y. 16 bir tarafa. Bir tarafta İhsan Bey, diğer tarafta Y. 174 ve Şevki Bey 2 tabur ile Alaattin Bey'in idaresiyle Y. 12 güzel bir mesele. Bölüklerin şarkılan Y 16 Osmancı şarkısı. Y. 12 Makinelinin Dağ Başını Duman Almış, Akdeniz Akdeniz şarkısı. Öğle yemeği. Aziziye'de. Çandır'a uğradım. Salih Bey'e şiddetli nasihat. Akşam Uzundere'de Kâzım Paşa'da.

Kâzım Paşa garp cephesi erkân-ı harp reisi olmak istiyor.

20 Temmuz Perşembe

Gece hiç uyumadım. Sabah saat 5.30'da Akpınar'da. Aşir Bey'in manevrası dokuza kadar. Saat 11.00'e doğru Bolvadin'e hareket. Öğle yemeği, uyku, Kemalettin Beyle aramızda Yakup Şevki Paşa ile beraber Nurettin Bey gece yansına kadar müzakere ve münakaşa.

Nurettin Paşa'nın sıhhıye otomobil meselesini müzakere.

21 Temmuz Cuma

1.30. Üçte Akşehir'de muvasalat. Kumandanın telgrafnameleri (Meclis'in ıslahat ve sükûneti).

Akşam tenis.

[İnönü hatıralarında Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'dan TBMM'nin durumuyla ilgili olarak aldığı telgraflar hakkında şunları belirtir: "Gayet iyi ha-

tırladığıma göre, Atatürk muharebeler esnasında, Meclis ile beraber çalışmanın artık mümkün olmayacağı kanaatine varmış ve ümidini kaybetmiş duruma birkaç defa gelmişti. (...) Ben böyle bir zamanda, Atatürk'ten bir telgraf aldığımı bilirim: 'Artık Meclis ile çalışmamız mümkün olmayacak, Meclis'in faaliyetine nihayet verdikten sonra orduda ve memlekette hasıl olacak vaziyet hakkında mütalaan nedir'.

Benden bunu soruyordu. Kendisine cevap verdim:

'Bu kadar emek çekilmiştir. Bizim kudretimiz –ben daima bu kanaatte idim – karşımızda bulunan Yunan ordusunu ve Yunan devletini bugünkü mahrumiyetler içinde bile mağlup etmeye yeter. Bunu tecrübe etmeden hiçbir şey yapamayız. Bütün imkânları kullanacağız ve yapacağız. Orduya bu kanaati anlatabiliriz. Orduda subayların geçimlerinden ve askerin iaşesinden dolayı çok sıkıntı vardır. Eğer bir karar verecekseniz, ordunun maaşı ve iaşesi için bir hazırlık yapmak lazımdır. Maaş için muvakkat, diğeri için daha esaslı tedbirler düşünmeliyiz. Bunu temin ederseniz orduyu muhafaza etmek ve düşündüğümüz taarruzu yapmak mümkün olur. Yalnız bilmek gerekir ki, şimdiye kadar bir Millet Meclisi'ne dayanılarak, millet namına muharebe etmenin bu mücadelemizde bize çok itimat veren tarafı vardır. Şimdiye kadar buna dayanarak bu mücadeleye devam edebildik. İstanbul Hükümeti, padişah, bunların hepsi düşman elindedir. Meclis dağıtılırsa, millet namına, milletin kararı ile mücadele ediyoruz tezi, elimizden gitmiş olacaktır. Bunu tamir etmek lazımdır'." (İsmet İnönü, Hatıralar, *2. Kitap., s. 107-108).*

1922 Temmuzu'nda muhalefetteki İkinci Grup TBMM'de ağır basmış, 8 Temmuz'da, Heyet-i Vekile üyelerinin seçim şeklinde değişiklik yapılmasına ilişkin kanun muhalefete mensup milletvekillerinin oylarıyla kabul edildikten sonra, 20 Temmuz'da Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlığı süresiz uzatılmış, ama bu sıfatla kullandığı olağanüstü yetkiler kaldırılmıştır.]

22 Temmuz Cumartesi

Öğleden sonra İzzettin Bey'e gittim. I. Karargâh birinci ordu emrine girdi. Akşam gene İzzettin'de.

Gece yansı avdet, Hayri beraber.

23 Temmuz Pazar

Iyd-i milli merasimi. Akşam Başkumandanın muvasalatı, Sabah 5.30'a kadar mülakat.

[İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz günü ulusal bayram olarak kutlanmaktadır.]

24 Temmuz Pazartesi

Sabahleyin Kemalettin Bey'le görüştük. Başkumandan'la gelmişti. Avdet etti.

Başkumandan saat 1. Sonra Konya'ya gitti. Akşam muvaffakiyetli tenis. İki parti.

25 Temmuz Salı

Sabahleyin ata bindim.

Akşam Fevzi Paşa geldi.

27 Temmuz Perşembe

Başkumandan Konya'dan avdet etti. Townshend ile mülakatını anlattı. Sulh mümkün olmayacakmış.

[İngiltere milletvekili general Townshend, Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Türklere esir düşmüş, Mondros Mütarekesi'nin yapılmasında aracılık rolü üstlenmişti. Townshend TBMM Hükümeti'yle görüşmeler yapmak üzere 26 Temmuz 1922'de Ankara'ya gelmişti. Townshend'den Türkiye lehine çalışmalar yapması istenmiş, ama bu arada İngiltere hükümeti generalin bu gezisinden haberleri olmadığını açıklamıştı. Townshend'in bu gezisi bir sonuç vermemiş, İngiliz general 30 Temmuz'da Ankara'dan ayrılmıştır.]

28 Temmuz Cuma

Öğleden sonra IV. futbolculan ile kumandanlık oynadılar hiç gol olmadı. Berabere kaldı.

Gece münakaşat. Şevki Paşa, Nurettin Paşa, Fahrettin Paşa, Kemalettin Bey. Sonra Fevzi Paşa, Mustafa Kemal Paşa ilc beraber 2.30'a kadar oturduk.

29 Temmuz Cumartesi

75,700 tartıldım. Öğleden sonra Başkumandan şiddetli hasta.

29/30 köprücü tatbikatı.

30 Temmuz Pazar

Sabahleyin istihkam depo taburunda tatbikat. Tel örgüleri tahrip için bomba endahtı.

Feci kaza. Bir şehit, bir ağır mecruh iki mecruh.

Öğleden sonra harekat projesi, mütalaa ve tesbit. Akşam Başkumandan nezdinde müzakere.

[30 Temmuz günü, Alaşehir'de, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa ve Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Paşa ile Büyük Taarruz'un biçim ve ayrıntılarını görüşmüş ve bu konuda bir karara varmışlardır.]

31 Temmuz Pazartesi

Tartıldım. 74,480 (ishal neticesi)

1 Ağustos Salı

Müdâfaa-i Milliye Kâzım Paşa, Vali Abdülhalik Bey, Başkumandan, Fevzi Paşa konuştuk.

2 Ağustos Çarşamba

Fevzi Paşa cepheye, Başkumandan, Kâzım Paşa Konya'ya (Hayri de beraber)

Akşam Fuat Paşa Akşehir'de.

Gece Fuat Paşa ile, santim değişmemiş. Sayılı güzel şövalye. Filistin muharebatını doya doya anlattı. La ferid, sathı derin teşkilatı fena, kumandanları fena. Bu tarafa haber göndermiş mütareke zamanları gibi olduğunu İsmet ister mi? Acaba ne demek? Fuat Paşa cephede hiçbir şey beğenmiyor.

3 Ağustos Çarşamba

Fuat Paşa Akşehir'de. Öğle yemeğinden sonra yatağıma yattım. Gece uzun uzun anlattık. Hep eskisi gibi diri, ferdiyetçi ve müttehit.

Gece yarısına kadar oturduk.

4 Ağustos Perşembe

Kurban bayramı. Gazi sonra hükümet. Dairede, Fuat Paşa'nın meclis namına tebrikatı, sonra müfareket.

Fahrettin Paşa ile mülakat.

Akşam tenis. Tevfik Bey'le beraber.

7 Ağustos Pazartesi

(Depoda) 73,750.

Bugün Nurettin Paşa öğleden sonra geldi. Akşam yemekte beraberiz. Hastayım.

Gece paşa. Ali ihsan Paşa mektup yazmış. Cevap vermiş.

[İsmet Paşa 6 Ağustos günü emrindeki ordulara gizli olarak taarruza hazırlık emrini vermiştir.]

8 Ağustos Salı

Bu sabah Konya'ya gitmek niyetinde idim. Mümkün olmadı. Akşama kadar yattım. Sırt ağrısı çektim.

9 Ağustos Çarşamba

Hafif kalktım.

Gene 73,300 (depoda)

12 Ağustos Cumartesi

Mürettep I. süvari fırkasına gidip teftiş ettim (Aşağı Piribeyli'de).

13 Ağustos Pazar

13/14 Fevzi Paşa geldi.

Halide Hanım, kumandanları birbirine düşürüyormuş.

14 Ağustos Pazartesi

Fevzi Paşa hasta.

Akşam tayyareye. Yeni tayyare geldi.

Gece Fevzi Paşa'da, görüştüm. Yakup Şevki Paşa, Arif Bey işinde onları yalnız bıraktım diye hiddet etmiş.

Atıf Bey benim düşmanımmış.

15 Ağustos Salı

Atıf Bey'in kardeşine bir mektubunu sansür ve istihbarat müdürü getirdi.

Başkumandan bir iki güne kadar geleceğim diyor.

16 Ağustos Çarşamba

Yeni topçu taburunda teftiş. Tayyare ile endaht. Tayyare Mektebi'nde mülakat. İki bölük tayyaresi.

19 Ağustos Cumartesi

Bugün Birinci Ordu'da. Nurettin Paşa, İzzettin, Kemalettin beyler.

20 Ağustos Pazar

Bugün Başkumandan Akşehir'de. Mukarrerat.

Bu akşam ordu kumandanlarıyla mülakat ve tebligat.

22 Ağustos Salı

Bu gece Kemalettin Bey, Halide Hanım'la Salih Bey hakkında Recep Bey'le Doktor Refik Bey'in anlattıkları. Başkumandan'a aleyhte tertibat aldıran muhaveratı nakletmişler.

24 Ağustos Perşembe

Başkumandanı hep cepheye naklediyoruz.

Akşam Şuhut'ta yattık.

[24 Ağustos günü Başkomutanlık ve Batı Cephesi karargâhları Alaşehir'den Şuhut'a nakledilmiştir.]

25 Ağustos Cuma

Akşam Kocatepe soğuğu. Çadırlı ordugâhta yattık. Gece Başkumandan, Fevzi Paşa, ben çadır önünde konuştuk.

26 Ağustos Cumartesi

3:30'dan evvel uyandık. 5, Kocatepe'deyiz. Topçu ateşleri saat yediden evvel IV'te Hakkı Bey yürüyüşü, nokta-i istinâdlar hattının V'te Tınaztepe'nin sükutu.

9'da Belentepe'nin sükutu, 14. Fırkanın çağrılması ve avdeti, Tınaztepe'ye düşmanın mukabil taarruzu. IV'te (1310)'un istirdadı mümkün olmaması. (Akşam vaziyet simsiyah)

61. Fırka kumandanı Kazuçuran'ı almış, vermiş. Harekâta devam emri.

[26 Ağustos'ta Türkiye'nin tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Büyük Taarruz başlatılmıştır.]

27 Ağustos Pazar

Sabah (1310'un zabtı haberi). Akşam Tınaztepe'den hücumlar. Akşam Uçuran tard olunmuş. Her taraftan taarruz ediyoruz. Süvari ile ovaya hakimiz.

Akşama kadar muvaffakiyetli harekat. Afyon'un işgali.

Gece Mürselbaba hattına karşı orduların yayılması emri.

28 Ağustos Pazartesi

Öğleye doğru Afyon'a hareket. Müşkülatla yollardan ve düşman siperlerinden geçerek Afyon'a muvasalat. Nurettin Paşa ve Ali Hikmet Bey'e tesadüf.

Düşman Mürselbaba hattında kalacak mı? Akşama doğru düşmanın garba ricatı tahakkuk. Garba doğru takip kararı.

İkinci Ordu'yu bulamıyoruz.

29 Ağustos Salı

Şimalde top sesleri.

Fırka 41'den ne haber, Merak.

Dumlupınar da muharebe.

Şimalde muharebe.

30 Ağustos Salı

Başkumandan Muharebesi.

31 Ağustos Perşembe

Afyon'dan hareket. IV K. Karargâhına sonra muharebe meydanına. Akşam Dumlupınar'a.

1 Eylül Cuma

Dumlupınar.

2 Eylül Cumartesi

Uşak'a muvasalat. Nurettin Paşa ile münakaşa. Terfi-i rütbe.

3 Eylül Pazar

Uşak'ta Nurettin Paşa ile hasbihal, tatmin ve izam.

4 Eylül Pazartesi

Takmak (Eşme) kâmilen yanmış. Çadırdayız.

Nurettin Paşa'nın vaziyeti anlatması.

Düşman Takmak şarkında müdafaaya tevessül etmiş. Mağluben atılmış.

5 Eylül Salı

Takmak'ta.

6 Eylül Çarşamba

Alaşehir'e muvasalat. Kâmilen yanmış. Feci manzaralar. Alaşehir maden suyu banyosu.

Gece uyuyamadım.

7 Eylül Perşembe

Alaşehir'den hareket. Salihli'ye muvasalat. Düşman Sakarya hattında kısa bir mukavemetten sonra atılmış. Nurettin Paşa ile vaziyetin mütalaası. Süvari kolordusunun harekâtı.

Salihli ne güzel yer. Yanmayan birkaç şey kalmış.

Akşama cephe emri. Kemalettin Paşa ve Başkumandan Paşa ile geç vakte kadar oturduk. Kemalettin'in nasihat-amiz sözleri üzerine Paşanın inkisan.

Fevzi Paşa ile yemek. Turgutlu hattına varmadan çok emin olmayacağım.

8 Eylül Cuma

Salihli'de (okunamadı) Yakup Şevki Paşa ile görüştük.

9 Eylül Cumartesi

Turgutlu yanmış. Nurettin Paşa ile görüştük, Nif. Nif'ten Belkahve'ye gittik. Kadifekale'de Türk Bayrağı. İzmir yolu.

10 Eylül Pazar

Öğleyin hareket. Saat bir buçuk. Sonra da İzmir hükümet konağına. Biraz sonra şehrin kenarına düşman top ateşi. Sıkıntı.

Düşmanın Y 18 piyadesi esir.

11 Eylül Pazartesi

İzmir'de Karşıyaka'da.

12 Eylül Salı

Akşam İngiliz Konsolosunun Başkumandanla mülakatı ve onun tahrik-amiz vaziyeti ile aldığı sert cevaplar.

13 Eylül Çarşamba

Sabahleyin İngiliz Konsolosunun ortalığa verdiği telaş. İngilizler Fransızlar kaçıyorlarmış. İngiltere bize ilân-ı harb etmiş.

Amiralin notası. Hâl-i sulhte miyiz, harpte miyiz? Tahriren cevap veriniz. Cevap: Nurettin Paşa ile mülakatı hikâye ve tesbit. Aramızda münâsebât-i siyâsiye mevcut değildir.

Akşam yangın. Amiral Brock'un gece yansı isnadatı. Tahkik ve tekzip. (Asker tarafından petrol dökülüyormuş.) Gece dolaştım.

14 Eylül Perşembe

Sabaha kadar yangın. Akşama kadar yangın. Çok merak ettim. Akşama doğru tatmin ve teskin ettiler. Tehlike tahdit olunduğunu söylediler.

15 Eylül Cuma

Bornova'dan sonra Falih Bey'le Karşıyaka'ya hareket. Yangın hafif devam ediyor.

Yolda 18-45 yaşında 4 Hıristiyan kafilesi, kısa süren müzakereler.

Hükümet. Yangın, çapul müzakeratı. Kemalettin, Ali Hikmet paşalarla mülakat. Çapul mübalağaları. Fırka 8'den şikâyet.

Akşam Sadık Bey'in köşkünde Paşa ile Amiral De Brock yangına dair ve ahvâl-i siyâsiyeye dair.

Gece çok içtim, bozuldum. Sadık Bey gittikten sonra.

28 Eylül Perşembe

Sabahleyin Franklin'in istikbaline Fevzi Paşa ile güç yetiştik.

Paşa'dan avdet.

Tekrar çağırdılar.

Gece yansına kadar mütalaa.

29 Eylül Cuma

Zevalde Paşa'da.

Franklin ile müzakere. İstanbul meselesini talik mecburiyeti. Trakya tahliyesi. Tatîl-i harekât. İzmir Kongresi.

Mudanya Kongresi karan. Benim memuriyetim.

Gece veda. Başkumandanın Ankara'ya avdeti karan.

30 Eylül Cumartesi

Sabaha karşı avdeti.

Sabahleyin Refet Paşa. Latife Hanım.

Hastaneyi ziyaret.

1 Ekim Pazar

Trende sabahleyin Akhisar'da Fahrettin Paşa beraber. Kırkağaç, orada Kemalettin Paşa trenden indi. Soma yemek. Akşam Balıkesir. Merasim. Hep, yalnız benim geldiğimi zannetmişler.

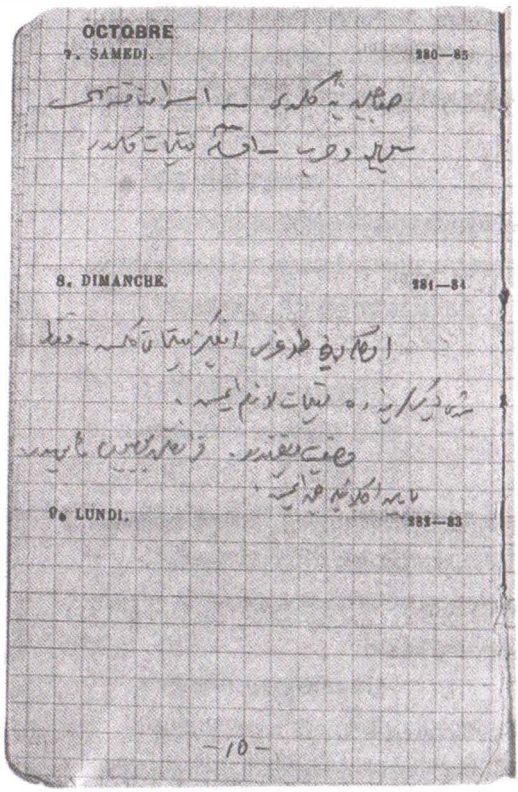
2 Ekim Pazartesi

Bugün Susurluk, Kirmastı, Bursa (fevkalade istikbal) Mudanya.

3 Ekim Salı

Mudanya Konferansı.

[Mudanya Konferansı İsmet Paşa'nın başkanlığında 3 Ekim günü öğleden sonra açılmıştır.]

OCTOBRE
7. SAMEDI. 280—85
8. DIMANCHE. 281—84
9. LUNDI. 283—83
-10-

4 Ekim Çarşamba

Konferans işi.

5 Ekim Perşembe

Konferans, Trakya'nın bize teslim olunup olunmayacağının evvel emirde hal olunması meselesi. Fransa talimatı var. Salahiyattar. Diğerleri yok.

6 Ekim Cuma

Sabah konferans olmadı. Akşam saat 8:30'da İtalya'nın talimatı geldi. Muvafık. İngiliz yarın sabah ümit ediyor.

7 Ekim Cumartesi

Sabahleyin yine gelmedi. Üsera münakaşası. Sivil ve harp. Akşama talimat geldi.

8 Ekim Pazar

Öğleye doğru İngiliz talimatı gelmiş. Fakat şimdi diğerlerine de talimat lazım imiş.

Vaziyet yakındır. Franklin Bouillon meyustur. Yarın anlaşılacakmış.

11 Ekim Çarşamba

Mudanya Mukavelesi imzalandı.

Sabah saat 6:00'da.

19 Ekim Perşembe

Refet Paşa'nın bugün harekâtı.

[Trakya'yı teslim almakla görevlendirilen Refet Paşa, 19 Ekim günü İstanbul'a vardı.]

21 Ekim Cumartesi

Sabahleyin Fahri Paşalar ile Kemalettin Paşa'ya ziyaretten avdette Başkumandana gittim. Lloyd George'la düşmanı konuştuk.

Onun hal edilmemesi fikri. Fevzi Paşa ile görüştük. Heyet-i murahhasa benim tayinim fikrinde. İktisadi efkâr, Karabekir'in suikast teşebbüsatı hakkında iddialar.

[İsmet Paşa, 26 Ekim 1922'de, hastalığı nedeniyle istifa eden Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey'in yerine, kullanılan 174 oydan 155'ini alarak Hariciye Vekili seçilmiştir. İnönü ayrıca Lozan'da Türkiye adına barış görüşmelerini sürdürecek olan delege heyetinin başkanlığına getirilmiştir.]

30 Ekim Pazartesi

Sabahleyin Halide Hanım, Adnan Bey'le beraber seyahat meselesi.

Öğleden sonra Meclis'te olacağız. Nota hakkında izahat.

Sonra nota hakkında malumat.

Konferansa İstanbul Hükümeti de davet olunmuş.

Tevfik Paşa'nın telgrafı.

Sefirlerle mülakat.

[Hariciye Vekili İsmet Paşa, cephedeki görevinin bitmesi üzerine 30 Ekim günü Ankara'ya gelerek Meclis'e katılmış ve bir konuşma yaparak şunları söylemiştir: "Yunan ordusunun taarruzumuz karşısında mağlubiyeti, Yunanlıların herhangi bir gafleti, bir tesadüf mahiyetinde değil, araçça, akılca, ferasetce ve milletin bütün evsaf-ı umumiyesince üstün olan bir taarruzun hücumlarına mukavemet gayrıkabil olduğu için, bir tabii olay olarak tahakkuk etti. Yunan ordusu yerinde o ordu olmayıp da herhangi bir ordu olsaydı, Büyük Millet Meclisi orduları, yine aynı neticeyi kesinlikle elde ederlerdi."

Tevfik Paşa, 29 Ekim günü TBMM Başkanlığına bir telgraf çekerek, Lozan'da toplanacak olan barış konferansına Ankara ve İstanbul hükümetlerinin birlikte katılmaları önerisinde bulunmuştu. Bu telgraftan sonra olaylar çok hızlı bir biçimde gelişmiş ve TBMM 1 Kasım'da saltanatı kaldırmıştır. Tevfik Paşa hükümeti de 4 Kasım'da istifa etmiştir.]

7 Kasım Salı

İstanbul'a muvasalat.

Şark mahfilinde.

Gece Harington ile mülakat.

[İnönü Lozan'a hareket etmek üzere İstanbul'a gelmiştir.]

8 Kasım Çarşamba

Notalan.

Öğleden sonra komiserlerle mülakat.

İngiliz teehhür ihtimalini mevzuu bahsetti.

İsveç sefiri ile mülakat.

9 Kasım Perşembe

Öğle hareket.

[İsmet Paşa başkanlığındaki delegeler heyeti İstanbul'dan Lozan'a hareket etmiştir.]

10 Kasım Cuma

Öğle vakti Sofya'da dahiliye nazın ve Sobranyo reisi istikbalimde ve mülakat.

11 Kasım Cumartesi

Trende.

12 Kasım Pazar

Öğleden sonra İstanbuloski'ye iâde-i ziyâret. Belgrat'ta iki gazeteciye mülakat. Gece istasyonda Fransız konsolos. Seyahate devam etsem iyi olacak. Gece not.

13 Kasım Pazartesi

Fransa hükümeti namına De Lacroix izahat veriyor. Tebligat-ı resmiye istedim.

Öğleden evvel gazete muhabirlerine mülakat yaptım. Akşama kadar *Matin* muhabirini, Reuter idare reisini kabul ettim.

Akşam Curzon ve Poincare'den konferansın tehirine dair telgrafname geldi.

Gece Paris mümessili Ferit Bey geldi.

14 Kasım Salı

Ferit Bey'le sabah saat 3'e kadar oturduk. Paris'e gitmeye karar. Madam Gaulis ile mülakat.

Roma'dan Paris'e telefon. Ermeniler suikast için hazırlanmışlar. Öğleden sonra müşavirlerle içtima.

15 Kasım Çarşamba

Paris'e. Poincare ile mülakat.

18 Kasım Cumartesi

Avdet. Celalettin Arif Bey'le mülakat.

Öğleden sonra müşavirlerle içtima.

[Lozan Konferansı 20 Kasım'da açılmıştır.]

4 Aralık Pazartesi

Boğazlar meselesi.

Muhtasar beyanatım. Curzon'un ısrarı.

Tchitcherine.

Stomboliyski

Duca

Sonra benim ile Curzon'un münakaşası.

Mülakat. Nintchiteh, Tchitcherine. Rıza Nur gönderilecek.

5 Aralık Salı

Umumi içtima yok. Mülakat Barrère ile

Rıza Nur. Curzon

[İsmet İnönü'nün 1920, 1921 ve 1922 yıllarına ait defterleri bulunamamıştır.]

1923

[Defterin ilk sayfasındaki not:]

İki genç Türk ve Müslüman kardeşin on beş senelik mahsûl-i mesâisiyle İstanbul'da yegâne Türk kurtasiyeciliği olarak vücuda getirdikleri müessese-i ticariyenin senelik hediyesini zât-ı âli-i kumandan-ı efhamîlerine naçiz bir takdime-i şükrân olmak üzere arz u takdim eyler, kabulüyle

iktisâb-ı şeref-i bî-pâyân eyler.
Necati ve Memduh Biraderler

...

İsmet Paşa'ya
Hûn-ı İsmet neşr iderken seyf-i satvetle çekin
Askerin serdâr-ı âlî-şânı sendin çok yaşa
Azm-i kahhânnla hasmın oldu pâmâl-i celâl
Galibiyet bak bugün ardındadır İsmet Paşa

1 Ocak Pazartesi

Ferid'in Kalozirya ile hal ettiğini Bombard kabul etmemiş. Bombard'ı görmek istedim. Dağa çıkmış. Düyûn-ı Umûmiye'nin kapital üzerine taksimi meselesi. Hamit Bey, Avrupa üzerine taksimi anlattı. İngiliz Amele Partisi'nden Mister Picksson geldi. Akşama yine gelecek.

Petrol şirketi meselesini Reşit Saffet Bey de anlattı. İzmir'de tamirat şirketi yapıyorlar? Yapmışlar. İskenderun'da, Musul'da ihtilal çıkmış havadisi var.

Gölde kürek çektik.

Sabri Bey ile hesap yaptık. Kanunuevvel hesabım olarak 7.400 küsur frank param var. Buraya sarf olunmuş. 60.000 frank bankaya verilecek.

Ay nihayetine idare olunacak.

29 Ocak Pazartesi

Muahede projesi verdiler.

31 Ocak Çarşamba

Muahede projesini vermiş göründüler. Uzun uzun beyanat eyledik. Cevabatımda bir hafta mühlet istedim. Çekildiler. Curzon, hususi ve yine resmi edalarla kabul ettirmeye çalıştı.

Mümkün olanın yapılacağını, fakat bağlanmak kabil olmadığını ifade ettim.

Akşam Rumbold'dan mektup. Cevabı, onun cevabı. Curzon ile mülakat ihzarı için.

Curzon ile mülakat için Child'in teşebbüsü. Matmazel Sitançef ile hususi.

1 Şubat Perşembe

Boğazlar komisyonu. Mesai. Çiçerin ile münakaşat. Çiçerin'in bize tarizatı.

Öğleden sonra Curzon ile görüştüm. Mesâil-i araziye ve bahriye ile. Hepsinde ısrarlı. Trakya'da tahdîdât-ı askeriye müsait görülmedi.

3 Şubat Cumartesi

Öğleden evvel çağırıp teklifat yaptılar. Şarki Trakya'da tahdidattan vazgeçmişler. Yeni bir adli sistem beyannamesi hazırlamışlar. Sermaye üzerine taksimi kabul etmişler. Mesâil-i sâirenin kabulünde ısrar ediyorlar.

Başmurahhaslar içtimaı.

4 Şubat Pazar

Dörtte yattım, dokuzda kalktım. Akşam hazırladığımız beyanatın tercüme ve ihzarı ile dörde kadar çalıştık. Rıza Bey, sabaha kadar çalıştı, Hasan hâlâ çalışıyor.

Harapun geldi, cevap istedi, geliyor dedim. Massigli geldi, mesâil-i iktisâdiyeyi ayırdığımızı istihbar ettiklerini, fikrimizi sual etti. Saat bir ile bir buçuk arasında cevabımızı üç reise gönderdim ve birini Child'e gönderdim.

Akşama doğru içtimaya davet ettiler. Curzon yanında münakaşa. İki defa ayn salonda müzakere. Musul için teklifler kabul. Yunan taksimatı için şekl-i hal teklifi. Diğer mevat üzerine içtima. Kapitülasyon ve mevadd-ı iktisadiyeyi müzakere, münakaşa. Mücadele, tehdit, mukabele. Ayrıldık. Biraz sonra Bombard, Montagna ve Child ile bütün heyet-i vekîle kapitülasyon beyannamesi için çekişi-

yorlar. Curzon, yarım saat teehhür, sonra hareket. Fransızlar kapitülasyonlardan dolayı, inkıtayı ilan.

[Lozan Konferansı iki aydan uzun bir süreden beri devam eden görüşmelerden sonra 4 Şubat günü kesintiye uğramıştır.]

5 Şubat 1923 Pazartesi

Öğleden evvel Bombard yanıma geldi. Görüştüm. Her şey kaybolmadı dedi. Adli sistem için beyannameyi kabul ettim, Lahey'in intihabı kaydıyla. Mesâil-i iktisadiyeyi hariçte bırakmayı düşündüğümüzü söyledim. Ankara'ya gitmek ihtiyacını söyledim. Öğleyin hareket ettik.

Child bana bir mektup yazdırmak istedi. Garroni bana gitmemekliğimi, İsviçre'de beklemekliğimi ve beyanname ve mevâdd-ı iktisâdiye hariçte bırakılarak mütebakisinin aynen imza edilmesine muvafakat ettiğimi neşren bir talep yapmaklığımı teklif ediyor ve velvele olmasından korkuyor.

6 Şubat Salı

Child, Garroni hareket ettiler. Teşyi ettim. Hareket etmeyim, iki üç gün bekleyim diye ısrar ediyorlar. Mussolini'den naklen Arlotta bana telgraf getirdi, konferansı talik edilmiş addediyorlarmış.

Diamandi ile görüştüm. Ankara'ya gidersem her şeyin değişeceğinden endişe ve şimdi evvelemirde benim imzam ile bir vesika talep ediyorlar.

Akşam Fonjallaz'da davetli idim. Massigli orada bana gelerek hariciyede Bombard'ın tebligatını nakletti. Tarafımdan yapılacak bir talepname gibi bir şey teklif etti.

7 Şubat Çarşamba

Gece yarısı Naum Efendi Paris'ten geldi. Hariciyeden telkinat. Massigli ile görüştüm. Gitmeyim ve muayyen şeyler yazayım diye ısrar ediyor. Emr-i vâki yapmak istiyorlar. Hareket mecburiyetini ifade ettim. Gazetecilere bizzat beyanatta bulundum. Umumi endişe: Ankara'ya gidersem her şeyi değiştireceğiz.

Saat altı buçuk. Hareket. Fonjallaz ve oğlu teşyi etti.

[İsmet Paşa 7 Şubat günü Türkiye'ye dönmek üzere Lozan'dan ayrılmıştır.]

8 Şubat Perşembe

Curzon, sulh-ı münferid teklifatımızı kabul etmediğini söylemiş. Gazetecilere beyanatı böyle değil. Parlamentoda beyanatını göreceğim.

Saat bir buçuk. Sonra Amiral Bristol ile uzun uzun görüştüm. Aramızda sulh arzusu varsa yaparız dedim. Memnun oldu. Konferansın münkatı addedilmesinden memnun. Sulh-ı münferide imkân görüyor. Sanki kendileri sulh yapacaklar. Türklerle İngilizlerin vuruşabileceğini zannetmiyor.

Romanya'dan geçiyoruz. Adakale-Tuna boyu.

Romanya heyetinden kâtip Constantinesco bize refakat ediyor. Romen gazetelerinde harp havadisleri. İzmir limanında gemi meselesi.

Gece yansı Bükreş'e muvasalat. Hariciyede bir başkâtip istikbal. Birleşmemize hizmet. Atene Palası. Bali isminde vaktiyle Avusturya-Macar ordusunda bir zabit Anadolu'ya gelmek istiyor. Mümkün değil dedim.

10 Şubat Cumartesi

Paris'ten Ferit Bey'den telgraf. (Okunamadı), Fransızlar harp edemeyecekmiş, onlara yüz vermediğimizi söylemiş.

Ankara'dan telgraf. Hükümetin ve Meclis'in nikat-ı nazarında hiçbir tebeddül olmadığını söylüyor. Gazete havadisleri İzmir limanı meselesiyle dolu.

Macar sefiri Baron Rosido ile mülakat. İngilizler Harrington'la İngiliz sefiri Türklerle vuruşacağız demiş.

Öğleden sonra saat beşte Hariciye nazırı Duca'yı ziyaret ettim. Sulh niçin olmadığından şikâyet ve harp istediğimiz havadisinden bahsetti...

11 Şubat Pazar

Saat on, Bratianu, beraberinde Duca. Duca'ya yaptığım beyanat üzerine müttefiklere keyfiyeti bildirmeye mezuniyet istedi. Bu meseleyi hükümetle temas olmadan... dedim.

Akşam Duca'nın ziyafeti. Musahabat.

12 Şubat Pazartesi

Öğle yemeği Bratianu'da.

Muahedeyi Münir Bey'le çalıştım. Yollar açılmadı.

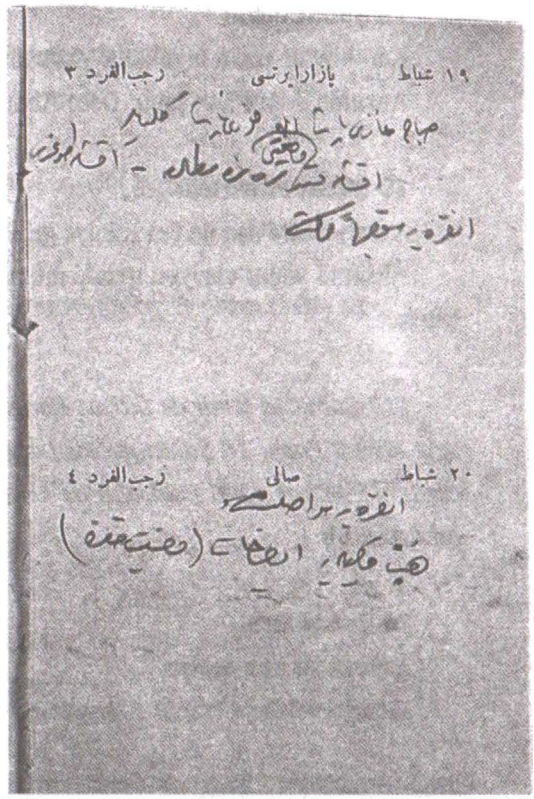
13 Şubat Salı

Dört tabaka aldım, yattım. (600 liraya yakın)

Akşam hareket varken tekrar kaldık. Gece balo.

Nicolos Diano, premier secret. Bu daima bana gazeteleri tercüme etti. Hariciyede fehmi olan çok iyi bir zat. Colnstarida, Lozan'da tefrik edilen kâtip.

Bu akşam gitmediğime çok sıkıldım.

14 Şubat Çarşamba

Bugün şimendifer müdir-i umûmisine gittim. Giurgiu üzerinden Tuna yolu aradım. Akşam behemehal hareket edeceğimi temin etti.

Akşam altıya doğru hareket.

Gece sabaha kadar yolda kaldık.

15 Şubat Perşembe

Öğleden sonraya kadar istasyonlarda kaldık. Bükreş'ten mütemadiyen makineler geliyor.

16 Şubat Cuma

Sabaha doğru Köstence'ye muvasalat. Gazeteciler. İstanbul'a hareket.

Gece İstanbul'a muvasalat.

17 Şubat Cumartesi

Vapurda kalmadım. Gündüz mümessiller ile Harrington ile mülakat. Öğle ve akşam yemekleri Adnan'da. Akşam Refet Paşa'da.

Hareket.

18 Şubat Pazar

Karaköy'de uzun tevakkuf. Yaya aktarma.

Akşama doğru Eskişehir. Gece Abdullah'ta müsaferet.

19 Şubat Pazartesi

Sabah Gazi Paşa ile Fevzi Paşa geldiler.

Akşama kadar vaziyeti trende mütalaa. Akşama doğru Ankara'ya müecciren hareket.

[17 Şubat'ta İzmir'de İktisat Kongresi'nin açılış toplantısına katılan Mustafa Kemal Paşa, 18 Şubat gecesi Latife Hanım'la birlikte Ankara'ya hareket etmiş, 19 Şubat günü Eskişehir'de Lozan'dan dönen İsmet Paşa ile buluşarak görüşmüştür.]

20 Şubat Salı

Ankara'ya muvasalat.

Heyet-i vekileye izahat (vaziyet hakkında)

21 Şubat Çarşamba

Hariciye encümenine ve Meclis'e izahat.

[İsmet Paşa TBMM'nin gizli oturumunda Lozan barış görüşmeleri hakkında geniş izahat vermiştir.]

22 Şubat Perşembe

Muahede projesini Gazi Paşa ile heyet-i vekile ile mütalaa.

Arazi meselesinin harbe sebep olacak mahiyette olmadığı mütalaasında beyanlar.

23 Şubat Cuma

Gündüz hariciyede mukabil proje ihzan

Akşam Rauf Bey'de yemek.

24 Şubat Cumartesi

Heyet-i vekile ile muahedenin mütalaasına devam.

26 Şubat Pazartesi

Heyet-i vekilede devam. Proje meselesi. Aralof ile mülakat.

5 Mart Pazartesi

Öğleden evvel Aralof ile mülakat. Yalnız ben şikâyet ettim. Sakin idi.

[Tarih yok]

11/12 hareket

12 Sabah Köstence

13 İstanbul

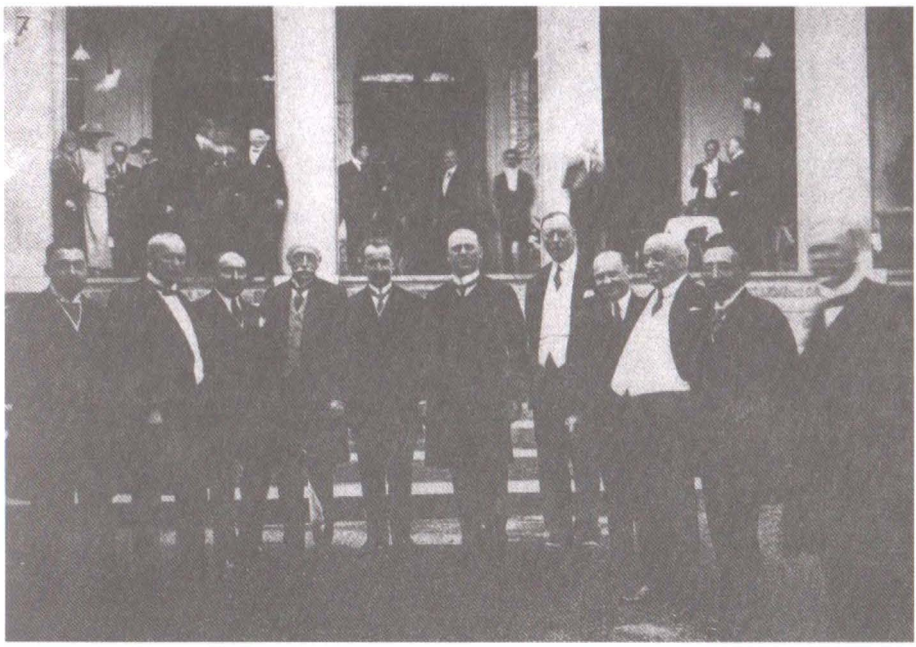
13 Akşam Bandırma

14 Sabah, öğle İzmir

Heyet-i vekileyi haberdar etmek lazımdır.

Sizi odada yalnız bekledim, göremedim.

Şimdi başkumandanla gönderelim.

Lozan Antlaşması sonrası. (İnönü Vakfı Arşivi)

[1923 yılına ait notlar burada kesilmektedir. Notların yeniden başladığı 1924 Temmuzu'nda Lozan Antlaşması imzalanmış durumdadır. İsmet Paşa da 29 Ekim 1923'te ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olarak görev başındadır.]

1924

11 Temmuz Cuma

Eskişehir. Belediye (Jandarma kumandanı Turgut ve galiba Çerkes) Vali iyi Belediye azası maliyenin verdiği paranın ilk taksitini bu sene almaması teklifinde musırdırlar.

Demiryolu boyunda gördüğüm boş yerler meradır diyorlar. Asıl münbit araziye tarlalar hattan uzaktır. Valiye dedim ki Dobruca muhacirleri Romanya'da kalan hemşehrilerini görmek istiyorlar mı? Müspet cevap veriyor.

Sabuncu Pınar

Alayunt

Kütahya valisi ahalisi. Alayunt'ta mektep yapacaklar, davet ettiler. İyi.

Afyon

Münakaşa – Çift hayvanı – Romaya tohumlan şişmemiş. Harb-i umûmîden evvelkinden yüzden yetmiş mahsul rakamı üzerinde münakaşa. Çift hayvanı için otuz bin lira para verilmeli.

Uşak

Mahsul harb-i umûmîden evvelkinden yüzde yetmiş beş? Muhtâc-ı tahkîk.

Halıcılık iyi – mahsul iyi.

Şeker şirketi. Yüz dört bin lira toplamış. Para ikraz eyliyor. İtibar-ı milli bankasından şube istiyorlar.

Halı ipinin men-i ihrâcını istiyorlar. (Şark Halı Şirketi Yunanistan'a sevk ediyor imiş)

Gelecek sene mahsulu (okunamadı) yapmak için ne yapmalı?

12 Temmuz Cumartesi

Alaşehir

Bağlara bakmak için para (şimdiye kadar verilen on bin liradan başka)

(Yüz bin lira karz külliyetli para) Emvâl-i metrûke bağlarının bedel-i icârlanının affi veya iki sene tecili.

400 hayvan tedariki için paranın Ankara'dan tayini ve irsali (Ziraat Vekâletinden).

(Banka şimdiye kadar mevcut usule göre verebileceğinin azamisini vermiştir, diğer muavenet için usulü değiştirmeli)

Gelecek sene için malzeme-i inşâiyeyi gümrük resminden istisna (mümkün olmadığını ve faydası olmadığını izah ettim. Maahaza gümrük resmine kadar ucuzluk için tedbir bulmalı.)

Belediyeye muavenet (20 bin lira kadar). Su imtiyazını belediyeye vermeli

Gelecek sene mahsulü za'f yapmak için tedbir. Alât-ı zirâiye

(Muhacirler için yapılan evlere 10.000 lira kadar para)

Emvalimizdeki bağlar yüksek fiyatla icar edilmiş.

(Vilayet Ziraat müdürü)

– Cevdet Bey

Köy kanunu tatbik edilecek mi? Şimdiden tatbik edilmiyor.

Vali ile: köy kanunu

Mezarlıklar hakkında (okunamadı) müracaatı..

Emin Paşa'ya Yunan emvalinin füruhtuna müsaade ediyorlar mı, telgraf ile soralım.

Kâzım Karabekir Paşa'ya kerestenin gümrükten muafiyeti.

13 Temmuz Pazar

Halk fırkası (478 kişi)

Sadrettin Bey

Teşkilata serian

Eylül onda kongre olacak.

Halk Fırkası – geçen fırkalar

Tan gazetesini imtihana arz.

Muarızlar:

Tahrif

Disiplin

Mugalata

Maarif: Tedrîsât-ı ibtidâiyeden müştekiyiz. Meslek mekteplerinin gittikçe daha amelî olmalarına ehemmiyet vereceğiz. Vilayetlerden mektep binalarını isteriz. Muallim heyetlerinin süratle inkişaf ve resanet peyda ettiklerini görüyoruz.

Adliye: (Mevkuflar adedi) İlk semerat iyidir.

İktisat:

Ziraat ve sanayi-i ziraiyemiz.
Ziraat
Hayvan
Bankalar
Ziraat Bankası
İtibâr-ı Millî Bankası
İş Bankası
Ticaret ve Sanayi Bankası
Emlak Bankası
Tehalük
Teşvik
Mesele-i Hâriciye:
Musul
Düyûn-ı umûmiye
Son muahedenin mevki-i meriyete vazı

15 Temmuz Salı
Manisa.
Selahaddin Bey.
Gediz Nehri'nin yatağında ocak için teşebbüs.
Bağcılar Bankası.
Müsaade ettim.
Yunanistan ziraat kongresi olmuş (bir ay zarfında). Mukarreratı ne oldu?
Şehbenderlerimizin raporları. Ticaret hukuku.

Yüzde 23
% 5 gayr-ı sâfiye
Darü's-sınaaların ve vapurun adem-i iadesi.
Bazı iskelelere uğramaktan sarf-ı nazar. Vapurların süratı.
Muhteva heyet.
Teftiş.
Vapurlarda kontrol.
Ayrılan kişilere sühulet
Temdîd-i müddet

Yeni vapur inşası 6 sene müsaade
Şimdilik kâfidir.

25 Temmuz Cuma

Ali Bey'le mülakat
Çeşme ılıcası
Yozgat kaymakam-ı sabıkı Lütfi Bey.
Bir seneden beri mazul.
Elinde istida, encümenin kâğıtlan

26 Temmuz Cumartesi

Vali Paşa hazretleri nezdinde
% 20'nin % 60'a tezyidi.
İskan muamelatına ileri gelenlerin mütalalan alınmış (Vali Paşa hazretleri münasip gördüler)
Evler 12.000 takriben 1.000 kadan meskûn
Vali Paşa meşgul olacak.
Misafirhanelerde ve dostlarının evindeki muhacirlerin bir an evvel yerleştirilmesi.
Tevdi.

27 Temmuz Pazar

Denizli

Umûr-ı zirâiye
İmalathaneye yardım (20 lira kadar)
Sıtma (tedbir)
Yanm Büyük Mektep binası (maarif vekili yardım edecek)
Banka yok (itibar-ı milli)
Ziraat Bankası buraya az yardım etmiş.
Denizli horozu, numune çiftlik yok.
Çil Ali çetcsinin takibi. Vali Kemal Bey deruhte etmiş.
***
Aydın.
Şimendifer.
İnciri kurtarmak.

Menderes.
Belediyeye muavenet.
Demirhan'a.

28 Temmuz Pazartesi

Afyonkarahisar
Salim tohum
Çift hayvanı 250.000 liralık
Alât-ı zirâiye
Tohumluk

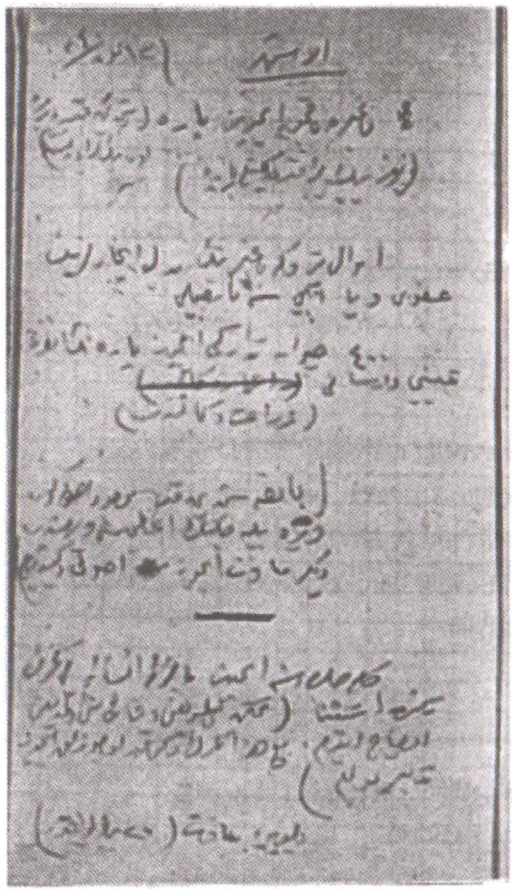
İfadelerini: Bu sene harb-i umumiden evvelki mahsule nisbetle % 50 kabul olunabilir. Bittabi halk borçlu ve çok ihtiyaçlıdır. Yüzde on, on beş ödenmiş. Muhtaç bir halde kalacaklar. Traktör ziraatı faaliyetle ve hevesle ilerlemektedir. Çift hayvanı ihtiyacı ziyadedir. Başlıca sızlanma Ziraat Bankası'nın verdiği ilk taksiti almamasıdır. Nadas vardır ve bu sene yapılabilir.

29 Temmuz Salı

Yeni mahsul için
Vagon kafi ve emin olmalı ve İstanbul'a sevki çok teehhür etmemeli.
Mümkün olduğu kadar kredi gelecek mahsul için.
Ziraat Bankası'nın ilk taksiti alınmasın.

Yıkanmış tohum yüzde 10 derecesindedir, yalnız ziraat memuru göz taşının terkibinde şüphe ediyor. Mahsulünde bakmak (çünkü tahriratı fenniyece halk)

Kolordunun verdiği tohumun kısm-ı küllisi çıkmaz, bu borç aranmasın. Nasıl.
Çifteler icare-i zemin veriyor. Şikayet etti.
Demirhan (Ziraat Bankası)
(En iyi ziraat memuru – Eskişehir)
Çiftçi bankası. İtibar-ı Milli'den otuz bin lira istiyor.
Maliye'den tahkik olunacak. Aşan verilmeden gitmiş birkaç rençber.
Dostumzade Hacı İsmail Efendi.
Sıçanlı Akviran (yandı)
Müştehi muavenetler birkaç kişinin elinde. Kendisine bir şey verilmedi.
Öküz, tohum para.
Niçin vermediler? İltimaslı yere verdiler.

Tarih yok

Bugün yapılacak işler.

Hilafet *[üstü çizili]*

Şimendiferle nakliyat: Aydın-Eskişehir

Yulaf işi

Musul işi

Adnan Bey ne cevap verdi?

Şark Halı Şirketi'nin sigorta

Bulgar meselesi

Terâküm-i evrâk ve istidalar

Hâkimiyet'e beyanat. Gazetecilerden bahis.

Evkaf binalan

Yunan işleri

Reji-fesh

Bank Ottoman için tebliğ yapıldı.

Asayiş

Mahsul

Muhacirin

Tüccar

Zürra

Fırka

Gelecek mahsul.

Rus-Bulgar Meselesi (Trakya)

Resâi Bey Maliyeye söyleyecek

Mösyö Östenç'e bir kadife kumaş için tavsiye

R. C.

Emile Zola'nın *Verité*'si tercüme ettirilerek okutulacak. *[üstü çizili]*

3 Ağustos Pazar

Ford Şirketi on beş Türk talebesi istiyor imiş. Aslı var mı? Aslı var ise Y. 126 ve Kaymakam İsmail Hakkı Bey'in oğlu Osman unutulmayacak.

13 Ağustos Çarşamba

Kemalettin Nâmi Paşa hariciye ile işini hazırlamış (Tahsisat talimat)

Rapor

Maliye Vekili ile mülakat.

Erkân-ı harbiye reisi ile mülakat. Teklife işar

Yunus Nadi Bey ile mülakat. Ona bin lira yardım.

Kâzım Paşa'ya söyleyecek. Mebus olmak. Hayrettin Paşa kumandanlarına İstiklal Madalyası temin edilecek.

Fuat Raif Bey'in mektuplan. Resai'nin mektubu.

Vatan Gazetesi'nde Amerikalıların beyanatına mukabil beyanat lazım.

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'nin teklifâtı.

Bin lirayı almış idik, beş yüz lira üstünü aldın mı. 1500 lira alacaksın 1000 lirayı hariciyeye iade

İran Meselesi.

Yunan itilafnamesi *[üstü çizili.]*

Amerika mandası *[üstü çizili.]*

Yulaf için şehremaneti ile *[üstü çizili.]*

Hamdullah Subhi'nin işi *[üstü çizili.]*

Darü'l-eytâm müdir-i sabıkı İsmail Hakkı Bey.

Müderris Cemil Beyefendi ile mülakat.

26 Ağustos Salı

Ligue des Droits de l'Homme Le paix par le droit

Hususi beynelmilel hürriyetler

Bunlara girdi

Avrupa, Lozan muahedesini mûcib-i hicâb bir vesîka-i esâret addediyor.

İkinci propaganda: Türkler iyi askerdir, fakat sanayi ve iktisat vadisinde beceriksizdirler; memleketlerini imar edememişlerdir.

Üçüncü propaganda: Ermeni meselesi. Bilmeli ki bu mesele her yerde işleniyor. Ben lihacet İsviçre'ye k. "Ermeni meselesi açık bir meseledir."

Dördüncü mesele: Cemiyet-i Akvam

Beşinci mesele. Teşrinievvelde Londra'da konferans.

30 Ağustos Cumartesi

Konya'da (oturak), hovarda meselesi

7 Eylül Pazar

Hariciyede teehhür var mı?

Mahremiyet ne hâldedir?

Miralay Hayrettin Bey'in tekaüdü meselesi

Bu takriri hükümet kabul ederler. Azm etmiş ki telakki ile buna göre reyinizi istimal edersiniz. Vaziyeti bu tarzda görenler ise başına koysunlar. Reisi cumhura söz söylenmeyecektir. Bu takririn ehemmiyeti vesilesiyle reddi fakat şimdi hükümete ibralarında.

Fuad Bey. Ziraat vekiline söylenecek. *[üstü çizili]*

Resâi Bey. Maliye vekiline sorulacak.

Ottomana söylemiş mi söylememiş mi *[üstü çizili]*

Silifke valisi sabıkı Kemal Bey hariciyede memurdur

İhtilaf vardır. Teşkilât-ı esâsiye kanununa göre vaziyet sarihtir.

Bira fabrikası için Höken'e ne söylenecek. Raif, Mehmed Fuad Bey'in evinde.

[İsmet Paşa'nın 1924'e ait notları burada kesilmektedir. Yılın son günlerinde önemli gelişmeler olmuştur: 17 Kasım'da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuş, 21 Kasım'da İsmet Paşa başkanlığındaki hükümet istifa etmiş, yeni kabineyi, bir gün sonra, Ali Fethi (Okyar) Bey kurmuştur. Notların yeniden tutulmaya başlandığı 19 Şubat 1925 öncesindeki önemli gelişmelerden biri de, 13 Şubat 1925'te, Doğuda Genç'e bağlı Piran'da Şeyh Sait isyanının patlak vermesidir.]

1925

19 Şubat Çarşamba

Yalnız olarak, bir, iki gün için Ankara'ya gitmek münasip olacak diye, Paşa'dan bir telgraf. Cevap: Yarın hareket ediyorum.

– Vali ile mülakat (motor ile deniz üstünde aktarma)

Patrik işinde aldığı emirden bahisle mütalaa sordu.

– Halk Fırkası'nı ziyaret.

İntihabat

Muhalif Fırka sarfiyatı, propagandası

Refik Halit'in neşriyatı

– Şehremine veda

– Matbuat Cemiyeti'ne kart

Necati Bey sabah bizde idi. Yemekten sonra da Tokatlıyan'da alış veriş.

Sabahleyin Tahsin Bey. Kâtibzade geldiler.

[İstanbul'da bulunan Cumhuriyet Halk Fırkası Başkanvekili İsmet Paşa, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara'ya çağrılmıştır.]

20 Şubat Perşembe

Hayri, sabahleyin Süleymaniye'ye eve gidip geldi, masaları getirdi. Motor işlemedi, geç kaldık. Ama geldik. Salon ile seyahat.

Emin Âli, Nevzat, Sait beyle biraderler Pendik'e geldiler. Nâzif yolda Abdullah Bey'le. Miralay Cemal Bey, şehit Nazım'ın kardeşi Recai Bey.

Abdullah Bey'e her ihtimale karşı Salon'un fiyatını sordum. Bilmiyor, azami iki yüz lira olacak dedi ve Salon'un masrafı idareye ait olduğunu ilave ve tahmin etti.

21 Şubat Cuma

Trende. Gece sağ yanım ağrıdı.

Öğleden sonra 1.30 Ankara. İstasyon'da Reisicumhur ve Meclis Reisi ve arkadaşlar. Rus sefiri.

Reisicumhur ile beraber. Onun ısranyla sağında bulunacak doğru Çankaya'ya.

Şeyh Sait, umumi din propagandası. Vaziyetin ciddiyet ve ehemmiyeti o derecededir ki Reisicumhur bizzat kendisinin kabine teşkil etmesi. Fevzi Paşa'nın, reisicumhur benim ordu başına suretiyle tedbir almak. Bu fikri Fevzi Paşa'ya gidip teklif ettim.

Vaziyetin ciddiyetini mücadele lüzumunu. Fakat Reisicumhurun gitmesinin erken olduğunu serd etti.

Akşam Fethi Bey'le Reisicumhurla ben, üçümüz. Fethi Bey, heyet-i vekile müzakeratını anlattı. Demokrasi esasatına mugayir bir tedbiri tasvip etmediklerini söyledi. Bunun üzerine münakaşa açıldı. Reisicumhur malum tedbiri Fethi Bey'e açtı. Benim vaziyetim mevzu-ı bahis olmadığını anlayınca ferahladı ve taraftar oldu. Tekrar görüşmek üzere ayrıldık.

[Mustafa Kemal Paşa, Çankaya'da, İsmet Paşa ve Fethi Bey'le Şeyh Sait isyanı karşısında alınacak tedbirleri görüşmüştür.]

23 Şubat Pazar

Bugün Reisicumhur, Ali Bey ve diğer arkadaşlarla görüştü. Tertibi mümkin-i intibâk bulmamışlar. Hükümetin mücadelesini muvafık görenler. Reisicumhur, Fevzi Paşa ile görüştü. Aynı şeyleri söyledi. Akşam avdetinde Fethi Beyle ikisini sofra başında buldum.

Bugün ve gece karnım ağrıyor. Bu halde Şarktan telgraflar geldi. Bizim süvari kıtası bozulmuş. Toplar ve makinalı tüfekleri bırakmışlar. Yalnız karargâh kurtulmuş.

Vaziyet-i umûmiye bu durumda. Fevkalade bir vahamet aldı. Gece çok müteessir idik.

24 Şubat Pazartesi

Karnım ağrıyor. Tayyare Cemiyeti içtimaında bulundum. Sabahleyin Malatya mebusları geldiler. Görüştük. İhsan Bey ziyaret etti. Heyet-i Vekile içtimaı oldu. (Paşa'nın iştiraki ile geç vakte kadar). Fevzi Paşa'nın iştiraki ile. Akşam hikâye.

12 vilayette idâre-i örfiye ilan olunmuş. Dini vâsıta-i siyâset ittihaz edenler aleyhine kanun hazırlanmış. Fethi Bey, Terakkiperver Fırka teşkilatını lağvetme-

lerini (Cafer Tayyar, Karabekir, Rauf, Adnan Beylerden mürekkep) davet ettiği ve gelen rüesaya teklif etmiş. Paşa ile teminat vermişler. Fakat teklifi reddetmişler.

25 Şubat Salı

Fırkada müzakerat:

Söz aldım. İrticaa karşı müttehiden mücadele kararını vermeyi teklif ettim. Hükümeti teyit ve getireceği tedbirleri tasvibe amade olduğumuzu bildirdim.

Meclis'te öğleden sonra hükümet vaziyeti. Tayinde izahat verdi. Kısmi idâre-i örfiyeyi tebliğ kanunu teklif etti.

Karabekir Paşa, fırkası namına müzaheret ve fedakârlığı ifade etti. Söz almadım. Kimse ile görüşmedim. Tayyare Cemiyeti'nde beyanname mütalaası.

26 Şubat Çarşamba

Dün gece saat üçe kadar oturduk. Paşa, Mahmut Esat Bey, ben, Saim Bey. Çıkan kanun üzerinde mütalaalar. Mahmut Esat Bey ile Fethi Bey arasında bugün hadise olmuş. Mahmut Esat Bey istifa etmiş. Kabul olunmamış, Paşa'nın müdahalesi ile. Ben de bugünlerde herhangi bir feri hadiseye bile mani olmak lazım geldiğini söyledim.

Mahmut Esat Bey, benim önümde mütalaalarını söylemekten çekinmiyor. Taktikte hatalarım varmış. Tafsilat vermedi, fakat arkadaşları tutmak hususunda gösterdiğim sebatı katî inat diye ifade etmek istiyor.

Paşa ile bir otomobil gezintisi yaptıktan sonra saat üçte yattık. Paşa'yı endişeli görüyorum. Hakkı var.

Sabah Elaziz alınmış. Meclis'te bütün şark mebuslarını endişeden fevkalade tedabirde bir nikbinlik içindeyiz. Bütün muhit öyle.

İstanbul için takarrür eden idâre-i örfiyeden sarf-ı nazar ediyor. Fethi Bey yapamayacağını söylemiş. Ben tebeddül-i hükümeti ve katiyen aleyhinde bulundu.

Gece heyet-i vekile Gazi'nin iştirakiyle. Geç vakte kadar heyet-i vekile tedabirin adem-i tatbîkine karar vermiş.

Varîdat

1000 Tevfik Bey'in mektuba göre Gazi'den havale. 19 Şubat 1341

Varîdat

Tevfik

[25 Şubat'ta "Dinin politikaya alet edilemeyeceği ve bu suçun da vatana ihanet sayılacağına dair Hıyânet-i Vataniye Kanunu'na madde eklenmesi hakkında kanun TBMM'de kabul edilmiştir.]

2 Mart Pazar

Fırkada Fethi Bey hükümetinin siyâset-i dâhiliyesi. Vaziyet münferittir, umumi değildir. Hayır vaziyet umumidir. Alınan tedabir gayr-ı kâfidir münakaşası.

Fevzi Paşa, Meclis Reisi Kâzım Paşa, ben umumi tedabir taraftan idik. Gazi Paşa geride söz söyledi. Umumi tedabiri şiddetle müdafaa etti. Tayîn-i esâmîde Fethi Bey ekalliyette kaldı.

90 : 60 rey

[Şeyh Sait isyanı karşısında alınması gereken önlemler konusunda Cumhurbaşkanı ile görüş ayrılığına düşen Fethi Bey 2 Mart günü Başbakanlıktan istifa etmiştir.]

3 Mart Pazartesi

Meclis Reisi Kâzım Paşa'nın odasında yeni hükümet azası ile ve ilk teklif olacak tedabiri müzakere. Mutabakat.

[Başbakanlığa atanan İsmet Paşa, yeni kabinesini kurmuştur. İsmet Paşa, başbakanlık görevini, bu tarihten 25 Ekim 1937'ye kadar aralıksız sürdürecektir.]

4 Mart Salı

Fırkada hükümet teşekkülü müzakeresi. Bir kanun, istiklal mahkemeleri kurmak.

Öğleden sonra saat beşte Meclis.

Program. Fuat Paşa'nın adem-i itimâd ifadesi. Cevabım. Karabekir Paşa, Rauf Bey'le kanun müzakeresinde mücadelesi.

Neticede kanun ve hepsi kabul.

[4 Mart günü iki önemli kanun çıkmıştır. Birincisi hükümete önemli yetkiler veren Takrir-i Sükûn Kanunudur. Aynı gün kabul edilen bir başka kanunla,

biri isyan bölgesinde, diğeri Ankara'da olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kurulmuştur.]

5 Mart Çarşamba

Tevfik Rüştü Bey'le hariciyeye, oradan başvekalete Fevzi Paşa'ya.

Akşama heyet-i vekile. Gece yansına kadar. Geldim. Fethi Bey, Kemalettin Paşa ile ikiye kadar kaldık.

6 Mart Perşembe

Öğleden sonra Fethi Bey'e gittim. Fethi Bey Paris'e istical ediyor.

Âli Bey, Celal Bey, Doktor Tevfik Bey, Kılıç Ali Bey ile İstiklal Mahkemeleri azalannı tesbit.

Eve mektup yazdım.

Akşam erken yattık. Fakat uzun müddet uyuyamadım.

[Fethi Bey 11 Mart'ta Paris Büyükelçiliğine atanacaktır. İstiklal Mahkemelerinin üyeleri bir gün sonra TBMM'de seçilmiştir. Ankara İstiklal Mahkemesi'nin başkanlığına Ali (Çetinkaya) Bey, Şark İstiklal Mahkemesinin başına Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey getirilmiştir. Ancak 10 Mart'ta Hacim Muhittin Bey istifa edecek, yerine 17 Mart'ta Mazhar Müfit (Kansu) Bey seçilecektir.]

8 Mart Cumartesi

7/8 Diyarbakır muharebesi. Tard.

Tel kesildi. Sabaha kadar bekleyiş.

Heyet-i vekile. Gazeteler.

[İsyancılar 7/8 Mart gecesi Diyarbakır'a hücum etmiş, Mürsel Paşa komutasındaki ordu birlikleri asileri Diyarbakır önünden tamamen uzaklaştırmıştır.]

9 Mart Pazar

Öğleden sonra saat dörtte eski Azerbaycan sefarethanesi ki şimdi kendi hanesidir, oraya gideceğim. Bir davet mevzu-ı bahis etti.

Rus sefiri. Vaziyet bahriye. İtalya.

Cephane satmak için emir almış.

Davet için tertip.

On gün içinde bir daha mülakat.

11 Mart Salı

Heyet-i vekile.

Gece Paşa'da. Fethi Bey, Şükrü Kaya Bey.

12 Mart Çarşamba

Abdullah'ı bugün İstanbul'a gönderdim.

Sabahleyin Montanya? Öğleden sonra Çorum mebusu İsmail Kemal Bey. Kâzım Paşa'ya koridorda İskilip civarındaki kürtler Hükümete teyîd-i sadâkat ve taife-i ekrad ile her nevi hürriyet-i siyâsiye ile adem-i itimâd hakkında mazbata vermişler.

Saffet Bey'le mutemetleri görüştüm.

Mazhar Müfit Bey'i Reis (Şarka) kararlaştırdık. Necati Bey vaziyetini mütalaa ettik. Kâzım Paşa'nın vaziyeti ile şimdilik (okunamadı) kararlaştırdık.

Ali ve Kılıç beyler ile yemeğe gittim.

Yunan maslahatgüzarı.

Gazi Paşa daireye geldi, ziyaret etti. Beraber Erkân-ı Harbiye'ye gittik.

Heyet-i Vekile.

Akşam geldim. Sinemaya gitmişler. Yemek yedim. On birde yattım.

23 Mart Pazar

Akşam, Paşa'da ziyafet. Kâzım Paşa, Fethi Bey, Franklin Buyyon.

24 Mart Pazartesi

Bugün Paşa'da Franklin Buyyon ile görüştük.

26 Mart Çarşamba

Franklin Buyyon ile dairede. Hariciye Vekili beraber. Mülakat. Teklifi yaptım.

Hudut itilafı teklif etti. Umumi ve asgari teminat veren bir umumi itilafatla beraber yapamam dedim. Cemiyet-i akvama girmekle aynı zamanda yapacağız teklif ettim. Cemiyet-i akvam meclisinde daimi mevki.

Şarkın en büyük Müslüman devleti.

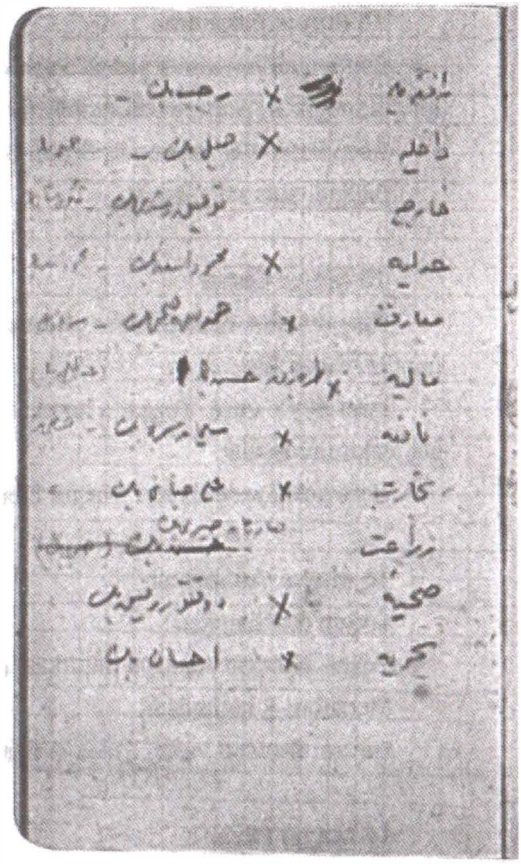
Biz dini bir esas iddia edemeyiz, siz iddia edebilirsiniz dedim, muvafakat etti.

Bir ay müddet zarfında cevap verecek.

Fethi Bey'e veda ve macera-yı hikâye.

Akşam Paşa'da Fethi Bey ve ailesi yemekte.

Bugün İş Bankası vasıtasıyla refikaya bin lira havale verdim.

27 Mart Perşembe

Sabahleyin Fethi Bey'i teşyi. Akşama doğru hariciye ve ticaret vekilleri geldiler. Gece kaldı, oyun oynandı.

[Paris Büyükelçiliğine atanan Fethi Bey, Ankara'dan hareket etmiştir.]

6 Nisan Pazar

6 Nisan saat dörtte

5 Nisan saat dörtte köpekler kavga ederken Paşa'yı elinden ısırdı.

7 Nisan Pazartesi

Meclis'te izahat.

[Başbakan İsmet Paşa TBMM'de isyan ve alınan önlemler hakkında bilgi vermiştir.]

17 Nisan Perşembe

Yahşihan'a hareket. Resm-i küşâd.

[Ankara-Yahşihan demiryolu hattı işletmeye açılmıştır.]

14 Mayıs Perşembe

Şimendifer boyuna seyahat. Sabah sekizde hareket. Yahşihan'dan sonra dolu. Çok yağmur. Çamurda otomobillerle fevkalade müşkilat.

Gece Yerköy'de mühendis Cemal Bey'in evinde.

Şiddetli dolu ve yağmur.

13 Mayıs Cuma

Öğleye yakın Karanlıkdere'ye hareket. Büyük tüneli teftiş. Öğle yemeği mühendis Ahmet Bey.

İzzet Bey'e veda. Yozgat'a hareket. Biraz tevakkuftan sonra hareket. Akşam geç vakit muvasalat.

Gece belediyede ziyafet. Haşim Efendi'nin nutkuna cevap.

16 Mayıs Cumartesi

Çorum'dan hareket.

Yollar, bilhassa Amasya mıntıkası fena.

Merzifon. (okunamadı)

Havza. Samsun valisi. Amasya valisi.

17 Mayıs Pazar

Samsun'a hareket. Karadağı gördükten sonra.

18 Mayıs Pazartesi

Samsun.

19 Mayıs Salı

Samsun'dan hareket.

Yolu teftiş ederek atlı ve yaya. Gece dokuzda Havza'ya muvasalat. Şiddetli yağmur.

20 Mayıs Çarşamba.

Hareket. Çorum. Gece hareket. Alaca.

[Tarihsiz notlar:]

Meclis'in açılması. Reis Paşa'ya tekrar yazılacak. Yeni vekiller: yazacağım. Reis Paşa'ya yazılacak. Fethi Bey için Meclis'ten müsaade ve beynelmilel parlamentolar için para.

Heyet-i murahhasalar için tahsisat.

•••

Danimarka
Felemenk
Çekoslavakya
İspanya

•••

Yurdçu Mukadder Yahya öldü mü?
Mesele anlaşılabildi mi?
Ehemmiyeti tebarüz etti mi?
Trabzon'da Yeni Yol
(Türk Yurdu) (4000 lira)
Ziya Gökalp
Ziya Nusret
Malatya Maarif Müdürü
Fikri İdare Heyeti
Hamdullah Subhi Bey
Hacı Bedir Ağa: Aşiret reisi
Karakeçili Abdülkadir
Hattın öte tarafında affi için Hacı Bedir Ağa'nın telgrafını bekliyor.
Recep Bey'le görüştüm
Abdurrahim Bey

•••

Avrupa fahişesi aldatamaz gayrı bizi
Bilmiyorlar mı ki taklîb-i hayat eyledi Türk
Konferansı belsoğuğu oldu frengî tarih
Mantığın gözü ile Kurzon'u mat eyledi Türk (1923)
Katl etti, yaktı yıktı ahaliyi her yeri

Vâcib bu türlü düşmeni elhak kısâs Türk
Deryaya döktün işte o Yunan-ı leîmi
Tarih-i tâmdır bu gazanın "Halâs-ı Türk"

•••

Cemiyeti umumiye-i belediye
Vilayet Meclis-i umumî
Darülfünun heyet-i müderrisi
Talebe Cemiyeti adına Fen-Edebiyat Fakültesi
Hukuk Fakültesi
Mekâtib-i Âliye Talebe Birliği. Aza yazdılar.
Eczacı mektebinin Balo teklifi
Türk-Ermeni Teali Cemiyeti
İhtiyat Zabıtları Cemiyeti
Kadın Birliği Cemiyeti. Aza yazdılar

•••

Ahmet İhsan
Mecmua sahiplerine
Milli Mecmua

•••

Tıp Fakültesinin nakline aleyhtar

Aleyhtar: Bahri İsmet, Kerim Sebâti, Esat Paşa, Celal İsmail Paşa, Muallim Behçet Paşa, Muallim Hasan Reşat, Saim, Bahri Kamil, Osman Şerafeddin, Doktor Burhan, (Efrenciye) Hulusi Behçet, Mürevviçler, Neşet Ömer, Akil Muhtar, Ziya Nuri Paşa, Hüsrev Kamil, Asaf Derviş Paşa

•••

Koca Mustafa Paşa'da Canbaziye mahallesinde Abdullah Dede sokağında 14 numaralı hanede İsmail Hakkı Bey

(T.Y.H.K. planı İsmail Hakkı)

(İkinci İnönü)

Büyük Millet Meclisi Reisine telgraf çekilmeyecek.

•••

Recep Bey'e yazılacak

Eyüp Sabri Bey'in vapur hakkında imar vekâleti nezdindeki teşebbüsünü teshil

•••

Hasan Paşa

İstanbul 1515 (Yazıhane)

İstanbul 1668 (hane)

•••

İzmir valisinin Tire'de Nakşi propagandası hakkında.

Soma'dan haber.

İstanbul'da hamallar ile Şeyh Ali Rıza'nın (Said'in oğlunun hazırlığı) ön hazırlıklan.

•••

Ali Ruhi ile Mülazım Nizamettin'in münasebeti

Trabzon'da seferberlik idaresine adem-i icâbet propagandası. Herkesin seferberlikten kaçması.

Seferberlik esbâb-ı teehhüri.

•••

Burdur valisi Faik Bey, İsmail ve Şevket beylerin akrabası. Baki Bey'in enişte si geldi.

(Terakkiperverlere hemen yeni iş)

(Burdur sulan için on bin lira kadar muavenet) Nafia vekiline söylenecek.

•••

Vaziyet-i Askeriye

Diyarbakır Muharebesi esnasında hazırlık.

Muhabereden sonra hazırlık

Nasıl hazırlanmış

Muhtelif mahallerde propaganda için İstanbul'da hazırlık

Seferberlik.

•••

Burada nefer Sabri var. Babasının adresini alıp bana gönderebilir misin. İstanbul'da evkafta bir iş bulacağız. *[üstü çizili]*

•••

Bitlis ile Muş arası münkatı

Malazgirt - Bulanık

Silvan ve Beşiri illerinde

Şeyh Eyüp vaziyeti şüpheli

Pötürge'de bir şey yok

Dersim, intizar vaziyetinde

İzmir ve Eskişehir

Van'a top iştial ettik. Eşkiyaya cibalde taarruz. Hınıs'a teveccüh ettiler. Burada vaziyet şüpheli. Diyarbakır'da harekât 27'de başladı.

Malatya'ya kıtaat geldi. İleri yürüyüşteler.

Vaziyet vasi ve derin işlenmiş ve işlenmektedir. Bütün rüesa ayaktadır.

Müsademe vaziyeti mukavemet etmiyorlar, fakat dağılmıyorlar. Diyarbakır'da üç bin kişi... müsademenin neticesi vaziyeti gösterecek

Divân-ı harbe idam selahiyeti

(Şimendiferde) Tebit salahiyeti. Ailelerin tebidi. Çalışılacak.

Ümraniye'de idâre-i örfiye

Haydar Bey. Erkân'ı harbiyeye söyleyecek

İlyas Sami Bey haber verecek.

Propaganda

Muhalefetin erkânı azası ve rükünleri muhalefetin bu faaliyet ve hasiyeti siyasi hatt-ı hareketimizin vuzuhuna ve sıhhatine delalet eder. Siyasetimiz için araz-ı sâlime müşahede etmekteyiz.

Teşkilât-ı esâsiye

Takyit

İstiklal mahkemesine (Karabekir Paşa) istinadatı

Islahat yapacağız?

Rauf Bey'in "Cumhuriyet tehlikede değildir" sözüne cevap (Şeref kelimesi açık kaldı)

Sana İzzettin Paşa ile Fahri Paşa gücenmişler.

Şimdi içerde İsmet Paşa bizi bu taaccüple bu büyük şereften ayırmasa dediler.

•••

Tayyareci merhum Fazıl Bey'in enişte si Kâzım Dani Bey (İşkodra'ya)
Eytam maaşı hakkında malumat verecek
(Mezuniyet suretile ilmuhaber)

•••

Fırka reis-i umumi vekili ile baş vekilin maaşların arasındaki farkı bilemeyeceğiz?

Mülkiye reis-i umûmî vekili iken daha muntazaman devam edecek. Bugün bana tekrar etti.

•••

İsmail Safa Bey'in evinde.
İhtiyat zabitleri.
Yalnız sekiz sınıf alınsın, halbuki hepsi alınmış.
Muayyen şeraitten zürraın tecili
Adana'da bankalar muameleyi kesmişler.
İtibar-ı Milli bile kesmiş.
Ziraat Bankası bir şey yapamaz mı?

•••

Diyarbakır'a taarruz oldu.
Vaziyeti nerede aldık.
Diyarbakır surlan önünde
Silvan, Beşiri Behramki?
Siverek, Pötürge
Bulanık, Malazgird
Çemişgezek, Eğin
Ergani, Palu, Genç
Genç üzerine yürüyüş
Asilerle hayli müsademeler oldu.
Dağlara çekildiler, takip ediyoruz.
Şiddetli
Dağlarda son mukavemetlerini kıracağız.

Tedabir-i ıslahiye takip edeceğiz.

Hakikaten umumî bir vaziyet karşısında bulunuluyor.

Propaganda

Tedabirimizin kuvveti zan ve vehme müstenit olmamıştır, aksi iddiada bulunanlann (okunamadı) sabittir.

Seferberlik iyi oldu.

Tedabiri muvafik görüyorum, fakat bugünkü şey tabii halde zuhurunda fırkamızın da kabahati vardır diyor.

Mesela bazı mıntıkalarda medreseler kapatıldı, hafızlar men edildi. Şimdi bazı kimseler çıkar, "din elden gidiyor" derse elbette ihtilal olmaz mı. Fakat ben medreseler açılsın demiyorum, fakat mektep açalım. Bunların yerine mekâtip yapamadık. Tedabirde müttefikim. Yalnız bu noktaları da düşünelim. Medrese açalım demiyorum, fakat mektep açalım.

Müdâfaa-ı memleket için berrî bahrî ve havaî kuvvetlerin kemiyet ve keyfiyetlerinin muhâfaza-i kuvveti hedefimizdir.

Siyâset-i dâhiliyede her şeyden evvel hâdisât-ı ahîrenin sürat ve şiddetle itfası ve memleketin maddeten ve manen ifsattan vikayesi umumi huzur ve sükunun muhafazası ve nüfûz-ı devletin teyit ve tarsini için tedâbir-i seriye ve müessire ittihazını iltizam ediyoruz.

Hükümet mesaisinde sebeb-i muvaffakiyet olacak maddi ve manevi kuvveti Büyük Meclis'in itimat ve müzaheretinde bulur.

Program.

Riyaset-i cumhurun teşrinievvel nutkunda ifade ve ondan sonraki hükümetler zamanında fırkaça tasvip ve tesbit olunan siyâset-i umûmiye takip olunacaktır. Bu siyâset-i umûmiyenin 341 senesine ait tatbikat ameliyesi elyevm mevki-i müzakerede bulunan bütçe ile yakın olmuştur. Hükümet sûret-i umûmîde bütçeyi muhafaza ve intacını rica eder.

Hükümetin siyâset-i umûmiyesi malumdur. Ecnebi devletlerle hüsn-ü münasebetin muhafazası ve ahden muallak bulunan mesailin menâfi-i milliye dahilinde hüsn-i intâcı, nafia, ziraat ve sıhhat-i memleketin ehemmiyet-i mahsusuyla inkişaf ve ıslahı ve cumhuriyetin feyyaz ve ıslahkar mesaisinin maliyede, ticarette, maarifte ve adliyede devamıdır.

•••

Vesaik.

Dahiliye vekiline: A. N. İmzalı istihbarat raporu

Silah kaçakçılığı

Dörtyol'da yapılan propaganda

Üçüncü ordu müfettişinin raporu

Elbistan'da vaziyet

İstanbul valisinin yeni takriri

İskenderun'da içtimaat

Ergani'nin iskânı. Palu, Elaziz, Osmaniye'nin.

•••

Hazır: Selahiyet kanunu

İki istiklal mahkemesi

Para

(Siyasi fırkalann mücadeleden tatil etme karan)

•••

Beyanname. Millete, orduya (ayn ayn iki adet)

Selahiyet kanunu

Tedabir a) Siyâset-i dâhiliye münakaşası memnu

a) Matbuatla, fırka-yi siyâsiye ile

b) Her iki fırka iki sene müddetle tatil-i faaliyette

c) Üç İstiklal Mahkemesi. Ankara'da harekât mıntıkasında (idam selahiyeti)

İrticaa ve isyana karşı reisicumhura selahiyet. Şarkta büyük vilayetler ihdası.

•••

Müdâfaa-i Milliye: Recep Bey - Fethi Bey

Dahiliye: Cemil Bey - Cemil Bey

Hariciye: Tevfik Rüştü Bey - Şükrü Kaya Bey

Adliye: Mahmut Esat Bey - Mahmut Esat Bey

Maarif: Hamdullah Suphi Bey - Saraçoğlu

Maliye: Trabzon Hasan Bey - Abdülhalik Bey

Nafia: Süleyman Sırrı Bey - Hakkı Bey
Ticaret: Ali Cenani Bey
Ziraat: Saruhan Sabri Bey (Hasan Bey Sabri Bey) *[üstü çizili]*
Sıhhiye: Doktor Refik Bey
Bahriye: İhsan Bey

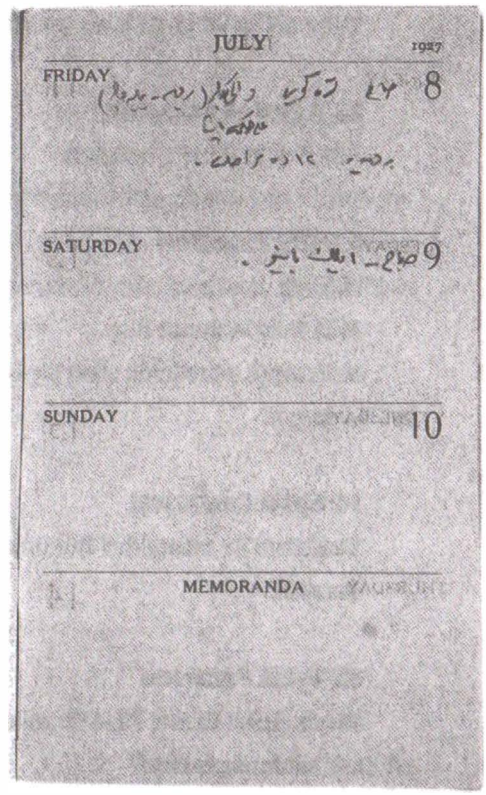
[Her bakanlığın karşısında ilk yazılı olan isim İsmet Paşa'nın 3 Mart 1925'te kurduğu kabinede görev alan kişilerin isimleridir. Bazı bakanlıkların karşısında yazan ikinci isimler ise bir önceki Fethi Bey kabinesinde söz konusu bakanlık görevini yürüten kişinin ismidir.

İsmet İnönü'nün 1926 yılına ait defteri bulunamamıştır.]

1927

30 Haziran Perşembe

Gazi'nin İstanbul'a hareketi

3 Temmuz Pazar

Gazi'ye benim ve heyet-i vekile namına telgraf çekile (Cevap vermedi!)

7 Temmuz Perşembe

Akşam. Hareket

8 Temmuz Cuma

Sabah Karaköy, Vali Beyler (Bursa-Bilecik)

Ali Hikmet Paşa

Bursa'ya 12'de muvasalat

9 Temmuz Cumartesi

Sabah. İlk banyo

15 Temmuz Cuma

Gazi Paşa'nın ansızın Bursa'ya muvasalatı.

17 Temmuz Pazar

F. 6. Naci Paşa - Hırsızlık

Zaruret. Bir prensibin faidesi

İsraf. Kadınların israfı her şeyde var

Himâye-i etfâle yardım. Yurt açılması.

Orduda efradın pek sık tebeddülü.

26 Temmuz Salı

İpek fabrikaları

Hakkı Vehbi Bey

Yusuf Ağa

Koza'ya ihracat resmi konup işçiliği dahiliyeye bırakmak teklifinde. Mesâi-i kanûn 8 saat azdır.

Yunanistan ve İtaya koza çıkarmıyorlarmış. İtalya koza memlekete ithal...

22 Ağustos Pazartesi

Atıf Bey'in Paris'e hareketi.

5 Eylül Pazartesi

Heybeli

Milli Reis Mahmut Bey

Müfettişlik aşiretlerde silah toplamak istiyormuş. Hudutta ve hücuma maruzlar. Korkuyor.

10 Eylül Cumartesi

Gazi Paşa ile müstakbel hükümet hakkında müdavele-i efkar.

Sarayda.

12 Eylül Pazartesi

Meclis Reisi Kâzım Paşa ile müstakbel hükümet hakkında müdavele-i efkar. Ali Bey hakkında endişeli

Gece hareket oldu.

Ömer'e *[Ömer İnönü]* sabah difteri serumu. Burunda emraz.

Heybeliye. Bu gece saraya.

13 Eylül Salı

Bu gece yine hareket oldu. Bu gece yıldız kayması yaşanmış.

26 Eylül Pazartesi

Ekspres tahkik olunacak.

15 Ekim Cumartesi

Büyük kongre günü

Encümenler bütçesi

Nizamname tadili

Layiha

Nizamname tadili

Umumi heyet-i idare intihabı

Küşat nutku. Rapor nutku

Ruzname nutku

[Sivas Kongresi'ni birinci kongresi olarak kabul eden Cumhuriyet Halk Fırkası, ikinci kongresini 15-23 Ekim tarihleri arasında Ankara'da toplamıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa kongrenin ilk altı gününde, 15-20 Ekim tarihleri arasında Büyük Nutuk'u okumuştur.]

1928

2 Eylül Pazar

Dil Encümeni'nde

1. Bir ayda lügat tamam olabilecek
2. Küçük kıraat iki günde hazır.
3. Büyük kıraat bir ayda. Bunlar İstanbul'da
4. Kontrol encümeni.
5. Yetişen hocalann imtihanı.
6. Asıl alfabe (matbaada)
7. Ana lügat (bir ay sonra)
8. Devlet matbaası müstacelen (50.000)

1928 T. sani

1929 T. sani - 1930 Haziran

Khazım Paşa

[Arap harfleri yerine Latin harflerini benimseyen Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun TBMM'de 1 Kasım 1928'de kabul edilmiştir. İnönü, daha kanunun kabul edilmemiş olduğu bir tarihte, bu nottan başlayarak günlüklerini yeni Türkçe harflerle tutmuştur.]

3 Eylül Pazartesi

Vergi takdirinde takdir ve örfi, bittabi haksız muameleler var mı?

Küçük memurlann para mukabilinde iş gördükleri havadisi çoktur.

[Tarih yok]

200	elbise
170	oto
50	Abdur.
250	Fikret'e verildi

150 biletler
350 Hayri'nin mek. 3 Eylül Hüseyin Bey'e
65 Yeni sayyat
1235
150 Fikret'e
20 Komiser'e
130
1.535

[Tarih yok]

5 Hizmetli
5 İrfan'a
10 Hüsameddin'e
15 Hatçe'ye
25 Seniha'ya
60

60
20 Hayri'ye
50 Anneme

15
15
35
65
20

250 Fik.
150 Fik.
350 Mektep H.
150 biletler
150
1.050
65 yeni sayyat

150
1.265
[Bunlar, İnönü ailesine ait günlük masraflar olmalıdır.]

[Tarih yok]
İdrakh edermisin
mi-sin
Yanlışın çokdur
t
(rtçsşhkf) t
çoğu azı sonra şimdi ne var-sa onun-la iktifa edelim.
ediniz.
k: a o u ı kh
g: e ö ü i gh
ke que
ghâh g ge qui

[İnönü 1928 yılına ait günlüğünde, zaman zaman, burada olduğu gibi yeni harflerle yazı denemeleri yapmıştır.]

[Tarih yok]
Göstermez mi-siniz?
î
û u sabit
memnunum.
Mêmed sabit
p ç t s ş h k f
etti
etti *[bu kelime eski harflerle yazılmıştır.]*
kalp
khelp
ç h f k r s ş t
ç h f k r s ş t

[Tarih yok]

Cem'i

Cami

ayınyor-sunuz

ayırıyorsunuz

göstermezmisiniz

göstermez misiniz

[Tarih yok]

Tek heceli ve yabancı kelimelerde müstesnalar vardır.

İsimler, sıfatlar, muzaflar mücerred ve muhtelif hallerinde söylendikleri gibi beraber yazılırlar.

Kâide

Süreksiz harfler

SertYumuşak

p b

t d

ç c

k ğ

Kelimelerin nihayetine gelen süreksiz harfler sert olur. Bu harfler harekelendikleri zaman bâzen kendi cinsinden yumuşak harflere tebeddül eder.

[Tarih yok]

5. (ce, çe) bir edat zarf edatı olursa (-) ile ayrılır.

6. ki, rabıt edatı olursa müstakilen ayn yazılır. Zarf mekhan edatı olur-sa (-) ile ayrılır. Başka mes'ele.

7. k, g. kalın sadalılarla kalın, ince sadalılarla ince okunur; bu kaidenin hilafında, yani kalın sadalılarla ince ve ince sadalılarla kalın okumak zarureti halinde bunlara h ilave olunur.

8. k. Tasriflerde harekelendiği zaman yumuşak g'ye tekabül eder.

[Tarih yok]

Türk harfleri-le kolaylıkla okuyup yazmak mümkün olacağı hakikattir. İzzeddin.

Idraklı
Kalp Kalp
Khalp Kalp
Khelp
Kelp

[Tarih yok]
72 kilo undan 94-96 kilo ekmek alınıyor.

4 Eylül Salı
Son 1.500'ün teferruatı
350 Hayri'nin mektebi. Hüseyin Bey'e 3 Eylül.
20 Hayri'ye
50 Anneme
250 Fikret'e borç
150 Fik. biletler
150 Fik. tekrar
20 Komiser Atıf Bey'e
80 Motora
75 Evde
1.145
200 Elbiseye
1.345

[Tarih yok]
35 Nafia
10 Nafia
6 Sıhhiye
5 İktisat
25 Maarif
81

[Tarih yok]
Hüseyin Hüsnü Emin Paşa'nın İzmir müstahkem mevkiine gitmesi. Harbiye müdüriyeti.

Rauf Bey.

Bağören'de altın madeni.

Mukaddin Bey, Beyoğlu fişleri. Müstacel. K. Yakar.

9 Eylül Pazar

Dr. Refik Bey'in evinde

2,5	Müdafaa	90	90
8,5	Maarif	13	30
3,5	Sıhhiye	8,5	12
17,5	Nafıa	50	62,5
7,5	İktisat	20	27
13,5	Dahiliye	38	48
18,5	Maliye	59,5	66,5
1,5	Hariciye	5,5	5,5
2,5	Adliye	8,5	8,5
2	Riyasetler	7	7
100,0		300,0	357,0

300 Umumi
60 Hususi
360

[İnönü burada, Dr. Refik Saydam ile birlikte bütçenin vekâletlere göre dağılımı üzerinde çalışmıştır. İstanbul Mebusu Dr. Refik Saydam o tarihte Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekilidir.]

[Tarih yok]

Elaziz Valisi Bey Ef.

[Eylül 1928 tarihi itibarıyla Elazığ Valisi Ali Cemal Bardakçı'dır.]

14 Eylül Cuma

Malatya.

Tohumluk tedariken pazarlık ile yapmak için Hey. Vek. Karan. Müsteşara yazacağım.

Nafia'dan Erzincan yolu için gelen tahsisatın parasının valiye gönderilmesi. Telg. Maliye müsteşarı.

Fabrika için şirket teşebbüsü. Rahmi Bey biliyor.

Malatya yolları

2 silindir, 5 ve 7 tonluk.

Başmühendis, 5 nafia fen memuru.

Tohma üzerinde yeni köprü.

Darende, Kayseri yolu ile alakadar.

Kemaliye-İliç yolunun Erzincan'a temdidi. İliç'ten Giresun'a inmek için Kuruçay ile Refahiye arası yapılma.

[Tarih yok]

Malatya Şehir Planı.

Malatya etrafındaki surların tanzimi için mühendis.

Harita postası.

Malatya'dan inşaata başlamak imkânı.

İçme suyu (10.000, 40.000 lira).

Sürgü Suyunun Çerkes yazısını iskası.

15 Eylül Cumartesi

Tohum tahsisatının (40.000) 100.000'e iblağı.

Şimendifer işleri Malatya'dan da başlayabilir mi?

Tohumluk ayni mi para ile mi?

Tetkik.

Hükümet binası.

[Tarih yok]

A. N. Paşa - Sivas

Erzurum vilayeti dahilindeki taş kırma makineleri, silindir, kazma, kürek.

Karaköse – Erz. – Erzinc. yolları üzerinde.

Kazma, kürek Müdafaa ambarlarında.

Samsun'da iskele resmi.

Sivas'ta.

Malatya masrafı.

Sivas masrafı.

Sivas valisinin telefon için münakale talebi (10.000 L.).

Jandarma azlığı – Bilhassa Şarkta.

2.000 lira hükümet binasının tamir parası istiyor. Maliye.

[Tarih yok]

Robert Kolej muallimlerinden Şükrü Kurak sahada da tetkikat raporu (Saffet Bey'den alınacak).

14 Ekim Pazar

Fırıncı Fikri Ef.

100 un 133

100 un 135

100 un 140

Bir okka ekmek başına 4 kuruş ister (masraf ve geçim dahil).

Mülahazat

Bu hesaba kamilen sert buğday.

Kendinden %5 çavdar var.

Buranın sert buğdayı çok glutenli. %12-16 gluten.

Fırın çok. Fırın masrafı fazla. Fırın azalsa 4 kuruş fırın masrafı 1,5'a kadar iner.

Bir tek cins un ekmek fiyatında ne fark eder.

[Tarih yok] .

Kıyılmış Dersim ve Muş tütünlerinden en iyi cinslerinden numune göndersinler. İbrahim Tali Bey'e yazacağım.

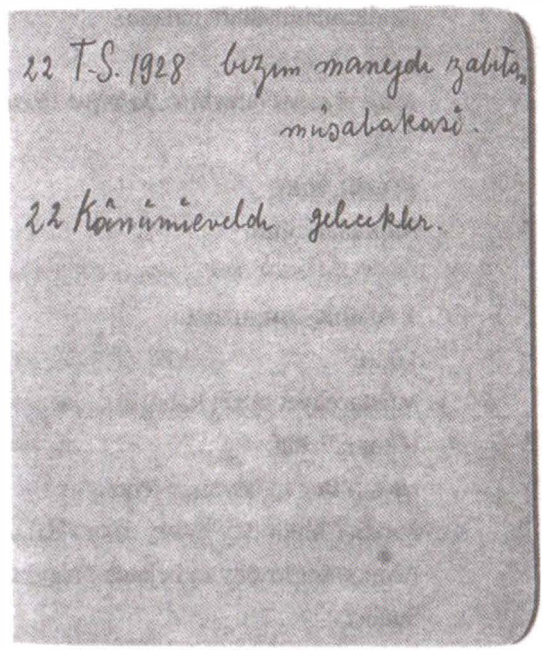
Elaziz'de imalathane yapmak (tetkik)

Elbistan. Ambarda ittisâli yok.

[İbrahim Tali Öngören 1 Ocak 1928'de merkezi Diyarbakır olmak üzere Doğu Anadolu'da kurulan Birinci Genel Müfettişlik Bölgesinde genel müfettiştir. Bölge Diyarbakır, Elazığ, Urfa, Bitlis, Van, Hakkari, Siirt ve Mardin illerini kapsamaktadır. 1927 seçiminde Diyarbakır'dan milletvekili seçilmiş, genel müfettişliğe atanınca milletvekilliğinden istifa etmiştir.]

[Tarih yok]

7.000
2.100
4.900
3.500
1.400
700
2.100
900
3.000

[Tarih yok]

Asım Paşa Hazretlerinin oğlu Ferruh B. Osmanlı Bankası'na memur.

[1923'te bir ara Genelkurmay ikinci başkanlığı yapan Asım Gündüz o tarihte kolordu komutanıdır. 1929'da yeniden Genelkurmay ikinci başkanlığına atanacaktır.]

10 Kasım Cumartesi

Annemin hastalığı

22 Kasım Perşembe

Bizim manejde zabıtan müsabakası.
22 Kanunuevvelde gelecekler.

25 Kasım Pazar

Ş. Kaya B'le.
Posta Fahri Bey – Atıf B.
İmar istikrazı.
İdare-i umumiye-i vilayat kanunu.
Belediye kanunu.
Şark için ağrar kanunu.

Jandarmanın silahı fenadır.

[Şükrü Kaya o tarihte Dahiliye Vekilidir.]

[Tarih yok]
Kuponlar günü.

1 Aralık Cumartesi
16.20
Müstaceliyet talebi kabul olundu.
Maliye Vekili.
Hasan Bey'in beyanatı lehte.
Mazhar Müfit Bey'in beyanatı aleyhte.
Ahmet Remzi Bey'in beyanatı aleyhte.
Sualler.
Aydın Mazhar Bey aleyhte.

[Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu'dur. Mazhar Müfit Kansu Denizli, Ahmet Remzi Güres Gaziantep, Mazhar Germen Aydın milletvekilidir.]

13 Aralık Perşembe
Franz F. Günther
Nürenberger Strasse 53 Dresden.

[Tarih yok]
Sefirleri kim, niçin ikinci şûraya koyuyor? Eğer böyle tanzim ediliyorsa pek fena.
Bugün gençler birliği menfaatinedir.

[Tarih yok]
Hikmet'ten haber: Kâbil'de müsademe.

[Yusuf Hikmet Bayur, Kâbil Büyükelçisidir.]

[Tarih yok]

Mütehassıs = Specialist

Mütehassis = Empfinitif

[Tarih yok]

Dar'üt Karneci müessesesinden:

Bir genç kız ve bir genç erkek Paris'e gidip konferanslarını dinleyecek. Bir buçuk ay müddetle.

Kitaplarını kütüphanemize alıp bir göz verebilir miyiz?

Bir merkez ihdasına müsaade eder miyiz?

Tevfik Rüştü ile ve Maarif ile görüşülecek.

[İzmir milletvekili Tevfik Rüştü Aras Hariciye Vekili'dir. O tarihteki Maarif Vekili İzmir milletvekili Mustafa Necati Uğural'dır.]

[Tarih yok]

Mustafa Fevzi Bey

Orman meselesi. Yansını kazandık, yansını kaybettik, sebep.

Tapu müfettişlerinin raporunu Encümen kendiliğinden mazbata yaparak nakz etmiştir. (Arif Bey işi). Osman Bey isminde mudilerden birinin kardeşi gelip yaptırmış. (Haciz meselesi).

[Tarih yok]

Manisa'nın tütünleri.

Şûrâ-yı Devlet.

Heyet-i umumiye baş muavini Murat Fuat Bey azalığa.

Nusret Bey'le konuşacağım.

Şûrâ-yı Devlet

Devlet Şurası

Tebligat.

Ausciliare.

[Tarih yok]

Besim Atalay – Dil encümeni.

Muammer Reşit Bey. Viyana'da hasta. 500 lira.
İskân bütçesi.
Jandarma – bütçe – kanun.
Planlar.
Ankara borçlannın tasfiyesi.
Ceza kanunu.
Çocuk – Konferans.

[Dilbilimci ve yazar Besim Atalay Aksaray milletvekilidir.]

[Tarih yok]
Banque – Şaban Bey. Milli banka muamelesi görmüyor.
Füzion ihtimali.
Hediye dedikodu.
Anadolu nizamnamesindeki rüçhan kalkacak.
Tarifeye cevap verecek (Celal Bey)
Değer % 50 için şirket teşekkül eder mi?
Bankerlerin mektubuna cevap

Tarih yok
Erdal'ın ağlaması:
I. 12 T.S. *[Teşrinisani = Kasım]*
II. 25 T.S.
III. 7 Kan. Ev. *[Kanunuevvel = Aralık.]*

[Tarih yok]
6 İst.
2 İzmir
2 diğerleri
10

30.000 x 5 = 100 günlük 150.000 lira.

[Tarih yok]

3.550
760
2.790
240
2.550

[Tarih yok]

Kanunun mevzuu üzerinde söyleyeceğim açık ve kısadır.

Büyük Reisicumhurun sözü: Yeni bir nur alemine gireceğimize samimiyetle, vicdani itimat ile inanmış bulunuyoruz.

Teşebbüs: Cehaletten kurtulmak mücadelesi.

Türküz, Türkçemizi yazacak bir alfabe isteriz.

Kolaydır.

Bu kolaylıktan istifade.

Millet mektepleri.

Hususiyet:

Tatbik olunacağına şüphe etmeyerek kanuni müzakere etmek vaziyeti.

[Bu sayfanın tamamının üzerine çarpı işareti konmuştur.]

[Tarih yok]

Dr. Refik Bey'in Mayıs'ta Amerika'ya seyahati (Rokfeller)

[Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekili Dr. Refik Saydam 3 Mayıs 1929'da Amerika, İngiltere ve Almanya'da incelemeler yapmak üzere yurt dışına hareket etmiş, 19 Temmuz 1929'da İstanbul'a dönmüştür.]

[Tarih yok]

Türk hukukçuları mahfili.

Hukuk mecmuası.

Ş.K.'nın seyahati.

Arnavutluk.

Moskova seyahati.

[Bu sayfanın tamamının üzerine çarpı işareti konmuştur.
Ş. K. = Dahiliye Vekili Şükrü Kaya.]

[Tarih yok]

Torbalı kaymakamı hırsız.
Bayezit valisi hırsız.
Defterdar da hırsız.
Mahkeme reisi, askeri erkân, Tali Bey bir fikirde.
Şekâvet var.
Genç müddeiumumisi ile jandarma kumandanı arasındaki hadise.
Bitlis askeri hastanesi pek fena.
Mersin valisi hırsız.
Sadrettin Bey'in işi ne oldu?
Mersin ve Adana'da destanlar.
Kerim Refi.

[21 Eylül 1927'de Beyazıt Valiliğine atanan Mustafa Süreyya Yurdakul, 16 Kasım 1928'de bu görevden alınıp Burdur'a atanmış, Beyazıt valiliğini 16 Kasım 1928'den itibaren İbrahim Ethem Akıncı üstlenmiştir. 11 Ekim 1927 – 19 Ağustos 1930 tarihleri arasındaki Mersin valisi Ali Rıza Ceylan'dır.]

1929

4 Şubat Pazartesi

Abdülhalik Bey.

Hudut tedbirleri – Saraçoğlu.

Tayyare şehri (Maliköy, Alper)

Tekâüt kanunu.

Dahiliye memurin kanunu Meclis'te.

Golf arazisinin yerine başka bir arazi tedariki için (tezkere Müdafaa'ya)

Mektepler.

[Çankırı milletvekili Mustafa Abdülhalik Bey (Renda) Müdâfaa-i Milliye Vekili ve Bahriye Vekâleti Vekili'dir.]

23 Şubat Cumartesi

Gündüz, akşama doğru, evinde yatak odasında Gazi ile dahili durumu gözden geçirdik. Aleyhimizde çalışma var; gizli; teşkilat belli değil. Orduyu korumak lazım. Çaresi "Takrir-i Sükûn" kanununu yenilememek. Kendisini, bu kararından, yeni bir mücadeleyi açıkça göze almasından, hararetle tebrik ettim. Şaşkın bir halde memnun.

[Hükümete olağanüstü yetkiler veren Takrîr-i Sükûn Kanunu 4 Mart 1925'te kabul edilmiştir. İki yılla sınırlandırılan kanunun süresi 1927'de iki yıl daha uzatılmıştır. 4 Mart 1929'da süresi dolan kanunun uzatılmaması istenmiş ve böylece 4 Mart 1929'da kanun yürürlükten kaldırılmıştır.]

24 Şubat Pazar

Meclis'te. Takrir-i Sükûnu Saraçoğlu'na, Mahmut Esat'a söyledim. M. Esat, Kadriye H. davasının normal, çabuk olarak ne vakit biteceğini araştıracak.

Gece klüpte yemek. Briç.

[İzmir milletvekili Mahmut Esat Bozkurt Adliye Vekili, İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu Maliye Vekili'dir. Anlaşıldığı kadarıyla İnönü bir gün önce kanunun uzatılması hakkında Cumhurbaşkanı'yla varmış oldukları mutabakatı bu iki bakana aktarmıştır.

Kadriye Hanım Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya suikast girişimi iddiasıyla İzmir'de yargılanmış. 30 Temmuz 1929'da öteki arkadaşlarıyla beraber beraat etmiştir.]

25 Şubat Pazartesi

Dişçilerden bir heyeti kabul ettim. Bir ameli imtihanla çıraklar diş hekimi oluyorlarmış.

[Tarih yok]

a d n a m i
b e m b o l
c r d c e h
k v i r o v
l y n h y k

[Yukarıdaki not İnönü'nün zaman zaman yaptığı dil çalışmalarından biridir.]

[Tarih yok]

İzah.

Millet ekmeksizdir, açtır, çıplaktır.

[Tarih yok]

I. Ş. K. tedavisi *[Şükrü Kaya, Dahiliye Vekili.]*

II. Saraç. seyahati. *[Şükrü Saraçoğlu, Maliye Vekili.]*

III. M. Esat seyahati. *[Mahmut Esat Bozkurt, Adliye Vekili.]*

IV. Benim seyahatim.

V. Torpidolar.

[Tarih yok]

Mart Kadir gecesi.

11 Mart Şeker B.

20 Mayıs Kurban B.

[Tarih yok]

20	Müdafaa	120	60
20	Nafia	120	60
10	İktisat	60	30
10	Maarif	60	30
4	Sıhhiye	24	12
4	Adliye	24	12
2	Hariciye	12	6
2,5	Riyasetler	15	7,5
10	Dahiliye	60	30
7,5	Maliye	45	22,5
10	Borçlar	60	30
100,0		600	300

[Yukarıdaki not İnönü'nün bütçenin vekâletlere göre dağılımına ilişkin tutmuş olduğu nottur.]

Tarih yok

Hükümet yüksek itimadımızdan müftehir ve müteşekkildir. İtimadınız bize yeniden taze, canlı bir kuvvet vermiştir.

İsmet Paşa

İsmet Paşa, hanım.

-

1. Kâzım Pş.
2. Kâzım Pş. H.
3. Şükrü Kaya
4. Şükrü Kaya H.
5. Saraç.
6. Saraç. H.

7. Rahmi B.
8. Kemalettin Sami Pş.
9. Kem. Sami Pş. H.
10. Fethi B.
11. Suat B.
12. Saffet B.
13. Tevfik Rüştü
14. Tevfik Rüştü H.
15. Kemal B.
16. Kemal H.
17. Fikret

[Tarih yok]

Anglo – Arap

İstanbul	4
Edirne	2
Çanak.	4
Tekirdağ	2
Kırklareli	2
Bursa	4
Balıkesir	4
Manisa	4
İzmir	4
Aydın	4
Muğla	4
Denizli	4
Afyon	2
Eskişehir	4
Kütahya	4
Bilecik	2
İzmit	4
Bolu	4
Kastamonu	2
Çankın	2

Zonguldak	2
Sinop	2
Ankara	4
Konya	4
Kırşehir	4
Yozgat	4
Çorum	4
Samsun	4
Sivas	4
Amasya	4
Tokat	2
Kayseri	4
Niğde	2
Aksaray	4
Isparta	2
Burdur	2
Antalya	2
İçel	2
Mersin	2
Adana	4
Cebelibereket	2
	130

130 adet.

130

75

205

[Yukarıdaki notlar İnönü'nün atlar hakkında tuttuğu notlardır.]

[Tarih yok]

50.000 merinos, 50.000 koşum kısrak.

25.000 Nonyus 60

25.000 Breton 50.

20.000 kısrak.

[Tarih yok]

Tokat'ta Tahir Rüştü.

İnhisar idarelerinden birinde dolgunca maaşlı.

II. Tokat tütün inhisar müdürlüğü.

[Tarih yok]

Primrol

Grambonet

Veyör

Nona

Regret

Vekset

Olgo

Kap

Mistanget

Rejan

Banan

Filosof

Seyit

İnorest

Andronileus

Frednov

Monzika

Klasikuz

Balandız

Oniks

Timülüs

Kokardo

Ark

20 kısrak, 17 tay +s 23 = 60.

[Atların isimleri.]

[Tarih yok]

Onix
Timülüs
Balandız
Kap
Andronikus

[Atların isimleri.]

[Tarih yok]

Yollar kanunu:
İhtilaf yoktur. Fırkaya niçin getirdim. Hakkı Tank B. neşretmiş.
Tehir.
Vergi zamlan
Tasarruf
Küçük memurlar
Zam kafi değil – İlk kademe.
Hülasa el birliğiyle.
Teadül meselesi.
Memurlann terfihi – İktisadi meseledir.
Mali kifayet.

[Hakkı Tarık Us, Giresun milletvekili ve Vakit *gazetesi sahibi ve başyazarı.]*

[Tarih yok]

600
648
700
756
816
881
951
1.127

[Tarih yok]

Yunan meseleleri, Yugoslavya.
Fransız meselesi.
Bulgar, Macar muahedeleri.
İran, Afgan işleri.
Tahdit-i teslihat.
Ticaret muahedeleri.
Himaye sistemi – Pahalılık

[Tarih yok]

Cumhuriyete kadar bu memleketi idare edenlerin muvakkaten toplanan askerleri sayısız seneler tutmak, muvakkaten konulan kanunları, öz hükümlerini süreklendiren bir tutam gibi kullanmak için daima tekrar ettikleri hilelerin endişesine de tarih karşısında cevap vermiş oluyoruz.

[Bu metin İnönü'nün 4 Mart 1929'da TBMM'de Takrir-i Sükûn Kanunu'nun süresinin uzatılmaması yönünde yapmış olduğu konuşma için yaptığı ön hazırlıktır. İnönü nutkunda bu metnin bir bölümünü söylemiştir. Meclis'te yapmış olduğu konuşmanın bu bölümü şöyledir: "Cumhuriyete kadar bu memleketi idare edenlerin muvakkaten konulan kanunları, kendi hükümlerini süreklendiren bir vasıta gibi kullanmalarından örnek alarak endişe edenlere de, bu kararımızla, tarih karşısında cevap vermiş oluyoruz".]

[Tarih yok]

4 Mart 1929. Takrir-i Sükûn Kanunu için nutuk projesi:

Müddet bitti. Hükümet yenilenmesini istemiyor. Aksine yenilenmemesini istiyor. Bu kararda hükümet, devletin reisi büyük reisicumhurun irşad ve tavsiyesi ile karar vermiştir. Büyük reisicumhurun bu memlekette cumhuriyet vatandaşlığının anzasız, pürüzsüz teessüs etmesi ideali olduğunu çok defa söylemiştik.

Bu fiili hareket o idealin şüphe götürmeyen bir delilidir. Takrir-i Sükûn Kanunu ile geçen devri kısaca hatırlatmak.

Kanun dört sene evvel cumhuriyeti istemeyen avamilin hep birleşerek C. ve Büyük Millet Meclisi'ni ortadan kaldırmak, milli mücadelenin bütün kazançlarını mahvetmek için teşebbüse karşı alınan cumhuriyeti koruma tedbirlerinden biri olarak meydana çıkmıştır.

Hücum nasıl yüz gösterdi?

Hanedanda faaliyet.

Şahsi iftiralar.

Dini isnatlar.

B. Millet Meclisi'nin salahiyetini inkar.

Nihayet dağ başından kopan bir meczup Türk milletinin düşmanı olduğunu, bu vatanda vicdan ve itikadı düzeltmek kendi elinde olduğunu iddia ederek ortaya çıktı.

Cumhuriyetin polisi ve zabıtası mütemadi tesvilat ile mefluç.

Hükümeti ele geçirmek için bu Meclis'te ekseriyet kazanmak lazım değil, bu Meclis dışından tazyik ile düşürmek yolu takip edildi.

Büyük Meclis bu umumi istilaya karşı memleketi müdafaa vazifesine başladı.

İlk iki sene – Seferberlik, Mahkemeler, meydana çıkan tertipler, teşekküller, cinayet teşebbüsleri. İkinci devirde Takrir-i Sükûn tatbikatı hemen hiç.

Son dört senenin icraatı:

Halk idaresinin kuvveti. H. İ. anarşi değildir.

Cumhuriyetin milletin malı olduğunun anlaşılması.

Adliye.

Dinin dünyadan ve politikadan ayrılması. Bir, iki sözle izah.

Harfler.

Bugün vaziyet:

Yerleşmiş, kuvvetli bir cumhuriyet idaresi. Büyük Millet Meclisi'nin kanunlarda, hükümet teşkil ve murakabesinde otoritesi.

Dahili, harici cumhuriyet düşmanlarının didinmeleri.

Propaganda:

I. Gazi'nin hastalığı.

II. Vergiler – İktisadi çare.

III. İhtilaflar.

IV. Dini propaganda.

V. Orduya tecavüz.

VI. Komünist propagandası.

VII. Eski Kuvâ-yı Milliyecilerin mağduriyeti.

Bu propagandalar esasen dışandan beslenir. Dışandan idare edilir. Hiçbirinden korkmuyoruz. Bilakis milletin kendi evini idare etmesinden serbest şerait

içinde bulunması, basacağı yeri tayin etmesi için daha iyi münebbih sayıyoruz. Dışarı telkinatına karşı...

Cumhuriyet mahkemelerine güveniyoruz.

İzahat – Ünlemek

Cumhuriyetin müdafaa kuvvetlerinin, yüz senelik çetin felaket tecrübelerinden sonra bünyesinde yerleşen politikadan azade vatan kuvveti.

Büyük Millet Meclisi hükümetinin icra vasıtası olmak mahiyetine güveniyoruz.

Nihayet milletin intihap hakkına güveniyoruz. Samimi veya isabetsiz türlü sebeplerle iktidar mevkiini elde etmek isteyenlere intihabatta milletten rey almak yolunu gösteriyoruz.

İktidar mevkiine çıkmak için Büyük Meclis'in ekseriyetini almaktan başka çare olmadığını bir daha hatırlatmak isterim.

Politika ile uğraşanlara bir noktayı tekrar edeyim. Bu memlekette bu meclisten büyük kuvvet yoktur. Bu meclisin bir kararına karşı durmak isteyen hâkimin her halde kendini âciz bırakan hükmüne mahkum olacaktır. Bu B. Meclis memleketimizi nasıl sayısı bulunmaz harici, dahili bin düşmanın pençesinden zorla kurtardı ise,

Bu Bü. Meclis yüzlerce senelerin ezgilerini ve göreneklerini yenerek cumhuriyeti kurdu ise,

Bu Meclis cumhuriyeti görünür görünmez bin kötü niyete ve kasta karşı müdafaa etti ise,

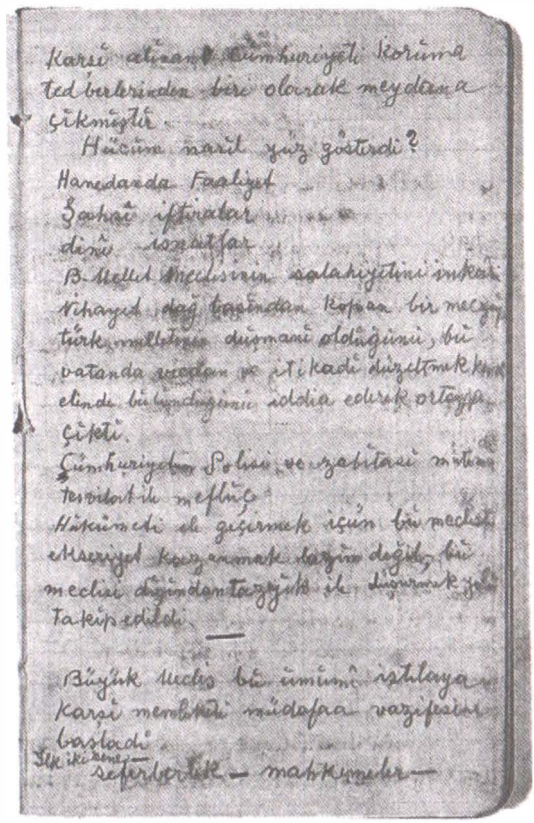
Büyük Millet Meclisi gelecekte de yine cumhuriyeti, vatanı, kanunlarına ve kendi iradesini yine öyle hak ve içeriden veya dışarıdan bir ihtiyaca göre derhal alacağı tedbirlerle yine muhafaza, müdafaa etmeye muvaffak olacaktır.

[Bu metin İnönü'nün 4 Mart 1929'da TBMM'de Takrir-i Sükûn Kanunu'nun süresinin uzatılmaması yönündeki konuşması için yaptığı ön hazırlıktır. İnönü konuşmasında bu metinden yararlanmakla birlikte, bire bir okumamıştır.]

4 Mart Pazartesi

Meclis'te Takrir-i Sükûn'un ilgası nutku. Büyük muvaffakiyet.

[İnönü'nün bu nutkunun tam metni için Bkz. İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları, *1. Cilt, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1992, s. 298 - 302; TBMM, Başvekil'in talebi doğrultusunda, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun süresini uzatmamış ve kanun yürürlükten kalkmıştır.]*

5 Mart Salı

Rıza geldi – Hayri'nin hikâyesi.

[İsmet Paşa'nın kardeşleri: Hasan Rıza Temelli ve Hayri Temelli]

6 Mart Çarşamba

Rıza gitti.

9 Mart Cumartesi

İşlerim:

İş Bankası'nda: Para yatırmak.

Viyana sefiri Hamdi Bey'e tel. *[Viyana elçisi Hamdi Arpağ'dır.]*

Çocuk haftasına makale.

Heyet-i Vekile.

General Harrington'un mektubuna cevap.

24 Mart Pazar

Kemal Beyefendiye 11.147 liralık bir çek (İş Bankası'na 75) verdim.

[Tarih yok]

Çocuk haftasına makale.

Çocuk sevgisi

Sevginin iptidai kısmına dokunmayacağım. Hayvani, fizyolojik kısmı.

Asıl söyleyeceğim medeni kısmı:

Ailede çocuk – Hayatın düğümü.

Ailenin ilgisi – Yüksek hislerin zevki – İnsan ağacının çiçeği, canlı, insana cevap veren, emreden bir çiçek – Hiçbir emir bu kadar itaatle hayata ati fikrini aşılayan müessir.

Asıl bu noktadan cemiyetin alakası – vazifesi.

Çocuk Bayramı – Hepimizin en sevimli bayramımız. Bunun şenliği çocukların eğlenmesiyle artar.

Bu hafta çocuklarımızın hoşuna gitmek için çalışalım, özenelim.

[23 Nisan günü 1929 yılında Cumhuriyet tarihinde ilk kez Çocuk Bayramı olarak kutlanmıştır.]

24 Nisan Çarşamba

Fethi B. geldi. *[Paris Büyükelçisi Ali Fethi Okyar.]*

Bağdat hattı.

Konya – Pozantı	281
Yenice – Pozantı	64
Adana – Hudut (M. Ek.)	179
Suriye	167
Çoban B. – Nusaybin	392
	1.083
Yenice – Adana	25
	1.108

Şubeler Toprak K. – İsk. 58. 48 km bizde.

Bağdat hattının aksiyonları.

Hepsi 30.000 adettir.

3.000 Hükümette (Ziraat Bank.)

3.000 Anadolu'dan devlete geçti.

8.000 küsur Fransızlarda.

15.000 küsur Deutsche B. (Tamirat komisyon)

Bu son kısım için Kanunusani 1930 bidayetine kadar Anadolu şirketinden devren opsiyon aldık.

Obligasyonlardan henüz tediye olunmayan 7.579.000 Turc altınıdır. (1.166 km için).

Kasaba hattı.

Mübayaa halinde Franklar altına nazaran nasıl hesap olunacak? Readaptasyonda halledelim.

10 Mayıs Cuma

Ticâret-i bahriye komisyonu fena vesikalar veriyormuş.

23 Mayıs Perşembe

Sabahleyin Ali Bey'e bizim hanımla gittim. (Bayramın 4'ü). Benim resmimi odadan kaldırmış.

Gazi çağırdı. Dünkü mükâlemeden sonra Fransız sefiri, Fethi Bey'i bulmuş. Mahut 4 köyü bırakarak hudut hallolunur demiş. Gazi, ben, Tevfik Rüştü görüştük. Müşir Paşa'ya gittik (yatakta). Gazi anlattı, ikna etti.

Gazi çiftliğini gezdirdi. Sulamaları gösterdi. Rahmi Bey'den şikâyet etti. Tebdilini ve Şakir Bey'i kararlaştırdık. Rahmi Bey İş Bankası'na aza olacak.

[İzmir milletvekili ve İktisat Vekili Mustafa Rahmi (Köken) Bey bu karar uyarınca İktisat Vekilliği görevinden alınmış, yerine Edirne milletvekili Şakir (Kesebir) Bey İktisat Vekili olarak atanmıştır.]

Meclis Reisi Kâzım Paşa'nın anlattıkları: Fuat Bey, boşadığı karısına 50 bin lira tazminat, beş yüz lira aylık veriyormuş. Donanma müsabakasında İtalyanlar Kütahya Nuri Bey'e, şişman (kumarbaz) Mitat Bey namına yazılı, yüz bin liralık mektup vermişler. Fuat Bey işini Gazi'ye anlatmış; deli kadın demiş. (Bu havadisi Fevzi Paşa'nın hanımı, Kâzım Paşa'nın hanımına söylemiş).

[Meclis Reisi Kâzım Özalp'tır. Fevzi Paşa Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'tır. Kütahya Nuri, Kütahya milletvekili Mehmet Nuri (Conker) Bey'dir.]

26 Haziran Çarşamba

Cumartesi Fransız itilafları imza olunmasını Dr. Tevfik Rüştü'ye tebrik ettik. Heyet-i Vekile.

Öğleden sonra: Şimendifer inşaat reisi İzzet Bey'le program yaptık.

929 1
930 7
931 10
932 13
933 13
44 milyon lira programı.

Hareket malzemesi yok. 520 km. 934 Haziran Erzurum.
Saraçoğlu'na anlattım. Mümkün gördü. Saraçoğlu hasta, evinde.
Osmanzade Hamdi ile çam musahabesi yaptık.

[22 Haziran 1929 Cumartesi günü Türk-Fransız itilafnamesi imzalandı ve buna göre Mersin-Adana demiryolu hattı Türkiye'ye geçti. Hariciye Vekili Dr. Teyfik Rüştü (Aras) Bey İnönü ve Bakanlar Kurulu üyelerince, bu anlaşma nedeniyle tebrik edilmiştir.]

27 Haziran Perşembe
Atla Dikmen'e. Çocuklar oto ile Müsteşar Kemal Bey'e. Öğle yemeği orada.

30 Haziran Pazar
Atla Keçiören'e. Recep Bey'e.
Dayım Dr. Refet Bey'in kazası. Hasan anlattı.
Mevhibe'nin gözü.
22 Cumartesi attan düştüm.

1 Temmuz Pazartesi
Dairede, Maarif'te, Cemal Hüsnü Bey'e tavsiyem...

[Gümüşhane milletvekili Cemal Hüsnü (Taray) Bey 13 Nisan 1929'dan beri Maarif Vekillidir.]

7 Temmuz Pazar
34.891 esas borç
7.935 mahsup
26.956
3.132 evden 7.7.29
23.824

3.000 hisse senedi merhun – senedini aldım.

172 - 21 meress - 7 hanım. Borçsuz. Emaneten bankada.

Gece Gazi'de.

Hulusi Bey'den para geldi. (313 lira).

Ev kirası.

Bankaya verdim.

8 Temmuz Pazartesi

Fevzi Paşa'ya veda ettim.

[İnönü İstanbul'a gideceği için Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya veda etmiştir.]

Hukuk Mektebinde diploma vermek merasimi.

Nutuk esası:

I. Bahtiyarlık. Siz de hissedersiniz. Bitirmek. Tahsilde ciddiyet. Cemiyete en fena suiistimal. Fena not.

II. Hayatta muvaffakiyet.

Vazifeseverlik - Hor görmemek.

Kanaat – Tahammül.

Liyakat hissi.

Anahtar. İlim. Tecrübeye saygı. Müteredddi gençler.

Seciye istikameti.

III. Vazifemiz:

Hakim – Hukukçu.

Bu sanat her şeyden evvel seciye. Doğruyu ve hakkı sevmek. İlim.

Rejim emaneti. İçtimai ve iktisadi inkişafların başı haksızlığa karşı emin olmaktır.

Bunu ancak hakim halleder.

Gazi'nin sözü:

Muasır hukuka ve bunu seven ve tatbik edenlere verilen ehemmiyet Cumhuriyetin hukuk ailesine girmek hem mazhariyet hem mesuliyettir. Her iki vazifeden müspet ilhamları hayatınızda kılavuz olsun.

Muasır hukukçu hilekâr değildir.

Nutkumu pek beğendiler.

Falih Rıfkı B.

Cemil Bey.

Saat 18'de Pendik'e hareket.

[İnönü, 8 Temmuz'da Ankara Hukuk Fakültesi'nin ikinci yıl mezunları için yapılan diploma törenine katılmıştır. Yukarıdaki notlar yapacağı konuşma için bir ön hazırlıktır. İnönü diploma töreninden sonra, akşam İstanbul'a hareket etmiştir.]

9 Temmuz Salı

Pendik'e muvasalat.

Celal B. ile konuştum. İş Bankasının Barut şirketinden aldığı para hesabı ve muamelesi muntazam. Kâzım Refik Bey'in aldığı paradan haberi yok.

Reisicumhur Hz'ni davet ettim.

Meclis Reisi Pş. mektubumuzu almamış.

50 A. Bey'e

50 Dr. N. İsmet B.

100 Dr. Vefik Bey'e

10 Hüsamettin

5 İrfan'a

25 Bahşiş

240

[Celal Bey, İş Bankası'nın kurucularından ve İzmir milletvekili Mahmut Celal Bayar'dır.]

10 Temmuz Çarşamba

Gece hanımın hiddeti. Dr. Niyazi İsmet, Dr. Vefik Beylerin muayenesi.

Hanıma ev masrafı olarak 1.550 lira teslim ettim. Yarın saat 15'te Gülhane'de.

16 Temmuz Salı

Öğleden sonra saat 3.30'da hareket. Saraydan muşla Pendik'e.

Mevhibe çok yorgun.

17 Temmuz Çarşamba
Deniz banyosu. At.

[İnönü denize girdiği günleri ve denizde kaldığı süreleri izleyen yıllarda da çok düzenli olarak tutmuştur.]

18 Temmuz Perşembe
Deniz banyosu. At.

19 Temmuz Cuma
Deniz banyosu.

20 Temmuz Cumartesi
Deniz. At. Yakacık. Mevhibe (okunamadı) de oto ile Yakacık'ta.

21 Temmuz Pazar
Deniz. At.

22 Temmuz Pazartesi
Deniz. At.

23 Temmuz Salı
Deniz. Fırka. Kâzım Paşa ile Bomonti.

24 Temmuz Çarşamba
Deniz. At.

25 Temmuz Perşembe
Deniz. Heybeli.

26 Temmuz Cuma
Heybeli'den Pendik'e.
Deniz. At. Müsteşar B.
Heybeliada'ya.

27 Temmuz Cumartesi

Avdet.

Deniz. At.

28 Temmuz Pazar

Deniz.

29 Temmuz Pazartesi

Deniz. Dr. Refik.

30 Temmuz Salı

Deniz. Diş. Hamit B.

31 Temmuz Çarşamba

Deniz. Kum banyosu yok.

Ekspresler:

I. Haydarpaşa'dan: Cuma, Pazartesi, Çarşamba Saat 19'da.

II. Ankara'dan: Cumartesi, Salı, Perşembe.

1 Ağustos Perşembe

Davet

I. Yunan.

II. İki torpido.

III. Şakir B.

IV. Manevra.

Ankara. Selam. Dr. T. Rüştü'ye misafir.

Heyet-i Vekile – R.C. – akşam R.C.'da.

[R.C. = Reisicumhur. İnönü 1 Ağustos günü İstanbul'dan Ankara'ya dönmüştür.]

2 Ağustos Cuma

Öğle yemeği Müşir Pş., Gazi.

Pr. Jansen.

Gazi'nin İstanbul kararı.
Seyahat masrafı.
Avdet. Gazi ile Gazi istasyonunda.

[Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa 5 Ağustos'ta Ankara'dan trenle İstanbul'a hareket edecek, 6 Ağustos'ta İstanbul'a varacaktır. Cumhurbaşkanı İstanbul'a gitme kararını 2 Ağustos'ta vermiştir.]

3 Ağustos Cumartesi
Pendik'e avdet.
Deniz.
Hanım ile doktora. Kâzını Paşa'ya.
Müste. Vali B. ve S. Gazi'nin ziyareti ve masraf hakkında malumat.

[İnönü yeniden İstanbul'a gelmiştir.]

4 Ağustos Pazar
Deniz. Akşama hanımlar Yakacık'a. Refet Pş. geldi. Yemek yedik.

[Refet Paşa Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularından Refet Bele'dir. Bu tarihte milletvekili değildir.]

5 Ağustos Pazartesi
Deniz. Doktora İstanbul'a.

6 Ağustos Salı
Kâzım Paşa sabah bizde. Gazi'ye istasyonda istikbal. Beraber bizim eve.
Saraya avdet.
Deniz. Akşama çocuklar Kadıköy'e.

[İnönü İstanbul'a gelen Cumhurbaşkanı'nı istasyonda karşılamıştır.]

7 Ağustos Çarşamba
Hanımın Kadıköy'den avdeti. Deniz.
Öğle vakti cigarayı bıraktım.

[İnönü, sık sık sigarayı bırakma girişimlerinde bulunmuş, ama bir türlü bunda başarılı olamamıştır. İleriki tarihlerde de sık sık "cigarayı bıraktım" şeklindeki notlarına rastlanacaktır.]

8 Ağustos Perşembe
Şakir Bey'in ameliyatı.

10 Ağustos Cumartesi
Fatma'nın ameliyatı.

19 Ağustos Pazartesi
Saraçoğlu B. geldi.

20 Ağustos Salı
Heybeli'ye nakil. Deniz.

21 Ağustos Çarşamba
Dişçide. Deniz. Ferit B. ile hm. ile sergi.

22 Ağustos Perşembe
Deniz yok. Dr. Muzaffer Şevki mikro metot kan ve idrar muayenesi.
Ferit Bey akşam yemeğinde.

23 Ağustos Cuma
Deniz. Heybeli mektebinde deniz yarışları.
Tevfik B., Saraçoğlu, Ş. Kaya Beyler Heybeli'de.

24 Ağustos Cumartesi
Hep deniz. Saray – Nuri B. hikâyesi.

28 Ağustos Çarşamba
Sabah mektepte at. Kâzım Paşa ile. Gece denizden avdet; karanlık, rüzgâr, kaza.

2 Eylül Pazartesi

Sarayda.

I. Fethi Bey'in dayinler vekâleti olmayacağını Gazi'ye tekrar söyledim. (Dün Tevfik B. söylemişti).

II. Yalova'da çiftlik almaktan vazgeçmesini söyledim. Sebep? Recep Bey söyledi demek. Onunki hissidir. Ben dedim ki yeni bir çiftlik hükümetten yeni külfetler talebidir. Yeni milyonlar demektir. Buna imkân yoktur. Hükümetten hiçbir şey istemiyorum dedi. Recep'e danıldı. Çok müteessir oldu.

III. Nuri Bey'in ne dediğini sordum. Sormamış. Sorayım dedi.

Saat 17 Sipahi Ocağı. At gezintisi.

Saat 19.30 avdet. Tokatlıyan.

Saraçoğlu'nu ziyaret. Beraber yemek.

Recep Bey Yalova teşebbüslerinden sızlandı. Paşa'ya anlattırdım ve müdafaa ettim. Kendini bu işte takdir ettim doğrusu.

Saraçoğlu bana enteresan bir mektup gönderdi. Haydar Rıfat (avukat) yazmış. Galiba Tahsin B.'in oğlu şuna buna mütemadiyen şantaj mektuplan yazmışlar. Mektuplan al dedim.

Biraz sağ kulağım ağrıyor. Denizde çarptım zannediyorum.

[Recep Bey Kütahya milletvekili Recep Peker'dir. Fethi Bey Paris Büyükelçisi Ali Fethi Okyar'dır. Nuri Bey Kütahya milletvekili Mehmet Nuri (Conker) Bey'dir.]

3 Eylül Salı

Deniz. Pendik'te.

5 Eylül Perşembe

Fethi B.

7 Eylül Cumartesi

Kadıköy'e şoför mektebi. Bomonti.

8 Eylül Pazar

Midem bozuk. Ata bindim. Sarayda Pş. ile mülakat. Salı günü Ankara'ya.
Üsküdar'da tramvaya temel atma.
Nuri B. Refik İsmail'den duymuş.
Saffet Bey'e gittim. Hasta. Refik İsmail'den soracak.
0-5 Maarif'e. (Tıp talebesi için)
3 İkdam için Saraçoğlu emrine.
3 Ferit Bey'e vait.
2 Müsabaka için M.M'ye.
2 Hanımlar Çalıştırma Derneği'ne.
5 Tıp kongresi
14 Hakimiyet
5 Tevfik Bey'e.
Galip Kemali'nin tasfiyesi.

[8 Eylül'de Üsküdar-Haydarpaşa tramvay hattı için temel atma töreni yapılmıştır.]

9 Eylül Pazartesi

İş Bankası'ndan 600 lira aldım.
Babayan'da hanımla buluştuk.
Mektepte at gezintisi

10 Eylül Salı

Pendik'ten hareket.

11 Eylül Çarşamba

Ankara. Tevfik Rüştü. (Öğle, akşam yemek)

12 Eylül Perşembe

Heyet-i vekile. Öğle yemeği Tevfik Rüştü'de.

13 Eylül Cuma

Sabah at (fena at). Öğleden sonra Tevfik Rüştü'de. Briç ve akşam yemeği.

14 Eylül Cumartesi

Sabah manej. Sonra Dr. Refik'te Sıhhıye'de.

16 Eylül Pazartesi

H. V. İçtimaı. İtalya meseleleri.

927 Sıhhiye bütçesi 3.300.000, 928 aynı, 929, 4.400.000.

Mücadeleler: Sıtma, frengi, trahom.

Yeni – Verem.

Doğum işlerini artırmak.

Talebe miktarını artırmak.

Dispanser (50) artırdık.

Sıhhi müessesat.

Sari ve salgın hastalıklarla mücadele.

17 Eylül Salı

Tıp kongresinde nutuk.

Açıyorum.

Reisicumhurun selamı.

Milli Tıp Kongresi'nin ilmi ve içtimai hayatımızda mevkii.

Yalınız fenni bir tetkik yeri değil memleketin sıhhi işlerini görüşmek için içtimaın vatandaşların huzur ve emniyeti için.

Geçen kongreden beri iki sene: Yeni yapılmakta olan işlerimiz:

Mücadelenin tevsii, mıntıka itibarı ile, cins itibarı ile.

Sari ve salgın hastalıklar mücadelesi.

Dispanser ve doğum evlerini artırmak.

Talebe miktarını artırmak.

Sıhhi müessesat.

Yeni bir merkezin ihzarına doğru gidiyoruz.

Sizin mesleki ve fenni faaliyetlerinize zafer ve muvaffakiyet dilerim. Cemiyet ve milletimizi ilim ve fennin en yeni bilgilerinden ve vasıtalarından istifade ettirmek Cumhuriyetin emeli ve hedefidir.

[III. Milli Türk Tıp Kongresi 17 Eylül günü Ankara'da toplanmış, kongre Başvekil İsmet İnönü'nün söyleviyle açılmıştır. Yukarıdaki not İnönü'nün yapacağı konuşma için tuttuğu ön hazırlık notlarıdır.]

18 Eylül Çarşamba

Z.V. 60
I.M. 75
I.M. 84
Y. 98
K.Y. 108
B. 126
Köy 165
M. 210
M.(L)256
L 288
L (F)400
F. 500
B.F. 600

22 Eylül Pazar

Gaz sobalannı ısmarladım.
10,40 m. boy, 1,20 m. en taşlık yol keçesi.
15,00 m boy, 0,75 m. en merdiven yol keçesi.
15 boy, 1,20 en.
İstanbul'a hareket.

23 Eylül Pazartesi

İstanbul. Saray. Dişçi.

24 Eylül Salı

Lomd Beckmann, Worterbuch, Vogel, paralan verildi.
Ankara'ya gidecek.
Woche abone. Lenvlime Illustrierte. 1930 nihayetine paralan verilecek.
Diş kökü çekildi.

25 Eylül Çarşamba

Diş çekildi.

26 Eylül Perşembe

Diş tedavisi.

Akşam Saray'da içki.

27 Eylül Cuma

Sabahleyin dişçi. Ölçü.

Yeniköy'den muşla Beykoz.

Deniz yanşları.

Akşam M. Esat geldi.

28 Eylül Cumartesi

Sabah Ömer'i (Hilmi B. ile) hastaneye. Sonra Sipahi Ocağı'nda manej.

Gazi ile.

Yarın Yalova'ya gideceğiz.

Dişçiye. Sol tarafı taktım.

Terzide prova.

[Ömer, İsmet İnönü'nün oğlu Ömer İnönü'dür.]

1 Ekim Salı

Kantar	120	
Kırkma mak.	40	
	160	
Süpürge mak	98	
Fişek (500)	22,5	
Pantolon	20	
	300,5	
Elbise	430	takriben
Yulaf	700	takriben
Teyzeme	50	
Ağabeyime	200	
Yol parası	250	
	1930,5	

Dişçi

Sipahi Ocağı borcu	60
H. mektep	100
	500
	700
	400
	200
	1.800

3 Ekim Perşembe

Yalova seyahati (İş Bankası 1.000 lira).

Hülasa:

I. Yalova tamiratı için sarf olunan 80.000 liradan açık 70.000 liranın derhal iadesi.

II. Tamiratın ikmali için (plaj beraber) masrafın 220.000'e iblağı. Buradan yani yeni masraftan 40.000 liranın bir buçuk ayda verilmesi.

III. Bütçe: 500.000 (laakal) bugünkü bütçeyi ikmal için ilave.

IV. 8 milyonluk bir ihtiyaç programı açık vardır.

V. İskeleler hususi, hususiyeler de harap oluyor.

-

Atların bütçesi:

At kilo	kilo	lira
5 x 5 = 25 x 360 = 5.400	900	= Yulaf (Ankara'da mal alması kilo 10 kuruş).
5 x 3 = 15 x 360 = 5.400	540	= Ot (Ankara'da mal alması kilo 10 kuruş).
5 x 5 = 25 x 360 = 9000	162	= Sap (Ankara'da mal alması kilo 3 kuruş).
5 x 40 = müteferrika	200	= (nal, ilaç, temizlik, moytabiye).

adet seyisler		
3 x 15 = Aylık iaşe	540	– Senelik seyis iaşesi.
1 x 15 Aylık	180	
	2.522	

-

Emir Pş. Hz.

Haliç Şirketi Müdürlüğü.

Mitat Bey'in yerine müskirat müfettişliği.

Aslan Çimento'sunda meclis-i idare azalığı istiyor.

Tekaüt maaşı meselesi ati için faideli olmak ihtimali vardır. Tashihini istiyor. (11 Temmuz'da 3 ay tebdil-i hava almıştı. Buna istinat olarak tekaüdünü 11 Teşrinievvel'den itibar etmek çaresi olabilir).

4 Ekim Cuma

Kâzım Pş.'ya veda.

[Kâzım Paşa, Meclis Reisi Kâzım Özalp'tır.]

5 Ekim Cumartesi

Sabah 8. Dr. Muzaffer Şevki'de kan ve idrar tahlili.

İdrarı ben muayene ettim. Şeker buldum.

Dr.'da yemek.

Öğleden sonra vilayette fındıkçılar, Mr. Leman, Bakkalcılar Kooperatifi.

M. Esat, Cemal Hüsnü Beyler.

İş Bankası'ndan 1.500 lira.

400	H.'ma
200	Ağabeyime
50	Teyzeme
150	Perakende
800	

430
138
17
835
850
120
2.390

6 Ekim Pazar

100 Hüsamet. Mektep parası

450 Rıza'ya yulafa mahsuben.

Ankara'ya hareket

Dr. Muzaffer Şevki'nin raporları, perhizi.

24 Ekim Perşembe

Borçlarım:

900	Dıvardan Bulgara
335	Nazmi Bey'e (ağaçlar)
1.600	Kok
250	Tahmini odun kömür
200	Dişçi
3.285	

-

Tahmini

1.500	Nafiz Bey'e.
1.200	(384) Herekeye

Ot – sap.

1.800	Hisse senetleri
5.100	Ali Nazmi Bey'e

-

I. Reşat B. Divan-ı Muhasebe

II. Posta Atıf B.

III. Evkaf Mü. Vekâlet Kemal Bf.

IV. Niyazi B. Şûrâ-yı Devlet.

V. Tapu Müdür V.

9 Kasım Cumartesi

Asayiş.

Karahisar.

Of.

Ziraat – Orman.

İktisadi şikâyet – Teşvik-i sanayi.

(ekmek)
Para – Devlet bankası.
Hariciye – Fransız, Yunan, Rus ticareti.
Maliye.
Sabahleyin fırkada beyanat.
Nuri Bey'e imaen ihtar.
Meclis'te beyanat. Fevkalade tezahürat.
Gazi'ye hikâye.

[İsmet İnönü 9 Kasım günü TBMM'nde iç ve dış siyaset hakkında önemli bir konuşma yapmış, ardından hükümet oybirliğiyle güvenoyu tazelemiştir.]

11 Kasım Pazartesi

Heyet-i Vekile. Torpidolar siparişi. Nuri Bey'in mektubu (telefon için). Alakadar olduğu işin ıskatı kararı.
Suiistimal için kanun layihası ihzarı M. Esat Bey'e havale.

13 Kasım Çarşamba

Berbere tıraş. Para vermedim.

14 Kasım Perşembe

Berbere tıraş.

19 Kasım Salı

Hakimiyet-i Milliye.
Tesisat borcu: 171.721.
5.000 tiraj olmak için 1.500 yeni abone.
(25.500 lira) (Maarif'e bakacağım).
Günlük açık 74 lira. Sübvansiyon edilecek.

5 Aralık Perşembe

Gazetecilere çay. Para mücadelesi.

7 Aralık Cumartesi

Dr. Muzaffer Şevki. Tahlil.

Para mücadelesi.

Gazi'nin Yalova seyahati.

9 Aralık Pazartesi

Kilom – Attan sonra halis 66.600.

Akşam Saraçoğlu'nun evinde.

Ruslarla ticaret.

Yunan ticaret muahedesi konuştuk. (Şakir B., Tevfik Rüştü, Kâzım Pş.).

[Şakir Kesebir İktisat Vekili, Tevfik Rüştü Aras Hariciye Vekili, Kâzım Özalp TBMM Reisi.]

[Tarih yok]

Milli Para üzerine

I. Senelerdir temevvüç

Harici ihtiyaçlar

Açık bütçeler

Kısır seneler

İktisadi kifayetsizlik fikri

II. Suiniyet avamili

Kanun

III. Bir seneye kadar iyi yapılan şeyler:

Bütçe muvazenesi

İstihsali temin ve tezyit eden avamil.

Yeni menfi avamil:

Harici tediyat başlaması

Gümrük tarifesi telaşı

Yeni şayialar – Emniyet buhranı.

IV. Vaziyetin ciddi mütalaası tedbirleri:

Maliyeci değilim. Tecrübe mektebinden öğrendiklerim şunlardır:

Takatini iyi bilmek, muktedir olduğundan feda etmemek, muktedir olmadığına girişmemek.

Kazandığın ile geçinmek.

Kazancını artırmak.

Paranın altına nazaran sabit kıymeti hedefimizdir. Bir hedefe bağlandık. Bunun için şart hesapsız döviz tedarik edip sarf etmek değildir. Sarfiyat muvazenesidir.

a. devlet mübayaatı

b. iktisadi açık.

c. devlet mübayaatını kestim. Gelecek sene daha ziyade keseceğim. Emir.

İktisadi açık. Behemehal kapamak, istihsali artırmak.

Devlet Bankası

Parası, hedefi, hazırladığımız vaziyet, vazifeleri.

Menfi dedikodular.

En fena amil: Emniyet buhranı.

Emniyet ve müzaheret muzafferiyet. Maliye Vekili arkadaşım.

[İnönü 12 Aralık günü TBMM'nde Türk parasının değerini yükseltmek için alınacak tedbirlere ilişkin bir konuşma yapmıştır. Bu notlar konuşması için yaptığı ön hazırlıktır.]

19 Aralık Perşembe

Alman sefiri Nadolny *[Rudolf]*

Ekonomi meselesi (söyledikleri)

Umum – Memleketin terakkiyatı, bilhassa milli hissiyatın, bu yolda inkişafı hakikaten yüksektir.

Şuradan buradan sözler arasında İstanbul'da bir general-consul tayin edemediklerinden sefaretin bir (okunamadı) halinde idare edildiğini söyledi. Yakında buna nihayet vereceğini söyledi.

Nutkumdaki tasarrufu asıl ve büyük tedbir addedemeyeceğini söyledi.

Onun tedbirleri:

Prodüksiyonu artırmak

II. Ecnebi ziyaretini artırmak (bu nasıl olur, nasıl tertip edilir) (Hamburg – Amerika)'dan bir adam getirip sormak.

III. 5 sene harici tediyeler için nefes aldıracak bir harici general kredi bulmak, sonra bunu müsait şeraitli bir istikraza tahvil etmek (okunamadı) mümkündür, ben hizmet ederim demiş.

IV. Bir mütehassıs getirip maliyeye vermek; ayda bir defa ben ve Gazi temasa gelmek. Bu adam 4-6 haftada yapıp yapamayacağını söylermiş, sonra çalışırmış. Böyle adam bulunur imiş.

V. 5 senelik bir program yapmak (IV. Mütehassıs ile).

[Tarih yok]

Mayıs	17
Haziran	30
Temmuz	31
Ağustos	31
Eylül	30
T.E.	31
T.S.	30
K.E.	31
K.S.	18
	249
K.S.	13
	262

[Burada İnönü, önce 14 Mayıs'tan 13 Aralık'a kaç gün olduğunu hesaplamış, ardından 13 Mayıs'tan Ocak sonuna kaç gün olduğunu yazmıştır.]

30 – 31 Aralık

Haşim B., Ş. Saraçoğlu, İzzet B., ben.

Şimendiferler üzerine:

I. Şarkışla Şubat 1930 başına açık.

II. Sivas hatlarının malzeme (okunamadı) için £ 15.000 hemen verilecek (Bu halde Mart'ta bunun gelmesi ve Temmuz başında Sivas'a vanş memul).

III. İsveç hatlarından Ergani'ye bir an evvel varmak esasına göre mukavele tadil.

IV. İsveç malzeme (muharrik) fiyatından şimdiye kadar alınan fazla fiyatlar için tetkikat yaptırılacak.

Eksik hat için.

IV. Yülyus Berger'e yeni kredi vermemek esasına göre mesele kesilecek ve sonra açığı. Kendi inşamız hesap edilecek.

V. Ahşap travers için Kib. Orman Şirketi'nden yeni 10.000 metre küp kereste istenecek (Laakal).

VI. Avusturya grubu (Erz. ve saire) için:

a. Sefirden ve Viyana'dan referans.

b. Tediyenin tütün ile mübadele esası evvela konuşulacak.

Referansı müteakip evvela Maliye Vekili konuşacak. İzzet B. (Serie de prise) meselesini tetkik ve bir teklif ihzar edecek.

1930

[Tarih yok]

İrfan

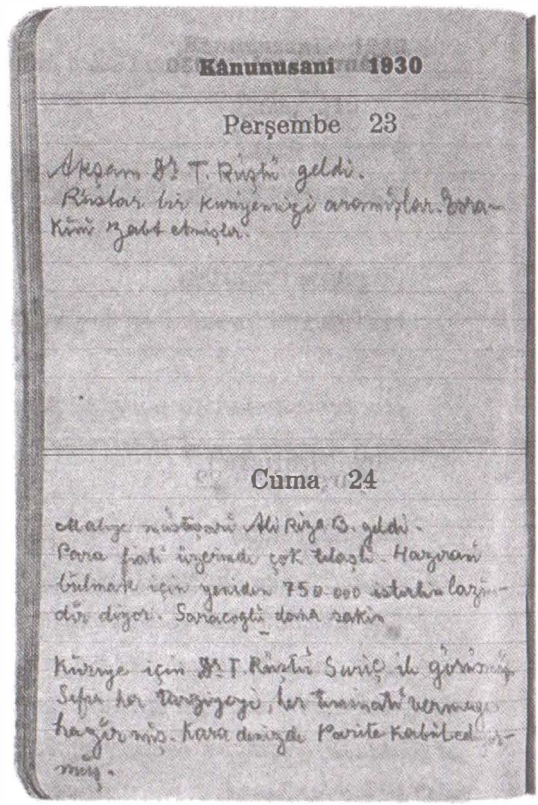
2657

[İrfan, yeğeni İrfan Okatan olmalıdır.]

Tarih yok

11-6-1932 tarihinde ata binmeye başladım.

[İnönü bu notu 1930 yılına ait defterinin ilk sayfasına yazmıştır.]

Kânunusani 1930

Perşembe 23

Akşam Dr T. Rüştü geldi.
Ruslar bir kuryemizi aramışlar. Zoraki mi zabt etmişler?

Cuma 24

Maliye müsteşarı Ali Rıza B. geldi.
Para fiatı üzerinde çok telaşlı. Haziranı bulmak için yeniden 750.000 isterken lazımdır diyor. Saraçoğlu daha sakin.
Kuryeye için Dr T. Rüştü Suriç ile görüşmüş. Sefir her tarziyeyi, her teminatı vermeye hazırmış. Karadeniz'de parite kabul ediyormuş.

1 Ocak Çarşamba

Evde Heyet-i Vekile.

Saraçoğlu kibrit işini anlattı. 20 milyon dolar istikraz.

23 Ocak Perşembe

Akşam Dr. T. Rüştü geldi. Ruslar bir kuryemizi aramışlar. Zoraki mi zabt etmişler?

24 Ocak Cuma

Maliye müsteşan Ali Rıza B. geldi.

Para fiyatı üzerinde çok telaşlı. Haziranı bulmak için yeniden 750.000 isterken lazımdır diyor. Saraçoğlu daha sakin.

Kurye için Dr. Rüştü, Suriç ile görüşmüş. Sefir her tarziyeyi, her teminatı vermeye hazırmış. Karadeniz'de parite kabul ediyormuş.

[Suriç, Sovyetler Birliği'nin Ankara'daki büyükelçisidir. 13 Haziran 1923'te bu görevle Ankara'ya gelmiş, Berlin elçiliği görevine atanınca 25 Haziran 1934'te Ankara'dan ayrılmıştır.]

7 Şubat Cuma

Özden doğdu. Sabah saat 8.30

[Özden, İnönü'nün kızı Özden İnönü'dür (Toker).]

9 Şubat Pazar

Mali vaziyet üzerine Gazi ile görüştüm.

10 Şubat Pazartesi

Mali vaziyet üzerine Gazi ile görüştüm.

[Bu konuşmalardan sonra 20 Şubat 1930'da Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki kanun TBMM'nde kabul edilmiştir.]

11 Şubat Salı

Heyet-i Vekile Düyûn-ı Umûmiye'ye cevap.

Ağrı hazırlıklarının M. K.'ya tevdii.

[Ağrı Ayaklanması 1926'dan beri aralıklarla sürmektedir. 28 Aralık 1929'da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk), Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa ve I. Umumi Müfettiş İbrahim Tali (Öngören) Bey'in de katıldığı Bakanlar Kurulu toplantısında 1930 Haziranı'nda Ağrı'ya bir uzaklaştırma harekâtı yapılması kararlaştırılmıştır. İsyancılara karşı kesin taarruz 7 Eylül 1930 günü şafakla birlikte başlatılmış, 14 Eylül 1930'da Genelkurmay Başkanlığı'nca yayınlanan bir tebliğle harekâtın "eşkıyanın kesin yenilgisiyle son" bulduğu açıklanmıştır.]

13 Şubat Perşembe

Ford vekili ile görüştüm. İstanbul limanı hakkında hususi ve mahrem bir rapor istedim. İki aya kadar verecek.

Demir işi.

27 Şubat Perşembe

Amanullah'a Reisicumhurun teklifiyle takriben 5.000 lira verdim.(300 £ ve 2.000 Türk lirası)

Gazeteciler ile görüştüm.

[Amanullah Han eski Afgan kralıdır. 24 Şubat'ta İstanbul'a, 25 Şubat'ta da Ankara'ya gelmiştir.]

2 Mart Pazar

Bayram

Rus sefiri – Bir komisyon gelsin mi?

Fırıans-bank data

Ziraî

Cooperatif

Bazı madenler

Fevzi Paşa. Afyon'da mektubun tefsiri. Endişe.

20 Mart Perşembe

Akşam Gazi'de. Nuri B. için çok rica etti.

[Nuri B. Kütahya milletvekili Mehmet Nuri (Conker) Bey'dir.]

21 Mart Cuma

Evde. Fikret Bey'i Nuri Bey'e (hasta) dolaşmaya gönderdim.

23 Mart Pazar

Heyet-i Vekile. Yunan işi için karar verdik.

24 Mart Pazartesi

Macar Hariciye Nazırı Walko. Ziyaret ve iade.

[Macar Hariciye Nazırı Walko 24 Mart günü Ankara'ya gelerek çeşitli temaslarda bulunmuştur.]

26 Mart Çarşamba

Hamiller vekilleri ile mülakat.

Biz 1 milyon, onlar 1.700 sabit taksit.

Hülasa – İstikrar ile tahvil ve tevhid

Tahvil ve tevhidin senevi taksiti yukarda.

Gaye, şekli ve usulü aynı (şimdiki mukavelenin aynı) bize rakam ve hesap gönderecekler. Kendilerine mezuniyet verdik (mektup).

1 ile 1.700 arasında pek çok mesafe olduğunu söyledim. İlk seneler vermemek ayrıca görüşülecek.

Eski poliyeler:

7 sene 2

2.380

2.780

5 3.180

3.400

Exchange hiç konuşmadık

19 Nisan Cumartesi

Lord Loyd (eski Mısır fevk. komiseri).

Deniz kıymetinin takdiri

Ramprunt – economic beraber

Garanti – securité (para için)

Memleket fakir

Dar nationalism

Benim izahım – Türkiye iltisak sahası.

Kendisi kuvvetli; sonra müstakim bitaraf. Çok talepli dedi. Kuvvetli ve bitaraflığı kendi sözünden başka garantisi yok. Nasıl olur demek istedi

20 Nisan Pazar

Akşam Gazi ile Marmara'da. Yeni intihap. Muhalif fırka intihabı. Fethi Bey'in muhalefet riyaseti görüştük.

[1920'li yıllar sona ererken ülke içindeki bütün muhalefet odakları artık kesin olarak susturulmuş ve bir tek parti yönetimi kurulmuştu. Buna karşılık

Fethi Okyar'la. (İnönü Vakfı Arşivi)

ekonomik ve toplumsal alanlarda, 1929 dünya ekonomik buhranının da etkisiyle çeşitli sıkıntılar yaşanmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'ya göre bu sorunlar bir ölçüde hükümetin eleştiri ve denetimden yoksun olmasından kaynaklanıyordu. 1930'da yönetim muhalefet işlevini üstlenmek üzere sınırlı ve denetim altında tutulabilecek bir muhalif partinin kurulmasına karar verdi. Böyle bir partinin kurulmasıyla varlığını gizli olarak sürdüren muhalefetin gücü de açık olarak görülebilecekti. İki partili bir sisteme geçilmesi, Türkiye'nin Batı kamuoyundaki saygınlığını da artıracaktı.

Muhalefet partisinin kuruluş süreci Paris Büyükelçisi Ali Fethi (Okyar) Bey'in 22 Temmuz 1930'da izinli olarak İstanbul'a gelmesiyle başlamış ve Mustafa Kemal Paşa, Ali Fethi Bey'e kurulacak partinin başına geçmesini önermiştir. Mustafa Kemal Paşa ülkenin o günkü durumunu da değerlendirerek Ali Fethi Bey'e şunları söylemiştir: "Bugünkü manzaramız aşağı yukarı bir dictature *manzarasıdır. Vakıa meclis vardır, fakat dahil ve hariçte bize* dictateur *nazarıyla bakıyorlar. (...) Ben ise millete miras olarak bir istibdat müessesi bırakmak ve tarihe o surette geçmek istemiyorum. Bütün müşkillere katlanacağız. Sizin dostluğunuza, ahlakınıza, malumatınıza itimadım vardır. Mesele memlekette cumhuriyetin şahısların hayatına bağlı kalmayarak kökleşmesidir. Siz bu işi deruhte etmelisiniz."*

Bu görüşmeden sonra, bir muhalefet partisinin kurulması fikri kısa sürede olgunlaşmıştır. Ali Fethi Bey, Mustafa Kemal Paşa'dan umumî reisi olduğu Cumhuriyet Halk Fırkası ile kurulacak olan muhalefet partisi arasında tarafsız kalacağına ilişkin bir güvence alınca partiyi kurma önerisini kabul etmiştir. Yeni bir partinin kurulacağı haberi, kamuoyuna ilk kez Vakit *gazetesinin 8 Ağustos 1930'da yaptığı ikinci baskıyla duyurulmuştur. Bu arada gazeteler Ali Fethi Bey'in Cumhurbaşkanı'na yeni bir parti kurulması yolundaki istek ve düşüncelerini dile getirdiği 9 Ağustos tarihli açık mektubuyla, Mustafa Kemal Paşa'nın bu isteğin kabul edildiğini bildiren 10 Ağustos tarihli açık mektubunu yayınlamıştır. Nihayet beklenen muhalefet partisi 12 Ağustos'ta Serbest Cumhuriyet Fırkası adıyla kurulmuştur. İzleyen günlerde Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa eden 15 mebus yeni muhalefet partisine katılmıştır. Ama bu muhalefet partisi uzun ömürlü olamamıştır. Olayların gelişimi içinde muhalefet denetimden çıkınca Ali Fethi Bey 17 Kasım'da Dahiliye Vekâleti'ne bir dilekçe göndererek partinin kendisi feshettiğini açıklamıştır.*

Partinin kuruluş süreci fiilen yaz aylarında başlamış olmakla birlikte, İnönü'nün 20 Nisan 1930'da tutmuş olduğu bu not partinin kurulmasına ilişkin kararın çok daha önceden verilmiş olduğunu açık bir biçimde göstermektedir. Öyle ki Cumhurbaşkanı ve Başbakan muhalefet partisinin başkanının kim olacağı hakkındaki kararı da 20 Nisan'da vermişlerdir.]

24 Temmuz Perşembe
Dr. T. Rüştü'nün avdeti. Oramar hadisesi

26 Temmuz Cumartesi
Dişçi Sami.

29 Temmuz Salı
Yalova'ya hareket.
Heyet-i Vekile. Alman konsorsiyumu ile mukavele müzakeresi.
İbrahim Tali B., Kadri Paşa.

30 Temmuz Çarşamba
Yalova.

31 Temmuz Perşembe
Banyo başlangıcı.
Yeni fırka meselesi.

7 Ağustos Perşembe
Balo.
Gece.
Fırka için Asım (Vakit) Bey'e beyanat.

[Asım Bey, Vakit *gazetesi yazarı Asım Us'tur]*

8 Ağustos Cuma
Yeni fırkanın mektuplan.

[Mektuplar için 20 Nisan 1930 tarihli notun altındaki açıklamaya bakınız.]

9 Ağustos Cumartesi

Pendik. Ankara'ya Ekspresle hareket.

13 Ağustos Cumartesi

Heyet-i Vekile. Meclis'in toplanması teklif olunacak.

1. Liman inhisarlan müdürleri.
2. Ağrı harekatı.
3. Hükümet vaziyeti.

[Ağrı harekatı için 11 Şubat 1930 tarihli notun altındaki açıklamaya bakınız.]

23 Eylül Cuma

Celal Nuri B.: Karşı fırka ceplerini dolduruyorlar dedi. Nasıl cevap verilecek?

Reşit B.: İdare memurlanndan şikâyet.

İlyas Sami B.: Cep doldurmak isnadı.

Mazhar Müfit B.: Yeni fırkanın ithamları. Vergiler. Ağırlığından ziyade cibayet ve tarhından müştekidir. Kazanç vergisi. Müsakkafat vergisi. Veraset vergisi. Küçük memurlara lüzumundan fazla takdir hakkı vermemeli. İsraf vardır. Rüsumat seyahatleri. Motorlar. Rüsumat müfettişlerinin seyahati. İnhisarlar. Masrafları. Yunanistan'da bir sigara kâğıdı fabrikası teessüs etmiş. Vergiler ağırdır, amma lazımdır. Küsuratlı munzamlar aslından daha ağırdır. Mal ve tahal memurlannın yaptıklarına dair misaller. Cep dolduruyor. İrtikâp ve irtişa kanunu kâfi değil.

Remzi B. Sivas: Bütçe tahminlerinde sual. Muamele vergisi muzırdır. Daha evvel bir teklif yapmalıyız.

Yahya Galip B. Kırşehir: Her vakit böyle konuşalım.

Besim Atalay B.: Dertleşmek fırsatına teşekkür. Memurlar şikâyet. Vergiler hakikaten ağır. Eski fiyatlar düşük. Eski ticaret bolluğu yok. Halk yıpranmıştır, bitkindir. Bir tuz memurundan şikâyet. Şimendifer inşaatında milyonlarca liralık suiistimal. Vergilerde tahfif lazım. Köylünün müsakkafatından ve çift hayvanatından tenzilat. Eski fiyatlar esas olarak konulan vergilerde tenzilat. Memurin maaşlanndan, masraflanndan tenzilat. İcra ve iflas kanununu ilga. Bir iki sene için inşaat ve iman durdurmak lazım.

Mehmet B. Kastamonu:

Asaf B. Bilecik: (Liberalizmi müdafaa ediyor galiba). İmtiyazlar – Ecnebi sermayesi – Hepimizin vazifesi aramak, bulmaktır.

Müfettiş Sami B. Ankara: Kürt isyanları tarihçesi. Hülasa: Şiddetli hareket istiyor. Gizliyoruz. İfşa edemiyoruz. Milis aleyhtarlığı.

Necip Asım B. Anket. Fırkadan bahsediyor.

Ali Şuuri B.: I. Kanunlarımız ehliyeti nakıs adamlar elindedir. Bunlara fazla takdir hakkı... II. Fırkayı müdafaa...Teşekküllerimize hürriyet yoktur.

Yusuf Kemal B.: Liberalizm. Etatizm. Fırkada sık sık konuşmak. Hükümet teşkilinde firka ile konuşmak.

Emin B. Eskişehir: Vergiler (Umum masraflardan 30 milyon indirilmeli). Ne yapıp yapıp vergilerden indirmeli.

İshak Refet B.: Kürtler.

Sabri B. Cebelibereket: Teftişten çıkıyor. Mütehassıs ve murakıp getirmeli.

Fazıl Ahmet B. Elaziz.

Rasih B. Antalya: Yeni firka vesilesi ile ahvalden endişe. Fırka faaliyeti – Hükümet faaliyeti: 335, 336 seneleri gibi çalışmalıyız.

[Tarih yok]

Paşa'nın söyledikleri. Söylediklerim hakiki ve samimidir. İstedikleri yerde istedikleri gibi kullanabilirler. Politikamızı Büyük Millet Meclisi'nde söyleyeceğim. Memnun olacaklar.

[Tarih yok]

Müstacel. 5.000.

[Tarih yok]

1. Rusya seyahati.
2. Venizelos – Yunan.
3. Berlin.
4. Cenevre seyahati – Heyeti.
5. Gazi'nin seyahatinde müfettişler: Mülkiye, Adliye, İktisat, Maarif, Ajans, Gazeteci.
6. Borçlar.
7. Kapitülasyon maddesi (Amerika ile).

Banka: Şükrü Kaya için Hilal-i Ahmer hesabına 30.000 lira. Maliye gönderecek.

Paşa ile: Dr.'un Cenevre seyahati.

[Dr., Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'dir.]

[Tarih yok]

Klüp yerine halkevi. Vilayet – kaza.

1. Kurultay.

2. Büyük kurultay.

3. Daimi kurultay.

Staj kurslan. Türk Ocaklan – Talimat

İntihap sistemi. Mahalli ve serbest.

Halk içtimalan yapmak.

9 Kasım Çarşamba

Refet Paşa ile mülakat. Union Republicain. Kendileri de dahil olarak.

11 Kasım Cuma

Gazi ile Müşir Paşa ile. Akşam Gazi'de mülakat ve müzakere.

Ümit ile ihtiras arasında uzatmak. Eski fırkalarını çıkaramazlar. Bu halde ne düşünürler?

[Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunu izleyen günlerde bazı basın organlarında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın yeniden canlandırılacağına ilişkin haberler çıkmıştır. Yukarıdaki 9 Kasım tarihli notta 1925'te kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularından Refet (Bele) Paşa'nın adının geçmesi, 11 Kasım tarihli bu notta yer alan "eski fırkalarını çıkaramazlar" ifadesindeki fırka sözcüğüyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kastedildiğini akla getirmektedir.]

[Tarih yok]

Londra'ya acem halı sergisi için müzeden gönderilecek şeyler ne oldu?

Rus konsoloshanesi Trabzon'da ne oldu?

General Güro'ya cevap.

[Tarih yok]

	Müdafaa	Nafia
1928	69.832.918	32.717.798
1929	69.295.057	33.705.976
1930	66.433.278	33.013.867

Tahsisat-ı munzammeler nedir?

Karadeniz için torpido lazım.

Hakimiyet gazetesi mütemadiyen gönderilecek.

Talimat telgrafla verilecek.

1 Aralık Pazartesi

İngiliz sefiri yemekte.

Borçlar meselesi. Sıkıntılı konuştuk.

Sonra İtalya sefiri.

5 Aralık Cuma

Davet ve Fransız sefiri ile mülakat.

Sefaret tebeddülleri.

a. Hüseyin Ragıp – Suat becayişi. *[Hüseyin Ragıp Baydur Moskova Büyükelçisi; Suat Davaz Roma Büyükelçisidir.]*

b. Muhtar – Cevat becayişi. *[Ahmet Muhtar Mollaoğlu Washington Büyükelçisi; Cevat Ezine Tokyo Büyükelçisidir]*

c. Hikmet, Varşova'ya. *[Yusuf Hikmet Bayur Kâbil Büyükelçisidir.]*

d. Süleyman Şevket, Prag'a.

e. Bulgaristan'a Şevki?

İntihap zamanı.

Harici borçlar – safhaları – sefirler davet.

Maliye vekâleti.

Devlet bankası.

Gazi ile: Yusuf Ziya Bey'in kitabını Almanca tabettirmek.

Mekteb-i Harbiye'nin Ankara Muallim Mektebi'ne nakli.

Hukuk mezunlarının talepleri.

Gayri mübadiller için *Politika*'da açık mektup.

14 Aralık Pazar

Rıza ile 1/3. 1931 Şubat nihayeti 1/3. 1931 Nisan nihayeti 1/3.

20 Aralık Cumartesi

Fransız sefiri ile mülakat.

[Tarih yok]

Hilmi B. Adana.
Dr. Cemal B. Antalya.
Hüseyin Hayri B. Edirne.
Aziz B. Erzurum. M.M.
Mükerrem B. Isparta.
Tevfik Kâmil B. İstanbul (Ankara'da).
Selahaddin B. Kocaeli.
Saffet B. (Ankara'da).

25 Aralık Perşembe

İstanbul'a hareket.

26 Aralık Cuma

Muvasalat. Akşam Halıcıoğlu Lisesi.

27 Aralık Cumartesi

Fahrettin Pş., Fevzi Pş., Kâzım Paşa, Gazi müzakere. Şükrü Kaya, Fahrettin Paşa (okunamadı).

[27 Aralık günü Dolmabahçe Sarayı'nda Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Fahrettin Altay, Fevzi Çakmak, Kâzım Özalp'ın katılımıyla Menemen olayı ile ilgili bir toplantı yapılmıştır.]

27 Aralık Cumartesi

İmparatorluğun siyaseten tasfiyesi.
Sarp yerler.
Karla beraber çıkarlar, inerler, tecavüz ederler.
1.000'den fazladır.

Kıtaatımız, tayyarelerimiz iftihan mucip hizmetler ettiler. Seferberlik gibi büyük tedabire lüzum bırakmadılar. Şehitleri hüzün ile yad. Orduya teşekkür.

Harekat kabil-i tehir değil. Sebep – Şimendiferin ilk şebekesi (okunamadı) olmamış. Ağrı Dağı ocağı yanıyor.

Harici ihtitalat.

Seferberlik – buhran.

Hudut taarruzlan (okunamadı).

20 günden fazla sürmedi.

Irak-Suriye taarruzlan süratle def edildi.

Bundan sonra. Komşulann iyi dostluk ve hudut emniyeti taahhütlerini iltizam ettikleri görüldü. Dostluk aradıklan cevabı idame oldu.

Ağrı civanna sıra geldi.

4 senedir devam eder. Mütecavizlerin tahriki iptidai hayat.

[1926'dan beri süren Ağrı ayaklanmasıyla ilgili olarak İnönü 1930 yılına ait defterinin son sayfalarına yukarıdaki notları yazmıştır. Notun yazıldığı 27 Aralık günü itibarıyla ayaklanma kesin olarak bastırılmış olduğu için, muhtemelen İnönü bu notları daha önceki bir tarihte yazmıştır.]

28 Aralık Pazar

Gazi ile talebe yurdu ve ayakkabı sergisi.

[İnönü Atatürk'le birlikte İstanbul Çarşıkapı'daki Ayakkabıcılar Cemiyeti merkezini ziyaret etmiş, cemiyetin üyeleriyle görüşmüş, yerli kunduraların sunulduğu sergiyi gezmiştir.]

31 Aralık

Milli para için içtima. Kanun layihası.

Şark vilayetlerinde bu son geçen hadisat: Bu sene için şark vilayetlerimizde büyük hadisat hazırlanmıştır. Cumhuriyet düşmanlan hudut haricinde senelerden beri hazırlıklannın kemale geldiğini zan ediyorlardı. Bu hazırlık 925 Şeyh Sait'in irticai kıyamından daha tertipli, daha vasi idi. İftirakçı harici teşkilat memleket dahilinde daha uzun zamanda (okunamadı) sanıyorlardı. Kıyam her üç hudut gerisinden taarruzla.

1930 defterinin tarihsiz son sayfası

Cevdet B. Paris II. Kâtip. 2 ay izin.

5 Ocak 1931 Pazartesi

Ziraat teknik sergisi.

Çolak İbrahim Bey'in Amerikalılar namına ve reji esası üzerine teklifi.

Gece Kâzım Pş.'da (Meclis Reisi)

Şeyh Esat... Şeyh Esat'ın divanı.

Şükrü Kaya polis raporu gösterdi. Tahkik etmesini bildirdim.

[Tarih yok]

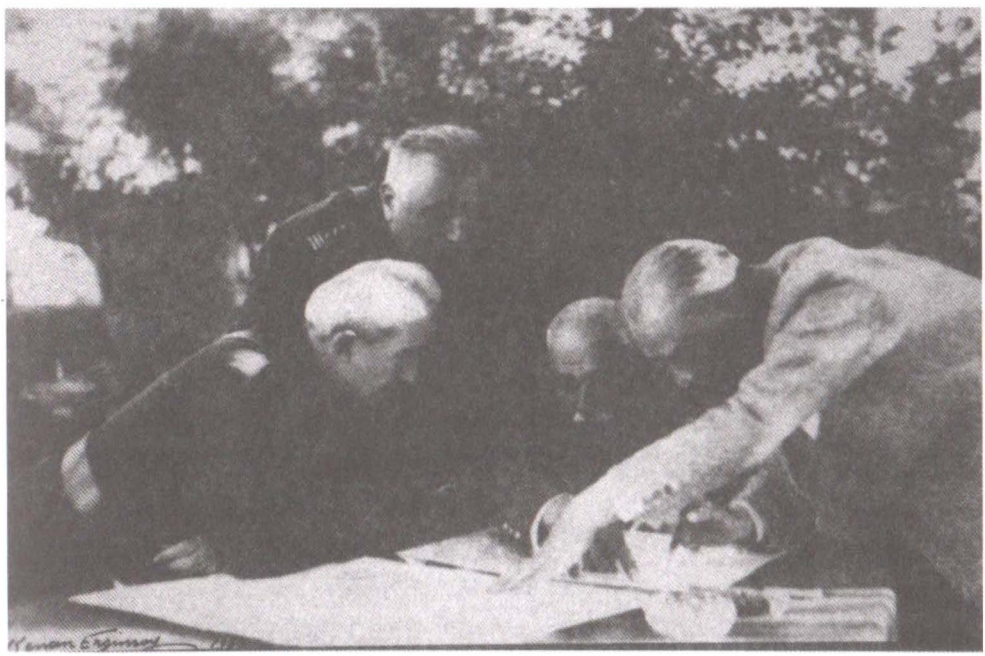
6 Teşrinisani 2.30'da Alaşehir'den hareket. Bir saat sonra Salihli'ye geldik. Ahmetli, Menemen, Karşıyaka, İzmir.

[İnönü bu sayfadaki notları eski Türkçe harflerle yazmıştır.]

[Tarih yok]

60	Fr.
17	Alman
7	İngiliz
6	Türk
2,5	Belçika
5	İsviçre
2,5	Hollanda
1,2	İtalya
101,2	

[İnönü'nün 1931-1934 tarihleri arasındaki defterleri bulunamamıştır. Notlar 1935 yılından başlayarak düzenli bir biçimde sürmektedir.]

1934 Trakya manevralarında: İsmet İnönü, Fahreddin Altay, Rıza Şah Pehlevi, Atatürk.
(İnönü Vakfı Arşivi)

1935

[İnönü 30 Haziran 1935 Pazar günü Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesi illerini kapsayan uzun bir yurt gezisine çıkmış, 8 Ağustos 1935'te İstanbul'a dönmüştür. 1935 yılı notlarının hemen hemen tümü bu gezi sırasında tutulmuş notlardır. Aşağıda görüleceği gibi bu notlar, büyük ölçüde, ayrıca açıklama yapmayı gerektirmeyecek şekilde uzun cümlelerle ve düzenli olarak tutulmuştur. Notlar boyunca sık sık sözü edilen "genel inspektörlük" (zaman zaman kısaltılarak yazılmıştır) Umumi Müfettişlik anlamında kullanılmıştır.]

30 Haziran Pazar

Pozantı Boğazını geçerken (Yenice'ye doğru) sonunda Kapuz denilen yer. Kaptaj için etüt edilmiş midir? Tarsus Ovası'nı sulamak için Kapuz'daki kaptaj ümitli ve elverişli midir?

Adana Ovası'nın sulanması etütleri hazır mıdır?

1936 bütçesinde parası temin olunursa, hemen işe başlayacak surette şimdiden yapılacak hazırlık var mıdır? Bu halde önümüzdeki sene bütçesine ne kadar para koymak lazımdır? Bütün ameliyat ceman kaç milyon liradır? Kaç senede ameliyat tamam olabilir? (Çetinkaya'ya tel.) Bana ne kadar zamanda cevap verebilirsiniz?

Bahçe: İstasyonda bağırdılar, "4 seneden beri doktor yok. Askere gitti, gelmedi. Sıtma mücadelesi yoktur,"diye.

Fevzi Paşa.

Antep valisi.

Gümüş mecidiyeler Kanunusanide tedavülden kalkacakmış. Halk hile, memurlar çok zarar ediyorlar. Şimdiden mecidiyeleri men etmek hem mümkündür hem lazımdır. Bu meseleyi Mardin valisi ile de görüşeceğim.

Trahom davası.

[Ali Çetinkaya Afyonkarahisar milletvekili ve Nafia Vekili'dir. İnönü'nün gezisi sırasında Gaziantep Valisi Ali Akif İyidoğan'dır. İyidoğan, 7 Temmuz

1935'te bu görevinden ayrılmış, 10 Temmuz 1935'ten itibaren Sivas Valisi olmuştur. İyidoğan'ın yerine Gaziantep'e atanan yeni vali Ali Rıza Çevik'tir. Mardin Valisi ise Rıfat Talat Öncel'dir. Öncel, 9 Temmuz 1935'te bu görevinden ayrılmış, 25 Temmuz 1935'ten itibaren Eskişehir Valisi olmuştur. Öncel'in yerine Mardin'e atanan yeni vali Hasan Fehmi Vural'dır.]

1 Temmuz Pazartesi

Elaziz Ovası.

Org. Ali Sait'in ve Elaziz Valisi'nin dedikleri:

Elaziz Ovası'nda vaktiyle karizler (yer altı su yolan) varmış. Kuyuların sulan bu karizlerden sevk edilerek ova sulanırmış. Kimyacıların dediğine göre sular azalmış, çekilmiş. Bir jeologa keşfettirilecek. Maarif ile Ziraat'a yazılacak.

Şimendiferle Goluğu dolaşarak Kezin Han – Yemek.

Otomobil ile Diyarbakır.

Yolda pejmürde bir nefer. Kalemdan köprüsünün başında (okunamadı). Asker kıyafeti için söylendim. Levazım bu seneki elbiseyi göndermemiş.

Vali konağında.

Gece mecidiye para için Urfa valisi ile, Diyarbakır valisi ile görüştüm.

[Elazığ Valisi Ahmet Tevfik Sırrı Gür'dür. Gür, 28 Şubat 1933'te atandığı bu görevi 23 Haziran 1937'ye kadar sürdürmüştür. Urfa Valisi Hasan Nizamettin Ataker'dir. Ataker, 16 Temmuz 1935'te bu görevinden ayrılmış, 28 Ekim 1935'te Çanakkale Valiliğine getirilmiştir. Ataker'den boşalan Urfa Valiliğine 27 Temmuz 1935'te Ahmet Necati Şumnu atanmıştır. Diyarbakır Valisi Hasan Faiz Ergun'dur. Ergun 25 Şubat 1931'de atandığı bu görevi 14 mart 1936'ya kadar sürdürmüştür.]

2 Temmuz Salı

Kolordu karargâhında.

Halil hoşafı meselesi için talimat verdim.

Asker tıraşsız. Uzun bataryasını K. K. bilmiyor.

Diyarbakır'ın meseleleri:

Muhit sıtmalı. Diyarbakır'da sıtma mücadelesi yapılmamış. Asker ve memur aileleri için.

Belediyenin elektriği. Belediye Bankası'ndan istikraz istiyorlar. Su mühendisi istiyorlar. (Nafia'ya yazılacak.).

Kurak Anadolu. Susuzluktan ve su mühendisi eksikliğinden yanıyor.

Trahom mücadelesini artırmak lazım. Eski artırma çok fayda etmiş.

Genel inspektör dairesinin tamiri için Maliye'den iki, üç bin lira istiyor.

Atatürk'ün güzel bir telgrafı. Kubilay vesilesi ile.

Rauf Bey geliyormuş.

[İzmir Suikastı nedeniyle İstiklal Mahkemesi'nce gıyabında 10 sene hapis cezasına çarptırılan ve 1926 Haziranı'ndan beri yurtdışında bulunan Rauf Orbay 5 Temmuz 1935'te İstanbul'a dönmüştür.]

Ölmüş general Kenan'ın atlan haraya alınabilir mi? Yazılacak.

VII. K.'da asker hem M.M. tarafından, hem K.O. tarafından bakımsızdır.

Urfa valisi Nizamettin'in dediğine göre: Urfa'da inhisar idaresi tuzu 7 küsur kuruşa satarken son kanun üzerine bir kuruş indirmiş. İnhisar vekâletine yazmış olan vali henüz cevap alamamış.

Antep valisinin dediğine göre Antep civarında kullanılmış elbise kaçakçılığı oluyor imiş. Sümerbank'ın Antep'te yerli mallar pazarı ile ucuz elbise mücadelesinden vali fayda umuyor.

Diyarbakır halkevi yapısı için 10.000 lira vereceğiz. Yeni kurağa halk 10.000 vermiş. Belediye ve idare-i hususiye de yardım ederek 40.000 lira bulacaklar imiş. Bunları tersin ederseniz biz de on bin buluruz dedim.

Adil Tiğrel'in ricası İçişleri Bakanı ile görüşülecek.

Yeni şehir planı için (okunamadı) getirmelerini, kale ile istasyon arasını istimlak etmelerini söyledim. Diyarbakır'daki subaylar ve işyarlar için en güç şey sıtma ve meskendir.

Başmüşavir Fuat'ın makamat münasebetlerindeki anarşi ve taarruz hakkında istifadeli beyanatı.

İşleri genel inspekterlikle merkezlendirmek lazım.

Abdurrahman Mihi çetesi hakkında Orbay en son malumatı ve tertibatı anlattı.

[Orbay, Orgeneral Kâzım Orbay'dır.]

3 Temmuz Çarşamba

Mardin

Sabah 7'de hareket. Pamuk köşküne uğrayarak Mardin.

Öğle yemeğinde ilbay Talat Öncel'in Fransız faaliyetleri hakkında izahatı.

Halkevi.

Hudut kumandanlığında çatışma. Karşıda kaçakçılık şebekesi.

Ekonomik uğraşmak lazım.

En çok kaçakçılık şimdi %60 bez ve pamuklu, %10 ipekli, % 15 tuz.

Mardin vilayeti 260.000 top bez istihlak eder. Gümrüklerden verilen kontenjan 3.000 top. Gerisi kaçak.

Bütün tedbir kaçak giren eşyayı ya Suriye ile ticaret muahedesi ile ya geriden hususi fedakârlıkla ucuz fiyata temin etmektir.

Çalışılacak mevzu.

Gümrük ve İnhisar Vekâleti hem kaçak hem gümrük bakımından meseleyi etüt etmiş bulunmalı idi.

Burada bir mesele de Fransız çete faaliyetlerini sistematik ve hassas olarak takip etmektir.

Şükrü Ali'nin bu mıntıkaya kuvvetli teşkilat ile oturması lazımdır.

Bilhassa Fransız hududuna karşı, hudut haricine kaçmış reislerin dahildeki nüfuzlanna, yataklanna ve faaliyetlerine karşı.

Fransızlar gümrük pahalılığından dolayı kaçakçılık şebekesi ile iktisaden, halkımızın Suriye ile ticarete muhtaç olması dolayısı ile ticareten, istediği zaman elindeki kaçak reisler vasıtası ile memleket dahilinde şekavet yaptırabilmek bakımından siyaseten hakim vaziyettedirler.

Her üç mevzua karşı sistematik olarak tedbir bulmazsak taarruz bizi çok yıpratacaktır.

Mardin'de bir şey daha:

200.000 nüfusta hiç Türk yok. Şarki Mardin vilayeti, Türkisation'u en geri bırakılarak hususi bir durumdadır. Kültür bakımından Diyarbakır da, Urfa da sağlam yerleşmeli. Uzun zaman için Mardin vilayeti yalnız bir administration meselesidir. Muhtelif anasır arasında muvazeneye taraftarlara istinat etmeli.

4 Temmuz Perşembe

Basbirin

Gece tahtakurusu. Fena uyku. 4'te kalkma, 5'te hareket.

7 Savur. Buraya kadar yeşil ve kavak ormanından geçen bir güzel çay (Savur) boyunca geldik.

Savur'da bir çay.

Memurların türlü adları. Hepsi memuriyetlerini yeni adlarla söylüyorlar.

[O günkü öz Türkçe uygulaması doğrultusunda çeşitli memuriyetlere öz Türkçe karşılıklar bulunmuştu.]

9.15 Midyat. Güzel yer.

Kışla – Suyu yok (Midyat'ta da).

Cevat Paşa'nın camisinde minare yarım.

Mardin vilayeti yeşil ve mamur.

10.30 Basbirin sondaj kuyusu. Şimdilik en mühim petrol havzamız: Hasankeyf – Siirt – Basbirin ve şarkıdır.

5 Temmuz Cuma

Siirt

Basbirin'den hareket. Midyat yakınında (Mezah) köyü (Hocanın köyü).

Midyat – Cevat Paşa'nın minaresi yarım camii. Midyat güzel kasaba (Arap).

Susuz. (Gercüş) kazası. Binbaşı Şadi'nin çocuğu (Nimet).

Gercüş'te petrol havzası mütalaası.

Uzun otomobil geçidi. Yerli sallarla. Gercüş'te yol sarp.

Hendük'te yemek. Sal ile geçiş.

Siirt valisi Sakıp Bey.

Botan vadisi. Civankar vadisi. Sarp.

Siirt Arap şehri.

Fırka karargâhı. Tufan.

Vali konağı. Siirt susuz.

Gece terasta briç.

[Siirt Valisi Ali Sakıp Beygo'dur. Beygo, 3 Temmuz 1933'te atandığı bu görevi 29 Kasım 1936'ya kadar sürdürmüştür.]

6 Temmuz Cumartesi

Siirt

Öğleden evvel hükümet konağı, çarşı. Evde valiler toplantısı.

Siirt'in yollan. Kazalan. Siirt kâmilen Kürt – Arap. Burası bir idare merkezi ve mevzuu.

Toplantıda Özmen ile Orbay arasında tehlikeli münakaşa. Jandarma üzerine. Vali veya kaymakam bir jandarma karakol komutanını değiştirebilsinler. Kaymakamların yanına palaskalı bir jandarma neferi verilsin. Orbay değiştirme için emir selahiyetine muteriz, Özmen musır. Orbay haklı. Jandarma her yere hizmetten sersem olabilir. Esas mesele jandarmanın kuvvetli olmasıdır.

[Özmen, Birinci Umumi Müfettiş Abidin Özmen'dir. Aydın milletvekili olarak TBMM'ye seçilen Özmen, 1 Mart 1935'te kurulan VII. İnönü hükümetinde Maarif Vekili oldu. Ama Birinci Umumi Müfettişliğe atanınca hem bakanlıktan hem de milletvekilliğinden istifa etti. Özmen, Birinci Umumi Müfettişlik görevini 25 Haziran 1935'ten 9 Temmuz 1943'e kadar sürdürdü.]

7 Temmuz Pazar

Bitlis

Kürümoğullan şeceresi.

Dilekleri:

Fabrika – yün dokuma.

Şimendiferin Bitlis'ten geçmesi.

Orta mektebin tevsii (ıslahı).

Evkafın iman.

Ağır ceza mahkemesi.

Halkevine yardım.

Tütün ekimini geniş tutmak.

Ceviz, elektrik kuvveti, şimendifer memurluğu.

Yegâne ve en kuvvetli Türk merkezi, Türk şehri.

Av derisi (samur).

Kürümoğullan toplantısı. Abdülfettah, Reşat, Abdulkadir, Feyzullah. Feyzullah'ın kardeşleri, kollan. 200 sene evvelki göbekten. Erciş'te Ahmet Ağa bilinmiş.

8 Temmuz Pazartesi

Van

Rahva boğazı. Tatvan. Sürmeneli muhacir köyü. Fena. Düzelecek. Motorlar. Van Gölü. Cenup sahilini takip. Reşadiye – Akdamar – Gevaş – Edremit.

Şimalde: Süphan Dağı – Ahlat – Adilcevaz görünerek. Van'a çıkış. Kerpiçten Balerk harabeleri ilk fena tesiri yapıyor.

Girişte muhacir köyü. Su istiyor. (Halk ıslahı). İranlı Türkler (çok fena). Sürmeneliler. Düşük. Fakir. Derleme halk.

Vilayette trahomlu çocuklar tahkikatı.

Yalancı, şarlatan sıhhiye müdür vekiline hiddet.

9 Temmuz Salı

Van

Havasur'a hareket. Fena, yorucu yol. Şamran kanalının Havasur deresi ile birleştiği yerde köprü. Mecin köyü yanında. Gevaş'a dönüş. Hark bozulmuş (Bey kanalı). Şamran suyu Havasur Ovası'nın aşağı kısmını, Edremit – Van ovasını ve Gevaş'ı sulayan vasıta. Tamir ister.

Edremit'te öğle yemeği. 3.30'da. Çok yorgun. Avdet. Uyuduktan sonra 37,1 hararet. Hamdi malaryadan hasta.

Kaymakam, müdürlere yem bedeli. (Jandarma zabitlerini de düşünmeli).

Van en az hizmet görmüş (8 – 9 senede 6 vali). Son defa 8 ay Erciş kaymakamı, vekâleten.

Şatak kömürü – bir taş kömürü daha varmış. Bargiri'de petrol varmış. Ceviz ve ağacı varmış.

Erivanlı muhacirler. Ali Sait Paşa diyor ki çok fenadırlar (laökâniler).

Van'da sulama imkânı var. Muvasala var. Kömür ve petrol var. Merkez yapılması için hususi emek ve teşkilat lazım.

Trahom şarkı bitiriyor.

Van'a gelirken yolda (gemide) ölçtürdüm. Takriben 400 bin kilometre sahada 5,4 milyon nüfus. Demek yandan fazla sahada 1/3'den az nüfus. Kürt meselesi vardır. Siyasi olarak sindirilmiştir. Amma vardır (etnik olarak her halde). Cenupta Arap var. Fransızlarla mücadele gizli olarak devam etmektedir. Kaçakçılardan elde edilen eşyanın mahallinde satılması çok fena bir usuldür. Bu gibi eşya geriye gönderilmeli). Gerek cenup, Suriye, gerek Irak hududunda aynı mahzur vardır.

10 Temmuz Çarşamba

Van

Bugün yorgunluk duydum. Hararet 37. Mutlak istirahata karar verdim.

Topçu kaymakamı mütekait Yusuf (sınıf arkadaşım Yusuf Erzincan) ile görüştüm.

Van etrafında Sahke bendi. Geniş yoldan su alma harklan var.

Akşama orduevi. Çinko kaplama için 300 – 400 lira lazım imiş.

Van'ın meseleleri: Sulama hendeklerinin ıslahı, Van planı, iskân, ceviz ve sanayii, sanatkar, gölde seyrüsefer.

Gölde 20 günden beri Adilcevaz'a ve Ahlat'a iskele yapılıyor.

Bitlis – Van yolu.

Trahom.

11 Temmuz Perşembe

Ahlat

Saat hareket. S. 5. Bargiri (Muradiye) Ovası'ndan geçerek Erciş tersanesi – atölyesi. Bu tersane seyrüseferi hiç düşünmemiş. Birinci mevki 5,5, ikinci mevki 3 küsur lira ücret. Otomobiller 1 lira.

Erciş. Mektepte yemek. Mektepler iyi değil. Adilcevaz mektebi daha fena.

Zeylan isyanında Erciş'in muharebesi.

Zeylan otlaklannın yasak olmasından sıkıntılılar.

Muradiye'de petrol var imiş, Ruslar işletmişler. (Şatak'taki kömür ile beraber bu çok mühim).

Erciş ceviz yeri.

Adilcevaz. Meydanda istirahat.

Mektep ve hocalar fena.

Ceviz çok.

Güzel.

Ahlat'a Süphan dağının eteğinden.

Ahlat kaymakamı zayıf. Ziraat Odası Reisi (gözü hasta). (Patates az). Vapur hiç gelmez. Ceviz yeri. Ceviz sandalyeler.

Ahlat akşam soğuk. Jandarma dairesinde istirahat.

Van Gölü'nü şimalden devrettik.

Güzel balık yedik.

Jandarma kumandanına teşekkür.

12 Temmuz Cuma

Muş

5'te hareket. Ahlat üzerinden dolaşma. Ahlat'ta Muşluları, Bitlislileri selamlama.

Muş Ovası'na girerken.

Rahva Düzü kışın muvasalayı keser.

Bitlis – Van – Muş arası kesilir.

Muş Ovası.

Eski sık köylerin yeri boş. Ova senelerden beri işlenmemiş. 1,5 milyon dönüm arazi.

Muş Ovası Elaziz ile münasebetli.

Sasın da (Mutki gibi) cevizlik imiş. Hakkari de sulak ve cevizlik imiş.

Muş büyük hayvan merkezi. Olur. Pek küçük ve iptidai yer.

Muş Ovası boş kalırsa tehlikeli olur. İskan olursa Türklüğün sağlam temeli olur. Boş halinde, harici tehlikeden başka, er geç Kürtler burasını doldururlar. O zaman hakikaten Kürdistan yekpare olarak teşekkül eder.

Muş'un meseleleri: İrtibat, iskân, zirai program (hayvan ve sanayi)

Özmen bugün güzel bir fikir söyledi. Seyyar doktorlar vasıtası ile Kürt mıntıkalarına girmek – Aklım yattı.

13 Temmuz Cumartesi

Karaköse

Gece Muşluların meşale şenlikleri.

5.20'de Muş'tan hareket.

Muş Ovası'ndan geçiş. Sirok köyüne kendiliğinden yerleşen Kürtler (Mutki'den). Ağnamdan şikâyet etti. Muş Ovası boş kalırsa Kürtler dolduracaklar.

Muş pek, pek biçare.

Hareket esnasında defterdar sarhoş olarak Dr. Aras'a ve arkadaşlara sulu sulu sırnaşıklık etmiş.

Kop merkezi Bulanık.

Yol pek fena. Bulanık'ta Çıldırlı, Ahıl kılıklı (iki parti de) muhacirler. Hep birden hallerinden ve hükümetten şikâyetler. Asabi kaymakamın ağlaması. İskân pek fena. Araziler hala kendi malları değil. Çayırlık kâmilen ilk gelenlere taksim olunmuş. Suret-i umumiyede masraf az. Ahali çok düşkün ve çok şikâyetçi.

Malazgirt. Çok, çok fena. Çok berbat bir öğle yemeği.

Tutak hududunda Ağrı Valisi, Abdurrahman Nafiz, Kemal Balıkesir.

Katavin dağını dolaş da dolaş.

Patnos'dan geçiş. Kör Hüseyin'in merkezi.

Murat vadisi. Hamur. Karaköse.

Burası adeta mamure tesirini yapıyor.

Ot biçilmiş her tarafta. Su yok. Arazi iyi. Ahali Kürt.

Transit işi ile meşgul olacağım.

Ağrı vilayetinin I. Genel inspektörlükle münasebeti görülmüyor. Galiba şimalden Trabzon Erzincan'dan Ağrı'ya kadar diğer bir genel inspektörlük ihdası çok faydalı ve lazım olacak. Merkezden Şarkın dertleri ve iskân işleri takip olunamayacak.

[Çok geçmeden, 25 Ağustos 1935'te Doğu bölgesinde CHP 3. Genel Müfettişliği kurulmuş, Genel Müfettişlik görevine Erzurum milletvekili Tahsin Uzer atanmıştır. Ağrı Valisi 30 Haziran 1935'te bu göreve başlamış olan Mehmet Burhanettin Teker'dir. Teker, bu görevini 9 Haziran 1939'a kadar sürdürmüştür.]

14 Temmuz Pazar

Karaköse

Karaköse'nin imarını fırka yapmış. 5.000 liraya fırka karargâhı ve orduevi. Hükümet fena (15.000 lira istiyorlar).

Hapishane tel örgüsü içinde avlu ve 20'den fazla jandarma. (10.000 lira).

Zabit ve memur evi lazım. 20'şer. Her biri 500 liraya olurmuş.

Spor bayramı ve atlı talimler, jimnastik talimleri. Mükemmel. Pek iyi.

Kemal (fırka kumandanı) aleyhindeki sivil idarenin şikâyetleri haksız ve garezli (ölen vali İmadettin ve U. Müfettiş Hilmi. Buna çok şaştım).

Banka usulü fırka bürosu.

Fırka evi için 1.000 lira verilecek.

Tezek resmi ve münakaşaya dahil mahrukat.

Karaköse'de İranlı bir tüccardan transit işini tahkik ettim. Özü:

İdari müşkülat kalkmış. Dahili ticaret azalmış (tabii). Trabzon'dan da tahkik olunacak.

Esas mesele yolun ıslahı, Otomobil, kamyon kolu ve inhisarı, Tahirgediği'nin açık tutulması ve Trabzon iskelesidir.

Giderken yolu hududa kadar gördüm. Süratle ıslah ve tedricen mükemmel inşa edilebilir. Mühim kısmı sırtlardan geçer ve çamur tutmaz.

Kızıldizi'ye 10 km'den başlayarak Gürcübulak'a kadar 50 km kadar tabii güzergâh halinde. Kızıldizi'den Gürcübulak'a varmak Makû'dan gelen İran şosesinden dolayı mecburi.

Kızıldize'den kestirme hududa 10 km kadar. Amma öte tarafı şose olmak için İran'ın yapması lazım. Görüşülmeli.

Karaköse süvari kışlası için 10.000 lira istiyor (Kemal).

Topçu kışlasını mükemmel yapmış.

Kemal'in kızlan Özcan, Özden.

Evinde ziyaret ve kendine nasihat.

15 Temmuz Pazartesi

Iğdır

Sabah 5'te hareket. Diyadin geçtik. Bayezit'e uğradık. Dağlivası karargâhı.

İstasyon denilen yer ve binaları.

Surbahan'dan geçtik. Gürcübulak ve hudut taşlan.

Ağrı harekât. Aybey dağlan. Hudut tashihi, yenisi-eskisi. Hudutları sıkı tutuyoruz. Karşı zayıf. Surbahan'da, bahçede, zabit çocuklarının cıvıltısı içinde, muazzam Ağrı'ya karşı öğle yemeği.

Burada ilk mektep yapılacak. Binbaşının çocuğu Sümerbank fabrikasına verilecek. General Orbay yazdı (adresi).

Surbahan'dan Iğdır hareket. Iğdır'a Rus şosesi ile Çengelgediği'nden geçerek. Şose esaslı yapılmış. Harabeden kurtarmak ve ıslah edilmeli.

Çengelgediği eteğinde harita mütalaası. Ova yeşil ve feyzli. Erivan garbında Alagöz dağı karlı.

Iğdır'a giriş. Halk. Asker. Zabit aileleri. Çocuklar. Kaymakamın evi.

Sıcak, sinek.

Tropikal sıtma.

Pirinç, pamuk her sene artıyor. Aras suluyor. Adana ovası gibi.

Yann burada kalacağız.

16 Temmuz Salı

Iğdır

Öğleden evvel hükümette halkı kabul: Yerli (su istiyor). Eski muhacir (arazi istiyor). Ağrı muhacirleri iskân istiyor (tapu).

İskân politikası üç vilayette 70-80 bin Kürt kabul ediyor. Bunları iskân etmek istemiyor. Ağrı'dan gelen Kürtleri (kendileri yerleşmişler en iyi yerlerde) yerleştirmek istemiyor. Nereye gönderecek, belli değil.

Bu adamların hepsine iskân olunacaklarını söyledim. Bir büyük ve salahiyetli heyet bütün bu halkı endişeden kurtarıp iskân etmek lazım. Bir mamureyi çöl yapmak için böyle bir iskân politikası düşman bulamaz. Bolşevikler karşısında yegâne silahımız olan yerleşme ve arazi sahibi olma nazariyesini bu kadar perişan eden bir idare çok cahilane ve zalimanedir.

Öğleden sonra hudut – köprü – Kumandan ve sivil heyet sonra geldi. Dr. Aras'ın adını kutlama.

Iğdır iplik fabrikası ve irtibat da istiyor.

İskan, sulama, fabrika, irtibat, sıtmadan kurtulma istiyor.

17 Temmuz Çarşamba

Sarıkamış

Karakale'de bent. Sovyet tarafında. Ermenistan Başvekil muavini, ziraat komiseri, Moskova mümessili, su işletme müdürü, birisi daha (Türkçe biliyor), su mühendisi, hudut kumandanı.

Bent: Eksik kapakları yapmak, yarı masrafı vermek, ana kanalı yapmak, kanalları yapıp suyu tevzi etmek. Behemehal lazım.

Büfe. Nutuklar, nümayişler.

Başvekil muavinine saat hediye vaadi (unuttum).

s. 9'da ayrıldık.

Aras boyu – Arpa Çayı'nın birleştiği nokta. Altın madeni aranan yer.

Öğleyin Kağızman.

Süvari livası ve merkezi. Ruslardan kalma binalar, kışlalar.

Kağızman bahçelik, meyvelik.

Geç vakit Sarıkamış. Yolda Selim köyü. Halk çok berbat. Köy çok mamur imiş. İskan belası. Herkes tahrip ile meşgul. Allahuekber dağını seyrederek geçtik.

Sankamış – Avrupa mamuresi.

Çam hava. Bilhassa su. Askeri binalardan Maliye senede 5.000 lira alıyor. Bunu ve binalan garnizona bırakmalı. Kışlalan 200.000 lira ile birkaç senede tamir etmeli.

Ormanlan muhafaza etmeli.

Sankamış'ı on sene sonrası için saklamalı.

18 Temmuz Perşembe

Erzurum

Sankamış'ta sabahleyin arazi üzerinde kurmay binbaşı Nurettin Aknaz tarafından konferans: Sankamış harekâtı ve muharebesi.

Horum düzü.

Veli baba.

Hasankale. Yanm mektepler. Ilıcalar.

Trahom.

Kara Mustafa Paşa çeşmesi.

Erzurum.

Ömer'den mektup. Tarihsiz.

19 Temmuz Cuma

Erzurum

Hükümet, müstahkem mevki, fırka, belediye ziyaretleri.

Hükümette memurlar fena elbiseli. Tahsisat fena.

Belediye su, elektrik ister.

Fırka bina ister.

Öğleden sonra Nafiz Paşa'ya çaya. Sonra dönüşte Özmen'le çalışma.

Sabahleyin. Askeri hastane 150.000 kadar ister.

Muallim mektebi.

Davalı mesele.

Özmen'le görüşme: *[Zeynel Abidin Özmen – Birinci Umum Müfettiş.]*

Özmen:

1. Asayiş işleri:

a. Raporlar G. İs.'te. Yukanya toplansın. Merkeze oradan gündelik rapor.

b. Müşterek tertip G. İs.'liğe ait.

Hemhudut vilayetler birbirlerini haberdar eder.

d. G. İsp.'lik civar vilayetlerle muhabere eder.

Son defa 3 kaza yüzbaşı Palandöken'de.

ç. G. İsp'likte asayiş şubesi müdürü. Bir erkân-ı harb zabiti olacak. (Amir – emniyet – jandarma).

d. Talimat – G. İsp.'lik mıntıkası için hususi hükümler.

e. İstihbarat tahsisatı. Erzurum 3 sene evvel her yıl 50'şer, üç sene içinde 50 almış.

f. Fazla nahiye teşkilatı.

g. Yeni kaymakamlar nasıl öğrenecek?

h. Seyyar jandarma teşkilatı. Kâzım Orbay'ın fikri.

2. Memurlara işten el çektirmek veya vekâlet emrine almak salahiyetinin G. İnsp.'liğe de verilmesi (İcra vekilinin yapabildiğini.G. İnsp. yapabilmesi).

– Valilerin edebilecekleri memurlann tahvilini G. İnsp. emredebilmesi.

Muvakkat gelen müfettişler raporlann ve fezlekelerin bir suretini G. İnsp'liğe vermeleri.

İdare-i hususiye-i (okunamadı) G. İnsp.'in nokta-i nazarı esastır. (Heyet-i vekileye bu nokta-i nazar arz edilmeden aksi karar altına alınamaz).

– G. İnsp.'teki vekâletlerin müşavirleri yok. Muvafakati alınmadan değiştirilemez.

– Mecidiye para işinde olduğu gibi vekâletler mühim işleri G. İsp.'liğe versinler.

Adliye işleri.

Tevkif.

Tahliye.

Üstnomal bir adliye rejimi için G. İsp. teklif verecek.

İskân işleri.

G. İsp. Teşkilat.

Fen bürosu. Su, şehirci, iktisadi.

Ziraat müşaviri lazım.

Mülki teşkilat (Orbay'da notlar).

Münhal (Kim vekâlet eder? En iyi şekil maiyet memurları).

Ehliyet (Bazı memurlar mıntıkadan kurtulmak için fena sicil ararlar).

Silah toplamak. Muntazam ve program dahilinde devam etmeli.

Dersim meselesi.

– Hayvan yem bedeli. Nahiye müdürlerine, kaza kaymakamlarına mahalli jandarma rayici ile.

– G. İnsp.'liğe iki binek otomobili, iki kamyon (Dahiliye Vekâleti).

İnşaat için 3.000.

Mıntıka hükümet konaklan için 40.000.

(Mesken memurlar için).

Mıntıkanın hususiyetinden dolayı kaymakamlara palaskalı jandarma neferi verilir (resmi dairesinde ve yolda).

Sıhhat müşaviri lazım.

Yol programı.

Nahiye müdürüne bir kâtip.

Hudut.

Gümrüklerde G. İnsp.'liğin bugün alakası yoktur!!

Kültür.

Okutalım, okutmayalım meselesi.

Nokta-i nazarımı söyledim. Kız çocuklar mektebe gitmeli.

Van Gölü işi.

Heyet-i Vekile'de görüşeceğim.

Mardin'de konuştuğumuz.

Kaçakçılıkla mücadele için Bey fiyatı meselesi. (Gümrük – Ticaret mücahedesi veya geriden ucuz göndermek meselesi).

Şükrü Ali'den bir mücadele teşkilatı.

20 Temmuz Cumartesi

Kars

5'te Oltu'ya doğru hareket. Yol güzel. Köprüler eksik veya yok.

Oltu güzel kasaba.

Oltu'dan sonra yol gittikçe daha güzel. Çam ormanı içinden geçiş. Merdenek kaza merkezine doğru. Merdenek, Göle cinsi sığırın merkezi. Güzel hayvanlar bakımsız. 932'de bir kurakla kırılmışlar. Haberimiz yok.

Şose köprülerinin demir aksamı sökülmüş, sökülüyor. Herkes bunu tabii görüyor.

Peynir yapan merkez.

Aletleri eksik. Kaşarda Balkanlarla rekâbet edemiyorlar. Gravyerde çok iyi. 5 – 10 senelik işletme lazım. Sermaye işi.

93'ten evvel arazi sahibi olduğunu iddia edenler mahkemeden ilam alarak köylerin arazisini ele geçiriyorlar. Aynı yolla bir de orman yağması başlamış. Ormanlar fena halde tahrip oluyor.

Aygır Gölü yanında ve şimalden cenup istikametinde.

Kars'a giriş.

Müstahkem mevkide selam. Sonra yaya yeni şehre. Eski şehir harabe. Ahalinin istida hücumu.

Gece: Bayan vali v. Karol'un anlattıkları:

Kars'ın dertleri:

Soğuk. Kömürsüzlük. Kışın kesilme ve mahzur kalına.

Ne buldu isek tahrip etmeye çalışıyoruz. Yeni hiçbir şey düşünmüyoruz. Masraflar diyor.

Yoksuluz. Vali, evlerin bakımı, muhafaza ve imar fikri için kâfi bir fikir verir.

21 Temmuz Pazar

Kars

Tatil günü. Öğleye kadar istirahat.

Saat 3.15'te kaleye hareket. Hüseyin Paşa tabyasında.

Kars'ın tarihi. 1828, 1853, 1877, 1920 (Ermeni) seferlerinde Kars kalesinin oynadığı rol. Kalede cereyan eden muharebeler.

Dönüşte Rus konsolosu. Hudut münasebetleri ve emniyetleri hakkında nokta-i nazarımı söyledim.

Gece Halk Fırkası'ndan gelenlerin dilek raporu.

Rapor bende. Umumiyetle nazara alınmaya değer.

22 Temmuz Pazartesi

Ardahan.

23 Temmuz Salı

Artvin.

24 Temmuz Çarşamba

Hopa

Çoruh kayık ile.

Murgul.

Hopa yolu. Korkuluklar, dikine taş lazım.

Vapur.

24.7 tebrikleri (Lozan).

(Hudut meselesini görüştüm) (Maradit).

25 Temmuz Perşembe

Trabzon

Vapurda ilbay Ekrem Erten.

a. Laz meselesi (Hopa – Pazar).

b. Kan gütme (Adliye ceza kanununda ağır ceza ve aile nakli).

c. Rize'nin ufak bir vilayet halinde kalması. Of'u alarak).

d. İspir'i Rize'ye almalı.

Halkevi. Musiki bilen yok. Bütçesine yardım istiyor. Şimdi bütçesi 1.100 L.

Rize Ali kitapevine kitaplarını vermiş. Dolapları için 1.000 L. firkadan istiyor. (okunamadı)

Yağ.

Fasulye.

Balmumu.

2. Fındık.

1. Narenciye (P., M., Limon) ağaç.

Kavurma (ekserisi inek).

3. Balık yağı.

Keten bezi (ilkel: İplik tezgâhı).

Ceviz.

Çay.

Keten bezinde ipliği makine ile alırsak, kumaş yarıdan fazla ucuzlar.

Kereste (İzmir sandıkları).

Yakacak: Kızılağaç.

Küçük sanatlar: Fırıncı, dülger, taşçı olarak çalışmaya giderler.

Balık yağı üzerinde çalışılacak. İstihsali – sürümü (dışarı – sanayi – gübre).

Teknik – industrie.

Balık derisi kösele, su geçmez, sağlam.

Hamsiden, yunustan gübre yapmak.

Yemiş meselesi:

Mehmet Mataracı:

Islah lazım. İyi bir fidelik var.

Meyvecilik üzerine çok ümit besliyorlar.

Önemli! Limon güzel. Çok şey. Bir sene dayanırmış.

İnhisar Müdürü. Mitat Kunt:

934, 933'ten az tütün. Sebep: Müdafaa zammı, köylü tütününe zam?

935 daha iyi görünüyor.

Tuz – Rakam getirecek.

Müskirat – Aynı nispette.

Kaçakçılık umumiyetle yok.

Cigara kâğıdı kaçakçılığı şimdi yokmuş.

Halkevinde toplanma:

Merk. kazası halkı.

Bıldırcın: Yol, fabrika gibi iş istiyor.

Cemil köyü: Çay fabrikası istiyor. (Tahmini 100 – 150.000). Hastane istiyor. İspir üzerinden yol.

Taşlıdere: Yolu istiyorlar. Köy evlerinden müsakkafat ağırdır. (İki senedir veriyorlar). Gündoğdu merkezinde yaptıklan mektebe yardım istiyorlar. Hocası var, binası yok.

Bahattin Pş.: Yol, ev vergisi, iş, mektep (bina var, hoca yok).

Sivrikaya: (120 ev. N. 1.000). İş, ev vergisi!, yol (üzerinde).

Rize'nin Kale mahallesi – Ekmekçi: İş yok, yol, portakal – mandalina hastalığı.

Çarşı mahallesi – Kunduracı.

Piyade alayı var idi. Bayburt'a gitti.

Madencimiz var.

Ziraat memurunun ifadesi.

Taşlıdere'ye yakın krom (işlenmiş, kalmamış).

Viçi'de demir. (Mühendis 10 – 15 gün evvel görüş.). Arama imtiyazını Viçili Ahmet B. almış.

Mapovri'de gaz. İktisat Vekâleti biliyor.

Manganez meselesi.

Sinekli Köy – İş, çay fabrikası, hastane, yol vergisi, sığır vergisi.

Mahalle – Aylık istiyor.

Tuğlacı, yol.

Ulu Cami – Gemi tayfası. Kadro harici. Yol vergisi ağır. Arazi, inek vergisi 14..

Mahalle – Gümrükte kayıkçı (10 sene evvel). İkramiye, tekaüt vermediler. Çocuğunun işi var. Yine gümrük muhafazasında. 76 yaşında. İlbay meşgul olacak.

Veliköy – Taş ustası (betonarme). Mektep üç sınıflıdır. 5 sınıf istiyor. 200'den fazla çocuğu var.

Köprülü Köy – Rençper. Yol. Orada 100 para buğday, burada mısır 7 K. Hayvan vergisi, ev vergisi (şahsi memuriyet).

Teke (Ahyos) – Fındıkçı, rençper. Üç sınıf, 5 sınıf istiyor. Ortadadır. Nahiye merkezinde başka yere şimdi yapamıyoruz.

Köprü yıkılırsa çok köy yolsuz kalır. (Vali: İmkân yok). Sığır vergisi.

Büyük Köy – Rençper. 550 ev, 3.000 N. 3 sınıf 5 olacak. Yan inşa masrafını hükümet versin. Yol, hastane.

Mahalle – Rençper – Ahmet oğlu Ali (20 lira) verelim.

Kız çocukları yatı mektebine yerleşmek istiyorlar.

Fidanlık müdürü Hilmi Ülkün: Çay. Bir dönüm 60 lira. 3 senede ilk mahsul vermeye başlar. Sahilde 100.000 hektarlık sahada yetiştirmek mümkün. Cevap: 10 dönüm portakal 3.000 lira, 10 dönüm çay x 60 = 600 lira verir? Tetkik...

26 Temmuz Cuma

Trabzon

Vilayette kabul.

Orman Müdürü Tevfik Dikmen. Ladin ağaçlarının tahribi. (Hartama usulü yüzünden. Kanunda alıcılar için de hüküm istiyor).

Hartama men edilebilir (Hasan Saka). (İlbay: İdare heyeti karan ile).

Halkevi. Kazalardan: Polathane, Akçaabat, Vakfikebir, Sürmene, Of, Maçka.

Polathane: İnhisarlar tütün için verdiği avansı T. E.'de değil, rençperin masraf zamanı olan Temmuz'da versin. (İdare-i Umumiye esasını kabul etmiştir. H. Saka). Hemen muhabere edilmelidir. İnhisarlar Müdürü: Karar menfidir. Vezinden sonra değil, tahrirden sonra verilebilir).

Vakfikebir: Selam.

Sürmene: Orta mektep. Of ile Sürmeni için ortada iki kazanın (Sergona'da). Nüfusu 180.000. (5.000 nüfus naklolunabilir).

İnhisarlar kimyevi gübreyi getirsin, tevzi etsin. Senede yalınız 100.000 lira kimyevi gübre girer.

Of: Naklolunacak 10.000 nüfus vardır. İlbay: Yalınız nakil masrafı aile başına 60-70 lira olmuştur.

Maçka: Orta mektep isterler. Metruk arazi (Rumlardan kalma). 30.000 dönüm var. İlbay: Ziraat Bankası'na verilmemiş arazi yapılabilir. Borçlanma sureti ile almak istiyorlar.

Trabzon – Sürmene – Of- Rize şosesi vardır. İki köprü eksiktir. (Her biri 30 – 40 bin lira).

Trabzon – Polathane – Vakfikebir – Giresun – Ordu şose. Yol var. Köprü eksik.

Merkez kazası:

Arsin Zir köyü: Rençper.

(Yomra nahiyesi). Nahiyeleri kaza istiyorlar (42.000 nüfus).

Kan gütme.

Mahkum başka yere gitsin, ailesi naklolmasın. (Müreffehen: İlbay iskan).

Vilayetin başka yerlerinde ve Rize'de de var.

Yeni kanun lazım değil. İskan Kanunu kafidir.

Nakil lazım.

Soğuksu – Çiftçi.

Gübre fabrikası, mektep.

Mahalleler: Balıkçı. Açık deniz balıkçılığı. Balıktan (hamsi – yunus) gübre fabrikası. Yunus derisinden istifade etmiyoruz. Fabrikada tabakhane de olmalı. Balıkçılıktan anlayan yok.

Yavuz (Durama) Köyü: (Yomra nahiyesi). Nahiye merkezi kaza istiyor. Hükümet merkez binası yoktur. Köy yolları.

Öğle yemeği evde.

Belediye, sergi, dikiş yurdu, Soğuksu (Atatürk Köşkü), Kale Meydanı.

Liman tetkik (1,5 m. lira H. Saka).

Stadyum (30 – 40.000 lira istiyor).

Kumandanlık.

Kars'a tel. yazıldı mı?

Liman keşfi ve bedeli var mı?

Trabzon'un planı yok, suyu yapılmamış.

27 Temmuz Cumartesi

Trabzon

Elektrik fabrikası.

Polathane.

İran konsolosu- Raporu 28 sabaha.

a. Celal Bayar'ın seyahatine dair ilk rapor.

b. Özalp'in infilak hakkında raporu.

28 Temmuz Pazar

Gümüşhane

Maçka'da mebuslann ayrılışı.

(!!) Maçka kaymakamı iki senedir münhal.

Zigana. Yolda heyelanlar. Dağda büyük heyelan.

Yol çamurlu. Yapılmamış.

Vali Rıfat iyi, mühendis Safi Ömer iyi.

Torul – Zigana yolu ile, Harşıt – Tirebolu güzergâhının (okunamadı).

Erzurum – Tirebolu, Erzincan – Tirebolu ehemmiyetli mevzuu.

Torul kaymakamı İhsan Olgun.

Sulh hakimi (14 aydır münhal). Mümkünse adliye hakimi istiyorlar.

Torul. Tuz fiyatı Haziran 15'ten sonra indirilmiş!!

Gümüşhane: Eski iki bakır madeni, bana gösterilen kömür!

Şehirde. Halkevinde dilekler. Bir hülasa. Madenler üzerinde konuşma. Harşıt vadisinde bakır.

Edip Servet vazife – Maden etütleri için.

Tirebolu yolu münakaşası.

29 Temmuz Pazartesi

Erzurum

5'te hareket.

Yolda çalışılıyor.

Bayburt.

Kışla, istirahat.

Bayburt – Canlı halk.

Hükümet – Maden koleksiyonu. İlbaya İktisat Vekâleti'ne göndermek için emir verdim. Kömür – Bakır...

Halkın Bayburt oyunlan.

Fabrika. Fabrikanın elektrik teşebbüsü. İş Bankası'ndan kredi meselesi. Müdür Nurettin hattı tetkik ediyor.

Kop – Hanlan.

İki vilayet hududu.

Aşkale çok fakir. Maktu vergi.

Erzurum – Vali evi.

(okunamadı) simsiyah.

30 Temmuz Salı

Erzurum

Saat 8. Müstahkem mevkii.

Kars Kalesinde mühim işler: Toplann kışın örtülmesi için sundurma. 50.000. Toplann müteharrik talimleri için 8 traktör. 50.000. Komutana 1 binek oto. Mevkie 2 otobüs. Hem mevkide nakliyat, hem ecnebileri geçirme.

Mecidiye tabyası: Gazi Ahmet Muhtar'ın ahali ile beraber Aziziye tabyasına hücumu.

Ağzıaçık tabya. Talim. Toplar.

Boğazda su başı. Yemek.

At ve sığır sergisi – Hayvanlar.

Sonra – İş ocağı imalathaneleri.

Eski cephaneler için depo. 30.000.

Demiryolu atölyesi. Eski malzeme açık deposu. Nakliye tarifesinin indirilmesi ile salah. Kışın işlemek için kar siperleri. Kar küreme makinesi. Hattın traverslerinin tamiri için 250.000 lira. Yeni müdür isnat veren adam. Eskiler kâmilen tahrip etmiştir? Kömür aramak ile meşgul. Gülünç emniyet vakaları. Karaköse hattının tahribi (Nafia tarafından).

(Eyi) Hastane (Tel kafes 1.000. Röntgen operatörü için yer 500).

Doğumevi

Valiye: Eskinin mezarlık işini söyledim. Bana yazacak.

[Erzurum valisi İbrahim Ethem Aykut'tur. Aykut 18 Nisan 1935'te atandığı bu görevini 30 Ağustos 1936'ya kadar sürdürmüştür.]

31 Temmuz Çarşamba

Erzincan

5'te hareket. Rus dekovilini takip ederek (Tercan) ana hattını.

Kükürt madeni metruk.

Tercan'da Zühtü Bey'in mektep binası.

Hükümet binaya 87.000 sarf olunmuş. Bugün baş belası. Kışın ısınmaz. Apteshane unutulmuş. Mühendis fena imiş.

Kaymakam vekili. Bir senedir vekâlet ediyor. Erzurum yolunu 23 sene evvel görmüş. Bunak bir hayvan.

Erzurum – Erzincan yolu çok fena. Giden vali 3,5 senede bir defa Tercan'a gelmiş (yeni geldiğinde) bir gün kalıp dönmüş. Yol hiç tamir görmemiş.

Giden vali Necati (Urfa'da K.) İspir yolunda 4 sene çalışmış. Her sene güzergâh değiştirilmiş. Çok fena bir adam.

Tercan'da ahaliden utancımdan kaçtım. Bu kadar fena idare görmedim.

Samsa boğazı.

Vican'da (hudut) ayrılış.

Ekşi su (Ora bataklık).

Erzincan Ovası. Erzincan.

1 Ağustos Perşembe

Erzincan

7'de şelaleye hareket (Dersim eteğinde)

Büyük su kuvveti.

Yolda görüşmeler:

a. Dersim'de askeri valilik. Karargâh halinde. Orbay'ın tavsiyesi: İzmir'de Zeki (eski kurmay başkanı).

b. Askeri kumandanlardan alınacak valiler.

c. Yabancı işler müdürleri. G. İnspektörlükte konsolos olan yerlerde hariciye memurlan.

Öğleden sonra:

Hükümet. Ziraat Müdürü'nün istidasını reddettim.

Belediyede: Su işleri.

Erzincan'da içme suyu. Ovanın sulanması için Han Deresi'nin keşfi.

Muhacir iskânı için Erzincan Ovası'nda 200.000 dönüm arazi varmış. Posof kazısına bir heyet göndermeleri için yazdım. 400 lira para gönderdim.

İlbay su projesini bir aya kadar gönderecek.

Mühendis İzzet Bey 15 Eylül'e kadar bir proje gönderecek ve Erzurum'dan da başlayarak 938 senesine kadar hem Erzincan'a hem Erzurum'a vanlmasını temin eden bir teklif yapacak.

Sarıklı Hasan'ın imhası.

Gece nizam görüşmeler.

[25 Aralık 1935'te Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun TBMM'de kabul edildi. Kanun, Tunceli'ye "Ordu ile irtibatı baki kılmak ve rütbesinin salahiyetini haiz bulunmak üzere korkomutan rütbesinde bir zat'ın vali ve kumandan atanmasını" öngörüyordu. Dördüncü Umumi Müfettiş sıfatını alacak olan valiye geniş idari, askeri ve hukuki yetkiler tanıyan kanun, düzeni sağlama ve güvenlik bakımından gerekli gördüğü hallerde Tunceli'de oturan kişi veya aileleri il sınırları dışına göndermesine de olanak sağlıyordu. Kanunla birlikte, Cumhuriyetten sonra il yapılan, ancak 1925'te Elazığ'a bağlı bir ilçe durumuna getirilen ve 1935'e kadar adı Dersim olan Tunceli yeniden il haline getirilmiş oldu. Tunceli'ye ilk komutan-vali olarak 1937-38 dönemi olaylarının bastırılışında adını duyuran Hüseyin Abdullah Alpdoğan atandı.]

2 Ağustos Cuma

Erzincan

Karlsbat.

Sanklı hakkında tafsilat.

Sürmeneliler için Özmen'e ve Dahiliye'ye cevap.

Nafia Vekili'ne Erzurum – Sankamış hattı için tel.

Halkevi.

Kuruçay: Selam.

Tercan: Bir dava. Erzurum valisine yazılacak.

Erzincan Sami Bayındır. Çiftçi. Şimendifer. Aksu deresinin ıslahı.

Halkevi başkanı Şerafettin Atabey. Çiftçi.

Halkevi: 2.200 bütçesi

600 hususi idare

200 belediye

250 parti

1.050

Bina: 20.000 lira. Tamir ediyorlar. 4.000 lira kadar bir para ile bir bina satın almak istiyorlar. Muvakkaten.

Refik Kurdoğlu, çiftçi. Lise istiyor.

Enteresan bir kız çocuğu. Göz hastalığı. Mektebe evvelce almamışlar. Şimdi almıyorlar.

Çemişkezekliler – Dersimlilerden şikâyet.

Balıbey – Ali Çetin. İstanbul'a gitmek istiyor. Soyulmuş. Hilal-i Ahmer'e vakti ile 300 lira vermiş.

Bir müteahhit alacağını almamış. Askerlik dairesinde muamelesi varmış.

Hüseyin Kılıç.

Çimenköylü – Dersimli.

Zeki Paydak – Emniyet memuru ve polisler dövmüşler.

Bir yol müteahhidi: Hususi idareden alacağını iki senedir alamamış? Bu sene verecekler.

Korgeneral Nafiz Gürman

İstedikleri ayn bir muhtıradadır.

Siyah zabitler. Mareşal ile görüşeceğim.

Kolordunun işleri ile gider gitmez çalışacağım.

3 Ağustos Cumartesi

Kanlıtaş'ta Suşehri delegeleri.

Tütün, ekmek istiyorlar.

Ağır ceza mahkemesi (Karahisar uzak).

Suşehri merkez olabilir.

Orta mektep.

Madenler: Kömür, demir, altın, gümüş (işlemiş).

Asfalt gördük.

Şebinkarahisar.

Öğretmen Hasan Tahsin Okutan.

Maden numuneleri (Altın, demir, kömür vs.).

Ortaokul pansiyonu.

Köprü (Yusuf Bey köprüsü harap). (Tonuk köprüsü).

Jandarma mektebi.

Tamzara köyü.

Dokuma. Çok güzel. İplikleri. Ziraat Bankası'nın Karahisar şubesinde iplik eksik olmasın.

Giresun iskelesi kiloda 2 kuruş resim alıyor.

4 Ağustos Pazar

Giresun

Tirebolu – Harşıt vadisi ve dönüş geç vakit.

Halk ile temas. Halk perişan.

Kumar, içki iptilası.

Gıda mısır. Veresiye fazla para ile alıyorlar. Ucuz mısır tedariki. Mısır ekmeği ve unu.

Köylü borçlu (hususi köylü borçlarının taksitlenmesi).

İzale-i şüyu (İş Limitet Müdürü akıllı adam. Ziraat Bankası Müdürü akıllı adam.)

Domuz tahribatı. Silah verilmesi.

Yollar iyi değil.

Tirebolu'da hakim ile görüşme.

Giresun'da izale-i şüyu işini müdde-i umumi ve hakim namzedi ile görüşme.

İzale-i şüyu istatistiği gönderecekler.

Ticaret Odası Reisi ve aza ile görüşme:

Borçların taksitlenmesi (%40'ına takside razıdırlar) Mümkündür.

İplikten iskele resmi kalkabilir.

İstedikleri:

– Karahisar yolu (Nafia'dan yardım).

– Liman (Mendirek. Keşfi yapılmış. 150.000).

– Köylünün borcu mahsulü satmak için tacil etmemeli. Vergi zamanı yahut (daha iyisi). Ziraat Bankası'na depo mukabilinde para alıp vergi vermeli.

– Balıkçılık.

– Madeniyet: Manganez, çimento, demir.

– Meyvecilik enstitüsü, fındık enstitüsü.

– Fındık kurdu.

– Kumar – içki mücadelesi. İçtimai.

– Domuz mücadelesi.

– Yol için dinamit – İlbay.

– Giresun'da 113 kahve var. Cumhuriyetin X. yılında 94 idi.

İzale-i şüyu meselesi fazla hukuk hakimi meselesidir.

Kadının vaziyeti çok fenadır. Çok evlenirler.

Giresun'da:

– Bir icra memurunun şöhreti.

– Domuz için tertibat

– Ş. Karahisar memurlann maaşı.

5 Ağustos Pazartesi

Giresun'dan hareket.

Sabah kışla meydanında halk içtimaı.

Hükümette domuz mücadele tertibi ve emri.

6 Ağustos Salı

Samsun

Adliye: Kan gütme vardır.

Defterdar: Tahsilat %81. 34. Mübadil 10 güne kadar bitecek. Metruke taksimi. Takdir-i kıymet binada ve arazide fazladır. 3 sene beklemek kaydını düzeltmeli.

Sağlık müdürü: Frengi, sıtma mücadelesi.

Sıtma: Vaziyete hakimdirler. Bundan sonrası bataklık kurutma işi.

Bataklık kurutma: (Bataklıkların istimlakini düşünmeli).

Çarşamba Ovası'ndaki bataklıkları kurutmak 100.000 lira. 3 makine 100.000 lira. 200.000 lira meselesidir. Meluç Ovası hariç. Bununla: Tekyeköy – Çarşamba – Terme – Karadeniz (Meliç – Akçay takriben 50.000).

Pirinçlikler fenni yapılmak lazım.

Ladik'ten başlayarak sulama bu tertipten hariçtir.

Bafra: Henüz proje hazır değil. Takriben aynı iş.

Frengi: Çarşamba'da mücadele vardı, söndü. Diğer kazalarda yoktur. Fakat hasta vardır.

Hususi idare kendi mücadelesini yapabilir.
Ziraat memuru.
Mahsul %30 – %50 daha az.
Yem eksik.
Domuz salgını. Silah kâfi gibi. Fişek az.
Kış için hazırlık.
Domuz meselesi burada iyi tetkik edilmemiş.
İktisadi cephesi ayrıca mütalaa olunacak.
Baytar müdürü zayıf. Atçılık zayıf.
Hayvan hırsızlığı var.
(Çarşamba'ya bir kaymakam geldi. Üç aydır kesildi).
Samsun vilayetinde hayvan yetiştiricilik çok zayıf.
İdare-i hususiye müdürü.

9374	bütçe	508 – 860.
Tahsil		547 – 600 + 38.000
Yollar	102.000	
Maarif	216.000	
Nakit	76.000	
Zir. B.	7.867	
Sıhhiye	58.000	Hastane, frengi hastanesi, Bafra'da disp.
Müşterek	71.000	
	530.867	

935: 567.000

Nafia	132.000
Maarif	236.000
Sıhhat	72.000
Z. B.	13.000
İdare	52.000
Müşterek	40.000
	545.000

Nafia
Sahil – dahil – Sinop zayıf.
Kızılırmak köprüsü.

Dar hat masrafını çıkanyor. Dar hat – Terme'ye, Bafra'ya istiyorlar. Çarşamba, Erbaa'da dar hat olabilir. (Alpdoğan).

Orman: Vilayette tezek yoktur. Odun yakılır.

Kömür. Çıltık kömürü. Pahalı değil. Soba ve itayat meselesi.

Soba işini etüt etmeli.

Merzifon'da Amerikalılar bir soba tipi tespit etmiştir.

Sobalan. Çıltık kömürü baş ağnsı yapıyor. Hakiri eritiyor.

Çeltik ne kadar zengindir.

Kazalar:

Terme: Borçlanma ile metruke arazisinin tevzii. Terme yolu. Bataklık. Domuz.

Kavak: Adliyemiz yanm. Kurak. Küspe almak için demiryollanndan kolaylık.

Havza: Küspe istiyor. Hamamlar.

Ladik: Adliye teşkilatı noksan.

Bafra: Bataklık. Dar hat. Frengi. (Orta mektep). Kuraklık. Yardım.

Çarşamba: Çalışıldı.

Vezirköprü: (Orta mektep)

Belediye varidat tahmin.

934 – 346.000. Tahsilat 364.000.

935 – 355.000.

Borçlan: Elektrik, su vs. borç 435.000.

Doyçe Bank'a. 230.000.

150.000 liraya sulh olabilir. Teminat istiyor. Senelik taksiti 75.000.

Emlak Bankası ile ihtilaf. Banka faizi mürekkepte ısrar ediyor.

Planı yok (müstakbel planı yok).

Dalgalı denizde vapura ve saat 14'te hareket. Alpdoğan'a veda.

Fırtına.

Akşam briç.

7 Ağustos Çarşamba

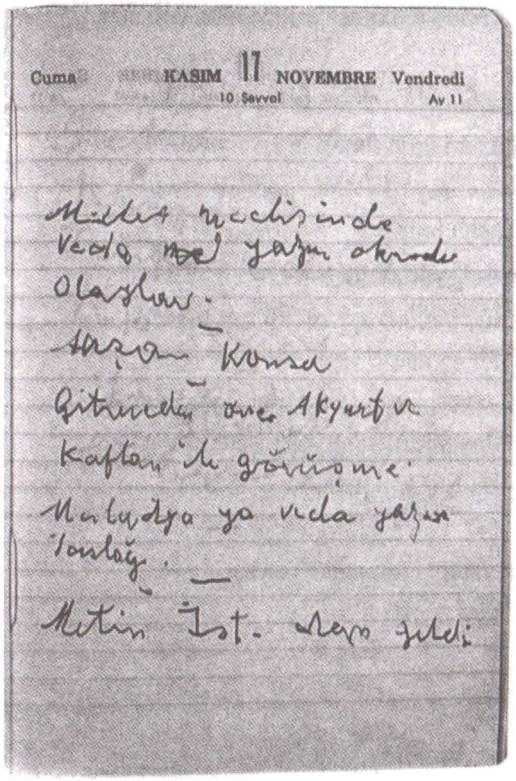
Öğleye yakın uyandık. Gece İnebolu'dan geçmişiz.

Amasra. Mendirek.

Filyos ağzı – Dolmuş.

Filyos istasyonu.

Filyos – Çatalağzı demiryolu.

Cuma KASIM 17 NOVEMBRE Vendredi
10 Şevval Ay 11

Zonguldak

Saat 18. Hükümet sonra oto ile:

Semi kok fabrikası ve geziş.

Türkiş merkezi.

Aras ocağa girdi.

İstasyon – İstimlak meselesi.

Aynı zamanda Kozlu merkezine demiryolu yapılması (500.000 lira imiş).

Avdet. Deniz.

Gece. Tahsin Uzer'in beyanatı.

Arjantin hakkında Ahmet Bey'in beyanatı. Dr. Aras ile görüşeceğim. Hayri yatarak geldi. Çok içmiş.

8 Ağustos Perşembe

Orgeneral Akbaytugan

1. Fırat üzerinde cenup köprüleri.

a. Urfa'yı Gölbaşı istasyonuna bağlamak için Damlıca köyü şimalinde Karakaya mevkii (Göksu üzerinde Bure mevkiinde bir köprü).

b. Birecik'te şimdilik (okunamadı) yapılıyor.

Urfa – Gölbaşı yolu aynca yapılmak lazım.

Benim mütalaam: Urfa – Suruç – Birecik – Gaziantep yolunu zayıflatmamalıyız.

Milli Müdafaa ile Nafiz Gürman'ın işi.

Karo için cevaplar.

Uzgörnan diğer telgraflar.

2. Kayseri – Maraş yolunu şu güzergâhta yapmalı:

Kayseri – Bünyan – Pınarbaşı – Sans – Elbistan – Gölbaşı. Sonra Urfa yoluna birleşecek.

Maraş'a gidecek yollar tetkik olunacak.

3. Vezirköprü ile Boyabat arasındaki Kızılırmak köprüsü.

4. Erzincan istasyonunun şimalde olması için Bayındırlık Vekâleti'nden emir lazım.

5. Erzurum-Sarıkamış geniş hattı için Karakurt'tan keşif yapmalı - ki güzergâh bulunursa müracaat. Karaköse - Rus akovit güzergâhı Tahirgediği'nin cenubundan çevirerek Güzeldere boyunca Köprüköy'ü bulabilir. Hasankale - Balkaya hattı lazım. Eğer Artvin - Erzurum güzergâhı Totum - Yusufeli üzerinden yapılırsa, Balkaya hattı Hasankale'ye inmeksizin Akpınar üzerinden birleşebilir.

Ülkü mecmuasının köycülük broşürlerini ahaliye okumuyorlar.

7. Iğdır-Kağızman-Horasan irtibatı (dekovil veya şose).

Yol şebekesi:

I. Diyarbakır - Van Gölü. (Şimendiferi de Bitlis'ten geçireceğiz).

II. Elaziz – Muş - Van Gölü Hınıs üzerinden.

1. Bunların Erzurum irtibatı. Kiğı üzerinden Tercan irtibatı.

2. Bu yolların Karaköse irtibatı.

III. Transit yolu. Otomobil kolu.

IV. Trabzon - Araklı - Bayburt - Tercan - Aşkale - Erzurum.

Zigana'yı ve Kop'u dolaşmak için (Peteriç - Aşkale şimendifer servis yolu şoseye çevrilmeli).

V. Erzincan - Pöske - İkisu - Ardasa yolu.

VI. Ardahan - Borçka yolu.

VII. Artvin - Yusufeli - Tortum - Erzurum.

VIII. Iğdır - Kağızman - Horasan.

IX. Rize - Giresun (Kemah'a kadar) - Ordu vilayetlerinin dahil ile irtibatı.

X. Dahil yolu

Harşıt vadisi, Kelkit vadisi yolları.

Vilayetler ve kazalar taksimi.

(Karayazı kazası).

Bitlis

Çoruh – Artvin

(Hakkari zaten iade olmuş gibidir, Ardaniç kaza).

Açık işler:

Mevcut valiler – Münhaller.

Müfettiş-i Umumi salahiyeti. Münhallere ve vekillere çare. (Bol maiyet memuru).

Vali bulmak çaresi. (Regime transtoire).

Şimalde müfettiş-i umumilik.

Dersim (okunamadı) valiliği. (ıslah projesi) (3 senelik).

İskân ıslahı – Tapu maktu vergi. Takdir, kıymet, izale-i şüyu.

Sarıkamış dekovilinin tamiri. Kışın açık tutulması çaresi.

Transit yolu tesisi.

Kömür işletmenin çaresi.

Kıvarkhane işletmesi.

Cenupta: Hudut arazisinin mübadelesi. (okunamadı) kaçakçılığı. Hudut karakolu ve tertibi. Mah. Müfettiş-i Umumi yakında hariciye adamı.

Bitlis, Artvin, Dersim, Hakkari vilayetlerinin iadesi.

Kars, Artvin'in çabuk kurtarılması. Iğdır ovası meselesi (idari sulama).

Hastalıklar.

Üsnomal adliye.

Yakacak ve madenler.

Zirai ve iktisadi mevzular.

Orman.

Şimendifer, dekovil, yollar planı.

Askeri:

Notlar.

Cephane.

Muvasala.

Karakollar.

Kışlalar – Zabitan iskanı.

8 Ağustos Perşembe

Büyükdere'de başyaver ve genel sekreteri ile beraber motora binerek Dolmabahçe. Atatürk'e izah ve takrir. Çok memnun oldu. Akşam Ada.

[İnönü'nün Doğu Anadolu gezisi 8 Ağustos'ta son bulmuştur.]

9 Ağustos Cuma

Banyo.

Akşam aradılar. Ağralı ile beraber İstanbul. Florya. Kılıç Ali'nin ailesi. Beraber Atatürk'te. Saraya – Gece beraber. Atatürk yanındakilerden şikâyet etti. Şük-

rü Kaya'ya telgraf – Davet – Gece Sarayda. Bugün Prof. Abdülkadir'in muayenesi ve rejimi – Buna göre.

[Ağralı, Elazığ milletvekili ve Maliye Vekili Fuat Ağralı'dır. Şükrü Kaya o tarihte Dahiliye Vekili'dir.]

10 Ağustos Cumartesi

Sabah Ada'ya. Banyo. General Fuat (Akademi), Çetinkaya, Seyfi.

Gece briç.

11 Ağustos Pazar

Erkenden saraya hep beraber. Florya'da banyo. Sarayda Yugoslav'la öğle yemeği. Konuşma. Notlar. Akşama Florya. Yemekten sonra Saray.

12 Ağustos Pazartesi

Sabah Florya. Atatürk'e Yugoslav konuşmasını hikâye. Saraya avdet. Öğle yemeği. Sonra çocuklar sinemaya, ben Kilyos'a. Hanımda surat. Gece Ada'ya. Gelecek pazartesi vekiller toplanacaklar. Dolmabahçe'de. Müsteşar ile davet.

13 Ağustos Salı

Ada'da banyo. Erdal'a fazla geldi galiba. Uyuduktan sonra ateşi 37!

[Erdal, İnönü'nün oğlu Erdal İnönü'dür.]

15 Pazartesi *[Ay belirtilmemiştir]*

Florya. Mareşal ile.

III. G. Müfettişlik.

Dersim tertibi raporu.

Manevra.

[III. Genel Müfettişlik 25 Ağustos 1935'te kurulmuştur. Dersim'in yeniden düzenlenişi için 1 Ağustos tarihli notun altındaki açıklamaya bakınız.]

16 Aralık Pazartesi

Nafia.

Eldeki işler:	km	Tahsisat	
D.B. – Paşur	170	11	
Paşur – Tatvan	110	11	Bitlis
Tatvan – Van	145	12	
		34	
Van – Hudut	103	3,5	
	528	37,5	

Sivas – Erzurum bir sene talik için 6,47 üç senede.

Filyos – Ereğli Z. Ereğli 10

Afyon- Antalya 183 k. 15

Su işleri: Çubuk, Bursa, K. Menderes: 1,5. 925'te 1,3.

Güzergâh

İran ile iktisat hallolunacak.

İrak ile iktisat hallolunacak.

Mesele Siirt.

[Tarih yok]

Atatürk'e arz:

Hava % 2.

Hava programı 8. zammı ile.

Dr. Aras'ın T ile durum.

İng. Ank. Konuşması.

Suikast işi.

Sezai işi (500 lira)

Suriye'den gelen heyet.

Top.

Kömür.

-

Tatil.

Rauf mebusluğu.

[Tarih yok]

Tayyare meydanı.

Karahan muahedesi.

Muhacir.

Bamberger – Top meselesi.

Babanzade Fuat Mısır'da tutun.

M.M.'de tank – kamyon.

Babanzade'ye vereceksiniz.

[Tarih yok]

Atatürk'e.

Elaziz vilayet.

Refik Konya. Raif Hoca'nın mektubu.

Özmen'in yeğeni.

İbrahim Tali.

Arıkan – Din dersleri.

Diyanette: Hıfzı Kuran.

Refik Konya, Sami Muş, İbrahim Tali, İhsan Bey, Esat Paşa, Raif Hoca, Abidin'in yeğeni.

[Tarih yok]

Neutre – intervention – gouvernement.

Chiffre determiné – pas mois – pas plus notice.

Pihos – Modification.

Egalité – Notice halinde artırma ve karşıla.

[Tarih yok]

Muş – İlyas Sami. 200 hiç ve mebus.

Genel inspektör Kâzım. Dünkü yardım 2.000.

İbrahim Tali Öngören 3.000 ve mebus.

[Tarih yok]

Viyana belediye reis muavini bizim binicilere çok yardım etti.

Atatürk'ün ve benim resimlerimizi istiyor.

Gön Bveş selam söyledi (Atatürk'e de).
Tahi selam söyledi.
Amiral Hurtz Atatürk'e selam söyledi.

[Tarih yok]
Taxol
Günfent Yamut.
Necla Olcay. Çıldır kaymakamı İhsan Kaya. Çocukları:
Ergün 7
Şengül 6
Nurgün 6

1936

[Tarih yok]

Vize kaymakamı Necati.

Demirköy kaymakamı.

[Tarih yok]

Vedat Alpdoğan: Sümerbank'a nakli. Celal Bayar ile görüşeyim.

Umumi müfettişlerin salahiyetleri. Kanun lazım.

I. İnşaat tahsisatı.

Daire-apartman.

Kolordu dairesi – apartman.

(Kale kum. vardır).

600.000 iki senede.

Transit işi-planı.

Sular: Erzincan - Erzurum - Kars; harita - plan. Kendisi takip edecek.

Erzincan ovasında sulama ve iskân.

Trabzon limanı.

Trabzon hastanesi 750.000.

Şimendiferin tacili.

II. Trakya U. müfettişliği.

Konak 40.000.

(Kırklareli merkezi Lüleburgaz'a nakil meselesi).

Tekirdağ iskelesi. B. Bankası'ndan istikraz. 250.000.

(Yarımadada yol yapılmıyor).

Çorlu'nun suyu – elektriği.

(Nafia Vekâletinden).

Spor yardımı (5.000 lira).

(Sofulu'da Yunanlıların ipekçiliği).

Trakya'da sıtma mücadelesi.

Hayvan istasyonu.
Tohum istasyonu.

3 Ocak
General Tınaz.
Silah değişmesi (üç senede 500.000).
Mekteplerin bitirilmesi (30-40.000 lira) (Emniyet için bir sene lazım).

[General Naci Tınaz 1935 – 1938 arasında Jandarma Genel Komutanı. 1938'de emekli olduktan sonra Bursa'dan milletvekili seçilmiştir.]

[Tarih yok]
Tayyare yüzbaşı Şerafettin. Hava ataşesi olması için Mareşal'a.
Konya Refik (Atatürk'e arz edilecek).
Artvin valisi.
Halkevleri 240.000.
(Maarif) Olimpiyat 44.000.
Piyade topu.
Radyo.
[Konya Refik 1920-1935 arasında Konya milletvekili olan Refik Koraltan'dır. İnönü'nün Türk kafilesi için 44.000 liraya mal olacağını belirttiği Berlin Olimpiyatları 1 Ağustos'ta açılmıştır.]

19 Şubat Çarşamba
İstanbul'a hareket. Saraçoğlu ile beraber. Özalp beraber.

[Şükrü Saraçoğlu 1935 – 1937 arasında görev yapan VII. İnönü Hükümeti'nde Adliye, Kâzım Özalp ise Milli Müdafaa Vekili'dir.]

20 Şubat Perşembe
Pera Palas'ta Atatürk ile. Gece Pera Palas'ta yemek.
Gündüz at.

21 Şubat Cuma

At.

Akşam sarayda. Mahkeme işi tekrar görüştük.

[Atatürk'e suikast hazırladıkları iddiasıyla Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanan ve aralarında Urfa milletvekili Ali Saip Ursavaş'ın da bulunduğu 6 kişi 17 Şubat'ta beraat ettiler. Muhtemelen görüşülen "mahkeme işi" bu mahkemedir.]

22 Şubat Cumartesi

At.

Akşam sarayda tekrar mahkeme işi.

Atatürk tasavvur ettiği plan üzerine.

Nurullah Esat ile.

[Hukukçu ve iktisatçı ve Sümerbank Umum Müdürü Nurullah Esat Sümer daha sonra 1941 başında Antalya'dan milletvekili seçilmiştir.]

23 Şubat Pazar

At.

Ankara'ya hareket - Gündüz Atatürk'e maruzat – "Mahkeme başka bir şey yapamazdı. Biz takip edelim" mealinde bir hülasa yaptı.

24 Şubat Pazartesi

Ankara – Gece uyku iyi değil – Heyet-i vekile – Bütçe.

Erdal'ı hasta buldum. Anjin.

25 Şubat Salı

Gece kar – Gündüz at – Bütçe. Heyet-i vekile.

5 Mart Perşembe

Ankara'dan İstanbul'a hareket

6 Mart Cuma

İstanbul – Dr. ile görüşme – Binicilik mektebi (okunamadı).

[Dr., Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras'tır.]

10 Mart Salı

Saat 17 İstanbul'dan hareket. Heybeli'ye gidiş ve Pendik'ten biniş – Aras, Cenevre'ye hareket edecek.

11 Mart Çarşamba

Ankara – Meclis açılacak.

13 Mart Cuma

Çetinkaya – Razi.

Yeni Erzurum mukavelesi.

937 Haziranı'na kadar: Sivas – Çetinkaya – Malatya - Erzurum'dan garba doğru da iş başlamış olacak - 500.000 lira kadar.

937 Eylül – Divriği.

938 Eylül – Erzincan.

939 Eylül – Erzurum.

[İnönü burada demiryolu hattı hakkında bilgiler vermektedir.]

[Tarih yok]

Malumat - T.R. Aras'tan ve...

Top meselesi.

Göl meselesi.

Tayyare meselesi.

T. R.'nin kalması meselesi.

Paris'te işler.

İtalyanlarla ticaret mukavelesi.

İran ile hudut.

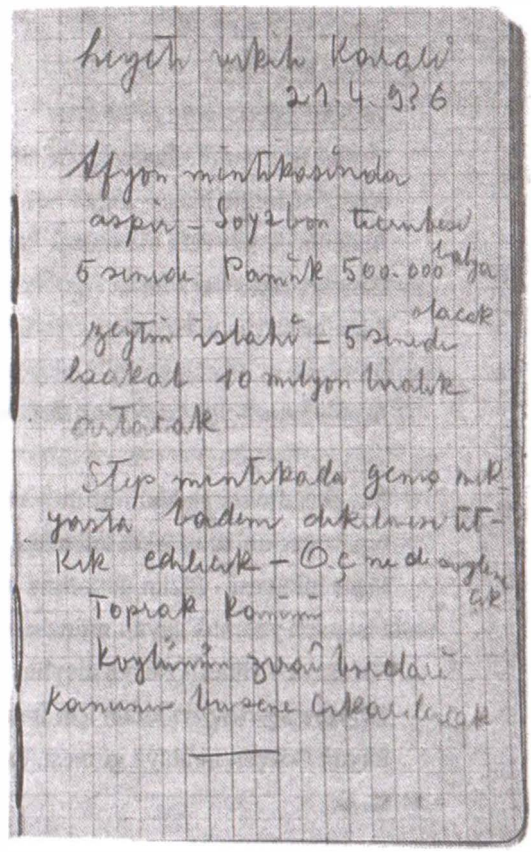
Büyük Meclis'in tatili.

[Tarih yok]

Miss Ankara

1939 - 29.3.36

Türkische rede- konzert am klavier

21 Nisan Salı

Heyet-i Vekile Karan.

Afyon mıntıkasında aspir - soya tecrübesi.

5 senede pamuk 500.000 balya olacak.

Zeytin ıslahı - 5 senede laakal 10 milyon liralık artacak.

Step mıntıkada geniş mikyasta bademi dikilmesi tetkik edilecek. - O. Ç.'ne de söylenecek.

Toprak kanunu.

Köylünün zirai borçlan kanunu bu sene çıkarılacak.

[Tarih yok]

Sayı miri.

İntizamsız tediye.

Her dairenin maliye işleri ile uğraşması - Kontrol kabul etmemesi.

Karışık usuller ve hükümler.

Tediye muntazam merkezleme ve kontrol.

Usullerin ıslahı, mükellefler için, lazım.

Eski memurlar.

Usta ve nüfuzlu avukatlar.

Bir eski sanatın söndürülmesi.

29 Haziran Pazartesi

Pera Palas.

İngiliz B. elçisi ile görüşme.

Saat 15.00 - 14.30.

Demir fabrikası.

Tayyare işleri - yeni müşkülat.

Ticaret işleri - mütehassıslar ile tetkik.

Boğazlar çabuk bitse – İtalya'nın müşkülat çıkarması beklenir.

Akdeniz'de kuvvetli bulunmak kararı.

Hazırlık - iki sene sonra.

Eden'in Meclis'te beyanatı – Tenkidim - Tetkik edecek.

[Robert Anthony Eden o tarihte İngiltere'nin Dışişleri Bakanı'dır.]

(La plus droite) Haklarımız da var. İtalya anlaşmak için çalışıyor dedim.

İngiliz geç anlamış fakat anlamış.

Mısır hikâyesi - Bizim donanma arttırma hikâyesine cevabı - Corffe donanmada istersek yakınlık sayan münasebetlere bakar dedim.

Almanya – Hitler - Rusya aleyhine Fransa ile yakınlık ümitleri.

Tayyare seyrüseferi kitabı için İbrahim Dilmen'e para.

Bayan Gökçen'in alaya girmesi, asker yazılması için hemen karar. Mareşal'e – M.M. ile.

[Bayan Gökçen, Sabiha Gökçen; Mareşal, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'tır. M.M. Milli Müdafaa Vekâleti'nin kısaltmasıdır.]

[Tarih yok] .

Lord Lloyd'a cevap.

Seyrüsefer için.

Motor ile seyrüsefer için Murat – Fırat.

Büyüksu, Munzur - Dicle suları üzerinde keşif.

Van'da nahiye müdürleri açıkta.

Başvartnik civarında kömür.

Tunceli'nde kazalarında hakimler yok. (Adliye vekâleti kanunun istediği teşkilatı yapmıyor).

Elazığ'da hastane 60.000, orta mektep 50.000, Bitlis 15.000.

Madde I. – IV.

Yeni kaza merkezleri. Hudutlar.

Siirt valisi. Belediye muvaffak yolda.

Van valisi tembel, değişecek.

Bitlis Hasan Fehmi. Siciline bakılacak.

Mardin.

Mithat Kemal Hakkari, Siird'e.

müfettiş yazı işleri müdürü Raif, Van, Hakkari, Tunceli muavini Ömer Cevat.

[Van Valisi Mehmet Saib Okay'dır. Okay 4 Temmuz 1935'te başladığı bu görevini 1 Ağustos 1937'ye kadar sürdürmüştür. Bitlis Valisi Hasan Fehmi Süerdem'dir. Süerdem, 26 Nisan 1936'da başladığı bu görevini 4 Haziran 1937'ye kadar sürdürmüştür. 20 Nisan - 21 Kasım 1936 tarihleri arasında Hakkari Valisi olarak görev yapan Mithat Kemal Algüloğlu, 20 Aralık 1936'da Siirt Valiliği görevine başlamıştır.]

30 Eylül Çarşamba

Mr. Clerk

Pamuk vaziyeti - İklim şeraiti fena idi.

Mahsul %30 kısadır.

Temmuzda 20-25 kilo. dönüm tahmin ediliyordu.

12-15.

Dönümde aldığımız niçin azdır? Saha niçin genişlemiyor? Maliyet fiyatı niçin yüksektir?

Pamuk yeni tohum.

Ne kadar dönüm pamuk ekiyoruz?

Haşarat mücadelesi elimizdedir.

Pembe kurt – Çiftçiler tohumda çalışacaklardır.

Çiftçilerin bilip bilmediklerini bilmiyorum.

Yeşil kurt - her sene var. Bunun mücadelesi yok mu?

Haşarat mücadele usulü vardır. Mücadele iyi netice verir.

Zamanında tatbik olunursa

(Tayyare ile tozlamak)

Pembe kurt yeri dezenfekte edilir.

Cihazı var mı bizde?

Mücadele bizde yok gibidir.

Haşarat yüzünden normal senelerde %5 – 10 kaybediyoruz.

Bu sene pek fazla oldu.

Dönümde vasati olarak kaç kilo pamuk alıyoruz?

Normal 15 – 18 kilo

Toprağı iyi işletirsek, suya hakim olursak dönüme 50 kilo olabilir.

Toprağı işletmekte eksik nedir ?

Yabani otlar – çapa masrafı fazla

Tohum serpme usulü kullanıyorlar. Alışkanlık mibzer bazılannda var.

Sıra sıra ekmiyorlar.

Alışkanlık - Kafi vasait yok – Çalışmalan iyidir.

Suya hakimiyet – Sulama faydalıdır – Mümkündür – Usuller başkadır.

Bataklık çok zarar veriyor mu?

Maliyet fiyatı. Normal senelerde dönümde 6 lira. Bu sene pek fazla oldu. Ne kadar olması lazım?

Maliyet fiyatını yükselten şey başlıca amele fiyatıdır.

(Arazinin hazırlanması, ekilmesi, çapalanması, toplanması)

Zannederim ki 6 lira da.

Niçin ameleye ihtiyaç var?

Yerli çalışmıyor. amele yapıyor.

Yeni tohum kâfi vardır.

Cleveland artıyor.

İşin iktisadi tarafı açıktadır. Cleveland'ın verimi fazladır.

Bu sene 12 –15. .

Geçen sene bizim istasyonda vasati 20.

Yerli koza daha az.

Hatırımda kalmasını arzu ettiği bir mesele var mı?

Amele temini – Bir büro vasıtası ile – Cleveland'ın artması bana bağlıdır.

Amerika'da Arizona'da amele ihtiyacı ne kadardır?

Amerika'da Arizona'da ekilen saha ne kadardır?

1.000.000 dönüm.

100.000 nüfus tahmini.

25.000 kadar amele hariçten gelir.

Mütesaviyen taksim olunmuştur.

Hastalık mücadelesi:

Zararlar. Derece-i hararet tebeddülü – iklim zararı bunlar

Yeşil kurt

Caradina

Pembe kurt

Koza kurdu

b) Mücadele

Münavebeye ehemmiyet vermeli. Her tarafta yapılmaz.

Pamuk bakayasını toplayıp yakmak.

Cinsine göre ayrı ayrı doğrudan doğruya mücadele

Tohum

Mümkün olduğu kadar pembe kurttan ari tohum elde etmeliyiz. İstasyonlardan temiz tohum

Tohumu dezenfekte etmek.

Mersin'de teşkilat var. Adedi kâfi değildir.

Pamuk istasyonuna bağlı bir dezenfeksiyon istasyonu lazımdır.

Tarlada.

Yeşil kurtla mücadele daha kolaydır. Diğerleri ile daha zor.

Ankaya yakmalı.

Sıravari ekim yapmalı.

Bu hastalıklar hakkında ancak dün haberdar olmuştum.

Hazirandan itibaren memurlar haber vermişler.

Mr. Bailleux

Ne kadar pamuk ekiyoruz ?

1935 – bütün hasılat 54.000.000 kilo.

1935 – ekim sahası 400.000 hk.

Vasati olarak dönüme 15 kilo.

Bize bu pamuğu ne kadar aile yetiştiriyor?

Takriben 800.000 aile.

Bir aile için 300 dönüm.

600.000 nüfus takriben.

2/3 Adana mıntıkasında.

1/3 Ege mıntıkası.

Adana mıntıkası daha çok geniş arazi sahipleri.

Ege mıntıkası amele kullanıyor mu? Kullanıyor ve kolaylıkla yerinden buluyor.

Bir aile esasen 20-30 dönüm kendisi işleyebilir.

Makine şeraiti.

Mibzer.

Çapa makinesi.

1935 – 270.000.

1936 – 290.000 Tahmini sene nihayetine doğru.

İstihsal niçin artmıyor?

İki meseleye tabidir - Tohum ıslah.

Saha genişlemesi.

Şimdiki sahalar da % 25 – 30 artabilir.

Yeni sahalarda da mümkündür.

Antalya'da 4 – 10 milyon kilo yapılabilir.

Mekanizasyon.

Tedarik edemiyorlar.

İstihsal fiyatını indirmek.

Makinalaştırmak.

Cleveland.

Irrigation.

Kimyevi gübre. Hükümet tedarik edebilir?

Nüfus kesif olmazsa irrigation fayda verir mi?

Mr. Bailleux - evet verir.

Mr. Clerk - ziraat aleti ve amele ister.

300 dönümlük bir çiftlik.

Bir mibzer. 2 atlı 110

Üç çapa 54

164

Malatya havalisinde pamuk tecrübesi.

Mr. Clerk - Geçen sene pembe kurt çıkmak ihtimali imha edildi.

Mesele şudur:

Mr. Bailleux, Mr. Clerk - Miktarı çok olmalı. Maliyet fiyatı (okunamadı) ile mütenasip olmalı.

Mecanisation ve ekim usulünde tadilat.

Sulama ve ona göre ekim öğretmesi – Aksi halde, yani ekim usulünü bilmiyor aksi netice verir.

Mücadele teşkilat ve icraatı.

Mr. Bailleux: Teknisyen yok = istihdam alınabilir.

Seyhan vilayeti.

Bahçe.

Osmaniye.

Ceyhan.

Dörtyol.

Karaisalı.

Kadirli.

Kozan.

Kozan'dan gelenler:

Zeki Akçay çiftlik sahibi.

1400 dönüm çiftliği: 700 pamuk, 700 hububat.

650 dönüm pamuk değiştirerek ekiyor.

Münavebe sayılır mı?

Alet: Nadas 36 motor, 6 çift at.

Tohum – serpme.

Çapa – adi.

Yalnız 50 dönüm sular – cleveland.

Hastalık %40 indirdi. 1.300 yevmiye amele kullandı. (40 – 50).

Maliyet fiyatı 420.

En çok ıstırap:

Amelesizlik.

Kurt yemesinden (çok teşkilat lazım). Tarladan tarlaya sirayet etmiyor zannediyor.

Tohum makinesi, çapa makinesi kullanmıyor.

Maliyet fiyatını indirmek için düşündüğümüz:

Amele ücreti – Bu sene şimdi vasati 80 kuruş.

Sulamak ile istihsali arttırmak.

Tohum, çapa – sizin kanaatinize göre maliyeti indirir.

4 kişi daima çalışan

[Defterin devamında, daha başka çiftlik sahipleri için, Zeki Akçay hakkında tutulmuş olan notlara benzer notlar yer almaktadır.]

18 Ekim Pazar

Dikili
Bergama
Menemen
Torbalı
Kuşadası
Tire
Bayındır
Ödemiş

[Defterde yukarıda sayılan ilçelerdeki bazı çiftlik sahipleri hakkında, Zeki Akçay hakkında tutulmuş olan notlara benzer notlar yer almaktadır]

20 Ekim Salı

Manisa
Turgutlu
Salihli
Alaşehir
Akhisar
Soma
Kırkağaç
Eşme
Demirci
Gördes

[Defterde yukarıda sayılan ilçelerdeki bazı çiftlik sahipleri hakkında, Zeki Akçay hakkında tutulmuş olan notlara benzer notlar yer almaktadır]

[Tarih yok]

Dr. Aras - Şifre

C-3

Pek ehemmiyetli olan telgrafınız üzerine Atatürk'e maruzatta bulundum. Meseleyi hükümette iyice mütalaa etmeye kati lüzum vardır. Halbuki şimdi vekiller kâmilen dağınıktırlar. Mareşal da burada değildi. Anlıyorsunuz ki siz avdet buyurduktan sonra esaslı müzakerelere ihtiyaç vardır. O zamana kadar sizin konuşmalarınız şimdilik kâfidir. Her ne şekilde olursa olsun tarafınızdan bir vesika vermeye imkân yoktur. Fakat şimdiden şunlan söyleyebilirsiniz. Sovyet dostluğu bizim için esaslı politikadır. Hiçbir ihtimalde aramızda emniyetin bozulmasını biz istemedik istemeyeceğiz. Münasip tezahüratı her zaman bulabiliriz. Ancak, eksiklik gösteren, haksız yere şüphe gösteren, elden gelebilecek basit muaveneti ihmal eden Sovyetlerdir. Sizinle konuşmaya esas ve amil olan zihniyeti ve dostluğu çok iyi telakki ettik. Derhal esas üzerinde kati bir vaziyet alamadığımızın sebebi şudur: Avrupa meselelerinde altından kalkamayacağımız taahhütlere ve ihtimallere kendimizi maruz bulundurmaktan ve hiç hazırlık yapılmadan iktisadi münasebetlerimizi felce uğratmaktan sakınıyoruz. Başka bir sebep yoktur ve bu ihtimaller daha tafsilatlı ve icap ettikçe müştereken mütalaa edilmek lazımdır. Biz cihetleri ve mülahazalan bitaraf söylememizde mahzur görmüyoruz.

Bu telgrafi Atatürk tasvip buyurmuştur.

7. 10. 36

İsmet İnönü

[Tarih yok]

Devlet hizmetleri.

Bütçe işinin zorluğu.

Endüstri, Ziraat, maden.

Bu temellere istinaden memleketin iman ve müdafaası için devletin kredisinden istifade etmek.

Bu temeller içeride ve dışanda açık bir siyasete dayanabilir.

İçeri siyaset – Milli bir siyasetin ana yolunda.

Vahdet – ileri ve yüksek bir cemiyet kurmak teşebbüsünde azmimiz.

Harici siyasette daima açıkça söylediğimiz gibi sulh, milletler arasında beraberlik zihniyetindeyiz. Ancak icabında memleketimiz müdafaasını her şeyden evvel Türk milletinin iradesine ve silahına bağlıyoruz. Fennin en yeni terakkilerini kimseden geç kalmadan ordumuza tatbik etmek istiyoruz. Her şeyden evvel Türk milletinin iradesine güveniyoruz. On beş sene evvel birçok kişi karşısında eğilme-

yen Türk milletinin iradesi yeni bir tecrübe mukadder olursa daha tecrübeli ve çok daha çetin olacaktır. Bu sözleri söylerken, milli vazifelerimizi bu vesile ile hatırlatmak istediğim kadar, beynelmilel sulh için ihmal edilmez bir kudret olduğumuzu da tebarüz ettirmek istiyorum. İsmet.

[Tarih yok]

– Uyuşturucu maddeler için bir komisyon yapılacak – Layiha hazırlanacak.

– Döviz kaçakçılığını takip için layiha bütçe encümeninde – İkramiye maddesi kalkmasın.

– 107.000 gümrük muhafaza kadrosundan çıkarılıyor – Çıkarılmasın.

[Tarih yok]

Erdal'ın mektep saatleri:

8.30 gelme saati.

11.40 öğle paydos saati.

13.10 öğleden sonra gelme.

15.10 paydos.

[Tarih yok]

Hüsamettin program:

9-12 ders.

12-13 deniz.

13 yemek.

Yatma.

15-18 ders.

21-23.30 müzakere.

23.30 yatak.

29 Kasım Pazar

Sir Perey Lorraine.

(Okunamadı) yarışları 15-18

Haziranda imiş.

Kral – Bonaka.

Afgan heyeti.

Haberler.

[Tarih yok]

Ege	5.200
İzmir	4.800
Ankara	4.750
Karadeniz	4.700
Aksu	3.900
Güneysu	3.800
Tan	4.000
-	
	31.100
-	
Anafartalar	1.350
Çanakkale	1.350

[Tarih yok]

Kömür – halk.

Deniz – karşılıklı olmayacak.

Tryamgulatin – para.

Devlet mübarezatında kolaylık.

Tatbikat müşkülatı.

(Kül halinde ticaret).

21 Aralık Pazartesi

Ziraat vekâleti.

Orman işi.

1. Kanun.

2. 12 sene için 20 milyon lira.

3. Gümrüğünü indirmek.

–

Kanun.

- mülkiyet.

- muhafaza teşkilatının askerileştirilmesi.

- işletme.

–

Saraçoğlu'na söylenecek.

–

Pamuk.

Satış kooperatifi.

–

Aletler.

3 grup.

[Ziraat Vekili Kütahya milletvekili Muhlis Erkmen'dir.]

[Tarih yok]

Ziraat	22
Pamuk	16,5
Orman	13,8
Sulama	35,5
	87,8

Hayvan +

[Tarih yok]

1.000 Kombina

550 büyük

180 orta

200 küçük

930

[Tarih yok]

Orman.

Muhafaza teşkilatı.

Harita.

İşletme masrafı.

Muhafız evleri.

Kanun mucibince ormanların tahdidi masrafı.

Hayvan açık.

[Tarih yok]

Ziraat planı.

Sulama.

Pamuk.

Yeni usul, yeni makina (kombina).

Orman.

(Mülkiyet).

Orman Kanunu.

Toprak Kanunu.

Teşkilat.

[Tarih yok]

Müfettiş-i umumi.

Kanunlar - orman.

– toprak.

– siyasi müsteşar.

(Okunamadı) hakkında İran.

İmza (vekillerin) meselesi.

[Tarih yok]

Manevra.

Hangar – Cephanelik inşaat.

Talebe 100.

[Tarih yok]

Sulama Nafia.

Orman Kanunu.

Toprak Kanunu.

Teşkilat Kanunu.

[Tarih yok]

Geldiğim zaman, R. P. burada idi. Görmedim, oturdum. Beni dikkatle takip etti. Gözlerimizin ilk tesadüfünde, derhal yerinden kalktı, buraya geldi. Ben de kendisini ayağa kalkarak kabul ettim, elini sıktım. Kelime konuşmaksızın yerine gitti.

[R. P. büyük bir olasılıkla Recep Peker'dir. Recep Peker 15 Haziran 1936'da, Mustafa Kemal Atatürk tarafından, 1931'den beri sürdürmekte olduğu CHP Genel Sekreterliği görevinden alınmış, genel sekreterlik görevi Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'ya verilmişti.]

[Tarih yok]
İrtibatını tanzim.
Emniyet.
Hudut.
Türkiye ile bütün davaları hallolunmuş bir şekilde.

[Tarih yok]
Müzakere safhası.
Üçlüden ikiliye.
Bizim asgari maksadımız.

[Tarih yok]
Fransız hükümetinin tutumu.
Litvinof'un beyanatı.
Teşekkür.
Alman-İtalya gazeteleri ve efkâr-ı umumiyesi.
Tevfik Rüştü – konuşurken.
Eden – İngiliz – fikirlerimizde.
Arapların iyi anlaması.
Anlaşmanın müdafaası.
Sancağın hususi idaresi.
Tamamen ayrı ve müstakil bir istikamette yürüyor.

[Litvinof, Sovyetler Birliği Hariciye Komiseridir. Notlar Hatay sorunu ile ilgilidir.]

[Tarih yok]
Teklifimiz.
Suriye – Lübnan – Sancak.

Temel prensipler üzerinde bir anlaşmaya varıldı.

Entanté distincte – dahili işlerinde tam istiklal.

Türkçe dili resmi dildir.

Sancak vaziyetinin değiştirilmemesi için C. A'ın salahiyeti. *[C. A. = Cemiyet-i Akvam.]*

İki hükümet arasında, iki meclis arasında irtibat usul ve şartlan.

C. A. delegesi – Haklan. F. T.'nin C. A. hazırlığı.

Gayri askerlik.

Sancağın mülki tamamiyetini T. Fransa'nın teminat altına alması. Türk – S. – Fr. muahedesi. Hududun masuniyeti.

Liman.

Esasi kanun.

C. kararlan ekseriyetle.

Statü.

Temel kanun.

[Tarih yok]

Vahşi hayvanlann muhafazası için kanun var mı? Olmak lazım.

Ziraat Vekâleti.

-

Mr. Edwin Withall - İst.'e

Herbert Whithall – İzmir

[Tarih yok]

İktisat

Ali Muzaffer (Konya Saylavı) *[Ali Muzaffer Göker.]*

Ali Rıza (Hukukçu) Konya Saylavı *[Ali Rıza Türel]*

Hüsnü Çakır – İzmir Saylavı

[Bu üç isim İnönü'nün Celal Bayar'ın yerine İktisat Vekâleti için düşündüğü isimler olmalı. Nitekim ileride 1937 yılına ait notlarda görülebileceği gibi, İnönü 1937'de not defterine çeşitli bakanlıklar için isimler yazmıştır. İktisat Vekâleti'nin karşısında yer alan isim buradaki üç isimden Konya Milletvekili Ali Rıza Türel'dir.]

1937

6 Şubat Cumartesi

S. Arıkan *[Saffet Arıkan, Maarif Vekili.]*

Orman kanunu – gümrük – kereste.

Kombina propaganda.

Jeolog yoktur.

Devletin tahsil ettirdiği çocuklardan İktisat Vekâleti'ne girenler çok para alır.

Ecnebi mütehassısları.

Nafi Atuf – Maarif siyasi müsteşar. *[Erzurum Milletvekili Nafi Atuf Kansu.]*

Spor işi Fırkadan (Maarif Vekâleti) tetkik edilecek

Arıkan tetkik edecek.

Yugoslavya'da tahsil edecek talebe.

Hatay'da lise meselesi. *[27 Ocak 1937'de Cenevre'deki Milletler Cemiyeti toplantısında Hatay'ın bağımsızlığı kabul edilmiştir.]*

Mülkiye'ye Macaristan'a gitmek için 1.000, Amerikalı filmciye 360, Arıkan – Bir talebe için 300.

Mektep binaları – Orta tahsil için hepsi 15 milyon lira kadar senelik para ister.

Köy mektepleri.

[Tarih yok]

Siyasi müsteşarlar.

Şükrü Kaya'nın seyahati. *[Dahiliye Vekili.]*

Nafia'nın bütçesi.

Merkez Bankası muamelesi.

Meclis reisliği vekili.

İş Bankası raporu.

Numan ile görüşme.

Telkin yaptırmak.

-

(Okunamadı) Bey'e 3.000 liralık döviz verilecek.

[Tarih yok]

Baş.
Adliye Salah
M.M. Necip Ali
Haric.
Dahil. Abdülmuttalip, Hasan Reşit Tankut, Atıf Akgüç
Mal.
Maarif N. Atuf
G.İ. -
Zira. Ali Rı. Erten
İktisat Ali Rıza Türel
Nafia Sırrı Day
Sıhhiye Dr. Hulusi
(Raif Karadeniz)
Nedim (Merkez Bankası muhasebe müdürü)

[Yukarıda değişik bakanlıklar için isimleri söz konusu olan kişilerden, Salah Cimcoz İstanbul, Necip Ali Küçüka Denizli, Hasan Reşit Tankut Maraş, Atıf Akgüç Bursa, Nafi Atuf Kansu Erzurum, Ali Rıza Erten Mardin, Ali Rıza Türel Konya, Sırrı Day ve Raif Karadeniz Trabzon, Dr. Ahmet Hulusi Alataş Aydın milletvekilidir]

[Tarih yok]

Binbaşı Enver – Mah. tarafından Kars'a gidiyormuş – Gitmesin - İleride Moskova ataşe militeri olacak.

Krepford.

[Tarih yok]

– Deklovir – Dr. Refik ile. *[Dr. Refik Saydam, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili.]*

– Meclis Reisi ile Ziraat Bankası.

– Celal Bayar (Okunamadı). *[İktisat Vekili.]*

– Şükrü Kaya ile plan. *[Dahiliye Vekili.]*

– Şükrü Kaya'nın nutku.

– Atatürk'e arz.
– Patuson işi.
– Hariciye'de yeni nota.
– Ateşe naval ve ataşe aerien. *[Deniz ve hava ateşeleri.]*
– Suriye Başvekili ve Hariciye Nazın.

[Tarih yok]

Vekâletler.
Baş – Maliye – Hariciye.
Belgrad'ın istediği müze hediyesi.
Altın plak.
Fransız teklifine cevap.
Fırkada Ziraat Bankası.
Motorbot meselesi *[Bu satırın üstü çizilmiştir.]*
Naci Şevket ile mülakat *[Bu satırın üstü çizilmiştir.]*

7 Nisan Çarşamba

Naci Şevket ile mülakat sefarethanede.
Şimendiferin doğru iltisakı.
Güzergâh için ve muhtemel masraf için heyet istiyor.
Petrol – Şirketle çare olur.
Biz bulacağız – Yol (nehir) keşif edelim – Dr. Aras hepsini görüşsün. *[Dr. Tevfik Rüştü Aras, Hariciye Vekili.]*
İngiliz sefirine de cevap.

9 Nisan Cuma

Ankara'dan resmen hareket.
Atatürk istasyonda.
Mareşal'in dedikleri: *[Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak.]*
Ağustos 16'da manevra.
Ağustos 10'da gelirlerse, evvela ikisiyle, sonra üçü ile Ankara'da görüşülür – Sonra hep beraber manevraya gidilir. Ağustos 10'da gelmezlerse Eylül'de görüşme zaruridir.

[İnönü 10-21 Nisan 1937 tarihleri arasında Yugoslavya'ya giderek resmi temaslarda bulunmuştur.]

[Tarih yok]

Jivela Yugoslavia.
Jivyo Kral.
Peter II Drugi.
Mi Volimo Vrlo Yugoslavya.
Donev sam – vam.
Poztrave Truka.
Jivev Knez Pavle.
Jivili naşi.
Saveznidzi.
Yugoslovêni.
Pomoz bog yunatsi.
Jivyo predsednik.

10 Nisan Cumartesi

Pera Palas.
Saraçoğlu Fransızca mektup. *[Şükrü Saraçoğlu, Adliye Vekili.]*
İngiliz sefarethanesinde görüşme.
İstasyonda İngiliz ve İtalyan ambassadörleri. *[büyükelçi.]*

11 Nisan Pazar

Sofya'da Kösemaruf ile mülakat
Çaribried da Ban.
Yeni vagon.
Niş'de belediye reisi nutuk.
9.30'da Belgrad.
İstasyonda merasim.

12 Nisan Pazartesi

Son Stayadisnoviç mülakatından beri vaziyette yeni şeyler:

Erkân-ı Harbiye Reislerinin Bükreş toplantısı – Üçlü bitti, 4'lü rezervleri.

Atina toplantısı – 4'lü bitti.

Yugos. – Bulgar paktı

İngiliz - İtalyan – Gentle agreement ve İngiliz – İt. münasebetleri.

Yugos. – İtalya paktı

Vaziyetteki tesirleri.

Antonesev ziyareti.

Tutaresev ziyareti kararı.

Fransız teklifi.

Vaziyet.

Çekoslovak.

Hülasa:

Vaziyetimiz daha kıymetli.

Büyük devletlerin vaziyetleri.

Cepheye girmemek.

Solidarité. *[Dayanışma]*

İngiltere

Almanya.

Hatay – Vaziyet – Hudut.

Blok fikri – Bitaraf fikri.

Rusya – Fransa – Almanya – İtalya – İngiltere.

Prensle yemek – Meclis binası – Nezaretler – (okunamadı) Hassa gazinosunda davet.

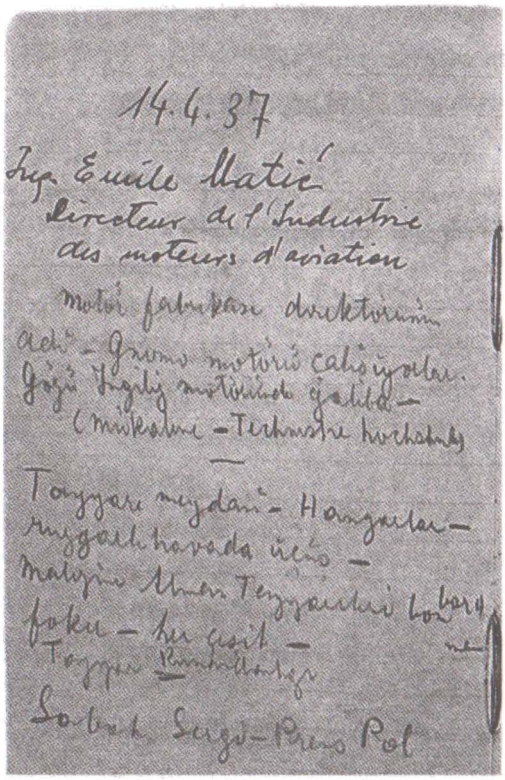
13 Nisan Salı

Coğrafya enstitüsü.

Golf klüp.

Hayvanat bahçesi.

Eski kale – Türkler 300 seneden fazla kalmışlar.

14.4.37
Ing. Emile Matié
Directeur de l'Industrie
des moteurs d'aviation
motör fabrikası direktörünün
adı – Gnomo motörü çalışıyorlar.
Gözü İngiliz motöründe galiba –
(müskülat – Tayyare meydanı – Hangarlar –
rüzgarlı havada uçuş –
Malûm Alman Tayyareleri bombardı
fakir – her çeşit –
Tayyare
Sabah Sergi – Prens Pol

14 Nisan Çarşamba

İng. Emile Matié

Directeur de l'Industrie des moteurs d'aviation.

Motor fabrikası direktörünün adı – Gnomo motoru çalışıyorlar. Gözü İngiliz motorunda galiba.

Tayyare meydanı – Hangarlar – Rüzgârlı havada uçuş – Alman tayyareleri bombardımanı.

Fakir – Her çeşit tayyare kumandanlığı.

Sabah sergi – Prens Pol.

Banknot fabrikası.

Hassa alayı – Topçu, süvari kışlaları.

Jimnastik talimleri.

Öğle yemeğinde konuşmalar – Mariç'la Bulgarlara dair.

Atatürk'ün söylevi.

(Okunamadı)

Atatürk darbımesel oldu.

15 Nisan Perşembe

Karagoyvaç.

Fişek – Top – 10 obüs – Tüfek.

Kabul – Sırpça nutuk bütün halk.

Kralyevo.

Biz Brigeler için Fransızlardan yedek malzeme alıyormuşuz – Fransızlar buradan alıp bize veriyormuş – Doğrudan doğruya alsak 50% daha ucuz olacakmış.

Sahva Vriya banyosu.

Gece hareket.

Bogoljub Iliç.

Tomiç.

Antiç.
Petroviç.
Djoroljeviç.
Stefanoviç.

16 Nisan Cuma

Sareyevo.
Topçu cephane fabrikası.
Mermi – Kovan – Terkip.
Müze.
Öğleyin otel salonunda yemek.
Hüsrev Bey Camisi.
Padişah Camisi.
Etrafta bir geziş.
Belediye'de kabul ve oturma – halk.
Akşam – Zabıtan gazinosunda yemek – Generaller.
Gece tren – Mariç ile uzun bir politika görüşmesi.
Solidarité'ye kanidirler. Büyüklere bağlanmak istemiyorlar. Yenilere içlerinde itimat etmiyorlar. Mani bertaraf olabileceğini ve ondan sonrasını düşünüyorlar. Mani için tedbiri konuşuyorlar.

[Tarih yok]

Kürt dağında olduğu gibi (okunamadı) ediyorlar.
Haco – Milli – Cemil Paşa Kaddur ile.
Payas – İskenderun 27 km ne olacak? İşleteceklerini biz işletelim. (Kira ile).
Aramızda neutralité var.
Rusya – İngiltere ile müşterek dostluk.
Yeni ikili muahede aynca collaboration.

4 Mayıs Salı

Ankara.
Heyet-i Vekile.
Contrebande.
Bizim hattan geçen mallar o mıntıkanın ihtiyacı fevkinde.

Müsellah kaçakçılık oluyor – Silahlı – Pasaportsuz – Orada istihbarat ile temas ediyor – Kredi yaptıkları siyasi hizmetle mütenasip.

Hudut emniyeti:

Hudut protokolleri işlemiyor yani tatbik edilmiyor. Siyasi mülteciler 50 km'den geri alınmıyor.

Mukaveleler mükemmel tatbik olunmuyor. Tahkikat ile meydana çıkar.

İstediklerim.

%80'ini verdik onlar %20 bile vermezler.

Hudut üzerindeki anasır müsallah – bitaraflar.

4 Mayıs Salı

Ankara

Heyet-i Vekile – Parti – Veda

Atatürk ile B.E.H Dersim mütalaası.

Atatürk'le istasyon – Hareket.

[21 Nisan'dan Belgrad'dan İstanbul'a dönen İnönü, daha sonra Ankara'ya geçmiştir. İnönü, İngiltere Kralı VI. George'un taç giyme töreninde Türkiye'yi temsil etmek üzere Mayıs ayı içinde yeniden uzun bir yurtdışı gezisi yapmıştır. 4 Mayıs'ta Ankara'dan ayrılan İnönü, önce İstanbul'a gelmiş, 8 Mayıs'ta Paris'e, 9 Mayıs'ta Londra'ya ulaşmış, 12 Mayıs'ta Kral'ın taç giyme töreninde hazır bulunmuştur. İnönü'nü birçok ülkeye uğradıktan sonra 27 Mayıs'ta İstanbul'a dönmüştür. Aşağıdaki notları bu gezi sırasında tutmuştur.]

5 Mayıs Çarşamba

Pera Palas – İngiliz ambassadörü.

Dersim için mütalaa yazdım.

Atatük'e veda yazısı cevabı.

[Dersim beldesinde 21 Mart gecesi başlayan ayaklanma, ordu birliklerinin 22 Ekim'e kadar süren bir dizi harekâtı sonucu bastırılmıştır.]

6 Mayıs Perşembe

Saat 14 Sofya.

Köse İvanof ile görüşme.

Kral Boris – Prenses de (okunamadı).

Bay Şevki'den Dragonov'da aynlış.

Haydar Aklay ile hudutta.

Niş'te Vali muavini.

Saat 21.40 Belgrad'da Hariciye Kâtibi Umumi Vekili – Yunan sefiri.

Ataşemiliter: Gerenal Mariç resmen davet bekliyormuş.

7 Mayıs Cuma

Hüseyin Ragıp. İsviçre. *[Hüseyin Ragıp Baydur, Türkiye'nin Roma Büyükelçisi]*

8 Mayıs Cumartesi

Paris.

Öğle yemeği Blum.

Başvekiller.

Blum ile görüşme.

Sonra – Dekos Legir.

Çelenk – Meçhul asker.

Akşam hariciyenin yemeği.

Numan ile vaziyeti mütalaa.

9 Mayıs Pazar

İstasyonda Blum ile görüşme – Ami.

Akşam Londra.

10 Mayıs Pazartesi

Londra.

Alış veriş.

Akşam Speaker'da kabul – Merasim.

11 Mayıs Salı

Ögleyin sefarette Litornof ile yemek – görüşme.

[Tarih yok]

Günlerin programı.

10 Pazartesi. Gece Speaker.

11 Salı Serbest – Hazırlık.

12 Çarşamba - Coronation, Akşam serbest. *[Yeni İngiltere Kralı'nın taç giyme töreni günü.]*

13 Perşembe – 11.20 Baldorin, 13.30 Sovyet yemek, 17. Atholl, Akşam devlet yemeği.

14 Cuma am. serbest. 12'de Osmanlı bankada, 13.15 öğle Fransız yemeği. Pm. serbest. Saat 17. H. Çember. 16. Mr Eden. Akşam balo state – Hariciyede.

15 Cumartesi Sabah Kral'a veda.

Atina'dan geçiş kararı.

Öğleyin mihmandarlara veda.

16 Pazar – Akşam Van Sittorf.

17 Pazartesi. Saat 12.25 Emir Abdullah'a – 17.30 bize geliyor.

Rıza Tevfik – Brassut.

18 Salı. Öğle yemeği Gibb – Akşam yemeği sefarette Eden - Saat 13 Bakingam Prens Pol.

19 Çarşamba Serbest.

20 Perşembe Alışveriş – Nebatat – Ali Rıza – Gazete hadisesi (magazin).

21 Cuma hareket. Trenle Paris'ten geçerek doğru İstanbul.

24 İstanbul

25 Ankara

[Tarih yok]

13 gecesi Prince Paul görüşeceğiz.

Atklom.

Krill.

Emir Second – İstanbul'dan geçecek imiş – Davet ettim.

Emir Abdullah keza.

Dük Atholl tramvay – Ona söyledim teminat verdi.

[Tarih yok]

Litvinof'la

"Notre amitié existe et existera toujours. Elle est un element durable de notre politique"

Fransız paktı meselesi.

Moskova ziyareti.

Romen münasebetleri.

İran münasebetleri.

Yugoslav – Bulgar - Y. - İtalyan münasebetleri.

Kont Ciano – Hususi mükâlemede.

Sovyetlerle münasebetlerimizin tebarüz ettirilmesi.

Atatürk Dr. Şahta söyledikleri.

Mr Baldoc – Zabt Sedat Bey'de.

Numan M. telefon etti.

Prens Nikola.

Prens Romen.

14 Mayıs Cuma

Foreign Office. Saat 14. Ben, Okyar, Eden, Cadogan

Paris'ten geçerken Fransız ricali ile temas ederek aramızdaki meseleleri mütalaa ettiğimizi söyleyerek başladım. Sancak ve hudut meselelerini anlattım. Harita getirerek onun üzerinde takip ettik. (Bilhassa hudut işlerini). Son aldığımız tedbirleri Fransızların mübalağa ettiklerini ve nihayet suçlu olduklarını, Suriye'de Fransız politikasının bize hasmane olduğunu, esas meselenin emniyet işi olduğunu, bizim muhtemel emellerimize ihtimal vermek için sebep olmadığını, hudutları yeniden konfirme ettiğimizi anlattım. Dikkatle ve alaka ile dinleyerek Fransızlar ile münasebetlerimizin iyileşmesinde samimi olarak alakalarını göstermeye çalışıyordu. Sancak'ta dil işine girdik. İki dili kabul etmemekliğimizi anlamaz görünerek müsavi vaziyette Arapçanın kabulü zaruri olduğunu müdafaa etti. Bizim için esas davanın şüphe ve endişeler hilafına terretorial olmayıp dahili istiklal ve kültür istiklali meselesi olduğunu, eğer Türkçeye farklı bir vaziyet verilmezse harfler ve dini tesir, dolayısı ile Türk kültürünün muhafaza olunamayacağını, her halde bu meseleden (okunamadı) çıkmamız lazım geldiğini, meselenin fikirlerde kati bir tasfiyesi ile hitama erdirilmesinde hepimizin büyük siyasi menfaatlerimiz olduğu-

nu tekrar ettim. Elinden geleni yapacağını, fakat gayri mümkün istememekliğimiz lazım geldiğini, C.A. kararı dahilinde kalacaklarını söyledi.

C. A. kararı dahilinde kaldığını, kararın ruhunun şekil mutabakatı dahilinde ihlal edilmemesi lazım geldiğini, kararda zaten iki dilin vaziyetleri arasında fark bulunduğunu (tafsilat vererek), bize gayri mümkünün empoze edilememesi lazım geldiğini, elinden geleni yapması meseleyi halledebileceğini (Lozan hikâyesi, bizzat Cenevre'de bulunarak çekeceği sıkıntıları hatırlar vaziyetlerini gösterdi) söyledikten sonra:

Bana işittirildiğine göre bu meseleler teferruattır, eğer ki pakt ile umumi siyasette bağlanmayı kabul etsem bir saatte her şeyin bizi memnun edecek surette halli mümkündür. Biz de böyle bir şartı kabul edemeyiz. Cephelerden birine bağlanmak istemiyoruz. Her taraftan türlü şekilde bu tazyiklere maruzuz. Madem ki bir hatt-ı harekette muvazi gidiyoruz bize yardım etmenizi bekleriz dedim. Çok dikkatle dinleyerek bu arzın ve teklifin Fransızlardan mı, nereden işitildiğini sordu.

Hayır, doğrudan doğruya Fransızlardan değil. Fakat işittirilmiş olduğuna emin olunuz dedim. Bu bahis burada bitti.

Eden iki memleket arasındaki münasebatın çok iyi olduğunu söyledikten sonra Avrupa vaziyeti hakkında mütalaamı sordu. Kendisini dinlemek ister halim üzerine tereddüt etmeyerek:

Almanlarla münasebetlerinde salah olduğunu, Almanlar Garp'te emniyet tesisine taraftar göründüklerini, fakat Şark'ta alakasız olmamayı istediklerini, buna imkân olmadığını, Şark'ta bir taahhüde girmemekle beraber alakasız olmayı kabul edemeyeceklerini, çünkü herhangi bir hadisenin (okunamadı) ne olacağı kestirilemeyeceğini söyledi.

Japonlarla münasebetlerinde çok salah hasıl olduğunu kısaca tekrarladıktan sonra İtalyanlara geçerek coşkun bir tarzda anlatmaya çalıştı. Rearmament'in İtalyanlara karşı olmadığını Mussolini'nin karşı rearmament'a kalkışması doğru olmadığını, günde bir, bir milyon £'den fazla masraf yaptıklarını, son gazete hakareti meselesini hatta görmediğini (Bask kadınları İtalyan askerlerini pencereden atmışlar), bu ahval altında İtalyanlara nasıl emniyet edileceğini bilmediğini söyledi. Bu mükâleme hasbıhal şeklini aldı.

Rearmament'ları daha üç sene sürecekmiş. (Bu zaman kazanmak lazımmış gibi bir hal). Mahaza şimdiden epey ilerlemiş. Gentlemen's agreement'tan beklediklerini bulamamışlar. (Benim tebarüz ettirmem üzerine). Bizim kendileri ile bağ-

lı kalmakta son ana kadar ısrar ettiğimizi, kendilerinden sonraya kaldığımızı, kurtulmalarını temin için en sonra bıraktığımızı anlattım. Sitemi fark ederek hiç sesini çıkarmadı. Ondan beri Akdeniz'de yumuşama havasına hizmet ettiğimizi ve kendileri ile muvazi yürümekte esas itibarıyla politikamızı muhafaza ettiğimizi söyledim. Aşikâr bir emniyet ve sempati gösteriyordu.

Sonra: Bir ticari kredi meselesine temas ettim. Nevil Ç.'e de açacağımı söyledim. Precision veriniz, ambassador ile tetkik ve takip ediniz, mümkün olanı yapmaya çalışınız gibi sözlerle müspet alaka ifade eden bir vaziyet aldı.

16 Mayıs Pazar

Hayvanat bahçesi.

Talebe toplantısı.

Bir muallim, bir İzmirli talebe – Yad.

İngiliz pazarına ticaret meselesi.

Ankara'ya yazılacak:

Litvinof mülakatı (2 defa).

Baldvin, Eden, Chamberlain görüşmeleri.

Akşam Van Sittoneton evinde.

Ben, Okyar, Bayanı, Vedit, Van Sitt., Bayanı, oğlu.

Boldwin, N. Çemberlein – Zabıtları ayndır.

Bu görüşmenin hülasası bize şunları göstermiştir:

Türk – Rus münasebetleri hakkında mütalaaları (independence hülasada).

Türk – Fransız münasebetlerinde iyilik istemek.

Alman – İtalyan münasebetleri hakkında söyledikleri (Eden'den daha bedbin).

İtalya hakkında bize endişe vermek (bize tehlike hissini besleyerek).

Yugoslav – İtalya muahedesi, münasebetleri dolayısı ile (okunamadı) ve tenkit ettiği tarafı.

Antant Balkanik hakkında fikirleri.

Yunan hakkında (ziyaret münasebeti ile) fikirleri.

Bizim bir tarafa bağlanmamıza taraftar olmamak.

Bizi yalnız bırakmayacaklarını, menfaatlerimizin Akdeniz'de beraber olduğunu sarih ve esaslı bir suje olarak söylemek.

Eden'e sitemi buna da söyledim. Adeta mahcup – İtiraz yok. Lokarna yaparlar, onu teşci ederler, yalnız kalırız dedim. Yalnız bizi hiçbir zaman bırakmayacaklarına beni ikna etmeye çalıştı.

İtalyanlar maliyeden dolayı teslihat yapmayacaklarını izaha çalıştı.

Dudekony hikâyesi.

Menfaat.

Ben beraberliği, kendilerine itimat, bütün sitemler ve endişeler içinde, takviye etmeye çalıştım. (İtimat ettiler).

Sonra kredi meselesini uzun uzun anlattım.

Nevil Ç.'lerin benim ile konuşmasını müspet gösterdi. Meseleyi çok dostane şekilde karşılayacaklarını söyledi.

21 Mayıs Cuma

Londra'dan hareket.

Dover – Fırtınalı Manş.

Suat Davaz – Vali.

Paris.

Hava durgun.

Eden – Sefarette.

Yemekten evvel: Sancak meselesi, aynı münakaşa.

Yemekten sonra:

İtalya meselesi – Hal – Yarına güvenilmez – Üç sene değil iki sene bile kâfi (rearmament)

Fransızlar, siz ve biz tabirleri – Sancak meselesi var dedi. O hal olmalı dedi / Eden endişelidir.

Prens Pop ile mülakatımı anlattım. Kısaca kendilerinden memnun olduğumu söyledim – Mütehayyir göründü.

Münasebetlerimizin hülasası olarak; ben söyledim, o confirmé etti.

Akdeniz'de menfaatlerimiz, bu insanı görebileceği, uzun devrede beraberdir. Birbirimizi bırakmayacağız. El ele.

Bunları Ankara'ya götüreceğim.

Kredi meselesi – Daha reserve gibi (okunamadı)

Van Sittart'a uzun uzun anlattığımı söyledim. Daha görüşmediğini söyledi.

[Tarih yok]

Prens Pol ile Saray'da.

Oturma vaziyeti.

Kısa hikâye – Fransız (Sancak) meselesinde bizi haklı bulduğunu söylemesi.

Muhakemeleri anlattım:

İtalya ihtilafi. Bulgar – Yugoslav. İtalya muahedesi hakkında Ruslara izahatım. Prens, Ruslar için iki defa meseleye geldi. Alman şüphesi dedim.

İngilizlerin zevahire de emniyet verdiklerini söylemeleri – Umumi ve hafif olarak.

Hoca mülakatını anlattım. Buruştu.

Bulgarlardan bahis geçti mi? Kendisine de hiç geçmemiş. Prens Kril ile kimse meşgul olmamış.

Bulgarlarla son hadiseyi ve Stoyadinoviç'den teşebbüs arandığını söyledim – Malumatı olmadığını söylemekle iktifa etti.

Benim tesirim – Admirable, un homme de grand calibre.

Samimi olarak tekrarladı.

Boris'in sözleri hakkında bir (okunamadı) söylemekle iktifa etti.

Fransızlar derlermiş ki İngilizler (okunamadı)

Atatürk'e selam

Tekrar ne vakit görüşürüz. Ziyaret etmek - Rezerv – Ben her fırsatta bekliyor olurum dedim.

Kendi haklarını kendi haklarımız gibi müdafaa ettiğimi söyledim. Mukabele etti.

İngilizler onu biraz örselediler gibi.

[Tarih yok]

Hoca ile Fransız sefaretinde

İngilizlerden daha (okunamadı) görünmeye çalışıyordu.

Dr. Aras'a söyle o işte terakki var. Tereddütlü - Entante ekonomik.

Daima malumat verecek.

Sonbahara kadar daha çok şey ümit ediyor.

Yugoslav münasebetleri. Hükümette bir nuance olmaktadır, fakat millette yok. (Ben millet iyi hatıra bekliyor dedim de ona karşı)

[Tarih yok]

Boissieré ile trende İskenderun limanı meselesi. – Fransız şirketi – Cenevre'de Dr. Aras ile konuşmak fikri. – Şimdi büyük bir müzakereye gireceğiz – Münasebetlerimiz çok açılacak. – Fakat bu meselede ne karar alacağımızı tayin edemem.

[Tarih yok]

Politis.

İngiliz – Fransız.

İtalyan – Alman – 1938'de harp ihtimali görüyor.

Yugoslav-Bulgar yakınlığı.

Ati için Balkan Antantında ekonomik collaboration.

Venizelos hatırat.

[Tarih yok]

Emir Abdullah. Telgrafı ne oldu?

Emir Saud.

İmam ve oğlu.

Haydarabat başvekili.

Dr. Aras'a liman (okunamadı) işini ve Stoyadinoviç'in teşebbüsü meselesini sormalıyım.

[Tarih yok]

Litvinof ile mülakattan mabat:

Şikâyetleri:

İtalya'ya yardım etmişiz.

Yugoslav – Bulgar Paktı.

Yugoslav – İtalya Paktı.

Şimdi Romanya ile İtalya'nın arasını bulmaya çalışıyormuş.

Çekilelim, Balkanlan serbest bırakalım mı?

Bir sene evvel bizim ittifak teklifimizi reddettiğini inkâr etti.

Biz Akdeniz'e çıkmayız dediğini inkâr etti.

Bunlar Dr. Aras Ankara'da iken Zekai Apaydın ile geçti dedim.

İngiliz münasebetlerimizden şikâyetçi değil. Fakat kendi münasebetlerini ona tabi görüyor.

Hayır, ona tabi değil. Aramız bozulsa yine size dost kalacağız. (Aleyhinizde olmayacağız zemininde)

En başta - Montrö Konferansı – Memnun çıkmadınız mı? O halde mesele kalmamalı idi.

Sancak için vaat.

22 Mayıs Cumartesi

Dr. Aras ile tren. Milano'ya kadar.

Amerika ile ticaret müzakeresi – Heyetimiz Ağustosta gitsin. – Acele heyetin faydası yok. – Amerika sefiri esasta mutabık.

23 Mayıs Pazar

Belgrad – Stoyadinoviç beraber. Bir saat trende.

24 Mayıs Pazartesi

Selanik'e doğru.

Kalos sas ivrame = Hoş bulduk.

Bos iste = Nasılsınız?

Kalos iztate = Hoş geldiniz.

Zito Ellas = Yaşasın Yunanistan

Zito vasilefs

Efraristo kaba imeta

Teşekkür ederiz, iyiyiz.

Nico Kazdaray.

24 Mayıs Pazartesi

Akşam 23.30. Atina istasyonda karşılama.

Mctasias ile otel.

Stoyadinoviç'in söyledikleri.

25 Mayıs Salı

Saat 10.15 Saray'da defter

10.30 – 12 Hariciycde Metana Mavaodi. Ben, Ruşen Eşref.

12. Meçhul asker çelenk.

12.20 Sefarete Metana'nın ziyareti.
12.25 İtalya sefiri
İngiltere – İtalya münasebeti
Hadiseler: Muhayyirdirler. Gentleman's agreement.
Retzopi daveti, (Gazete havadisi)

[Tarih yok]

Empire tasdik olunacak mı? Bilmiyorum.
Dostluk söylevi.
Bir destek sözü.
Saat 13 Kral
Atatürk'ün selamı.
Dostluk - Babasından kalma.
İngiltere haberleri.
Orduya bakmamışlar.
Dahili politika entrikalannı sevmiyor - kestirme gidiyor.
Tabii varmış – reisler (okunamadı) bir de iyi makbul olursa.
Yunan.
Ordusunu methettim – T. Yunan işine ve antant b. Sadık
Yemekten sonra: Prens Andre – Gaziye ihtiram
Sefaret.
Dristok - ileri – metaksa – kifisya – mavrudi.
Saat 20.35 Raouf Fiço. Düşkün.
21 yemek – nutuklar
Filotiyle – Hiristo
Sonra: Atatürk'ün hitabeleri
Saat 27'de [?] hareket.

[Tarih yok]

Yunan Erkan-i H. Umumiye Reisine haber: Reisler ne vakit toplanacaklar?
Ruşen Eşref Ünaydın'a sonra tesir takip ettirilecek.
Küçük Asya emniyetine söyledim. Yaptırmayacak.
Profesör İconomn, Adam gönderip tetkik ettirmeli diyor. Fakülteye adam göndermek fikri.

Deniz yollan acentası. Bay Galip meselesi ne oldu?

Belgrad'dan Stoyadinoviç'ten Metanas'a haber: Selam, demarş, solidarite, illusion vermemek lazım, hudutlar bir meseledir.

Taymıs muhabirinin İstanbul'da siyasi muhitlerden aldığı kaydı ile Taymıs'a çektiği tel.

Yunan hükümetine Almanlarla hareketinden dolayı ihtara memur olduğum haberi (İngilizler tarafından).

27 Mayıs Perşembe

Güneysu ile İstanbul.

Ruşen Ünaydın – 1.000 L. İster.

Haydar Aktay – Arazi 35.000 L. Deniz

H. Ragıp yakında gelecek.

Ruşen ile telefonda görüşmeli. Muhabereye lüzum yok. Teşekkür etsin. İnikas ve intiba nedir?

Argirol – (okunamadı) ile gezme, banyo.

Bay Sadettin – Tamir 4 x 300 = 1.200 + 3 x 100 = 300. Tamir parası 1.500.

Aynca 10 milyon posta, 6 milyon alıp program lazım.

Londra'ya ve diğer sefaretlere ajans abonesi düşünülecek.

Illustrated London News.

Sofya'da Atatürk'ün evi meselesi. £ 30.000 döviz. (26-27)

Selanik'teki evin tamiri 10.000 Lira.

Sir Perey Lorraine

İtalya'ya düşündüğümüz cevap pleine de satisfaction telakki edilmiş. Evvelce gelen bu (communication).

Kendi şahsi hizmeti Londra'da nasıl telakki ediliyor (şahsi bir sual). Benim methettiğimi öğrendi.

Kredi işi ile meşgul olacak. Şimdiden teşebbüs yapılmasına itiraz etmedi.

Argani fabrikası için bir İngiliz mühendisinin raporuna (Bay Celal Bayar'da imiş) dikkatimi celp etti. Çok masraflı ve lüzumsuz bir metot imiş.

Gitmek üzere imiş. Conseil içtimaının sonuna kadar kalmak için emir almış.

[İnönü 27 Mayıs'ta İstanbul'a dönmüştür.]

21 Haziran Pazartesi

Elaziz

a. Yol

Hozat – Mamukiye. Kışın kesilmeyecek otomobil yolu. 1/11/37'ye kadar yapılacak. Silindir, taş kırma, mühendis işleri halloldu. 250.000 lira ister. 200.000 liradan fazlası için vekiller heyeti kararı.

b. Köprü

Kış için muvakkat köprüler yapılacak. 11 köprü ceman 600 metre uzunluğunda. Hemen düşünmeli.

c. Kışla – Karakol

Yeni plana göre:

2 Hozat Dağ.

3 Mameki

1 Pulur

1 Pülümür

1 Nazımiye

1 Sin

7 + 100 karakol

800.000 lira ister. Bunun 320.000 lirası M.M'den alınıp IV. U. M.'liğe verilecek.

Bütün inşaat işleri IV. U. M.'te birleşmeli

d. İhtiyatların terhisi. Talim görmüş acemilerin gelmesi.

Temmuz sonunda ihtiyatlar terhis olunacak. H.V. tebligat.

e. Pokir tecrübesi

d. Kış vaziyeti

Pulur x

Pülümür

Sin x

Mamek

Hozat

Nazımiye

Kışlada yaz.

Muhafız alayı, 62. Alay dönecek.

Dağ tug., 2 tabur, Elaziz.

e. İlkbahar vaziyeti.

6 jandarma dağ livası.

62. alay.

11. alay.

Acemileri terbiye görmüş ve müteharrik (okunamadı) çıkarmalı.

f. Nafia'dan 6 telsiz istasyonu istiyor. Bingöl, Erzincan, Pülümür, Hozat, Mameki, Elaziz.

[İnönü, 19 Haziran'da Elazığ'a giderek isyan bölgesinde çeşitli incelemelerde bulunmuş ve 22 Haziran'da Ankara'ya dönmüştür.]

Abidin Özmen. Elaziz - Yolçatı yolu. [Zeynel Abidin Özmen, I. Umumi Müfettiş.]

Levazım ve inşaat. 1. U. M. emrine 80.000 lira.

1. Yol

2. Belediye istikrazı – Belediyeler Bankasından – Şükrü Kaya'ya söylenecek. 400.000 lira.

3. Evkaf otel yapar mı? Kârlıdır.

4. Mesture'den 5.000 lira.

5. Mezuniyet

(Başmüşavir)

Vekil

Ya Fuat Batura ya General Galip Deniz. Bu halde bir kıdemli mülkiye müfettişi başmüşavir vekili olarak gitmeli.

6. Ambar Çayı köprüsü, Pisyar köprüsü. Nafia yapacak mı? (150.000 lira tahmin olunuyor).

Muammer Eriş'e söylenecek.

Elaziz'deki yol müteahhidine söylensin diye.

22 Haziran Salı

Tren. Dr. Saydam.

Bu sene muhacir işleri için 2 milyon lira açığı var.

Tahsin Uzer şehir mütehassısı istiyor. Nafia ile.

Orbay'ın kışla meselesi.

Sivas'ın kömür meselesi.

Gedeleç'in reisliğinde Nafia – İktisat'tan bir komisyon yapalım.

Kinin – Tütün meselesi. Rana Tarhan ile. *[Ali Rana Tarhan, Gümrük ve İnhisarlar Vekili.]*

Dr. Asım İsmail'den bir muhtıra.

[Tarih yok]

Bugün Heyet-i Vekile. Yeni proje ve ertesi gün Mecliste yapılacak işlerin görüşülmesi. Şükrü Kaya'nın sonradan gelmesi. Mesele var diye bira fabrikası meselesini anlatması.

[Tarih 17 Eylül olmalıdır. "Bira fabrikası meselesi" Atatürk'le İnönü arasında tartışma yaratmış bir konudur. Cemil Koçak bu tartışma konusunu şöyle özetlemektedir: "Atatürk, Atatürk Orman Çiftliği karşılıksız olarak Hazine'ye devredilirken, çiftlikte bulunan bira fabrikasının yine kendi mülkiyetinde kalmasına karar vermiştir. Ancak bira fabrikasının İstanbul'da bir rakibi vardır: Bomonti Bira Fabrikası... İstanbul'daki Bomonti Bira Fabrikası ise devalıdır. İmtiyaz süresi sona erdiğinden devletçe devralınacaktır. Buna karşılık, Bomonti Bira Fabrikası, bu muamelenin iptali için yargı yoluna başvurmuş ve davanın Danıştay'da görüşülmesini talep etmiştir. Ancak Atatürk, bu konuda ısrarlıdır ve gereken muamelenin bir an önce tamamlanmasını ve bira fabrikasının devlete devrini talep etmektedir. Atatürk, özel mülkiyetinde bulunan Atatürk Orman Çiftliği'ndeki bira fabrikasının, rakibi niteliğindeki Bomonti Bira Fabrikası'nın devlete devrinden sonra, bir sözleşme yapılarak, bira üretiminde ve satışında tekel haline getirilmesini istiyordu. İnönü ise, bu projeye şiddetle ve sert biçimde karşı çıkıyordu." (Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945), *Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları, 1986, s. 58 – 59). Olayın İnönü tarafında ayrıntılı olarak anlatılması için bakınız: İsmet İnönü,* Hatıralar, *İkinci Kitap, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 287 – 289.]*

17 Eylül Cuma

Sabah çok mesut, neşeli ve sakin buluşma. Salonda konuşma. Mutabık. İyi. Bira fabrikası. İstasyon. Beraber gidiş. Şehrin yeni yollarını geziş. Evde N. Menemencioğlu yeni projeyi gösterdi. Mütalaa ettik. Akşam için davet. Numan'ın mülahazası.

Atatürk'ün Ankara'ya gelişi. Gece.

18 Eylül Cumartesi

Nyon anlaşması.

Dersim malumatı Mecliste.

Gündüz – Mecliste.

Akşam – Gazi istasyondan hareket.

Karar.

Çekilme kararı.

[14 Eylül'de 9 devletin (İngiltere, Fransa, Yunanistan, Türkiye, Romanya, Yugoslavya, Mısır, Sovyetler Birliği ve Bulgaristan) katılımıyla imzalanan ve Akdeniz'de korsanlık faaliyetlerine karşı alınacak ortak önlemleri belirleyen Nyon Anlaşması 18 Eylül'de TBMM'de oybirliğiyle onaylandı. Konferansta Türkiye'yi Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras temsil etmiştir. Konferans sırasında İstanbul'da bulunan Cumhurbaşkanı Atatürk'le, Ankara'da bulunan Başbakan İnönü'nün Hariciye Vekili'ne birbirinden farklı talimatlar vermesi, Atatürk ile İnönü arasında dış politika konusunda bir anlaşmazlığa yol açmıştır. İnönü bu olayı şöyle anlatmaktadır: "Tevfik Rüştü Nyon'da idi. Ben Ankara'da idim. Atatürk Florya'da idi. Tevfik Rüştü konferansta bazı teklifler, teşebbüsler yapıyordu. Bunlar bizim verdiğimiz talimata uygun değildi. Soruyordum. 'Nereden çıktı bu'. 'Atatürk haber veriyormuş ona' dediler. Ama Tevfik Rüştü Bey dikkatli idi bu işlerde... Benim anladığım, ikimizi de, Atatürk'ü de, beni de, ayrı ayrı idare etmeye çalışıyordu. Anlaşılan Florya'dan sormuşlar. O da tabiatıyla malumat vermiş... Öyle olmuş, böyle olmuş... Aslında fazla ehemmiyetli bir şey değildi bu hadise". (Abdi İpekçi, İnönü Atatürk'ü Anlatıyor. *Aktaran Cemil Koçak, age., s. 54). Olayın İnönü tarafında ayrıntılı olarak anlatılması için bakınız: İsmet İnönü,* Hatıralar, *İkinci Kitap, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 285 – 286.*

18 Eylül akşamı Atatürk ve İnönü birlikte trenle İstanbul'a hareket etmiştir. Yolculuk sırasında Atatürk, İnönü'den başbakanlık görevinden ayrılmasını istemiştir. Atatürk'ün ortaya attığı formüle göre İnönü bir süre izinli sayılacak, bu süre içinde başbakanlığa İktisat Vekili Celal Bayar vekâlet edecekti. İnönü bunu kabul etmiş ve not defterine "Karar; çekilme kararı" şeklinde bir not düşmüştür.]

19 Eylül Pazar

Sabah tren salonunda beraber. Haydarpaşa. Saray. Bn. Afet'in daveti. Yorgunuz. Avdet.

20 Eylül Pazartesi

Tarih kongresine gitmedim.

İzin isteyen tezkere. Başyaver ile Vedit'in mülakatı.

Gece ajanslar. Tezkereyi avdette imzalayacak.

[20 Eylül'de Anadolu Ajansı tarafından yayınlanan resmi bir tebliğde Başbakan İsmet İnönü'ye talep ve ricası üzerine, Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından bir buçuk ay izin verildiği ve başbakanlık vekilliğine İktisat Vekili Celal Bayar'ın atandığı kamuoyuna bildirildi. İnönü 25 Ekim'de başbakanlık görevinden resmen istifa etti ve bu göreve Celal Bayar asaleten atandı. Böylece 22 Kasım 1924 – 3 Mart 1925 arasındaki 3,5 aylık kısa süre dışında Cumhuriyetin ilan edildiği 1923'ten 1937'ye kadar başbakanlık görevini aralıksız olarak sürdüren İsmet İnönü, başbakanlıktan kesin olarak ayrılmış oldu. Söz konusu 3,5 aylık dönemdeki başbakan Ali Fethi Okyar'dır.]

21 Eylül Salı

Sabah. Dr. Refik [Saydam] – Kâzım Pş. [Özalp] – Rana B. *[Ali Rana Tarhan, Gümrük ve İnhisarlar Vekili]* – Maliye Vekili. *[Maliye Vekili Fuat Ağralı'dır.]*

Kâzım Pş. kongreye gitmemi tavsiye etti. Karar vermiştim.

Kongre için Saraya.

Geniş ve (okunamadı) bulundum.

Atatürk öyle karşıladı.

Mükâleme ve temaslar:

Resimlerini gördüm, bana hiddetli durmak için çatkın görünüyorsun gibi geldi... Öylc anlamlı...

Odaya girerken düşündüm, taşındım, en doğru kararı sen verdin dedim. Güldü. Bir şey söylemedi. Yalnız kalmak istemiyordu. Şükrü Kaya beraber, Ali Çetinkaya beraber, Bayan Afet tezini getirdi. Atatürk hemen okuttu.

Sonra salon.

Salonda şu, bu vesile ile görüşme.

Gazi ile temas.

Ben sordum: Demek bana çok dargın değilsin!

Cevap: Hayır. Hepsini unuttum. Eskisi gibi arkadaşım ve kardeşimsin. (İmza da attı). K. Atatürk. Ve işaret etti, kâğıdı aldım. Sonra ben de yazdım, o da kâğıdı aldı.

Beni sevmediğin devirde de verdiğim emek boş imiş dedirmeyeceğim sana:

Anlamadı:

Anlatmak istediğim fikir: İsmet'e verdiğim emekler boş imiş dedirtmeyeceğim sana. Yazdığım bu.

İçeride ve dışarıda eskisi gibi sakin ve yakın temaslar. Ama hep yan bırakıp gitmemi istiyor.

Akşam Bay Celal Bayar ile Heybeli'ye.

22 Eylül Çarşamba

Öğle İstanbul. Yemek Pendik. Sipahi Ocağı. Arap atları. Emir Abdullah'ın. Ayazağa. Heybeli. Vapurla Haydarpaşa. Motorla Boğaziçi'ne doğru avdet. İstasyon kalabalık. Veda.

23 Eylül Perşembe

Ankara. Meclis Reisi ile evinde görüşme.

24 Eylül Cuma

Celal Bayar istikbal başvekâlet – Hesaplar.

[İnönü 25 Ekim'de resmen istifa ettikten sonra hükümeti gerçekten de Celal Bayar kurmuştur.]

25 Eylül Cumartesi

Evde. Akşam kulüpte.

26 Eylül Pazar

Şakir Kesebir, Dr. Saydam. Atatürk'ten selam. Reşat Mimaroğlu.

[Şakir Kesebir, Ziraat Vekili, Dr. Refik Saydam Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili, Reşat Mimaroğlu, İzmir milletvekili.]

[Tarih yok]

Aşçı	60	
Şoför	75	
Bahçıvan	40	
Seyis	30	
Kadın	20	
Kadın	10	
Elektrik	120	
Havagazı	40	
Odun+Kömür	(1.500)	
Vergi		
Matmazel	40	
	435	
	125	odun kömür
	40	vergi
	600	
	170	boğazları
	770	

[Tarih yok]

Atlarım:

Ankara	Sal	E. Ab. At
	Tank	E. Ab. Kısrak
	Buldum	
	Bahar	Irak, Arap, Irak, Arap, (Hara).
(Harada)	(Çiftliklerde)	
Atıf	Rus kısrağı	
	Tayı Fikret	
Fikret	Arap kısrağı	
	Alageyik	
	Fikret	
	Tac	

[Tarih yok]

Düyun-u Umumiye mukavelelerinin tarihçesi.

[Tarih yok]

Mukavelesini hangi Nafia Vekili zamanında hangi tarihte Meclise vermişiz?

Mecliste nerede ne kadar kalmış? Hangi Nafia Vekili zamanında çıkmış?

Çetinkaya, Mitat Aydın, Hasan Ferit. Mukaveleyi verdiğimiz zaman ve Meclisten çıktığı zaman ne vazifede imişler?

Anadolu hattı mukavelesi. Mersin – Adana hattının elimize geçmesi. Kasaba hattı. Aydın hattı mukavelelerinin tarihleri (Meclisten çıktığı)

[Tarih yok]

Büyük Erkân-ı Umumiye'nin hakkınızda düşündüğü asla sizi mağdur etmek değil bilakis istikbal yolunuza inkişaf vermektir. Bazı muhaberatın iyi anlaşılmamış olmasından teessüre mahal bırakmamak üzere yeniden düşünülmesini tashihan tebliğ ediyorum. x (Tayyare teşkilatımızın başlangıç senelerinde candan isteklerle millete ve orduya fedakârane hizmeti kabul etmiş ve onun bugüne kadar her derece büyüklerini memnun bırakmış olan kahraman tayyarecilerimizin haklan elbette Türk tayyarecilik tarihindeki silinmez mevkilerini muhafaza edeceklerdir). x Lüzum yok.

Atatürk suret-i halden memnun oldu. Pazartesi muamele ve tebliğ yapılsın buyurdular. Tebliğde şöyle fıkralar ilavesini düşündük.

Hatıra olarak arz.

Atatürk Mareşal'e teşekkür etti.

[Tarih yok]

4.000	G.
27.000	
500	Dr. İzgi
26.500	
10.000	Elden 7+3
16.500	
2.500	Vali Muhiddin B.
14.000	
1.000	Muhlis Erkmen
13.000	

[Tarih yok]

Grup İdare Heyeti:

Aziz Akyürek, Erzurum.

Şükrü Koçak, Erzurum.

Ali Kılıç, Gaziantep.

Rasim Başara, Sivas.

Rasih K., Antalya *[Rasih Kaplan]*

Hamdi Yalman, Ordu.

A. Fırat, Erzincan [Abdülhak Fırat.]

G. İhsan Sökmen, Giresun.

Damar Arıkoğlu, Seyhan.

İrfan Ferit Alpaya, Mardin.

Halit Bayrak, Bayazit.

Dr. Saim, Manisa [Hasan Saim Uzel.]

Ziya Gevher Etili, Çanakkale.

Naşit H. Uluğ, Kütahya.

Ali Zırh, Rize.

Bekir Kaleli, Gaziantep.

Muzaffer Göker, Konya.

Süreyya Genç, Tokat.

[Tarih yok]

10.4 C.I.

Mayıs	1030
H	31
T	30
Ağ.	31
Ey.	31
T.E.	30
T.S.	31
18.11	8
	232
	33

[İnönü burada 10 Nisan'dan 18 Kasım'a kadar kaç gün olduğunu hesaplamıştır.]

[İnönü'nün 1938 günlüğü bulunamamıştır. Ancak İnönü, 1939 yılının Şubat ayında büyük boy bir defterde, son dönemde Atatürk'le olan ilişkilerini ve kendi cumhurbaşkanlığının ilk günlerini anlatmaktadır. Günü gününe yazılmış olmadığı için, bu notlar şimdiye kadar aktardığımız ve bundan sonra aktaracağımız, günlük tutulan notlardan oldukça farklıdır. Bu anılar daha önce Metin Toker tarafından, 1974 yılının Ocak ayında Hürriyet *Gazetesinde tefrika edilmiş ve Toker notlar üzerinde ayrıntılı yorumlar yapmıştır. Dolayısıyla aşağıdaki metnin Toker'in yorumlarıyla birlikte okunması daha iyi anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu notlar İsmet İnönü'nün hatıralarının ikinci cildinin sonunda Ek 10 olarak yayınlanmıştır (s. 321 – 328)]*

Şubat 939

Atatürk ile münasebetlerimizi belki birçok defa yazacağım. Yeni hayatıma başlarken son senelerime ait birkaç satır ile başlamak zaruri oldu.

Son seneleri Atatürk'ün çok zor olmuştu. Gece alkol tesiri ile alınan teşebbüsleri ertesi gün daima iptal etmek bir eski âdetimiz idi. Son seneler bu âdet kalkmağa başladı. Hele nihayete doğru (1936 – 37 vuzuh ile hatırladığım seneler) gece arzu veya teşebbüs ettiği bir işi ertesi gün tamamen sakin ve tamam iken de iltizam (ile) takip etmeğe başladı. Sıhhatında ve alkolün tesiratında bu tebeddülü fark ettiğim andan itibaren korkum çok arttı.

Son seneler hükümet azasının ayrı ayrı kendisine çok bağlı olmasını düşünüyordu. Bunun için iptidai usuller kullanmak istedi.

Hülasa, Eylül 1937 kavgası oldu. Bu kavgada haksızlık, esasında Atatürk'ündü. Tatbikatta idaresizlik ve haksızlık ikimiz arasında bana düştü.

Haksızlık ona aitti şunun için: Aramızda geçen bir devlet işini sonra görüşürüz dedikten sonra, akşam masada halletmek yani gündüzden tasarladığı mülahazaları ve sebepleri imposition şeklinde karar olarak tebliğ etmek ve bu vesile ile sevmediği birkaç vekili tahkir etmek istedi. Evvela sakin idim, sükûnetle geçiştirmek istedim. Halindeki tecavüz manasının arttığını gördükçe sabrım tükendi. Sonra şiddetle mukabele ettim. Mukabelemin şiddeti onu sükûnete getirdi. Tasmim ettiği hadiselerde haklı olmak için sebep toplamak kararına derhal başladı.

Sükûnet ... tariz ... hafif tahrik...

Sonra Hatay ve Nyon meselesini de söyledi. Ayrılmak kararı kısa oldu. Dil kongresi için İstanbul'a giderken trende beraber bir kahve içtik. "Ne olacak" dedi. Ben evvela çok müteessirdim. Ağlayacak vaziyette idim. Gönlünü almayı istiyordum. "Çok mustaribim" dedim. "Bilmiyorum nasıl oldu."

"Alem önünde olmasaydı" dedi, "Ne düşünürsün?" dedi. Birden uyandım. Her zamanki gibi geçmiş veya geçecek bir hadise addediyordum. Bu sual üzerine ayıldım. Teessürümü yendim. "Bir şey düşünmedim. Ne emrederseniz öyle yaparız" dedim. "Bir fasıla verelim."

Ben – Hay hay size müteşekkir olurum.

O – Şekli.

Ben – Hastalık.

O – Evvela izinle yapalım.

Ben – Çok iyi. Kongreden evvel mi, sonra mı?

O – Nasıl istersen, sofraya gidelim.

Ben – Çok yorgunum gedip yatayım.

O – Gizli tutalım. Kimi düşünürsün.

Ben – Mazur gör kimseyi söyleyemem.

O – Celal Bayar.

Ben – Hakikaten bana iyi tesir etti.

İstanbul'a beraber gittik. Tren de kalabalık vekiller filan var. Neşeli görünerek çıktık. İki gün sonra izin kâğıdımı yazdım. Kendisi ile görüştüm. Ankara'ya geldim.

İşittiklerime göre bana gizli tutalım derken, kendisi gece gündüz benden şikâyet etti. Devletin maliyesini banka gibi bir hale getirmek huyumdan bahsetti. Çünkü kendisini dolduran sebeplerden biri maliye ve inhisar vekillerine olan antipatisi idi.

Ben Ankara'da yalnız bir ay kadar kaldım. Sakin durdum. Sofra konuşmalarını gazetelere (Ahmet Emin iktisadi kalkınma vesairesi...) neşriyatı devam etti.

Atatürk beni İzmir manevrasına davet itti. Ben daha izinli başvekilim. İlk pek hiddctli, pek kıyasıya şeyler düşünüldüğü günler yumuşar gibi oldu. Bütün dikkatim yeni tertibin muvaffakiyetsiz ve antipatik olması ihtimaline mahal vermemek için dostlarıma hep sükûn ve yardım tavsiye ettim.

İlk anda Atatürk'e benim çekilmem halkça iyi telakki olunduğu raporunu vermişler.

Atatürk hakikatin tam zıddı olduğunu hadisat ile öğrendikçe çok şaşkın oldu.

Meclis açıldı, yeni hükümeti âlem, bir ay alıştıktan sonra çok soğuk karşıladı. (Hükümet krizini Celal Bey'in muvaffakiyetiyle geçirdiğini ima ettim. Crise sözüne kızdı. Devlet benim elimdedir. Kriz yokturdan başla).

Stadyumda, konserde, sokakta bana tezahürat devam etti. Bir yere çıkamaz oldum. Stadyum tezahürü hakiki bir hadise oldu. Hayatım fazla gelmeye başladı.

Meclis grubunda Salih Bozok sual sordu. Ansız ve nazik bir mevzu olmasına rağmen sükûnetli konuştum. Bilhassa Atatürk'e muhabbet ve minnetimi tebarüz ettirdim. Bana yaptığı para yardımını söyledim. Çünkü bana en çok ıstırap veren şey para yardımı idi. Bunu senelerce istemedim. Bu en nihayet bir emniyet meselesi de oldu. Bunu alenen söylemek için bir vesile benim için pek kıymetli idi, söyledim ve kurtuldum. O akşam Atatürk'te idim. Çok mahcup ve sakin görünüyordu, Celal Bayar ve etraf da çok memnun idiler. Fakat Atatürk'ün ıstırap içinde olduğunu fark ediyordum. Sofrada bir hiçi vesile ederek bana karşı ansızın azami derecede arrogans gösterdi. Sükûnet gösterdim. Artık hiç münakaşaya girmeyecektim.

Bir müddet sonra yeni bir nizam teessüs etti. Tamamen şahsi bir gidiş. Benim vesvese vermekten sakınmamı anladı. Adamlarının ağızlarını açıktan tutmağa karar verdi. Benden hiçbir surette bahsetmemek müraccah olacağını kabul etti. Bana da azami derecede emniyet vermek istedi.

Vedid'i her akşam yanına çağırmağa başladı. Öyle ki bazılan onu benim yanımda kendi adamı görmeye başladılar.

Hükümet için 1937 teşrin nutuklan ve sonralan baştan başa sansasyon ve demagoji oldu.

1938 – geçen şubat İstanbul'da bir hastalık beni çağırdı - beraber Ankara'ya döndük Tekrar pekiyi görünüyordu. Hastalık için Fisenje geldi. İlk endişeler belirdi. Bir buçuk ay istirahattan sonra Adana'ya gitti.

Hastalık ehemmiyet peyda ettikten sonra ... yahut bu dışanda anlaşıldıktan sonra Atatürk'ün hali tekrar değişti. Benimle temas kendini ve hükümeti zayıflatıyor zehabına düştü, teması istemez oldu. Adana'dan geldi. O gün istasyonda iyi görüştük. Ertesi gün İstanbul'a gitti. O gün giderken selam vermedi. Hastalığı artık meydanda idi.

İstanbul'da uzun müddet yatta kaldı. Bu esnada (Haziran 1938) ben hastalandım. Ölüm tehlikesi geçirdim.

Atatürk alakadar oluyordu. Etrafı daha çok alakadar oluyor, iyileşecek miyim, ölecek miyim bunu öğrenmeyi pek istiyorlardı.

Atatürk'e Fisenje'yi hükümet tekrar getirmek istiyordu. Kendisi istemiyordu. Benim için getirmiş oldular.

Atatürk'ün hastalığı Ağustostan itibaren ağır istikamet aldı. Bundan sonra Atatürk'ün bana karşı muamelesinde şu noktalar karakteristiktir:

İstanbul'a geldiğimi istemiyordu, temasa gelmekten katiyen çekiniyordu. Çok iyi muamele ediyordu, hatırımı almağa çalışıyordu. Arada bir derin bir mahcubiyet ve muhabbet nöbetine uğruyordu. Fakat benden çekiniyordu.

Celal Bayar ile her zaman selam yolladı. Selamlarına mektuplarla cevap veriyordum.

Dr. Aras (Tevfik Rüştü) ile selam yolladı, mektupla cevap verdim.

Lozan gününde kimseye bir kelime yazdırmadılar. Kendisi telefonla çok muhabbetli şeyler söyletti. Sonra haber aldığıma göre bunları yazı ile göndermek düşüncesinde idi. Hasan Rıza (Soyak) bu şekil ile iktiza etti.

Salih Bozok mektuplar yazmağa başladı. Behiç Bey ile selam yolladı.

İki üç ay türlü şayialar çıktı. Haberler hep halef üzerine dolaşıyordu, Mareşal (Fevzi Çakmak) Fethi Okyar – Celal Bayar. Bir aralık ve sonraları Dr. Aras ve bilhassa Şükrü Kaya.

Sabiha Gökçen her hafta cumartesi gider ve pazartesi gelirdi. Gelir gelmez bana Atatürk'ten haberler muhabbetler getirirdi.

Vasiyet fikri ve ihtimali üzerine memleket aylarca çalkalandı. Memleket bütün bu şayiaları, daha doğrusu telkin ve teşebbüsleri tasfiye etti. Hadisat şöyle hülasa olunabilir:

F Okyar, fitneye iltifat etmedi. Mareşal, ortalığı bir müddet yokladıktan sonra müstağni vaziyet aldı. Çekilmemin bidayetinde başında korkmuş, bana hiç sokulmamıştı. Sonra eskisinden daha çok sokuldu.

Şükrü Kaya, H R. Soyak başlıca (okunamadı) olarak Dr. Aras ile beraber bir vasiyet koparmak veya uydurmak için çok çırpındılar. Son ana kadar bu ümidi muhafaza ettiler.

Atatürk'ten koparamadılar. Şifahen uydurmaya H. Rıza teşebbüs etti. Celal Bayar kabul etmedi. Efkârumumiyenin tazyiki son derece artmış idi. Benim hayatım üzerinde iki taraflı alaka azami dereceyi buldu.

Şükrü Kaya, Ankara'nın büyük idare ve inzibat amirlerine bir vasiyet çıkar-

sa canla başla tatbik edileceğini söyledi. Ertesi gün zabıtnameden bu ifadesini çıkardı.

Hastalığın son ağır zamanında Celal Bayar beni haberdar etmeğe, ettirmeğe başladı. Şükrü Kaya, Meclis'i yeniden intihap ettirmek için ciddi teşebbüs aldı. Başvekil de buna taraftar idi. Atatürk, Meclisin açılmasına Ankara'ya gelemedi. Bu teşebbüs dile düştü ve reddolunması muhakkak bir mahiyet arz etti.

Hastalık sırasında en çok telaş edenlerden biri de Fuat Bulca idi. Fethi Bey ile çok uğraştı, sapıtıramadı. Her vesile ile bana hulus göstermekten geri kalmıyordu.

Dr. Aras, bence mülhem olarak, beni memleket dışına bir sefarete filan çıkarmağa teşebbüs etti. Bana itiraf etti. Kati olarak önledim, reddettim.

Ondan sonra Atatürk hasta oldukça bana son derece temallüktü, iyileştikçe uzakta bir karakter ile tebarüz etti.

Teşrinisani günleri beni İstanbul'a götürmek için Şükrü Kaya ve onun tertibinde ansızın bir fazla gayret belirdi. Ben de candan istiyordum. Fakat Şükrü Kaya tertibindeki bu gayret yakın arkadaşlanmın dikkatini celbetti. Katiyen bırakmadılar. Onlar haklı ve isabetli çıktılar. Şükrü Kaya İstanbul'a son anda beni götüremediği için pek hiddetli idi.

Benim İstanbul'a gitmediğimin tek sebebi, Atatürk yalnız bununla müteselli oluyordu. Benim burada kalmam onu bahtiyar ve minnettar ediyordu. Benim burada kalmamı sıhhatim için kendi arzu ettiğini her vesile ile söylüyordu.

11 Teşrinisani 1938.

Meclis çılgın bir halde 24 saat güç sabretti. Bütün memleket radyolar başında bekledi. Müttefikan beni reisicumhur intihap ettiler. İktidarda olmayan, hatta iktidar mevkiinde fikrini sevmedikleri, korktuklan bilinen bir çekilmiş adamın getirilmesi rıza ile serbest rey ile yapılmış hakiki bir intihap olarak tarihe geçecekti.

Reisicumhur Hayatı

İlk hükümet için dahiliye ve hariciye vekillerini değiştirmesini Celal Bayar'a tavsiye ettim. Tereddüt ettikten sonra kabul etti:

Dahiliyeye Dr. (Refik) Saydam

Hariciyeye Şükrü Saraçoğlu

Dr. Aras ile Şükrü Kaya'nın iktidardan gitmeleri memlekete hakiki bir inşirah verdi. Kendilerine karşı antipatinin bu kadar şamil olduğunu görmek herkesi şaşırttı.

Uzatmayayım. Bir müddet sonra Saffet Ankan'ı maariften hakikaten hastalık sebebi ile, Şakir Kesebir zahiren hastalık sebebi hakikaten istikametini itimat kâfi olmadığından çektirildi.

General Özalp (Kâzım) için de dedikodu pek çok idi. Kendisini parti grubu reisliğine alarak değiştirmeği düşündük. Kendisine ben söyledim. Çok infial ile karşıladı. Kabul etmedi. Cevap ve hesap vermeğe hazır olduğunu söyledi. Bıraktım.

On gün geçmedi. Fırkada Emin Sazak, Ekrem Königin sahtekârlık işi konuşulurken Özalp'ın çekilmesini ve onun sert mukabelesi üzerine de çünkü şaibedar olduğunu sözünü geri alması için teşebbüsüne cevap olarak da herkesin böyle söylediğini açıkça söylemiş.

Meseleyi bana böyle tafsilatı ile anlattılar.

Meseleyi fırkada derhal açmak ve neticede itimat reyi istemek lazım idi. İcra Vekili zan altında kalamaz. Fırka reislerinin bana söylediklerine göre Emin Sazak'ın tecavüzüne karşı fırka grubu heyeti umumiyesi seyirci kalmış; hiçbir tezahür yapmamış, hal daha ziyade vekile karşı bir dolgunluk manasını havi imiş. Ne ise, fırsat geçmiş; yakın bir zamanda fırkadan itimat reyi almak lazımdır, diye başvekile söyledim. Hak verdi, düşünemediklerini söyledi, yeni teşebbüs olacağını bildirdi.

Özalp ile beraber geldiler. Özalp perişan idi. Ertesi salı fırkada münakaşayı açmağa karar verdik. Emin Sazak'a da fırkadan tebligat yaptık.

Özalp yalnız tekrar bana geldi. Münakaşaya girmek istemediğini, münakaşa etmeksizin çekilmeği daha muvafık bulduğunu, temiz olduğunu, himaye edilmesini söylüyordu. Tamamen demoralize olmuştu.

Başvekili çağırdım. Çekilmesi takarrür etti. Daha evvel vekiller heyetinde komisyonculuk lağvı karan da alınmış idi. Naci Tınaz M.M. vekili oldu.

Tayyare kaçakçılığı skandalına yeni bir şey, İmpeks işi eklendi. Haber İngiltere sefaretinden resmen gibi verildi. Kredi üzerine yapılacak devlet satın almalarını % 4 – 6 iskonto ile Etibank – Merkez Bankası – Denizbank – Kömür Şirketleri – İktisat Vekâleti'ni temsil ettiğini iddia eden bir Türk şirketi tavassut teklifi ile İngiliz firmalarına temas ediyormuş. Tahkikat başladı. Denizbank diğer bir tahkikat ile de sarsılmış idi.

Hükümetin otoritesi müteakip çekilmeler ... skandallar ile her gün zayıflıyordu.

Asıl mesele Celal Bayar'ın mali ve iktisadi politikası idi. Demagojiye fazla yer vererek başlamış olan bu politika hiçbir hesaba istinat etmiyor, devletin

mali vaziyeti esasından harap oluyordu. Ticaret, milli para alt üst olmuştu. Bütün bu ahvalin, hatta hükümet azasından gizli kalması bir seneden beri takip ediliyordu.

Atatürk zamanında geçen bu usul artık düzelmek lazım idi. Zaman geçtikçe hiç düzelmeyecek bir hale gelebilirdi.

Celal Bayar Meclisin intihabını yenilemek için sabırsızlık gösteriyordu. Böyle bir kararın zamanı gelmişti. Ancak sarsılmış bir hükümet ile iki ay yalnız kalmaktan endişe ediyordum. Fırka reisleriyle konuştum (Hasan Saka – Hilmi Uran). Karar verdim.

Ertesi gün fırka divanında intihabı yenileme konuşulacaktı. Sabahleyin erkenden Celal Bayar'ı çağırdım. İntihaba yeni bir hükümetle girmek lüzumunu söyledim. Kabul etti. Divandan sonra istifasını getirdi. Dr. S. Saydam hükümeti teşekkül etti.

Meclis de iki gün sonra dağıldı. Kanunusani 1939 nihayeti.

Celal Bayar'a açık bir teşekkür mektubu yazdım. Atatürk'ün malul ve hasta zamanında eğer onun yerinde fena bir adam olsa idi, memleket çok fenalıklar görürdü. Atatürk'ün hayat tehlikesi ve memleketin efkârumumiyesindeki cereyanı gördükten sonra kendini fitneye ve hırslara kaptırmamak ahlak ve zekâsını göstermiştir. Eğer mali ve iktisadi anlayışını salim bir istikamete sevk etmek ümidim olsaydı kendisini uzun müddet muhafaza edecektim. Bütün zevahire rağmen doğru bir adam olduğuna inanıyorum.

Bugün Şubat 16, 1939.
Şimdiye kadar yapılan işler şunlardır:
Hükümette tedrici tasfiye
Barem için, komisyonculuk için tedbirler
Kastamonu'da seyahat, halk ile temas, hükümete muhtıra
Dahili politikada huzur ve uzlaşma
Harici politikada yeni vaziyet.
Dahili politikada ciddi bir uzlaşmaya teşebbüs ettim.

Kâzım Karabekir hikâyesi:

Atatürk ölmeden bir iki ay evvel Celal Bayar'la temas etmiş. Garpçı hareketlerin yani inkılapların taraftarı olduğunu, bankalar sistemini takdir ettiğini söyle-

yerek Celal Bayar ile beraber çalışmak görüşmek istediğini söylemiş. Celal Bayar bu teması iyi telakki ederek görüşmenin vakti olmadığını bildirmiş.

Bunları bana anlatan Celal Bayar'dır. Ben meyus etmemek muvafık olacağı mütalaasında bulundum.

Vasıf Fatih isminde müteahhit bir tapucu zabitinin eline bir mektup vererek bana göndermiş. Mektupta selam sabah... Şifahen söylenen beraber çalışmak telkini. Bunlar Atatürk ölmeden evvel ... epeyce evvel. Benden mektup istiyor.

Sudan cevap verdim. Posta ile mektubuna cevap verdim.

Şükrü Kaya son zamanlarda herkesi takip ettiriyor. Tabii bu eski muhalifleri çok ayıp ve şiddetli bir surette tazip ediyor. Herkesi (iktidar mevkiinde olanlar) hayat endişesi ile muhafızlara, hususi muhafızlara gark etmek istiyor idi.

Atatürk'ün ölümünden sonra ilk iş olarak dahilde emniyet tesisinin lazım olduğunu gördüm. Eski muhaliflerin teskini, mümkünse kazanılması kıymetli bir şey idi. İhtilaf ve nifak esasında şahsiyetten doğmuş idi.

Celal Bayar'ı Karabekir ile Hüseyin Cahit ile temas ederek fırkaya girmelerinin ve mebus olmalarını temine memur ettim, tevessül etti, kabul ettiler.

Fethi Okyar daha evvelce kabul etmiş idi.

Karabekir serbest olur olmaz geniş neşriyata başladı. Eski fırkacılar endişeleniyorlar, bakalım.

İlk günler temas ettim, samimiyet iddia ve gurur arasındadır.

Şubat 1 çarşamba mülakatı enteresan.

Beni sık görmediğinden sitem ediyor,

Meclisin dağılmasından haberi olmamış (yani daha evvel kendisine bahsedilmemiş),

Hükümet tebeddülünden bahsetmedi,

Halka doğru inmeliyiz,

Gazeteler neşriyatından – Bilhassa *Ulus*'tan Falih Rıfkı'dan - müşteki. Bunları tanzim etmeli (yani onun istemediğini yazdırmamalı, istediğini yazdırmalı),

Sonra mebus namzetleri. Eski parti arkadaşlarını koymak istiyor,

Mebus intihabına pek ehemmiyet veriyor. Çıkacak fenaların, girecek iyilerin takdirine iştirak etmek hevesinde.

Bir defa Mersinli General Cemal'i getirdi. General çok mazbut ve terbiyeli idi. Sonra bir defa de General Cafer Tayyar'ı getirdi. İyi konuştuk Karabekir ona pek

bağlı. Karabekir Meclis'ten ve neşriyatın efkârumumiyedeki fena intihabından biraz inkisara uğradı. Fakat iddiasında musırdır.

Fethi Okyar çok daha sakin ve vakur. O her şeyi iyi yolda tekamül eder – görüyor.

Harici politikada yeni vaziyet şunlardır:

Ruslarla münasebet havası tekrar düzelmekte,

Yugoslavya – İtalya – Almanya'ya kayıyor,

Almanya Avrupa'da hâkim görünüyor. Bizim Rumeli hududumuz Alman cephesi olabilir endişesindeyiz.

İngilizler ile yakın görüştük. Bir altın istikrazına teşebbüs edildi.

[İsmet İnönü'nün 1938 yılına ait defteri bulunamamıştır.]

1939

Tarih yok

General F. Erden.

Vali Avni Doğan.

F. Köprülü

Fikret Atlı – Atların masrafı 1.250 £.

2 Ocak

Mareşal ile.

– Müsteşar yeni Barem layihasını Mareşal'a anlatacak.

– Çek zabitleri meselesi

– Boğazlar Erkân-ı Harbiye'de çalışacağım. Özalp bulunacak.

– Elbise için açık tahsisat.

– Komisyonculuğun lağvı.

– Hatay işi.

– Antalya'ya düşen İtalyan tayyaresi.

– Bulgar çetesi.

– Komisyonculuk için H.V. karan.

38	2 ısmarlanıyor	
6 lazım		24 M xx
34	6 hazır	
4 namlu		1,5 M
30,5	14 lazım	17 M

Makineli tüfek yuvaları inşa edilecek.

5 Şubat

H.V. *[Heyet-i Vekile.]*

– Seferi elbise x

– Yeni barem x

– Komisyonculuk x

– Çek zabitleri x

– 38'lik. Sonra yine görüşeceğiz. x

– Hatay işi

– Yeni bütçe zamanında ancak mali vaziyetimizin ve işlerin sırasının belli olabileceği.

– 930 veya 934'e kadar olan bakayanın affi bir ay içinde çıkamaz mı?

[Not tutulmayan 2 Ocak – 5 Şubat arasının en önemli gelişmesi 25 Ocak'ta Celal Bayar hükümetinin istifası ve Dr. Refik Saydam'ın başbakanlığında yeni hükümetin kurulmasıdır. Dolayısıyla yukarıda sözü edilen Heyet-i Vekile Refik Saydam'ın başbakanlığını yaptığı yeni hükümettir.]

Tarih yok

7.1.38 Cuma - Dersim anlattı.

[İnönü'nün 1939'a ait birinci defteri bu notla sona ermektedir.]

Tarih yok

25.2.939 Cumartesi.

[İnönü 1939 yılına ait bu ikinci defterinin başına bu tarihi atmıştır.]

Tarih yok

Hatıra defterine yazılacak şeyler.

Ereğli mi Çatalağzı mı?

Karabük işleri.

Bütçe.

Döviz raporu.

Fransız sefiri ile görüşülecek.

İngiliz ile görüşülecek.
Sovyetlerin ziraatta yeni şeyler.
Sivas çimento fabrikası.
Mebuslara veto.
Vekillerin intihap nutuklan.
Radyo ile mahallere tamimler ve saire.

[Bir önceki sayfadaki 25 Şubat 1939 tarihi göz önünde bulundurulursa, İnönü büyük bir ihtimalle, "hatıra defterine yazılacak şeyler" sözleriyle, daha önce aktardığımız Atatürk ile son dönemdeki ilişkilerini ve cumhurbaşkanlığının ilk günlerini konu alan hatıraları kastetmektedir.]

Tarih yok
Ali Fuat Cebesoy.
Solakzade Sabri – Kastamonu.
Avukat İsmail Hakkı (Ankara Barosundan) – Eskişehir.
Maarif müfettişi Fethi İsfendiyaroğlu (Eski Galatasaray müdürü).
Adana – İstanbul.
Tekaüt olmadan mebus olmak mümkün olmamalı. Hiç olmazsa muayyen bir yaş için.

Tarih yok
Denizbank'ta inşaat heyeti.

Tarih yok
İşlerimiz:
İntihap şekli için fırkaya hazırlık yaptırmalı. Başvekil ile görüşülecek.
Nutuk hazırlığı.
İstanbul'a emir. Yarın S. 9.30'dan itibaren çalışmaya başlama.
Başyaverle Gündüz arasındaki münasebetler.
İstanbul'da Rauf Bey'le görüşme ihtimali.
Kemal Pş – İş Bankası'na.
Seyfi Pş. – İş Bankası'na.
İstanbul'da binicilik mektebini göreyim.

İstanbul'da denizaltılan göreyim.

İngiliz sefiriyle görüşülsün.

İstikraz için Aras'ın yazdığı menfi şey nedir?

İzzettin'i teskin ettiğimi Başvekil'e söylemeli.

İstanbul'da Ali İhsan Sabis ile görüşmek ihtimali.

Başvekil Saraçoğlu ile İstanbul'a.

Selahaddin Çam ile İstanbul'da görüşme. *[Merkez Bankası ve İş Bankası Umum Müdürü.]*

Muhlis Erkmen ile ziraat programı.

İstanbul'da valiye emir. Saat 15'te çalışmaya başlamak için.

Nutuk – Üniversitede kaza heyetlerini kabul.

Saray'da

Halk Partisi'nde.

Çay daveti – Cumartesi günü yapılmalı.

[İsmet İnönü, cumhurbaşkanı seçildikten sonra önde gelen eski muhaliflerle barışma politikasını uygulamaya sokmuştu. İnönü, eski muhalifleri rejimle uzlaştırarak bir yandan CHP içindeki güç ve etkinliğini artırmayı, bir yandan da muhtemel muhalefet hareketlerini önlemeyi tasarlıyordu. Milli Mücadele ve Atatürk döneminde çeşitli anlaşmazlıklar sonucunda siyasal alanın dışında bırakılmış olan eski muhalifler de tutum ve davranışlarıyla böyle bir uzlaşmaya hazır olduklarını gösteriyorlardı. Nitekim İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinden hemen sonra Ali Fuat Cebesoy, Kâzım Karabekir, Cafer Tayyar Eğilmez, Hüseyin Avni Ulaş gibi önemli muhalifler İnönü'ye birer kutlama telgrafı göndermişlerdi.

18 Aralık 1938'de Çankaya Köşkü'nde yapılan İsmet İnönü – Kâzım Karabekir görüşmesinden sonra, 31 Aralık'ta yapılan ara seçimlerde, eski Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın lideri İstanbul'dan CHP mebusu seçilmişti. Aynı ara seçimlerde, eski Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın lideri Ali Fethi Okyar Bolu'dan, bir başka önemli muhalif gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın da Çankırı'dan aday gösterilerek mebus yapılmıştı. İnönü, hükümette görev vermeyi düşündüğü kişileri de aday göstererek, bunların bu ara seçimlerden sonra mebus olmalarını sağlamıştı.

Atatürk döneminde bağımsız olarak mebus seçilmiş olan Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele'nin 9 Ocak 1939'da yaptıkları başvuru sonucunda CHP'ye kabul edilmeleriyle bu uzlaşma politikasında bir başka önemli adım atıldı. Eski muhalifler yeni dönemde aktif olarak siyasetin içine sokulurken, Milli Mücadele ve Atatürk dönemindeki anlaşmazlık ve çekişmeleri bir daha gündeme getirmemeyi, eski defterleri bütünüyle kapatmayı kabul ediyorlardı. İnönü yeni siyasi hayatta onlara yer vermek için bunu şart koşmuştu.

1939 Milletvekili seçimleri bu barış ve uzlaşma politikasının geliştirilmesi için önemli bir fırsat oluşturdu. İnönü, seçimden kısa bir süre önce, İstanbul'da görev yapan yüksek memurlarla askeri erkânı Dolmabahçe Sarayı'nda çaya davet etti. 4 Mart'ta yapılan bu çay partisine aralarında, kendileriyle hâlâ uzlaşmaya varılamamış muhaliflerin de bulunduğu 1.700 kişi katıldı. Rauf Orbay, Cafer Tayyar Eğilmez, Ali İhsan Sabis ve eski sadrazamlardan Salih Paşa gibi önemli isimler de davette hazır bulunanlar arasındaydı. Davetten bir gün önce Dolmabahçe Sarayı'nda İnönü ile baş başa bir akşam yemeği yiyen Rauf Orbay'ın, çay daveti sırasında parti dışından mebus olmayı kabul edeceğini bildirmesiyle rejim ile muhalifler arasındaki buzlar biraz daha eridi. (Rauf Orbay 22 Ekim'de yapılan ara seçimde CHP adayı olarak, Kastamonu'dan mebus seçilecektir). Eski kırık kalpleri tamir eden bu çay davetinin verildiği gün, uzun yıllardır yurt dışında gönüllü olarak sürgün hayatı yaşayan Adnan Adıvar, iki gün sonra da eşi Halide Edip Adıvar Türkiye'ye döndüler.]

Tarih yok

Beykozlu Reşat mütekait.

Açıkalın'la Hatay için görüşme.

26 Şubat Pazar

Akşam Amerika'ya İngilizce mesaj.

28 Şubat Salı

Bugün yeni İngiliz sefirini kabul.

İzzettin Çalışlar ile Mareşal arasındaki mesele – İzzettin'i teskin ve sükût. Rızasını alarak muvakkaten hallettim.

1 Mart Cuma

Akşam vekiller, Meclis Reisi, kâtib-i umumi beraber yemek - Sonra İstanbul'a hareket.

Cevat Açıkalın'la görüştüm. Suriyelilerin Türkleri ezeli düşman addetmeleri.

Polatlı - Silodan şehre elektrik için emir bekliyorlar.

Askerin çekilmesi meselesi.

(Kâzım Özalp'la mülakat günü)

Saraçoğlu ile Dolmabahçe.

[Meclis Reisi 1935'ten beri Mustafa Abdülhalik Renda'dır. İnönü'nün Dolmabahçe'de görüştüğü Şükrü Saraçoğlu Hariciye Vekili'dir.]

3 Mart Pazar

Döviz raporu.

İngiliz sefiri ile istikraz üzerine konuşma.

Fransızlarla süratle bitirmek.

Tarih yok

Parti teşkilatı olmayan yerlerimiz:

Ağn	3
Bingöl	2
Bitlis	2 x
Diyarbakır	7 x
Elaziz	5 x
Hakkari	1
Mardin	7
Muş	2
Siirt	4
Tunceli	3
Urfa	6
Van	3
	45

Tarih yok

Tarih Cemiyeti – Fuat, Hikmet, H. Cemil.

Döviz işi: Pazartesi, Salı vekiller heyetine hazır.

Başvekilin gitmesi – Çarşamba akşam.

Rauf Bey'in işi olmamış. Olduğu gibi duruyor. Evvela Dahiliye'deki kaydın sebebini yerinden öğrenmek lazım.

Elimize para geçerse:

1. Hava meselesi:

8-10 meydan 6 milyon

24 makine 24 x 130.000

2. Harbiye mektep gemisi. Yunan gemisi Arisle nasıl?

[İnönü'nün "Rauf Bey'in işi" olarak söz ettiği 1926'da Ankara İstiklal Mahkemesi'nin Rauf Orbay hakkında giyaben vermiş olduğu mahkümiyet kararıdır. Rauf Orbay kararın ref'ini istemektedir. Sorun ancak Kastamonu'da ara seçimlerin yapıldığı 22 Ekim 1939'da giderilebilmiştir. Seçim günü CHP Genel Başkanvekili ve Başvekil Dr. Refik Saydam imzasıyla açıklanan CHP beyannamesinde şöyle denilmiştir: "Kastamonu Mebusu Hüsnü Açıksöz'ün ölümü dolayısıyla boşalan Kastamonu mebusluğuna, eski İstanbul mebusu, eski Başvekil Rauf Orbay'ın Genel Başkanlık Divanı'nca namzetliği kararlaştırılmıştır. Rauf Orbay hakkında evvelce İzmir [Ankara] İstiklal Mahkemesi tarafından verilmiş olan mahkûmiyet kararının ref'i için vaki müracaatı üzerine yapılmış olan hukuki tetkikte, araya girmiş olan umumi af kanunları, isnat olunan fiili bertaraf ettiği gibi, muhakemenin iadesini de gayri mümkün kılmış ve muhakeme iade edilebilseydi, beraatın muhakkak olacağı kanaatine varılmış olduğu görülmüştür. Sayın ikinci müntehiplere bildirir ve ilan ederim" (22 Ekim 1939 tarihli Ulus gazetesinden aktaran Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945), *Cilt 2, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, s. 108). Aynı gün yapılan seçimi Rauf Orbay kazanmıştır.]*

Tarih yok

Bitlis işi.

Tarih yok

Kalodi Laskâri İst. Meclis U. Azası olabilir.

Tarih yok

Necmettin Sahir

Fikret Atlı

Sami – Maliyeci

Enis Nazmi – Avukat

Tarih yok

Nutkumun çerçevesi:

İstanbullularla temaslarım.

İntibalar – Ne meseleler söylüyorlar.

Üniversiteliler – Teşekkür.

(Kastamonu seyahati)

Seyahatlerimin neticesine ne yapıyorum? Hayalat yapmayalım. Ama söylemek ve mevzubahis etmenin faydası.

Siyaset:

İntihap

Dahili politika

Harici politika: Teyakkuz. Milli umdeyi muhafaza – Bitaraflık – Sulhe yardım.

Dahili politika:

Din – laik (siyasi)·

Milliyetçi (kültürel)

Devletçi

Konuşma

Meclis – Matbuat

Milli devlet

Yeni cemiyet

Parti

Halkevleri

Tarih yok

1. Namzetlerin kendilerin verilmesi

a. Namzetler kimlerdir? Partiye müracaat edenler.

b. Vilayetler üç kısım.

I. İki misli namzet seçecekler. Kati namzedi biz tayin edeceğiz.

II. İki misli namzedi biz vereceğiz – Onlar kati seçecekler.

III.

a. Doğrudan doğruya namzet vereceğim.

b. Doğrudan doğruya intihap edecekler.

[İnönü burada 1939 milletvekili seçiminde uygulanacak esaslar üzerinde durmaktadır. Beşinci Türkiye Büyük Millet Meclisi 27 Ocak 1939'da son toplantısını yaparak seçimin yenilenmesine karar verdikten sonra, 10 Şubat'ta CHP'nin bütün illerden aday göstereceği, ama birkaç ilde de bağımsız adaylar için boş yer bırakacağı açıklandı. Şubat ayı ortalarında mebus adayı olmak isteğiyle partiye başvuranların sayısı birkaç bine ulaştı.

15-21 Mart tarihleri arasında ikinci seçmenler belirlendikten sonra, milletvekili aday listelerinin CHP yöneticilerinin ikinci seçmenlerle yapacağı görüşmelerden sonra açıklanacağı bildirildi. İkinci seçmenlerle görüşerek onların düşüncelerini sorma yöntemi tek parti dönemindeki seçimlerde ilk kez uygulamaya sokuluyordu. İsmet İnönü, 22 Mart'ta Ankara'da 28 ilin ikinci seçmenleriyle aday listeleri hakkında bir görüşme yaptı. (O zamanki toplam il sayısı 62 idi). Böylece, sınırlı da olsa, CHP yönetimi, tarihinde ilk kez milletvekili adayları konusunda parti tabanının da görüşlerini almış oluyordu.

1935'te benimsenen CHP tüzüğündeki ilgili madde uyarınca CHP genel başkanı, genel başkanvekili ve genel sekreterinden oluşan üç kişilik Genel Başkanlık Kurulu (Genbaşkur) 24 Mart'ta yaptığı toplantıdan sonra CHP'nin mebus adaylarını belirledi. Genbaşkur, seçimlerde 420 kişiyi CHP adayı olarak gösterirken, Afyon, Ankara, Eskişehir ve Niğde'de bağımsız adaylar için 4 kişilik yeri boş bıraktı.

26 Mart günü ikinci seçmenler oylarını kullandılar. Seçim sonucunda par-

tinin aday gösterdiği 420 kişi ile kendileri için boş yer ayrılan 4 bağımsız oybirliğiyle milletvekili seçildiler. Partinin kendi adayını göstermeyerek dolaylı olarak destek verdiği ve bu sayede milletvekili seçilen bağımsızların dördü de gayrimüslimdi (Berç Türker, Dr. Nikola Taptas, İstamat Özdamar ve Dr. Abravaya Marmaralı). Meclis'e seçilenlerin 14'ü kadındı. Bu sayı kadınların ilk kez görev aldığı 1935 seçimlerinden sonra oluşan beşinci Meclis'te 18 idi. Öte yandan, 1939 seçimi sonucunda, daha önceki Meclis'teki her 4 milletvekilinden biri, yeni Meclis'in dışında bırakılmış ve bazı eski muhaliflerin yanı sıra yeni yüzlere de milletvekilliği görevi verilmiştir. Buna karşılık, Atatürk'ün yakın çevresinde yer alan ve İnönü'ye karşı tavırlarıyla bilinen Kılıç Ali, Şükrü Kaya, Hasan Rıza Soyak, Recep Zühtü Soyak, Cevat Abbas Gürer, Tahsin Uzer, Hüsrev Gerede, Naşit Hakkı Uluğ gibi birçok ünlü isim Meclis dışında bırakılmıştır.

3 Nisan'da ilk toplantısını yapan Meclis, İsmet İnönü'yü ittifakla yeniden cumhurbaşkanı seçerken, İnönü'nün yeniden görev verdiği Refik Saydam da yeni kabinesini oluşturarak Meclis'ten güvenoyu aldı.]

11 Aralık Pazartesi

Bugün Rıza gelmiş. İyi bir ata bindim. Öğle yemeği Başvekil ile beraber.

Ordunun hazırlığı.

Londra'da müzakereler.

Malzeme.

Ticaret.

Maliye meselesi.

Abdülhalik Bey'le görüştüm. *[Meclis Reisi Abdülhalik Renda]*

Fethi Bey'e (okunamadı) davasında Celal Bayar Bey'in şikâyetinden bahsettim. Bir tazyik ve müdahale olmadığını ve olmayacağını söyledi.

Naci Tınaz hasta yatağından kalkıp gelmiş. *[Naci Tınaz, Milli Müdafaa Vekili.]*

Teşkilat meselesi

Akşam yemeğinde Mareşal ile beraber vekiller...

"İlkbahara hazır olalım. Londra müzakerelerini halledelim" esasında hülasa yaptım.

Saffet Arıkan, Nasuhi Baydar, Fikret Atlı, Kâzım Orbay beraber.

11 Aralık Pazartesi

Erzurum seyahati.

Saat 23.00 Ankara'dan hareket.

12 Aralık Salı

Şarkışla'ya varmadan Gemerek köyünü gördük. Büyük muhacir köyü olmuş. Bir tek ağaç yok. Suyu da yokmuş. Vali bu köyün halini tahkik edip avdette söyleyecek.

Sivas'ta gezinti.

Yarım çimento fabrikası. Halbuki ne kadar lazım!

Divriği'de Mümtaz Pş.

Çetinkaya istasyonu.

Mamur evlerde. Güzel bir manzara.

Soğuğa sormuşlar: Nerelisin? Erzurumluyum. Emme, çokluk Sivas'ta otururum. Beni orada da bulamazsanız, Yozgat'ta arayın.

13 Aralık Çarşamba

Saat 7. Sansa boğazında uyandım. Ortalıkta kar yok. Munzur dağları, Kop tarafları kesif kar. Karasu istasyonundan sonra kar mıntıkasına girdik.

Aşkale – Kalabalık, neşeli.

Benim Şark raporumu bir daha göreyim.

Korgeneral Mümtaz. Bana Erzurum'da kömür (linyit) istihlakını anlattı. Ağzı açık, aşağı cins, güç yanıyor, kokuyor. Kavurma çukuru, viran (galiba) müracaatı.

Bol işletilmiyor.

Balkaya mükemmel – Dekovil yapılmak lazım.

Kemah'taki de aşağı cins.

Linyit sarfı çok terakki etmiş. Daha geniş yardım yapabilmek.

Erzurum'a geliyoruz. S. 16'da muvasalat.

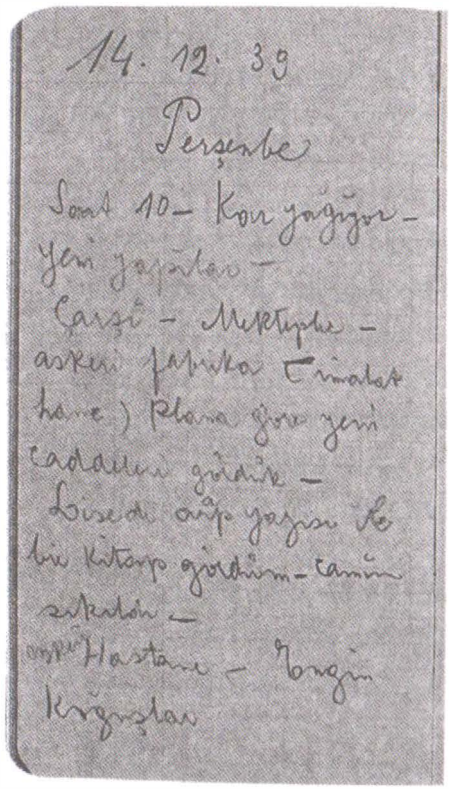
Karşılama.

Maiyet – Kolordu – Belediye.

Belediye reisinin evine gittik.

Çay içtik – İki kız çocuğu.

Akşam yemekte misafirler.

14. 12. 39
Perşembe
Saat 10 – Kar yağıyor –
Yeni yapılar –
Çarşı – Mektepler –
askeri fabrika (imalat
hane.) Plana göre yeni
caddeler gördük –
Lisede arap yazısı ile
bir kitap gördüm – canım
sıkıldı –
Hastane – Koğuş
koğuşlar

Elektrik bir motor – 200 PS.

Mütenasip cereyan – Dergi yanlış.

Mahrukat – Kömür derdi.

14 Aralık Perşembe

Saat 10 – Kar yağıyor.

Yeni yapılar – Çarşı – Mektepler – Askeri fabrika (imalathane).

Plana göre yeni caddeleri gördük.

Lisede Arap yazısı ile bir kitap gördüm – Canım sıkıldı.

Askeri hastane – Tanzim koğuşlar.

Orduevi briç – Evin kütüphanesi zayıf – Yardım düşüneçeğim.

Trabzonlular Bayburt'ta kalmışlar.

Erzurum – Yarım yapılar – Kalorifer devri – Kömürü herkes istiyor – Müşkülat çok – Yolları yapılırsa Erzurum toplanırmış – Yeni apartmanları ucuz ve tertipli yapmalı - Yarım binalar bitmeli - İnhisar binası, telgrafhane muvaffak olmuş - Müfettiş evi - Kolordu K. evi nispetsiz, büyük ve masraflı olacak.

Umumi müfettiş daireleri.

Trabzon'da - Mahrukat tahsisatı yok.

Kömür kavurma çukuru en iyisi (40 km. uzakta).

Kemah'takini bile yakıyorlar.

İktisadi mevzu: Hayvan ve yağ endüstrisi en tabiisi.

Deri sanayi ihtimalini Erzincan'da göreceğim.

Trikotaj bilmiyorlar. Sanat yeri olur.

Çarşı iyi.

Trahom mücadelesi lazım.

Kel çok gördüm. Tembih ettim.

Kömür için 1935'te ne yazmışım bakacağım.

İnşaat malzemesi işinde çok terakki var. Marsilya kiremidi en ucuz fiyatla yapılıyor. Tuğlası bol ve iyi - Sivas çimentosu şarkı ihya edecek - Dikkat!

15 Aralık Cuma

Saat 13 Erzincan - Çarşıda gezinti - Çamur, çamur...

Yanık kışla yapılmamış – 1 - 200.000 verilmediğinden.

Su: Nafia istasyona getirecek. Belediyeler bankasından 130.000 lira kadar istikraz edilip su tevzii yapılacak...

Elektrik parası var. Müteahhit bekleniyor.

Plan lazım - Nafia meşgul olacak.

4. Umumi Müfettişlik'te 50.000 liralık kararlaşmış. Yansı Bingöl'e, yarısı Erzincan ovasına. Posof taş döşemişler. 10.000 hariç - Posoflular bekliyorlarmış. Akif Eyidoğan (Sivas valisi) söyledi.

Bingöl vilayetinin merkezi Çapakçur'dan Genç merkezine (Darahini'ye) nakletmek mevzu bahis imiş. Bunun için veyahut bu meselede dahi vazıh olmak için Van Gölü'nden Erzurum'a giden güzergâhı keşfetmeli. Bu arzani hatta Elaziz nasıl bağlanacak meydana çıkarmalı.

Şarkta memur ve zabit evi - 5 milyon liralık ilk programı 4-5 senede halletmeye çalışmalı.

Erzincan'da tuğla gördüm. – Fakat yeni - Muvaffak olduğu daha belli değil - Kiremit yok - Eskiden her ikisi var demek.

Sanat ve teşebbüs meselesi.

Trahom % 50 (merkez) derecesinde olduğu için mücadele açılmıyor imiş.

Sokaklarını parke yapabilmek için 100.000 liralık bir yardım kâfi ve lazım.

Bu yapılırsa su ve elektriği ile beraber şehir birdenbire meydana gelir.

Dersim meselesi.

Bataklık meselesi.

Şimendifer meselesi ile esasen Erzincan meselesi hallolmuş. Halk memnun. Az bir hizmet kalmış. Ajans - Gazete gitmiyor. Elektrik lazım.

Burada da keli tembih ettim. Burada halk bana biraz daha temiz geldi.

130.000 su

140.000 elektrik (B. Bankasından istikraz olunacak)

100.000 yol (Şehir yolu)

(okunamadı) 50.000. Acep ne kadar para?

Memur ve subay evleri.

Meyve fidanlığı hakkında malumat: 4 senedir çalışılıyor. Önümüzdeki sene 17.000 fidan verilecekmiş. 200 küsur bin tevzie başlayacaklarmış. Bilhassa kay-

sı üzerine çalışacakmış. Bakalım - Tevzi olunacak fidanlar üç senede meyve vereceklermiş...

Kemah kömürü buraları için kıymetlidir. Müfettiş, Pertek ovasında da bir bizmuttan bahsetti. Tetkik

Kemah'ın Refahiye hattı Şebinkarahisar'a kadar bir mıntıka iskelesi olması gibi bir vaziyet beliriyor dediler. Yol bunu inkişaf ettirebilir.

Kemaliye ve Erzincan ovası muvasalası da mümkün. Eski servis yollarının dahi istifade mevzu olmasının çaresi bir hatıra.

İstasyonda mükellef memur evleri.

Plan işi - Alman mühendis olmaz. Alman ataşemiliter bir ay kadar evvel geçmiş. Mühendis bulmalı.

Bir ay evvel de İran'a gidiyorum diye geçmiş. Dersimliler 6 ay askerlik yaparlarmış. Bu süratle düzeltmeli.

Menfi rüesadan biri (Hapo) Kayseri'den kaçıp.Koçuşağı'na gitmiş. Kayseri'den kolay kaçılıyor. Seferberlikte Dersim (okunamadı) olabilir. Sabit jandarmayı şimdiden takviye etmeli.

(900'müş –1.400 olacak)

16 Aralık Cumartesi

Divriği. Kasabaya otomobil ile gidiş. Demir hakkında izahatı başmühendis Yusuf Gürata'dan aldık. İşini bilen iyi bir mühendis.

Divriği - Gürek istasyonlarında ve tepede 150.000 ton kadar hazır. Günde 200 T. sevk edebiliyorlar. Karabük istememiş. Yer yokmuş. (Karabük civarındaki istasyonlarda biriktirmek faydalı olmasın! Açıkta durmaktan cevhere bir şey olmazmış).

Gürek'te tepeye gittik. 35 milyon ton şimdiye kadar tespit olunan.

Akdağ'da (Maden tepesinin tam karşısında) da eser var imiş. Enstitü tetkikatına devam ediyormuş.

Cevher kâfi. Çıkarılması (yeni tesisat yapılıncaya kadar bile emniyette. Çok memnun oldum.

Saat 21. Sivas.

Vali konağı şirin küçük bir ev.

Samsa Boğazı.

Asma Boğazı.

Pingan Boğazı.

Cehennem Köprüsü.
Kemah şirin bir yer.

17 Aralık Pazar

Sivas.
- Şehrin planını tetkik.
- Mühendis Süreyya.
- Şehirde gezinti.
- Ordugâhta gezinti.
- Cer atölyesinde yemek nutuklar. Atölyeyi tetkik.
- Orduevinde çay – Oyunlar.

Bilardo.
Erzurum orduevi 1.000.
Erzincan orduevi 1.000.
Sivas orduevi 1.000.
Kışla yolu parke yapılacak (20.000).
Meydan cüruftan.
Çıtlık kömürü çok az. Keşf olunacak.
Hafik-sondaj - Mecitözü keşif.
İktisadi mevzular.
Sivas çimento fabrikası.

24 Aralık Pazar

Reşit'in ölümü.
Senenin son yarışı.

25 Aralık Pazartesi

İcra vekillerinde yazdığım raporu anlattım. İlaveten:

Karabük iki fırını. Sivas çimento fabrikasını iktisadi mesele olarak. Et, tereyağı, peynir, deri, trikotaj, frigorifik ile et nakli gibi meseleleri konuştum.

Merasim olmadığını, Kayseri, Malatya'da gündüz geçireceğimi, Sivas'a uğramayacağımı yazmalı.

Gündüz Mareşal'e gittim. Görüştük. Kânunusanide Rus baskınından sakınıyor. Yaza korkmuyor.

Akşama vekillere, reislere yemek

26 Aralık Salı

General Halis Bıyıktay'ın ölüm haberi.

Kayseri.

Derece (-24) kar, buz.

Vali konağı.

Tayyare fabrikası.

Müsteşar Zeki Doğan iyi şeyler anlattı. Halkevinde halk dertleri...

Yonca istasyonu.

Almanya'ya tohum ihraç ediyoruz - Yazık - 50 T. kilosu 70 kuruştan 35,000 lira. Memlekete kullandırsak kânımızın hesabı yok.

Dokuma fabrikasında yedek parçalan Ruslardan istiyorlarmış - Şimdi muntazaman cevap veriyorlarmış. Makinalann revizyonu için bir mühendis istemişler. Aylardan beri cevap vermedikleri halde bir ay evvel bir mühendis göndermişler. Gelip gitmiş.

Kadınlar çok kapalı. Halkevinde çok söylendim.

Fabrika da kadın işçilere rağbet etmiyormuş.

İş kanunu sebebiyle –

Yollan parkeliyorlar - Tamamlayacaklar.

Mühim mesele Kız Enstitüsü. Akşam kurslan var. Rağbette.

Kız enstitüleri çok mühim.

Sivas saat 18.35.

Soğuk. Beyaz her taraf. Kayak sporu varmış.

27 Aralık Çarşamba

Malatya'ya saat dokuzda çıktık. Eski Hükümet konağı. Yeni meydan. Yeni Hükümet Konağı üç senedir yapılıyor.

Çabuk bitmeli. Yeni belediye dairesi güzel.

Lisede müze işi.

Kışlada bir nefer.

Kaldınmlan yapacaklar.

Fabrikaları Dokuma.

İnhisarlar - Doğu cigarası.

Babamın, oğlumun mezan.

İstasyondan 15.30'da hareket, 19.30'da Elazığ.

Akşam hep Erzurum'a hareketle meşgul olduk.

[İnönü'nün doğu illerindeki bu incelemeleri sırasında, 27 Aralık 1939'da sabaha karşı saat 2'de, Erzincan ve çevresinde Richter ölçeğine göre 8 şiddetinde bir deprem oldu. Deprem Amasya, Tokat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kayseri, Samsun ve Ordu illerinde etkili oldu. Yerleşmelerin kırık fay hattı üzerinde oluşu, konutların depreme dayanıklı olmaması ve depremin gece yarısı meydana gelmesi can kaybı ve yıkımı büyük boyutlara ulaştırdı. Bu büyük doğal felaket sonucunda 32.962 kişi yaşamını yitirirken, yaralı sayısı yüz bini aştı. 116 bin bina yıkılırken Erzincan haritadan tamamen silindi. Erzincan depremi, bu özellikleriyle, son çağda yeryüzünde görülen 15 büyük depremden biri olarak tarihe geçti. Depremin hemen ardından bütün ülkede ulusal yas ilan edildi ve geniş çaplı bir yardım kampanyası başlatıldı. Yabancı ülkeler de felaketzedelere yardımda bulunabilmek üzere harekete geçti. Yardım ekipleri, çevreyle ilişkisi tamamen kesilen Erzincan'a, depremden ancak üç gün sonra ulaşabildi ve yaralılar çevre illere aktarıldı. 1939'dan sonra, depremler nedeniyle yeri sürekli değişen kentin, demiryolunun kuzeyinde bulunan Keşiş Dağı'nın eteklerine doğru gelişmesine izin verildi. Jeolog raporlarıyla demiryolu ile Karasu Irmağı arasındaki ovalık alanda yerleşim yasaklandı.]

28 Aralık Perşembe

9'da resmen Elazığ'a çıktık. Her tarafı gezdim.

Enteresan şeyler:

Yeni müfettişlik binası, Kız Enstitüsü (binası en iyi talebesi az) ve Dersimli kız talebeler.

Kar yağıyor.

Erzincan hareketinin geniş bir mıntıka hareketinin bir parçası olduğu anlaşıldı.

Öğleden sonra saat 14'te Diyarbakır'a hareket.

Alpdoğan ve Orbay Erzincan'a gittiler. Biz akşam Diyarbakır'a vardık. Yolda Özmen'le bilhassa muhacir, temsil, kültür işleri üzerine görüştük.

Binada 17 milyon lira ile 24.000 ailenin iskânı hazırlanmış. Fena olan iskân idaremizin 15 milyon lira borcu olmasıdır.

İskân ve temsil işleriyle mütemadiyen uğraşmak lazım. (100 milyon liralık bir program yapmalı).

[Hüseyin Abdullah Alpdoğan, Tunceli askeri valisi. Abidin Özmen, Birinci Umumi Müfettiş.]

29 Aralık Cuma

9'da Diyarbakır'a resmen çıktık.

Diyarbakır hiçbir zaman bu kadar temiz ve mamur olmamıştır.

Şehrin dışı yahut dış şehir geniş ve boş – Burası az çok dolmadan yürümez.

Hiçbir şehrimizde iskân bu kadar dar ve evler o kadar az değil.

Valinin dediğine göre bir eve 22 nüfus düşüyor!!

Tayyare alayının meydanı çamur. İnmek, binmek yok. Kışın sefer olursa ne olacak?

Çok gezdim.

Canik'te hamam hikâyesi: Hazine hususi idareye, idare hususi bir şirkete satmış – İktisat vekâleti mekruf maden sayarak mülkiyeti kabul etmemiş. Netice-de hamam bakılmıyor – işlemiyor.

Zabit ve (okunamadı)

Kaza ve vilayet merkezlerinin Türk (okunamadı) haline getirilmesi çok mühim.

Mektepler çok az.

Halkevi halkın sinema yeri olmuş.

Eski halkevi güzel bir kütüphane.

Dikkat! Lisede kız ve erkekler beraber. Lisede beraberlik görülmemiş şey!

Saat 18'de umumi müfettişlikte çay-kabul. Yerli aileler de var ve çok güzel.

Bitlis demiryolu için Nafia'nın derhal emir vermesi lazım. İşe başlandığından itibaren 2 sene lazım Tatvan'a.

Bir muhacir köyüne götüremediler. Yol yokmuş.

Orman müfettişi geldi. Adı ...

Saat 19'da Osmaniye'ye hareket.

30 Aralık Cumartesi

Geceyi (Argani yani Osmaniye'de) geçirdik. Buradan da Çermik'e yol yok. Türkkaya bakılmıyor.

Saat 9'da Maden.

Maden merkezine çıktık. Hani'de çalışılıyor. Sonra tesisatı gördük. 1937'den itibaren yapmaya başlamışlar. (Çok yazık. Almanlarla İş Bankası bu teehhürün sebebidir. Vaygelt filan hep yalnız. Cevher ihracını isterlerdi)

Eksikler:

Toz cevherin istifadesiz kalan yarısından da bakır çıkarmak için tesisat = ag-loriration diyor.

Elektrolya tesisatı. Bugünkü kuvve-i muharrike ile ancak 2.000 T. Elektrolisden bahsettiler. Elektrolis bakın elde etmeden ihraç fiyatından çok ziyan ediyoruz (fark soracağım). Sonra çıkan bakırdan blister bakın diyor – kullanamıyoruz.

(Mühendis mukavemeti az). Evvela anot bakır olmak üzere yapmak, sonra Kınkkale'de tasfiye ederek kullanabiliriz diyor.

Mühendis bir tesisatı 2 milyon lira tahmin ediyor.

Bugünkü haliyle işlemek için eksikleri:

Magnesic tuğlasıdır. Çok lazım. Yoksa potalar işlemez.

Yedek edevat noksanı var.

Saat 13'te hareket.

Başmühendis Naim Kromer.

Mühendis Kemal Özyurt.

İzale mühendisi – Aslı çelik – Mühendis Betin. Aslı kimyager, şimdi izale mühendisi.

Bir de Fransız mühendis var.

Şimdiye kadar zannettiğimiz gibi elektrik çeliği bizi yüksek finn çeliğinden müstağni kılmaz.

Buradan demir atölyeleri.

Maden kömürü de işliyor. Ağaç kömürü ile farkını sordum. Maden kömürü için kuvvetli körük lazım.

Burada da mesken tertibatı kuvvetli.

Argani'de bugün 200.000 T. halis cevher tahmin ediyorlar (20 senelik iş). Fakat başmühendis burada ve etrafta muhakkak daha fazla var diyor. Esaslı keşif yok.

Bizim senelik bakır ihtiyacımız nedir?

31 Aralık Pazar

Saat 13'e doğru Erzincan.

On beş gün evvel gördüğüm şehir nerede? Baştanbaşa harabe.

Halk meydanda, sokaklar mezarlık. Dahiliye ve Sıhhiye vekilleri, Ordu Müfettişi ve 4. U. Müfettişi.

[Dahiliye Vekili, Faik Öztrak; Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili, Hulusi Alataş.]

1940

1 Ocak Pazartesi

Sabah Saat 8'de Sivas. Vali ile görüştüm. Trende beyanname yazdım.

Saat 13'e doğru Turhal.

Saat 14'e doğru Tokat.

Harap olan yerler inşaat hatası zannını veriyor.

Doğru Niksar'a hareket.

Sislibel.

Uçurum aşağı.

Kelkit ırmağının köprüsü – Yaya.

Niksar – Gürültülü, perişan bir muhit.

Validen şikâyet.

Gece avdet.

Amasya'ya hareket.

2 Ocak Salı

Saat 9'da Amasya.

Malumat – Zelzele

Ezine Pazar muhitinde tanzim edilmiş. Şehirde eski camiler harap. Amasya çok geri yerlerimizden.

Demiryolu bozuk. Yol bozuk

Erbaa'ya gitmeye imkân yok. Erbaalılarla görüştüm.

Turhal'a avdet.

Dahiliye Vekili ile görüştüm.

Sivas'a doğru – Vadide meyve ağaçlan hep bücür.

Sivas'a geliyoruz. Hava tekrar karlı.

3 Ocak Çarşamba

Ankara.

Gar'da izahat verdim.

10 Şubat

Yüksek Müdafaa Meclisi.

Seyahat.

Bitlis hattı.

Nafia'nın Fransız sermayesi teşebbüsü.

Saraçoğlu'nun raporu.

Demir – çelik – kömür – askeri fabrikalar – donmuş krediler.

Bugün kâtib-i umumi ile.

[Şükrü Saraçoğlu, Hariciye Vekili.]

12 Şubat

Gl. Naci Tınaz'la.

[Eski Jandarma Genel Komutanı, 1939 başından beri Bursa Milletvekili ve Milli Müdafaa Vekili.]

4 Nisan

Kartal'da.

Salim İstanbul'da oturuyormuş. Stajyer olarak gelmiş. Haziranda komiser olacakmış.

Ankara polis müdürlüğü birinci şubesi idare ediyormuş.

Başvekil'e:

– Yukarıdaki hikâye (B. Rauf Orbay)

– G. Naci Tınaz'a altı ay kadar bakmalı – Avrupa'ya göndermeli.

[Milli Müdafaa Vekili Naci Tınaz sağlık sorunları nedeniyle 4 Nisan 1940'ta görevinden ayrıldı, yerine Saffet Arıkan atandı.]

Tarih yok

– Halkevleri idare heyetleri ile temas. Faaliyetlerine dair. Seyahatlerinde onlara (okunamadı) yaptıracağım.

– Parti müfettişleri görüşeceğim.

– Köy mekteplerini takip edeceğim.

– Hava meydanları. Bu meydanlar için demir ağ meselesini takip edeceğim.

– Trakya tahkimatı.

– Yeni kolordu kumandanlarının sicilleri.

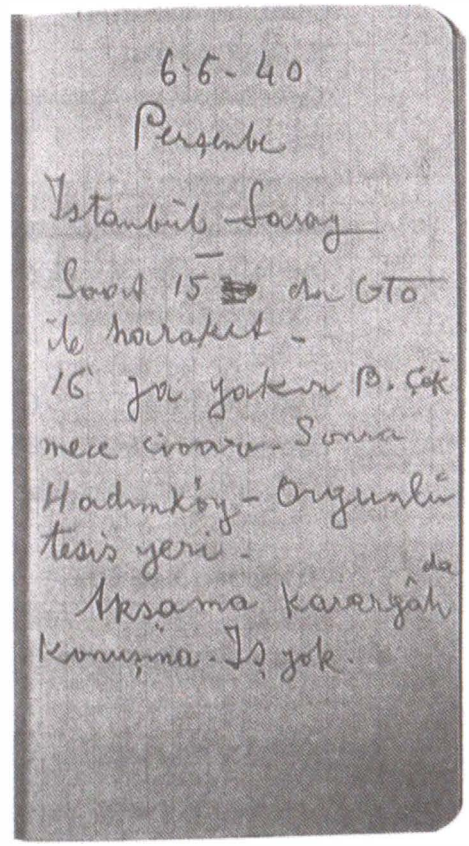
– Yeni hava toplarının talim terbiyesi.

Erdal'ın hastalığı 19.3.40

23 Mart xx

26 Nisan xx

25 Mayıs xx

5 Haziran Çarşamba

Ankara'dan hareket. Bugün Alman umumi taarruz günü.

Akşam yemeğinden sonra sofrada vaziyet üzerine konuşma ve bir sınıf silah altına alma karan.

[İnönü Trakya'da incelemelerde bulunmak üzere İstanbul'a hareket etmiştir.]

6 Haziran Perşembe

İstanbul – Saray.

Saat 15'te oto ile hareket.

16'ya yakın B. Çekmece civan – Sonra Hadımköy – Orgunlu tesis yeri.

Akşama karargâhta konuşma. İş yok.

7 Haziran Cuma

Şiddetli yağmur. Bir yere gidilmez. Öğleden sonra trenle Çorlu'ya hareket. Saat 17'yi geçerken varış. Tayyare meydanı – Hastane.

Gnl. Omurtak son askeri tertipten pek memnun. *[Orgeneral Salih Omurtak.]*

Yağmur devamda.

Fransızlar hep iyi muharebe ediyor görünüyorlar.

8 Haziran Cumartesi

Tekirdağ'a hareket.

Yat ile Gelibolu'ya – Demirkapı'ya – Mevzileri geziş.

Tank müdafaası.

Gece müdafaası.

Şimdiden asker müdafaa kumandasının teşkili.

General Muzaffer (soyadı okunamadı).

Akşam yatla Çanakkale.

9 Haziran Pazar

Öğleyin çıkış. Ordu evinde yemek. Turgut bataryası – Atış.

24'lük obüs bataryası – Atış - Yatla avdet.

10 Haziran Pazartesi

Tekirdağ – Vali evinde Atatürk'ün resmi ile benim resmimi düzeltme.

Muratlı – Köyün traktörü – harman makinesi.

Ankara Valisi Nevzat Tandoğan ile. (İnönü Vakfı Arşivi)

Trenle Kırklareli – Yağmur.
Oto ile Edirne – Dirik evi.
General Muğlalı ile Bulgar konusu üzerine konuşma.
İtalya'nın Müttefiklere ilan-ı harbi.
Başvekil çağırıyor. Ertesi gün süvari fırkasını görmekten sarfınazar.
Hemen oto ile Kırklareli'ne dönüş. Trenle İstanbul.

11 Haziran Salı

Sirkeci – Motorla Boğaziçi'nde dolaşma.
Saat 11 Haydarpaşa'dan hareket. Yolda seferberlik tertibatı görüşüldü.

1941

29 Ocak Çarşamba

Saat 23'te Erzurum'a doğru hareket.

Fethi B. hastalığının geçmediğinden bahsetmiş. İstanbul'a - İzin - Rauf B. - Hulusi Alataş - Hüseyin Çakır – Atıf.

[Adliye Vekili Ali Fethi Okyar sağlık sorunu nedeniyle bakanlık görevini daha fazla sürdüremedi, yerine 12 Mart 1941'de Hasan Menemencioğlu atandı. Rauf Bey, Kastamonu Milletvekili Rauf Orbay; Hulusi Alataş Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili; Hüseyin Hüsnü Çakır Nafia Vekili.]

30 Ocak Perşembe

Saat 10 Kayseri - 26 derece. Yaya yolda gezdik.

S. 16 Sivas – Karlı, soğuk - Orduevi - Kız enstitüsü – çay - Gemerek su borusu için valiyi şiddetle tekdir.

Ermeni meselesi - Valiye bir şey söylemek lazım. Merak ediyor.

S. 18 hareket

S. 21.30 Çankaya'da Orgeneral Orbay. *[Kâzım Orbay]*

31 Ocak Cuma

S. 08.30 Erzincan - Bir saat yaya gezdik. Korgeneral Mümtaz orada. Yeni Erzincan - Yollar esas.

S. 09.30 Hareket. Briç.

S. 16.30 Erzurum - Kar – Karargâhlan ziyaret - Gece tren.

Kars'a gidemeyeceğiz. Tipi olursa günlerce yolda kalmak ihtimali varmış!

Demiryolu yapılmıyormuş niçin?

Erzurum şehri yol meselesi - Otel orduya verilecek, güzel ordu evi olacak.

Erzurum'da 150 evlik bir kooperatif meselesi.

Kışlalar asker iyi.

67. fırkanın toplarıyla meşgul olmalı. Askeri daha iyi giydirmek. Erzurum'a mahsus.

Yeni tezgâhlar en iyi Erzurum'da kullanılıyor.

Erzurum valisi (eski Karaköse'den gelen) iyi.

Parti müfettişi Doktor iyi.

Kürtler iyi. Mektep meselesi.

[CHP'nin Erzurum Parti Müfettişi Ordu Milletvekili Dr. Vehbi Demir'dir.]

1 Şubat Cumartesi

S. 11.00 Yakutiye - Merkez kışlaları - Kars kapısı.

S. 16 Kayak ekibi. Kayak tezgâhı kurulması.

B.T. genel direktörüne teşekkür ve direktif.

Sonra müfettiş evinde satranç.

Gece kostümlü balo.

Fevkalade güzel gece.

Milli oyunlar.

İki nişanlı kız. Hediye.

2 Şubat Pazar

S. 11. Hareket - Aşkale güzel - Yeşil ot İstanbul'a sevk olunuyor - Erzincan - Gece telgraflar.

Albay Pülümür'deki bir taburunu üç aydan beri görmemiş. İhtar ettim.

3 Şubat Pazartesi

Kemah'ta Ankara'nın telgrafları - İngiliz başvekili bana mesaj yazmış – Almanlar Bulgaristan'a girmekte imişler.

Diyarbakır Tayyare meydanı.

4 Şubat Salı

Çınar merkezi Hani Akpınar'da muhacir köyü.

Trende Bismil köyler. Öğleden sonra.

Saat 12.30'dan 13.30'a kadar askerleri kışlalan gördüm.

[Şubat ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

İngiliz Hariciye Nazın Eden Ankara'da.

25 Nisan Cuma

Bu akşam saat 23'te İzmir'e hareket.

Öğle yemeğinde Saraçoğlu ve Menemencioğlu ile Mareşal'i gördüm. Sıkıntılı idi.

Ayrılırken B. Abdülhalik Renda ile görüştüm. Ankara'nın hava bombardımanında ne yapacağımızı konuştuk. Ankara'daki çocuklan nakletmek lazım.

[Şükrü Saraçoğlu, Hariciye Vekili; Numan Menemencioğlu, Hariciye Vekâleti Genel Sekreteri; Mareşal, Genelkurmay Başmanı Fevzi Çakmak; Abdülhalik Renda, TBMM Reisi.]

26 Nisan Cumartesi

Saat 9 Eskişehir tayyare meydanı. Mektep ve alay sığmıyor. Mektep Diyarbakır'a kalkacak. Alay 36 uçtu. %50 kendi yanında yedeği varmış. Dışardan malzeme gelmiyormuş.

Kütahya'da 4. alay Hakkı Akkuş Pzl Moran.

Kütahya şehri.

Afyon'dan geçiş.

27 Nisan Pazar

Saat 8 Manisa.

Saat 10 İzmir.

8. alay – Hak.

Kadifekale.

Akşam suare.

Gece Abdurrahman Nafiz. *[2. Ordu müfettişi Abdurrahman Nafiz Gürman.]*

28 Nisan Pazartesi

Vilayet - Ordu - Belediye -Parti - Halkevi - Vali konağı - Partide konuşma.

Belediye reisi mebus olmak istiyor.

Pasif korunma için vali para istiyor. Bazı ahvalde salahiyet istiyor.

29 Nisan Salı

Sabah saat 10. Balıkesir'e. Yeni vilayet. Belediye ve saire - Park.

Saat 14.45 oto ile hareket - Akşam 19.15 Çanakkale - General Baki. Korgeneral Yamut - Yat

[Orgeneral Nuri Yamut daha sonra, 1950-1954 arasında Genelkurmay Başkanlığı görevinde bulunmuş, 1954'ten 1960'a kadar DP'den İstanbul milletvekili seçilmiş, 27 Mayıs'tan sonra Yassıada'da yargılanmıştır. Yargılanması sırasında rahatsızlanan Yamut dava sonuçlanmadan 1961'de ölmüştür.]

30 Nisan Çarşamba

Saat 9 Gelibolu.

Demirkapı mevziini dolaştım. Birinci hat çıkmış.

İlerideki 32 ve 66'ıncı gelip ikmal etmeleri lazım. 16'da veda - Yat ile İstanbul'a hareket.

Saat 23 Dolmabahçe – Ömer.

1 Mayıs Perşembe

İstanbul'da.

Akşam Ömer'i Haydarpaşa'ya götürdüm.

4 Mayıs Pazar

III. mıntıkası.

İleri-gerisi.

Küçükçekmece köprüsü.

Eski mağara.

Şamlar şimalinde su bendi.

Şamlar köyünün çayırlık meselesi - İstanbul valisine talimat verdim.

Hitler'in nutku.

5 Mayıs Pazartesi

Hitler'in nutku ilk tafsilat.

Büyük Çekmece Tahkimat komutanlığı - Kemal Balıkesirli.

Dört gündür gördüklerini hülasa – notlar.

Yazmayacağım. Anlatacağım.
Sakız adasının işgali.
Irak harbi devam ediyor.

6 Mayıs Salı

Saray'da. Yağmurlu hava. Akşama Fahrettin Altay'ın evinde. Gece Ankara'ya hareket. Ömer'e veda. Abdürrezzak'ı gördüm iyice.

7 Mayıs Çarşamba

Ankara'ya avdet. Öğleyin başvekil, Saraçoğlu, Mareşal yemekte.
İkindi, Mareşal - Başvekil
Ankan'a notlarım. Yeni tedbirleri söyledim. Bir karara bağlandı.

[Arıkan, Milli Müdafaa Vekili Saffet Arıkan.]

12 Mayıs Pazartesi

Bugün Karabekir öğle yemeğinde. Sonra satranç oynadık.
Papen geldi.
Hes kaçmış.

[Karabekir, İstanbul Milletvekili Kâzım Karabekir. Almanya'nın Ankara Büyükelçisi von Papen.]

13 Mayıs Salı

Papen ile Saraçoğlu görüştüler. Her şey iyiye benziyor. Yalnız Irak'a cephane naklini isteyeceklermiş. Bakalım.
Bana Hitler'den yeni mektup getirmiş.
Hanımın dişine ameliyat.

[Papen'in Türkiye'nin Hariciye Vekâleti yetkilileriyle başlattığı bu temaslar sonucunda 18 Haziran 1941'de Türk-Alman Saldırmazlık Antlaşması imzalanacaktır. Almanya, Irak'ta bir hükümet darbesiyle iktidarı ele geçiren Almanya taraftarı Raşit Ali Geylani'ye Türkiye üzerinden askeri malzeme göndermek istiyordu. Türkiye bu öneri ve isteği reddetti.]

14 Mayıs Çarşamba

Papen'i öğleden sonra kabul ettim. (Yarın kabul edecektim. Tekrar rica etmiş. Hariciye istedi). Beyanatı, teklifi, mektubu malum.

16 Mayıs Cuma

Bugün Papen, Saracoğlu'yla dairede görüşmüşler. Daha kolay anlattı.

17 Mayıs Cumartesi

Bu akşam Saraçoğlu İngiliz sefiri ile Anadolu Kulübü'nde görüştü - Almanya ile bitaraflık meselesini açtı.

18 Mayıs Pazar

At yarışları güzel oldu.

19 Mayıs Pazartesi

Bayram güzel oldu.
Cigara tekrar kesildi.

20 Mayıs Salı

Girit muharebesi başladı.

22 Mayıs Perşembe

Mareşal Saat 22'de teftiş seyahatine çıkabildi.

23 Mayıs Cuma

Bugün İngilizler cevaplarını verdiler. Almanlar projelerini verdiler.
Üç nokta: İnterets, cephane geçişi, gazete.
Akşam Ankan, Salih Paşa, Seyfi Pş., Meclis erkânı.

24 Mayıs Cumartesi

İngilizler tekrar cevap verdiler – Menfi.

25 Mayıs Pazar

At yarışları.

26 Mayıs Pazartesi

Bu gün Numan, Papen ile resmi müzakereye başladılar - Şimdilik iyi.

Barajda Su İşleri U. Müdürü ile görüştüm:

1- Yeni su programı - Maliye Vekili ile.

2- Bir motor sanat mektebi.

İngilizlere, konuşmakta olduğumuzdan bahsetmek lazım değil mi?

27 Mayıs Salı

Papen müzakeresi cephane çıkmazında dayandı.

Berlin ile muhabere.

31 Mayıs Cumartesi

Divan azasına akşam yemeği.

Tenis maçlan.

Futbol maçlan.

[Mayıs ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

Şemsettin Günaltay ile Diyanet İşleri meselesini görüştük. İzmirli İ. Hakkı üzerinde kaldık Kendisi Lozan'da fizik tahsil etmiş. (Nereli kendisi?)

[Şemsettin Günaltay, Sivas Milletvekili.]

1 Haziran Pazar

At yanşlan.

Sonra atlı kulüp.

Anadolu Kulübü.

2 Haziran Pazartesi

Yann Papen görüşecekmiş.

3 Haziran Salı

Papen cevap getirdi. Cephane işinden vazgeçiyorlar. Diğer maddelere de bir iki güne kadar cevap verecekler. Umumi surette tasvip etmişler. Partide uzun münakaşalar.

4 Haziran Çarşamba

Gece (21.30) Konya'ya hareket.

Saraçoğlu s. 19.15'te Papen ile görüştü. Papen yeni bir proje verdi. Eski projelerini geri aldı gibi bir şey. Brener de İtalya ile görüştükten sonra mı bu yeni vaziyet!

Bakalım Alman müzakeresinden ne çıkacak!

5 Haziran Perşembe

Afyon saat 9. Yağmur geliyormuş. Akşehir, istasyon yolu tozlu. Konya valisine söyledim, yapacak.

Konya saat 15.30. Kalabalık - yağmur. Halk neşeli.

Şehrin imar planı yapılıyor imiş. Takip edelim.

Kütüphane, Alaattin tepesi, Kız Akşam Sanat Okulu, Nakliye Okulu. Orduevinde akşam yemeği.

6 Haziran Cuma

Konya'da - Saat 12'ye kadar.

Kuleli Lisesi, askeri ortaokul, Meram'da - Vali evi. Öğleyin hareket.

Karaman Halkevi (takdir görmüş). Kale güzel bir eser.

Binicilik Mektebi (iki tavla, bir garaj, bir hamam yapılacak imiş. Bir de kapalı manej lazım. Araziden şikâyetçiler. Ekip dağılıyor.

Ereğli fabrika. Ancak bir ayda düzelecek. Şehir - Kışlada kervansaray.

Ulukışla - Öküz Memet Pş. kervansarayı.

Şehir istasyona iniyor.

7 Haziran Cumartesi

Niğde - Şehir iyileşiyor. Baraj (Kebere).

İmar edilecek arazi askerler tarafından istimlak edilmeyeceğinin ilanı. Arazinin tevzii. Diğer barajın yapılması. Meyve mıntıkası olabilir (diğer büyük baraj) – Fidanlık.

Kayseri.

Tayyare fabrikası müdürü yarbay Avni ile görüştüm. Aşırı kurumun sebebi talim terbiye eksiğidir.

Bez fabrikası. Amelenin hali pek fena. Tel makinası yapılıyor.

8 Haziran Pazar

Sabah avdet. Yanş.

9 Haziran Pazartesi

Polatlı Topçu Atış Mektebi.

Polatlı - Haymana – Ankara.

10 Haziran Salı

İstirahat.

11 Haziran Çarşamba

Çankırı - Arıkan'la beraber atış mektebini, yeni planlan gördük.

Avdette Alman sefirinin tazyikini haber aldık.

Muahedede rezervi kabul etmiyorlar. Bırakalım diyorlar. Uzun konuşmadan sonra rezervsiz yeni bir formül teklifine karar verdik.

12 Haziran Perşembe

Bugün Alman sefirine cevap verildi. Adam nihayette rezerv kabul edilirse metinlerini aynen kabul eder misiniz diye sormuş. Evet demişler (bizimkiler).

13 Haziran Cuma

Bugün Muhittin Birgen mebusluktan sakıt oldu.

Almanlar müracaat ederek rezervi kabul ettiler ve bu akşam muvafakat istediler. Evde davet. Heyeti vekile - Muvafakat. İngiliz sefirini haberdar ettik. Zor olmamış – Şaşırmış.

[Muhittin Birgen Mardin Milletvekili idi. Milletvekilliği düşürüldü.]

14 Haziran Cumartesi

Sabahleyin Papen ile Numan metinde mutabık oldular. Üç gün sonra imza için salahiyet isteyecek!

15 Haziran Pazar

At yanşı - Gazi koşusu.

İngiliz sefiri konuşmuş.
Rus-Alman harbini üç dört günlük mesele sanıyorlarmış!

16 Haziran Pazartesi
Almanlardan cevap yok!

17 Haziran Salı
Almanlar cevap verdiler.
Muahede parafe edildi. Yann imzalanacak!

18 Haziran Çarşamba
Saat 17. Fırka grubu. Saat 21 Almanya ile dostluk muahedesi imza edildi.

[Ankara'da imzalanan Türk-Alman Saldırmazlık Antlaşmasını Türkiye adına Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu, Almanya adına Büyükelçi von Papen imzaladı. Antlaşmanın giriş kısmında yer alan bir hükümle, Türkiye'nin daha önce üstlendiği uluslararası yükümlülükler saklı tutuldu. Antlaşmaya göre iki devlet, birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstermeyi ve birbirlerine saldırmamayı taahhüt ediyorlardı. Ayrıca, iki devletin, daha sonra ortaya çıkacak sorunları çözmek için birbirlerine dostça danışacakları öngörülüyordu. Antlaşma Türkiye'ye zaman kazandırırken, Almanya'nın Türkiye üzerinden Kafkasya ve Ortadoğu'ya uzanmasını da engelledi.]

19 Haziran Perşembe
Bugün Dil Cemiyeti'ne gittim.

20 Haziran Cuma
Mecliste Tarih Cemiyeti.
Yalova'ya hareket. Saat 22.00.

21 Haziran Cumartesi
Sabah Saat 10. Derince'den Savarona. Akşam Saat 16.00 Yalova.

22 Haziran Pazar

Sabaha karşı Almanlar Ruslara harp ilan etmişler.

28 Haziran Cumartesi

Savarona ile Derince'ye hareket. Gölcük'te duruş.
Saat 22.45'te Ankara'ya hareket.

29 Haziran Pazar

Ankara Saat 10.30.

4 Temmuz Cuma

Meclisin tatili.

7 Temmuz Pazartesi

Akşam hareket.

8 Temmuz Salı

Karabük.

9 Temmuz Çarşamba

Sivas çimento fabrikası.
Orbay.

10 Temmuz Perşembe

Sivas. Cer atölyesi. Köy dokuma tezgâhları.

11 Temmuz Cuma

Kırıkkale.
Ankara.
Başvekil hasta.

12 Temmuz Cumartesi

Mareşal ile görüştüm. Kulüp.
Başvekil ile beraber hareket.

13 Temmuz Pazar

İzmit –Yalova.

14 Temmuz Pazartesi

Florya.

21 Temmuz Pazartesi

Yatla Moda.

Abdülhalik Beyler - Başvekil Saydam'ı aldık. Gece Marmara Adası.

22 Temmuz Salı

Saat 16 Gelibolu.

Gece kumandanlar ve kurmay subaylarla konferans – Yemek.

23 Temmuz Çarşamba

Saat 09.30. Gelibolu'ya çıkış. Bolayır ve Demirkapı mevzilerini geziş. Hep el ile çalışıyorlar.

24 Temmuz Perşembe

Sabah Fürye misafirlere veda.

25 Temmuz Cuma

Saat 16. Poz vermeye başladım. Herr Belling.

Celal Bayar - Muammer Eriş ziyarete geldiler.

Gece Saraçoğlu.

[Celal Bayar İzmir, Muammer Eriş Ankara Milletvekili.]

26 Temmuz Cumartesi

Refik Girit Erzurum'dan gelmiş.

28 Temmuz Pazartesi

Hasan Ali Yücel.

Cemil Bilsel.

Halil (edebiyat dekanı) Mükrimin.

Edebiyat Fakültesi hakkında konuşmalar.

Mükrimin, Selçuklu Tarihi'ni bir ay sonra basmayı, 1942 Ağustosuna kadar vermeyi taahhüt etti.

[Hasan Ali Yücel Maarif Vekili; Cemil Bilsel İstanbul Üniversitesi Rektörü.]

4 Ağustos Pazartesi

Gündüz Hadımköy. Gece Ankara'ya hareket.

Askerin ekmeğini kesmişler.

5 Ağustos Salı

Ankara.

Akşam vekiller yemekte.

7 Ağustos Perşembe

Ülkü üzerine konuşma.

N. Atuf Kansu.

F. Celâl Güven.

[Hasan Ferit Celâl Güven, İçel, Nafi Atuf Kansu Giresun Milletvekili. ("Ülkü", CHP'nin çıkarttığı bir dergidir.)]

8 Ağustos Cuma

Dil Kurumu - İmla

Maarif Vekili - Kutsi Tecer

9 Ağustos Cumartesi

Cigaranın bırakılması.

11 Ağustos Pazartesi

Teknik öğretim programına başladık.

12 Ağustos Salı

Teknik öğretim programı çalıştık. Yücel, Rüştü, Soley de bulundu.

13 Ağustos Çarşamba

Arıcılık.

14 Ağustos Perşembe

Bugün teknik öğretim programı tespit edildi gibi. Başvekil de gördü. Bakalım nasıl tahakkuk ettireceğiz. Gece Hasan Ali, Rüştü, Tankut, Dr. Soley yemekte.

15 Ağustos Cuma

Ömer'den mektup.

Karabük'ün yeni müdürü Sedat Etker, Burhan Zihni, Sırrı Day öğle yemeğinde.

[Trabzon Milletvekili Sırrı Day 31 Temmuz 1941'de Hüsnü Çakır'ın yerine İktisat Vekilliğine atanmıştır.]

25 Ağustos Pazartesi

İngiliz ve Rusların İran'a taarruzları.

28 Ağustos Perşembe

Ömer'in tayyare ile gelişi. Ankara'dan hareket.

Türk kuşu fabrikasını ziyaret.

Akşam B. Rüştü ile endüstri ihtiyacı üzerine uzun görüştük. 3 ayda, yani, Teşrinisani nihayetinde bir plan verecek.

29 Ağustos Cuma

Afyon - Vali Şefik Biçioğlu.

Maarif Mü. (Değerli bir adam).

Talebe pansiyonları - Mektep tahsilleri pek uzun.

30 Ağustos Cumartesi

Denizli – Lise - Halkevi. Pansiyon meselesi.

Nazilli - Fabrika - İşçisizlik meselesi - Sıtma.

Aydın - Sanat mektebi.

31 Ağustos Pazar

İzmir. Park. Akşam gazino.

1 Eylül Pazartesi

İzmir - Sanat mektebi - Kızılçullu Köy Enstitüsü.

Akşam yemeği Kadifekale.

2 Eylül Salı

İzmir – Manisa'ya hareket.

Manisa büsbütün değişmiş.

Kız enstitüsü.

Akşam İzmir orduevi.

3 Eylül Çarşamba

Sabah 8'de hareket.

Dikili – Burhaniye – Edremit.

Havran İv. boğazından Balıkesir.

Dikili'de bir piyade alayı.

Edremit'te diğer kıtalar.

Zeytin fidanlığı.

Ancılık.

Havran hattı.

4 Eylül Perşembe

Öğleye kadar Balıkesir.

Akşam kız sanat okulu.

Park - Ziraat fidanlığı.

Akşam Bursa.

Yolda iki fırka.

5 Eylül Cuma

Bursa.

Vilayet.

Merinos fabrikası.

Parti.

Öğleden sonra sanat mektebi.

Kız enstitüsü.

6 Eylül Cumartesi

Bursa.

Ziraat mektebi (lise).

Askeri lise.

Askeri lisenin fizik, kimya laboratuarı eksik – eski.

Mudanya - Yat – Florya.

Saat 20.

8 Eylül Pazartesi

Saat 8'de hareket.

Hadımköy - IV. Topçulara söylendim.

Arzani yol fena.

Saraçoğlu geldi.

9 Eylül Salı

Yassıviran.

Topçular yarı yarıya farklı.

10 Eylül Çarşamba

Boşdere.

Topçular.

Hamidiyeler.

11 Eylül Perşembe

Hadımköy.

Cephe.

Ahmet Paşalar.

Hamidiyeler'i uzaktan.

Otlukbayın.

Bağlık sırtı.

Öreünlü mıntıkası.

Subaşı köyünde öğle yemeği.

12 Eylül Cuma

Büyükçekmece'de General Balıkesirli.

İnsan.

Havale.

Benzin.

Lastik.

Çorlu - General Muğlalı.

Akşam – Sancaktepe'de yemek – Eğlenceler.

Uşak - İslamoğlu oyunu, Sepetçiler oyunu. İslamoğlu daha güzel.

13 Eylül Cumartesi

Hülasa:

Topçular – Aralar.

3. Hat.

4. Hat.

Yollar.

Terhis-asker mevcudu.

Akşama doğru Muhlis ile görüştüm.

Ağaçlar kitabı.

Toprak kanunu.

[Muhlis Erkmen Ziraat Vekili.]

14 Eylül Pazar

Salih Omurtak ile görüştüm. (Kemal Doğan için).

[11 Ağustos 1941'de vefat eden Ağrı Milletvekili Aziz İhsan Tav'dan boşalan TBMM üyeliği için ara seçim yapılmış ve seçimi kazanan Kemal Doğan'ın seçim mazbatası 7 Kasım 1941'de onaylanmıştır. Muhtemelen İnönü, Orgeneral Salih Omurtak'la Kemal Doğan'ın milletvekili seçilmesi konusunu görüşmüştür.]

15 Eylül Pazartesi

Sabah: Sanat mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi.

Öğleden sonra: Resim müzesi, Orman mektebi, laboratuar.
Akşam hareket.

16 Eylül Salı
Ankara.
Teknik öğretimi kanunlarını çalıştım.
Uzun parti.
Akşam vekiller ve reislerle yemek.

17 Eylül Çarşamba
Vekiller heyeti.

27 Eylül Cumartesi
Naim Hazım Onat'ın kitabı Nisan 1942'de basılmaya başlayacak.
(Dilmen, Tankut, Ömer Asım da var).
Toprak kanunu akşama.

11 Ekim Cumartesi
Ömer'e III. kızıl aşısı yapıldı. Saat 19'da İstanbul'a mektebe gönderdik. Hep beraber trene götürdük.
Saat 21'de Şark'a hareket.

12 Ekim Pazar
Sivas.

13 Ekim Pazartesi
Erzincan - Erzurum. Kooperatif evlerine yardım meselesi.
Trende yemek.

14 Ekim Salı
Sarıkamış - Kars.
Vali evinde kaldık.
General Gürler, General Akmanlar ile görüşme.
Yeni doğum askerlerin gelmesi, gitmesi.
Gece orduevinde tören. Karslıların milli oyunları. Çok güzel.

15 Ekim Çarşamba

Kars kışlaları – Güzel.

Kars Kalesi – Güzel.

Generallerin çocukları.

Selim mevzii yağmur.

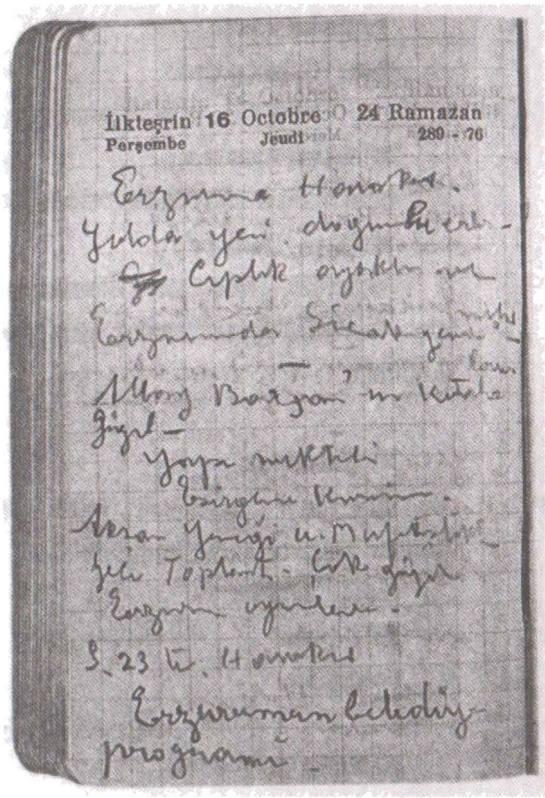
Gece Sarıkamış.

Halkevinde tören.

Sarıkamış.

Akşam – Kars.

Evlerin hikâyesi. Tamir meselesi.

16 Ekim Perşembe

Erzurum'a hareket.

Yolda yeni doğumlu erler. Çıplak ayaklı ve Erzurum'da sıcak yememişler.

Albay Barjan'ın kitapları güzel.

Yapı mektebi.

Esirgeme kurumu. Akşam yemeği U. Müfettişlik.

Gece toplantı. Çok güzel.

Erzurum oyunları.

S. 23'te hareket. Erzurum'un belediye programı.

17 Ekim Cuma

Erzincan. Kızılay mahallesinde evler bir oda. Vaskirt.

Kemah. Sarp boğazlar.

18 Ekim Cumartesi

Malatya - Lise - Hocaları yok.

Yurt - hastane.

Akçadağ. Hava – güzel. Köy Enstitüsü.

Yolda Alpdoğan.

19 Ekim Pazar

Saat 10. İskenderun.

20 Ekim Pazartesi

8'de hareket. Soğukoluk. Belen - Kaza olmak istiyor.

Antakya - Karşılama.

Mektepler - Hoca yok - Laboratuar yok - Geçen sene bir sınıf büyük okumamış - Yayladağı kazası (ordu). Yol - Taşkömürü – Hastane – eksik - Halkevi. Milli oyunlar.

21 Ekim Salı

Suveydiye'ye gidiş geliş. Müze - Mozaik. Fidanlık. Defne. Çağlayan. Fatikli. Rumlar. Selepius dağı - Su projesi.

Turat'ı gördüm.

Şehir planı.

Yorgunluk.

22 Ekim Çarşamba

Reyhaniye.

Kırkhan.

Belen. İskenderun.

Arsuz: Gidiş geliş

Adana'da senelik kirayı peşin alırlar.

Adana. Plan. Belediye işleri. Hilmi Uran ile.

[Hilmi Uran Adana (Seyhan) Milletvekili ve CHP Meclis Grup Başkanvekili.]

23 Ekim Perşembe

Ankara. Saat 12.30. Kayaş'ta başvekil. Bayan İnönü ve çocuklar.

25 Kasım Salı

Ankara'dan hareket.

26 Kasım Çarşamba
Tipili havada Karabük.
Çelik ocaklan işliyor. İnikat kalıplan dökülüyor.
Mr. Manok'la, diğer İngiliz'le görüşme.

27 Kasım Perşembe
Zonguldak.
Lise, maden mektebi.
İşletme, işçi evleri.
Yemekleri çok iyi.
Direk nakliye.

28 Kasım Cuma
Karabük. rainment
Otomobiller, ustalar gelmiş. Boş evler kiralanmış.
Safranbolu.
İnşaat programı. Sülfirik asit, ateş tuğlası, su tesisatı, sedde.
Geçimsizlik.

29 Kasım Cumartesi
Ankara.
Saraçoğlu.

20 Aralık Cumartesi
Başvekilin avdeti.

23 Aralık Salı
Mebuslara akşam yemeği.

24 Aralık Çarşamba
Mebuslara akşam yemeği.

25 Aralık Perşembe
Mebuslara akşam yemeği. Konuşma – Şikâyet.

26 Aralık Cuma

Divan heyetine akşam yemeği. Konuşma.

27 Aralık Cumartesi

Konser.

28 Aralık Pazar

Ömer'i bekliyoruz. Çok kardan tren geç kaldı.

1942

1 Ocak Perşembe

Ömer ile Erdal'ın tifonun üçüncü senesi aşısı. Tetanos aşısı ile beraber.

Müstesna kış ve kar günleri.

Bulgarların verdiği vesika.

Ruslar 25.11.1940'da bir sene evvelki tekliflerini tekrarlayarak aleyhimizde ve İngiliz aleyhinde ittifak teklif etmişler.

2 Ocak Cuma

Ata binmeye başladım.

3 Ocak Cumartesi

Bayan İnönü, Ömer ile beraber Dolmabahçe'ye gittiler.

At.

23 Şubat Pazartesi

Anayasa çalışması.

24 Şubat Salı

von Papen'e suikast.

Anayasa çalışması.

[Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz von Papen ve eşi sabahleyin evlerinden Alman Büyükelçiliği'ne doğru yürüyerek giderlerken Atatürk Bulvarı'nda saat 10 sıralarında patlayan bir bombanın etkisiyle yere yuvarlandılar ve yara almadan kurtuldular. Bomba büyükelçinin on metre arkasındaki suikastçının elinde patladı. Suikastçı Ömer Tokat adında Üsküp doğumlu, Yugoslav göçmeni bir Türk vatandaşı idi. Suç ortakları olarak yine Üsküp doğumlu Yugoslav göçmeni Türk vatandaşları Abdurrahman ve Süleyman ile SSCB'nin İstanbul Başkonsolosluğunda görevli Georgi Pavlov ve Leonid Kornilov tutuklandılar. 23

Aralık 1942'ye kadar süren yargılamalar sonucunda Pavlov ve Kornilov 16'şar, Süleyman ve Abdurrahman ise 10'ar yıl hapis cezasına çarptırıldılar.]

25 Şubat Çarşamba
Anayasa çalışması.

1 Mart Pazar
Kan tahlili.

9 Mart Pazartesi
Rahatsızdım, çıkmadım.

10 Mart Salı
Karabekir'i kabul ettim. Saat 10.50. Niçin gelmiş olduğunu anlayamadım. Bir şeyi yerip kınamadı. Rauf Bey'in memuriyetinden hiç bahsetmedi. Kars mebusu Ömer Bey'in Ruslarla münasebetinden bahsetti. İyi adam, biliyorum dedim. Biraz suikast hikâyesinden bahsettik. *Zora* gazetesinin yeni makalesinden bahsetti. Saraçoğlu'nu methediyormuş. Almanların, Japonların hallerinden memnun gibi bahsediyor. (okunamadı) ümidini Almanların Kafkas'a gelmelerine bağlamış gibi. Nihat Pş.'yı kabul ettim. Yeni Amerika büyükelçisini kabul edeceğim.
Adana çok canlı çok vaat edicidir.

[Eski muhaliflerden Kâzım Karabekir o sırada İstanbul milletvekilidir. Yine eski muhaliflerden Kastamonu Milletvekili Rauf Orbay 14 Şubat'ta, emekliye ayrılan Tevfik Rüştü Aras'ın yerine Londra Büyükelçiliğine atanmıştır. İnönü'nün "Rauf Bey'in memuriyeti" olarak kaydettiği bu atamadır. "İyi adam" olarak sözü edilen Kars Milletvekili Ömer Kâmil Küntay'dır.]

11 Mart Çarşamba
Akşam Fidelio.
Saat 24'te hareket.
Bugün Mareşal ile görüştüm.
Misafirlerimiz: Nafi Atıf Kansu,
Maarif'ten Dener, Talim Terbiye'den Sirer Yüksek Öğretim Umum Müdürü.

12 Mart Perşembe

Saat 11. Afyon.

13 Mart Cuma

Denizli - Lise – Yurtlar.

Nazilli – Fabrika.

Şevket Turgut.

Sanat kız – Evler.

Vali. Su müdürü. Sabri B.

Parti müfettişi. Yolda halk. Ortaklar.

Akşam İzmir.

Trende yattık.

14 Mart Cumartesi

Saat 10. Erkek lisesi. Ortaokul. Kız lisesi.

Akşam Bornova - Ziraat mektebi.

Kültür lisesi.

Ege lisesi.

15 Mart Pazar

Öğleden sonra (Saat 17.00).

Kışla - Ordu karargâhı. Korkomutan Akoğuz tertibat tasavvurlarını anlattı.

Dönüşte Milli kütüphane. Çok güzel bir eser.

Gece hocalara yemek.

Felsefe terimleri.

16 Mart Pazartesi

Saat 10.20'de hareket. Erkek lisesi. Benim adımı vermek istiyorlar.

Fena değil. Türkçe hocasından şikâyet ettiler. Fizik – Matematik – Kimya - Lisan gördük. İzmir Lisesinin seviyesi ötekilerden yüksekte. Hocaları çok ve iyi. Öğleden sonra sanat mektebi.

Tank - Bornova topçu alayı tatbikatı. Albay Aykur.

Gece deniz gazinosu.

17 Mart Salı

Tayyare meydanı.

Talim ve terbiye eksikliği, güçlüğü.

Öğleyin Kültür Park'ta halkla konuşma - Hareket.

Manisa

Akhisar - Dolaştık

Kırkağaç - Soma - Balıkesir - Bandırma

Ekim gayreti her yerde var. Pirinç, makarna, bulgur yok.

Fasulye, nohut, mercimek var. Bunlar Gelibolu'da da yok.

Yat Saat 23'e geçerken. Bandırma iskele taşı açılmış.

Yolda mühendis Toker anlattı.

18 Mart Çarşamba

Gelibolu. Korkarargah. Yeni projeler.

Öğle yemeği topçu alayında. Sonra Demirkapı.

Sol yanı.

Sağ yanı.

Topçulann üstünü örtmek. Daha ileri bir hareket yok. Proje münakaşası bitmemiş. Bolayır Mevzileri projesi tekrar etmiş. Yapılacak

19 Mart Perşembe

Çanakkale top mevzileri (34, 38) ışıldak eksiği çok.

Ağ bekleniyor.

Paraşütçülere karşı tertibat. Otomobil kolu her yerde isterler. (Paraşütçülere karşı otomobil kolu).

I. Hareket kabiliyeti var.

Kilikya'daki yol malzemesini İngilizler İskenderun'a taşıyorlar! Sorulacak!

Sultanhisar torpidosu güzel.

Ağdan geçtik.

20 Mart Cuma

Sabah S. 08.30'a doğru İzmir'de. Çocuklar.

Akşam S.15.30 Dolmabahçe.

Rize Sırksaray.

23 Mart Pazartesi

Biyoloji Enstitüsü: Başanmdır.

Morfoloji Enstitüsü.

24 Mart Salı

Üniversite: Merkez binasında.

Dershaneler.

Cerrahpaşa.

Guraba.

Kütüphane.

Çay - Tıp fakültesi.

25 Mart Çarşamba

Yüksek mühendis mektebi.

Malzeme, yapılar.

Çay, Fen, Hukuk İktisat, Edebiyat fakülteleri.

Hukuk hocalan Anayasadan kaygılı.

26 Mart Perşembe

Yüksek ticaret mektebi.

Güzel sanatlar.

Dişçi – Eczacı.

İslam Ansiklopedisi.

Türkiyat Enstitüsü.

Akşam çay, Yüksek Mühendis.

Orman, Güzel Sanatlar.

Mr. Duscio'nun aksiliği.

Gündüz Doktor Aras.

27 Mart Cuma

Şükrü Adalı. Ankara'dan telgraflar. Suriye hududu meselesine İngilizler cevap vermişler (23'te) menfi.

Ruslarla çetin müzakere olmuş - Hapisler için.

Hadımköy – Büyükçekmece.

28 Mart Cumartesi

Orduevi.

Ankara'ya hareket.

Karadeniz oyunlan.

Rize Sırksaray oyunu.

30 Mart Pazartesi

Alman oda orkestrası.

Akşam vekiller yemeği

31 Mart Salı

Partide iaşe müzakereleri, geç vakte kadar.

[17 Aralık 1941'de ülkenin her yerinde karneyle ekmek dağıtılması karara bağlanmış, uygulamaya 13 Ocak 1942'de geçilmişti.]

2 Nisan Perşembe

Parti grubu azalarına akşam yemeği. Sonra sinema.

İaşe işleri konuşuldu. Kazadan kazaya zahire gitmesi yasak imiş

Buğday fiyatı azdır. Rahmi Bey söylüyor.

3 Nisan Cuma

At.

Başvekil ile iaşe tertiplerini görüştük. Anlamıyorum ve çok üzülüyorum.

Akşam Halkevinde Mitat Fenmen'in piyano konseri.

Kepeğin kilosu 17 kuruş imiş.

4 Nisan Cumartesi

At.

Öğleden sonra orkestra Madame Voska piyano konseri verdi.

Ömer'e mektuplar yazdık. O da bir iki gündür rahatsız imiş.

Papen gelmiş.

8 Nisan Çarşamba

Meclise gittim.

Gece evde davetliler. F. Ağralı, Erkmen, Yaşar Özey, R. Kökenler kan kocalar. Normakol.

[Fuat Ağralı Maliye Vekili; Muhlis Erkmen Ziraat Vekili; Yaşar Özey Manisa Milletvekili; Rahmi Köken İzmir Milletvekili.]

13 Nisan Pazartesi

Ömer'in imtihanı başladı.

14 Nisan Salı

Ömer'in Kimya imtihanı iyi.

15 Nisan Çarşamba

Ömer'in analitikten imtihanı iyi geçmedi. Çok üzüldük.

16 Nisan Perşembe

Analiz iyi.

17 Nisan Cuma

Fizik iyi.

Vekiller yemekte.

Sofrada sefirler.

Valiler için söylendim.

18 Nisan Cumartesi

Akşam Kınkkale'ye hareket. Saraçoğlu beraber.

Rusların Moskova'da notası.

19 Nisan Pazar

Kırıkkale.

Top Fabrikası. Kâmil Argut.

Spor meydanı.

İki ay zarfında fabrikada çalışanlar bana bir rapor hazırlayacaklar.
Müdürler, işletme amirleri.

21 Nisan Salı
Anayasa anketinin neticesini inceledik.

22 Nisan Çarşamba
Dil kurumu ile aynı anketi inceledik.

23 Nisan Perşembe
Çocuk bayramı.

30 Nisan Perşembe
Fişek.
Araba.
Top Tamirhanesi.
Muhabere Parkı.
Tayyare ve.

[Nisan ayının sonundaki tarihsiz not sayfası]
1) Kuvvet Santrali Y. M. Kemal Aksal.
2) Çelik F. Veli Aydınay.
3) Barut işletme Amiri Binb. Rıdvan Tunçman - Rapor verdi?
4) Mermi müh. Mestan Gönen.
5) İmla İş. Amiri Sanayi. Binb. Nail Topçuoğlu.
6) Tapa Yük. M. Yüzbaşı Rıza Erturan.
7) Pirinç Sivil Y. M. Mazhar Kızıldemir.
8) Top İş. Amiri Y. M. Binb. Kamil Argut.
9) Tüfek İş. Amiri mühendis F. Haşim Akbay.
Tüfek F. İşl. Amiri mühendis Cevdet Aroymak.

8 Mayıs Cuma
Ekmeğin azaltılması.
Partide hararetli müzakereler

Numan Menemencioğlu ile İngiliz hava generalinin görüşmesi.
İki üç gün sonra ilk cevap bekliyoruz.

1 Haziran Pazartesi
Crisis: (wei) danger.
(chi) opportunity.

4 Haziran Perşembe
Fenmen'in evde konseri.
Divan Heyeti vardı.

7 Haziran Pazar
Gazi Koşusu.

8 Haziran Pazartesi
Siyasal Bilgiler Okulu'nu ziyaret. İmtihanlar. Yemek.
İngilizlerin Londra'da Rauf Orbay'a teşebbüsleri haberi.

[Siyasal Bilgiler Okulu'nun yönetimi birkaç gün önce değişmiş, okulun müdürlüğüne 5 Haziran'da Ali Fuat Başgil atanmıştır.]

9 Haziran Salı
Saraçoğlu İngiliz sefiri ile görüşmüş. (O mesele için).

10 Haziran Çarşamba
Siyasal Bilgiler Okulu.

11 Haziran Perşembe
Siyasal Bilgiler Okulu.

12 Haziran Cuma
Hukuk Fakültesi.

13 Haziran Cumartesi
Hukuk Fakültesi. Öğle yemeği.

15 Haziran Pazartesi
Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesi.

16 Haziran Salı
Dil - Tarih - Coğ. Fakültesi.
Hilmi Uran ile İstanbul ve iaşe işleri.

18 Haziran Perşembe
Yüksek Ziraat Enstitüsü.

19 Haziran Cuma
Yüksek Ziyaret Enstitüsü.
Kahire elçisi Numan Tahir ve eşi yemekte.

20 Haziran Cumartesi
Saat 16.30'da İngiliz Büyükelçisiyle mülakat.
Ruslann Bulgarlara malum tekliflerini gösterdim.
Büyükelçi Haydar yemekte.

2 Temmuz Perşembe
Başvekilin İstanbul'a gitmesi. (Doktor Saydam'ın İstanbul'a son gidişi imiş).

6 Temmuz Pazartesi
Cigara (bırakma).

8 Temmuz Çarşamba
Saat 00.30. Dr. Refik Saydam'ın İstanbul'da ölmesi.
Meclis reisi.
Parti reisleri (Hasan Saka, Rana T., H. Ur.)
Parti genel sekreteri.
Vekiller gelsinler.

Dahiliye vekili (vekâlet etsin).
Cenaze - merasim.

[Başbakan Refik Saydam, yiyecek sorununu incelemek üzere bulunduğu İstanbul'da, 8 Temmuz'da kalp sektesinden öldü. Saydam'ın cenazesi 9 Temmuz'da İstanbul Taksim Meydanı'nda yapılan törenden sonra Ankara'ya gönderildi. 10 Temmuz'da Ankara'da yapılan devlet töreninden sonra Asri Mezarlık'ta toprağa verildi.

Meclis Reisi, Abdülhalik Renda; Trabzon Milletvekili Hasan Saka ve Seyhan Milletvekili Hilmi Uran CHP Grup Başkanvekilleri; İstanbul Milletvekili Ali Rana Tarhan CHP Müstakil Grubu Başkanvekili; CHP Genel Sekreteri ve Dahiliye Vekili Erzurum Milletvekili Fikri Tüzer'dir.

Müstakil Grup CHP'nin 1939'da yapılan Beşinci CHP Kurultayı'nda benimsenen tüzük uyarınca hükümet ve partinin çalışmalarını denetlemek üzere kurulmuştur. Kurultayın seçtiği partili 21 mebustan oluşan Müstakil Grubun üyeleri, CHP grup toplantılarına katılabiliyor, ama buradaki oylamalara katılamadıkları gibi söz alıp görüş de bildiremiyorlardı. Müstakil Grup üyeleri, Meclis'te görüşlerini kendi grup kararlarına göre ifade edebiliyorlar ve CHP meclis grubundan bağımsız olarak hareket edebiliyorlardı. Hiçbir şekilde hükümette görev alamayan grubun üyeliklerinden birinin boşalması halinde yeni üye CHP genel başkanınca atanıyordu. Grubun başkanvekili CHP'nin değişmez genel başkanı tarafından, onu temsil eden bir vekil olarak seçilip görev yapıyordu. İnönü bu görevi Ali Rana Tarhan'a vermişti. Meclis içindeki denetimi sağlamak amacıyla büyük ümitlerle kurulan Müstakil Grup pek etkili olamamış ve sadece bazı ılımlı eleştiriler yapmakla yetinmiştir. Gerçek anlamda denetim işlevi göremeyerek kuruluş amacına ulaşamayan grup, 1946'da toplanan CHP İkinci Olağanüstü Kurultayı'nda, çok partili yaşamda artık işlevini yitirdiği gerekçesiyle kaldırılmıştır.]

9 Temmuz Perşembe
Reislerle görüşme.
Hilmi Uran itizar etti.
Saraçoğlu'nun başvekilliği.
Yeni hükümet.
Akşam yemeği - Vekiller

[Dr. Refik Saydam'ın ölümü üzerine İnönü yeni hükümeti kurma görevini Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu'na verdi. Saraçoğlu'nun kabinesi 9 Temmuz'da işbaşı yaptı.]

10 Temmuz Cuma

Doktor Saydam'ın cenaze töreni.

Başvekâletten Sıhhiye Vekâleti'ne kadar yaya gidiş.

13 Temmuz Pazartesi

İcra vekillerine riyaset. Hariciye, Dahiliye, Maliye, Milli Müdafaa ve sonra Ticaret (iaşe) vekilleri.

Yeni iaşe karan: %25 alıp üstünü serbest bırakmak.

Gece Normakol.

[Şükrü Saraçoğlu 13 Ağustos 1942'ye kadar Başbakanlık görevinin yanı sıra Hariciye Vekilliği'ni görevini de yürüttü. Yeni kabinedeki Dahiliye Vekili Fikri Tüzer, Maliye Vekili Fuat Ağralı, Milli Müdafaa Vekili Ali Rıza Artunkal, Ticaret Vekili Behçet Uz.]

14 Temmuz Salı

Başvekil akşama kadar iaşede çalışmış.

Kan tahlili 1.00. Tam 25 günlük insülin küründen sonra.

17 Temmuz Cuma

Karadeniz havuzunda Harbiye'nin su sporlan (türlü yüzme, atlama, tam teçhizatlı yüzme, atlama) – Çok güzel.

Akşama kısmen vekiller, başvekil yemekte.

Ticaret vekili Dr. Behçet Uz radyoda - Sonra yemekte.

18 Temmuz Cumartesi

At - Bayanı ve Özden.

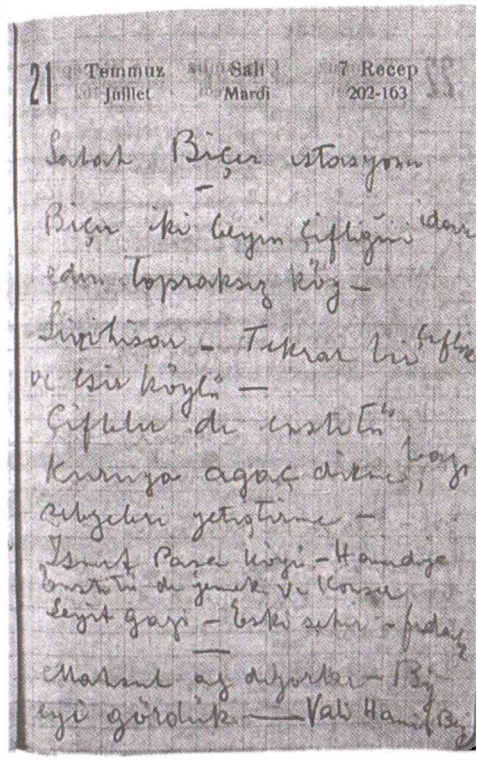
19 Temmuz Pazar

Eski evde yemek. Afet Hanım ile kocası yemekte misafir.

20 Temmuz Pazartesi

Hasanoğlan Köy Enstitüsü - Konser.

Akşam hareket ve daha evvel Ahsen ve muavini Başvekil ve Meclis Reisi geçen sene ki satın alma cetvelleri.

21 Temmuz Salı 7 Recep
Juillet Mardi 202-163

Sabah Biçer istasyon
—
Biçer iki beyin çiftliğini idare
eden Topraksız köy —
Sivrihisar — Tekrar bir çiftlik
ve esir köylü —
Çiftelerde enstitüsü
Kuruya ağaç dikme, bazı
sebzeleri yetiştirme —
İsmet Paşa köyü — Hamidiye
Enstitüsü de yemek ve konser
Seyitgazi — Eskişehir — Fidanlık
—
Mahsul az diyorlar — Biz
iyi gördük — Vali Hamit Bey

21 Temmuz Salı

Sabah Biçer istasyonu.

Biçer iki beyin çiftliğini idare eder. Topraksız köy.

Sivrihisar - Tekrar bir çiftlik ve esir köylü.

Çifteler'de enstitüsü.

Kuruya ağaç dikme, bazı sebzeleri yetiştirme.

İsmet Paşa Köyü. Hamidiye Enstitü'de yemek ve konser.

Seyitgazi – Eskişehir - Fidanlık.

Mahsul az diyorlar. Biz iyi gördük.

Vali Hamit Bey'i bilirdim ama vilayeti pek tanımıyor. Eskişehir yolları pek fena. Eski vali kim?

22 Temmuz Çarşamba

Sabah Konya - Halkevi - Teşekkür. Bu sene mahsul iyi değilmiş. Daha fenası su başlarlı. Tahmin hileli veya çok hatalı: Mesela Akşehir'den geçen sene 28 bin ton satın alınmış. Bu sene bütün mahsulü o kadar tahmin etmişler.

Karapınar. Ereğli. İvriz Köy Enstitüsü - Elektrik santralı - Yol. Konya'da mektepler - Kanallar. Deli Mahmutlu barajı. Karapınar'da Ziraat Bankası.

İran hududunda Rus müsademesi.

Ereğli bez fabrikasının müdürü kömür kokusundan pek fenadır.

23 Temmuz Perşembe

Bor Saat 8.45'te hareket.

Aksaray.

Koçhisar Tuz gölünün mümbit kenarından Ankara'ya doğru gidiş. Saat 18.30 Ankara.

Gece vekillerle beraber yemek.

24 Temmuz Cuma

M. Ş. Esendal'ın Nuri Paşa hikâyesi. Bu adam ne fena faaliyette bulunuyor? Arıkan, Salih Pş., M. M. V. ile İktisat Vekili ile görüştüm. Açıkalın'a veda ettim. Gece Eskişehir'e hareket.

[Bilecik Milletvekili Memduh Şevket Esendal 6 Mayıs 1942'de Fikri Tüzer'in yerine CHP Genel Sekreterliği görevine getirilmiştir.

Milli Müdafaa Vekili Ali Rıza Artunkal, İktisat Vekili Sırrı Day.

Cevat Açıkalın, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi.]

25 Temmuz Cumartesi

Saat 08.00 Eskişehir. Çukurhisan. Yolda fena bir askeri şoförün kamyonu.

Bozöyük - Yanlış yol - Geri döndük.

Bilecik valisini aldık. Söğüt - Ne güzel yer. Bilecik - Halkevi yok gibi. Yenişehir - Yemek yedik. Süleyman Paşa Kütüphanesi. Orhaneli. İznik etrafı muhacir köyleri. Yalova, Ömer Annem rahatsız.

26 Temmuz Pazar

Yalova.

27 Temmuz Pazartesi

Yalova. Pendik. Ömer'i kampa götürdük. Büyükada.

Fethi Okyar'ı ziyaret ettik. Öğle yemeğini yat kulüpte yemek yedik. Akşam Yalova. Alataş, Germen.

Karapınar'ın Ziraat Bankası şubesini Gedeleç takip edecek.

[Gedeleç, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Gedeleç; Alataş, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Hulusi Alataş; Germen, Aydın Milletvekili Mazhar Germen.]

28 Temmuz Salı

Saat 15.00'ta vapurla hareket. 17.30 Florya.

Akşam yalnız.

29 Temmuz Çarşamba

Deniz banyosu.

Saat 14.30'da Halkalı yolundan Hoşdere'ye hareket. Karaağaç, Akpınar (üçüncü hat) üzerinden avdet.

30 Temmuz Perşembe

Refik Girit geldi, gitti. Arıkan, N. Menemenci, Hilmi Uran yemekte.

Deniz banyosu.

Saat 14.30'da (M. M. Vekili de beraber) hareket. Yassıviran, Korg. Toydemir'in maketi.

III.hat Elreunlu'da alay ve topçu.

Subaşı civarında 2 piyade ve bir top. alayı.

Hayvan gıdasının azlığı belli. İnsan gıdası da asgari hadde görünüyor. Piyade alayları çelimsiz daha. Zekai Okan'ın kıtaları yorgun oluyor.

31 Temmuz Cuma

Fikret Atlı ile deniz. Erdal'ın maçı iyi.

Akşam Ankara ve sonra veda.

Öğle yemeğinde Profesör Tevfik Sağlam. Kliniği yapılacak. Takip olunacak.

1 Ağustos Cumartesi

Öğleden sonra güzel sanatlar sergisi.

Dekorasyon, tezyin sanatlar çok iyi.

Eski yazı ile eserlerin hepsi.

Yeni yazı ile tecrübe kabilinden olsun bir eser yok.

Seramik numuneleri iyi. Laboratuar çalışması muvaffak olmuş. Şimdi endüstriye nakletmeli. (20.000 lira döner sermaye istiyorlar).

Heykeller iyi. Barbaros takip olmalı!

Resim sönük.

Levi'ye poz vereyim. Başkaları da beraber.

2 Ağustos Pazar

Öğle yemeğinde Dekan Hamit, Dekan Fahri, Profesör Neşet Ömer, Reşat Sirer.

Binbaşı Asım Eren - Çok terbiyeli ve ciddi bir subay. Tahkik olunacak.

Edebiyat ve Fen Fakülteleri binaları takip olunacak

Eski Moskova elçisi Haydar Aktay'ın intihan.

[Büyükelçi Aktay 2 Ağustos'ta Büyükada'da intihar etmiştir.]

3 Ağustos Pazartesi

Ankara'ya varış. Akşam reislerle evde yemek.

4 Ağustos Salı

Başvekilin partide beyanatı.

Akşam reislerle evde yemek.

Dil kurultayı için çalışma.

5 Ağustos Çarşamba

Ata bindim.

Ş. Koçak ile konuşma - Yeşilköy'de bir amatör pilot kursu açmak için (Y. M. talebesine).

Başvekil'in Büyük Meclis'te resmi beyanatı.

Vekiller yemekte.

[Başvekil Saraçoğlu, Meclis'te hükümet programını okumuştur.]

6 Ağustos Perşembe

Akşam.

Başvekil, Ziraat Vekili, Maliye Vekili.

Ziraat Vekili'ne vazife. Meslek öğretimi için program hazırlayacak.

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu; Maliye Vekili Fuat Ağralı.]

7 Ağustos Cuma

Yücel'le, Rüştü Uzel.

Teknik öğretim için müşkülat göstermeleri.

Akşam vekiller yemekte.

Yemekten sonra Kayseri - İncesu'ya hareket.

[İnönü 7 Ağustos'ta Kayseri, Niğde ve Kırşehir illerini kapsayan bir yurt gezisine çıkmıştır.]

8 Ağustos Cumartesi

İncesu - Ürgüp - Nevşehir - Arapson – Avanos.

Yelizliler çok güzel.

İncesu'da fitne.

9 Ağustos Pazar

Ankara'ya avdet.

Ziraat Vekili gezdiğim yerleri tanıyor. Şarap kooperatifi için çalışacak.

İlk tahsil ve akşam sanat okulları için Maarif çalışacak.

10 Ağustos Pazartesi

Saat 10.30'da Dil Kurultayı Tarih Fakültesi'nde açıldı.

Akşama dilciler yemekte.

İstanbul'da tayyare kursu hazırlandı.

Ömer yann başlıyor.

[4. Dil Kurultayı Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in konuşmasıyla açılmıştır. Yücel konuşmasında şunları söylemiştir: "Dil üzerinde yıllardan beri yapılan çalışmalar gerçekten büyük verimlerle tarihte eşi görülmedik bir inkılap hamlesi yaratmıştır."]

11 Ağustos Salı

Tarih Fakültesi'nde - Öğleden sonra.

13 Ağustos Perşembe
Kan tahlili 1.10.
Kurultay.

14 Ağustos Cuma
Kurultay ve kapanması.
Akşama üyelere çay.
Gar gazinosunda akşam yemeği.

15 Ağustos Cumartesi
Bayan Bengütaş Halkevinde işini görmemi istemiş - Akşama reisler yemekte.
Sağ ayağım gerilmekten adale ağrısına uğradı.
Ata bindim.

16 Ağustos Pazar
Öğle yemeği Hamdullah Suphi.
Doktor Fikri Tüzer ölümü.

[Dr. Fikri Tüzer, Dahiliye Vekili.]

17 Ağustos Pazartesi
Cenaze töreni.
Recep Peker'in Dahiliye Vekilliğine tayini.
Gece yalnız – balkonda.

[9 Mart 1931'den 15 Haziran 1936'ya kadar CHP genel sekreterliği görevinde bulunduktan sonra, Dahiliye Vekilliği'ne atandığı 17 Ağustos 1942'ye kadar gerek CHP, gerekse hükümet içinde pek etkin olmayan, adeta bir kenarda unutulmuş olan Recep Peker'in Dahiliye Vekilliği görevine getirilmesi bir sürpriz oldu. Atama Başvekil Saraçoğlu'ndan çok İnönü'nün isteğiyle gerçekleşmiştir.]

18 Ağustos Salı
Recep Peker yemekte.
Hamdullah Suphi'nin N. Menemencioğlu'ndan korkusu ve şikâyeti.

[Numan Menemencioğlu 13 Ağustos'ta Hariciye Vekilliği görevine getirilmiştir.]

19 Ağustos Çarşamba

İngilizler Fransa'da (Drèppe)'e çıkmışlar.

Halkevinde Mudanya abidesi - Başvekil ve Recep Peker'e Bengütaş'ın abide meselesini anlattım.

20 Ağustos Perşembe

At.

Saat 17.00 Atıf Esenbel ve çay.

Saat 22.30 Kayseri'ye hareket.

Gece trende (okunamadı) ve Rumlar bizim Enstitü (Beşikdüzü) arasında mukavele projeleri.

[Atıf Esenbel, Sivas Milletvekili.]

21 Ağustos Cuma

Kayseri - Halkevi yeni bina.

Sarmısaklı – Pazarören.

Enstitü - Binalar – Konser – Tarlalar.

Omuzlan yastıklı talebe Araplar.

Şikâyet eden köyler.

Suyuna arazisine bakılacak.

Bünyan dışında kadınların şikâyeti - Buğday ucuzlasın.

Sivas - Vali evi - Trende gecikme

22 Ağustos Cumartesi

Sivas - Kabak yazısı.

Kışlaya parke yollar.

Hükümet. Trende yemek.

Saat 11'de hareket.

Çimento fabrikası.

Yıldızeli - Enstitü (Müdür Tamer).

Çamlıbel - Tokat Yeşilırmak üzerinde (Niksar yolunda) bent ve regülatör.

Yeni Tokat - Vali evi

Ankara'ya yazı - Turhal – Kazovası'nda yeni köyler - Sıtma - Şeker fabrikası yemek - Gece hareket.

23 Ağustos Pazar

Ladik istasyonu - Akpınar enstitüsü.

Çocuklann (okunamadı) en iyi. Müdür muavini Ülkümen - Ladik kazası.

Otomobille Kavak - Samsun - Vali evi - Plaj - Şehir kulübü - Orduevinde akşam yemeği.

Gece Parti müfettişi Işık ile Samsun halleri üzerine görüşme.

Gece trende.

[CHP'nin Samsun ve Sinop illeri parti müfettişi Sivas milletvekili Osman Hikmet Işık'tır.]

24 Ağustos Pazartesi

Bafra'ya hareket. Saat 10.00.

Köprü - Kereste fabrikası.

Tekrar Samsun - Plaj - Deniz banyosu.

Halkevinde halka karşı hitap.

Tekrar plajda akşam.

Saat 22.30'da hareket.

25 Ağustos Salı

Sivas - Saat 11.00.

İktisat Vekili ve Sümerbank Müdürü Sivas'ta - Çimento fabrikası için - Elektrik fabrikasında yemek ve istirahat.

Askeri rüştiyeyi ve mahalleyi gördüm. Annemi getirip göstereceğim.

Saat 18.00'de hareket.

26 Ağustos Çarşamba

Saat 11.00 Ankara.

Başvekil, Dahiliye Vekili - Ayşe – (okunamadı) hikâyesi

N. Menemencioğlu.

Akşam yemeği - Vekiller ve Mareşal.

İstanbul'a hareket.

27 Ağustos Perşembe

İstanbul.

Hasan Cemil Çambel çayda.

Akşam Hüseyin Ragıp Baydur ne fena konuşuyordu! Hariciyeden şikâyetçi gibi. (Hep Menemencioğlu'dan memnun olmamışlar gibi).

Başvekilin seyahate çıkması.

[Hasan Cemil Çambel, Bolu milletvekili.]

28 Ağustos Cuma

Hilmi Uran öğle yemeğinde.

N. Sadak, F. R. Atay, Asım Us ve Korg. Sabit akşam yemeğinde.

[Hilmi Uran, CHP Meclis Grup Başkanvekili, Necmettin Sadak Sivas, Falih Rıfkı Atay Ankara, Asım Us Çoruh milletvekili. Her üç milletvekili de gazeteci kökenlidir.]

30 Ağustos Pazar

Terfi eden kor ve orgeneraller tebrike geldiler.

Akşam yemeği.

31 Ağustos Pazartesi

Yücel ve Prof. Sağlam akşam yemeği.

Faust.

[Ağustos ayına ait tarihsiz not sayfası:]

Ne yazık ki sizi göstermek imkânı yok!

Her zaman ne kadar uzak olsak daima sizin sıhhatiniz ve saadetinizle biliniz ki en yakınlarınız kadar alakadar olacağız. Ve sizi asla unutmayacağız.

Sizi kim bilir bir daha ne zaman göreceğiz?

Belki cumhuriyet bayramında baloda!

[Bu notlar eski Türkçe harflerle yazılmıştır.]

1 Eylül Salı
Salih Omurtak akşam yemeği.
Faust.
Size yaranmaktan başka bir iş yaptığı yok diyorlar...

[Bu son cümle eski Türkçe harflerle yazılmıştır.]

2 Eylül Çarşamba
Atıf Esenbel akşam yemeği.
Faust.

4 Eylül Cuma
Vali ve Ürgüplü akşam yemeği.

6 Eylül Pazar
Fethi Okyar'a Büyükada'ya gidiyoruz.
Reşat Mimaroğlu'nu gördüm.
Heybeliada'ya uğradık.
Vali Kırdar, Hasan Saka. Florya'ya döndük

7 Eylül Pazartesi
Hasan Saka, Hilmi Uran, Yücel, Altay beraber Edirne'ye hareket.
Kepirtepe Köy Enstitüsü.
Sıtmalık - Trakya'da tohumluk meselesi.
Gece Edirne'de.
Gümüşün bahçesi.
Köstendil Eriği.

8 Eylül Salı

Edirne'den hareket.

Sanat Mektebi.

Süloğlu - Yenice - Kırklareli.

Dr. Umay'ın bahçesi. *[Kırklareli milletvekili Dr. Fuat Umay.]*

Pınarhisar - Vize - Saray - Çerkesköy.

Silivri'ye gelirken yolu kaybettik.

Florya.

9 Eylül Çarşamba

Florya.

Başvekilin Ankara'ya avdeti.

10 Eylül Perşembe

Öğle vakti Ziraat Vekili ile görüşme - Adapazarı fabrikası ziraat aletleri fabrikası olur.

Trakya'da tohumluk meselesi.

Parti kongreleri.

Trakya – Tohumluk.

İstanbul – Pahalılık.

İzmit – Mektep.

(Parti müfettişleri iyi).

11 Eylül Cuma

Adapazarı.

Fabrika - Mühendis Tarhanoğlu - Amelenin şikâyeti - Mali kredisizlik - Fabrika meselesinin halli.

Arifiye - Enstitü - Yağmur çamur - Müzik konseri.

Faust trende.

Ankara. Başvekil ile görüşme.

12 Eylül Cumartesi

Birinci Ordu manevrası başlıyor (12 - 19).

Ankara Vekiller akşam yemeği.

13 Eylül Pazar

Ankara - At - Çay – Esenbel.

14 Eylül Pazartesi

At.

Öğleden sonra su idaresi.

15 Eylül Salı

At.

Öğleden sonra.

Teknik öğretim dairesi.

Yeni Ankara sanat mektebi.

16 Eylül Çarşamba

Öğle yemeği evde.

Başvekilin İngiliz sefiri ile kavgası (Krom).

H. Ragıp Baydur'u gördüm.

Akşam hareket.

17 Eylül Perşembe

Florya.

Ömer'in uçuşunu gördüm.

Çatalca'da yemek - Manevra sahası.

Akşam Çatalca.

Hat karşıdan iyi görünüyor.

18 Eylül Cuma

Manevra meydanında Saat 6.00. Kestanelik garbı. Saat 7'de taarruz başladı.

Öğleye kadar hiçbir netice yok.

Öğleyin Çatalca 3.30 kadar istirahat.

Öğleden sonra yeni tertipte taarruz - Sis - Alev makinası. Topçu tertibi – Tayyareler.

Peyker Paşa'ya yarma.

Akşam Florya.

19 Eylül Cumartesi

Saat 7'de hareket.

Fena bir sis.

8'de Peyker Pş'da.

Mukabil taarruz.

Saat 10'da paydos.

Taarruzda topçuyu kullanmak eksik ve tertipsiz.

Tanklar çok dermansız.

Tayyare iştiraki ve kullanışı zayıf (B. E. H. alakası ve hazırlığı zayıf).

Topçu mevzilerini havaya karşı müdafaa tertiplerini artırmayı düşünmeli.

20 Eylül Pazar

Üniversite dekanlanna akşam yemeği.

[Bu notun üstü çizilmiştir.]

21 Eylül Pazartesi

Generallere akşam yemeği.

24 Eylül Perşembe

İkinci ordu manevrası (24 - 28).

Öğleden sonra Kâzım Özalp ile Artunkal ile Gelibolu'ya hareket.

[Kâzım Özalp Balıkesir milletvekili, 1924-1935 arasında TBMM Başkanı, Ali Rıza Artunkal Milli Müdafaa Vekili.]

25 Eylül Cuma

Gelibolu.

Karşı cephe ve komutanları.

Tayyare hareketleri farazi cepheyi gezdik.

Duran ve çimento bekleyen yerleri gördük.

Kuruköy'de öğle yemeği.

Orgeneral Gürman'ın M. M.'den şikâyetleri. Bir aydır çimento gelmiyor diye şikâyeti - Kabahat orduda.

26 Eylül Cumartesi

Manevra.

Demirkapı'ya taarruz ve karşı taarruz.

Akşam saat 19 - 21 yatta çay.

27 Eylül Pazar

Haydarpaşa - Ankara'ya hareket.

27.12.1538 Barbaros'un Preveze Meydan Muharebesi.

İzmit Enstitü.

Arifiye - Günde 4 çuval un istiyor.

30 Eylül Çarşamba

Başvekil yemekte.

Pahalılıktan çok endişeliyim.

Gündüz Mareşal ile, Rana Tarhan ile.

[İstanbul Milletvekili Ali Rana Tarhan CHP Müstakil Grubu Başkanvekili.]

1 Ekim Perşembe

İngiliz Büyükelçisini kabul.

Tank cetveli - Krom meselesi.

4 Ekim Pazar

At yarışları.

Ziraat Vekili ile devlet işletmesi üzerine görüştük.

Akşam yemeğinde başvekil, Özalp, Aşir Atlı, Alataş yedik – içtik.

Normakol.

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu, Aşir Atlı Kütahya milletvekili, Hulusi Alataş Aydın milletvekili.]

10 Ekim Cumartesi

Ömer'in turist pilot brövesi aldığı gün.

12 Ekim Pazartesi
Kimya dersleri (Bay Bekman'dan) başladı.

[İnönü birçok şey gibi, fizik ve kimyaya da merak sarmış ve fizik ve kimya dersleri almıştır. Ayrıca, Çankaya Köşkü'ndeki bir odayı laboratuar haline getirmiş ve yaklaşık bir yıl boyunca her hafta iki saat Prof. Hayri Dener'in gözetiminde fizik, Prof. Avni Refik Bekman'ın gözetiminde kimya deneyleri yapılmasını izlemiş ve ilgili açıklamaları dinlemiştir.]

13 Ekim Salı
Ders.

14 Ekim Çarşamba
Kimya dersi.

15 Ekim Perşembe
Kan tahlili 1.00 gram.
Ders.

2 Kasım Pazartesi
24.10. - 2 .11. Kimyaya fasıla.
Kimya dersi başladı.

3 Kasım Salı
Kimya.

9 Kasım Pazartesi
Kimya tatbikatı.

10 Kasım Salı
Büyük Meclis'te parti müzakeresini dinledim.

11 Kasım Çarşamba
Kimya tatbikatı.

12 Kasım Perşembe
Saat 16 – 18. İngiliz general Witham ile fabrikalar üzerine görüşme.
Gece vekiller yemeği.
Normakol.

13 Kasım Cuma
Kimya tecrübeleri.

14 Kasım Cumartesi
Kan tahlili 1.18 gr.

16 Kasım Pazartesi
Kimya tecrübeleri.

18 Kasım Çarşamba
Kimya tecrübeleri.

22 Kasım Pazar
1) Alkol perhizi.

23 Kasım Pazar
Kimya tecrübeleri.
2) Alk. perhizi

24 Kasım Pazartesi
Kimya dersi (Büyük cilt).
3) Alkol perh.

1 Aralık Salı
Kan tahlili 1,04.
Çiçek aşısı.

2 Aralık Çarşamba
Kimya tecrübesi - CO_2

Alman Müsteşan Kroll, Numan'a Alman vaziyeti hakkında enteresan şeyler söylemiş. Bize karşı emniyet - Ruslan yenecek kadar kuvvet ve takat.

Divan azasına davet.

[Hans Kroll, Almanya'nın Ankara Büyükelçiliğinde görevli diplomat; Numan, Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu.]

3 Aralık Perşembe

Kimya dersi

Normakol

8 Aralık Salı

Kimya ders.

Vatan gazetesinin tahriki ve kapatılması.

*[*Vatan *gazetesi, Hitler'i alaya alan bir karikatür yayınladığı gerekçesiyle 8 Aralık 1942 tarihinden itibaren 60 gün süreyle kapatılmıştır.]*

9 Aralık Çarşamba

Vekiller akşam yemeği.

Mesut Cemil'in takımı.

10 Aralık Perşembe

Şeker fabrikasının ziraat tecrübeleri üzerine raporu.

Amerika sefiri avdet etmiş; Numan ile görüşmüş - desillusion

Çorum'a hareket trenle.

Saat 19.

[ABD'nin Ankara Büyükelçisi Steinhardt'tır.]

11 Aralık Cuma

Çerikli istasyonundan Saat 8'de otomobillerle hareket.

Sungurlu - Ne güzel yer.

İyi ekim - Yan yolda ormanlık. (Çam ve meşe).

Saat 11.30'a doğru Çorum.
Erkek sanat okulu.
Kız akşam sanat okulu.
Çorum hastanesi.
Osmancık depremi.

[Depremde 589 ev yıkılmış, 25 kişi ölmüştür.]

12 Aralık Cumartesi
8.30 hareket.
Ortaokul resim sergisi, müzik gösterisi.
Gümüşhacı Köyü.
Gümüş.
Merzifon.
Gece: Sivas – Notlar.
Amasya Valisi Fikret'in pirinç ekmemesini söylüyor - Pancar eksin diyor.

13 Aralık Pazar
S. 7.30'da çimento fabrikasına hareket.
Sanat okuluna S. 9 30'da hareket.
Kayseri:
Sanat okulu.
Ticaret mektebi.
Tanklar geçiyor.
Gece yarısı Ankara.
Cebeci istasyonu.

15 Aralık Salı
Öğleyin Bengütaşlar.
Ders.
Gece Hasan Ali'ye Başvekilin verdiği raporları gösterdim.

[Hasan Ali Yücel 28 Aralık 1938'den 7 Ağustos 1946'ya kadar aralıksız Maarif Vekilliği yapmıştır. Bu dönem zarfında 2. Celal Bayar, 1 ve 2. Refik Say-

dam, 1 ve 2. Saraçoğlu hükümetleri olarak toplam beş hükümet kurulmuş, Yücel bütün bu hükümetlerde Maarif Vekilliği görevini korumuştur.]

16 Aralık Çarşamba
İstanbul'a hareket.
Sis.
Öğle yemeği – Başvekil.
Ulus'un moda resimleri.

17 Aralık Perşembe
İstanbul.
Vilayet - Valilik Vergisi.
Saat 10.30'da yat – Hareket.
Saat 14 Mudanya.
Saat 15 Bursa.
Çocuklar Uludağ.
Gece otelde.

18 Aralık Cuma
Saat 8'de hareket.
Hara - Kemal Paşa – Susurluk.
Balıkesir - Savaş Tepe Köy Enstitüsü.
Bursa - Susurluk yolu çok, pek çok fena.
Balıkesir - Savaş Tepe Köy Enstitüsü.
Gece Vali Konağı.

[İnönü bu dönemde bütün yurt içi gezilerinde, her defasında yolu üzerindeki veya yakınından geçtiği köy enstitülerine uğrar, inşaat ve eğitimin durumunu yerinde incelerdi.]

19 Aralık Cumartesi
Saat 8.00 –Bigadiç'e hareket.
Kalın sis.
Bigadiç harap olmuş.

Fevkalade iyi ve terbiyeli halk.
Sındırgı - Güzel yer.
Sındırgı - Akhisar yolu.
Balıkesir – Bandırma.
Asker - General Feyzullah Barsan.
Bandırma mamur olmuş.
Savarona.

20 Aralık Pazar
Saat 8.00 Gelibolu.
Kolordu kıtaat – Cephe.
Üç ay kadar askeri iyice beslemek lazım.

28 Aralık Pazartesi
Bugün sıkı çalışma.
"Sıvı hava" tecrübeleri laboratuarda.
Gece hastalık – Şiddetli.
Sa. 2 - 6 Şırınga?

29 Aralık Salı
Hasta – Fena.

30 Aralık Çarşamba
Hasta.
Gece - Asıl hastalık - Pek şiddetli.

31 Aralık Perşembe
Gündüz açıldım - "Ömer geldi".

[1942 yılına ait defterin tarihsiz son sayfalarındaki notlar:]
Çimento fabrikası.
Tuğla – Kiremit.
– Balık. - Enstitü (40).
– 5000 T Ç - 2500 demir.

Kereste.

– Bartın suyu.

– Malarya meselesi.

– Kinin - takip olunacak.

–

x Lüleburgaz.

x Arifiye.

Balıkesir - Savaştepe (Kız - erkek eşit).

Kızılçullu.

Antalya – Aksu.

Isparta – Gönen.

x Konya – İvriz.

x Çifteler.

x Kastam. – Gölköy.

x Pazar Ören.

x Yıldızeli.

x Hasanoğlan.

x Ladik – Akpınar.

Trabzon – Beşikdüzü.

Kars – Cilavuz.

Erzurum – Pulur.

x Malatya – Akçadağ.

Adana – Düziçi.

1943

1 Ocak Cuma
Hastalık durgunlukta.

2 Ocak Cumartesi
Son derece yorgun – Mustarip.

3 Ocak Pazar
Yorgun, sakin.

6 Ocak Çarşamba
İyilik alametleri.

7 Ocak Perşembe
İyiceyim.

8 Ocak Cuma
İyilik - İlk defa ayağa kalktım. Dört kilo kayıp.
69.150 – 800 = 68.350

26 Ocak Salı
Başvekâlet.
Churchill'in gelme teklifi kabul.
Evde vekiller heyeti.
Sonra yemek.

[Churchill, 14 Ocak 1943'te Roosevelt ile bir araya geldiği Casablanca Konferansı'nda kararlaştırıldığı üzere, savaşın gidişatı, Türkiye'nin tutumu ve Türk ordusunun modern bir biçimde donatılması konularını görüşmek üzere Türkiye'ye gelmek istiyordu.]

27 Ocak Çarşamba
Başvekil evinde.

28 Ocak Perşembe
Esendal ile Roma B. ile görüştük - Onlar endişelidirler.

[CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal.]

29 Ocak Cuma
Ankara'dan hareket.
Saat 9.30 (Kayaş'tan).

[İnönü Churchill ile görüşmek üzere Adana'ya hareket etmiştir.]

30 Ocak Cumartesi
Yenice çıkmazı.
Saat 14'te Adana meydanı.
16.50'de Churchill ile görüşme.
I. Konferans beraber -Başv. Numan Karadoğan, elçi.
II. Hep beraber, askerler de.
III. I gibi yemek.

[İnönü ve Churchill 30 ve 31 Ocak'ta Adana'da Türkiye'nin savaşa girmesi konusunu görüştüler. Türk ordusunun modern silahlarla donatılmasını talep eden İnönü, Sovyetlerin savaş içinde ve sonrasında Türkiye'ye karşı tutumu konusundaki endişelerini de dile getirdi. Bu arada, İnönü Müttefiklerin Türkiye topraklarında üs kurma taleplerini reddetti. Sonuçta taraflar Türkiye'ye silah ve malzeme yardımının artarak sürmesi konusunda anlaştılar.]

31 Ocak Pazar
Saat 11.30'da konferans 1 gibi.
1'de yemek ve teşyi.
Saat 20.30'da hareket.

1 Şubat Pazartesi
Malatya

[İnönü'nün ilk günü dışında not tutmadığı Şubat ayının en önemli gelişmesi 28 Şubat'ta yapılan seçimlerdir. Seçimlerden sonra, yedinci dönem TBMM 8 Mart 1943'te ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başladı. Aynı gün Abdülhalik Renda oybirliğiyle yeniden TBMM Başkanı, İsmet İnönü de yine oybirliğiyle yeniden Cumhurbaşkanı seçildi. Bir gün sonra da yeniden Başvekilliğe atanan Şükrü Saraçoğlu ikinci hükümetini kurarak Meclis'ten oybirliğiyle güvenoyu aldı.]

13 Mart Cumartesi
Pnömoni'den sonra Erdal'ın ilk mektebe gitmesi.

26 Mart Cuma
Ankara'dan Yalova'ya hareket S. 22.30'da.

4 Nisan Pazar
Ömer'le beraber yatla Yalova'dan Dolmabahçe'ye.

5 Nisan Pazartesi
Ömer'i mektebe - Biz Anadolukavağı'na.
Komutanlık karargâhı.
Anadolufeneri.
Beykoz - Ağların temizlenmesi.
–
Komutanlarla vapurda çay.
Dönüş Çam limanı.

6 Nisan Salı
Öğleden sonra – Heybeliada.
Ormanda gezinti - Evde istirahat.
Gece Pendik

7 Nisan Çarşamba
Başvekil Saraçoğlu ve bayanı ile beraber Yalova'ya.

8 Nisan Perşembe
Yalova.

11 Nisan Pazar
Yalova'dan avdet.

12 Nisan Pazartesi
Zırhlı tugayı Selimiye'de teftiş - Stuart ve Valentine tanklan.

14 Nisan Çarşamba
Başvekille beraber Çatalca.
Galeriler - İstinad noktalan.

15 Nisan Perşembe
Yıldız bahçelerini dolaşma.

16 Nisan Cuma
Generalde öğle yemeği.
Başvekilin avdeti (Ankara'ya).

17 Nisan Cumartesi
Kandilli Rasathanesini ziyaret.

18 Nisan Pazar
Kadıköy Halkevi'ni ziyaret.
Konser – Halkevi'ni çok güzel buldum.
Dönüşte Çamlıca Tepesi.

19 Nisan Pazartesi
Öğleden sonra Bakırköy yakınında 1. Tümeni gördüm.
Asker iyi - Hayvanlar kurtulacak.

Piyade alaylarında hücum yahut istihkâm bölüğü teşkili.
Mevcutlar zayıfça.

20 Nisan Salı

Göksu köşkü.
Üniversitelilere davet.
Aynalıkavak köşkü
Kolordu karargâhının Edebiyat Fakültesi olması için Gl. Atlay ile görüştüm. Cevap verecek.
Korugan üzerinde top atışı ile (10,5'luk uzun top - Zırh mermisi) tecrübe.
Savarona ile hareket.

21 Nisan Çarşamba

Gelibolu - Öğleden evvel.
Demirkapı mevzileri.
Öğleden sonra bir Tümeni teftiş – iyi.
Orgl. Toydemir'in korugan örneği.

[Orgeneral Cemil Cahit Toydemir.]

22 Nisan Perşembe

Bandırma.
Yeni iskele.
Balıkesir - Su meselesi, sanat mektebi binası meselesi.
Savaş Tepe köy enstitüsünü ziyaret.
Müdür: Akkay.
Dersler: matematik, resim, elişi, müzik, Türkçe, tarih - coğrafya
Yeni binalar – mutfak – yemek.

23 Nisan Cuma

İzmir.
Yeni kura erlerini gördüm. 340'lılar.
Çok iyi. Günindi tabiri. Kadifekale
Vapur ile gezinti.

Karşıyaka - İzmir Halkevi.
Müzik Kolu. Faik Onural.
Beş kişilik bir öğretmen kolu isterler.

24 Nisan Cumartesi
Kızılçullu Köy Enstitüsü.
Çok değişmiş - Çok iyileşmiş.
Ege çocukları soluk. Malaryalı.
Habeş çocuk.
Kız Lisesi - Vedide Pars.
Sanat Okulu - Motor pavyonu.
Öğleden sonra Kız Enstitüsü.
Tayyare Karargâhı - Vali evi.
Gece Buca'da Halkevi konseri.

25 Nisan Pazar
Öğleye doğru Tayyare meydanı.
Tayyare tatbikatı (Orgeneral de merkezimizi yeni görüyor).
Öğle yemeğinde hocalar.
Öğleden sonra vapur gezintisi.
Kızılçullu kız talebeyi izinli kıyafetinde gördüm. Köyde kadın kıyafeti meselesi.
Maarif müdürünün ilk öğretim cetveli – İyi.
Çivril istasyonunda yeni kura erlerinin bekletilmesi - Sevk işleri fena.
Isparta - Antalya demir yolunun keşfi.
Isparta gölünün suyu daimi imiş.

26 Nisan Pazartesi
Saat 10 Aydın - Yeni vali.
Hükümet – Halkevi.
Maarif Müdürü ile ilk öğretim.
Yeni mahsulün ümitli olduğu söyleniyor - Vali cibinlik tamim ediyor.
Nazilli -Fabrikada yeni müdür iyi.
Halkevi - İlk öğretim ilgisizliği.
Denizli -Halkevi -Kütüphane iyi.

Talebe yurdu binası geç kalmış.

Vali beceriksiz (okunamadı) yapıyor.

Lise – iyi, müdür - iyi dersler - Maarif müdürü iyi - Köy Enstitüsü çok iyi - Yeni sanat okulu hazırlıkları.

Gece Dinar kaymakamı - İlk öğretim için hatalar, eski (okunamadı).

27 Nisan Salı

Uzgil (K. Enstitü müdürü).

Isparta Saat 110.

Halkevi - Hükümet konağı.

Kız sanat okulu - Orta mektep.

Gönen Köy Enstitüsü.

Gece Baladız.

Isparta demir yolu meselesi, göl suyu meselesi.

28 Nisan Çarşamba

Burdur - Kız sanat okulu, Erkek sanat okulu için boş kışlalar (şimdilik).

Sevkiyat erleri.

Bucak.

Antalya.

Gece aymak.

29 Nisan Perşembe

Öğleye kadar - Çarşıyı - yolları - Soğuk hava deposunu, Kooperatifi geziş.

Lise - Laboratuarlar çok iyi.

Ziraat istasyonu -Portakallar ve saire.

Turunçgiller çok iyi - Dağıtım az.

(okunamadı) için 100 dekar (15000) lazım.

Hurma program ve hazırlık lazım.

Hatay'dan istifade lazım.

Kaçı meyve veriyor?

Halk evinde konuşma.

30 Nisan Cuma

Köy Enstitüsü - Çok güzel.

Sıhhat çok iyi – Korkuyordum.

Dersler, açık dershanelerde çok iyi -

Hele Türkçe dersi.

Oyunlar canlı.

Sıcak iklim nebatlan istasyonu.

Jüt, kauçuk (bir nevi) tecrübe halinde.

Hurma (saçma - adam laf).

Kırmızısu inek istasyonu –Boğa, geyik.

Akşam Kız Sanat Okulu - Talebe az.

Evkaf Bahçesi'ne hurma saçma.

Müze iyi - Kazı lazım - Çok eser varmış

Halkevi konseri.

Termessos,

(okunamadı) ait eserler bulunabilir.

Side - Roma eseri mermer - Heykel bulunabilir.

Aspendos -Tiyatro ve su yolu.

Selge - Eski Yunan.

Serge.

Selçuk Hanlan: Erendiz; Kırkgöz, Susuzhan, İncirhan, Şerapsa, Alara, Kargıhan, Tulhan

Temizlenmeli.

Stadte Pamphylium und Piridium.

1 Mayıs Cumartesi

Evde Antalya antikitesine ait eski müze müdürü ile görüştüm.

Antalya'da hanlar ve muntazam kazı meselesi.

2 Mayıs Pazar

Antalya'dan hareket.

Evkaf Bahçesi.

Bucak – Burdur.

Balandiz - Çiftlik hikâyesi.

Köyün şikâyeti.
Sandıklı.

3 Mayıs Pazartesi
Afyon.
Halkevi.
Kütüphane.
Müze -Yeni ve çok meraklı.
Sanat mektebi hazırlık.
İngiliz Tamirhanesi.
Eskişehir.

29 Haziran Salı
Baha Ziraat işletmelerini gördük - Ziraat vekili beraber.

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu.]

30 Haziran Çarşamba
Erdal'ın imtihanı bitti.

1 Temmuz Perşembe
Polatlı -Beylikköprü ziraat işletmelerini gördük.
Başvekil - Ziraat Vekili beraber.

22 Temmuz Perşembe
Ankara'dan hareket.

23 Temmuz Cuma
Deprem bölgesi:
Adapazan - Bir köy.
Hendek - Çok yıkılmış.

[20 Haziran'da Adapazarı ve Geyve'de meydana gelen depremde büyük hasar meydana gelmiş, 346 kişi yaşamını yitirmişti.]

24 Temmuz Cumartesi

Trenle giderken cigarayı bıraktım.

Afyon.

Çay.

Akşehir.

Konya'da (yağmura tutulduk) konuştuk - Her yerde güzel tarlalar, yahut biçilmiş yığınlar.

25 Temmuz Pazar

Niğde.

Kayseri.

Sivas - Çimento fabrikası.

Yıldızeli'nde Köy Enst. Müdürü ile görüştüm.

26 Temmuz Pazartesi

Sabah Saat 8.

Baş (okunamadı) radyodan konuşmuş.

(okunamadı) dün akşam çekilmiş.

Ladik istasyonu.

Köy Enst. Ladik.

Erbaa.

Harap köyler.

Niksar.

Tokat.

Şeker Fabrikası.

27 Temmuz Salı

Saat 11.30 Kayseri.

Herkes çok keyifli.

Herkes Rus meselesi ile meşgul.

Ankara.

[Sovyet ordusu 13 Temmuz'da Kursk'ta yapılan tank savaşında Alman ordusunu bozguna uğratmış ve hızla ilerleyerek Alman ordusunu Sovyetler Birliği

topraklarından büyük ölçüde atmıştı. "Rus meselesi" olarak sözü edilen olay Sovyetlerin önünde önemli bir engelin kalmaması ve Balkanlara ilerleyerek burayı nüfuzu altına alabilecek olmasıydı.]

28 Temmuz Çarşamba
Genarigline'nin Numan ile konuşması

[Numan Menemencioğlu, Hariciye Vekili.]

29 Temmuz Perşembe
Akşam vekiller yemekte.

30 Temmuz Cuma
İstanbul'a hareket.
Başvekil ile beraber.
Kan tahlili 1,26. Çok.

1 Eylül Çarşamba
Zırhlı tugayın tatbikatı (Maltepe).
Ankara'ya hareket.

2 Eylül Perşembe
Ankara.
Tahran hikâyeleri.
Cemal Hüsnü'nün vekile tecavüzleri.

3 Eylül Cuma
Cigarayı bıraktım.
Normakol xx

4 Eylül Cumartesi
Kan tahlili 1,10.

10 Eylül Cuma
Temyiz mahkemesini ziyaret.

11 Eylül Cumartesi

Kan tahlili 1,06 -1,08.

Roosevelt'e mektup müsveddesi.

Nafia'da demiryolları üzerine konuşma.

İktisat Vekili, Marmara'da, işlerini anlattı. *[İktisat Vekili, Fuat Sirmen.]*

Vekiller yemekte.

Marmara için hareket.

Orbay ve Toydemir beraber.

Gündüz Normakol xx

12 Eylül Pazar

Kurşunlu.

Kolordunun manevrası (Kar).

Öğleden evvel ve sonra.

Akşam kurmay tarafla yemek.

Kıtaat iyi - Alay komutanları zayıf.

13 Eylül Pazartesi

Sarıtaş.

Kurşunlu - Öğleden evvel.

Manevra meydanı - Öğle yemeği beraber - Tümen K. General Bakioğlu.

İyi - İnatçı

Hareket Ankara'ya.

15 Eylül Çarşamba

Akşam yemeğinde ilk öğretim hesapları

16 Eylül Perşembe

Öğle M. M. ve Maarif Vekilleri ile ilk öğretim.

Askere alınan ilk öğretmenlerin 0,10'u geçmeyecek.

Eğitmenler iade olunacak.

İngiliz Tuzu (öğleden sonra).

[Milli Müdafaa Vekili Ali Rıza Artunkal; Maarif Vekili Hasan Ali Yücel.]

17 Eylül Cuma

Öğleyin:

Hüseyin Ragıp Baydur, Menemencioğlu beraber, Rus politikası görüşüldü.

Hasan Saka parti müzakeresini anlattı. (Varlık Vergisi için).

Mecliste: Parti müzakeresi.

Akşama hareket.

Abdülhalik Renda.

Hasan Saka.

Hasan Fehmi Ataç.

Şükrü Koçak.

Raif Karadeniz.

Tonguç.

[Hüseyin Ragıp Baydur Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi; Hasan Saka Trabzon milletvekili ve CHP Grup Başkanvekili; Abdülhalik Renda TBMM Başkanı; Hasan Fehmi Ataç Gümüşhane, Şükrü Koçak Erzurum, Raif Karadeniz Trabzon milletvekili; İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitülerinin kurucusu ve İlk Öğretim Müdürü.

Servet ve kazanç sahiplerinin servet ve olağanüstü kazançları üzerinden bir kereye mahsus olmak üzere Varlık Vergisi alınmasına ilişkin kanun 11 Kasım 1942'de kabul edilmişti. Kanun çıktıktan sonra il ve ilçelerde kurulan komisyonlar kimin ne kadar vergi ödeyeceğini bir ay içinde kesinleştirdi. 18 Aralık'ta listeler ilan edildi. Bazı azınlık mensuplarına Müslüman-Türk mükelleflerin ödeyeceklerinden çok fazla vergi tahakkuk ettirilmişti. Ayrıca bütün mükelleflerin yüzde 87'sini gayrimüslimler oluşturuyordu. Ödemenin son günü olan 21 Ocak 1943'e kadar vergisini yatırmayanların malları haciz edilerek, icra yoluyla satıldı ve vergileri bu yolla tahsil edildi. Vergisini zamanında ödemeyen mükellefler vergilerini bedenen çalışarak ödemek üzere Aşkale'ye çalışma kampına gönderildi. 17 Eylül 1943'te toplanan TBMM, Maliye Bakanlığına, mükelleflerin bir kısmının tahsil edilememiş olan borçlarını silme yetkisi verdi. Hasan Saka'nın İnönü'ye anlattığı Meclis müzakeresi, bu Meclis müzakeresidir. Bu gelişmeden sonra Varlık Vergisi fiilen tasfiye sürecine girdi. Aralık ayında kamplara gönderilen mükellefler serbest bırakıldı. 15 Mart 1944'te çıkan bir kanunla devlet o güne kadar tahsil edilememiş olan tüm vergi alacaklarından vazgeçince Varlık Vergisi uygulaması sona ermiş oldu.]

18 Eylül Cumartesi

Yıldızeli - Manevra sahası.
Akşam Turhal (Tokat'tan geçtik).
(Karın ağnsı).

19 Eylül Pazar

Manevra sahası.
Bugün daha iyiyim.
Yıldızeli'nden hareket.
Sivas - Halkevinde çay.
E. Sanat Enstitüsü'nü ziyaret.

20 Eylül Pazartesi

Sabah Erzincan.
Halk neşeli - Herkes validen memnun.
Akşam Erzurum.

21 Eylül Salı

Öğleden evvel muhabere ve ölçme taburları.
Yapı Usta okulu.
Öğleden sonra Pulur Köy Enstitüsü.
xx Normakol.
Akşam Halkevi. Temsil ve yemek.

22 Eylül Çarşamba

(Normakol'un tesiri).
Kars Kapısı.
Hüyüklü tepesi - Çobandede.
Tahkimat hattı.
Lise.

23 Eylül Perşembe

Saat sekizde hareket - Sarıkamış - Selim Hattı.
Kars.

24 Eylül Cuma

Saat 8'de hareket.

Cihanuz - Köy Enstitüsü.

Doğum günümü çocuklar kutladılar.

Kars'a döndük - Kars Parkı.

Beyaz kayın ağacı - Ihlamur!!

Halkevi döşemesiz. Isısız.

Beden bölge salonunda oyunlar.

Kars Demirağası.

25 Eylül Cumartesi

Öğleden evvel Kars lisesi.

Taş binaya fena bir badana yapmışlar.

Kimya bir senedir okunmuyor - Fizik, kimya, matematik hocaları yok.

Dil dersleri senelerce hocasız, okunmamış.

Vekil biliyormuş. Çok fena lise. Evvelce daha fena imiş.

Öğleden sonra kale. iyi.

Muhlis Paşa tabyasından makinalı tüfek hattı olarak istifade etmeli.

26 Eylül Pazar

Öğle yemeğinde Org. Asım Gündüz'ün hastalanması.

Kars belediyesinde radyo ile halka söylev.

Trenle Kars'tan hareket - Sarıkamış – Erzurum.

[Orgeneral Asım Gündüz, Genelkurmay İkinci Başkanı.]

27 Eylül Pazartesi

Saat 8. Palandöken'e hareket. Yorucu seyahat. Kuvvetli cephe. Halkevinden Erzurumlulara hitap. Trenle Aşkale'ye hareket. Automobille hareket. Saat 13.

Kopdağı'nda İngiliz sefiri.

Bayburt güzelleşmiş.

Gümüşhane - Büyük halkevi ama vaktiyle yapılmış – Ucuza çıkmış (70.000 lira)

Halk oyunları - Gece Halkevinde rahat.

Elektriği, suyu yok!!

28 Eylül Salı

Ortaokulu ziyaret.

Gümüşhane güzel olmuş.

Meseleleri: Elektrik, su, plan, sanat okulları (Kız, erkek).

Orta mektebi aşağı indirip sanat okulunu yukarı almak fikri - Yoksa ikisini de aşağı alıp şimdiki orta okulu kışla yapmalı.

Akşam Trabzon.

Lise konferans salonunda milli oyunlar.

29 Eylül Çarşamba

Beşikdüzü.

Heyetler.

Lisede yemek.

Artvin'de heyelan.

30 Eylül Perşembe

Lise.

Ticaret Lisesi.

E. Sanat okulu hazırlıklan.

Kız enstitüsü.

Orman mıntıka müdürü, işletme müdürü.

Orman işletmesi.

Saat 15'te hareket.

Halkevinde Trabzon havalan.

Davetli olarak yemek - Veda söylevi.

Saat 15'te hareket.

Saat 19'da Gümüşhane.

[Eylül ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

Sarıkamış ve Kars binaları.

Tedbirleri:

- Bir heyete teslim. Bir heyetle idare.
- Kiracılarsa heyet tarafından tespit.
- Makul kira bedeli.

– Kira haddinin bakım için Heyete terki.

(büyük tamirler Maliyeye ait).

– Bir tamir teşkilatı kurulması.

–

– 4'üncü Umum Müfettişin işleri dört senedir durmuştur

– Diyarbakır bölgesindeki muhacirlerin yarısı kaçmışlardı. Çok ayıp! Özmen'den beklemezdim.

– Devlet meselelerinden biri: Yakacak meselesi - Tezek medeniyeti olmaz.

– Zigana ormanında muhafaza - işletme.

– Karayazı, Sivrice, İdil kazaları

[Abidin Özmen: Birinci Umumi Müfettiş.]

1 Ekim Cuma

Gümüşhane'de bayram.

Nutuk – Hareket.

Kop dağı - Aşkale Saat 12.30.

Hareket.

Erzincan - Elektriğini yapıyor.

Vali çok iyi - Çok neşeli

Gümüşhane'de tezek yok.

2 Ekim Cumartesi

Elazığ. Saat 9.

Saat 11'e kadar.

Fark var sokaklarda – Herkes.

Vekil.

Sivrice kazası - Kaymakam iyi – Merkez muhacir köyü -Yeni kaza sonra dönmüş.

Argon Madeni - Mühendislerin geçimsizliği - eskiler ile yeniler birbirlerini çekemiyorlar - Çok fena.

Alaylı - mektepli gibi bir şey.

Akşam Diyarbakır.

3 Ekim Pazar

Diyarbakır'da istirahat günü.
Müfettişlikte kabul resmi.
Pamuk köşkü - Ne güzel.
Müfettişlere takrir.
Akşam büfe - erken ayrıldım.
Muhacir işi fena.
Gümrük kıtalan çok bozulmuş.
Hakkâri fena -Vali - ve yollar - ve eksik memurlar.
Memurlar için evler ve kaliteleri.
Jandarmaya dair de fena şeyler.
% 25 Kürtlerden dönebilecekler.
-
Diyarbakır belediyesinin işleri:
Su.
Elektrik.
Yeni plan - değişmeyecek

4 Ekim Pazartesi

Diyarbakır'da uyandık.
Lise - iyi değil.
Sanat okulları iyi.
Batman köprüsü - Sanat eseri.
Yüksek inşaat olacak.
Bismil muhacirleri durmak istemiyor.
Havası ağır - Oğul ırak olmuyor.
Raman Dağı petrol mıntıkası
VI. kuyuyu bekliyoruz.
Batman'da (okunamadı) - ihtar - R. Karadeniz'in iyi cevaplan
Diyarbakırlılara mektup. Selam.
Akşam dönüş.

5 Ekim Salı

Saat 10 Malatya.
Lise - fena değil.

Sanat mektebi talebesi (geçen seneden) azalmış. Parti müfettişine söyleyeyim.

Kız okulu yeni açılmış - iyi talebe yazılmış – Bakalım artık ne olacak.!

Yeni istasyon faydalı mı olacak?

Mitat ile görüşeyim.

Akçadağ Enstitüsü.

Akçadağ kazası - Kürtlerin Türk sayılması imkânı yok imiş!! Aranacak.

Sultansuyu havası – iyi.

Malatya – Akçadağ.

6 Ekim Çarşamba

Sabah Saat 10 -Yarbaşı İstasyonu.

Düziçi Köy Enstitüsü - Sıtmalı bölge.

Durağa istasyon isterler.

Arazi (Ermenilerden kalan son (okunamadı) paylaşılmış).

Haruniye arazi meselesi.

Şairler dolu bir enstitü. Alman Mektebi.

Adana - gece Halkevi. Subaşı.

Bahçe Enstitü. Adana.

7 Ekim Perşembe

Adana.

E. Lisesi - Kız Lisesi - Ticaret Lisesi ve Öğretmen okulu - E. S. Okulu 3'üncü sınıf – yeni binalar istedi - Kız Enstitüsü – Ziraat lisesi istasyonları - Kışla - Motorlu alay - Park - havuz - Halka hitabe.

Vali - Pamuğun kilosundan 10 kuruş ister.

Çiftçiler pamuk fiyatının yetmediğinden şikâyet ederler.

İstasyonun dediğine göre onun maliyet fiyatı 87, halkın maliyeti 154.

Makinalar eski, ancak pahalı geniş arazi ziraatı asıl dert.

9 Maliye Komisyonu - merkez kazasında 3 seneden beri!!

Toprak da yetiyor.

Mersin aile bahçesi.

8 Ekim Cuma

Mersin'deyiz.

Saat 9 - Gedikli Erbaş Mektebi - Fena değil.

Ortaokul - Müdür Sivrioğlu - Çok iyi.

Deniz Lisesi - Harbiyesi - Makinist mektebi, iyi.

S. 10.25 Silifke'ye hareket. 12.30'da vardık. Etraf iyi - Halk neşeli. Silifke'nin iman durmuş.

Göksu'nun sulama projesinden halk çok ümitli.

Köylüler çiftlik arazisinde (5-10 dönüm) arazi istiyorlar. 35 hane.

Köylüler neşeli; kadınlar yakın; tezek yok

Mersin'in iskeleleri.

Külek boğazından oto ile Pozantı.

Vali Tevfik Gür'ün planlan var.

Hasan Saka fındık fiyatından şikâyet etti.

Mersin.

9 Ekim Cumartesi

Ankara'ya dönüş günü.

Siirt: (okunamadı) bağlı.

Kız ilk mektebi.

Ağn, Kars, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt, Bitlis, Van, Tunceli, Bingöl, Konya, Ankara, Çorum, Sivas, G.Antep, Maraş (Kürtler için) yatılı kız mektebi

(A. Renda).

1. Vali ve komutan evlerinin (okunamadı) (devletin olmalı)
2. Erzurum'da ziraat teşkilatı (gelecek sene için).
3. Kazalar ve nahiyelerin çoğaltılması.
4. İskân işleri - böyle olmasın.
5. Memurlara (okunamadı).
6. Kazalara gidecek memurların (okunamadı)
7. Müfettişlikler şehirlerine yardım (su, elektrik, yol, temizlik).
8. Türkçe öğrenenlere mükâfat.
9. Mezun çocukların okumalarına orta için yardım.
10. Nüfustaki Kürt kaydı nasıl kalkar?

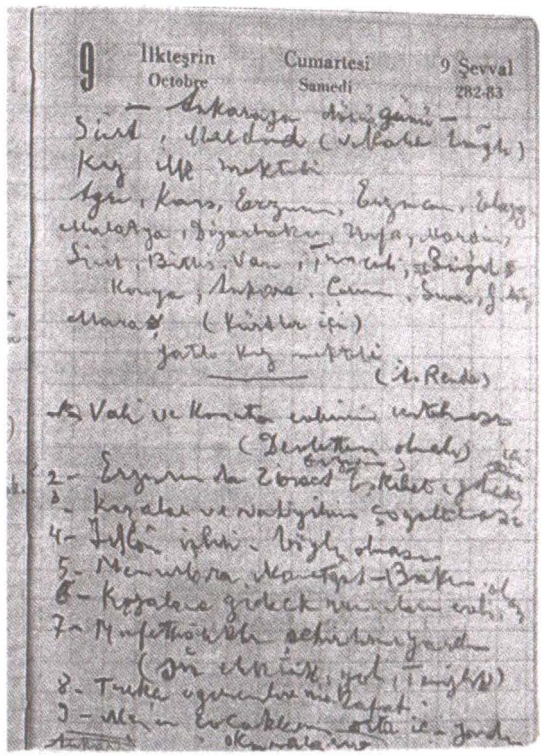
Memleket kamyonsuzluktan kırılıyor.

Ankara.

10 Ekim Pazar

At yarışları.

Akşam vekiller ve reisler yemekte.

9 İlkteşrin Cumartesi 9 Şevval
Octobre Samedi 282-83

11 Ekim Pazartesi

Öğle yemeğinde

Başvekil

H. (okunamadı)

Menemencioğlu.

F. Sirmen.

Gnl. Artunkal.

Akşam Mf. Vekili.

[Numan Menemencioğlu Hariciye Vekili; Fuat Sirmen İktisat Vekili; Ali Rıza Artunkal Milli Müdafaa Vekili; Maarif Vekili Hasan Ali Yücel.]

15 Ekim Cuma

Naci ile görüşme.

Başvekil ve N. Menemencioğlu ile görüşme - Umumi bir istikamet.

Moskova'daki hariciye nazırları konferansının neticesini bekleyeceğiz.

[Müttefik ülkelerin Dışişleri Bakanları 19-30 Ekim 1943 tarihleri arasında Moskova'da savaşın genel gidişatını ve siyasi sorunları görüşmüşlerdir. Görüşmelerde Sovyetler Birliği'ni Molotov, ABD'yi Cordell Hull, İngiltere'yi Antony Eden temsil etmiştir.]

16 Ekim Cumartesi

Naci ile görüşme.

Benim Şark seyahatim ve İngiliz sefirine rast gelmem.

17 Ekim Pazar

At yarışları.

18 Ekim Pazartesi

Tıp kongresi.

Yeni Tıp fakültesinin maketi - Sıhhat vekilliği.

Lügat ne oldu? Cumhuriyet bayramında birçok çıkacak.

19 Ekim Salı

Sabah Sergi.

Öğleden sonra Yücel, Sağlam beraber olarak Hasanoğlan'a - akşama kadar.

Başvekil ve Menemencioğlu ile beraber yemek - Naci ile görüşme.

[Teyfik Sağlam, Cemil Bilsel'in emekliye ayrılması üzerine, 10 Ağustos 1943'te İstanbul Üniversitesi rektörlüğüne tayin edilmişti.]

20 Ekim Çarşamba

At yüzüme çarptı.

Erdal'ın Fakülteye kabulü.

İstanbul'a hareket Saat 16.

20 Ekim Perşembe

Saat 8.15 İstanbul.

Saat 9'u bulmadan Dolmabahçe'den hareket. Manevra meydanı.

XX. Kumandanı Asım Tınaztepe.

26. T. Komutanı N. Gönenli.

XII. İzzet Aksalur.

24. T. K. Rasim .....

Şamlar - Hadımköy - IV. K. (okunamadı)

Hadımköy -yemek - Manevra tugayı.

Fuat Erden. Halkalı Mektebi.

Mısır Çarşısı ne güzel olmuş!

22 Ekim Cuma

Manevra meydanı.

XI. İzzet Aksalur (Yanımburgaz şimalinde).

52. T. K. Mustafa Uludağ.

61. T. Kumandanı Eltaş.

33. T. K. Raif .....

Kırmızı taarruzu muvaffak olamamış.

Topçu kullanılması.

F. Erdem Karagülle - Öğleden sonra taarruz tekrarlanacak.

Hasdur'da yemek.

Tepetarla'ya taarruz. 8. Tümen yolda.

Taarruz muvaffak.

Saat 15'te ayrıldık.

Yıldız parkı - Çadır köşkünde gazino.

23 Ekim Cumartesi

Manevra meydanı.

Kadirtepe'ye kırmızının taarruzu.

Dervişlepe'de 64. T.

Sancaktepe - Mahmuttepe cephesi.

Kırmızı taarruzu - Karşı mavi taarruzu.

Saat 14 30'da Sancaktepe'de tenkit ve teşekkür - Atış okulları (Komutanlar için).

Bendler - Büyük kent - Valide (okunamadı) Sultan (okunamadı).

Salih Omurtak ile görüşme.

24 Ekim Pazar

İrfan'ın nişan günü - Çay - Selim Sarper ile görüşme.

[Selim Sarper, Basın Yayın Umum Müdürü. İrfan Okatan, İnönü'nün yeğeni.]

26 Ekim Salı

Sabah 11'30 da Çapa'da Dr.T. Sağlam Kliniği.

Verem Dispanseri.

Çocukların muayenesi.

Çok enteresan.

Eski Haseki hastanesini, Fatih medreselerini gördük. Talebe yurdu.

Gece Hanımla belediye gazinosu.

27 Ekim Çarşamba

Hadisi gördüm. Arap meselesinde.
Atatürk söylediği gibi (okunamadı).
İtaat edecek. Hasta.
Hüseyin Cahit Yalçın'ı gördüm.
Hariciye (okunamadı) görüştük
Yemekten sonra İrfan ve nişanlısı beraber:
Gülhane Parkı.
Emirgan Parkı.
Yıldız Parkı - Burada çay.
İrfan'a dans için ihtar ettim.
Saat 19'da Ankara'ya hareket.

[Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul milletvekili.].

5 Kasım Cuma

Eden - Numan görüşmesi.

[İngiltere Dışişleri Bakanı Antony Eden, Moskova Konferansı'nda alınan ilke kararlarının uygulanmasını sağlamak amacıyla, Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu ile Kahire'de görüşmüştür.]

6 Kasım Cumartesi

Eden - Numan görüşmesi.

7 Kasım Pazar

Erden - Numan görüşmesi.
Adana'ya gelen bir kurye. Numan'dan telgraf.
Geceye kadar temas - İngilizlerin harbe girme teklifi.
Gece Renda, Özalp - General Orbay.

8 Kasım Pazartesi

Reislerle görüşme - Beraber yemek yeme. Telgrafı okuttum
Mareşal ile.

9 Kasım Salı
Mareşal ile.
Numan Adana'da.
Hilmi'nin tebliği.

[Hilmi Uran 20 Mayıs 1943'te Recep Peker'in yerine Dahiliye Vekilliği görevine getirilmişti.]

10 Kasım Çarşamba
Numan Menemencioğlu Ankara'da
Vekiller heyeti.

11 Kasım Perşembe
Öğleden evvel Numan.
Öğle yemeğinde Hilmi Uran, H. A. Yücel.

12 Kasım Cuma
Vekiller heyeti.
Başvekil - Renda – Numan. Beraber mütalaa - Bir karara vardık!

13 Kasım Cumartesi
Mareşal.
Esendal'la yemek.
Naci ile görüşme - Gibson görüşmesi.
Konser.
Numan cevabını (okunamadı). Gece başvekil de mutabık.

14 Kasım Pazar
Ata giderken Başvekile uğradık. (okunamadı) ve Özden ata bindik.

15 Kasım Pazartesi
Kan tahlili 1.16.
III. Tarih Kongresi - Kazılar sergisi.
N. Menemencioğlu'nun cevap notasını İngiliz elçisi ile görüşmesi.
Amerikan elçisi ile görüşme – telkini.

16 Kasım Salı

Saat 15'te Parti - Numan Kahire Konferansı'nı anlattı.
Hararetli müzakereler.
Gece yarısından sonra Saat 3'te her şey bitti. Müspet.
Celal Bayar üs verelim.
Köprülü muahededen bile vazgeçelim. Karışmayalım.
General Pertev, General Çalışkan konuştular fena tesir ettiler.

[Celal Bayar İzmir, Fuat Köprülü Kars milletvekili.]

17 Kasım Çarşamba

İngiliz elçisine cevabımızın tebliği – (okunamadı) gibi.

18 Kasım Perşembe

Cevabi notanın Rus sefirine tebliği. Yakınlaşma teşebbüsü bizden.

Kahire Konferansı. (İnönü Vakfı Arşivi)

Amerika elçisine tebliğ. Mr. Allan isminde Ankara'dan gelen bir adam da beraber. Konuşmalar çok enteresan. Notları tutmalı. (Moskova da: Türklerin girmesini istiyoruz, karar kendilerinindir dedik. Amerikan dergisi Taymıs, cevabımız, her şeyimiz haklı.)

General Şahap Gürler ile görüşme.

19 Kasım Cuma

III. Tarih Kongresinin kapanması.

Gece kral Oidipus.

27 Kasım Cumartesi

Başvekil ile vesikaları okuduk.

Açıkalın'ı çağırdık – Sinema.

29 Kasım Pazartesi

Mareşal ile görüşüp kendi çekilmesi gününü ve Orbay, Gündüz tayinlerini görüşme.

Yeni Genelkurmay başkanı ile görüşme.

[Varılan karar doğrultusunda 4 Aralık 1943'te Orgeneral Kâzım Orbay, Orgeneral Asım Gündüz'ün yerine Genelkurmay İkinci Başkanlığına atanmış, 12 Ocak 1944'te Mareşal Fevzi Çakmak yaş haddinden emekliye ayrılmış ve aynı gün çok kısa bir süre önce ikinci başkanlığa atanan Kâzım Orbay Genelkurmay Başkanı olmuştur. 14 Ocak 1944'te de Orgeneral Salih Omurtak Genelkurmay İkinci Başkanlığına getirilmiştir.]

30 Kasım Salı

Başvekilin Mareşal ile görüşüp sefer halini söylemesi.

Mareşalin bugün memnun olması.

1 Aralık Çarşamba

Sabahleyin İngilizlerin sivil kıyafette asker (7000) göndermek teklifleri.

Akşam Saat 16'da Askeri Şura.

Gece orgeneraller yemekte.

Gece Kahire daveti.
Saat 4'e kadar görüşme;
Mukabil sual.

[Müttefikler Türkiye'nin kendi taraflarında savaşa katılmasını sağlamak için İnönü'yü Kahire'ye davet etmişlerdir.]

2 Aralık Perşembe
Reislerle görüşme.
Vekillerle görüşme.
Öğle yemeği.
Numan'ın Alman maslahatgüzarı Yenke ile görüşüp malumat vermesi.
Akşam parti reisleri gruba, idare heyetine malumat verilmiş.

3 Aralık Cuma
Sabah cevap gelmiş. Müspet.
Vekillerle öğle yemeği. Konuşma. Salahiyet alma gibi bir şey.
Partide konuşma. Karabekir'in itirazı. Partinin tasvibi.
Saat 16 – Kayaş'tan hareket.
Akşam yemekte sefirlerle.
Yolda haber aldık. Tayyareler gelmiş.

[CHP içindeki muhalefet, yoğun baskı altında Türkiye'nin savaşa katılabileceği kaygısıyla, İnönü'nün Kahire'ye gidip Müttefiklerle görüşmesine karşı çıkıyordu.]

4 Aralık Cumartesi
Adana Saat 9'u geçiyor.
Tayyare meydanı.
Churchill'in oğlu ile Roosevelt'in damadı trenle geldiler, selam getirdiler. Roosevelt bir mektup ve kendi tayyaresini göndermiş. Ona bindik.
9.30-12.30 fevkalade hoş bir seyahat ile Kahire.
Churchill ve Eden Saat 15.45'te geldiler. Saat 16.30'da gittiler.
Roosevelt. Sonra Konferans Saat 17.
Saat 19'a kadar. Gece Roosevelt'le yemek. 4-5 hafta için ısrar ediyorlar.

[Roosevelt ve Churchill İnönü'yü Kahire'ye götürmek üzere Adana'ya bir uçak göndermişlerdir. İnönü, pilotluğunu Roosevelt'in damadının; Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu da pilotluğunu Churchill'in oğlunun yaptığı uçağa binerek Kahire'ye gitmiştir. Böylece diplomatik protokol sorunu çözülmüştür.]

5 Aralık Pazar

Roosevelt ile toplantı.

Ayrıca bir komite.

Gece Churchill'de yemek (okunamadı)

6 Aralık Pazartesi

Kral Faruk'a Saat 9.15 – 13.15.

Saat 16 Churchill - Eden bir harekât planı taslağı

Hava faaliyeti.

Adalar - Karadeniz.

Saat 17 Roosevelt bekleme.

Konferans - aynı şeyler.

Roosevelt yalnız – Cemiyet-i Akvam – İki değil 3 ay - Karşılıklı iyi sözler.

Gece sefarette yemek - Salı kalmak, kalmamak meselesi. Gitmek kararı, Kral-lara randevuyu kaldırmak.

7 Aralık Salı

9.30. Churchill'in evinde son toplantı. Beyanat, muhtırasına karşı cevabım. Vaziyetimizi tespit. 4 -5 günde ilk cevabı vereceğiz.

Gelmek istediği zaman cevabımız karar vermekte serbestiz.

Churchill ile beraber hava meydanı.

Kıtalan teftiş; istiklal marşı. Veda.

Churchill'in oğlu ile yolculuk.

Adana - Hilmi ile beraber.

Ankara'ya doğru tren.

[İnönü Kahire toplantısında yeterli askeri donanım sağlanmadan savaşa girmeyi reddetmiş ve ortak hareket ve işbirliğinin gereği üzerinde durmuştur. Hilmi Uran, Dahiliye Vekili.]

8 Aralık Çarşamba

Ankara - Başvekil - Meclis reisi ile ilk mülakat.

Saat 17.30 vekiller heyeti.

9 Aralık Perşembe

Sabah Salih Omurtak.

Meclis Reisi - Başvekil, Numan.

(Alman sefiri ile mülakat).

Saat 18.30'da vekiller heyeti.

Cevap projesi.

Alman cephesi tertibatı - Bir ihtiyat sınıfını davet.

[Alman sefiri Franz von Papen.]

13 Aralık Pazartesi

Askeri Şura'da görüşme.

Altay'ın Çatalca hattını sorması. Başvekil ile beraber.

Akşam yemeği orgenerallerle beraber.

14 Aralık Salı

Partide Celal Bayar'ın vaziyet alması.

16 Aralık Perşembe

Altay'ın değişmesi ve Cemil Cahit'in tayinine Mareşal ile karar.

Altay muharebe olanağına inanmıyordu - Yanılmıştı - Şimdi telaş ediyor. (Mareşal'in sözü)

17 Aralık Cuma

Cemil Cahit ile görüşme.

[Orgeneral Cemil Cahit Toydemir.]

18 Aralık Cumartesi

İngilizlerle büyük kavga.

Numan'ın kati cevapları:
Emrivaki yaptırmayacağız.
Provocation.
Numan gece pavyonda tekrar İngiliz sefiriyle dostane görüşmüş.

19 Aralık Pazar
Son at yarışları.

20 Aralık Pazartesi
Taymis muhabiri Novandis.

1943 yılına ait defterin sonundaki tarihsiz sayfa
- Mimari.
- İnşaat.
- Makina – Tayyare.
- Elektrik - P.T.T.
- Gemi inşaat.
- Maden.
- Kimya.
- Müşterek.

1944

1 Ocak Cumartesi

İngiliz askeri heyeti ile ilk toplantı.

Nezle.

[Hava Generali Linnell başkanlığındaki bir İngiliz askeri heyeti Ankara'ya gelerek temaslarda bulundu. İngilizler hava üslerinin kullanılmasını ön plana çıkarırken, Türk tarafı daha önce Londra'ya gönderilmiş olan listedeki askeri malzemenin sevkini istedi. Türk tarafı, Türkiye'nin savaşa katılmasının ancak yardımın tamamlanmasından sonra mümkün olabileceğini belirtirken, İngiliz heyeti ulaştırma olanaklarının elverişsizliği yüzünden bunun zaman alacağını belirtti. Görüşmeler bir sonuca bağlanamazken, İngiliz heyeti 3 Şubat'ta hiçbir açıklama yapmadan Ankara'dan ayrıldı.]

5 Ocak Çarşamba

Bugün çıktım. Gn. K.'ya gittim.

12 Ocak Çarşamba

Mareşal'in tekaüdü.

Benim kendisine mektubum.

Mebusların daveti.

[Genelkurmay Başkanı Mareşal Çakmak yaş haddinden dolayı emekliye ayrılmıştır.]

18 Ocak Salı

Cıgaranın kati olarak bırakılması.

Bırakamadık. Yazık.

25 Ocak Salı
Kan tahlili: Üçüncü hafta yahut defa: 1,19.
Evvelkiler, 1,26; 1,33.

26 Ocak Çarşamba
Sigarayı bırakmak teşebbüsü.

27 Ocak Perşembe
Ömer geldi.

29 Ocak Cumartesi
Yücel ve Tonguç ile yemek.

2 Şubat Çarşamba
Ankara'dan hareket.

3 Şubat Perşembe
Dursunbey istasyonu.
İşletmeye hareket.
Karaamca – Gölcük (birinci bölge) Karaçam.
Dönüş.

4 Şubat Cuma
Saat 9'da hareket.
Karaamca-Refahiye (İkinci bölge).
Karaçamın her cinsi.
Başlıca (Karaçam, akçam).
Orada bir devlet işletmesi lazım.

5 Şubat Cumartesi
Değirmisaz – Tavşanlı.
Kütahya.

6 Şubat Pazar

Ankara.

Akşam yemekte vekiller ve askeri şura.

İngilizlerin (okunamadı) verilmesini kesmeleri haberi.

[İngilizlerin Türkiye'ye askeri malzeme ve silah sevkiyatı Şubat ayı başında kesildi.]

7 Şubat Pazartesi

Özden'in yıldönümü.

10 Şubat Perşembe

Askeri Şura'da 332'lilerin celbi.

Akşama hareket.

11 Şubat Cuma

Çerkeş – harabe.

Eskipazar köy ve merkez.

Karabük'ten geçiş.

[1 Şubat'ta Gerede, Bolu, Çankırı, Düzce, Hendek, Çerkeş ve Adapazarı hattı boyunca meydana gelen depremde 4.611 kişi yaşamını yitirmişti.]

12 Şubat Cumartesi

Zonguldak - Akşama kadar.

Halk Partisi reisi (bir mühendis) yazı ile resim.

13 Şubat Pazartesi

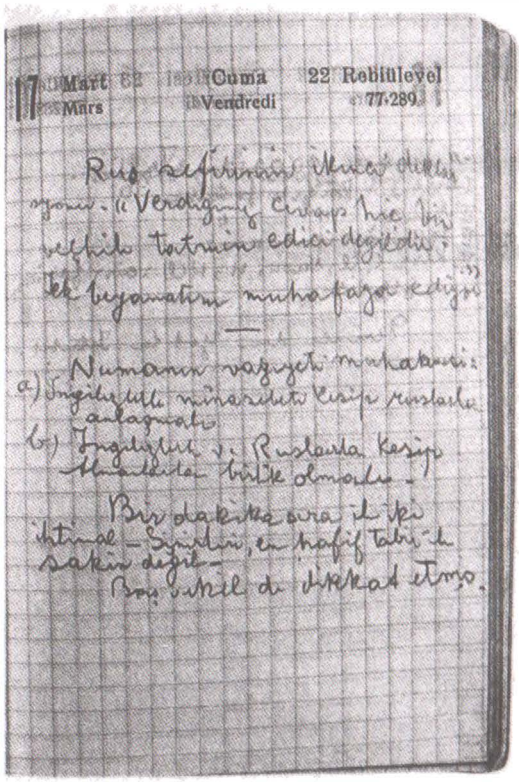
Karabük-günü.

14 Şubat Pazartesi

Çankırı.

Ankara'ya avdet.

Çankırı'da Atış Okulu.

17 Mart 62 Cuma 22 Rebiülevel
Mars Vendredi 77-289
Rus sefirinin ikinci deklas
yonu. "Verdiğiniz cevap hiç bir
veçhile tatmin edici değildir."
İlk beyanatını muhafaza ediyor.
Numanın vaziyet muhakemesi:
a) İngilizlerle münasebeti kesip Ruslarla
anlaşmalı.
b) İngilizler ve Ruslarla kesip Almanlarla
birlikte olmalı.
Bir dakika ara ile iki ihtimal sinirleri
en hafif tabiri ile sakin değil.
Başvekil de dikkat etmiş.

15 Şubat Salı

Kan tahlili 0,98

6 Mart Pazartesi

B.M.M. açıldı. Mecliste Locada bakındım.

7 Mart Salı

Partide Numan'ın izahlan.

14 Mart Salı

Kan tahlili 0,85.

İki aylık insülin tedavisinin sonu.

17 Mart Cuma

Rus sefirlerini ikinci deklarasyonu: "Verdiğiniz cevap hiçbir veçhile tatmin edici değildir." İlk beyanatını muhafaza ediyor.

Numan'ın vaziyet muhakemesi.

a) İngilizlerle münasebeti kesip Ruslarla anlaşmalı.

b) İngilizler ve Ruslarla kesip Almanlarla birlik olmalı.

Bir dakika ara ile iki ihtimal sinirleri en hafif tabiri ile sakin değil.

Başvekil de dikkat etmiş.

18 Mart-Cumartesi

Saat 10.00'da İzmit.

I. Birinci Kâğıt fabrikası.

II İkinci Kâğıt fabrikası.

III. Selüloz fabrikası.

IV. Klor (Cl, NaOH, H, HCl verir) fabrikasını gezdim.

Derince'den yatla İstanbul.

19 Mart Pazar

Yıldız, Emirgan köşkü.

20 Mart Pazartesi

Hadımköy.

Öğleye kadar.

O Tepe, Karaağaç, Muhaköy, Bahşayiş bölgesi.

Öğleden sonra dairede, harita başında.

21 Mart Salı

Öğleye kadar: Bağlıktepe, Taşlıktepe, Baba Nakkaş bölgesi; havan ile atış (fena).

Öğleden sonra: Harbiye, Büyük Atış. Bir Kıta (alay 32.).

Hükümetin partiden gizli itimat reyi alması.

[CHP Meclis Grubu yaptığı toplantıda Şükrü Saraçoğlu'nun başkanlığındaki hükümete güvenoyu verdi.]

22 Mart Çarşamba

146. Nizamiye üstünden.

Tekepınan tepesi. Karşıdan obüs ile bir yuvaya teker teker atış (10,5).

Çok rüzgârlı, yağmurlu, soğuk, çok çamurlu bir hava.

Ordu karargâhında öğle yemeği.

Avdet.

Darüşşafaka - Kız Lisesi.

Gece yat.

23 Mart Perşembe

Tekirdağı'nda. Yavuz'a bindik.

Hareket.

Torpido hücumu.

Gece torpido hücumu.

24 Mart Cuma

Denizaltı hücumu.

Maltepe'de veda.

25 Mart Cumartesi

Barbaros heykeli.

Ankara'ya hareket.

[Heykeltıraş Zühtü Müritoğlu ve Hadi Bara tarafından yapılan İstanbul Beşiktaş'taki Barbaros Anıtı İnönü'nün de katıldığı bir törenle açıldı.]

28 Mart Salı

Kan tahlili 1,05.

(gelecek 16,5 isterim).

23. III 944 hava kom.ları.

Serbest satın alma yekunu 150.

Stok 340.

(Stok içinde ordunun takriben 30-40 tonu var).

Geçen sene ki stok ile arasında 150 kadar fark var. Bu da devlet hissesinden miktar karşılığı gibidir. Devlet hissesi 619 dur. Bakalım fark ne olacak!

(Toprak ofis Zamangil).

Ziraat Vekili gelecek hafta Toprak Kanunu'nu anlatacak!

[Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu.]

30 Mart Perşembe

Öğle vakti Başvekil ve Esendal.

İlk öğretim hakkında Hıfzırrahman.

(okunamadı). Mebus namzetleri.

Akşam Rana Bey, Başvekil, Yücel, Tonguç.

31 Mart Cuma

Yedek Subay okulunda öğle yemeği.

4 Nisan Salı

I. Fizik – Tecrübe.

5 Nisan Çarşamba

Numan - İngilizlerin Krom talebini anlattı. Gergin.

6 Nisan Perşembe

Fizik dersi – Tecrübe.

Numan - İngiliz sefiri.

Krom gerginliği.

Vekiller heyetine Orhun münakaşası.

[Hariciye Vekili, İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Knatchbull-Hugessen ile 6 ve 8 Nisan'da görüşmüştür. K-Hugessen Türkiye'yi Almanya'ya krom ihraç ederek bu ülkenin silah sanayiine hammadde sağlamakla suçlayıp sevkiyatın durdurulmasını istemiştir. Menemencioğlu da, buna karşılık, İngiltere'nin, Almanya'nın Türkiye'ye sağladığı malları karşılayıp karşılayamayacağını sormuştur.]

7 Nisan Cuma

Fıdelio.

8 Nisan Cumartesi

Numan İngiliz sefiri.

Krom meselesi - Numan pek iyi bulmuyor.

Abdülhalik Renda ile harici – dahili vaziyet üzerine konuşma.

3. fizik dersi.

Akşam yemeğinde Özalp. Saka – Briç.

[Kâzım Özalp Balıkesir, Hasan Saka Trabzon milletvekili. Churchill 8 Nisan'da yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Almanya'ya krom ihracatıyla ilgili olarak, "Tarafsızlardan özel olarak düşmanlarımızın desteklenmesinin kesilmesini istedik" demiştir. Bir gün sonra da ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull "Krom teslimatı Türk-İngiliz ittifakı ile bağdaşmaz niteliktedir" şeklinde konuşmuştur.]

9 Nisan Pazar

Ruşen Eşref ile görüşme.

Başvekille vaziyet üzerine konuşma.

[Ruşen Eşref Ünaydın, 23 Mart 1944'te Rauf Orbay'ın yerine Türkiye'nin Londra Büyükelçiliğine atandı. İnönü'yle yaptığı bu görüşmeden bir gün sonra, 10 Nisan'da Ankara'dan ayrıldı. 18 Nisan'da Londra'ya ulaşarak görevine başladı.]

10 Nisan Pazartesi

4. fizik tecrübe dersi.
Ruşen Eşref için talimat.
Başvekil, Numan ile öğle yemeği.
Ruşen akşama gitti.
Churchill'in nutku.

11 Nisan Salı

Kan tahlili 1.10.

12 Nisan Çarşamba

5. fizik tecrübesi.

13 Nisan Perşembe

Evlenmemizin yıldönümü
Ömer'in kutlama teli.
Abdülhalik - Hasan Saka.
Krom işini yarın halledeceğim!

[Abdülhalik Renda TBMM Başkanı; Hasan Saka CHP Meclis Grup Başkanvekili.]

14 Nisan Cuma

Başvekille, Başvekâlette görüştüm - Krom işi için.
İngiliz -Amerikan notası.
Öğle yemeği – Başvekil, N. Menemencioğlu.
Uysal olacağız. Havayı düzelteceğiz.
Renda, Saka, Özalp, yemek yedik. Briç oynadık. Özalp'da terakki var.

[İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Knatchbull-Hugessen ile ABD'nin Ankara Büyükelçisi Steinhardt Türkiye'nin Almanya'ya krom sevkiyatını durdurması için nota verdi.]

15 Nisan Cumartesi
Orbay öğle yemeğinde.

[Kâzım Orbay, Genelkurmay Başkanı.]

17 Nisan Pazartesi
Notaya cevap.
Hasanoğlan Köy Enstitüsü.
Tören - Reisler beraber.
6. fizik tecrübesi.

[Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940'ta çıkarılan 3803 sayılı kanunla kurulmuştu. İsmet İnönü enstitülerin kuruluşunun 4. yıldönümü kutlamaları için Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne gitmiştir.]

18 Nisan Salı
Partide.

19 Nisan Çarşamba
Recep Peker'in konuşması (öğle yemeğinde).
Numan'ın dünkü konuşması demagoji imiş.
Rus sefiri ile Numan konuşmuş.
7. fizik tecrübesi.

20 Nisan Perşembe
Büyük Mecliste krom beyanatı.

[Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu TBMM'de yaptığı konuşmada savaşın başından o güne kadar krom sevkiyatıyla ilgili olarak izlenen politikayı açıkladı ve 21 Nisan akşamından itibaren Almanya'ya krom sevk edilmesine son verileceğini açıkladı.]

21 Nisan Cuma
8. fizik tecrübesi.

22 Nisan Cumartesi
İstanbul'da İngiliz Sefiri ile Numan konuşmuşlar.

23 Nisan Pazar
Çocuk bayramı – Talebe neşeli.
Stadyum.

24 Nisan Pazartesi
9. fizik tecrübesi.

25 Nisan Salı
Genelkurmaya uğradım.
Uçaksavar topları için Orbay'a şiddetle söylendim.
Akşam generallerle yemekte.

26 Nisan Çarşamba
10. fizik tecrübesi.
Sikke basılmasında Celal Bayar'ın takriri.

27 Nisan Perşembe
Ömer'in gelmesi.

28 Nisan Cuma
11. fizik tecrübesi.
Akşama tiyatro.
Başvekilin rahatsızlığı, mufassal muayene.

29 Nisan Cumartesi
Yağmur.
Konser.

1 Mayıs Pazartesi

Ömer bugün İstanbul'a gitti.

Öğle yemeğinde Afgan B. Elçisi.

F. Köprülü.

Esendal.

Başvekil, Salih Omurtak Bursa'ya gittiler.

12. fizik Tecrübesi.

[Memduh Şevket Esendal CHP Genel Sekreteri; Fuat Köprülü Kars milletvekili; Salih Omurtak Genelkurmay İkinci Başkanı.]

3 Mayıs Çarşamba

13. fizik tecrübesi.

III. cildin sonu.

6 Mayıs Cumartesi

Divan'a akşam yemeği.

Safiye'nin konseri. *[Safiye Ayla.]*

8 Mayıs Pazartesi

Mebuslarla öğle yemeği.

15. fizik tecrübesi.

9 Mayıs Salı

Parti grubu.

Atsız muhakemesinin son günü.

[Nihal Atsız, kendi dergisi Orhun*'un 1944 Mart ve Nisan ayında çıkan sayılarında "Başvekil Saracoğlu Şükrü'ye Açık Mektup" başlığıyla iki yazı yayımladı ve isim vererek komünistlerin eğitim alanında önemli makamlara getirilmiş bulunduğunu öne sürdü. Atsız, Saracoğlu'ndan komünizmin bir daha başkaldıramayacak şekilde ezilmesini istiyordu. Bu mektuplarda ismi geçen yazar Sabahattin Ali, Atsız'a karşı hakaret davası açtı. İlk duruşma 26 Nisan'da yapılırken, karar 9 Mayıs'taki son duruşmada açıklandı. Atsız, Türk Ceza Kanu-*

nu'nun 482. Maddesine göre 6 ay hapis cezasına çarptırıldı. Bu ceza 4 aya indirildi ve ertelendi. Atsız'ı destekleyen Turancı gruplar, cezanın beklenenden az olduğunu duyunca sevinç gösterileri yaptılar. Bu gösteriler, daha sonra, ünlü "Turancılar Davası"nın açılmasına gerekçe oluşturdu.]

10 Mayıs Çarşamba
16. fizik tecrübesi.

11 Mayıs Perşembe
N. Menemencioğlu yemek.
İngiliz sefiri diğer ticareti de istemiyor.
Von Papen kromu protesto etmiştir.

14 Mayıs Pazar
Bursa'dan Başvekil geldi.

15 Mayıs Pazartesi
18. fizik tecrübesi. Son.

16 Mayıs Salı
Tahlil günü 1.22.

19 Mayıs Cuma
Bayram çok iyi bir havada ve muvaffakiyetle geçti.
Siyasi beyanat yaptım. Irkçılığı ve Turancılığı itham ettim.

[Bir gün önce, 18 Mayıs'ta, bir resmi tebliğ yayınlanarak, Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Zeki Velidi ve Dr. Hasan Ferit Cansever'in evlerinde arama yapıldığı bildirilmişti. Bu kişilere isnat olunan suç "Irkçılık ve Turancılık gayeleri güden, Anayasa esaslarına aykırı faaliyet" idi. İnönü, bu bildirinin yayınlanmasından bir gün sonra yaptığı bu konuşmada özetle şunları söylemiştir: "İnsaf edin, Türk vatandaşını geliştirmek için bütün iyi şartları üzerinde toplamış olan feyizli yolu bırakır da ırkçıların milleti parçalayacak nifaklı zehirlerine cemiyeti kaptırır mıyız? (...) Turancılar, Türk milletini, bütün komşuları ile onulmaz bir

surette derhal düşman yapmak için birebir tılsımı bulmuşlardır. Bu kadar şuursuz ve vicdansız fesatçıların tezvirlerine milletin mukadderatını kaptırmamak için elbette cumhuriyetin bütün tedbirlerini kullanacağız."]

20 Mayıs Cumartesi

Hatipoğlu ile.

Hasan Ali Yücel yemekte.

[Şevket Raşit Hatipoğlu, Ziraat Vekili; Hasan Ali Yücel, Maarif Vekili.]

21 Mayıs Pazar

At yarışları.

Maarifçilerle akşam yemeği.

22 Mayıs Pazartesi

Bütçe müzakeresi.

Celal Bayar, H. Bayur'dan şikâyetler. (Çok tahrik edici konuşmuşlar).

Rus sefiri ile konuşma.

Akşam yemeği vekiller ve reisler.

Orbay ile İstanbul'a hareket.

[Celal Bayar İzmir, Yusuf Hikmet Bayur Manisa milletvekili. O yıllarda TBMM müzakereleri açık olmakla birlikte, basın organları sadece TBMM zabıt kaleminin gazetelere gönderdiği basın özetlerini yazabiliyorlardı. Bayar ve Bayur'un bütçe görüşmeleri vesilesiyle yapmış olduğu eleştiriler basın özetlerinde de yer almış ve basına yansımıştır.

Rus sefiri Vinogradov.]

23 Mayıs Salı

Bugün İngiliz sefiri konuşacak. Konuşmuş.

Bir iki güne kadar bir anlaşma imzalanacakmış.

Vali, Behçet Uz ve (okunamadı) Sağlam ile görüştük.

Akşam Hamdullah Suphi de vardı. Kendisine canım sıkıldı.

(Atsız, Zeki Velidi meselesinde)

Ali İhsan Sabis'in postanede yakalanması. Evinde arama. Vesikalar.

[Behçet Uz, eski Ticaret Vekili ve CHP İstanbul il başkanı.

Kurtuluş Savaşı yıllarında 1. Ordu Komutanlığı yaptığı sırada, Cephe Komutanı İsmet Paşa ile geçinemediği için görevinden alınan Ali İhsan Sabis daha sonraki yıllarda muhalif tavrını sürdürmüştü. Emekli olduktan sonra yazdığı Harp Hatıralarım *adlı kitabı olay yaratmış ve çeşitli davalara konu olmuştu. Emekli orgeneral Ali İhsan Sabis, bu tarihte, Turancı çevrelerle yakın ilişkiler içindeydi ve Almanca yayınlanan* Türkische Post *gazetesinin sorumlu müdürü idi. Bir süredir, milletvekillerine ve gazetelerin yönetimlerine "Türk gençliği ve Türk subayları" adına Türkiye'nin dış politikasını eleştiren ve askeri makamlara, mahkemelere ve bazı milletvekillerine hakaret eden imzasız tehditkâr mektuplar gönderiliyordu. Bu mektupların Ali İhsan Sabis tarafından postaya verildiği saptandı ve Galatasaray Postanesi'nde alınan önlemler sonucu emekli general suçüstü yakalandı. Sabis'in evinde Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle arama yapıldı. Ele geçen evrak ve mektup kopyalarına dayanılarak hakkında dava açıldı. Sabis 1 Ekim 1944'te "milli menfaatlere aykırı propaganda yapmak ve tehditte bulunmak"tan suçlu bulunarak 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Fiil zamanında önlendiği için cezası 11 ay 20 güne indirildi.]*

24 Mayıs Çarşamba

Sabah Hadımköy.
Öğlene kadar (okunamadı).
Öğleden sonra en sağ cenahtan başlayarak:
Sarpbayır.
Karabayır.
Yiğitler 146.
Asım Paşa.
Peykanpaşa'dan dönüş.
Satranç.
Churchill'in nutku.

[Churchill Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Türkiye'nin Şubat veya Mart'ta cesurca savaşa gireceğini veya en azından bize hava

üsleri vereceğini ummuştuk. Fakat Türkiye aşırı derecede tedbirliydi ve malzeme taleplerini artırdı. Müttefiklere katılmakla barış imzalandığında daha güçlü bir durumu garantilemiş olurdu. Krom ihracat yasağını İsmet İnönü'nün kişisel girişimine borçluyuz. Bu yasağın diğer hammaddeleri de kapsayacak şekilde genişletileceğini umuyoruz. O zaman biz de Türkiye'nin ithalat boşluğunu doldurmaya çaba göstereceğiz. Türkiye ile ilişkilerimizde daha da iyi günler geleceğini umuyoruz."]

25 Mayıs Perşembe

Celaliye köyü yakınında topçu atışı.
Batarya komutanlarının iyi hazırlanması lazım.
Yeni barem kanunu.
Askeri barem kanunu.
Subayların kazana girmeleri.

26 Mayıs Cuma

Öğleye kadar mevzii cepheden görüp tetkik ettik.
Kuşlar yaylası. Ahmetli.
Akşama Saray'a dönüş.
Gece ordu kumandanları ile yemek (Hamdullah Suphi ile çekiştik).
Kumandanlarla çalıştık.
Askerin barem projesi.
Subayların kazana girmesi meselesi.

27 Mayıs Cumartesi

Sabah Vali'nin anlattıklan.
Öğleden sonra üniversitede hocalar, dekanlar.
Talebe yurdunda okuma yerleri.
Akşama dekanlara yemek.
Ürgüplü'yü de çağırdım.
Numan- Vinogradov.
Konuşma günü.

[Suat Hayri Ürgüplü, Gümrük ve İnhisarlar Vekili; Vinogradov Sovyetler Birliği'nin Ankara Büyükelçisi.]

28 Mayıs Pazar

Numan Saray'da. Rus sefiri ile konuşmasını anlattı. İnteressant.

Öğleden sonra (okunamadı) kulübünde Numan ile briç.

Akşam kumandanlar ile beraber.

29 Mayıs Pazartesi

Numan gitti.

Başvekil harici siyaset beyanatından vazgeçti.

30 Mayıs Salı

Ürgüplü'yü dinledim.

Dr. Behçet Uz'un çalışması menfidir, Hiç olmazsa (okunamadı) müspet değildir.

Kaptan'ın hareketine (okunamadı) darıldı, şiddetle.

Başvekilin güzel nutku için kendisini tebrik ettim.

[Behçet Uz, 9 Temmuz 1942'den 9 Mart 1943'e kadar görev yapan I. Saraçoğlu hükümetinde Ticaret Vekili, o tarihte CHP İstanbul il başkanı. 16 Haziran'da görevinden ayrılacak yerine Tevfik Fikret Sılay getirilecektir.

Başbakan Saraçoğlu 29 Mayıs'ta TBMM'de yaptığı konuşmada özetle şunları söylemişti: "Her Türk gibi ben de Kemalist rejimin doğruluğuna ve sağlamlığına o kadar eminim ki, er geç bütün dünya milletlerinin bizim rejime benzeyen bir rejim etrafında toplanacaklarına kaniim. (...) Son günlerde hürriyeti suiistimal eden fesatçılar derhal yakalanmış ve adaletin pençesine teslim edilmişlerdir."]

31 Mayıs Çarşamba

Dr. Behçet Uz ile görüşme. Vaziyet ve hatasını söyledim. Müteessir oldu. Fakat anlattıkları tahminimi teyit etti.

Bulgaristan'da hazırlık telgrafları.

Selim Sarper bugün daha sakin.

İngilizlerin propaganda ile moral basıncı devam ediyor.

Torpido ile Gelibolu.

Yolda su bombaları

Abidin Özmen'e eski yazı ihtarı.

[Selim Sarper, Basın Yayın Umum Müdürü, 29 Eylül 1944'te Moskova Büyükelçiliği görevine atanacaktır.

Abidin Özmen, Birinci Umumi Müfettiş. İnönü, Latin harflerine geçildikten sonra bütün yazılarını ve notlarını yeni yazıyla yazmış, eski yazıyı hemen hemen hiç kullanmamıştır.]

[Mayıs ayının sonundaki tarihsiz not sayfası:]

– Ordu barem.
– Kazana girme.
– İstanbul: parti reisi.
– Konuşma- neşriyat.
– Sıkı tutma.
– Zeytinyağı meselesi.

1 Haziran Perşembe

Gelibolu:
Demirköprü ve Bolayır mevzileri.

2 Haziran Cuma

Gelibolu: Çok güzel olmuş.
Ortaokul.
Halkevi.
İskele Meydanı.
Hamzabey Köyü.
Abidin Özmen'e ilköğretim ihtarı
Otomobil ile Kilya limanı.
Çanakkale.

3 Haziran Cumartesi

Çanakkale:
Asma Tepe muharebe idare yeni.
Büyük atış.

Truva.
Kumkale.

4 Haziran Pazar
Çanakkale.
Kilit – Soğanlıdere – Kıta.
Seddülbahir – Morto – Alçıtepe.
Kabatepe – Eceabat – dönüş.
Vaziyetin mütalaası.
Gece balo.
İhbar istasyonunda (okunamadı) teşkilatı.

5 Haziran Pazartesi
Yolda: Ezine.
Bayramiç - ne güzel yer!
Ezine (İngiliz sefiri benimle görüşmek emrini almış!)
Ayvacık (Halk odası bile yok!)
Küçükkuyu (Akşam çayı - ne güzel yer!)
Altınoluk iskelesi (yaşlı zeytin ağaçlan).
Edremit.
Gece sıcaktı.
(Ankara'ya avdet karan).
Gece Edremit.

6 Haziran Salı
Edremit'ten hareket (saat 9.00).
Havran.
Balıkesir (Saat 11.10).
Lise imtihan.
Erkek sanat enstitü.
Kız sanat enstitü.
Havr – Şerburg arasına İngiliz Amerikan çıkartması.
Erkek öğretmen okulunda konferans.
Akşam parkta yemek. Milli oyunlar.

Ankara'ya hareket.

[Müttefiklerin ünlü Normandiya çıkarması 6 Haziran günü gerçekleşmiştir.]

7 Haziran Çarşamba

Ankara Saat 15.15.

Ruslar cevap vermişler.

Başvekil ve Numan ile görüşme.

Akşam vekiller ile yemek.

8 Haziran Perşembe

Öğleden sonra İngiliz sefirini kabul ettim. Sert tebligat ve beyanat yumuşak bir müzakere havası içinde yapıldı.

Vekiller heyeti. Numan'ın mukavemeti.

İngilizleri tatmin etmek karan.

Numan bu işi bize emrivaki yapmış.

Başvekil şikâyetçi.

Parti de çok angaje olmuş.

[İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi K-Hugessen 4 Haziran'da Alman savaş gemilerinin ticaret gemisi biçimine sokularak Boğazlardan geçmelerini Türkiye nezdinde protesto etmiş, bunun durdurulmasını istemişti.]

9 Haziran Cuma

Hilmi Uran ile dairesinde görüşme.

Harbe girmemiz zaruri. Haysiyetimizi tertip ve tanzim edelim.

Sulhu kurtaralım diyor.

Başvekil ve Numan geldiler. Numan ikisi ortası bir tertip bulmuş. İngiliz sefiri ile görüştü yolda. Mesele hallolundu dedi. Cevap bekleyeceğiz ve hallolup olunmadığını o zaman anlayacağız. Numan'ın hali anlaşılmaz bir muammada.

Başvekil harbe girmek kararını vermiş göründü. Galiba dövüşeceğiz dedi.

Arnold Saat 16.30 da Orbay ile görüşmüş. Dostane sayılır.

[Hilmi Uran, Dahiliye Vekili.]

11 Haziran Pazar

At yarışları.

Ankara Valisinin kâğıtları.

[Ankara Valisi Nevzat Tandoğan.]

12 Haziran Pazartesi

Sümerbank sergisi.

13 Haziran Salı

Orbay'ın istifası.

Başvekilin şiddetli teessürü.

Memurlara yardım - Ordu baremini görüştük.

İngilizlerin Numan'a dedikoduları.

Rus sefiri ile görüşmesi.

[Müttefiklere göre Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu Almanya yanlısıdır ve Türkiye'nin Almanya'ya karşı savaşa girmesini engellemektedir.]

14 Haziran Çarşamba

İngilizlerden cevap yok.

Erzurum'da umumi müfettiş.

Eden'in beyanatı.

Alman vapurları meselesinden ötürü İngilizlere ihtilaf.

Numan'ın hataları, aldanması ve inadı.

Numan'ı vekâletten çekmek lazım olduğuna Başvekil ile karar verdik.

[İngiltere Dışişleri Bakanı Antony Eden, beyanatında "İngiliz hükümetinin, Türkiye'nin Alman savaş gemilerine Akdeniz'e inmeleri konusunda izin vermesine çok canı sıkılmıştır" demiştir.]

15 Haziran Perşembe

Kan tahlili: 1.17.

N. Menemencioğlu'nun istifaya daveti.

Başvekilin hariciyeyi üstüne alması.

Akşam vekiller.
Münir Nurettin konseri.
Başvekil İngiliz, Amerikan, Rus sefirleri ile görüştü. Memnun.
İngiliz sefirinin teklifi üzerine başvekilin Eden'e telgrafı.

[İnönü ve Saraçoğlu'nun kararı üzerine Numan Menemencioğlu Hariciye Vekilliği görevinden istifa etmiş, bu görevi Başbakan Saraçoğlu üstlenmiştir. 13 Eylül'den itibaren bu görev Trabzon Milletvekili Hasan Saka üstlenmiştir.]

16 Haziran Cuma
Başvekille partide. Umumi tasvip.
V. Paysan'ın görüşmesi.
Başvekilin Molotov'a telgrafı.

[Molotov, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı.]

17 Haziran Cumartesi
Kassel Vapuru Karadeniz'e gönderilmiş.
Akşama kadar bunun hikâyesi.
Erdal geldi. Yorgun.
Sinema.

[Türkiye, İngiltere'nin verdiği nota doğrultusunda, Alman Kassel gemisinin Boğazlardan geçmesine izin vermedi.]

18 Haziran Pazar
At yarışlarının sonu.

20 Haziran Salı
Partide Başvekilin konuşması.
Recep Peker, Numan için anket istemiş. Başvekil reddetmiş.

22 Haziran Perşembe
Açıkalın'ın Rus sefiri ile görüşmesi (Bir konuşma zemini bulamıyoruz).

Bugün uzun uzun muayene.
Amib çıktı. Pazartesi belli olacak.
İngiliz hariciye nazın cevap vermiş. Soğuk ve resmi.

[Cevat Açıkalın, Hariciye Vekâleti Genel Sekreteri.]

24 Haziran Cumartesi
Erdal kamp izinlisi.

25 Haziran Pazar
Annem ile Ömer geldiler.
Annem halsiz.
Muayene neticesi belli oldu.

26 Haziran Pazartesi
Yeni Alman gemileri meselesinin halli.
Ruslara teklif projesi.

27 Haziran Salı
Açıkalın'ın Rus sefiri ile görüşmesi.
Bakalım ne (okunamadı).
Başvekil İngiliz sefiri ile görüşmüş. İki safha hazırlıyorlarmış.

28 Haziran Çarşamba
Bala'da devlet ziraat işleşmesi.
Kırşehir.
Gece fena uyku.

29 Haziran Perşembe
Malya (okunamadı) devlet işletmesi.
Fevkalade şeyler - 200.000 dönüm.
Çiçekdağı. Yerköy.
Atebrin tedavisinin birinci günü.

3 Temmuz Pazartesi

Beş günlük Atebrin tedavisinin sonu.

4 Temmuz Salı

İngiliz sefirine müspet cevap verdik. Ruslarla bakalım ne olacak?

8 Temmuz Cumartesi

Nafia'da.

Çanakkale Menderes Çayı.

Çanakkale suları etüdü.

Kaman, Kırşehir yolları.

Orta da dekovil şebekesi.

Yerköprü su enerjisi.

10 Temmuz Pazartesi

İngiliz sefirinin ilk cevabı Londra'da (forte reaction) Müttefik böyle olur. Asıl cevap 15 güne kadar. İlk intibaı söylüyor.

11 Temmuz Salı

Alman sefiri ile başvekilin konuşması. Adam münasebet kesilmesine hazır ve razı gibi.

Başvekilin partide konuşması.

12 Temmuz Çarşamba

Genelkurmay'da.

Akşama generallerle yemek.

13 Temmuz Perşembe

Kan tahlili 1,15.

Arıkan geldi.

İngiliz sefiri ile konsolos tevkifi sebebi ile konuşma - Bulgarlar ile münasebet iyi olsun temennisi.

[Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi Saffet Arıkan Ankara'ya gelmiştir.]

14 Temmuz Cuma
Dilcilerle akşam yemeği.

15 Temmuz Cumartesi
Divana akşam yemeği.
Saraçoğlu'nun yıldönümü.

16 Temmuz Pazar
Sarayönü'ye hareket.

17 Temmuz Pazartesi
Sarayönü'ye başvekille beraber.
Ziraat tarlaları.
Haymana'dan Ankara.

18 Temmuz Salı
Büyük Meclis 15 günlük tatil yaptı.
Açıkalın: Amerika maslahatgüzarı ile Rus sefirinin zıt sözleri.

[Cevat Açıkalın, Hariciye Vekâleti Genel Sekreteri.]

19 Temmuz Çarşamba
Başvekil – Yücel.
N. Menemencioğlu (öğle) yemekte.
Bağlum köyü.
Gece Yürükoğlu – Tonguç.
Bugün ortaöğretim projesini okudum.

21 Temmuz Cuma
Saat 10.30'da hareket.
Kızılcahamam.
Orman İşletmesi - bölgeler, güzel ormanlar.
Gece de avdet. Saat 21.00.

22 Temmuz Cumartesi

İngiliz sefiri cevap getirdi. Almanya ile münasebet kesilmesini istiyorlar.

29 Temmuz Cumartesi

İlaç kürünün ilk günü.

1 Ağustos Salı

Mr. von Papen'i kabul ettim.

Parti müzakeresi.

[Franz von Papen, Almanya'nın Ankara Büyükelçisi.

CHP Meclis Grubu saat 17.00'den gece yarısından sonra 3.00'e kadar süren bir toplantı yaptı. Toplantıda 50 dolayında milletvekili söz alarak konuştu.]

2 Ağustos Çarşamba

Mecliste: Almanya ile münasebetlerin kesilmesi

Bulgarların teminatı.

[TBMM, İngiltere'nin talebi uyarınca, 2 Ağustos tarih ve 1430 sayılı Meclis kararıyla Almanya ile iktisadi ve siyasi ilişkilerin kesilmesine oybirliğiyle karar-laştırdı.]

3 Ağustos Perşembe

Celal Bayar'ın konuşması. Ruslarla münasebetimizi halletmeli. Uzun izahat verdim. Son sözü: Bana (yalnız bana) itimadı var. Tedbiri vardır. Bulunmalı. (Küstah ve menfi bir lider çalımında!)

Akşam yemeğinde parti müzakeresinde müspet konuşanlar.

7 Ağustos Pazartesi

Büyük Meclisin tatili.

Ruslara yeni tebligatımız.

8 Ağustos Salı

Dünkü tarihle Ruslar aleyhimize neşriyat yapıyorlar.

Ömer'le Özden'in tayyare ile İstanbul'a gitmeleri.

13 Ağustos Pazar

Evimizde öğle yemeği.

14 Ağustos Pazartesi

Kan tahlili 1,11.

23 Ağustos Çarşamba

Rumenler bizim vasıtamızla mütareke istiyorlar! (Tel 22 tarihli).

Rus, İngiliz, Amerika elçilerine verildi.

26 Ağustos Cumartesi

Bulgaristan yardımımızı istiyor.

27 Ağustos Pazar

Bulgar murahhasını Kahire'ye istiyorlar.

2 Eylül Cumartesi

General Markof'u kabul ettim.

– Bulgaristan azalırsa veya tecavüze uğrarsa Bolşevikleşecek.

– Beraber yaşayabiliriz fakat.

– Bulgarlann hinterlandı: bir Rus ataşesi general ile görüşmesi.

– Osmanlı vezirleri çocuklan olan Bulgaristan'ı Avusturyalılara veya Ruslara kaptırmışlar.

– Ege'de sahil istiyorlarsa yanlış.

– Lozan'da söylediklerimi hatırla.

3 Eylül Pazar

– Saraçoğlu ile aşağıdaki evde Karadeniz'e 22 Rus botu geçmesi meselesi (İngiliz sefiri).

– Dr. T. Rüştü Aras'ın gazete çıkarmak için müracaatı.

4 Eylül Pazartesi

Meclis açıldı.

İngiliz sefirinin teminatı. "İttifaktan şüphelenmekte Numan haksızlık etti.

Öyle bir lüzum olacağını tahmin etmiyoruz. Ama olursa ittifakı mecbur yapacağız" mealinde.

5 Eylül Salı

Parti.

Rusya'nın Bulgaristan'a harp ilan etmesi.

[Aynı gün Bulgaristan'ın Ankara Büyükelçisi Balabanov, Sovyetler Birliği Büyükelçisi Vinogradov'dan mütareke için aracılık etmesini istedi. 6 Eylül'de Bulgaristan Sovyetler Birliği'nden mütareke talebinde bulundu ve 8 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etti. 15 Eylül'de Kızılordu Sofya'ya girdi.]

8 Eylül Cuma

Veda eden İngiliz büyükelçisi ile öğle yemeği. Konuştuk, en mühim cümlesi "tamamen şahsi fikrine göre muahedeyi yeni şartlara "apte" uygun kılmak. Allians başka muahede başka." Reddetmedim. Bilakis hemen konuşmalı dedim.

[Türkiye'deki görevi sona eren İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi K-Hugessen İnönü'yle görüştükten bir gün sonra 9 Eylül'de Türkiye'den ayrıldı.]

9 Eylül Cumartesi

Sabahleyin İran Büyükelçisinin veda için kabulü.

Saat 16-18. Mebuslara çay ziyafeti.

Rusların Bulgaristan'ı işgalleri devam ediyor.

[İran'ın Ankara Büyükelçisi Sepahbody veda için İnönü'yü ziyaret etti.]

14 Eylül Perşembe

Kan tahlili 1.15.

15 Eylül Cuma

Meclisin bayram tatili.

22 Eylül Cuma
Bayan İnönü'nün yıldönümü.

24 Eylül Pazar
Doğum yıldönümüm.
At yanşlan.

25 Eylül Pazartesi
Cebir III. Ömer'le başladık.

26 Eylül Salı
Cebir III.

27 Eylül Çarşamba
Meclis açıldı.
Dil bayramı yemeği.
Cebir III.

28 Eylül Perşembe
Gl. Orbay ile Gl. Doğan.
Spitfayr ve Baltimoru anlattılar.
Cebir III.

29 Eylül Cuma
Cebir III.

30 Eylül Cumartesi
Cebir III.
Erdal'la bitirdik.

2 Ekim Pazartesi
Irak Elçisi.
Yahudi meselesi.
Arap birliği.

Rus sefiri ile Açıkalın'ın görüşmesi.

[Irak'ın Ankara Büyükelçisi Ata Emin 2 Ekim günü güven mektubunu sundu.]

7 Ekim Cumartesi

Yeni İngiliz büyükelçisi.

[İngiltere'nin yeni Ankara Büyükelçisi Sir Maurice Drummond Peterson, 7 Ekim günü güven mektubunu sundu.]

8 Ekim Pazar 1943

Yarışta Numan perişan.
Selim Sarper'e talimat.
Teknik öğretim konuşma.
İstanbul'a hareket.
Gece Ömer'le logaritma ve eğriler.

[Basın Yayın Umum Müdürü Selim Sarper, 29 Eylül 1944'te Moskova Büyükelçiliğine atanmıştı. 16 Ekim'de Moskova'ya gitmek üzere Ankara'dan ayrılmıştır.]

9 Ekim Pazartesi

İstanbul - Dolmabahçe.
Çhurchill Moskova'ya gitmiş.
Hadımköyüne hareket.
Yeşilköy'de Radar.
İn. subay çadırı.
Hadımköy.

[Churchill, Stalin'le Polonya hakkında görüşmek üzere Moskova'ya gitti.]

10 Ekim Salı

Hadımköy – Sis.

Karşı taraftan tetkik.

Öğleden sonra atış.

11 Ekim Çarşamba

Bahşayiş ve O tepe mıntıkası.

Öğleden sonra hareket.

Saray – Yat.

12 Ekim Perşembe

Gelibolu.

Manevra meydanı.

Öğle akşam yemekleri dışanda - Ordu evinde.

13 Ekim Cuma

Manevra – Bolayır.

Akşam yemeği.

14 Ekim Cumartesi

İstanbul.

Öğleden sonra zırhlı tümenin muayenesi ve manevrası.

15 Ekim Pazar

İstirahat günü.

16 Ekim Pazartesi

Boğaziçi.

Anadolu Kavağı, Fener yolu, sonra sağa dönüş, Riva deresi. Yağmur şiddetli.

17 Ekim Salı

Sangazi Tayyare Meydanı.

Alarm.

Zırhlı tugay.

Karartmalar.
Hareket.

18 Ekim Çarşamba
Ankara.

19 Ekim Perşembe
Kan Tahlili 1,17.
İngiliz sefirinin vesikası.
Akşama Başvekilin yemeği (İngiliz Elçisi ile).

20 Ekim Cuma
Sanat Okulu tesisleri.

21 Ekim Cumartesi
Haymana.

15 Kasım Çarşamba
Ankara'dan hareket.
İstasyonda Sofya sefirimiz.

16 Kasım Perşembe
Afyon, Akşehir.
Şeker konferansı (Argon).
Konya.

17 Kasım Cuma
Konya – Mektepler.

18 Kasım Cumartesi
Ereğli.
Enstitü.
Fabrika.
Makina fabrikaları Konferansı (Ali Rıza B.).

19 Kasım Pazar

Niğde.

Baraj – yol.

20 Kasım Pazartesi

Kayseri.

Mektepler.

Fabrikalar.

21 Kasım Salı

Sivas – Lise Sanat Cer Enstitü.

Yıldızeli – Enstitü.

Turhal – Fabrika.

22 Kasım Çarşamba

Turhal-Niksar – Erbaa.

(Yenişehir) – Ladik.

23 Kasım Perşembe

Samsun.

24 Kasım Cuma

Amasya.

Çorum.

25 Kasım Cumartesi

Yozgat.

Saray'da köy mektebi.

Yerköy - çok buğday.

Ankara'ya hareket.

Saat 16.

Ankara.

14 Aralık Perşembe
I Erdal'ın fizik dersi.

16 Aralık Cumartesi
Anayasa Encümenine davet (Akşam yemeği).

18 Aralık Pazartesi
II Erdal'ın dersi.

19 Aralık Salı
H. Uran'ın raporu.

[Hilmi Uran, Dahiliye Vekili.]

20 Aralık Çarşamba
Kan Tahlili 1, 18.

21 Aralık Perşembe
III. Erdal'ın dersi.

22 Aralık Cuma
Figaro'nun düğünü.

23 Aralık Cumartesi
Figaro'nun düğünü.

[1944 yılına ait defterin tarihsiz son sayfasındaki notlar:]
Seferberlik hükümleri kanunu.
Selim Sarper'i haberdar etmeli.
Başvekil muavinliği ihdası.
Madalya harp - Takdirname madalyası, harp (okunamadı) cumhuriyeti.
Siyasi af kanunu.
Yeni bir radyo istasyonu.

1945

3 Ocak Çarşamba

Japonlarla münasebetlerin kesilmesi için Büyük Millet Meclisi'nin kararı.
İstanbul'a hareket.

4 Ocak Perşembe

İstanbul.
Akşam yemeği.
(Cigaraya tekrar başlama).

5 Ocak Cuma

İstanbul Üniversitesi erkânı.
Akşam yemeği

6 Ocak Cumartesi

Teknik Üniversite.
Orman Fakültesi.
Liseler.
Kız ve erkek sanat okulları erkânına akşam yemeği.

7 Ocak Pazar

Kadıköy:
Verem dispanseri.
Dinlenme evi.
Verem sanatoryumu.
Hususi teşebbüsler.
Halkevinde konser.

17 Ocak Çarşamba

Yüksek ticaret ve (okunamadı) okulu.

– hoca az - kadro – bütçe.

– ihtisas sınıfı - 3 sene ameli hayattan sonra. Şartlan yabancı dil, iyi derece, iyi çalışma vasıflan.

– Ticaret lisesi mezunlarını da müsabakaya tabi tutmak.

– Hocaların dereceleri (profesör, doçent, asistan).

Rektör Sağlam.

– Ankara Tıp Fakültesi.

– Üniversite öğretim heyeti kanun.

20 Şubat Salı

Evde Bakanlar Kurulu. Harp ilanı teklif etmek karan.

Büyük Millet Meclisi'nin toplantıya çağırılması.

[5 Mart'a kadar tatilde olan TBMM, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda tarafından, gündem ve toplantı konusu hakkında bir açıklama yapılmaksızın olağanüstü toplantıya çağırıldı.]

23 Şubat Cuma.

B. M. Meclisi'nin (olağanüstü toplantıya çağnlması) ve toplanması.

Almanya ve Japonya'ya harp ilanı.

[İkinci Dünya Savaşı'nın artık bitmek üzere olduğu bu tarihte, Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmesi, Birleşmiş Milletler'e kurucu üye olarak katılmak olanağını elde etme amacını taşımaktadır.]

1 Nisan Pazar

II. İnönü kutlaması. Halkevinde.

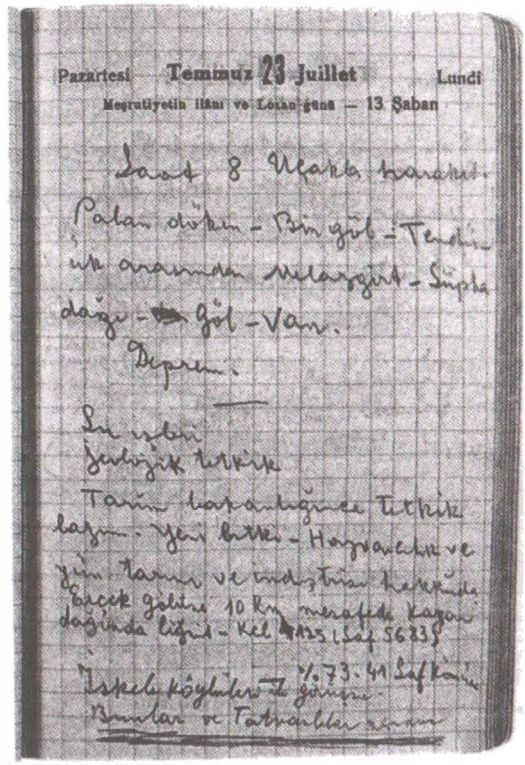
8 Temmuz Pazar

Hadımköy.

Konuşma.

Çay.

Subayların yemeği kanunu.

Pazartesi Temmuz 23 Juillet Lundi
Meşrutiyetin ilânı ve Lozan günü — 13 Şaban
Saat 8 uçakla hareket.
Palandöken - Bingöl - Tendü-
re arasından Malazgirt - Süpha
dağı - göl - Van.
Deprem.
Su rejimi
Jeolojik tarihçe
Tarım bakanlığınca tetkik
lar - yeni hatlar - Hayvancılık ve
ziraat ve endüstrinin kaynak-
ları gelirin 10 Km mesafede kayan
dağında lignit - Kel 4135 Saf 5673
İskeleköylüler % 73-41 Saf kazanç
Binalar ve Tatbikatlar

9 Temmuz Pazartesi

Dolmabahçe'de yemek ve konuşma (Rus, demokrasi).

Öğleyin Rauf Orbay ile beraber yemek.

10 Temmuz Salı

Meclisin tatili.

Ankara'ya hareket.

11 Temmuz Çarşamba

Ankara'ya varış.

12 Temmuz Perşembe

Başvekilin İstanbul'a hareketi.

21 Temmuz Cumartesi

Ankara'dan tayyare ile hareket. Saat 8.00.

Sivas'a varış. Saat 10.30.

Sivas'tan hareket. Saat 12.00.

Erzurum. Saat 14.00.

Sivas'ta tayyarenin ve pilotun değiştirilmesi.

Erzurum subay heyeti ile ordu evinde konuşma.

22 Temmuz Pazar

Erzurum sivil heyeti ile umumi müfettişlikte konuşma.

Şehir toplanmış. Daha (2-3 milyon lazım).

Ordu evinin tapusu Milli Müdafaa'ya verilmeli.

23 Temmuz Pazartesi

Saat 8 uçakla hareket.

Palandöken – Bingöl – Tendüre arasında Malazgirt - Süphan dağı – göl – Van.

Deprem.

Su işleri.
Jeolojik tetkik.
Tarım Bakanlığı'nca tetkik lazım.
Yeni bitki - hayvancılık ve yün tarımı ve endüstrisi hakkında.
Erçek gölüne 10 km. mesafede Kazan dağında linyit - Kel 4125, (Saf 5683).
%73.41 Saf kömür.
İskele köylüleri ile görüşme.
Bunlar ve Tatvanlılar (okunamadı).

24 Temmuz Salı
Van'dan hareket: Saat 8.
Göl, Bitlis, Batman, Dy.B. 10.25.
Muhacir köyleri memnun; gidenler geri gelmiş.
Avni Doğan'ın raporu. Nüfus 1 milyondan fazla 200 binden az.
Program.
Jandarmadan şikâyet.
İmar (memur evleri).

25 Temmuz Çarşamba
Saat 8 de hareket.
10'da Elazığ'da.
(Yol esasen 1 saat ile 20 dakika sürdü).
Elazığ'da şehir yolları oldukça yapılmış.
Su derdi halletmek lazım.
75 mevcutlu Dersim Kızlar Okulu var.
Bingöl için de yapmak lazım. Pavyon eklenecek.
Sanat okulu lise yapılıyor.
Şarap fabrikası yapılıyor.
Halkevinde konuşma.
Gece oyunlar

26 Temmuz Perşembe
8'de hareket 10.30'a doğru Adana.
Sanat Okulu.
Diğer müesseseler.

Köye gittik yorulduk.
Halkevinde konuşmalar.
Vali (okunamadı) tertipsiz.

27 Temmuz Cuma
Konya Saat 10'a doğru vardık.
Potsdam Konferansı'nda ve bize ait ilk haberler.
Halkevinde konuşma.
Sokakları dolaştık.
Mektepler üzerine konuştuk.

[17 Temmuz'dan 2 Ağustos'a kadar süren Potsdam Konferansı'nda Truman, Churchill ve Stalin bir araya geldiler. Konferans sırasında Stalin'in Sovyetler Birliği'nin 1921'de kaybettiği toprakları Türkiye'den geri alma ve Çanakkale Boğazı'nda bir üs kurma girişimlerinde serbest bırakılması yönündeki talebi Müttefikler tarafından kabul edilmedi.]

28 Temmuz Cumartesi
İzmir'e varış saat 10.15.
Halkevinde konuşma.
İlk öğretim işleri iyi görünüyor.

29 Temmuz Pazar
İnciraltı'nda deniz yarışları.
Şarapçılık meselesini geniş ölçüde ele almak lazım.
Gece şehir gazinosunda yemek.

30 Temmuz Pazartesi
Ankara.
İsmail geç geldi.

6 Ağustos Pazartesi
İstanbul – Florya.

7 Ağustos Salı

Tevfik Sağlam öğle yemeğinde.

[Tevfik Sağlam, İstanbul Üniversitesi Rektörü.]

2 Ekim Salı

Amerikan Kongresi üyelerinden Bayan P. Bolton ve Bay M. Karl E. Mumolt ile görüşme.

Saat 11.30-13.00.

12 Ekim Cuma

Senatör Mr. Pepper ile görüşme Saat 17.30-19.30.

[ABD Kongre üyesi Senatör Claude Pepper.]

14 Kasım Çarşamba

İstanbul'a hareket.

15 Kasım Perşembe

İstanbul.

21 Kasım Çarşamba

Hadımköy'de dolaşma ve konuşma.

22 Kasım Perşembe

Gelibolu'da konuşma.

23 Kasım Cuma

Bursa'da konuşma.

İstanbul'a dönüş.

24 Kasım Cumartesi

24'lüklerin iyileştirilmesi ve atışları

Akşam R. Orbay ile briç.

25 Kasım Pazar

Savarona ile gezi.

Prenses of (okunamadı).

1945 yılına ait defterin tarihsiz son sayfasındaki notlar

Ömer'in Amerika stajı incelenecek.

Rüştü Uzel.

Mühendis Ali Rıza.

Gitme şekli eğri.

Sedat ile (okunamadı).

Şükrü Koçak.

Fabrikadaki kabul usulleri.

[İnönü'nün iç politikada çok önemli gelişmelerin yaşandığı 1945 yılı notlarında bu gelişmelere pek yer vermemiş olması oldukça dikkat çekici. 1946 yılı notlarına geçmeden önce 1945'te iç politikada meydana gelen önemli gelişmeleri özetlemek yararlı olacaktır:

Tek parti döneminin son yıllarında CHP içinde alttan alta gelişen muhalefet, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'yla (ÇTK) ilgili Meclis görüşmeleri sırasında açığa çıktı ve hızla gelişen olaylar Demokrat Parti'nin kurulmasıyla sonuçlandı.

Meclis'te ilk kez 14 Mayıs 1945'te ele alınan yasada, esas olarak, toprağı olmayan veya yetmeyen çiftçi ailelerine, geçimlerine yetecek kadar toprak verilmesi öngörülüyordu. Yasanın birinci maddesi uyarınca, kendilerine toprak dağıtılanlarla, kendi toprağı bulunmasına karşın bu toprağı işleyecek araç ve gereci olmayanlara, onarma ve işletme sermayesi ile canlı ve cansız demirbaş da verilecekti. Kendilerine toprak verilen çiftçiler, toprağı doğrudan kendileri işleyecekti ve buna aykırı hareket edenlerin toprakları geri alınacaktı.

Çiftçiye dağıtılacak topraklar öncelikli olarak devletin elinde olup da kamu hizmetinde kullanılmayan topraklarla, vakıflara, özel idarelere ve belediyelere ait topraklardı. Bunlara ek olarak özel kişilere ait toprakların, tarıma elverişli toprakların geniş olduğu bölgelerde 5.000 dekarından çoğu, dar olduğu bölgelerde ise 2.000 dekarından çoğu kamulaştırılacaktı. Ortakçı, kiracı ve tarım işçilerince işletilen topraklarda ise kamulaştırmanın alt sınırı daha da daraltılı-

yordu. CHP içindeki direnişe yol açan madde, özel kişilere ait belli bir sınırın üstündeki toprakların kamulaştırmasına olanak veren bu madde idi. CHP içindeki büyük toprak sahibi milletvekilleri yasa tasarısının bu maddesine şiddetle karşı çıktılar.

ÇTK üzerindeki görüşmeler sürerken, 1945 Bütçe Kanunu da Meclis gündemine geldi. Bütçe Kanunu vesilesiyle CHP milletvekilleri Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Emin Sazak hükümeti ve ülkenin ekonomik durumunu şiddetle eleştirdiler. Oylamaya geçildiğinde bu üç milletvekilinin yanı sıra Celal Bayar ve Fuat Köprülü de bütçeye ret oyu verdiler. Bütçe oylamasının ardından bu kez hükümetin isteği üzerine güven oylaması yapıldı. Bütçeye ret oyu veren beş milletvekiline Recep Peker ve Hikmet Bayur'un da eklenmesiyle güvensizlik oyu kullananların sayısı yediye yükseldi. Bu durum karşısında Ticaret Vekilliği görevi Celal Sait Siren'den alınıp daha ılımlı olan Raif Karadeniz'e verildi. CHP yönetimi de Genel Sekreter Memduh Şevket Esendal'ı görevden aldı ve bu görevi 31 Mayıs'ta vekâleten Nafi Atuf Kansu'ya verdi.

CHP içindeki muhalefet hareketi belirginleşirken, dünya genelinde de önemli değişiklikler yaşanmış ve yaşanmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı liberal-demokrat ülkelerin üstünlüğüyle sonuçlanmış ve buna bağlı olarak tek partili otoriter yönetimlere dayanan siyasal sistemler gözden düşmüştü. Savaş sonrasında Rusya'ya karşı Batı dünyasıyla ittifak arayışı içinde olan Türkiye'nin bu gelişmeden doğrudan etkilenmesi kaçınılmazdı. Öte yandan yirmi yıldır süren tek parti yönetimi CHP'yi oldukça yıpratmış ve yönetimden hoşnutsuz kitleler giderek büyümüştü.

ÇTK üzerindeki Meclis görüşmeleri sürerken, İsmet İnönü'nün daha önce, 19 Mayıs'ta yapmış olduğu ve yönetimde liberalleşmeye gidileceğinin işaretlerini veren konuşmasından da güç alan muhalif milletvekilleri yeni bir girişimde bulundular. 7 Haziran'da Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan'ın imzaladığı ve "Dörtlü Takrir" olarak anılan ünlü önerge CHP Meclis Grubu'na verildi.

Önergenin başında Türkiye Cumhuriyeti'nin ve CHP'nin kurulduğu günden o yana demokrasi ilkelerine inandığı ve ülkede refaha ancak bu ilkenin uygulanmasıyla ulaşılabileceği belirtiliyordu. Hemen ardından, 1924 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükleri sağlayan demokratik bir Anayasa olduğu vurgulanıyordu. Siyasal özgürlüklerin 1925'ten sonra, gericiliği yok etmek amacıyla kı-

sıtlandığı belirtildikten sonra, Atatürk'ün 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı (SCF) kurarak demokrasiye olan bağlılığını kanıtladığı kaydediliyordu. Önerge sahipleri, SCF'nin kapatılmasından sonra siyasal özgürlüklerin yeniden kısıtlandığını ve bu durumun İkinci Dünya Savaşı yılları boyunca savaş tehlikesi nedeniyle sürdüğünü hatırlatıyor, böylelikle Anayasa'nın demokratik ruhundan uzaklaşıldığını öne sürüyorlardı. Ayrıca, bu yıllarda oluşturulan Müstakil Grup'un da Meclis'teki denetim görevini başaramadığına dikkat çekiliyordu.

Savaş sonrasında bütün dünyada demokrasi ve özgürlük isteklerinin büyük güç kazandığı ve demokrasi ilkelerinin uluslararası güvencelere bağlandığı hatırlatıldıktan sonra, önerge sahipleri Türkiye'de de başta Cumhurbaşkanı olmak üzere herkesin demokrasiden yana olduğunu öne sürüyorlardı.

Türk ulusunun demokrasi içinde yaşayacak ve siyasal özgürlükleri kullanabilecek olgunluğa ve yeteneğe ulaştığını da belirten önerge sahipleri, daha sonra taleplerini sıralıyorlardı. Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'a göre her şeyden önce 1924 Anayasası'nın demokratik ruhuna geri dönmek gerekiyordu. Bu anayasanın demokratik ruhuna uygun olarak, öncelikli olarak Meclis'teki denetim gerçek bir biçimde sağlanmalı ve halk siyasal özgürlüklerini anayasanın tanımladığı biçimde geniş olarak kullanabilmeliydi. Önerge sahipleri, ayrıca, CHP'nin de, siyasal etkinliklerini, bu iki ilkeye uygun düşecek biçimde yeniden gözden geçirmesini istiyorlardı.

Dörtlü Takrir'in verilmesinden birkaç gün sonra, 11 Haziran'da ÇTK Meclis tarafından kabul edildi. Bir gün sonra da, CHP Meclis Grubu Dörtlü Takrir'i ele alarak saatlerce tartıştı. Tartışmaların ardından, bu gibi konuların CHP Meclis Grubu'nda görüşülmesinin gereksiz olduğu sonucuna varıldı. Parti tüzüğünde yapılacak değişiklikler ancak parti kurultayında, yasa değişiklikleri ise Meclis'te görüşülmeliydi. Önergenin böylesine katı bir gerekçeyle reddedilmesi, aslında, İnönü'nün, CHP içindeki muhaliflerin, partiden ayrılarak ayrı bir parti halinde örgütlenmesi yolundaki isteğinden kaynaklanıyordu. Nitekim, İsmet İnönü de Dörtlü Takrir'i verenleri kastederek şu açıklamayı yapmıştı: "Bunu parti içinde yapmasınlar, çıksınlar karşımıza geçsinler, teşkilatlarını kursunlar ve ayrı bir parti olarak mücadeleye girişsinler."

Bir gün arayla önce Meclis'te ÇTK'nın benimsenmesi, ardından CHP Meclis Grubu'nda Dörtlü Takrir'in reddedilmesi, muhaliflerin CHP ile olan bağlarını tamamen koparmalarına yol açtı. Menderes ve Köprülü önergelerinde yer alan ta-

leplerini Tan *ve* Vatan *gazetelerindeki yazılarında ısrarla tekrarladılar. Bu eleştiri yazıları CHP yönetiminin büyük tepkisini çekti ve 21 Eylül'de Menderes ve Köprülü CHP'den çıkarıldı. Bayar da bu kararı protesto ederek 28 Eylül'de milletvekilliğinden istifa etti. 27 Kasım'da da bu kez Koraltan CHP yönetimi tarafından partiden çıkarıldı. Daha önce milletvekilliğinden istifa eden Bayar 3 Aralık'ta CHP'den de istifa etti. Böylece, önde gelen muhalif milletvekilleri, kısa bir süre içinde, CHP'den tamamen kopmuş oldular.*

Dörtlü Takrir'i imzalayan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi (DP) kurdular.

DP kurulduğu gün, partinin merkez yönetimi ile tüzük ve programı da kamuoyuna açıklandı. Parti programında esas olarak ekonomik ve siyasal alanlarda liberalleşme politikası benimseniyordu. Programa göre, partinin asıl amacı ülkede demokrasinin geniş ve ileri düzeyde gerçekleştirilmesiydi. Programda, temel hak ve özgürlüklere de geniş bir yer verilirken, tek dereceli seçim sistemine geçilmesi ve yönetimin halkın buyruğunda ve denetiminde olması isteniyordu. Ekonomik alanda ise özel girişim ve sermayenin esas tutulduğu bir liberalleşme amaçlanıyordu.

CHP, başlangıçta, yeni kurulan DP'yi son derece olumlu karşıladı. İktidar partisi bu yeni partiyi hükümet ve yönetimi denetleyecek bir araç olarak görüyordu. CHP'nin tavrı da olumlu olunca, DP ilk günlerinden itibaren kamuoyuna kendisinin Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi bir "muvazaa" partisi olmadığını anlatmaya çalıştı. Bunda da başarılı oldu. Yıllardır ülkede egemen olan tek parti yönetiminden hoşnut olmayan kesimler partiye büyük ilgi gösterdiler. Bir yandan Meclis içinde CHP'den DP'ye geçişler olurken, bir yandan da CHP'nin tabanından yeni partiye kitlesel katılmalar gerçekleşti. Böylece DP, tek partili siyasal sistemden çok partili siyasal sisteme geçiş döneminde kurulan öteki partilerden farklı olarak, kısa sürede, geniş olarak örgütlenmeyi başardı.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ise, bazı önemli eksiklikleri ve uygulamadaki yöntem yanlışlıkları yüzünden pek etkili olamadı. Yasada öngörüldüğü gibi, büyük toprak sahiplerinin elindeki toprakların kamulaştırılarak topraksız çiftçi ailelerine dağıtılması işlemleri gerçekleştirilemedi. Sadece devletin elindeki toprakların, sınırlı ölçülerde, topraksız ve az topraklı çiftçilere dağıtılmasıyla yetinildi.]

1946

28 Nisan Pazar

Celal Bayar'ın gelip seçim kanunundan şikâyeti.

[Celal Bayar, artık resmen kurulmuş olan Demokrat Parti'nin Genel Başkanıdır. İktidarı seçimlerde yansız davranmamakla ve seçim güvenliğini sağlayamamakla suçlayan DP, 21 Nisan'da yapılan milletvekili ara seçimlerine katılmamıştı.]

3 Mayıs Cuma

Eskişehir - Halkevinde seçim konferansı.

[26 Mayıs günü yapılacak olan belediye seçimleri için konuşma.]

4 Mayıs Cumartesi

Kütahya-Halkevinde konferans.

5 Mayıs Pazar

Afyonkarahisar ve Akşehir konuşmaları.

6 Mayıs Pazartesi

Konya.

Orduevinde konuşma.

7 Mayıs Salı

Niğde - Halkevinde konuşma.

8 Mayıs Çarşamba

Kayseri-Halkevinde konuşma.

Akşam – Ankara.

10 Mayıs Cuma
Büyük kurultayın fevkalade toplantısı.

[CHP'nin ikinci olağanüstü kurultayı çok partili yaşama uyum sağlayabilmek amacıyla partinin yapısında bazı değişiklikler yapmak üzere 10-11 Mayıs tarihleri arasında Ankara'da toplandı. Kurultay, Cumhurbaşkanı İnönü'nün parti tüzüğünde yer alan "Milli Şef" ve "Değişmez Genel Başkan" unvanlarını kaldırdı. Yapılan tüzük değişikliğiyle genel başkanın dört yılda bir seçilmesi esası benimsendi. Bir süredir faaliyet göstermekte olan Müstakil Grup da, artık işlevi kalmadığı gerekçesiyle, lağvedildi. Kurultay ayrıca tek dereceli seçime geçilmesini karara bağlayarak, gereken yasal değişikliklerin yapılmasını kabul etti.]

22 Mayıs Çarşamba
Saat 22'de Ankara'dan hareket.

23 Mayıs Perşembe
Saat 16 Sivas.
Müze.
Konuşma.
Ülke idaresi.
Hareket.

24 Mayıs Cuma
Erzincan – Konuşma.
Akşam Erzurum.

25 Mayıs Cumartesi
Saat 6'da Erzurum'dan hareket. Saat 13.30'da Kars.
Karslılarla konuşma Saat 16'da – Tebliğ.
Gece tören.

26 Mayıs Pazar
Saat 7.30'da Kars'tan hareket. Sarıkamış.
Horasan – Hasankale.
Erzurum.

Belediye seçim günü.
Gece müsamere.

[İktidarı seçimlerde yansız davranmamakla ve seçim güvenliğini sağlayamamakla suçlayan DP belediye seçimlerine katılmadı.]

27 Mayıs Pazartesi
Erzurum.
Sanat Enst.
Yapı Enstit.
Lise.
Kolordu.
Ergin evi. Bayar'ın sözleri.
Orgeneral evi.
Ordu evinde yemek.
Halkevinde konuşma.
Halka beyanat.
Aşkale'ye hareket.

28 Mayıs Salı
Aşkale'den hareket.
Kop dağı.
Bayburt – Konuşma.
Gümüşhane – Konuşma.
Yemek – İstirahat.
Hareket.
Zigana.
Trabzon.
Heyecanlı karşılama.
Gece evde yemek.

29 Mayıs Çarşamba
Sanat Enst. (Güzel) Belediye Kız Enst. sergi (güzel).
Halkevinde aile öğle yemeği.
Lise.

Halkevinde konuşma.
Akşam lise salonunda yemek.

30 Mayıs Perşembe
Rize – Konuşma.
Çay fabrikası.
Geçici tesisler.
Yeni fabrika.
Tekel'in kereste f.

31 Mayıs Cuma
Trabzon'da istirahat günü.
Lisede tören.
Trabzon nutku.

1 Haziran Cumartesi
Yaz saati başladı.
Saat 9'da hareket.
Gümüşhane.
Aşkale.
Gece Erzincan'da 10 dakika.

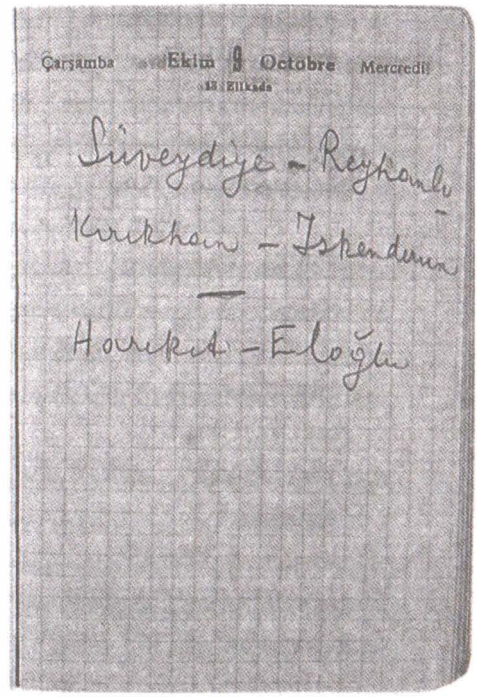
2 Haziran Pazar
Sivas saat 10.
Gece birde Ankara.

13 Haziran
Haymana'da banyo.

15 Haziran Cumartesi
2. Haymana banyo.
Mısırlı futbolcuları stadyumda kabul.

16 Haziran Pazar
3. banyo.
Orbay ile görüşme.

[Genelkurmay Başkanı Kâzım Orbay. Orbay 30 Temmuz 1946'da bu görevden istifa etmiş, yerine 1 Ağustos'ta Genelkurmay İkinci Başkanı Salih Omurtak atanmıştır.]

17 Haziran Pazartesi
4. banyo.

18 Haziran Salı
5. banyo.
Seçimden ilk öğretim.

19 Haziran Çarşamba
6. Haymana banyo.

20 Haziran Perşembe
Bişara El Huri.
Lübnan Cumhurbaşkanı.
Akşam davet nutuklar.

[Lübnan Cumhurbaşkanı Bişara El Huri 20 Haziran'da Ankara'ya geldi.]

21 Haziran Cuma
7. banyo Haymana.

8 Ekim Salı
Adana'dan İskenderun.
Antakya.

9 Ekim Çarşamba
Süveydiye – Reyhanlı.
Kırıkhan – İskenderun.
Hareket – Eloğlu.

10 Ekim Perşembe
Maraş.

11 Ekim Cuma
Gaziantep.

12 Ekim Cumartesi
Malatya.

13 Ekim Pazar
Saat 6.00 Sivas.
12.30 Kayseri.
Ankara.

[1946 yılına ait defterin sonundaki tarihsiz not sayfası:]
The Age Of Jackson.

[1946'da yaşanan ama İnönü'nün notlarında yer almayan en önemli siyasal olay 21 Temmuz'da yapılan genel seçimlerdir. 1947 yılına ait notlara geçmeden önce bu seçimler üzerinde durmakta yarar vardır:

Tek partili rejim altında son genel seçim 1943'te yapılmış ve normal koşullarda 1947'ye kadar görev yapacak olan Mecli'sin üyeleri belirlenmişti. 1945 yılı içinde ve 1946 yılının başında ülkede hızlı bir değişim yaşanmış ve muhalefet partilerinin kurulmasına izin verilmişti. Hatta CHP'den ayrılan bazı milletvekillerinin DP'ye geçmesiyle birlikte muhalefet Meclis'te de temsil olanağı bulmuştu.

Bu ortam içinde 26 Nisan 1946'da toplanan CHP Meclis Grubu belediye seçimi ile genel seçimin öne alınmasını kararlaştırdı. Bu kararın arkasındaki asıl amaç, DP'yi yeterince örgütlenmeden hazırlıksız yakalamak ve CHP'nin iktidarını 4 yıl süreyle garantiye almaktı. Eylül ayından 26 Mayıs'a alınan belediye seçimlerine DP katılmadı. Gerekçeleri iktidarın seçimde yanlı davranması ve seçim güvenliğinin olmamasıydı.

5 Haziran'da milletvekili seçim yasası değiştirilerek, tek dereceli seçim esasına geçildi. Tek parti iktidarı boyunca yapılan bütün seçimlerin iki dereceli olarak yapıldığı göz önünde bulundurulursa, bu çok önemli bir değişiklikti. Seçim yasası değiştirilirken DP çoğunluk sistemi yerine nispi temsil sisteminin benimsenmesini

ve gizli oy açık sayım ilkesinin getirilmesini istedi. DP'nin bir başka talebi de seçimin adli denetim altında gerçekleştirilmesiydi. Ama CHP bunlara yanaşmadı. Tek dereceli seçim yasası benimsendikten sonra, genel seçimin erkene alınması Meclis'te de kabul edildi. Seçim yasasıyla ilgili istekleri kabul edilmeyince, DP, başlangıçta seçime katılma konusunda kararsızlık gösterdi. Ama, 16 Haziran'da yapılan toplantı sonucunda seçime katılma yönünde ilke kararı aldı.

Kuruluşundan o güne kadar sadece 6 ay geçmiş bulunan DP aslında seçime hazır değildi. Yeni muhalefet partisi 16 ilde seçime katılmadığı gibi, toplam 465 milletvekili seçilecekken sadece 273 aday gösterebildi. DP kurucularının seçimi kazanmalarını garanti altına almak için, bu kişiler birden çok seçim bölgesinden aday gösterildiler.

Haziran ayındaki yoğun ve Türkiye için pek alışılmadık olan seçim kampanyalarının ardından 21 Temmuz 1946'da seçmenler oylarını kullandılar. Seçim, adli denetim dışında, açık oy, gizli sayımla ve çoğunluk sistemi esasına göre yapıldı. Sonuçta, 465 milletvekilliğinden 395'ini alan CHP büyük bir seçim zaferi kazandı. DP Meclis'e sadece 66 milletvekili sokabildi. Ayrıca 4 bağımsız aday da seçimi kazandı. DP esas olarak kentsel kesimde başarılı olurken, CHP başta Doğu Anadolu olmak üzere kırsal kesimde çok yüksek oranda oy topladı.

Bununla birlikte, seçim sonuçları ilan edildikten sonra DP, seçimde baskı, hile ve yolsuzluk yapıldığını öne sürdü. Muhalefet partisine göre, seçim öncesinde, seçmenlere DP'ye oy vermemeleri için baskı yapılmıştı. Muhalefet, ayrıca, oylar kullanıldıktan sonra, sayım işlemleri sırasında hile yapıldığını, muhalefet partisinin aldığı oyların tutanaklara eksik geçirildiğini, buna karşılık iktidar partisinin oylarının olduğundan yüksek gösterildiğini öne sürdü. Ama bu itirazlar hiçbir işe yaramadı ve böylece 1946 seçimi literatüre "Türkiye'nin siyasal tarihindeki en şaibeli seçim" olarak geçti.

5 Ağustos'ta İnönü 388 oyla yeniden cumhurbaşkanı seçildi. DP milletvekilleri İnönü'nün karşısına aday olarak çıkardıkları eski Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'a oy verdiler. TBMM Başkanlığına CHP'nin adayı Kâzım Karabekir seçilirken, DP'nin adayı Yusuf Kemal Tengirşenk idi.

İnönü, hükümeti kurma görevini Recep Peker'e verdi. Tek parti yönetiminin otoriter anlayışının simgesi olan Peker'in başbakanlığa atanmasını DP'liler hoş karşılamadılar. Peker kabinesini 6 Ağustos'ta açıkladı. Hükümet 14 Ağustos'ta TBMM'den güvenoyu aldı.]

1947

6 Ocak Pazartesi

6.1.1947'de B. Rauf Orbay, İstanbul Valisi Dr. Kırdar'a gitmiş. İster bir dost, ister devlet mümessili telakki edilmesinde serbest bırakarak, birçok iyi ve daha ziyade fena vakalar anlattıktan sonra, nihayet sabrının en sonunda bulunduğunu söylemiştir. Mareşal'in hareketini terviç etmiyormuş. Ama, meyus olduğunu, kansının da tazyikine dayanamadığını söylemiş; ne yapsın demiş.

7 Ocak Salı

Demokrat Kongresi'nin açılması.

[Demokrat Parti'nin ilk büyük kongresi 7-11 Ocak 1947 tarihleri arasında Ankara'da Yeni Sinema'da toplandı. Kongrenin açılışında uzun bir konuşma yapan Parti Başkanı Celal Bayar Demokrat Parti'nin günün koşullarına göre esas hedeflerini şöyle açıkladı:

1. Vatandaş hak ve hürriyetlerini haleldar eder mahiyette olan ve Anayasanın metnine ve ruhuna uymayan kanun hükümlerinin kaldırılması,

2. Vatandaş reyinin emniyet ve dokunulmazlığını sağlamak ve milli hakimiyet prensibini teminat altına almak amacıyla seçim kanununda değişikler yapılması.

3. Devlet başkanlığıyla fiili parti başkanlığının bir kişinin uhdesinde birleşmemesi esasının kabulü.

Ana Davalar Komisyonu'nun hazırladığı raporun kongreye sunulmasından sonra kongre 10 Ocak'ta Hürriyet Misakı adı verilen bir karar aldı. Hürriyet Misakı üç temel maddeden oluşuyordu:

1. Anayasaya aykırı kanunlar tadil edilecektir.

2. Seçim kanunu tadil edilecektir.

3. Cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığı bir kişinin uhdesinde bulunmayacaktır.]

8 Ocak Çarşamba

Kral Abdullah'ın Ankara'ya gelmesi.
Çaya geldi.
Akşam yemeği ve nutukları
Türkçe - Arapça.

[Ürdün Kralı Abdullah 7 Ocak'ta Türkiye'ye geldi. Kral'ın Türkiye ziyareti 18 Ocak'a kadar sürdü.]

9 Ocak Perşembe

Gece Başvekilin suaresi.
İkindi Vakti Irak Elçiliği'nde çay.
(okunamadı) münakaşası.
Kralın el yazısı ile verdiği.

10 Ocak Cuma

Kral Abdullah'ı otelden alıp eve getirdim.
Suriye meselesi.
Kral'ın tevdi ettiği sır.
Sabahleyin öğleye kadar muahede takarrür etmiş.
Akşam Marmara'da alaturka müzik âlemi.

[Suriye 1,5 milyon Suriyelinin Kilikya'daki haklarından mahrum edildiğini ileri sürmüş ve Hatay ile Çukurova'nın Suriye'ye verilmesi için girişimlerde bulunacağını açıklamıştır. Bu açıklama 29 Ocak'ta Türkiye tarafından sert bir tepkiyle karşılanmıştır.

Öğleye kadar kararlaştırılmış olduğu belirtilen antlaşma, 11 Ocak günü Ankara'da imzalanan Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşmasıdır.]

11 Ocak Cumartesi

Kral'ın İstanbul'a hareketi.

12 Ocak Pazar

Hamdullah Suphi'yi çağırdım. Demokrat Parti Kongresi hakkındaki intibaını sordum. Çok mahzun olduğunu ve ümidini kestiğini söyledi. Fırsat bulursa görüşmek istediğinden bahsetti.

13 Ocak Pazartesi

[Hamdullah Suphi Tanrıöver] Akşam telefon ederek gelmek istedi. Sofradan sonra misafirler vardı. Bilerek geldi. Önce Fuat Köprülü, Adnan Menderes ile sonra Celal Bayar'ın da gelmesi üzerine, üçü ile görüşmüş. Kongrede geçen fena sözlerden müteessir imişler. Anında müdahale ederek tashih etmeği Celal Bayar düşünmüş. Kongrenin havasına göre cesaret edememiş. Hürriyet Misakı kendilerini çıkıp gitmek mecburiyetinde bırakmıyormuş. Her üçü birden mülakat isteyerek bunları bana izah edeceklermiş.

Hamdullah'a, *Kuvvet* gazetesinin o günkü nüshasında, Fuat Köprülü'nün makalesini okuttum. Büsbütün başka bir hava bulup bulmadığını sordum. Başka bir şey bulduğunu ve mahzun olduğunu ilave etti.

Muammer Eriş bugün geldi. Celal Bayar'ı evinde ziyaret etmiş. Anlattığı enteresan şeyler şunlardır:

Eriş, Bayar'a, "Meclisi tehdit karan almak doğru mudur?" diye sormuş.

Cevabı şudur: "Meclis normal olsa dediğin doğrudur."

Sual: "Ee, Meclis normal değil mi?"

"Tabii değil," cevabını almış.

O esnada, Diyarbakır'dan bir şimendifer memuru içeri girmiş, işinden çıkardıklarından şikâyet etmiş. Sebep olarak, Demokrat Parti'ye seçimde rey vermesini göstermiş.

Eriş'in anlattığına göre, Demokrat reisleri cebir ve şiddet yolunu tutmuşlar ve bundan memnun görünmüşlerdir.

14 Ocak Salı

Kâzım Özalp, bana geldi. Celal Bayar'la görüşmüş. (Celal Bey arzu ve tahrik etmiş) Kongrede geçen sözlerden müteessir görünmüş. Bana izahat vermeği düşünmüşler. Sonra, bugünkü gergin havanın geçmesini beklemeğe karar vermişler. Özalp, gidilen yolun ihtilal ve isyan yolu olmasından endişe duyduğunu anlatmış. Celal Bey de, anarşi yolunu terviç etmediğini, etmeyeceğini söylemiş. Ne yapacağım, bilmiyorum, demiş.

15 Ocak Çarşamba

Son vagatoni hadisesinin ilk ayı.

[1947 yılı boyunca İnönü önemli bir sağlık sorunu yaşamıştır. Bu konuda Metin Toker şunları yazmaktadır: "Bütün bu yıllar zarfında İnönü hastaydı. Halk onun bir 'vagatoni krizi' geçirdiğini Başbakanlığın resmi tebliği ile öğrenmişti. Fakat böyle bir tebliğe, hastalık umumi bir mahalde, Harp Akademisi'nde gelip çattığı için mecburiyet hissedilmişti. Onda da, gerçekte Cumhurbaşkanının geçirdiği bir enfarktüs olduğu halde 'vagatoni' denmişti. Bunu başka krizler takip etti. Ancak onlar, sadece İnönü'nün not defterlerindedir. Bu not defterleri 1946-50 arasının dağdağalı yıllarında o derece hareketli, tansiyonu gergin bir hayat yaşayan İnönü'nün ne kadar sıkı bir rejim içinde bulunduğunu da göstermektedir. Bilinen 'vagatoni krizi'nin tarihi 29 Ekim 1946'nın arifesidir. İnönü, Cumhuriyet Bayramına katılamamıştır ama, 1 Kasım'da Meclisin açılış nutkunu bizzat okumuştur. 1947 defterinin 15 Ocak sayfasında bir not var: 'Son vagatoni hadisesinin ilk ayı'. Demek ki kalp krizi 15 Aralık'ta tekrarlanmıştır" (Metin Toker, Tek Partiden Çok Partiye – 1944-1950, s. 243).]

21 Ocak Salı
Ömer'in yıldönümü.
Otomobil hikâyesi. 2100.

30 Ocak Perşembe
Şeker 1.22.

31 Ocak Cuma
Ali Fuat Paşa'da. Emin Sazak gelmiş. Dert yanmış. Paşa anlattı.

[Ali Fuat Cebesoy 7 Ağustos 1946'da Ulaştırma Bakanlığı görevinden ayrılmıştır ve bu tarihte Konya milletvekili olarak görev yapmaktadır. Emin Sazak, Eskişehir milletvekili.]

2 Şubat Pazar
Kasım Gülek, Çifçi Partisi'ni anlattı. Hilmi Uran'a da anlatacak.

[Kasım Gülek Seyhan milletvekili; Hilmi Uran CHP Genel Sekreteri]

10 Şubat Pazartesi

Yalçın Uraz'ın Bay Gedeleç'e haber verdiği şeyler...

Sadık Aldoğan'ın şantaj tertipleri... (Benim hakkımda ve Ömer İnönü hakkında)

Yalçın Uraz o dönemde genç ve muhalif çevreleriyle yakın ilişkileri bulunan, ama iktidarı da bundan haberdar eden bir gazetecidir Sadık Aldoğan DP Afyonkarahisar milletvekili.]

15 Şubat Cumartesi

Recep Peker'in demeci. Vekiller bizde davetli. Adliye Vekili, Ömer'e iftira için istifade edilmek istenilen dava hakkında malumat verdi. Tamamı ile uydurma ve şantaj teşebbüsü.

[Recep Peker o tarihte başbakandır; Adliye Vekili Zonguldak Milletvekili Şinasi Devrin'dir. Devrin, bu göreve Adliye Vekili Mümtaz Ökmen'in 19 Eylül 1946'da Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığına atanması üzerine getirilmiştir.]

13 Mart Perşembe

Sedo-Corodil devri.

[İnönü'nün kullandığı ilaç.]

23 Mart Pazar

Sedo - Corodil'in kesilmesi.

26 Mart Çarşamba

Bir şeker (sabah).

1 Nisan Salı

Şeker 1.26.

Asit Ürik 0.041.

2 Nisan Çarşamba
Perhiz başlaması.

9 Nisan Çarşamba
II. süt günü.
Sedo – Corodil'in kesilmesi.

4 Mayıs Pazar
Ankara'dan hareket.

5 Mayıs Pazartesi
İstanbul.
Türk ve Amerikan donanmalannın selamlamalan.
Dolmabahçe'de kabul- çay.
Akşam Hadımköy.

[Amerikan Akdeniz Filosu 1 Mayıs'ta İstanbul'u ziyaret etti. İnönü, Amerikan amirallerini kabul etmek üzere İstanbul'a geldi. İnönü, Dolmabahçe Sarayı'ndaki özel dairesinde Amerikan Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Bieri ile filo mensuplarından Amiral Jennings'i kabul etti. İnönü, "Amerika'nın donanmasıyla Türkiye'ye gösterdiği dostluk ifadesinin derin anlamını kavramış bulunuyoruz" şeklinde konuştu.

Bu arada, Amerika Cumhurbaşkanı Truman, 12 Mart 1947'de, Yunanistan ile Türkiye'nin Sovyetler Birliği tarafından tehdit edildiğini ve bundan dolayı bu iki ülkeye yardım programı açılacağını bildirmişti. Bu mesaj sonradan Truman Doktrini adıyla ün kazanan mesajdır. Bu mesajın ardından ABD ile Türkiye arasında sıcak ilişkiler başlamıştır. Amerikan Akdeniz Filosu'nun İstanbul ziyareti de bu kapsamda değerlendirilmelidir.]

6 Mayıs Salı
Cephelerde geziş.
Subaylarla konuşma.
Akşama Toyakadın – Kemerburgaz - Büyükdere üzerinden dönüş.

9 Mayıs Cuma

Adnan Adıvar'ın ziyareti.

Kavga.

– Amerika yardımı Rusya ile bir daha bir araya gelmemizi imkânsız kılmış.

– Tebrik etmişim sıhhatinden; o da sanmış ki doktor unvanından.

– Demokrasiye kimse inanmıyormuş.

İşbaşında (okunamadı)

Gazetelerin kapanması vb.

Bunun üzerine kavga, sonra özür diledim.

[Dr. Adnan Adıvar DP listesinden bağımsız olarak seçilmiş İstanbul milletvekilidir. Amerika'dan dönen Adıvar, bu ziyaret sırasında, İnönü'ye, Türkiye'de demokrasi olduğuna Amerika'da kimsenin inanmadığını söyleyince, İnönü fena halde kızarak, kendisiyle çok sert bir dille konuşmuş, hatta bağırmıştır.]

11 Mayıs Pazar

Yatla hareket.

12 Mayıs Pazartesi

Gelibolu.

Orduevinde konuşma - Bolayır.

Çanakkale.

13 Mayıs Salı

Bandırma – Fazlı Güleç.

Gemlik.

Mudanya – İstanbul.

Haşim İşcan.

16 Mayıs Cuma

Tophane Sanat Okulu.

Cerrahpaşa yeni hastanesi.

Gcce kalp rahatsızlığı.

Orta.

17 Mayıs Cumartesi
Sedo - Coral başlaması.
Harp akademisi.
Süleymaniye.
Orgeneral. Korgeneral. Karargâhlar.
Yaş hadlerinin indirilmesi değmez.

18 Mayıs Pazar
Cardiographie: geri gitme, menfi tekrar.

[İnönü'nün sağlık durumunda nisbi bir bozulma söz konusudur.]

19 Mayıs Pazartesi
Gençlik Bayramı nutku.

27 Mayıs Salı
Sedo - Koral'ın kesilmesi.

28 Mayıs Çarşamba
Perhiz.
Cardiographie.

30 Mayıs Cuma
Şeker tahlili 1. 27.– artmış.
Asit Ürik 0.051 – artmış.

1 Haziran Pazar
Ürodonal başladı.
3 Haziran Salı
Şeker tahlili: 1.23.

4 Haziran Çarşamba
Perhiz.

5 Haziran Perşembe

Şeker tahlili 1.18.

Cardiographie - İyilik var, menfi kalmamış.

Kilo: 70.350.

[İnönü sağlığında nisbi bir düzelme söz konusudur.]

6 Haziran Cuma

Köprülü ile görüştüm

Bay Celal Bayar'la bir görüşme yapmam için vuku bulan teşebbüslerin neticeleri:

Bugün Londra'dan dönmüş olan Fuat Köprülü'yü 6'da çağırdım. İngiltere intibalarını bana anlatmasını arzu ettiğimi telefonda söylettim. 'Memnuniyetle' diyerek geldi. İki saat kadar rahat ve sakin bir hava ile görüştük. Umumi olarak İngiltere'den, heyet arkadaşlariyle arkadaşlıktan memnunlukla bahsetti. İngilizlerin muamelelerini, beyanatlarını, çalışmalarını ve bize karşı itimat ve dostluk duygularını takdir ediyor.

İç politikada, gelir gelmez havayı gergin bulduğunu ve ilerisi iyi olmayacağını söyledi. Gerginlik sebepleri olarak idare âmirlerinden şikâyet etti. Ben, kendisine, teferruat sayılacak vakalar ve hadiseler üzerinde de durmanın faydası olamayacağını, arada bir emniyet meselesi mevcut olduğunu bildirdim. Kendilerinin, halkı ayaklandırmak, hatta, insanların canlarını almak gibi telkinler yaptıklarını ve bunun tabiatiyle endişe uyandırdığını, mümkün olduğu kadar yumuşak bir dille, anlatmağa çalıştım. Fuat Köprülü, ayaklandırma, hususiyle can alma gibi metotlann şiddetle aleyhinde olduğunu ve arkadaşlarının da o kanaatte olduklannı, müfritleri suretle her iki partiye faydalı olacağımı ve iktidar partisinin daha tahammüllü olması lazım geldiğini ifade etmek istedi. Benim fiili vaziyetim öyle olduğunu, fakat kendilerinin bundan istifade etmek istemediklerini, hatta, Hatay'daki beyanatımı, Celal Bayar'ın açık cevabiyle reddettiklerini bildirdim. Hususi malumatı için ve başka kimseye söylememesi kaydiyle, Reisicumhur kaldıkça, Genel Başkanlık vazifemi bile nasıl idare etmeği düşündüğümü bildirdim.

Hülasa olarak, kendisiyle konuşmak, partiler arasında daha iyi anlaşmayı temin etmek için bana bir ışık gibi geldiğini söyledim. Memnun göründü. Enis Beyle birlikte akşam yemeğine davet ederek ayrıldık.

7 Haziran Cumartesi

Celal Bayar ile görüştüm.

Akşam yemeğine F. Köprülü'yü Enis Akaygen'i Londra seyahat arkadaşları ile beraber çağırdım.

Celal Bayar'la Görüşme:

Bundan evvel, Üzeyir Avunduk, Vehbi Koç teşebbüsleriyle, Mümtaz Ökmen ve Başbakan ile Celal Bayar arasında ayrı ayrı görüşmeler oldu. Bunlarda, ben, Celal Bayar'ı çağırırsam memnuniyetle görüşeceğini söylemişti. Vaziyeti bu halde 15 gün kadar geçtikten sonra, Üzeyir Avunduk, benden bir şey çıkmadığını aynı kanallardan hatırlatmış. Cevap olarak, Üzeyir Bey Celal Beye sorsun, benimle görüşmek istiyorsa memnuniyetle çağırırım, dedim. Aralarında toplantılar ve konuşmalardan sonra, Celal Beyin haber beklediğini Mümtaz Ökmen bana ulaştırdı. Ben de bu akşam saat 5'te randevu verdim.

Celal Bey, idare âmirleri tarafından şiddetli bir baskıya maruz olduklarını söyledi. Mümkün olan yerlerde teşkilatları tehditle kapatılıyor, partisine mensup olanlar dövülüyor, işlerinden çıkarılıyorlar vesaire... Heyecanlı, ısrarlı ve çok vakalar zikretmeğe çalışıyor. Ben, karşı tarafın kendilerini ihtilal metotları takip etmek, suikastlar teşvik ve telkin etmek gibi kanun dışı hareketler içinde gördüğümü, bu sebeple aradaki emniyet havasının bozulmuş olduğunu ve esas derdin bu olduğunu söylemek istedim. Tabii bu isnatları şiddetle reddediyor. Kanun dışı hareketlerin prensiplerine ve mizaçlarına uymadığını anlatmağa çalışıyor. Arslanlar Köyü vakasını anlattı. Kendilerinden bir mebusun teşvik ederek köylüleri tecavüze sevk etmiş olduğunu bana söylediler, dedim. Tabii reddediyor. Tokat'ta bir hadiseyi tahkik etmek üzere mebuslarından bir veya birkaç kişi gönderilmiş. Tahkik edip dosyasını yapacaklar ve bir köşeye atacaklarmış. Köylülere dava etmemelerini, davadan bir şey çıkmayacağını söyletmiş veya söyleteceklermiş. Gayet yumuşak bir tonla, hareketlerinin doğru olmadığını, kendilerinin adalet cihazı olmadıklarını, Meclis kürsüsünden konuşmaları lazım olduğunu Hükümet aksini söylese ve Meclis çokluğu kendilerine hak vermese bile, ellerindeki vasıta bundan ibaret ve bu vasıta iyi ve sebatlı kullanılırsa, haksızlıkları düzeltmek için tesirli olduğunu anlatmağa çalıştım. Kabul eder görünmüyordu.

Heyecandan olduklarını söylediğiniz halk kütlelerine, Meclis, Hükümet, kanun aleyhine mütemadiyen telkin yapmak, elbette onları şuursuz hareketlerle sevk edebilir, diye söylüyordum.

Celal Bey, bir vesile ile seçimlerden yine bahsetti ve yüzlerce milletvekillerinin kendilerinden haksız olarak alınmış olduğunu tekrar etti. Birçok haksızlıkların olmuş olması mümkündür, fakat kanunî bir şekilde şikâyetler tasfiye edilmiştir. Bu Meclis'in çokluğunu haklı olarak Halk Partisi'nin kazanmış olduğunda vicdanen şüpheniz var mı? diye sordum. "Zaten kâfi namzet göstermemiştik. Çokluk Halk Partisi'nde olacaktı" cevabını alabildim.

Konuşmalarda bir iki cümleyi yerinde sarf edilmiş olmasında isabet olmaksızın söyledi. Tahmin ediyorum ki, söylemeği hususi olarak tasarlamıştı. Birisi: Partisinin muhtelif hatiplerinin hareketlerinden ve söylenenlerden kendisinin mesuliyeti kabul ettiğini ve bütün partisinin hareketlerine ve şahıslarına hâkim olduğunu bu vesile ile söylemesidir. İlave ediyor ki, müfritler olursa, haklarında icap eden muameleyi yapmağa muktedirdir. İkincisi, benim arzum hilafında Meclis'te ve Parti'de bir hareket olmayacağına kani olduğunu söylemesidir. Üçüncüsü: ordunun politikaya karıştırılmasının tamamiyle aleyhinde olduğunu göstermeye çalışmasıdır.

Celal Beyle bu konuşma 2 saat çok yorucu olarak devam etti. Gayet sinirli ve tahrik edici tavır gösteriyordu. Yumuşak bir edayı nihayete kadar tutarak, esaslı noktaları gözünde canlandırmağa çalıştım.

Nihayet dedim ki: Dün Fuat Bey'le görüşürken daha ümitli bir intiba almıştım. Fakat görüyorum ki, siz en şiddetli ve sinirli bir haldesiniz. Siz sükûnetinizi muhafaza etmezseniz, meseleleri kiminle halledeceğiz?

Bu sözümden şu şekilde alındı: Başbakan da kendisine sabit fikirler isnat etmiş, ben de aynı şeyleri söylüyormuşum. Özür diledik. Maksadımızın sükûnetle konuşmak olduğunu ifade ettik.

Ben, ihtilal metotları takip etmeyeceklerini ve yahut zaten etmiyorlarsa dikkat edeceklerini gösterir bir vaat almağa çalıştım. O, gördükleri muamelede iyilik ve iyileşme olduğunu gösterir birkaç misal görse kendisinin bizzat Hükümette hüsnü niyet olduğuna dair konferanslar vermeğe hazır olduğunu söylüyordu.

En nihayet, şuraya bağladık. Hükümetle aranızda iyi münasebetler temin etmek için hiçbir ümit göstermiyorsunuz. Mütehayyir bir haldeyim, dedim. 'Bilakis, ümit vardır' gibi müphem bir şey söyledi.

Anlattıklarınızı Hükümete ve diğer arkadaşlara anlatınm. Bir çıkar yol bulmağa çalışınım ve sizi tekrar ararım, dedim. Memnun göründü. Ayrıldık.

Hakikat şudur ki, bir meseleyi kendisiyle görüşmek son derece güç olan bir

ruh haleti içindedir. Benimle görüşmesi, uzlaşmak isteyen unsurlarını memnun etmek için görüşmüş olmak sebebiyle izah olunabilir gibi fikirler de zihnime geldi.

Akşam:

Yemekten sonra Başbakan'a vaziyeti anlattım. Şikâyet ettiği baskının yapılmaması için evvelce kendisinden istemiş olduğu tamim fikrine temas ettim. Başbakan, artık, yahut uzun zaman için şimdilik onlarla yeni bir temasın doğru olmayacağı mütalaası ile temaslarını kesmemi tavsiye etti. 'Hele düşünelim' diye ayrıldım.

[10 Mayıs 1947'de Meclis'ten bir delege heyeti İngiltere'ye gitmiştir. Heyette CHP'den Hüseyin Cahit Yalçın, Nihat Erim, Nurullah Esat Sümer, Fuat Sirmen, Said Odyak, Esat Uras ile DP'den Fuat Köprülü ve Enis Akaygen bulunmaktadır. Yolculuk sırasında Erim ile Köprülü partiler arasındaki ilişkiler konusunu görüşmüş ve partilerin ılımlı bir siyaset izlemeleri konusunda anlaşmaya varmışlardır. İnönü, İngiltere'ye giden bu heyetin üyelerini yurda dönüşlerinde akşam yemeğine çağırmıştır.]

8 Haziran Pazar

Gazi koşusu.

Karşı partiden gelmediler.

Akşam F. Cebesoy ile yemekte.

9 Haziran Pazartesi

Hilmi Uran, Hasan Saka, Barutçu, R.Ş. Sirer, Ekin ile karşı parti (okunamadı) görüştüm.

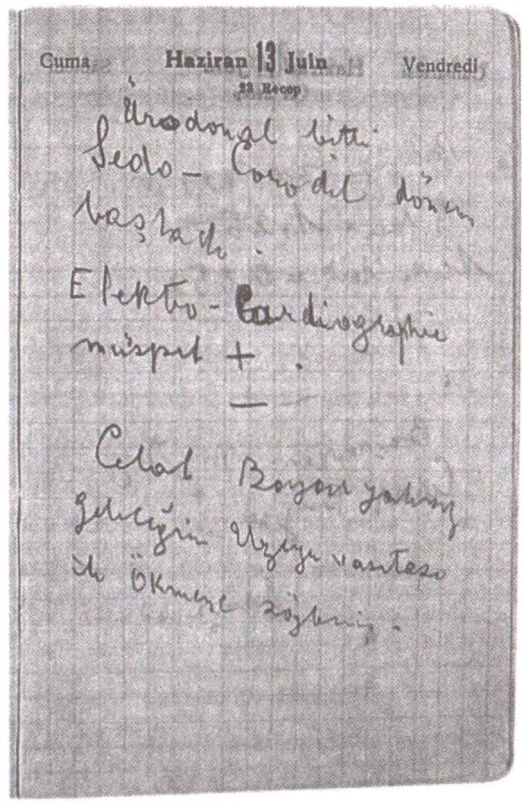
[Hilmi Uran CHP Genel Sekreteri, Hasan Saka Dışişleri Bakanı, Reşat Şemsettin Sirer Milli Eğitim Bakanı, Cavit Ekin Diyarbakır milletvekilidir ve daha sonra Hasan Saka Hükümetinde Ekonomi Bakanlığına getirilecektir.]

11 Haziran Çarşamba

Perhiz.

İki dilim ekmek - Peynir ilavesi.

Bay Celal Bayar'ı saat 16.30'da, kısa bir görüşmeye ihtiyacım olduğu ifadesiyle çağırdım.

Cuma Haziran 13 Juin Vendredi
28 Recep
Ürodonal bitti.
Sedo - Corodil dönemi başladı.
Elektro - Cardiographie müsbet + .
—
Celal Bayar yalnız geleceğin Avunduk vasıtası ile Ökmen'e söylemiş.

"Şikâyet ve ıstıraplarınızı hükümete ve Halk Partisi'ne elimden geldiği kadar doğru bir şekilde naklettim. Onların da bana şikâyet ve ıstıraplar ifade ettiklerini tahmin edersiniz. Düşündüm ki sizi Hükümet ile karşı karşıya burada toplayayım. Bir de beraber şikâyetleriniz karşılıklı söylensin. Aranızda itimat duygularını arttıracak bir yol bulmağa çalışayım. Muvafakat ederseniz, Cumartesi saat 4, 4-30 da burada buluşuruz. Başbakan, M. Ökmen, Saracoğlu, Hilmi Uran bulunacak. Sizden başka F. Köprülü ve daha 1-2 arkadaş bulundurursunuz." dedim.

"Evet, görüşürüz. Belki ben yalnız gelirim. Arkadaşlar ile görüşeyim" dedi. "Fuat Köprülü Meclis'te başkanınızdır. Onu çağırmağa hakkım vardır. İş nihayet Meclis işidir. Daha bir veya iki kişi bulundurursanız iyi olur. Herkes birbirine yardım eder." dedim. "Arkadaşlarla görüşeyim" dedi.

Ayrılırken: "Bir neticeye varmak için bana yardım ediniz. Birbirimizle münasebetlerimizde havayı yumuşatmakta faydamız vardır" dedim.

"Normal, kanuni yollarda çalışmaktan başka emelimiz yoktur. Istırap içindeyiz. Bir neticeye varmaktan memnun olacağız" dedi.

"Kokardınız pek şık" dedim. (D.P.) çıkardı, bana verdi. Gülüştük.

13 Haziran Cuma

Ürodonal bitti.

Sedo - Corodil dönemi başladı.

Elektro cardiographie müsbet.

Celal Bayar yalnız geleceğini Avunduk vasıtası ile Ökmen'e söylemiş.

[Mümtaz Ökmen, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı'dır.

Üzeyir Avunduk işadamı ve DP Ankara il başkanıdır. Tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş süreci içinde iktidar ile muhalefet arasındaki görüşmelerde önemli arabuluculuk görevleri üstlenmiştir.]

14 Haziran Cumartesi

Büyük kan tahlili.

Şeker: 1.25.

Asit ürik: 0.052.

Başbakan – Mümtaz - Celal Bayar görüşmesi.

Celal Bayar'ı bugün için davet ettim. Yalnız geldi. Gerek bundan, gerek birkaç gündür muhalif basının tahrik ve tahrif edici yayınından, hususiyle *Kuvvet* gazetesinde F. Köprülü'nün dünkü, bugünkü tecavüzlerinden ve şartlarından ümidim çok kırılmış idi. Bu hal ile görüşme başladı. Başbakan ise lüzumsuz, ümitsiz yere bu konuşmalara sevkettiğim için bir iki gündür âdeta hasta derecede kırgın ve neşesiz idi.

Saat 16:30'da

Başbakan R. Peker

Demokrat Başkanı Celal Bayar

Yardımcı M. Ökmen

Toplandık. Sükûnetle Celal Bey'i söze davet ettim. Söyleyecek yeni bir şeyi yokmuş gibi bir iki söz ile çekingenlik gösterdi. Başbakan'a baktım. Nihayet iki tarafın şikâyetlerini tahlil ederek bir çıkar yol bulmağa çalıştığımı anlatmağa çalıştım. Güç hal ile konuşma akıcı bir hal alabildi. Bu esnada Celal Bayar'ın idare âmirlerinin baskısından şikâyet ettiği konusu ortaya kondu.

Başbakan, evvelki konuşmalardan da hatıralar naklederek, idare âmirlerinin ve idare mekanizmasının Demokrat Parti'ye karşı baskı yaptıklarını iddiaya mesnet olacak şümul ve ehemmiyette bir durum olmadığını metin ve kesin olarak söyledi. Zikrolunan ve olunabilecek hadiselerin her zaman, her yerde olabilecek hacimde vakalar olduğunu ve bunlann da normal yollarda takip olunduğunu ve olunacağını ve kendisinin bu kabil takipleri yapmağa, her suale, her hesaba, her zaman Meclis'te cevap vermeğe hazır olduğunu ilave etti. Karşı parti hakkında saygılı kanaat ve duygularını, hareketleri bu kanaatten ilham aldığını ve kimseye aksini emretmediğini, aksine hareket edenleri takip ettiğini ve edeceğini söyledi. Yalnız konuşmalarında bahsedip Celal Beyin kabul etmediği başlangıç tasvirine

temas etti. Yine o zaman zikrettiği Çubuk Kaymakamı ve saire gibi misaller hakkında yeni malumatını bildirdi. Aldıkları malumat %90 hakikat değil veya o derecede mübalağalıdır. Bu da şikâyetçilerin tabii halleridir. Her vaka için izahat vermeğe hazır olduğunu ilave etti.

Celal Bey, Demokrat Parti aleyhinde fikri olmadığı, emir vermediği, takip edeceği sözleri ile Başbakanın verdiği teminata teşekkür ederek bunun kâfi olmadığını söyledi. Seçimlerden ve ondan sonra vuku bulan hallerden şikâyetleri üzerine hiçbir şey yapılmadığını, Çubuk Kaymakamını seçimde dövdüklerini, mazbataları, Semirkent hadisesini, Bursa'da dövme vakasını, sual cevap ile hadiselerin kapanmadığını, İçişleri Bakanına itimat etmediğini, kendi aldığının mübalağa, İçişleri Bakanının verdiğinin hakikat olmasını kabul etmediğini, Demokratların işten çıkarıldığını, adetlerinin toplandığını, hülasa ne takip ne cezaya dair bir tek misal olmadığını söyledi.

Mümtaz Ökmen, Demokrat olduğundan dolayı işten çıkarmanın aslı olmadığını cesaret ve kuvvetle karşıladı. Diğer iddialar üzerinde de karşılıklı sözler ve deliller söylendi.

Başbakan, ihtilal metotlarından şiddetle şikâyet etti. Celal Bey ihtilal fikri ve metodu isnadını kati olarak reddetti. Seçim hadiselerinin infialinden bahsetti. Bir münasebetle Büyük Millet Meclisi meselesi olmadığını, seçim emniyeti meselesi olduğunu söyledi. Başbakan'ın bahsettiği bir 'darbe-i hükümet' sözünü Celal Bayar şiddetle karşıladı. 'Üç aya, altı aya kadar iktidara geleceğiz. Nasıl geleceğiz, geldiğimiz zaman görürsünüz" gibi sözlerin başka manası olmayacağını, Başbakan izah etti.

Bu kadar sert sözlerin karşılıklı olarak yalnız sakin bir eda ve saygılı tavırla söylenmesidir ki konuşmanın kopup kırılmasına mani oldu.

Her sözü hatırda tutmuş olarak bir silsile ile hikâye etmeğe imkân yoktur. Şiddetli sözler arasında ümit verici olarak geçen cümleleri nakledeceğim.

Başbakan, muhalefet partisinin çalışması ve bu rejimin alışılıp yerleşmesi için birçok fırsatlarda en iyi arzuları canlandırıyordu. İhtilal edebiyatından vazgeçilmesini rica ediyordu. İleriye ait geçinme hisleri üzerinde duruyordu.

Celal Bayar, geçmiş hadiseleri değil, istikbali düşündüğünü, iktidarı alacak kadar hazır olmadığını, muhalefet partisi ve liderliği ile bir inkılap vazifesini yaptığına inandığını söylüyordu. Hava iyice yumuşamıştı.

Ben dedim ki: Acı ve sert tarafları ile beraber bu konuşmalar eğer aynı ile dışarıda bilinmiş olsa, şikâyet konusu olan mesele ve havanın halledilmiş olacağını

zannederim. İki tarafın söyledikleri o kadar tesirlidir. Teessüf ederim ki mümkün değil. Fakat görüyorum ki itimadı muhafaza ederek bir arada çalışmak iki taraf için mümkündür.

Sükût edildi.

Bir defa da Başbakan'a, Celal Beyi memnun etmek için ne vereceklerini sordum. Başbakan, en iyi anlaşma ve sıcak karşılama cümleleri ile cevap verdi.

Bay Celal Bayar nihayette bana "arkadaşlarımla görüşeyim. Size veya vasıta ile arz ederim" dedi.

Bay M. Ökmen kendisini aşağıya kadar uğurladı. Yolda Bayar kendisine "Siz beni dinleyiniz; benim bir şeyler yapmamı istiyorsanız, bana bir iki fiiliyat gösteriniz" demiş.

Başbakan çok memnun oldu. temasta samimiyet ve iyi niyet görmüştü. Bu hava içinde yaklaşmayı temin, gerginliği tasfiye edecek bir şeyler yapmağa çalışacağını söyledi. Görüşmeyi hazırladığım ve bu vaziyeti hasıl ettiğim için samimi ve lütufkâr ifadelerle bana teşekkür ediyordu.

Not: Celal Bey davalarını bilerek ve muvaffakiyetle konuşuyor. Çok idman etmiş.

Bir iki kişinin fena sözlerini "halt" diye vasıflandırdı.

Partinin hareketinden mesuliyeti kabul ediyor ve hâkim olduğunu söylüyor. (Belirtmeği iltizam ederek)

Balıkesir-Isparta Valilerini diline dolamıştır.

17 Haziran Salı

Bay Celal Bayar beni görmek istiyormuş. Saat 11:45'te gelmesini söyledim.

Görüşme:

B. Bayar: Görüştüklerimizi arkadaşlara izah ettim. Sizin durumunuzdan (yani şahsan benim) mütehassıs oldular. Şükran ve minnetlerini söylememi istediler. Vaziyet üzerine şu kanaati muhafaza ediyoruz. İdare tarafından Partimiz üzerinde baskı vardır.

Anlaşılıyordu ki, Celal Beyin söyleyeceği bitmişti. Bunları Başbakanla görüşmeyi hatırlatmak istedim. "Kafi görüşüldü. İki taraf aynı noktada duruyoruz" demek istedi. Hak verdim. "Fakat bir beyanat, yahut bir sual cevap efkârı çok teskin edeceğini düşünmüştüm" dedim. "Düşünmedim, bir şey söylemem" demek istedi. "Karşı partinin emniyet içinde çalışmasını temin etmek vazifemdir. Mübalağalı

haberler alındığı halde de bunda bir hakikat vardır" dedim. Bu mealde karşılıklı yumuşak sözler söylendi. Celal Bey karşılıklı sual-cevap veya beyanattan sakındığı yeri şöyle belirtti: "Kanun dışı hareket, ihtilal teşebbüsleri düşünmüyoruz demek bile gücüme gidiyor" dedi. Açıktan karşılıklı konuşmanın bu tarafından sakındığı anlaşılıyordu. Kendisine hak verdim.

"Başbakanla görüşürüm; size de malumat veririm" dedim. "Peki" dedi.

"Tatilde ne yapacaksınız?" dedim.

"Gezi olacak. Toplanma olacak."

Sordum: "Mitingler olacak mı?"

"Hayır, toplantı olacak. Konuşulacak. Ne söylenecek, ne söylenmeyecek tanzim edeceğim." diye cevap verdi.

Yumuşak ve sakin bir hava ile ayrıldık. Saat 12.30

•••

Mümtaz Ökmen'in Telefonu, Saat: 14.30.

Celal Bayar bugün Avunduk Üzeyir'i davet ederek:

Hiçbir netice çıkmadı. Vatandaşlar hakkında müsavi muamele yapın yolunda bir tamimi bile yazmaktan çekiniyorlar. Bunun için dahi vakise istiyorlar. Şahsım hakkında son derece hüsün muamele yapmalarına rağmen, anlıyorum ki oyalanıyoruz.

Bugün teşkilata bir tamim yazmak mecburiyetindeyim. Daha fazla bekleyemem. Çünki görüşmeyi bütün teşkilât duydu. Tamimde 'yürüdüğümüz yolda devam edeceğiz' diyeceğim, demiş.

Üzeyir Avunduk Rica ederim bu tamimi bugün yazmayın. Ben Mümtaz Bey'le bir defa görüşeyim, demiş.

Üzeyir sabahtan beri beni arıyor. Meclis'te olduğum için randevu veremedim. İmkân bulursam Başbakanlıkta 4-5 arasında görüşeceğim.

•••

Benim 17 tarihli görüşmemin bu tebliğden sonra olduğunu hesap ettik. Hakikatte mevcut olan siyasi havadan farklı olan bu işittirtmeyi anlayamadık.

20 Haziran Cuma

Celal Bayar'la görüşme (Ben davet ettim.)

Ben - 17 tarihinde görüştük. Söylediklerinizi aynı gün Başbakan'a naklettim. Dün, demek 19 Başbakanla tekrar görüştük. Başbakan Meclis'teki çalışmaları, iki

parti arasındaki münasebetleri takdir ile hikâye etti. Sizin kendiliğinizden tuttuğunuz yol ve partinize verdiğiniz istikamet üzerinedir ki, müşahedelerini en iyi vasıflarla ifade etti. Sonra bana şunlan söyledi: "Size (bana) söz veriyorum ki biz de bize düşen vazifeleri sadakatle ifa edeceğiz. Meclis'in iki aylık tatilinden sonra, çok ilerlemiş bir itimat havası içinde buluşacağımıza ümidim pek kuvvetlidir" dedi. Size bunlan nakledeceğimi söyledim. "Peki" dedi.

Celal Bayar - fiilî bir neticeye varmış değiliz.

Ben - Nasıl bir netice istiyorsunuz? Benim gördüğüm şudur: İki taraf kendiliğinden karşı tarafın şikâyet ettiklerini bertaraf etmeğe çalışacak. Her şey karşılıklı hareketlerin tesirine kalıyor. Yine bir ihtiyaç olursa, ben hizmetinize hazırım.

Celal Bey bir aralık tekrar eski hikâyelerden bahsetti. Meselâ, Silivri'de Mareşal ile beraber söylediklerinin Başbakan tarafından cevaplanış tarzını hikâye etti. Sinop civarında bir jandarma subayının verdiği emrin (muhtar seçimi üzerine) bir fotoğrafını getirecekmiş. Bir aralık geçmiş hadiseler üzerinde durmak lazım olup olmadığını sordum. "Durmayız. İstikbali temin edelim" dedi. "Ona çalışıyoruz" dedim. "Siz baskıdan şikâyetçisiniz. Yani çalışma emniyeti istiyorsunuz. Hükümet sizin ihtilal metotları takip ettiğinizi ileri sürüyor. İlk işimiz, bu iki nokta üzerinde arada bir emniyet kurulmasıdır. Gerisi kolaydır. Şimdi bu tatilde bu mevzularda herkes kendine düşeni fiilen yaptığı nispette vaziyet terakki edecektir. Bir defa emniyet teessüs ederse ben de önümüzdeki fırsatlarda daha açık konuşurum." dedim.

Celal Bey bir aralık tekrar tatilde yapacaklarını anlattı. Konferans mahiyetinde toplanmalan, konuşmaları vs. Meclis'in meşruiyetinden bahsolunmayacak. Zaten bahsolunamaz, suçtur. Seçim kanununun değişmesi lüzumundan bahsedilecek.

Ben - Bunların ehemmiyeti yok, Celal Bey. Ne söylenir ne söylenmez bunu siz bilmez misiniz? Teferruata girmem, dedim. "Evet" dedi.

Giderken ayakta bana: Ali Saip Bey hadisesinde kendisi bir müddet Dahiliye Vekilliğinde bulunmuş. Polis vazifelerini (Dahiliye Vekilinin Emniyet Umum Müdürü olduğu zamanlar) yakından görmüş. Fena imiş. Bunları bana söylemeği vazife sayıyor. O zaman aynlırken bir takdirname istemişler, vermiş. Bu kadar söyleyeyim, dedi. Rahmetli N. Tandoğan, polisin kendisini bu işte fena duruma soktuğunu ona söylemiş. (Galiba 11 sene sonra bana anlatıyor)

Korkuyorum ki yüz yüze konuşurken, Celal Beyin şikâyetlerin cevaplan tekrarlamakta gösterdiğim imsak ve müsamaha, yalnız kendisini haklı görmek temayülünün kuvvetlenmesine sebep oluyor. Bir senedir düpedüz ihtilal metodu takip ettiğini yakın zamanda tamamiyle unutacak. Çok iyi. İthamlarını da beraber unutsa. Arada emniyet ancak böylc teessüs edebilir.

22 Haziran Pazar

Sedo-Corodil'in son günü.

23 Haziran Pazartesi

Ürodonal başladı.

Cardiographie'den iki film.

26 Haziran Perşembe

Celal Bayar'ı kabul (Sivas'a gidişi).

Tebliğ.

Celal Bayar'ın mahrem tamimleri (propaganda şekli, bir gün harekete hazır olmak).

Saat 11.00. Celal Bayar ile Sivas'a gitmeden mülakat.

Üzeyir vasıtasıyla Mümtaz Ökmen istedi. Hiçbir şey konuşmak üzere gelmemiş. Sadece görüşmüş olmak için zannederim. Tebliğ yaptım, memnun oldu.

[Tebliğ şöyledir: "Bugün Cumhur başkanı İsmet İnönü, Demokrat Parti başkanı Celal Bayar'ı kabul etmiş ve kendisiyle memleket meseleleri üzerinde hususi olarak görüşmüştür."

Bayar görüşmenin ardından yaptığı açıklamada "Cumhurbaşkanı'ndan baskının kaldırılması için delaletlerini rica ettim; herhalde hükümetle görüştükten sonra olacak, baskının kaldırılacağını hükümetin vadettiğini söylediler." demiştir. Görüşmenin ardından Bayar DP İl Kongresi'nde hazır bulunmak üzere Sivas'a hareket etmiş ve 27 Haziran'da kongrede hazır bulunmuştur. Bayar, burada yaptığı konuşmada, "Suikast veya hükümet darbesi gibi bir şey asla aklımızdan geçmiyor" demiş ve ülke çıkarları söz konusu olduğunda Meclis'ten çekilebileceklerini bildirmiştir.]

27 Haziran Cuma

Hamdullah Suphi Tannöver'le görüşme

Hamdullah Suphi'nin Celal Bayar ile 25 Haziran akşamı görüşmesi.

Bayar, bir ayaklanmayı, "meçhul karanlık, bela" sayıyor. Karşısında Halk Partisi'ni lazım sayıyor. Benim, güçlüklerden çıkarma kabiliyetime inanıyor. Kırıklıklarımı memleket kararlarında kullanmam diyor.

28 Haziran Cumartesi

Hamdullah Suphi Tannöver'le Fuat Köprülü arasında 27 Haziranda görüşme olmuş. B. Tannöver 28 Haziranda nakletti.

1- (Hamdullah Suphi) Memleketi gerginlik, kimse istemediği halde, bir fiili mücadeleye yol açabilir mi?

- (Fuat Köprülü) Evet.

2- (H. S.) Bu mücadele çıkarsa, ne gibi ihtimaller karşısında kalırız?

- (F. K.) En kötü, en karanlık ihtimaller pek mebzul olarak mevcuttur. İş, bizim elimizden çıkar; aventurier'lerin eline geçer ve koskoca felaketlere sebep olur.

3 - (H. S.) Cumhurreisinin, muhalif parti veya partiler teessüs etmesi lüzumuna kanaat getirdiğini, mesaisinde bu istikameti aldığını, memlekette ve dünyada hasıl olan yeni şartların neticesi, geniş bir murakabe sisteminin kurulmasından başka bir çare olmadığını düşünerek, partiler fevkinde bir arbitre rolü oynamağı kabul ettiğini takdir ve teslim ediyor musun?

- (F. K.) Buna tamamiyle kanaat getirdim. Zekâsı, tecrübeleri, görüş ve kavrayış kabiliyeti, ona bu lüzumu hissettirdi ve kabul ettirdi.

4 - (H. S.) İsmet İnönü, hayatta iken, her hangi bir buhran neticesi, onun yerine geçecek, onun kadar kifayetle Devlet Başkanı vazifesini görecek diğer bir şahsiyet aklına geliyor mu?

- (F. K.) Malum mevcutlar arasında, aynı vazifeyi aynı liyakatle görecek bir kimse tanımıyorum. Mareşal hakkında yaptığımız tecrübe, muzır olabilecek hayallerden bizi kurtardı. Devlet riyaseti için tek solution bugünkü solution'dur.

5 - (H. S.) C.H.P'nin dağılması vukua gelirse, bunu memleket için bir ziyan, bir tehlike addeder misin?

- (F. K.) O zaman biz, tek parti halinde kalacağız. Aramızda ihtiras adamları, muvazenesizler, kötü ruhlu, hesapsız unsurlar var. Biz, böyle bir vaziyette bir sene dayanamayız.

30 Haziran Pazartesi

[30 Haziran tarihli sayfada Hamdullah Suphi Tanrıöver'in tuttuğu aşağıdaki not bulunmaktadır:

"Saat 5'te B. Celal Bayar'la konuştum:

1 - Sivas'ta söylediğim nutukta, Cumhurreisimizin iç politika mücadelesinden hariç tutulması, onun bir hakem mevkiinde görünmesi halkın derhal dikkatini celbetti ve bana birçok kimseler, bu yeni vaziyetten duydukları ferahı anlattılar.

2 - Vaziyetimiz, Cumhurbaşkanına, yeni kararını tatbikte elimizden geldiği kadar yardım etmek, kolaylık göstermektir.

3- Memlekette mevcut manevi buhran bir sokak mücadelesine müncer olursa, nereden ne kadar haris sergüzeştçi çıkacak, bizi nereye sürükleyecekler, bunu kimse kestiremez. Tek yol, telkin ve ikna yoludur.

4 - Vaktinden evvel yeni bir seçim, bugünkü şartlar dahilinde, asla göze alamayacağımız kötü ihtimallerle doludur. Onu üç sene sonra, vakti geldiği vakit yapacağız.

Hamdullah Suphi Tanrıöver".]

Not: İnönü Ocak ayı başından Haziran ayı sonunu kadar notlarını tuttuğu bu defterin son yaprağına şu notu düşmüştür:

Eyi çalıyorlar mı? Bence. Niçin sanatlarımız o kadar?

5 Temmuz Cumartesi

Celal Bayar'la görüşmem.

Ben - Müdahale etmemde bir fayda var mı?

– Var.

– Ne esaslar içinde söylememi istiyorsunuz?

Düşünmemiş.

Benim düşündüğüm

a - Vaziyetin hikâyesi

b - Düğüm

c - Teminat - hükümler

d - Temenniler

Bir proje verdim.

7 Temmuz Pazartesi

Celal Bayar'ın Başbakan'a cevaplan akşam, geceleyin çıktı - Bunun metnini.

Gündüz C. Bayar ile görüştüm. Beyanname hakkında. Taleplerini söyledi.

Celal Bayar'la görüşme

Proje hakkında:

Benim, siyasi hayatımda birinci derecede mühim bir vesika saydıklarını takdirle söyledi.

- Bir mükâfat? dedim.

Bana teşekkür etti.

Sonra proje üzerinde görüştük. Kendindeki projeyi geri istedi. (İ. İ.) harfleriyle (7.7.) tarihini atıp verdim.

[Bayar 7 Temmuz'da Başbakan Recep Peker'in sözlerine karşılık şunları söylemiştir: "Başbakan Recep Peker'in beni Sivas'ta dinlemiş veya konuştuklarımı gazetelerde okumuş olan yurttaşları aydınlatmak maksadıyla yaptığını söylediği beyanat bize, Başbakan'ın iç politikamızda memleket ve dünya şartlarının gereklerini yerine getirmek istidadından henüz uzak olduğunu bir kere daha ispat etmiş bulunuyor."

Ulus *gazetesi 8 Temmuz 1947 tarihli sayısında İnönü-Bayar görüşmesini şöyle duyurmuştur:*

"İnönü dün de Celal Bayar'ı kabul etti.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar'ı dün akşam saat 19'da kabul ederek kendisiyle tekrar görüşmüştür. Başbakanımızla Muhalefet lideri arasındaki son tartışmalar dolayısıyla Cumhurbaşkanımız tarafından yayınlanacak olan demecin bu mülakata konu teşkil ettiği ve görüşmenin bir fikir teatisi mahiyetinde olduğu tahmin olunmaktadır".]

9 Temmuz Çarşamba

Gece Mümtaz Ökmen ve Vehbi Koç ile görüşme.

10 Temmuz Perşembe

Başbakan'ın cevabı (C. Bayar'a).

Celal Bayar'la öğleden evvel görüşme. Öğleden sonra saat 8.30'da görüşme ve beyanname üzerinde mutabakat.

11 Temmuz Cuma

Beyannamenin Ajans'a ve Radyo'ya verilmesi.

12 Temmuz Cumartesi

Beyannamenin gazetelerde çıkması.

[1946 seçimlerinden sonra, CHP ile DP arasındaki ilişkiler, muhalefetin seçimlerde baskı ve hile yapıldığını açıklaması ve seçim kanununun değiştirilmesini istemesi; buna karşılık iktidarın bunu kabul etmemesi yüzünden gerginleşmişti. İstekleri yerine getirilmeyen DP 6 Nisan 1947'de yapılan ara seçimlere katılmadı ve bu iki parti arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirdi. Başbakan Recep Peker DP'yi yasa dışına çıkıp halkı ayaklanmaya teşvik etmekle; Bayar da Peker'i seçimlerde yansız davranmamak, tek parti döneminin baskılarını sürdürmek ve demokrasiye inanmamakla suçladı.

Bu ortam içinde sorunu çözmek üzere Cumhurbaşkanı İsmet İnönü devreye girdi. 1947'nin yaz aylarında önce Bayar, sonra da Peker'le görüşen İnönü, bir hakem rolü üstlenerek iktidar ve muhalefeti diyaloga zorladı ve gergin ortamı yumuşattı.

İnönü önce, 7 Haziran'da Bayar'la baş başa görüştü. Bu görüşme sırasında Bayar, hükümeti, DP üzerinde baskı yapmakla suçladıysa da Peker bu görüşü kabul etmedi ve DP'nin düzeni bozucu kışkırtmalar içine girdiğini öne sürdü. İnönü 14 Haziran'da bu kez aynı anda hem Bayar hem de Peker'i çağırarak ortak bir görüşme yapılmasını sağladı. Ama, bu görüşmenin pek yararı olmadı ve iki taraf da öteden beri savundukları görüşlerinde ısrar ettiler. Böylece dönüp dolaşıp yine aynı gergin noktaya gelinmiş oldu.

Sonuçta İnönü 11 Temmuz akşamı radyodan kamuoyuna bir bildiri yayınladı. Literatüre 12 Temmuz Beyannamesi olarak geçen bu bildiride İnönü hükümet ve muhalefet başkanı ile yaptığı görüşmeleri, iki taraf arasında bir diyalog sağlanması için harcadığı çabaları ve konuyla ilgili görüşlerini açıkladı. Kendisinin iki parti arasında yansız olduğunu vurgulayan İnönü, bu tartışmada kimin haklı, kimin haksız olduğunu aramanın yararsız olduğunu belirtti ve muhalefete bazı önemli güvenceler verdi.

İnönü bildirinin bir bölümünde şunları söyledi: "Benim bu son dinlediğim karşılıklı şikâyetler içinde mübalağa payı ne olursa olsun, hakikat payı da var-

dır. İhtilalci bir teşekkül değil bir kanuni siyasi partinin metotları ile çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını temin etmek lazımdır. Bu zeminde ben, devlet reisi olarak, kendimi iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görürüm. (...) Muhalefet teminat içinde yaşayacak ve iktidarın kendisini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanuni haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kitleleri ise iktidarın bu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir."

İnönü'nün bildirisinin en önemli noktası ülkenin geri dönülmez bir biçimde çok partili yaşama geçmiş olduğunu bir kez daha vurgulamasıydı. Bir başka önemli nokta da muhalefete verilen güvencelerdi. Bundan böyle muhalefete baskı yapılmayacağını belirtmekle İnönü, ima yoluyla da olsa, o döneme kadar bazı baskıların yapıldığını kabul ediyor ve böylece dolaylı olarak DP'den yana tavır koyuyordu.

Her iki parti de İnönü'nün bildirisini olumlu karşıladı ve böylece iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkiler yumuşadı.]

15 Temmuz Salı

Ankara İdare Heyeti (C.H.P) yemekte.

16 Temmuz Çarşamba

Parti üyelikten çekileceğim havadisini yalanlama.

M. Ökmen İstanbul'dan geldi. Başbakan sakin değil imiş.

[Başbakan Recep Peker, İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'nden hoşnut kalmamıştır. Olaylar Peker'in Başbakanlıktan ayrılmasıyla sonuçlanacaktır.]

18 Temmuz Cuma

Elektro kardographie.

22 Temmuz Salı

Başbakan'ın İstanbul'dan gelişi. Teklifleri.

23 Temmuz Çarşamba

Orduda tekaüt (sıhhi neden ile) meselesi.

– İngiliz amirallerin kabulü.

– Başbakan'ın demeç projesi.

Akşama kavga.

24 Temmuz Perşembe

Hasan Saka'nın gelmesi.

Kavga üzerine.

Akşam Başbakan ile görüşme.

[Hasan Saka, Dışişleri Bakanı.]

27 Temmuz Pazar

Celal Bayar veda etti. Çeşme'ye gidiyormuş.

İstanbul'a hareket.

Bay Celal Bayar'ın ziyareti. Saat 15.00.

Veda ziyareti. Çeşme'ye gidiyor. Soğuk-sıcak banyolan ve saire.

– Beyannameniz sert idi.

– Hükümet ile vaziyetimiz belli, dedi. Yalnız o değil. Anlaşılıyor ki bu kadar istihsal edilebiliyor. Sustu.

– İlerliyor muyuz? Dedim.

– Evet.

– Müsterih olayım mı? Cesaretim artsın mı?

– Evet, evet.

"Ne kadar zamanda hâkim olursunuz?" mealinde ve daha yumuşak ifadeli bir sual sordum. "Altı ay, bir sene mi?" diye ilave ettim. "O kadar sürmez" dedi ve toplandı. "Zaten hâkimdim."

Hükümetin yazısı üzerine konuşuldu. "Karşı karşıya oturuyoruz. Pazarlık ediyoruz" diye söylüyor. Beğenmediğini söyledi.

– Rahat gidiyorsun? dedim.

– Evet.

– Ben de müsterih olarak gidiyorum.

– Evet.

Veda ettim. Öptüm. Ayrıldık.

28 Temmuz Pazartesi

Florya'da Şemseddin Günaltay ile görüşme.

[Şemsettin Günaltay Sivas milletvekilidir, 16 Ocak 1949'da Başbakanlık görevine getirilecektir.]

29 Temmuz Salı

Hamdullah Suphi ile görüşme.

Akşam F. R. Atay, H. A. Yücel, Atıf Ödül.

[Hamdullah Suphi Tanrıöver İstanbul, Falih Rıfkı Atay Ankara, Hasan Ali Yücel İzmir milletvekilidir. Atıf Ödül, o tarihte TBMM dışında olmakla birlikte 1949'da bir ara seçim sonucu İstanbul'dan milletvekili olmuştur.]

30 Temmuz Çarşamba

Ali Fuat Cebesoy öğle yemeğinde.

Paşa politikada çok faal. Sani Yaver ile görüşmüş. Kenan Öner'e haber göndermiş. Mareşal ile görüşecek. Büyükada'ya Fethi Okyar'ın evine gittik.

Erdal, Amiral (okunamadı) ile İngilizce görüştü.

[Sani Yaver DP Kadıköy ilçe başkanı, Kenan Öner DP İstanbul il başkanıdır. Kenan Öner, Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde uzun süre Milli Eğitim Bakanlığı yapan Hasan Ali Yücel'i bakanlığı sırasında komünistleri korumakla suçlamış, bunun üzerine Yücel, Öner hakkında hakaret davası açmıştır. 12 Nisan 1947'de başlayan dava 2,5 yıl sürmüş ve kamuoyunu meşgul etmiştir. Dava sürerken 18 Nisan 1949'da Kenan Öner ölmüş, dava 5 Ekim 1949'da Yargıtay'da karara bağlanarak sanıkların cezalandırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Mareşal, emekli Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'tır. Çakmak o tarihte DP listesinden bağımsız olarak seçilmiş İstanbul milletvekilidir. Çakmak DP yöneticileriyle anlaşmazlığa düşerek 12 Temmuz 1947'de DP'den ayrılmıştır.]

31 Temmuz Perşembe

Perhiz günü.

4 Ağustos Pazartesi

Başbakan geldi. Benim yeni politikamı takip etmek kudretini kendinde bulmadığını söyledi. Meclis'in açılmasına kadar (belki Eylül'e kadar) devam etmesinde mutabık kaldık.

10 Ağustos Pazar

N. Yamut ile görüşme.

11 Ağustos Pazartesi

Ankara.

Kedinin hanımı ısırması.

I. şınnganın başlaması.

Akşam Barutçu - Erim münakaşası (N. Sadak hazır).

Abdülhalik Renda ile görüşme - menfidir.

Orgeneral Kurtcebe ile görüşme.

[Faik Ahmet Barutçu Trabzon, Nihat Erim Trabzon, Sadık Necmettin Sadak Sivas, Abdülhalik Renda Çankırı milletvekili.

Mevhibe İnönü'yü bir kedi ısırmış, kedi gözetim altına alınmış, ama kuduz tehlikesi olduğundan Mevhibe Hanım'a her gün iğne yapılmaya başlanmıştır.

Orgeneral Kurtcebe Noyan, Demokrat Parti iktidara geldikten sonra, 6 Haziran 1950'de Kara Kuvvetleri Komutanlığına atanmıştır.]

12 Ağustos Salı

Ömer'in mektuplan.

(4-5 Ağustos tarihli).

Ömer'e telgraf.

13 Ağustos Çarşamba

Şınnga yapılacak.

15 Ağustos Cuma

Ulus'ta Amerikan yardımı münasebeti ile vesikalar makalesi (A. Ş. Esmer).

16 Ağustos Cumartesi

İstanbul'a hareket.

Polis konusu - 18. maddeyi Meclis'in bu toplantısına yetiştirmeyi söyledim. Başbakan "kanunu sevk edebiliriz, çıkaramayız" dedi! Başbakan beraber gitmekten memnun ve müsterih görünüyor.

[İnönü'nün, İstanbul'a Peker'le birlikte gitmesi Peker'i oldukça memnun etmiştir.

DP'nin değişmesini istediği yasalardan biri Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'dur. DP bu yasanın 18. maddesinin değiştirilmesi için Haziran ayı başında bir önerge hazırlamıştır. Ama, Peker, DP'ye taviz vermek anlamına geleceği için bu maddede değişiklik yapılmasına pek yanaşmamaktadır.]

17 Ağustos Pazar

Gece Hilmi Uran ile görüşme. Halkevleri işinde Hilmi Bey'de büyük terakki var.

Erdal, Mevhibe, Ömer, Özden. (İnönü Vakfı Arşivi)

[İnönü uzun süredir halkevleri için DP'nin de kabul edeceği yeni bir statünün peşindeydi. Bunları CHP'nin malı olmaktan çıkarıp herkesin benimsediği kamu mekânları haline getirmek istiyordu. CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran önce buna karşı çıkmış, ardından tavrını yumuşatmıştır.]

18 Ağustos Pazartesi

Şıranga yapılacak.

Başbakan. Ben muhalefetle benim temasımdan bahsederek Başbakanın sunarken (Kesmeli, onlar parti ile hükümet ile işlerini hal etmeliler).

19 Ağustos Salı

A. Fuat Cebesoy öğle yemeğinde!

Mareşal ile görüşmesini anlattı. Hanım konuşuyor, Mareşal susuyor. Benim beyanatıma inanıyorlarmış. Hükümete inanmıyorlarmış. Sakin bekliyorlar.

Sani Yaver demiş ki: Mareşal ile karşılıklı birbirinden istifade ediyorlar.

Emin Sazak ona demiş ki: Ben onların da tabii namzetleri imişim.

Rauf Orbay'dan hiç bahsetmedi.

20 Ağustos Çarşamba

Hamdullah Suphi ve Sıddık Sami öğle yemeğinde.

Başbakan ile görüştüm. Halkevleri işini açtım. Hiç müsait değil. Fuat Paşa ile görüşmeyi sordu. Anlattım. Sinirli, titiz, menfi tavırda.

Heybeliada.

Gece Tevfik Fikret Sılay ile uzun görüşme.

Beyanname çok eyi tesir etmiş.

Parti başkanlığından çekilmem fikrinde.

Parti yapalım da ısrarlı.

[Sıddık Sami Onar idare hukuku profesörüdür ve 1946'dan beri İstanbul Üniversitesi Rektörüdür.

Tevfik Fikret Sılay Konya milletvekilidir.

Recep Peker halkevlerinin statüsüne yapılacak herhangi bir değişikliğe şiddetle karşı çıkmaktadır.]

22 Ağustos Cuma

Ferit Celal, Vali Kırdar, General Tınaz hep (...) kooperatif meselesi.

Gece Ankara'ya hareket.

Sılay ve Sadak'la

Parti grubundan güven oyu. Bana karşı gibi bir manası da var.

Vali Kırdar, Başbakan'ın halini yalnız sinirli bulmuyor. Zararlı hareketleri ihtimalinden de endişe ediyor.

23 Ağustos Cumartesi

Ankara.

Başbakan daha sakin.

Gündüzalp hikâyesi.

Nihat Erim, Köprülü ile konuşmuş. Çok enteresan.

Hatipoğlu ile görüştüm.

Beyanatımı memleketin tasvip ettiğini görmüş.

[Mahmut Nedim Gündüzalp Edirne milletvekilidir. Kısa bir süre sonra Hasan Saka hükümetinde Ticaret Bakanlığı görevine getirilecektir.]

26 Ağustos Salı

Partide güvenoyu

[CHP Meclis Grubu toplantısında Başbakan Recep Peker siyasi görüşünü açıklayarak güvenoyu istedi. 337 milletvekilinin 302'sinden güvenoyu alan Peker'e 35 güvensizlik oyu verildi. Sertlik yanlısı Peker'e karşı CHP'nin ılımlı kanadını temsil eden ve güvensizlik oyu verenler arasında Nihat Erim, Vedat Dicleli, Kasım Gülek, İsmail Rüştü Aksal, Hamdullah Suphi Tanrıöver, İhsan Hamit Tiğrel, Cavit Oral, Ali Fuat Cebesoy gibi önemli isimler de bulunuyor. Oylamanın ardından, oylamanın açık oyla yapılmasının güvensizlik oyu verenlerin sayısının azalmasına yol açtığı ileri sürüldü.]

27 Ağustos Çarşamba

Erdal ile Bayar.

Ankara'da.

28 Ağustos Perşembe

Erdal'ın Ankara'ya vedaı.

Sabah Hamdullah ile. Ateş püskürüyor. Tebliğ yalandır diye.

Şahsı için iktidar düşünmüyor.

Karabekir başkan seçilme için kaygılı sözler işitmiş. Beni aleyhinde dolduruyorlar. Ben de kendisini istemiyorum sanmış. Kendisinin başkanlığı için çalışmayı vaat ettim. Recep Peker, kendisinden şikâyet etmediğimi söylemiş.

Dr. Örs İzmir'den. Ankara'da bahis etti.

Celal Bayar eyi şeyler söylemiş.

Saraçoğlu, Renda akşam.

[Kâzım Karabekir TBMM Başkanı.]

29 Ağustos Cuma

Akşam Uran, Barutçu yemekte. Ehemmiyetli münakaşalar.

30 Ağustos Cumartesi

Akşam Barutçu, Satır, Erim, Banguoğlu.

Nihat Erim'e atfolunan sözler yanlış, yalan.

Gündüz Başbakan'la görüşme.

31 Ağustos Pazar

Erdal bugün 12.20'de.

İstanbul'dan hareket etti.

(okunamadı) Börekçi, (okunamadı) ile görüşme ve yemek.

2 Eylül Salı

Akşam Vedat Dicleli, İsmail Rüştü Aksal yemekte.

[Diyarbakır milletvekili Vedat Dicleli ile Kocaeli Milletvekili İsmail Rüştü Aksal 26 Ağustos'ta parti grubunda Peker Hükümetine güvensizlik oyu verenler arasında yer almıştır.]

3 Eylül Çarşamba

Meclis'te parti reisleri ile görüşme. Hükümette değişmeleri haber verme ve Meclis'e yetiştirme.

Fuat Pş. ile görüşme. Onun takibi meselesi.

Başbakan gece değişiklikler hakkında görüştü.

4 Eylül Perşembe

Sabah parti grubu.

Hükümette değişiklik üzerine tartışmalar.

Hükümet gece yansı kurtuldu.

Recep Bey saat 22'de ümitsiz idi.

47 karşı oy.

[Peker, kabinede değişiklikler yapmak üzere.parti meclis grubunun onayını aldı. Ama kendisine muhalefet edenlerin sayısı 26 Ağustos'a göre biraz daha arttı.]

5 Eylül Cuma

Yeni Bakanların Meclise takdimi - Meclisin tatili.

[Peker, parti grubundan aldığı onaydan sonra 6 bakanı değiştirdi: Münir Birsel, Cemil Cahit Toydemir'in yerine Milli Savunma Bakanı, Münir Hüsrev Göle, Şükrü Sökmensüer'in yerine İçişleri Bakanı, Cavit Ekin, Tahsin Bekir Balta'nın yerine Ekonomi Bakanı, Şevket Adalan Faik Kurdoğlu'nun yerine Tarım Bakanı, Tahsin Bekir Balta, Sadi Irmak'ın yerine Çalışma Bakanı, Halit Nazmi Keşmir, Atıf İnan'ın yerine Ticaret Bakanı oldu.]

7 Eylül Pazar

Celal Bayar'ın görüşme ve seyahat sebebi ile iki tasavvur.

1. Şarkta dışarıya karşı cephe beraberliği
2. Halkevleri için düşündükleri nedir?

[Uzun süre Çeşme'de dinlendikten sonra 23 Ağustos'ta Ankara'ya dönen Bayar, İnönü'yle yaptığı bu görüşmenin hemen ardından DP genel idare heyetini toplantıya çağırdı.]

8 Eylül Pazartesi

Öğleden evvel bakanlar komitesine gittim. Celal Bayar'la görüştüklerimi söyledim.

Öğleden sonra parti devam olmuş. Recep Bey'e karşı konuşulmuş. Ümitliyim.

Akşam Recep Bey geldi. İstifa için kati karar vermiş olduğunu söyledi, gitti.

Özalp, Barutçu, Erim yemekte.

[8 Eylül günü CHP parti divanı toplanmıştır. Recep Peker bu toplantıda kendisine, daha önceki başbakanlar gibi, parti genel başkanvekilliğinin de verilmesini istemiştir. Genel başkanvekilliği görevi o sırada başbakanlıktan ayrılmış bulunan Şükrü Saraçoğlu'nun üzerindeydi. Parti divanında Peker'in bu talebine şiddetle karşı çıkılmıştır. Karşı çıkanların en başında "Belki prensip olarak bu teklif doğrudur. Fakat Recep Peker otoriter ve totaliter bir şahıstır. Onunla şimdi, bu statüsünde uğraşamıyoruz. Bir de, partiyi ele geçirirse ne olur" şeklinde konuşan Nihat Erim vardı. Peker, parti divanının kendisine parti genel başkanvekilliği görevini vermemekte diretmesi üzerine başbakanlıktan istifa etmeye karar vermiştir.]

9 Eylül Salı

Recep Bey'in yazılı istifası.

Hasan Saka'nın başbakanlığı.

Daha evvel Celal Bayar'la da görüşme. Eyi oldu.

Gece DP dört kurucu ve Emin Sazak yemekte ve sinema.

[12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra istifası sürekli gündemde olan Recep Peker, CHP genel başkanvekilli olma isteği parti divanında reddedilince, 9 Eylül'de Başbakanlıktan istifa etti. İstifa mektubunda istifa gerekçesi şöyle açıklanıyordu: "Son günlerde sağlık durumumun büsbütün bozulması, türlü sebeplerle ağırlaşan vazife yükünü taşımama imkân bırakmadığından..." Peker'in istifası üzerine İnönü, Bayar'la görüşerek fikrini sordu. Bayar istifayı olumlu karşıladı. İnönü, aynı gece DP'nin dört kurucusu Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan ile partinin önde gelen isimlerinden Emin Sazak'ı Çankaya'ya yemeğe davet ederek kendileriyle görüştü. Yeni hükümeti kurma görevi Peker Hükümetinde Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Hasan Saka'ya verildi.]

10 Eylül Çarşamba

Yeni hükümetin teşekkülü.

[Hasan Saka hükümeti açıklandı. Hükümet şu kişilerden oluştu:
Başbakan: Hasan Saka
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Faik Ahmet Barutçu
Devlet Bakanı: Mustafa Abdülhalik Renda
Adalet Bakanı: Şinasi Devrin
Milli Savunma Bakanı: Münir Birsel
İçişleri Bakanı: Münir Hüsrev Göle
Dışişleri Bakanı: Necmettin Sadık Sadak
Maliye Bakanı: Halit Nazmi Keşmir
Milli Eğitim Bakanı: Reşat Şemsettin Sirer
Bayındırlık Bakanı: Kasım Gülek
Ekonomi Bakanı: Cavit Ekin
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Behçet Uz
Gümrük ve Tekel Bakanı: Şevket Adalan
Tarım Bakanı: Tahsin Coşkan
Ulaştırma Bakanı: Şükrü Koçak
Ticaret Bakanı: Mahmut Nedim Gündüzalp
Çalışma Bakanı: Tahsin Bekir Balta
Bakanlar Kurulu listesinde yer alanların hemen hemen tümünün yıl içinde İnönü'yle çeşitli vesilelerle görüşmüş olan milletvekillerinden oluşması dikkat çekicidir.]

11 Eylül Perşembe

Yeni hükümeti kabul ettim.

Necmettin Sadak'ı kabul ettim.

Nihat Erim. Köprülü ile görüşmüş. Adnan Menderes ile beraber. Teminat.

12 Eylül Salı

Sabahleyin kriz. Angine Dekibitus.

Film tertemiz.

Öğle yemeğinde eski, yeni hükümet.

Sedo-Corodil başladı.
Akşam hareket.

[İnönü 12 Eylül günü 26 Eylül'e kadar sürecek olan bir yurt gezisine çıkmıştır. Bu gezi sırasında CHP'den Kocaeli milletvekili Nihat Erim ve Konya Milletvekili Teyfik Fikret Sılay, DP'den Muğla Milletvekili Nuri Özsan kendisine eşlik etmiştir.]

13 Eylül Çarşamba
Kayseri - Sanat Okulu.
Tayyare fabrikası.
Halkevi.
Demokratlar beraber.
Vali – eyi.
Sivas – Müze. Demokratlar beraber.
Muzaffer Akpınar'la görüşme – sert.
Nuri Özsan'ın hastalığı.

[Muzaffer Akpınar Balıkesir milletvekilidir.]

14 Eylül Perşembe
Erzincan.
Hususi İnşaat için Emlak Bankası'nın muamelesi.
Sulama.
İskân'dan dönerler - Arazi meselesi.
Erzurum, M. Ertan - Eyi. Cesur.
Casus.

[Muhtar Ertan Bitlis milletvekili.]

15 Eylül Cuma
Saat 11: Umumi müfettişle konuşma. hükümet partilere karşı tarafsız olacak.
Dışarıya karşı cephe birliği.
Hükümetin ikazına - takibine itimat.

Halk Partisi'ni, Demokrat Parti'yi ziyaret.
Ömer Beyin evini ziyaret.
Halk evi – benim davetim.

16 Eylül Salı

Hareket- Sarıkamış.
Kars.
H. Partisi Müfettişi Hamdi Orhon (Trabzon Milletvekili) kuvvetli bir şahsiyet.

17 Eylül Çarşamba

Saat 11. İki parti heyeti.
Nuri Özsan ve öteki milletvekilleri ve müfettişler hazır iken konuştum.
Hükümet tarafsız. Partiler dışarıya karşı cephe birliğinde. İki taraf memnun.
Gece halkevi.
Siyasi beyanatım.
Oyunlar.
Kars'ta.
a) Arazi tevzii- Tapu meselesi.
bir hukuk komisyonu.
b) Mera meselesi- (aynı komisyon).

[İnönü Kars'ta yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: "Bu seferki gelişim memleketimizde siyasi partiler çalışmasının ilerlemiş bir merhalesine rastlıyor. İdare mekanizmasının, en küçük jandarma karakoluna kadar, partilere karşı eşit gözle bakan tarafsız ve adaletli durumda olması ve öte yandan partilerin bütün çalışmalarının kanun içinde kalması siyasi hayatta emniyetin ilk ve temel şartıdır.]

18 Eylül Perşembe

Sabahleyin belediyeye veda (Kars'ta).
Hasankale'de oturduk.
Erzurum- Belediye reisinin evinde çay.
Gece ordu evinde yemek.
İngiliz mebusu Prik.
Gece Aşkale'ye hareket.

19 Eylül Cuma

Aşkale'den hareket.
Gümüşhane.
Konuşma.
Gümüşhane'de vaziyet gergin görünüyor.
Sanat okulu – Ortaokul.
Gece halkevinde yemek.
New York'ta Marshall - Vijusk düellosu.

20 Eylül Cumartesi

Trabzon- Dağda karşılama.
Dağda Demokratlar kalabalık.
Trabzon'da hararetli karşl.
Gece Başbakan'ın davet telgrafı.

21 Eylül Pazar

Akşam saat 7.30'da.
Köşkte konuşma.
Yemekte iki taraf.
Gündüz: Sanat Okulu.
Kız Enstitüsü.
Lisede çay.

22 Eylül Pazartesi

Sabahleyin Partilere uğradım.
Demokrat Parti'de çok heyecan.
Rize'ye hareket.
Nahiye merkezleri (5 kadar).
Sürmene, Of.
Çay fabrikası.
Rize- konuşma – yat.
Trabzon.
Gece halkevi – müsamere.

23 Eylül Salı

Trabzon'dan hareket 9.10.

Giresun – Memnun.

Demokratlar heyecanlı.

Gece Vali konağında.

Kazalardan gelmişler.

Mektup bürolan açalım.

24 Eylül Çarşamba

Saat 13.30'da Ordu.

Çok heyecan.

Sanat okulu hususu perişan.

Gece vapurda yemek.

25 Eylül Perşembe

Sabah 7'de Samsun'a hareket.

Saat 13.00 Samsun.

Hükümet, belediye, tütün fabrikası, sanat okulu, Halk Partisi, Demokrat Parti, Liberal Demokrat Parti.

Halkevinde konuşma.

Saat 19'da hareket.

Gece İhsaniye, Amasya.

26 Eylül Cuma

Saat 21'de Ankara'ya avdet.

[İnönü bu yurt gezisi sırasında yaptığı bütün konuşmalarda DP için olumlu bir dil kullanmış ve partiler arasında bir balayı havası yaratmıştır. Bunun da etkisiyle Ankara'ya döndüğünde kendisini istasyonda karşılayanlar arasında Fuat Köprülü ve daha başka DP milletvekilleri de yer almıştır.]

27 Eylül Cumartesi

Sedo-Corodil'in kesilmesi.

28 Eylül Pazar

Nihat Erim'in F. Köprülü ile görüşmesi.

29 Eylül Pazartesi

Saraçoğlu'nun avdeti.

Dalgın.

[İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu 9 Temmuz 1942'den 7 Ağustos 1946'ya kadar Başbakanlık görevinde bulunmuş, daha sonra kendi isteğiyle bu görevinden ayrılmıştır.]

10 Kasım Pazartesi

İstanbul'a hareket.

14 Kasım Cuma

Geçit resimleri

a) Donanma - (okunamadı) gittik. Orada yemek.

Geçitte- Deniz pek saf.

b) Uzuncaova'da geçit resmi.

17 Kasım Pazartesi

7. Büyük Kurultayın açılması.

[Yıllardır ülkeyi tek başına yöneten CHP'nin, iktidardaki son kurultayı (7. Kurultay) 17 Kasım 1947'de Ankara'da toplandı. Kurultay parti içindeki ılımlı kanat ile sertlik yanlılarının açık bir mücadelesi şeklinde geçerken sonuçta kazanan ılımlılar oldu.

Recep Peker Kurultay toplanmadan önce, 9 Eylül'de parti içindeki ılımlı kanadın baskıları sonucu başbakanlıktan istifa etmiş, bu görev Hasan Saka'ya verilmişti. Peker ve destekleyicileri parti içindeki güçlerini yeniden artırmak için Kurultay'da şanslarını denediler. Daha önce, 10 Mayıs 1946'daki olağanüstü kurultayda değişmez genel başkanlık ilkesinden vazgeçilmiş, parti genel başkanının dört yılda bir yapılacak olağan kurultaylarda seçimle belirlenmesi esası kabul edilmişti. Kurultay'daki genel başkanlık seçiminde Peker, İnönü'nün kar-

şısında resmen aday olmadı, ama İnönü yeniden genel başkanlığa seçilirken, 25 kurultay üyesi Peker'e oy verdi.

7. CHP Kurultayı'nda çok önemli kararlar da alındı. Her şeyden önce DP'nin öteden beri eleştirdiği Cumhurbaşkanlığı ile CHP Genel Başkanlığı'nın aynı kişide birleşmesi uygulamasına yeni bir biçim verildi. Yapılan tüzük değişikliğine göre Parti Başkanı, Cumhurbaşkanı kaldığı sürece, başkan olarak bütün yetkileri Genel Başkanvekili'ne devredecekti. Böylece, Genel Başkanvekili parti içindeki en önemli kişi haline gelince, vekil seçiminde parti içindeki kanatlar arasında yoğun bir mücadele yaşandı. Sonuçta İnönü'nün adayı Hilmi Uran 328 oyla Genel Başkanvekili olurken, Recep Peker 159 oyda kaldı. Bu sonuç ılımlıların parti içindeki mücadeleyi kesin olarak kazanmaları anlamına geliyordu.

Kurultayda yapılan önemli bir tüzük değişikliğiyle, Genel Başkan ile Genel Başkanvekili seçimlerinin iki yılda bir tekrarlanması benimsendi. Bir başka önemli değişiklik, partiyi yönetmek üzere 40 üyeden oluşan bir Parti Meclisi'nin kurulmasıydı. Bu arada, yıllardır uygulanan merkezden atama yönteminden vazgeçilerek tüm parti örgütlerinin seçimle işbaşına gelmeleri ilkesi benimsendi. Partinin milletvekili adaylarının yüzde 70'inin yerel örgütlerce belirlenmesinin kabul edilmesi de bir başka önemli tüzük değişikliğiydi. Bu arada parti kurultaylarında, yerel örgütlerden gelecek delegelerin sayısının, kurultaya katılan milletvekili sayısından çok olması sağlandı. Bütün bu değişiklikler, partinin, merkezden yönetilen bir parti olmaktan çıkıp, aşağıdan yukarıya yönetilen bir partiye dönüşme sürecine girdiği anlamını taşıyordu. Bir başka deyişle, parti geleneksel otoriter ve bürokratik yapısını kırarak parti içi demokrasi konusuna öncelik vermişti. Bu da CHP için çok partili yaşama uyum sağlaması açısından son derece önemliydi.

Kurultay boyunca, delegeler CHP'nin geçmişteki uygulamalarını şiddetle eleştirmekten kaçınmadılar. Laiklik sorunu ile Halkevleri ve Köy Enstitüleri konuları enine boyuna tartışıldı. Bu arada DP'nin kuruluşu süreci içinde çok önemli bir yeri olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun, özel kişilere ait toprakların belli bir miktarın üzerindeki bölümünün kamulaştırılmasına olanak veren 17. maddesinin kaldırılması yolunda bir karar alındı. Bu arada, valilerin aynı zamanda partinin il başkanlığı görevini de üstlenmeleri uygulamasına son verildi.

Kurultayda Altı Ok da yeniden ele alındı. Özellikle devletçilik ilkesi yeniden tanımlanırken, özel girişime önem veren yeni bir anlayış benimsendi.]

26 Kasım Çarşamba

Arıkan'ın ölümü.

[Saffet Arıkan 1923'ten beri TBMM üyesiydi ve Erzincan milletvekili iken öldü.]

27 Kasım Perşembe

Delegelere son yemek.

Yeni ev yapımı için ciddi düşünceler.

31 Aralık Çarşamba

Batı Trakya Rodop Milletvekili Osman Üstüner.

Not: İnönü, Temmuz ayı başından Aralık ayı sonunu kadar notlarını tuttuğu bu defterin son yaprağına şu notu düşmüştür:

Hava Gen. Azmi Türkay.

Erzin.

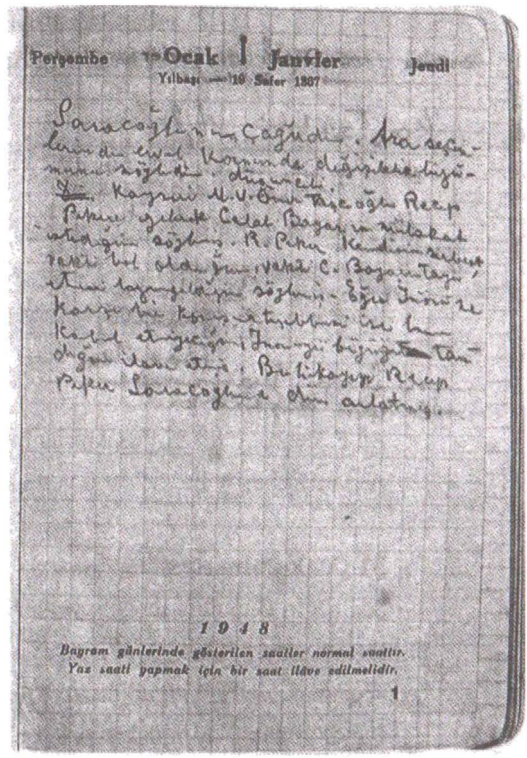
3650
10950
1095

12045

Yatağan.

1948

1 Ocak Perşembe

Perşembe 1 Ocak 1 Janvier Jeudi
Yılbaşı — 10 Safer 1367
1948
Bayram günlerinde gösterilen saatler normal saatlerdir.
Yaz saati yapmak için bir saat ilâve edilmelidir.
1

Saraçoğlu'nu çağırdım. Ara seçimlerden evvel kanunda değişiklik lüzumunu söyledim. Düşünceli. Kayseri M.V. Ömer Taşçıoğlu, Recep Peker'e gelerek Celal Bayar'ın mülakat istediğini söylemiş. R. Peker, kendisinin serbest, vakti bol olduğunu, vakti Celal Bayar'ın tayin etmesi lazım geldiğini söylemiş. Eğer İnönü'ye karşı bir konuşma teşebbüsü ise bunu kabul etmeyeceğini, İnönü'yü büyüğü tanıdığını ilave etmiş. Bu hikâyeyi Recep Peker, Saraçoğlu'na dün anlatmış.

[Metin Toker bu notla ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır: "CHP ananesi olan bir partiydi ve Peker 'iyi partili' idi. Sonuna kadar partisine bağlı kaldı. Onu bölücü, parçalayıcı bir faaliyete girişmedi. Onun aleyhinde, hatta İsmet İnönü'nün aleyhinde bir tek gün bile çalışmadı." (Metin Toker, Tek Partiden Çok Partiye – 1944-1950, *s. 240).]*

2 Ocak Cuma

Kan tahlili 1,28.

On beş gün evvel (1.34 idi).

Hamdullah Suphi ile görüştüm.

Akşam Başbakan, Ş. Günaltay, Barutçu ile seçim kanununda ıslahat düşündük.

[Hamdullah Suphi Tanröver, İstanbul milletvekili. Başbakan, Hasan Saka'dır. Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay, kısa bir süre sonra başbakanlığa getirilecektir. Ahmet Faik Barutçu, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı.]

26 Ocak Pazartesi
Kâzım Karabekir'in ölümü.

[TBMM Başkanı emekli General Kâzım Karabekir Ankara'da öldü.]

28 Ocak Çarşamba
Karabekir'in cenaze merasimi.

29 Ocak Perşembe
Karabekir için yazdığımı *Ulus* neşretti.

30 Ocak Cuma
Ali F. Cebesoy'un Büyük Meclis Başkanlığına seçilmesi.
Akşam Cebesoy ile, reislerle yemek.

31 Ocak Cumartesi
Şemsettin Günaltay ile öğle yemeği.
Din üzerine görüşme.
Akşam çayında Banguoğlu ve N. Erim ile din tedbirleri üzerine görüşme.
Gandi'yi dün öldürmüşler.

[Hasan Tahsin Banguoğlu, Bingöl; Nihat Erim, Kocaeli milletvekili.
Hindistan lideri Mahatma Gandhi 30 Ocak'ta Yeni Delhi'de uğradığı silahlı bir saldırı sonucu öldürüldü.]

1 Şubat 1948 Pazar
Nuri Özsan ile görüştüm.
Köprülü'nün üzerindeki münakaşalar.
Gece N. Sadak.

[Nuri Özsan, DP Muğla milletvekili; Sadık Necmettin Sadak CHP Sivas milletvekili; Fuat Köprülü DP kurucularından ve İstanbul milletvekili.]

2 Şubat Pazartesi

Sabahleyin N. Erim.

Valiler meselesi.

Başbakan, Göle, Barutçu ile din meselesini görüştüm.

Kan tahlili 1.26.

[Münir Hüsrev Göle, İçişleri Bakanı; Faik Ahmet Barutçu, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı.

Din eğitimi sorunu 10 Şubat'ta CHP Meclis Grubunda tartışılacak ve ilkokullarda seçmeli din dersi konulmasına ve din bilimcileri yetiştirmek üzere İlahiyat Fakültesi kurulmasına karar verilecektir.]

3 Şubat Salı

Perhiz günü.

15 Şubat Pazar

Abdülhalik Bey'in hükümetten (devlet bakanlığından) çekilmesi.

[TBMM eski başkanlarından Abdülhalik Renda, Recep Peker Hükümeti döneminde, 19 Eylül 1946'da kurulan Devlet Bakanlığı görevine getirilmiş, bu görevini Birinci Hasan Saka hükümetinde de korumuştu.]

16 Şubat Pazartesi

Celal Bayar'la görüşme.

Polis kanunu - Umumi hasbıhal.

Vaziyetlerine hakim gibi görünüyor.

Mücadele serpintisi devam ediyor.

Akşam Başbakan, Barutçu, Göle (İçişleri bakanı) yemek - Konuşma.

[21 Şubat'ta Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu değiştirilecek ve İdare Amirlerine tutuklama yetkisi veren 18. madde kaldırılacaktır. Bu DP'nin de ta-

lebiyle CHP'nin antidemokratik kanunların kaldırılması yolunda attığı bir adım olarak değerlendirilecektir.]

21 Şubat Cumartesi

Çek sefirinin vedaı. Prag'da darbe gibi hareketler.
Celal Bayar ile görüşme.
Hamdullah Suphi ile Hilmi Uran ile görüşme.
Başbakan. Bulgarlar notamızı almamışlar. (Fuat Carım Bey'le beraber geldi)
Adana'ya hareket.

[Çekoslovakya'da merkez ve sağ kanattan 12 bakanın istifa etmesi ve bunların yerine komünist bakanların atanması ile gelişen olaylar zinciri sonucunda 27 Şubat'ta komünistler iktidarı ele geçirdi.

Hilmi Uran, CHP Genel Başkanvekili.

Türkiye 20 Şubat'ta Bulgaristan'da düşürülen uçaklarla ilgili olarak Bulgaristan'a bir nota verdi.

Bir süredir yağan yağmurlar Çukurova'da görülmemiş bir sel felaketine yol açmış, 17 Şubat'ta 400.000 dönümlük arazi sular altında kalmıştı. İnönü, bölgede incelemeler yapmak üzere Adana'ya hareket etti.]

22 Şubat Pazar

Saat 10 Tarsus. Belediye.
Su taşması. Hatırlı gediği.
Demokrat M.V. Dr. Aziz Tarsuslu şirretçe konuşmalan.
Öğle yemeğinde sofrada darıldım.
Adana - Hatırla.

[Tarsus doğumlu DP İçel Milletvekili Dr. Aziz Köksal.]

23 Şubat Pazartesi

Adana - Su baskını bölgelerini havadan görüş.
Hava kurumunda görüşme.
Ceyhan'a gidip gelme.
Ceyhan halkevinde görüşme.
Akşam yemeği. Hava Kurumu'nda.

24 Şubat Salı

Malatya - Heykeller.
Lisenin laboratuan yok.
Geliyormuş?
San. Okulunun talebesi azalmış.
Kız enstitüsü. Bez fabrikası 25.000.
Gençlik heykeline bir yaprak örtecekler.

25 Şubat Çarşamba

Elazığ Saat 10.
Belediye muhtelif mektepler.
Öğleden sonra iki partinin başkanlan ile hususi olarak konuşma

26 Şubat Perşembe

Tunceli merkezine gidiş.
Kalan - Merkezi için karar.
Pertek.
Dönüş.
Halkevi gecesi.

27 Şubat Cuma

Palu - İstasyon yolu.
Şehir merkezi için karar.
Yazın bir heyet tetkik etmeli.
Tetkik Ağustosta olmalı.
Susuzluk (istasyonda).
Ortaokul?
İki parti başkanlannın müşterek kaldı: Palu'nun aşağı inmesini istemiyorlar.
Elazığ'da röntgen.
Gece Diyarbakır.

28 Şubat Cumartesi

Diyarbakır.
Hükümet, Belediye Kız Lise. Sanat (Erk. Kız).

Göçmenler.
Öğle yemeği; partiler beraber.
Gece suare.
Danslar.
Özden ile dans – İlk.
Dönüşte B. Nuri Özsan ile görüşme. Saat 13.30.

29 Şubat Çarşamba
Saat 11'de parti reisleri ile görüşme.
Saat 15.30'da belediyede halk ile görüşme.
Kor. K. Yümni Yüresin evinde çay.

1 Mart Pazartesi
Mardin Saat 11:15'te hareket.
Saat 13'te varış.
Vali iyi.
Belediyede halk ile görüşme.
Sanat okulu.
Vali evinde parti reisleriyle görüşme.
Halkevinde çay.

2 Mart Salı
Kurtalan – Siirt.
Hükümet, komutanlık, belediye.
Belediyede açık konuşma.
Vali evinde partilerle konuşma.
Su – Elektrik – Hastane.
Jandarma ile mücadele.
Bitlis yolunda Hafik mevkii.
Baykan jandarma merkezi.
Kurtalan'a dönüş.
Bitlislilerle görüşme.
Yol km'si 170.000 lira!!

3 Mart Çarşamba

Saat 9'da.

Batman istasyonunda.

Raman dağına hareket.

8 nolu kuyu eski 4 T.'luk.

9 nolu kuyu yeni 50 T.'luk.

(İnönü kuyusu).

Yeni kuyuda ticari mahiyette petrol bulunmuş oluyor.

Macar baş jeolog, Amerikalı sondörler, rafineri mühendisi Narkievre bulundu diyorlar.

Rafineri: Benzin, gazyağı, mazot, asfalt.

3 Mart petrol günü. Giderken bulunmuş.

4 Mart Perşembe

Bingöl.

Palu.

Genç.

Avdet.

Vali, partiler.

5 Mart Cuma

Malatya.

Öğleden sonra saat 14.30.

Gaziantep.

Mektepler.

Belediye konuşma.

Partilerle konuşma.

Halkevinde büyük yemek.

6 Mart Cumartesi

Maraş.

Belediye – Konuşma.

Partilerle konuşma.

Halkevinde yemek.

Eloğlu'ndan avdet.
Ceyhan - İstasyonda konuşma.
Memnunlar.
Gece Adana.

7 Mart Pazar
Saat 9'da Hadırlı.
Saat 10.15'te uçuş, 11.45'te iniş.
Eski gördüklerim ve Yumurtalık köyü ile Kozan.
Petrol istikşaf istasyonu.
Amerikalı mühendisin tebrikleri ve teminatı.
İncirli istasyonunda yemek.
Tarsus – Hükümet konağı.
Park.

8 Mart Pazartesi
Kırıkkale.
Ankara.

22 Mart Pazartesi
Konser.

23 Mart Salı
Şeker tahlili kanda 1.35.
Sebebini anlayamadık.
Gelecek hafta tekrar arayacağız.

7 Nisan Çarşamba
Saat 23 yatak rejimi.

8 Nisan Perşembe
Ata bindik.

9 Nisan Cuma
Büyük tahlil.
Kan 1.28.

17 Nisan Cumartesi
Festival (konserinin son günü).
Hamdullah Suphi.
Dr. Adnan Adıvar.
Akşam yemeği.
Yaz saati.

[Dr. Adnan Adıvar, DP listesinden bağımsız İstanbul milletvekili.]

28 Nisan Çarşamba
Buğday ihraç işinde (Atıf İnan için) tahkikat önergesi bir ay sonra görüşülecek.

[İzmir milletvekili Atıf İnan, 7 Ağustos 1946 – 10 Eylül 1947 tarihleri arasında işbaşında kalan Recep Peker Hükümetinde Ticaret Bakanı idi. Hasan Saka'nın başbakanlığa getirilmesi üzerine kabine dışında kalmıştı. 4 Haziran'da TBMM, Türkiye'nin ihtiyacı sağlanamamış olmasına karşın, bakanlığı döneminde yurtdışına buğday ihracatına izin veren İnan hakkında soruşturma açtı. Yapılan görüşmeler sırasında ihracat sırasında bazı kişilere haksız kazanç sağlanmış olduğu öne sürüldü.]

10 Mayıs Pazartesi
Kan tahlili 1.29.

16 Mayıs Pazar
Ömer'in İstanbul'a gelişi.

17 Mayıs Pazartesi
Ömer'in Ankara'ya gelişi.

19 Mayıs Çarşamba
Gençlik Bayramı.
Nutuk söylemedim.
Akşam İstanbul'a hareket.

20 Mayıs Perşembe
İstanbul.

21 Mayıs Cuma
Akil Muhtar.
Recep Peker.
Üniversite talebesi.
Akşam yemeğinde H.C. Yalçın.
Patrik meselesi.

[Akil Muhtar Özden, Recep Peker ve Hüseyin Cahit Yalçın. Her üçü de İstanbul milletvekili.]

22 Mayıs Cumartesi
Neşet Ömer'i ziyaret.
Üniversite Fen Yeni Dispanser.
Fuat Paşa öğleyin.
Sivas Kongresi – Çakmak'ın tevkifi teşebbüsü ve Karabekir'in kurtarması.
Teknik Üniversite Talebesi.
Baro heyeti.
Akşam yemeğinde, Vali, Sıddık Sami, Tevfik Sağlam.

25 Mayıs Salı
Dr. Adnan ve Halide Hanım öğle yemeği.

26 Mayıs Çarşamba
Rauf B. öğle yemeğinde. Eski hikâyeler ve şikâyetler.

31 Mayıs Pazartesi
Akşama doğru Heybeliada

1 Haziran Salı
Heybeliada Sanatoryumu.
Abdülhalik Renda.

2 Haziran Çarşamba
Heybeliada'da.
Saray'a avdet.
Üniversitelilerin çayı.

3 Haziran Perşembe
Ced (Jet) uçağını Yeşilköy meydanında gördük. İngiliz sefiri ile görüştüm.
Ankara'ya hareket.

11 Haziran Cuma
Hükümetin Meclis'e arzı.
Amasya'ya hareket.

[8 Haziran'da Hasan Saka kabinesi, içinde bulunulan koşullarda hükümetin durumunun yeniden incelenebilmesi ve değerlendirilebilmesine olanak vermek üzere istifa etti. Cumhurbaşkanı İnönü'nün yeniden görevlendirdiği Hasan Saka yeni kabinesini 10 Haziran'da açıkladı. Hükümet 18 Haziran'da TBMM'den güvenoyu aldı.

4 Haziran'da Amasya'da meydana gelen sel felaketi sonucu birçok vatandaş yaşamını yitirmiş, bölgede büyük hasar meydana gelmişti. İnönü incelemelerde bulunmak üzere Amasya'ya hareket etmiştir.]

12 Haziran Cumartesi
Kayseri.
Sivas.
Zile.
Turhal.
Amasya'ya varış. Saat 23.

13 Haziran Pazar

Amasya.

Durucasu elektrik santralı.

(Bendleri kaldıracak).

Bir fen heyetine tetkik ettirilecek?

Mesken yaptırılacak.

Durucasu Santralı yapılacak.

Kumandan 2 ekskavatör, 10 Otomobil istiyor.

15 Haziran Salı

Grupta yeni Saka kabinesine itimat.

Akşam reislerle görüşme.

Bugün grupta Behçet Kemal Çağlar tecavüz etmiş. Şefik Tugay müdafaa etmiş.

[Behçet Kemal Çağlar Erzincan, Mehmet Şefik Tugay Manisa milletvekili.]

16 Haziran Çarşamba

Eskişehir heyeti.

Porsuk barajı.

24 Haziran Perşembe

Erdal'ın İstanbul'a ve Ankara'ya gelişi.

Haziran ayına ait tarihsiz sayfadaki not

Ahmet Emin Yalman'la 6 Temmuz'da görüşme.

13 Temmuz Salı

Şeker tahlili 1.33. Artış var.

Gece Nuri Özsan'ı çağırdım. Geçen gün konuştuklarımızı Celal Bayar'a söylemiş. Celal Bey'de suçlu hali var.

Kral Abdullah'ın mektubu.

[Gizli oy, açık sayım esasını getiren yeni seçim yasası 9 Temmuz'da TBMM'de benimsenmişti. Ama yasa DP'yi tatmin etmemiştir. Nitekim, yasanın

seçim güvenliğini sağlamadığını öne süren DP 17 Ekim'de 13 ilde yapılacak olan ara seçimlere katılmama kararı almıştır.]

18 Temmuz Pazar

Ahmet Emin Yalman ile görüşme. Telkin ve ısrarı üzerine.

Celal Bayar'ı yarın için davet ettim.

Sükûnet bulmasına yardım edilmesini, hasta gibi tedavi edilmesini söylüyor.

[İnönü, Bayar'ı seçim meselesinde iknaya çalışmaktadır.]

19 Temmuz Pazartesi

Demokrat Partinin beyannamesi, seçime girmeyeceğine dair.

Millet Partisi'nin teşekkülü.

B. Celal Bayar ile öğle yemeği.

Emrivakilere seyirci kalacağız dedi. Mahzurlarından üzgün, üzüleceklerini söyledi.

[Demokrat Parti içinde, partinin kuruluşundan başlayarak çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştı. Bu görüş ayrılıklarının başlıca nedenlerinden biri CHP'ye karşı izlenen tavırdı. Bir grup DP'li partinin CHP'ye karşı tavrını çok yumuşak buluyor ve iktidar partisiyle hiçbir konuda uzlaşılmaması gerektiğini öne sürüyorlardı. DP'nin Meclis Grubunda çoğunlukta olan muhalif kanadı ile parti yönetimi arasındaki bu çatışma sonucunda, 1948 yılı başında bazı milletvekillerinin partiden ihraç edilmesinden sonra DP'den büyük kopmalar oldu. Partiden ihraç edilen ve ayrılanlardan bir grup 19 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni kurdular. Mareşal Fevzi Çakmak'ı fahri başkanlığına getiren partinin kurucuları Hikmet Bayur, Kenan Öner, Osman Bölükbaşı, Mustafa Kentli, Enis Akaygen, Osman Nuri Köni ve Sadık Aldoğan'dı. Hikmet Bayur partinin ilk genel başkanı, Osman Nuri Köni ilk genel başkanvekili ve Mustafa Kentli ilk genel sekreteri oldu.

Parti kuruluşundan başlayarak iktidardaki CHP ile muhalefetteki DP'ye çok sert eleştiriler yöneltti. CHP'nin din ve laiklik anlayışına şiddetle karşı çıkan parti, DP'nin bir muvazaa partisi olduğunu ve gerçek muhalefeti kendilerinin yaptığını ileri sürdü. Özellikle yıllardır bir tabu olarak görülüp eleştirilemeyen tek parti rejimiyle Milli Şef'e yönelttikleri eleştiriler oldukça ilgi uyandırdı.

Partinin programında demokratik bir yönetim kurulması, Altı Ok'un anayasadan çıkarılması, kişi özgürlüklerinin genişletilmesi, genel bir kalkınma programlarının hazırlanması ve liberal bir iktisat politikasının izlenmesi gibi görüşlere yer verildi. Parti cumhurbaşkanının tek dönem için seçilmesini ve çift meclis sistemine geçilmesini de savunuyordu.

Millet Partisi de, Demokrat Parti gibi, seçim kanununda yapılan değişiklikleri yeterli görmeyerek 1948'de yapılan ara seçime katılmadı.]

23 Temmuz Cuma
Ömer'in İstanbul'dan gelişi.

26 Temmuz Pazartesi
Ömer'in İstanbul'a dönüşü.
Annesi çok müteessir.

3 Eylül Cuma
Kasım Gülek'in anlatması

[Kasım Gülek, Ulaştırma Bakanı.]

5 Eylül Pazar
Barutçu'nun avdeti.
Evde Başbakan, Omurtak, Erdelhun, Kasım Gülek görüşme.
İstanbul'a hareket.

[Başbakan Hasan Saka; Salih Omurtak Genelkurmay Başkanı; Rüştü Erdelhun DP iktidarının son döneminde, 23 Ağustos 1958'de Genelkurmay Başkanlığına getirilmiştir.]

13 Eylül Pazartesi
Erdal'ın mektebe (Amerika'ya) dönüşü.

4 Ekim Pazartesi
İstanbul'a hareket (Manevra için).

[Ordu 6-8 Ekim tarihleri arasında İstanbul Boğazı'nın doğusunda büyük bir askeri tatbikat yapacaktır. İnönü bu tatbikatı izlemek üzere İstanbul'a hareket etmiştir.]

6 Ekim Çarşamba
Manevranın birinci günü

7 Ekim Perşembe
Manevra - Zırhlı tugayların karşılıklı hareketleri.

8 Ekim Cuma
Manevranın sonu.
Zırhlıların hareketleri.

11 Ekim Pazartesi
İstanbul'da kan tahlili 1.32

16 Ekim Cumartesi
Sus Vapuru ile Bursa'ya hareket – İmralı – Armutlu - Mudanya. Bursa.

17 Ekim Pazar
Bursa.
Bursa'da imar işleri.
Yeni Cadde.
H. I. İlkokulu.
Stadyum.
Yeni Çelik Palas kısmı.
Gülferah oteli.
Hastane.
Hal.
Su deposu.
Öğleden sonra. İnegöl.
Ara seçimleri.

[13 ilde yapılan ara seçimlerde, sadece bağımsız adaylara karşı yarışan CHP bütün milletvekilliklerini kazandı.]

18 Ekim Pazartesi
Öğleden evvel:
Gemlik.
Orhangazi.
Akşam Mudanya.
(Sus ile) İstanbul

19 Ekim Salı
Ev için mukavele.
Ömer'in apartmanı.

20 Ekim Çarşamba
Ömer'in apartmanı.
Erdal'a mektup.
Ankara'ya hareket.

23 Ekim Cumartesi
Bala.
Şereflikoçhisar.
Dönüşte sel.
Köprüköy, Keskin, Kırıkkale.

24 Ekim Pazar
Kalecik.
Çubuk.
Ankara.
Kızılcahamam.

25 Ekim Pazar
Ayaş.
Güdül.

Beypazarı.
Çayırlı.
Nallıhan.

26 Ekim Salı

Haymana.
Polatlı.
Hulasa:
25 yıl - Gelecek devre.
Bugünkü durum.
Yeni çalışmalar.
Kaç senedir düşmanlık yok.
Kanun içinde.

1949

2 Ocak Pazar
Union Internationale
des avons de soie
24.6.49

12 Ocak Çarşamba
Bütçe Encümeni Reisinin Marshall planı için devlet bakanı teklifi.

13 Ocak Perşembe
Hükümet istifayı düşünmüş.
Kasım Gülek için takrir vermişler.
Hükümetin istifasına sebep yok.
Hasan Bey cesaretini kaybetmiş. Fena.

14 Ocak Cuma
Hasan Bey'in istifası.
(Hükümetin kati kararı).
Kabul ve ilanı.
Hilmi Bey hareket etsin.

[İnönü'nün karşı çıkmasına karşın Hasan Saka hükümeti 14 Ocak'ta beklenmedik bir biçimde istifa etti. İktidara geldiğinden beri zor şartlar altında çalışan Saka'yı CHP içindeki aşırılar yumuşak, ılımlılar sert buluyordu. DP ise Saka'nın Saraçoğlu ve Peker'den pek farklı olmadığını düşünüyordu. Sonuçta Saka çareyi istifa etmekte buldu.]

15 Ocak Cumartesi
İstişareler. Hilmi Bey kabul etmiyor. Şemsettin Bey'i tavsiye ediyor.

Saraçoğlu ve T. Fikret Bey ısrar ettiler. Hilmi Bey kabul etmedi. Şemsettin B. kabul etti.

DP'den A. Potuoğlu ile Müstakil Demokratlardan A. Tahtakılıç ile görüşme. Osman Nuri Köni (MP) gelmemeye karar vermişler.

[Saka'nın istifasından sonra yerine kimin atanacağı büyük bir sorun haline geldi. Hilmi Uran, Necmettin Sadak, Fuat Sirmen ve Nurullah Esat Sümer kendilerine önerilen başbakanlık görevini kabul etmediler. Sonuçta bu göreve Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay getirildi.

Abidin Potuoğlu Eskişehir, Ahmet Tahtakılıç Kütahya, Osman Nuri Köni İstanbul milletvekili. Her üçü de 1946'da DP listesinden milletvekili seçilmişti.]

16 Ocak Pazar

Hükümet teşekkülünün ilanı.

Akşama büyük sinema.

Başbakan ve Hilmi Uran beraber.

17 Ocak Pazartesi

Yeni hükümetin Büyük Meclise takdimi.

[16 Ocak'ta açıklanan Şemsettin Günaltay kabinesi 24 Ocak'ta TBMM'den güvenoyu aldı.]

18 Ocak Salı

Akşam yemeğinde eski ve yeni bakanlar.

Barutçu'nun grup başkanı vekili seçilmesi. Kendisi pek neşeli ve ümitli. Başbakanın nasıl telakki ettiği belli değil. Seçimden evvel tasvip etmiş olduğunu söyledi.

[CHP Grup Başkanvekili seçilen Faik Ahmet Barutçu Trabzon milletvekilidir.]

19 Ocak Çarşamba

Başbakanlığa gidip Şemsettin ile ve sonra Nihat Erim'le de görüştüm.

Başbakan genelkurmay başkanlığından da bahsetti.

20 Ocak Perşembe

Başbakan Celal Bayar ile görüşmüş. Memnun görünüyor.

Acil demokratik kanunlar, seçim kanunu, basın kanunu için vaatlerde bulunmuş. Güzel şeyler konuşmuşlar (Anayasadan da bahsetmiş) Celal Bey'in memnun gittiğini söylüyor. Partilerin temasta bulunmalarını temin edebilsek dedi. Konuşmalarını Hilmi Bey'e programdan sonra söyleyecek. Barutçu'ya söylemeye niyeti yok.

22 Ocak Cumartesi

Celal Bayar ile mülakat. Kendi tahkiyesini.

2 Şubat Çarşamba

Hamdullah.
Tophane kasrı.
(Malul gazilerden (okunamadı) kat).
Alay Köşkü.

5 Şubat Cumartesi

Annem pneumony.
Penicilin başladı.

6 Şubat Pazar

Anneme penicilin yapılıyor.
Yüksek ateş + 39.
Istırabı çok.

7 Şubat Pazartesi

Annem açıldı.

14 Şubat Pazartesi

Akşam yemeği:
Hilmi Uran.
Dr. Hulki Cura.
Dr. Kâmuran Örs.

Ekrem Oran.
Hasan Ali Yücel.
Gece Saat 3.30'a kadar görüşme.

[Hilmi Uran Seyhan milletvekili ve CHP Genel Başkanvekili, Hüseyin Hulki Cura, Kâmuran Örs, Ekrem Oran ve Hasan Ali Yücel İzmir milletvekili.]

15 Şubat Salı
Celal Bayar ile öğle yemeği.
Celal Bey'i hiç bu kadar yakın görmemiştim.
Mayısa kadar seçim kanunu ve memurin muhakemat kanunu istiyor.
İki ana parti üzerine siyasi hayatı kurmağa teşne.

7 Mart Pazartesi
1.55 kanda şeker (Büyük tahlil).

16 Nisan Cumartesi
Ankara'dan hareket gece.
Çankın.

17 Nisan Pazar
Çankırı - Piyade atış okulu.
Kurşunlu.
Atkaracalar.
Çerkeş.
Çankın.
Kar tipisi günü.

18 Nisan Pazartesi
Kasaba.
Ilgaz - Yol içinden geçtim.
Ilgaz dağlan – Orman – Kar.
Kastamonu gezinti – Şehirde.

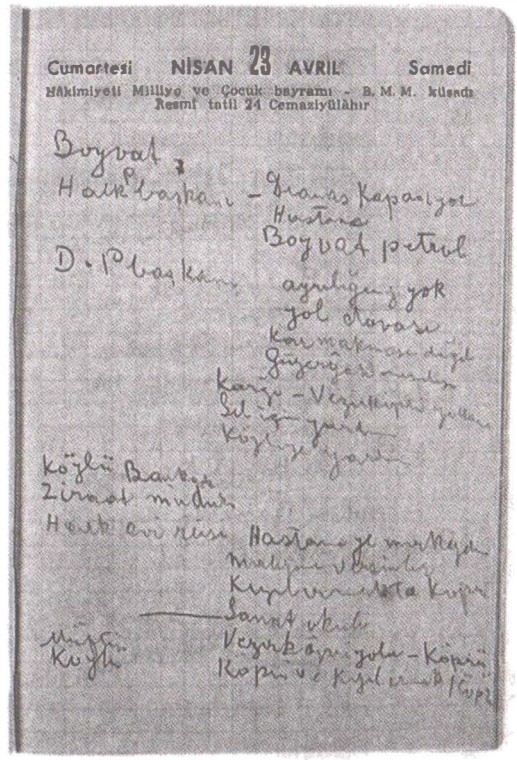
19 Nisan Salı

Halkevinde konuşma.

Devrekani.

Köy enstitüsünde beyanat – Tören.

Gece hakimlerle yemek.

Cumartesi NİSAN 23 AVRİL Samedi
Hâkimiyeti Milliye ve Çocuk bayramı - B. M. M. küsadı
Resmî tatil 24 Cemaziyülâhır
Boyabat
Halk Partisi - Gramofon Kapanıyor
Hastane
Boyabat petrol
D. P. Başkanı
ayrılığımız yok
yol durası
Köy muallimleri değil
Şuyunca
Kavga - Vergi
Köyün yardımı
Köylü Bankası
Ziraat müdürü
Halk evi reisi
Hastane
Maliye
Köprü
Sanat evleri
Köyü
Vergi kapısı yolu - Köprü
Köprü

20 Nisan Çarşamba

Erkek Sanat – Lise - Kız sanat.

Daday.

Azdavay.

Geniş ormanlar – Başlıca karaçam, sançam da var ve saire.

21 Nisan Perşembe

Taşköprü - Kendir fabrikası eksikleri.

Kastamonu ticaret odası reisinin izahlan.

Yolda müftünün hitabesi.

Boyabatlılar.

Büyük orman.

Şiddetli yağış.

Her tarafta halk karşıladı.

Boyabat Demokrat Parti Reisi Boyabat'a kadar.

Sinop Millet Partisi Reisi karşıladı.

Sinop'ta yayan vali konağına.

22 Nisan Cuma

Sinop - Mektepler, Müesseseler.

Halkevinde konuşma.

Öğleden sonra Gerze.

Bütün halkça karşılama.

Halkevinde konuşma.

Öğle yemeğinde DP ve MP başkanları sofrada.

Gerze'de DP'liler de ziyaret etti.
Sinop 22.4.
Halk Partisi - sanat okulu.
Balıkçılık.
Millet Partisi - tütün imalathanesi (devlet yardımı)
Ayancık - Sinop yolu devlet yapıyor.
Türkeli.
Gökçeağaç.
Fidanlık ile meyvecilik.
İskele (Deniz yolları).
Tütün – imalathane.
Tütün fiyatları.
ise-liman.
(İbrahim) sicil.

23 Nisan Cumartesi

Boyabat:
Halk P. başkanı Dranas kapanıyor.
Hastane.
Boyabat petrol.
DP başkanı ayrılığımız yok.
Yol davası.
Kar manikası değil.
Güzergâh meselesi.
Kargı Vezirköprü yolları.
Sel için yardım. Köylüye yardım.
Köylü Bankası.
Ziraat müdürü.
Halkevi reisi hastaneye merkezden malzeme versinler. Kızılırmak'ta köprü. Sanat okulu. Vezirköprü yolu – Köprü.
Köprü ve Kızılırmak Köprüsü.

24 Nisan Pazar

Küre - Halk başkanı.
İnebolu – Liman - Yolun tacili.

İl olsun.
Hastane – memleket olsun.
Balıkçılık istiyor.
Sonra meyvecilik istiyor
Deniz taşımacılığı.
Kürede tavukçuluk.
Cide: Meyve. Kömür işler diyor.
DP Dr. Fahri Keçecioğlu.
Not: Balıkçılar kooperatifi.
Belediye başkanı - Elma (okunamadı), Kendir F. İstiyorlar İnebolu'ya - Tetkik edilsin.

25 Nisan Pazartesi
Tosya.
Gidiş ve dönüş.

26 Nisan Salı
DP başkanının ziyareti. Fena adam.
Halkevinde hitabe ve veda.
Kastamonu'dan ayrılma.
Araç.
Bucaklar ve köyler.
Safranbolu - Hükümet eski yerine gitsin istiyorlar.
Karabük - Geniş gezme.
Zonguldak'a hareket.
Gece Kilimli'de.

27 Nisan Çarşamba
Zonguldak.
Yaya limana kadar – İyi karşılama. Romorkör ile Ereğli.
Ereğli - Liman tesislerini geziş.
Şehri gezme.
Dönüşte - Kozlu-yeni ocaklar – projeler.
Üzülmez.
Sosyal tesisler – Halkevi.

Hitabe.
Gece misafirhane.
Demokratlann mitingi var.

28 Nisan Perşembe
Hareket – Çatalağzı Tuğla fabrikası.
Bartın - Yol pek fena.
Görüşme. Bartınlılann kabulü. Demokratların sempati nümayişleri.
Çaycuma.
Karabük.
Avdede devam.

16 Mayıs Pazartesi
Gece Hint balesinde.

17 Mayıs Salı
Başbakanın İstanbul'dan avdeti.

1 Haziran Çarşamba
Kan tahlili (küçük) 2.10.
İnsülin başlaması.

3 Haziran Cuma
Erdal'dan tel: Çok memnunum!

Haziran ayına ait tarihsiz sayfadaki notlar
III Şube Md.
Alb. Cemal Tural.
I. Şube Md.
Yarbay Muharrem Kızıloğlu.

[Haziran ayının notlarda yer almayan önemli bir gelişmesi 8 Haziran'da, hasta olan Orgeneral Salih Omurtak'ın Genelkurmay Başkanlığından ayrılması ve yerine Abdurrahman Nafiz Gürman'ın atanmasıdır.

Haziran ayının notlarda yer almayan bir başka gelişmesi de 20 Haziran'da DP'nin İkinci Kongresinin Ankara'da toplanmasıdır. Kongrede, bir yandan parti içinde öteden beri süren çekişme ve anlaşmazlıklar kesin bir sonuca bağlanırken, bir yandan da yaklaşan genel seçimde partinin izleyeceği siyaset kararlaştırıldı. DP'nin kuruluşundan başlayarak iktidar partisine karşı izlenecek siyasi tutum, parti içinde çeşitli anlaşmazlıklara neden olmuş ve bu anlaşmazlıklar sonucunda partiden büyük kopmalar olmuştu. Bazı milletvekillerinin partiden istifa etmesi, bazılarının da ihraç edilmesi yüzünden DP'nin Meclis'teki üye sayısı önemli ölçüde azalmıştı. Parti Genel Başkanı Celal Bayar, kongrede yaptığı konuşmada, DP'nin CHP'ye karşı sürdürdüğü ılımlı politikayı savunarak sertlik yanlılarını eleştirdi. Bayar'a göre, 1946 seçimi iktidar ile muhalefetin mücadelesini sertleştirmiş, ama 12 Temmuz 1947 Beyannamesi'nden sonra siyasi gerginlik önemli ölçüde azalmıştı. Bayar, konuşmasında, bu beyannamenin DP'nin Birinci Kongresi'nde benimsenen Hürriyet Misakı'nın gerçekleşmesine de katkısı bulunacağını öne sürdü. Sertlik yanlılarının DP'den tasfiye edilmesi kararını da doğru bulduğunu belirten Bayar, kendisinin ve DP yönetiminin CHP'ye karşı ılımlı bir siyaset sürdürmekte kararlı olduğunu açıkladı. Bu arada DP'den tasfiye edilmiş olanlar, kongrede kendilerinin yeniden partiye dönmelerini sağlayacak bir kararın alınmasını istiyorlardı. Ama, kongrenin oluşturduğu komisyon bu kişilerin tekrar partiye kabul edilmelerine yönelik önergeyi bir oy farkla reddetti. Böylece DP'den çıkarılmış olanların partiyle bağları tamamen koptu ve bu sorun kesin olarak çözümlendi. Kongrede ele alınan bir başka önemli konu da, partinin gelecekte izleyeceği siyaseti saptamak üzere kurulan Ana Davalar Komisyonu'nun raporuydu. Komisyonun hazırladığı raporda, seçim yasasının değiştirilmesi, seçim güvenliğinin sağlanması ve seçimin adli denetim altında gerçekleştirilmesi isteniyordu. Raporda bu istekler yerine getirilmeden 1946 yılındaki yöntemlerle yapılacak bir yeni seçimin sonuçlarının kabul edilemez olacağı belirtiliyordu. Böyle bir durum karşısında, doğal hakları ihlal edilen vatandaşın meşru müdafaa hakkını kullanacağı belirtildikten sonra, "milli husumet"e maruz kalınmaması için seçimlerin dürüst olarak yapılması gerektiğine işaret ediliyordu. Kongrenin benimsediği bu rapora iktidar partisi yanlıları "Milli Husumet Andı" adını yakıştırırken, DP'liler bu raporun özel bir anlamı olmadığını belirttiler. Basındaki bazı kalemler ise bu andı "Milli And" ya da "Milli Teminat Andı" olarak adlandırdı. Bu arada, dönemin Yargıtay Baş-

kanı Halil Özyörük, konunun Yargıtay'a gelmesi halinde, bu andın DP'nin kapatılmasına gerekçe oluşturabileceğini belirttiyse de kongrede benimsenen bu raporla ilgili herhangi bir soruşturma yapılmadı. DP'nin İkinci Büyük Kongresi çalışmalarını 25 Haziran'da tamamlarken, yapılan seçimler sonucunda Celal Bayar yeniden parti başkanlığına getirildi. Partinin Genel İdare Kurulu ise şu kişilerden oluştu: Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Fuat Köprülü, Refik Şevket İnce, Celal Ramazanoğlu, Nuri Özsan, Hulusi Köymen, Üzeyir Avunduk, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, İhsan Şerif Köymen, Kemal Özçoban, Kâmil Gündeş.]

1 Temmuz Cuma

27 Ağustos 1948 C.E. İsmail Hakkı Tekçe

1) Tasfiye olacak ise istifa etmek ister.

2) Albaylar tasfiye olacak ise izin verip bir müddet iş bulmaları müracaatları.

3) Fuat Sirmen Edirne'de Selimiye Camisi için biz onu gözden çıkardık demiş. (okunamadı) Süvari albayı söylemiş

Şekip Yurdakul İzmit Vali Vekili.

[İnönü bu notlarını, 1 Temmuz 1949 tarihli sayfaya 27 Ağustos 1948 tarihini atarak tutmuştur. Fuat Sirmen, Adalet Bakanı.]

6 Temmuz Çarşamba

Amiral Seattle'e veda.

Mr Dorr ve babasını kabul.

Ankara'dan hareket.

Gündüz Orgeneral Tınaztepe'yi kabul.

İstasyonda Orgeneral Aksalur ile Erzincan'ı kararlaştırma.

7 Temmuz Perşembe

Saat 14.30 Sivas.

Sivas şehrinde gezme.

Belediye – Hükümet.

Park Tepesi – Kısa ziyaret.

8 Temmuz Cuma

Amasya.
Yüz evler.
Başkan yapan derler.
Hükümet.
Şevket Adalan'ın konferansı.

[Şevket Adalan, Bayındırlık Bakanı.]

9 Temmuz Cumartesi

Tokat.
Dolaşma.
Halkevi- Ş. Adalan ve konferans heyetleri.

10 Temmuz Pazar

Erzincan.
Yolda Ilıç.
Erzincan.
Dolaşma - Yeni evler.
Halkevi - Ş. Adalan Kon.
Hava Meydanı.
Hareket.
Sıcak + 35.
Gece Erzurum.
Sıcak + 20.

11 Temmuz Pazartesi

Erzurum.
Mevziler.
Tüneller.
Halkevinde konuşma.
Belediye.
Ordu Kumandan evi.
Aşkale yolunda: Motorlu topçular, zırhlı tugaylar (2).
Aşkale'den avdet.

12 Temmuz Salı

Sivas.

Kayseri.

Halkevi – Konuşma.

Kayserililerde hürmet açık.

13 Temmuz Çarşamba

Saat 10 Ankara.

14 Temmuz Perşembe

Kan tahlili (küçük) 1.71.

General Haag'ı kabul ve veda.

Gece Polatlı'da.

15 Temmuz Cuma

Polatlı - Atış Okulunda.

Bir taburun tesadüf muharebesinde bir batarya.

Bir tümenin taarruzunda topçu alayına (3 Tb.) atış idaresi - Muhtelif safhalar.

Benim verdiğim vazife ve hitabe.

Mr Wadsworth, bir misafir.

Gl. McBride. Orgeneraller beraber dönüş - (trende).

16 Temmuz Cumartesi

Feridun Cemal Erkin.

Fuat Carım'ın vėdaı.

Öğle yemeği.

19 Temmuz Salı

Amerikalı Mr. Snyder (Maliye Bakanı) ile görüşme.

20 Temmuz Çarşamba

N. Erim'in avdcti.

Kemal Satır'ın Üzeyir Avunduk'tan havadisi.

[Kemal Satır Ulaştırma Bakanı; Üzeyir Avunduk Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi.]

21 Temmuz Perşembe
Kan tahlili (büyük) 1.10.

22 Temmuz Cuma
Kan Tahlili (Büyük) 1.40 (1/3 insülinin hazfı ile).
Kan sayılması (lökosit) normal.
İnsülin tekrar üç defa.

27 Temmuz Çarşamba
Ömer'in, Amerikan ataşesinin misafiri olarak Roma'ya gidişi.

29 Temmuz Cuma
İzmir'e hareket.

[İnönü 29 Temmuz'da Ege bölgesinde bir geziye çıktı. 22 Ağustos'a kadar süren gezi boyunca yaptığı konuşmalarda ılımlı ve uzlaştırıcı bir üslup benimsedi. Bununla birlikte DP'liler İnönü'nün konuşmalarını sert bir üslupla yanıtlamayı tercih ettiler.]

30 Temmuz Cumartesi
İzmir'e varış.

31 Temmuz Pazar
İzmir'de istirahat.
Karşıyaka.
İzmir gazeteleri meydan okuyor.
Celal Bayar'ın tehditli beyanatı -180.000 (okunamadı).

1 Ağustos Pazartesi
Murdoğan.
Karaburun.
Celal Bey'in doğrudan doğruya bana hücumu.

2 Ağustos Salı

Çeşme.

Ilıca.

Alaçatı.

Uzunkuyu.

Urla.

Seferihisar.

3 Ağustos Çarşamba

İzmir'de ziyaretler.

Hisarönü – Şadırvan – Tepeköy – Tilkilik – Güzelyalı.

4 Ağustos Perşembe

Menemen.

Foça – Edremit'le dönüş.

5 Ağustos Cuma

Kemalpaşa (N.F) (nutuk).

Pınarbaşı.

Motorlu Topçu Alayının teftişi - Amerikan subaylan.

6 Ağustos Cumartesi

İstirahat.

7 Ağustos Pazar

Karadan Manisa.

Akhisar.

Kırkağaç.

Soma.

8 Ağustos Pazartesi

Kınık.

Bergama.

Dikili.

Gemi (Edremit) ile dönüş.

İlk çeşmelik.

9 Ağustos Salı

İzmir'de Demokratlann protesto mitingi. Çok gayret sarf ettiler. Netice umduklan gibi değil diyorlar. 15.000 kişi diyorlar. 6.000 kadan bütün Ege'den getirilmiş.

Hanım hasta.

10 Ağustos Çarşamba

İstirahat.

11 Ağustos Perşembe

Akşam Ada gazinosunda kabul. Nutuk.

12 Ağustos Cuma

Fabrikalar, işçiler.

Akşam: Nazif Çağatay vasıtası ile Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun teklifi – Cevabım.

13 Ağustos Cumartesi

Bayındır – Nutuk.

(Öğleye kadar saat 14'e kadar çok güzel kabul.

Ödemiş - Saat 17.

Nutuk.

Muhteşem kabul.

Gece yayla.

Gölcük.

14 Ağustos Pazar

Yaylada istirahat.

Serin, rahat.

Bozdağ köyü (15 km'de).

15 Ağustos Pazartesi

Tire.

Torbalı.

Çamaltı'da gece.

16 Ağustos Salı

Aydın – Nutuk.

Muğla – Gece.

17 Ağustos Çarşamba

Muğla'da nutuk.

Aydın'da her istasyonda.

Nazilli'de (muazzam) karşılama.

Gonca.

18 Ağustos Perşembe

Denizli – Nutuk.

Büyük tezahürat.

Nazilli – Hepsi beraber.

19 Ağustos Cuma

Selçuk.

Kuşadası.

Söke.

İzmir.

23 Ağustos Salı

Küçük kan tahlili 1.70.

27 Ağustos Cumartesi

Büyük kan tahlili 1.65.

İstanbul'a hareket.

28 Ağustos Pazar

İstanbul'da karşılama.

Haydarpaşa'dan Dolmabahçe'ye, Heybeliada'ya.

Dr. Kırdar'a Viyana elçiliğini söyledim - müteessir oldu.

29 Ağustos Pazartesi
Heybeli - Hasan Saka, Fuat Sirmen geldiler.
Büyükada kulübe gittik.
Gece Kırdar'la görüştük.

30 Ağustos Salı
Erdal için Cumhuriyet'te yazılar.

31 Ağustos Çarşamba
Erdal için tekzip.
Öğleden sonra Pendik.
Hilmi Uran.
Sonra Dragos Tepe.
Seniha.
Kadıköy'den dönüş.

6 Eylül Salı
Testoviron II.
Nurullah Sümer'i kabul.
Sinirden hasta.
Hilmi Uran ile görüşme.

[Günaltay kabinesinde Devlet Bakanı olan Nurullah Esat Sümer 7 Haziran 1949'da bu görevinden istifa etmişti.]

7 Eylül Çarşamba
Dolmabahçe'ye geçiş.
Teşvikiye sağlık yurdu.
Mareşal'ı ziyaret. Görüşmedik.
Recep Peker'i ziyaret.

8 Eylül Perşembe
Etem İzzet Benice ile Salih Omurtak'a gittik.
Latife Hanım.

Karabekir'in ailesi.

Testoviron III.

[Etem İzzet Benice, Siirt milletvekili; Salih Omurtak, sağlık durumu nedeniyle 8 Haziran'da görevinden ayrılmış olan eski Genelkurmay Başkanı.

Hasta olan Atatürk'ün eski eşi Latife Hanım 16 Eylül'de tedavi için Fransa'ya gidecektir.]

9 Eylül Cuma

Manevra. Saat 8.45'te hareket.

S. 10.30'da avdet.

Hasan Cemil Çambel ile görüşme.

[Hasan Cemil Çambel, Bolu milletvekili.]

10 Eylül Cuma

Manevranın sonu - Amerika sefiri ve ötekilerle görüşme.

11 Eylül Pazar

Hamdullah Suphi öğle yemeğinde uzun görüşme.

1) Birkaç kişi birleşelim tavassut edelim diyor.

2) Halk Partisi Başkanlığından çekileyim diyor. Kanunen istemeye hakkınız var mı diye sordum. Hayır dedi.

General McBride ile görüştüm. Yalnız Haldun vardı.

[Haldun Derin, Cumhurbaşkanı İnönü'nün Özel Kalem Müdürü.]

12 Eylül Pazartesi

Kah tahlili büyük 1.63.

(Testoviron IV).

İçişleri - Bayındırlık Bakanı ile görüşme.

Vali ile Heybeli'ye -Yemek ve bezik.

[Emin Erişirgil İçişleri Bakanı; Şevket Adalan Bayındırlık Bakanı.]

13 Eylül Salı

Necmettin Sadak öğle yemeği.

Dr. Behçet Uz.

[Necmettin Sadak Dışişleri Bakanı; Behçet Uz Denizli milletvekili.]

15 Eylül Perşembe

Testoviron V

Dolmabahçe'ye geçiş

İç işleri bakanı ile görüşme

16 Eylül Cuma

Nihat Erim Ankara'dan geldi.

Vali işinin halli.

Nihat, Dicleli, İsmail Rüştü en çok ısrarlı göründü.

Nihat'ın üç görüşmeleri.

[Nihat Erim, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı; Vedat Dicleli Ekonomi ve Ticaret Bakanı; İsmail Rüştü Aksal Maliye Bakanı.

İstanbul Valisi Lütfi Kırdar, Rıdvan Nafiz Edgüer'ın ölümü üzerine boşalan Manisa'dan milletvekili seçilince valilik görevine kimin atanacağı görüşüldü. Yukarıdaki kararın alınmasından bir ay kadar sonra, 19 Ekim'de İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine Fahrettin Kerim Gökay atandı. Bir CHP'linin bu göreve atanması tepkilere yol açınca Gökay CHP'den çekildi.]

17 Eylül Cumartesi

Saraçoğlu gelmiş.

[Eski Başbakanlardan ve İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu.]

19 Eylül Pazartesi

Nihat Erim'in Ankara'ya avdeti.

Akşama: Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay, Mümtaz Öktem, Saraçoğlu yemekte.

Testoviron VI.

[Falih Rıfkı Atay, Mümtaz Ökmen Ankara, Hüseyin Cahit Yalçın İstanbul milletvekili.]

20 Eylül Salı

Dr. Adıvar, Halide Hanım ile öğle yemeğinde Dolmabahçe.

Nihat Bey başbakanla görüşmüş iki mesele.

– Seçim günleri emniyet meselesi.

– Seçime yabancı mütehassıslar.

Başbakan iyi telakki etmiş. Şimdilik aramızda kalsın.

[Nihat Erim, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı.]

22 Eylül Perşembe

Hanımın yıldönümü.

Testoviron VII.

23 Eylül Cuma

Hasan Ali Yücel'in Celal Bayar ile görüşmeyi anlatması.

2 Ekim Pazar

Ankara.

3 Ekim Pazartesi

Testoviron X.

Diyanet İşleri Reisi.

24 Kasım Perşembe

Amerikan hindisi.

Kan tahlili (küçük) 1.60.

1950

1 Ocak Pazar

Geçen ay sonundan şeker tahlili (küçük) 1,46.

12 Ocak Perşembe

Kan tahlili (küçük) 1.42.

23 Şubat Perşembe

Bugünkü *Yeni Asır*'ın başmakalesi. Tek parti sistemini bilhassa son on iki senede bizi husumet ile iktisap etmiş.

27 Şubat Pazartesi

Testoviron I + Ephynal.

20 Mart Pazartesi

Ömer bu akşam (Özden ile) İstanbul'a gitti. Ev için kararlar vermek üzere.

23 Mart Perşembe

Ömer İstanbul'dan geldi.
Polatlı'ya gidiş.
Seçim nutku.
Ortaokulun açılması töreni.
Topçu okulunu ziyaret.

[İnönü seçimlerle ilgili olarak yaptığı bu ilk konuşmasında CHP'nin geçen dört yıl içindeki çalışmalarını anlattı ve gelecekteki dört yıl için hazırlanan programı açıkladı. Anayasa'nın, halkın yaşamına demokratik koşulları getirecek tarzda değiştirileceğini de belirten İnönü, ikinci meclisin gerekliliğine dikkat çekti.]

24 Mart Cuma

8.nci Büyük Millet Meclisi'nin kapandığı gün.

[TBMM 24 Mart'ta Af Kanunu'nu reddettikten sonra dağıldı ve partilerin 14 Mayıs'ta yapılacak olan genel seçimler için kampanyaları başladı.

Bu noktada seçim kanununda yapılan değişiklikler hakkında bazı bilgiler vermek yararlı olacaktır:

Tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş süreci boyunca Demokrat Parti'nin (DP) en çok önem verdiği konuların başında seçim kanununun değiştirilmesi geliyordu. İktidarı seçimlerde yansız davranmamakla ve seçim güvenliğini sağlayamamakla suçlayan DP, 1946 ilkbaharında yapılan milletvekili ara seçimiyle belediye seçimlerine katılmamıştı. DP 1946 seçiminden sonra da iktidarı seçimde baskı, hile ve yolsuzluk yapmakla suçlamış, ısrarla seçimlerin "şaibeli" olduğu görüşünü savunmuştu. Seçim güvenliğinin sağlanması ve seçim yasasının değiştirilmesi konusu, Hürriyet Misakı, 12 Temmuz Beyannamesi ve Milli Husumet Andı gibi önemli belgelere konu olmuştu.

DP'nin bu konudaki eleştiri ve uyarıları karşısında uzun süre kulaklarını tıkayan CHP yönetimi, nihayet 1949 yılı içinde yeni bir seçim yasası için çalışmalara koyuldu. 1949 başında işbaşına gelen Şemsettin Günaltay Hükümeti, öncelikle seçim yasasıyla ilgili bir teknik komite kurdu. Bu komitenin hazırladığı tasarı, Bilim Kurulu'na iletildi. Eylül 1949'da Yargıtay Başkanı Halil Özyörük'ün başkanlığında çalışmalarına başlayan Bilim Kurulu İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültelerini temsilen ikişer profesör, Yargıtay ve Danıştay'ı temsilen ikişer üye ve İstanbul, Ankara ve İzmir barolarını temsilen birer üyeden oluşuyordu. Teknik komitenin tasarısını dikkate almadan yeni bir taslak hazırlayan Bilim Komitesi, bu taslağı 2 Aralık 1949'da hükümete iletti. Hükümet de tasarıyı üzerinde bazı değişiklikler yaptıktan sonra TBMM'ye sundu.

TBMM'nde yapılan görüşmelerin ardından 16 Şubat 1950'de kabul edilen yeni seçim yasası muhalefetin isteklerinin büyük bölümünü karşılıyordu. Yasaya göre, seçimler tek dereceli, genel ve eşit oyla yapılacak; seçimde adli denetim sağlanacak ve gizli oy - açık sayım esası uygulanacaktı. Yasa, siyasal partilerin sandık kurullarında temsilci bulundurabilmelerine de olanak sağlıyordu. Bununla birlikte, muhalefetin diretmesine karşın, yasada nispi temsil yerine, çoğunluk sistemi benimseniyordu. Yine de DP yeni seçim yasasına destek verdi ve yasa MP'nin karşı çıkmasına karşın Meclis'te büyük bir çoğunlukla benimsendi.]

25 Mart Cumartesi

Kırıkkale.

Sinema binasında nutuk.

[İnönü Kırıkkale'deki konuşmasında "Altı Ok"un Anayasadan çıkarılacağını açıkladı.]

26 Mart Pazar

C. Cahit Toydemir: Amasya, Bursa, Antakya

[Cemil Cahit Toydemir, çalışmalarına son veren 8. Dönem TBMM'de İstanbul milletvekili, daha önce Recep Peker Hükümetinde Milli Savunma Bakanı.]

27 Mart Pazartesi

Beypazarı nutku.

29 Mart Çarşamba

Malatya'ya hareket.

30 Mart Perşembe

Malatya'da nutuk.

Babamı ziyaret.

[İnönü babasının kabrini ziyaret etmiştir.]

31 Mart Cuma

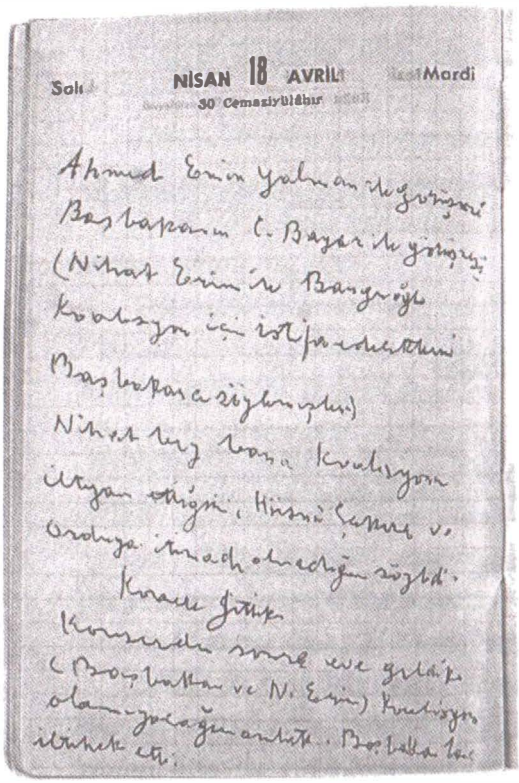
Diyarbakır.

Elazığ - Orgen. Berköz ile görüşme.

Şiddetle nezle.

18 Nisan Salı

Ahmet Emin Yalman ile görüşmesi. Başbakanın C. Bayar ile görüşmesi. (Nihat Erim ile Banguoğlu koalisyon için istifa edeceklerini Başbakana söylemişler.)

Salı NİSAN 18 AVRİL Mardi
30 Cemaziyülâhir

Nihat Bey bana koalisyonu iltizam ettiğini, Hüsnü Çakır'a ve orduya itimadı olmadığını söyledi.

Konsere gittik.

Konserden sonra eve geldik. (Başbakan ve N. Erim) Koalisyon olamayacağını anlattı. Başbakan da iltihak etti.

[Başbakan Şemsettin Günaltay; Nihat Erim Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı; Tahsin Banguoğlu Milli Eğitim Bakanı; Hüsnü Çakır Milli Savunma Bakanı.]

19 Nisan Çarşamba

Başbakan C. Bayar ile görüşmüş. Başbakan ile Marmara'da gezdik. Başbakan, Hüsnü Çakır, G. K. Başkanı, kara, deniz, hava kumandanlarını çağırdım.

[Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman; Kara Kuvvetleri Komutanı Nuri Yamut; Hava Kuvvetleri Komutanı Zeki Doğan; Deniz Kuvvetleri Komutanı Mehmet Ali Ülgen.]

[Nisan ayına ait tarihsiz sayfadaki not:]

3 Mayıs İzmir.

4 Mayıs İzmir – Nutuk.

5 Mayıs Manisa – Balıkesir.

6 Mayıs Çanakkale avdet.

7 Mayıs Bursa, akşam Karaköy.

8 Mayıs öğleden evvel İzmit, İstanbul.

Saray 9 veya 10 Mayıs'ta nutuk.

4 Mayıs Perşembe

Cumhuriyet Meydanı'nda nutuk.

[İnönü İzmir'de yaptığı bu konuşmasında grev hakkı konusunda kendisinin ve CHP'nin görüşlerini açıkladı.]

5 Mayıs Cuma
Manisa, Balıkesir nutuklan.

6 Mayıs Cumartesi
Biga – Nutuk.
Çanakkale.

7 Mayıs Pazar
Uzun yol.
Balıkesir – Susurluk.
K. paşa – Karacabey.
Bursa nutuk.

8 Mayıs Pazartesi
İnegöl'den – Karaköy'e - Yağmurlu bir gün.
İzmit – Nutuk.
Haydarpaşa – (okunamadı) ile çıkış. Dolmabahçe.

9 Mayıs Salı
Saat 18 Taksim Meydanı'nda nutuk.

10 Mayıs Çarşamba
İstanbul

11 Mayıs Perşembe
İstanbul - Akşam hareket

[İnönü'nün notları 11 Mayıs'tan 2 Ağustos'a atlamaktadır. Bu arada Türkiye'nin siyasal yaşamında çok önemli gelişmeler yaşandı ve 14 Mayıs'ta yapılan seçimleri kazanan Demokrat Parti iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi'nden devraldı.

Seçim yasası kabul edildikten sonra seçimlerin 14 Mayıs 1950'de yapılması kararlaştırılarak, sekizinci dönem TBMM'nin çalışmalarına 24 Mart'ta son verildi. İlkbahar ayları 1946'da olduğu gibi yoğun seçim kampanyalarıyla geçti. İktidar partisi, kampanya boyunca, İnönü'nün özellikle dış politikadaki başarıları üzerinde durup, ülkenin karşı karşıya olduğu ağır dış sorunları ancak İnönü ve deneyimli kadrosunun çözebileceğini öne sürdü. Bu arada seçim propagandalarında CHP'nin Atatürk'ün kurduğu parti olduğu, bu partinin Atatürk devrimlerini uygulayıp savunduğu ve öteden beri demokrasi yolunda büyük adımlarla ilerlediği ve zamanı gelince ülkeye demokrasiyi getirdiği de savunuluyordu. Bu arada, seçimlerden hemen önce, CHP tekke ve türbelerin kapatılmasına ilişkin yasa ile çiftçiyi topraklandırma yasasının özel kişilere ait belli bir miktarın üzerindeki toprakların kamulaştırılmasına olanak veren hükümlerini yürürlükten kaldırarak, bu konuların DP tarafından seçim malzemesi olarak kullanılmasını önlemeye çalıştı.

Bütün bunlara karşılık DP'nin seçim kampanyası herhangi bir yenilik içermiyor ve parti 1946'dan beri ısrarla savunduğu görüşleri tekrarlıyordu. Seçimler yaklaşırken Ali Fuat Cebesoy, Fahri Belen, ve Refet Bele gibi önemli şahsiyetlerin DP'ye katılması CHP'deki kan kaybının göstergeleriydi. Bu arada yıllardır süren iktidarı boyunca CHP oldukça yıpranmış ve ülkede bu partinin yönetiminden hoşnut olmayan kesimler oldukça genişlemişti. Yine de iktidar partisi seçimleri kazanacağından emindi. Seçim kampanyaları sürerken yapılan tahminlere göre, CHP liste usulü çoğunluk sistemi sayesinde iktidarını sürdürmeye yetecek kadar milletvekili kazanacak, DP ise oy oranını artırmakla birlikte iktidarı devralacak milletvekili sayısına ulaşamayacaktı. CHP'nin kendisi de seçim sonucundan o kadar emindi ki, sadece İnönü ve Günaltay'ı iki yerde birden aday gösterdi. DP ise seçimi kazanmasını istediği birçok kişiyi iki yerde birden aday göstermişti. 1946'dan o yana hiçbir seçime katılmamış olan muhalefet partisi, seçimde başarılı olacağını ummakla birlikte, ne kadar oy alacağını tam olarak kestiremiyordu.

CHP 63 ilin tamamında seçime katılırken, DP Hakkari dışındaki 62 ilde, Millet Partisi (MP) ise sadece 22 ilde aday gösterdi.

Seçime katılma oranı yüzde 89,3 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşti. Beklenen an gelip kullanılan oyların sayımı yapıldıktan sonra iktidar partisinin savunduğu liste usulü çoğunluk sisteminin kurbanı olduğu görüldü: 63 ilin

44'ünde DP adayları, 8'inde ise CHP adayları tam liste halinde seçimi kazandılar. 11 ilde ise birden çok partinin adayı milletvekilliğine hak kazandı. Toplam olarak 487 milletvekilliğinin 416'sını DP, 69'unu CHP, 1'ini MP ve 1'ini bağımsız aday kazandı. Ama DP adaylarından 13'ü, iki seçim çevresinde birden aday gösterilmiş olup, her iki seçim çevresinde de seçim kazanmış oldukları için, 13 milletvekilliği boş kaldı ve Meclis'teki fiili dağılım şöyle gerçekleşti: DP 403, CHP 69, MP 1, bağımsız 1. İktidarın, devleti kuran ve 27 yıldır işbaşında olan CHP'den, genel oy sonucunda DP'ye geçmesi, izleyen yıllarda, DP yanlıları tarafından "Beyaz İhtilal" olarak anıldı.

Seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra 22 Mayıs'ta Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan Meclis Başkanlığına seçildi. Hükümeti kurmakla görevlendirilen Adnan Menderes de aynı gün ilk kabinesini açıkladı. Hükümet programı 29 Mayıs'ta Meclis'te okundu. Hükümet programı görüşülürken, Başbakanın eleştirileri yanıtlamasından sonra muhalefet sözcülerine tekrar söz verilmemesi üzerine, CHP Meclis toplantısını terk etti. Böylece DP iktidarının daha başında iktidar-muhalefet ilişkileri gerginleşmiş oldu. Hükümet 2 Haziran'da Meclis'ten güvenoyu aldı.

Bu arada, Bayar DP Meclis Grubu'nca Cumhurbaşkanlığına aday gösterilince partinin Genel Başkanlığından istifa etti. Böylece DP'nin öteden beri savunduğu gibi Parti Başkanlığı ile Cumhurbaşkanlığı birbirinden ayrılmış oldu. 9 Haziran'da da Başbakan Adnan Menderes, Bayar'dan boşalan DP Genel Başkanlığına seçildi.

Öte yandan CHP'nin 8. Kurultayı 29 Haziran – 2 Temmuz tarihleri arasında Ankara'da toplandı. Kurultay kararıyla genel başkanvekilliği görevi kaldırılırken genel sekreterin doğrudan kurultay tarafından seçilmesi esası benimsendi. İnönü yeniden Genel Başkan seçildi. Genel Sekreter seçimleri ise büyük bir çekişmeye sahne oldu. Birinci turda en çok oyu alan Nihat Erim'in adaylıktan çekilmesinden sonra yapılan ikinci turda Kasım Gülek 224 oyla Genel Sekreter seçildi. Diğer aday Şemsettin Günaltay ise 214 oyda kaldı. Kasım Gülek Genel Sekreterlik görevini 1959'a kadar sürdürdü.]

2 Ağustos Çarşamba

Erdal'ın İstanbul'a hareketi.

Pazar Amerika için.

[İnönü'nün notları 2 Ağustos'tan Kasım ayına atlamaktadır. Bu arada 3 Eylül'de yerel seçimler yapılmış, DP, genel seçimlerden sonra, yerel seçimlerde de CHP'yi yenilgiye uğratmıştır. CHP 1950 Sonbaharında yapılacak yerel seçimlere büyük önem veriyor, genel seçimin yenilgisinin acısını bu seçimlerde çıkarmak istiyordu. İnönü, Ağustos ayının sonlarında, yerel seçimlerle ilgili olarak radyodan yaptığı bir konuşmasında şunları söyledi: "Yeni büyük seçimler oluncaya kadar yeni idarenin bütün mahzurlarını memleket çekecektir. Maruz bulunduğumuz zararlı ihtimalleri belediye seçimleri ile bir derece durdurmak ihtimali vardır. Bu seçimlerde Demokrat Parti'ye oy vermemek lazımdır."

CHP'nin yoğun karşı propagandalarına karşın, DP iktidara geldikten sonra halk önünde verdiği bu ilk büyük sınavdan yeni bir zaferle çıktı. 3 Eylül 1950'de yapılan yerel seçimlerde ülke genelindeki 600 belediyeden 560'ını DP, 40'ını CHP kazandı. Seçim sonuçları belli olduktan sonra Menderes bu büyük başarıyı şöyle değerlendirdi: "Türk milleti Halk Partisi'ni 14 Mayıs'ta iktidardan tasfiye etmişti, 3 Eylül'de de muhalefetten tasfiye etti".

15 Ekim'de yapılan İl Genel Meclisi seçimlerinde de 55 ilde yine DP kazandı. Böylece kısa bir süre içinde merkezi yönetimden sonra yerel yönetimler de DP'nin eline geçmiş oldu.]

[Kasım ayına ait tarihsiz sayfadaki not:]

30 lira vereceğim iyi mi?

30 Aralık Cumartesi

Savri Belger.

Orhan Çapçı.

Selahattin Beliren.

[Aralık ayına ait tarihsiz sayfadaki not:]

Heybeli Ocak Başkanı.

Mesut Kazancı.

Sherwood

Roosevelt.

Hafkin.

Sivrihisar'ın Gerenli köyü Demokratlann tazyikinden şikâyetçi.

[1950 yılına ait defterin son sayfalarındaki tarihsiz notlar:]

Üzüntüyü bırak yaşamaya bak. Yazan: Dale Carnegie.
İstanbul Ahmet Halit Kitabevi.

–

Seyfi Kınayyigit.
Sarayburnu askeri hastanesi iç hastalıklan mütehassısı.
Muzaffer Akalın: 23315.

-

Hasan Rıza Temelli
Maçka - Gözem Ap. No. 5 dairesi
Telef: 81044
23203 Malatya Valisi Koçak
İtalya Sefiri
S. E. Don Renato Prunas
31073 Avni Doğan
21540 bizim

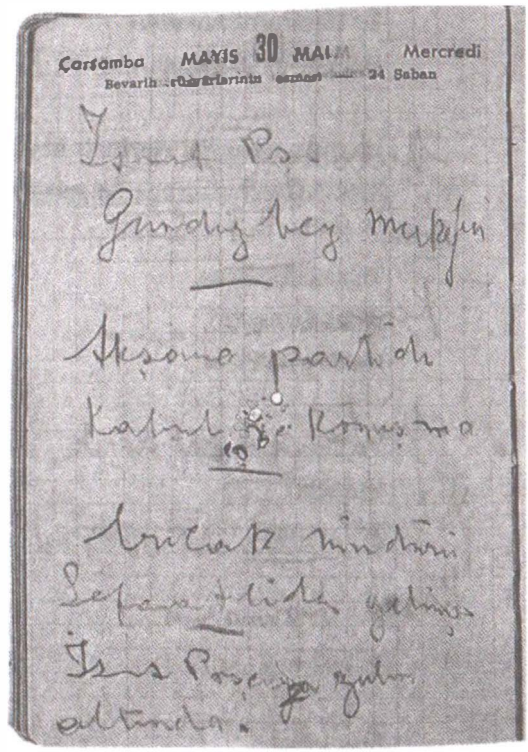
1951

1 Mart

H. C. Çambel'i ziyaret

Şoför Cahit'e ikinci şube memurlan sorgusu.

[Hasan Cemil Çambel bir önceki Mecliste Bolu milletvekili. DP'nin kazandığı 1950 seçimleri sonucunda TBMM dışında kaldı.]

28 Mayıs Pazartesi

Meclis.

29 Mayıs Salı

Malatya'ya tayyare ile hareket.
Saat 11.00.
Kayseri Meydanı.
Malatya – Karşılama.
Vilayet-Belediyeyi ziyaret.
Kısa konuşma.

30 Mayıs Çarşamba

İsmet Pş.
Gündüzbey Merkezi.
Akşam partide kabul ve konuşma.
Bucak Müdürü Şefaatli'den gelmiş.
İsmet Paşa zulüm altında.

31 Mayıs Perşembe

Hara (Sultan suyu).

Akçadağ.

Kaymakam İmam Tekinalp.

Enstitü (köy) avdet.

20 Haziran Çarşamba

Mecliste oy kullanma.

Haziran ayına ait tarihsiz sayfalardaki notlar

Enis Şanlıoğlu Çalışma Bakanlığı İş ve İşçi Bulma Kurumu genel müdür muavini.

Tahir Bekir Balta.

Reşat Şemsettin.

Halil Sezai Erkut.

-

Vecih Bereketoğlu

İstanbul

Telf. 60580

–

Ev. Tel 21540

82365 Maçka

–

İhsan Anıl .

M.T.A. Envanter Memurluğundan açığa çıkarılmış (200).

-

Erdal'ın Adresi

c/o Dr. Baha Baysal

Frick Chemical Lab.

Princeton N.J.

E. İnönü

139 Boad Mead

Princeton New Jersey

15 Ekim Pazartesi

Etem İzzet Benice ile görüşme (Saat 11).

[Etem İzzet Benice, Son Telgraf *gazetesi sahibi.]*

16 Ekim Salı.

İstanbul'da.

Şeker tahlili 1.75.

17 Ekim Çarşamba

Ziya Karamursal gelecek saat 11.

18 Ekim Perşembe

Öğleden evvel.

Sarıyer. S. 11 öğleden evvel.

Oğuz Özan.

Saat 17.

Kadıköy merkezi.

Mümin Kulay.

21 Ekim Pazar

Saat 11.30.

Sarraf.

Fatih ilçe binası.

İlçe başkanı Cevat Kaban.

22 Ekim Pazartesi

Silivri.

Çatalca.

Sarıyer'den dönüşte Beşiktaş.

23 Ekim Salı

Üniversiteler 16.30.

Beyazıt 17.30.

Kasım Pş.

[Tarih yok]
Perşembe 18.
Sarıyer – Beşiktaş.

19 Cuma
Saat 17 Parti danışma.

20 Cumartesi
Öğle yemeği, Malatyalılar il idare kurulu.

21 Pazar
11.30 Fatih ilçe.
16 Beykoz.

22 Pazartesi
Çatalca, Silivri 7.30.
Saat 15'te Teknik Üniversite.
18'de Beyoğlu.

23 Salı
16.30 Beyazıt.
17.30 Kasımpaşa.

24 Çarşamba
Yalova.

25 Perşembe
Basın toplantısı.

[Tarih yok]
Glucophyline tabletler
Kalp ağrıları için.
Yemeklerden sonra günde 1-3 tabletleri.
Bir hafta aralık vermek.

R. Hüsnü Ferda.
28.10.1951
-
Prof. Dr. İrfan Titiz
Kalp mütehassısı
Gülhane

3 Kasım Cumartesi
Saat 11.30 evde.

[Tarih yok]
Salahattin Ögelman.
Şükrü şirket müşaviri avukat.

[Tarih yok]
Müzakere bittikten sonra (Saat 15 de) sizi bulayım.
Beraber çıkacağız.
Bizim eve gideceğiz

[Tarih yok]
Boğazlıyan kazası Tepedoğan köyünden Bekir Gündüz.
Emekli Albay Necdet Acar.

[Tarih yok]
Birinci kordon.
Alsancak.
Forbeş Kıraç.

[Tarih yok]
Babaeski - Kuleli köy
Kâmil Ergün
30.12. 1951

[Tarih yok]
Teşvikiye – Gözem.
Ap. 5. Ömer İnönü.

[Tarih yok]
H. Kılıçoğlu
Mühürdar Cad. 40
Kadıköy

[Tarih yok]
Mecliste kanunlar.
Nispi seçim için komisyon.

[CHP 1950 seçiminden sonra daha önce karşı çıktığı nispi seçim sistemini savunmaya başlarken, DP seçimden önce karşı çıktığı liste usulü çoğunluk sisteminin savunucusu olmuştur.]

[Tarih yok]
Chemical Bank and Trust co. 165
Broadway
New York City N.Y. USA

[Tarih yok]
Siyasi huzur ve emniyet.
Partizan idare.
Çalışma emniyeti.
Basın hürriyeti.
Usuller – cezalar.
B.M.M. çalışması.
Radyo.
Adaletle uğraşma.
Üniversitede muhtariyet.
Müşterek mesele.
Doğru yol, haksız yol ve imkânsız yol.

[Tarih yok]

Ali Fuat Erden.

Habip Edip Törehan

Kasım Gülek 8.9 Saat 14

Necmettin Sadak

Barutçu

[Tarih yok]

Vadesiz Tasarruf Hesabı

Bn. Mevhibe İnönü	43.738
Erdal İnönü	43.740
Özden İnönü	43.739

Özden İnönü

Türkiye Garanti Bankası

No: 5199

[Tarih yok]

Hanın satıldığı tarih.

[Tarih yok]

Reşat Bey

Belediye reisinin nutkuna cevap verildi mi? Eksik bir şey kalıyor mu? Cevap verildi. Eksik bir cihet kalmadı

[Tarih yok]

Yarbay Emin Dirvana

Military Attaché

Turkish Embassy

Belgrave Sq.

London

U.K.

[Tarih yok]

Dr. Münir Türkent

Hatice Sarpyener
Dr. Ahmet Temelli

[Tarih yok]
Zeki Görkey
Şişli Bomonti
Halepli Şükrü Sokak 13

[Tarih yok]
Diyarbakır
Sedat – Vedat Dicleli

[Tarih yok]
1043
Taksim Belediye Gazinosu Müdürü Haluk Sadak.

1952

11 Ocak Cuma

Dün gece Barutçu, A. Doğan, F. Atay, M. Ökmen, N. Erim akşam yemeğinde – Hasbıhaller, tartışmalar.

Bugün F. Atay'ın davası.

[Faik Ahmet Barutçu, Avni Doğan, Falih Rıfkı Atay, Mümtaz Ökmen, Nihat Erim.]

14 Ocak Perşembe

1.80 kanda şeker.

13 Şubat Çarşamba

İstanbul'daki evin değerleme vergisi tebliği 68.000 lira.

16 Şubat Cumartesi

Hanımın göz muayenesi. Bir ay sonra gelinecek. 15 Mart'ta gidilecek

22 Şubat Cuma

Kanda şeker 1.30.

İnsülin bire indirildi ve derecesi 3'ten ikiye (yani 16 ünite).

26 Şubat Salı

Ömer'in nişanlısını Abdülhalik Bey vasıtasıyla bugün istedik.

27 Şubat Çarşamba

Müspet cevap aldık. Bir hafta sonra babasından isteyeceğim.

3 Mart Pazartesi

Anadolu Sigorta şirketi hisse senetleri için teklif.

Burhan F. Olcaytuğ.

Güren T. A sigorta Sosyetesi müdürü.

Telefon 40630

Telefon Ev: 82167

Sümerbank binası

Galata

5 Mart Çarşamba

Kasım – Melen – Topaloğlu. Kitap Meselesi.

Günaltay ile konuşma.

– Parti idaresinden şikâyetçi

– Kasım'ın aleyhinde

– İkinci başkanlığı benim istemediğimden ve kendisine emniyetsizlik gösterdiğimden şikâyetçi. Mücadeleye geçeceğini söylüyor. Teskin ve temin etmeye çalıştım.

[Metin Toker, CHP'nin iktidarı kaybetmesinden sonra eski başbakanlardan Şemsettin Günaltay hakkında şu bilgileri vermektedir: CHP içinde "ciddi bir biçimde rahatsızlık duyanların başında eski Başbakan Şemsettin Günaltay vardı. Zaman zaman küsüyor, darılıyordu. Bu yüzden onun adı etrafında çok spekülasyonlar yapılıyor, istifa ettiği söylentileri çıkıyordu. İsmet Paşa'nın küçük not defterleri bunlarda gerçek payının bulunduğunu göstermektedir. Ancak Günaltay sonuna kadar partisinde kaldı, hatta İstanbul İl Başkanlığı görevini bile üstlendi." (Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yıllan: DP'nin Altın Yıllan, 1950 – 1954. *s. 185)*

Kasım Gülek CHP Genel Sekreteri.]

7 Mart Cuma

Ömer'in eşini istedik. Verdiler. Hayırlı olsun.

8 Mart Cumartesi

Misafirler bizde yemekte.

10 Mart Pazar

Biz Ögelmanlar'da yemekte.

Haftaya nişan.

12 Mart Çarşamba

İzzet gece bizde.

13 Mart Perşembe

Partide toplantı.

18 Mart Salı

Anadolu sigortanın satışından 15.000 peşin aldım. Beheri 30,75.

21 Mart Cuma

Şeker tahlili 1.70.

İnsulin tekrar iki defa yapılacak.

30 Mart Pazar

Parti meclisi dağıldı. Beyanatımı meclis tebliğ olarak kabul etti.

31 Mart Pazartesi

Fransız Büyükelçisi ziyaret etti.

4 Nisan Cuma

Öğleyin Barutçu ile.

Akşam grup idare heyeti ile evde konuşma.

a) Ayrılışlar yazısı

b) Ş. Günaltay meselesi

Şoför Nuri'yi (Erdal taklidi yapan adam için) dinleme. (İdare heyeti huzurunda).

[Faik Ahmet Barutçu, Trabzon milletvekili ve CHP Meclis Grup Başkanvekili.]

5 Nisan Cumartesi

N. Erim ile yazısını tashih için görüşme.

Saat 17.30'da Günaltay, Barutçu ve Doğan ile görüşme.

Gece Barutçu ve Erim ile yazı üzerine görüşme (gece).

6 Nisan Pazar

Öğleden sonra saat 15'te evde gurup idare heyeti ile toplanma - Yapılanları anlattım – Mutabakat.

7 Nisan Pazartesi

Tertipleri genel idare kuruluna anlattım. Hepsi memnun oldular.

Yann saat 10'da ilk toplantı.

8 Nisan Salı

Saat 10. Kasım, Barutçu, Avni Doğan geldiler. Şems. Günaltay yok. Gelmeyeceğini söylemiş. Telefonda aradık. Hasta imiş. Zorladık. Çalışınm dedi. Oto gönderdik evden çıkmış. Öğleyin ben evine gittim. Bir saat gelmedi.

Öğleden sonra partide ben, Barutçu, Günaltay. Hususi teşekküle gelmem dedi. Nihayet tekrar ikna ettik.

9 Nisan Çarşamba

Avni Bey'le Günaltay'ın görüşmesi.

17 Nisan Perşembe

Genel idare Kurulunda Kâmil Boran, Ş. Sirer işinin tesviyesi.

18 Nisan Cuma

Mecliste Yoklama. Bulundum - Yanımda Barutçu, arkamda Boyacıgiller, önümde Topaloğlu.

Hüseyin Cahit'in dokunulmazlığının kaldırılması.

[Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın dokunulmazlığının kaldırılması, Ulus gazetesine yazmış olduğu "Gözü Kapalı Oy Vermek" başlıklı yazısı dolayısıyla gündeme geldi. İsnat olunan suç hükümete hakaretti.]

19 Nisan Cumartesi
Şeker 1.65.

20 Nisan Pazar
B. Hüseyin Cesur ile ilaç gönderdik.

10 Mayıs Cumartesi
Ankara'dan hareket.
Kızılcahamam.
Gerede - Büyük karşılama.
Çağa - Göl kenarında.
Devrek - Çok eyi.
Zonguldak gece varış.

[1952 İlkbaharında CHP kurmayları yurt genelinde gezi ve mitingler düzenleyerek halka "demokrasinin içinde bulunduğu tehlikeleri" anlattılar. Bu kapsamda bir CHP heyeti Batı Anadolu ve Ege'ye geçerken, Genel Sekreter Kasım Gülek Trakya ve Marmara, İnönü de Karadeniz gezisine çıktı.]

11 Mayıs Pazar
Zonguldak.
Kilimli.
Kozlu.
Konuşma.
Gece vapur.

[İnönü Zonguldak'ta işçi sorunları üzerinde durdu.]

12 Mayıs Pazartesi
Vapur.
İnebolu.
Abana.
Ayancık.
Sinop.

13 Mayıs Salı
Samsun - Muazzam konuşma.

[İnönü Samsun'da partizan idareden şikâyetçi oldu.]

16 Mayıs Cuma
Giresun – Konuşma.
Çok iyi.

[İnönü Giresun'da partilere eşit muamele yapılması gereğine dikkat çektikten sonra "Seçilmek şerefini taşıdığım sürece partimin başında bulunacağım ve arkadaşlarıma gelecek zulüm beni çiğnemeden onlara erişemeyecektir" şeklinde konuştu.]

17 Mayıs Cumartesi
Saat 7'de hareket.
Keşap.
Tirebolu.
Görele – Fevkalade.
Vakfikebir.
Akçaabat.
Saat 20 Trabzon.

18 Mayıs Pazar
Trabzon konuşma.

19 Mayıs Pazartesi
Rize 19 Mayıs nutku.

[Metin Toker bu konuda şunları yazıyor: "Trabzon'da dış politikayı konuşan İnönü, 19 Mayıs'ta Rize'deydi. Orada bir '19 Mayıs nutku' fırsatı buldu. Gençlerin, kendilerine verilen emanetin değerini gerçekten bildiklerini kanıtlamış olduklarını belirtti. Heyecan son haddindeydi. Hele İsmet Paşa'nın Rize'den İstanbul'a dönmek üzere bindiği Tarı Vapuru'nun kaptanı, 36 yıllık denizci Zeki Görgey pro-

va direğine bayrak çekince DP çevrelerinin sinirliliği son haddine çıktı. Tabii kaptan, gemisi İstanbul limanına girer girmez görevden alındı. Zeki Kaptan, bundan bir şey anlamamıştı. Bir eski Cumhurbaşkanı gemisine binmişti. Şerefti, bu. O da, usul gereği bayrak çekmişti. Ne vardı, bunda?" (Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları: DP'nin Altın Yılları, 1950 – 1954. *s. 187).]*

20 Mayıs Salı
Çayeli.
Pazar.
Rize - Sadettin Türüt'te yemek.
Akmemetlere veda.
Tan vapuru.

21 Mayıs Çarşamba
Trabzon'dayız.

26 Mayıs Pazartesi
İstanbul.

27 Mayıs Salı
İstanbul.
Saat 11'de partide buluşacağız.
Tevfik Sağlam'ın töreni.
Şeker tahlili 1.43.

2 Haziran Pazartesi
Başkanlar Kurulu.
Genel idare kurulunda Server Somuncuoğlu ve Cavit Oral meselesi.

3 Haziran Salı
Meclis grubunda borç meselesinin görüşülmesi.

4 Haziran Çarşamba
Erdal geliyor - Geldi.

16 Haziran Pazartesi

Şeker 1.40.

Başkanlar kurulu.

30 Haziran Pazartesi

Haziranın son haftasında Amerikan gazeteci Fişer ile görüştüm.

Haziran ayının sonundaki not sayfaları

R.Ş. Sirer. Telefon rehberi 81136

K. Bayazıt. Maçka Palas 1. Kapı (14)'te

Topaloğlu, C. Zamangil. Bristol Oteli, Tepebaşı

11 Temmuz 1952, Şeker kanda 1.23

Şeker 1.60. 21.7.1952

Şeker 1.45. 23.7.1952

[1 Temmuz tarihli sayfanın yanındaki boş sayfa]

20 Eylül 1937. Bir (buçuk ay) izinli olarak Başvekâletten ayrılmıştım.

1 Temmuz Salı

Ev sahibinin adı ne idi?

Selim.

18 Temmuz Cuma

Amerika Büyükelçisi Mr. McGhee ile görüşme.

2 Ağustos Cumartesi

Cevad Mimaroğlu ve Avukat Fahri Bey.

Muhalefetin müşterek cephe ile rejimi savunması hakkındaki eski beyannamelerinin tekrarı ve

30 Ağustosta bir müşterek ziyafet tertibi. Muhalefet partileri olarak. Halk – Millet – Köylü – Çalışma partileri.

4 Ağustos Pazartesi

Kanada büyükelçisi General Odlum'un vedaı.

Bana hürmeti: Çan Kay Şek, Mac Arthur, Çhurchill'den üstün imiş.

26 Ağustos Salı
İstanbul'a hareket.

[İnönü'nün İstanbul'a yaptığı bu ziyaret oğlu Ömer İnönü'nün evlenmesi nedeniyledir. İstanbul'a giderken beraberinde eşi ve kızı da vardı.]

27 Ağustos Çarşamba
İstanbul – Annem – Enişte m.
Taşlık.
Akşam yemeği. Ögelman.

28 Ağustos Perşembe
Akşam yemeği. Ögelman bizde.

29 Ağustos Cuma
Partide.
Hürriyet gazetesi. Saadet, şaşkınlık, perişanlık devirleri.

6 Eylül Perşembe
Beyoğlu semt ocağı.

7 Eylül Cuma
Kumkapı Ocağı.

8 Eylül Pazartesi
Habib Edip Tarıhan'ı ziyaret.
İki üç akşamdır, kalbimden rahatsızlık.
Bu sabah cigarayı bıraktım.

9 Eylül Salı
Kan tahlili. Şeker 1.70.
Partinin yıldönümü.
Gece Büyükdere toplantısı.

[9 Eylül CHP'nin kuruluş yıldönümüdür.]

10 Eylül Çarşamba

Abdülhalik Bey'i ziyaret ve taziye. Omurtak'ı ziyaret. Kâmil Boran'ın ziyareti ve tebrik. Elbise kaydı var demişler de düğüne onun için gelmemiş. Bir hafta iki gün sonra kan tahlili yapılacak. İnsülin ondan sonra.

[Ömer İnönü'nün düğünü.]

14 Eylül Pazar

Eniştem.
Hilmi Uran.
Mümtaz Ökmen.
Kemal Gedeleç.
Reş. Sems. Sirer.

15 Eylül Pazartesi

Cemil Sait Barlas.
Necmettin Sadak.

[Tarih yok]

Necmi Ergin + 2
Saracoğlu 62143

256
14
1024
256
3584

[Tarih yok]

Dr. Nurettin Erk

Gülhane 10540 Santral buradan 41 istenecek. 9.30'dan 13'e, 14'ten 19'a kadar buluşur.

[Tarih yok]

Hasan Cemil Çambel

Arnavutköy birinci cadde 212 İstanbul

[Tarih yok]

Ankara ev telf : 21540
Taşlık ev tel : 82365
İst. Parti : 24230

[Tarih yok]

Teşkilât-ı esâsiye: 20.1.1337
Bunun ilgası ve yenisi: 20.4.1340
Devlet şûrası kuruluşu: 23.11.1341
Talimatname: 12 Mayıs 1341

17 Eylül Çarşamba

C. Nizamı
1950 Ağustos: Avrupa Takasının pirimi 0.35-0.40. £ 380 - 420 takas lira
1951 sonunda Avrupa Takasları 0.45. £ 470 - 480
1952 Şubattan itibaren £ 525 – 530. Avrupa Takası 0.75-0.80
Sebep:
1. Inflasyon
Psychologue = 1 milyon aşılmıştır.
Emisyonda 1.250 lirayı buldular.
b. Ticari ve zirai senetler. Ziraat Bankası kredisi milyarı aşmıştır

[Tarih yok]

Radyo

İstanbul	orta	428 M.
Teknik Üniversite	kısa	42 M.
Ankara	uzun	1648 M.
İzmir	kısa	46,5 M.
Ankara	uzun frekans	180
İstanbul	orta frekans	70

20 Eylül Cumartesi

Kan tahlili 1.40.
Nişan hesabı 1.

21 Eylül Pazar
Lüleburgaz.
Babaeski.
Kırklareli.

[CHP'nin kuruluş yıldönümü törenlerinden sonra Trakya gezisine çıkan İnönü "Bütün bu seyahatte vatandaşlarımız arasında nifak olmadan memleket ve millet işlerinin yürütülmesinin mümkün bulunduğunu anlatmaya çalışacağım" dedi.]

22 Eylül Pazartesi
İnece.
Hasköy.
Edirne toplantısı- Söylev.

Kırklareli 22.9.1952
Ali Kemal Gürel.
Fikret Gürel.
Yakup Gürel.
Mebrure Gürel.
Gülten Gürel.
Şakir Gürel.

[Tarih yok]
Şükrü Birgili. Yazıhane Telef. 21530.
Telef 20509 ev.

Edirne, 22.9.1952
Ehad Vardar.
Nihad Vardar.
Fevzi Oker - CHP. Başkanı.

[Tarih yok]
Kemali Bayezit
Ankara Tel. 32430

23 Eylül Salı

Sabahleyin Sarayiçi.
Havsa.
Uzunköprü.
Keşan.
Malkara.
Tekirdağ.
Aziz Dramalı.
Dündar Dramalı.
Raşit Dramalı.

27 Eylül Cumartesi

Vapurla Mudanya'ya hareket. Saat 9.00.
Mudanya. Mütareke evinin önünde konuşma.
Bursa. Konuşma. Hükümet meydanı.
Adalet, istiklal.
Partide ziyaretler.
Dr. İhsan Demirdöğen evinde misafir.
Gece öksürük.

[İnönü Mudanya'da yaptığı konuşmada "Bağımsız mahkeme, bağımsız yargıç kavramı bugün vatanın en önde meselelerinden biridir" dedi.]

28 Eylül Pazar

Bursa'da dolaşma.
M. Baha Pars'ı ziyaret.
Ocaklar.
Gürsu - Kestel köyleri.
Gemlik – Konuşma.
Orhangazi – Konuşma.
Yalova.
Kartal.
Prof. Zeki Pamir.

[Muhittin Baha Pars, eski Bursa milletvekili.

İnönü Gemlik'te yaptığı konuşmada "Bizim için esas olan yurdun salim bir idareye kavuşmasıdır. Eğer iktidar partizan idareden samimi olarak vazgeçerse biz çalışmalarında muvaffak olmaları için bütün kuvvetimizle hizmet ederiz" şeklinde konuştu.

Prof. Dr. Zeki Hakkı Pamir, İnönü'nün özel doktoru.]

28.9.1952

Ocak.

Şahabettin Paşa.

Maksem Yıldırım.

Köy.

Gürsu, Kestel.

İsmetiye Köyü. Muhtar Adem Özbek. Sadrettin Çamga Ernokat.

4 Ekim Cumartesi

İstanbul'dan (Ordu) vapuru ile hareket. Güzel vapur.

İyi sürdüler. Geç kalktık, vaktinde vardık.

5 Ekim Pazar

İzmir.

İyi kabul.

Meşhur nutuk.

Şehirde dolaşmalar.

Karşıyaka.

[İzmir'de Cumhuriyet Meydanı'nda konuşan İnönü, "Partizan ihtiyaçları zulüm ile tatmin etmek yanlış yoldur. Türklerin nihayete kadar zulme boyun eğeceklerini zannetmek yanlış hesaptır. Nifak bir defa patlarsa çok uzun sürer, çok derin yaralar açar. Haber veriyorum, tehlike görüyorum. Özel kanun yoluyla siyasi partileri kaldırmak sevdası meşum bir maceradır" dedi.]

6 Ekim Pazartesi

İzmir. Dolaşmalar.

Ocaklar. Heyetler. Merkezde konuşma

Akşam çay. Kadifekale.

7 Ekim Salı

Menemen - Çok güzel – Manisa – Güzel.
Hadiseler.
Turgutlu – Çok güzel.

[İnönü Manisa'da yaptığı konuşmada, "İktidarda huzur içinde çalışmanın tek şartı bir devre sonraki seçimde kaybetmek ihtimali bulunduğunu bir lahza unutmamaktır" dedi. İnönü'nün söz konusu ettiği "hadiseler" toplantı alanında DP rozetli 20 kadar kişinin CHP binasını taşa tutması ve CHP'lilerle DP'lilerin birkaç kez birbirlerine girmesi üzerine bazı kişilerin dövülmesi ve yaralanmasıdır.]

5. 6-7 Ekim günleri

Seyfi Özgizler. İzmir'de otomobili ile bize yakın arkadaşlık etti.

8 Ekim Çarşamba

İl başkanları.
Akhisar - çok güzel.
Sındırgı - karşı gösteriş.
Bigadiç – keza.
Balıkesir yolunda.
Vali.
Hadiseler - İşgal haberi.
Bursa.

[CHP'liler Balıkesir Belediye Alanı'nda miting yapmak için yasal başvuruyu yapmış ve izin almışlardı. Balıkesir Valisi Nurettin Aynıksaya aynı gün ve aynı yer için miting başvurusunda bulunan DP'lilere de izin verdi. İki parti için verilen miting saatleri farklıydı. Ama halkın başlangıç saatinden önce alanlara gelme alışkanlığı yüzünden Balıkesir'de birçok yerde iki partinin taraftarları karşı karşıya geldiler. Çıkan kavgalar sonucunda birçok kişi yaralandı. Bu arada İnönü Manisa'dan Balıkesir'e hareket etmişti ve kente girmek üzereydi. Vali, Balıkesir'e 17 kilometre kala İnönü'nün kafilesine ulaştı ve Balıkesir'e geldiği takdirde çıkacak olayları önlemesinin mümkün olmayacağını belirtti. Bunun üzerine İnönü Balıkesir'e uğramadan Bursa'ya geçme kararı aldı.]

9 Ekim Perşembe

Bursa'dan tayyare ile İstanbul'a dönüş.

[İnönü, Bursa'da karşı karşıya olduğu durumu şöyle açıkladı: "Birkaç günden beri uğradığımız tecavüzler Balıkesir'de azami haddini buldu. Toplanma ve konuşma fiilen imkânsız hale geldi. Hükümetten hakkımız olan kanuni himayeyi göremedik. Büyük bir tertibe maruz bulunduğumuz anlaşılıyor. Bu şartlar altında seyahatimi şimdilik kestim." İnönü, yıllar sonra, "tertip" sözcüğünden kastını Metin Toker'e şöyle açıklamıştır: "Balıkesir'de kan akıtılacaktı. Bu, çok partili rejime son vermek için DP'nin gerekli sebebini oluşturacaktı. Böyle bir oyuna elbette ki gelemezdim."]

Bursa 9.10.1952

Resmiye Süter Hanımefendi.
Neda Süter.
Şermin Süter.
Yalçın Süter.

[Tarih yok]

Dündar Ataman. Kızılay Petrol Ofisi sahibi.

[Tarih yok]

414 Kömür 5 TK. 3T.
86 Telefon
500 31

[Tarih yok]

Fransa'da iç ihtisasını yapmış. Dr. Sait Yücesoy. (Dr. Zeki Hakkı Pamir'e söylenecek). Yanına olacak – Parasız. Bakanlık numune hastanesine vermiş.

11 Ekim Cumartesi

Partide toplanma - Genel İdare Kurulu toplanması – Beyanname.

[CHP Genel İdare Kurulu'nun bildirisinde, "Muhalefet kanunlar içinde yapmaya haklı olduğu vazifesini ifadan fiilen men edilmiştir. Son hadiselerle demok-

rasimiz yeni bir devre girmek tehlikesindedir. Kati olarak ifade ederiz ki CHP vazifesini bundan sonra da azimle ve ciddiyetle yerine getirmeye devam edecektir."]

14 Ekim Salı

Partide toplanma – Milletvekilleri.
Balıkesir'e bir kafilenin seyahati.
Safa Kılıçlıoğlu'nun ziyareti.
Gece İlhami Bey'de - Akhisar savcısı takibata geçmiş aleyhimde.
Özden'in evinde bezik.
(Ekrem Özden CHP İstanbul yöneticilerindendir.)

[Safa Kılıçlıoğlu, Yeni Sabah *gazetesi sahibi.]*

15 Ekim Çarşamba

Ekrem Amaç - Komisyon reisi.
Behiç Erkin.

18 Ekim Cumartesi

Ankara'ya uçakla.
Saat 15.
Ankara'ya varış – Karşılama – Eve kafile ile gelme.

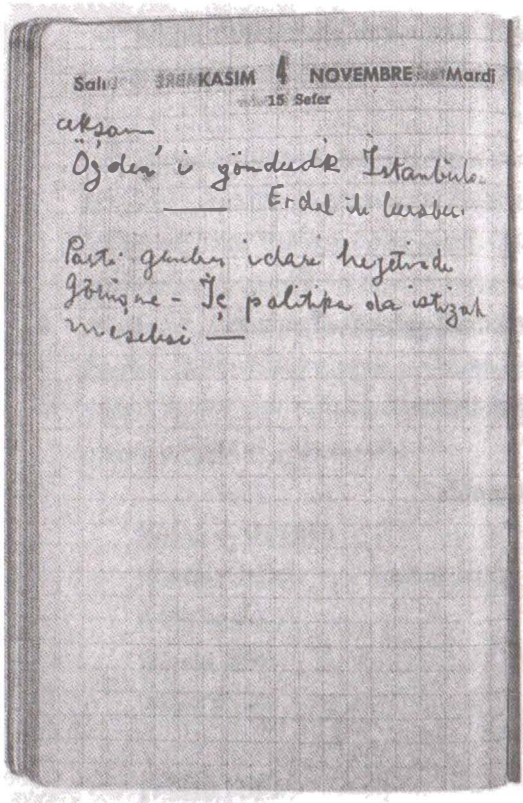
[İnönü'yü Ankara'da CHP ileri gelenleri, parti örgütü, üniversiteli gençler karşıladı. Büyük bir kafile halinde Pembe Köşk'e gidildi. Uzun tezahürat karşısında İnönü birkaç kez balkona çıkarak halkı selamladı.]

26 Ekim Pazar

Köylü Partisinin Kongresi.
Çankaya ilçe kongresi.

28 Ekim Salı

Kasım, Barutçu, A. Doğan partide toplandık. Konuştuk.
Öğleden sonra Adnan Menderes Avni Doğan'ı davet etmiş.
Kınamış, tehdit, çalım.
Gece Kasım, A. Doğan, Barutçu bu konuşmayı görüştük.

4 Kasım Salı

Akşam Özden'i gönderdik İstanbul'a - Erdal ile beraber.

Parti genel idare heyetinde görüşme. İç politikada istizah meselesi.

[CHP Balıkesir olayları hakkında Başbakan'ın cevaplandırması isteğiyle bir sözlü soru önergesi verdi. Bu arada DP Erzurum Milletvekili Rıfkı Salim Burçak da DP Meclis Grubunun "İnönü'nün partiler arasındaki ilişkileri zedeleyen Ege gezisini görüşmek ve incelemek üzere" toplanmasını istedi. DP Grubu 11 Kasım'da Burçak'ın önergesini reddetti. CHP'nin gensoru açılması yönündeki talebi de 18 Kasım'da TBMM tarafından reddedildi.]

5 Kasım Çarşamba

Özden bu gün İstanbul'dan Hollanda tayyaresi ile Londra'ya uçtu. Saat 13.45.

7 Kasım Cuma

Kanda şeker 1.38.

Özden'in Londra'ya vardığı telgrafını bugün aldık.

Hesapça bugün Edinburg'ta olması lazım.

9 Kasım Pazar

Bu gün Parti Meclis Grubunda gensoru konuşması ve karan.

14 Kasım Cuma

Dünya'nın yeni ortaklarının gelmesi.

15 Kasım Cumartesi

Amerikan B.elçisi McGhee ile görüşme - Amerika evinde.

Kalma ihtimali.

Truman'a mesaj.

İktisadi durum.

Ruslar – Avrupa.

İngiliz – Fransız – Alman.

Atom üzerine.

Yeni idareye dair.

21 Kasım Cuma

Kanda Şeker 1.52.

Meclis'te yoklama – Tam.

17 Aralık Çarşamba

Meclis'te yoklama - Tamam

[Aralık ayının sonundaki tarihsiz sayfalar]

Hüseyin Gülek, Tahir Hanı No: 16. Galata

Vedat Erim

Veysel Türütken Yenişehir Akay Sok. Fethi Bey Köşkü altında, Esentepe Apt. D. 8

Dükkân: hükümet C. Konak S., 7/A Kebap evi.

[Aralık ayının sonundaki tarihsiz sayfalar]

Şükrü Birgili.

Zeki Kaptan.

Nazım Poroy.

H. Kılıçlıoğlu.

Mümtaz Ökmen'e sorulacak.

Tepebaşı - Çukurova ith. İhr. Şirketi.

Mehmet Kara.

General Refet Bele.

3.340 lira gelir vergisi.

1953

20 Ocak Salı

F. A. Barutçu, Menderes ile görüştü.

[Adnan Menderes Başbakan; Faik Ahmet Barutçu, Trabzon milletvekili ve CHP Meclis Grup Başkanvekili. Menderes ile Barutçu birçok kez bir araya gelmişler ve gündemdeki konuları ele almışlardır. Bu görüşmelerin ayrıntıları için bakınız: Faik Ahmet Barutçu, Siyasi Anılar (1939-1954), *İstanbul, Milliyet Yay., 1977.]*

27 Ocak 1953

Barutçu - Adnan görüşmesi.

1- A. 4 Mart'ta Fransa'ya gidecek. 14.3'de Anayasa Komisyonu yapacak. Gene o tarihte seçim komisyonu. İç tüzük. Radyo istemiyor. Barutçu ısrar eder. Reisicumhur ile görüşecek, cevap verecek. Parti malları için bu günlerde cevap verecek. Barutçu'nun hakem telkini. Cuma günü basın toplantısı. Bana cevap verecek.

[1953 yılının en önemli konularından biri TBMM'deki DP'li çoğunluğun yıl sonuna doğru "Cumhuriyet Halk Partisi'nin haksız iktisaplarının millete iadesi" adıyla bir kanun çıkarması ve bu kanun uyarınca CHP'nin mal varlığına el konulmasıydı. 14 Aralık 1953'te çıkan bu kanunda CHP'nin mal varlığını, iktidarı döneminde usulsüzlük sonucu elde ettiği belirtilecek, partinin bütün servetinin hazineye devredileceği hükme bağlanacaktı. CHP Genel Başkanı, kanun tasarısı Meclis'te görüşülürken, DP'yi hukuk dışı bir rejim kurmakla suçladı. Ayrıca CHP'liler, mal varlığının haksızca kazanılmış olduğu iddiasının bağımsız mahkemeler önünde incelenmesi gerektiğini savundular. Ama, tüm bu çabalar sonuç vermedi ve partinin bütün mal varlığı hazineye devredildi. CHP 27 Mayıs 1960'tan sonra, bu konuda Anayasa Mahkemesi'ne dava açtı. Davayı kazanan

CHP, Atatürk'ün vasiyeti kapsamındaki mallarını geri alırken, öbür mallarını gönüllü olarak hazineye bağışladı. Bu konu 1953 yılının hemen başında gündeme gelmişti. Bu konuda Metin Toker şu açıklamayı yapmaktadır: "CHP'nin malları daha 1953'ün başından itibaren Menderes'in elinde bir pazarlık konusudur ve DP Genel Başkanı hem grubunun, ama hem de Celal Bayar'ın kendisini zorladığını, temasta olduğu CHP temsilcilerine el altından duyurmaktadır. Bunlar 'CHP temsilcileri'dir, çünkü bilgiyi doğrudan İsmet İnönü'ye aktarmaktadırlar. Menderes bazen o kadar ileri gitmektedir ki 'ben verdiğim sözden dönmeyeceğim. Mücadele edeceğim. İcap ederse çekilirim' bile demektedir. Bu CHP'yi tam bir uyutma taktiğidir" (Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları: DP'nin Altın Yılları, 1950 – 1954. *s. 291–292).*

Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Fransız hükümetiyle resmi görüşmeler yapmak üzere 9 Mart'ta Paris'e gitti.]

5 Şubat Perşembe

A. Doğan öğleden evvel Ad. Menderes ile görüştü.

F. A. Barutçu öğleden sonra Ad. Menderes ile görüştü.

10 Şubat 1953 Salı

Barutçu'nun ikinci görüşmesi. Barutçu – Köprülü – Menderes görüşmesi. Eski proje – Menfi – İki gün sonra tekrar görüşülecek.

13 Şubat 1953

Saat 22.00 .

Barutçu – Menderes ile görüşme – Köprülü – Emin Kalafat. Terakki var.

[Fuat Köprülü Dışişleri Bakanı, Emin Kalafat DP Çanakkale milletvekili.]

[Tarih yok]

Özden'in adresi (eski).

Ö. İnönü yeni:

Playfair Hostel (Balfour H)

East Suffolk Road

Edinburgh - Scotland

[Tarih yok]

Aşçı Mustafa Özen - 27.1.1953.

Barutçu ile Adnan arasında - 27.1.1953.

[Tarih yok]

Balfour Hostel

East-Suffolk Road

Edinburgh - Scotland

[Tarih yok]

Miss Türkan Baydar.

[Tarih yok]

Denizli - Çivril

P.M. temsilci

Osman Çorbacıoğlu

[Tarih yok]

Aşçı Özen	10 _	27.1	
Aşçı Özen	10 _.	30.1	
Aşçı Özen	25	2.2	
Aşçı Özen	25	8.2	
Aşçı Özen	25	15.2	
Aşçı Özen	50	28.2	
ödünç		50	2.3
aylık		75	1.4

Ödüncün yarısını kestim. 100 verdim.

Ayrıldı		100	14.4
	395		
	10	bahşiş	
	405	79 gün	

[Tarih yok]

Peyami Safa'nın aylığını ben kestirmişim. Falih'e söylemişler. Ondan nifakı. Bunu kendisine Nihat tashih etsin.

[Tarih yok]

Pakistan sefirine iade.

Mersin bahçe mahallesi 144 nolu sokak 36 no ev.

Muhsin Yanpar.

Zeki Doğan Paşa vasıtası ile portakal.

[Tarih yok]

Resim gidecek

Burhan Kocaman CHP Trabzon.

Babası - (Hüseyin Kocaman).

13 Şubat Cuma

Annem İstanbul'da hasta.

16 Şubat Pazartesi

Büyük Meclis'te bütçe nutku.

[Bütçe görüşmeleri çok partili hayata geçildiğinden bu yana ilk kez uyum ve dostluk havası içinde geçti. Hatta İnönü'nün bütçe hakkındaki eleştirilerini Menderes alkışladı.]

17 Şubat Salı

Erdal, Uludağ'a hareket etti.

1 Mart 1953

Barutçu - Menderes telefon. Mecliste Fethi Çelikbaş'ın konuşması üzerine Menderes'in özür dilemesi.

[Fethi Çelikbaş DP Burdur milletvekili. Bir ay kadar sonra 8 Nisan'da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak kabineye girecektir.]

14 Mart Cumartesi

İstanbul, yalınız hareket.

15 Mart Pazar

İstanbul.

Annem – Seniha – Ağabeyim.

Ömer ile Engin de misafir.

[Ömer ve Engin İnönü, İsmet İnönü'nün oğlu ve gelini.
Seniha Okatan, İnönü'nün kız kardeşi; İnönü'nün ağabeyi Ahmet Temelli.]

22 Mart Pazar

Ankara'ya dönüş.

İstanbul'da ziyaret ettiğim yerler:

Necmettin Sadak	2 defa
Saraçoğlu	2 defa
Halamın evi	2 defa
İlhami Sancar	1 defa
Lütfi Kırdar	1 defa
Kemal Gedeleç	1 defa
Annemler	5 defa

26 Mart Perşembe

4. Parti Meclisi açıldı.

Sabah S. 10.00-12.30.

Akşam S. 15.00-19.00.

27 Mart Cuma

Parti Meclisi. Sabah ve akşam.

28 Mart Cumartesi

Parti Meclisi. Sabah ve akşam.

29 Mart Pazar

Parti Meclisi. Sabah ve akşam.

Saat 15'ten 16'ya kadar gençlik ocağı.

30 Mart Pazartesi

Parti Meclisi. Sabah ve Akşam.

Son – Tebliğ.

7 Nisan Salı

Şeker 1.20.

Bugün akşam iğnesi kesildi.

8 Nisan Çarşamba

Prof. Zeki Pamir'in hanımı ile İst.- Londra'ya hareketi.

12 Nisan Pazar

Bu sabah Avni Doğan, daveti üzerine Adnan Menderes ile görüşmüş. Mevzu, Borçlandırma Kanunu - Karaköprü hadisesi. Kanun Cumartesiye hazır olacak. Gösterecek. F. A. Barutçu da vardı. Akşam Adnan ona da telefon etmiş. Yeni bir komite kurmuş. Talimat vermiş. Maziye teşmil yok, vasıtalarına, matbaaya dokunma yok.

Şark meselesini hükümete bulaştırmayacaklar. Kürtlük cereyanının aleyhinde bulunmuş. Mebusları itham etmiş.

27 Nisan 1953

Barutçu - Emin Kalafat ile.

Hikâye. Zühtü Velibeşe'nin projesi. Bir idam kelimesi eksik. Yeni esaslara göre proje hazır. Adnan'ı bekliyorlar.

[Mustafa Zühtü Hilmi Velibeşe DP İzmir milletvekili. Emin Kalafat, DP Çanakkale milletvekili. Kısa bir süre önce, 8 Nisan'da Gümrük ve İnhisarlar Vekili olarak kabineye girmiştir.]

1 Mayıs 1953

Ad. Men. ile Barutçu'nun görüşmesi. Kanun tasarısı. Evde görüşme (Bar., A. Doğan, Kasım, Betil, Sirer, Melen, Cafer Tüzel). Barutçu'ya muhtıra. Partide iki idare heyeti toplanması.

5 Mayıs 1953 Salı

Falih Rıfkı Atay, Adnan Menderes ile görüştü. Bize verilen kanun tasarısı tamamen menfi. Bize verilen teminatların tamamı ile reddedilmiş olduğunu Falih biliyordu. Fenalık nereden geldiğine de teşhis koyacaktı.

Adnan'ın Falih'e söylediklerinden enteresan yerler:

Celal Bayar seyahatten gelince sormuş. Parti malları ne olacak? Her yerde teşkilat soruyormuş.

İnönü ile hoşbeşler nedir? Maşallah.

150 imzalı bir kanun varmış. Halk Partisi için. Bu nereden geliyor?

Ben verdiğim sözlerden dönmeyeceğim. Mücadele edeceğim. İcap ederse çekilirim.

İnönü'de bir şüphe ve tereddüt olmasın (kendisine karşı)

6 Mayıs 1953 Çarşamba

F. A. Barutçu Adnan Menderes ile saat 10.30'da görüştü. Projeler üzerinde tenkitlerini söyledi. Adnan hepsini haklı buldu. Tekrar tekrar teminat verdi. Falih Rıfkı'ya söylediklerini teyit etti. Bir muhtıra istedi. Celal Bayar'ın bize müsait olmadığını bu defa da söyledi.

9 Mayıs Cumartesi

Barutçu hazırladığımız muhtırayı verdi. (Saat 15.45) Adnan dalgın, düşünceli. Not aldı. Muhtırayı aldı. (Galiba bir toplantıda idi) Hemen toplantıya gitti.

10 Mayıs Pazar

Barutçu ile Adnan'ın görüşmesi. Galiba artık son.

Öğleyin F. Ahmet Bey'le Adnan buluşmuşlar. Gece 22.30'da aramış. Bulamamış. İki idare heyeti toplamışlar. Çetin konuşmuşlar. Yalnız Halkevleri meselesi yoktur demişler. Şu karara varmışlar. Salı günü gruplarından prensip karan alacak. Sonra Gürkan kanunu üzerinde komisyonda çalışılacak. Prensip karan, "netice ne olursa olsun, partinin çalışmasına, neşir vasıtasına dokunulmayacak" mevzuuna dair olacak. Bizim kurultaya kadar (Adnan'ın ifadesi) kanun çıkmasa da kati şeklini alacak. Gene C. Bayar'ın aleyhimizde olduğunu ima etti. Dağ bir fare doğurdu. Uzatacaklar. Sonra ne yapacaklar. Meçhul. Halk Partisi aleyhine suikast ve bütün fena tertipler Celal Bayar'dan geldiğini resmi ağızdan öğrenmiş oluyoruz.

12 Mayıs Salı

Bugün Adnan, gruplarından prensip karan alacaktı. Grupları toplamadı.

Bugün partide başkanlar sonra iki idare heyeti toplandı. Bir daha toplanacağız.

13 Mayıs Çarşamba

Şeker 1.34.

Cavit Yurtman ile Sırrı Hocaoğlu'nu partide kabul ettim.

Tayfur'dan şikâyet (Cavit etti).

Tayfur gidici imiş.

21 Mayıs Perşembe

Şemsettin Günaltay, bugün partide fikrini söyledi. 25 kişilik bir idare heyeti - 4-5 kişilik bir icra heyeti - Bir ikinci başkan - Bana fikrini yazıp İstanbul'dan gönderecek. Yarın İstanbul'a gidiyor. Kurultaya gelecek.

Sonra Ferit Melen ile görüştüm. Bana söylediklerini ona da anlatmış.

"Şemsettin Adana'dan mektup almış. Kasım Bey aleyhinde bulunuyormuş, şikâyet etti".

2 Haziran Salı

İngiliz sefaretinde taç giyme günü. F. A. Barutçu ile beraber Ekrem Hayri Üstündağ ile görüştük. İnteressan sözler:

– Hakkımızdaki kanunu Adnan çıkarmayacak. Çıkarırsa lehimize çıkaracak.

– Psikopattır - İhtiraslıdır. (okunamadı) vardır. Alçak tarafları (ben dikkat ettim. Barutçu alçak kelimesini zapt etmemiş). Bayar da kuvvetlidir.

[İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'in 2 Haziran'da yapılan taç giyme töreni vesilesiyle İngiliz Büyükelçiliğinde tören yapıldı.

Ekrem Hayri Üstündağ, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı. Görüşülen konu CHP'nin mallarına el konulması meselesidir. Bu konu 9 Haziran'da DP Meclis Grubunda ele alınınca iki parti arasındaki bahar havası sona ermiş yeniden gergin bir döneme girilmiştir.]

3 Haziran Çarşamba
Avni Doğan ile Şemsettin Günaltay teklif üzerine görüştük.

[Avni Doğan, CHP Yozgat; Şemsettin Günaltay, CHP Erzincan milletvekili.]

10 Haziran Çarşamba
Engin - Ömer geldiler

[İnönü'nün gelini ve oğlu.]

15 Haziran Pazartesi
Kırşehir'e hareket. Saat 7

22 Haziran Pazartesi
X. Kurultay.

[CHP'nin 10. kurultayı parti içi çatışmaların arttığı bir sırada, 22 Haziran 1953'te Ankara'da toplandı. Kurultay öncesinde, parti genel başkanvekilliği veya genel sekreterlik bekleyen eski başbakanlardan Şemsettin Günaltay parti içinde önemli bir muhalefet odağı haline gelmişti. Genel Sekreter Kasım Gülek ise DP'ye karşı muhalefetin ancak "sine-yi millet"e dönerek yürütülebileceğini savunurken, DP'ye karşı çok sert bir politika izleyen Halkçı *gazetesinin sahibi Nihat Erim de parti içinde bir başka muhalif hareketin başını çekiyordu.*

Kurultayda alınan kararlarla parti alt kademelerinin parti içindeki etkileri artırılırken, genel başkan, genel sekreter, parti meclisi ve genel yönetim kurulunun yetkileri kısıtlandı. Ayrıca, yapılan tüzük ve program değişiklikleriyle CHP'nin yeni stratejisi belirlendi. Buna göre, CHP artık, iki meclisli bir sisteme geçilmesini, Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasını, seçimlerde adli denetimi, yargıç güvenliği ve bağımsızlığını, sendika ve meslek örgütleri kurma özgürlüğünü savunuyordu. Programda, ayrıca "vatan müdafaası ve geniş ölçüde vatandaş sağlığını ve memleket asayişini bozmamak kayıt ve şartları altında" işçilere grev hakkının tanındığı da belirtiliyordu. Bu arada, parti programında ilk kez "hukuk devleti" kavramına da yer verildi. Bu ilke programın "Amaçlar ve Prensipler" başlıklı bölümünde kullanıldı. Öte yandan, önceki parti programla-

rında, partinin temel ilkelerinin "Kemalizm" olduğu vurgulanırken, bu terim yeni programdan çıkartıldı, yerine "Atatürk yolu" terimi benimsendi. 1947 programında yer alan "devlet idaresi" ve "yurttaşların siyasal ve medeni hakları" ile ilgili paragraflar da, yeni programdan çıkarıldı.

Kurultayda Genel Başkan İsmet İnönü ile Genel Sekreter Kasım Gülek arasında büyük bir çatışma da yaşandı. İnönü, genel sekreterin kurultay tarafından değil, parti meclisi veya yönetim kurulu tarafından seçilmesini isterken, Gülek "örgüte verilmiş olan bir hakkı almak güçtür" diyerek buna açıktan açığa karşı çıktı. Sonuçta, kurultay tavrını Gülek'ten yana koydu: İnönü yeniden genel başkan olurken; Gülek, İnönü'ye rağmen, yeniden genel sekreterliğe seçildi. Genel yönetim kurulu seçimlerinden sonra kurultayın çalışmaları sona erdi.]

23 Haziran Salı

Erdal Saat 16'da Edirne'ye hareket etmiş.

Haziran ayının sonundaki tarihsiz sayfa

Kurşun kalemi.
Bir de ona bakalım?
Bu nasıl?

[İnönü kalemin nasıl yazdığını deniyor.]

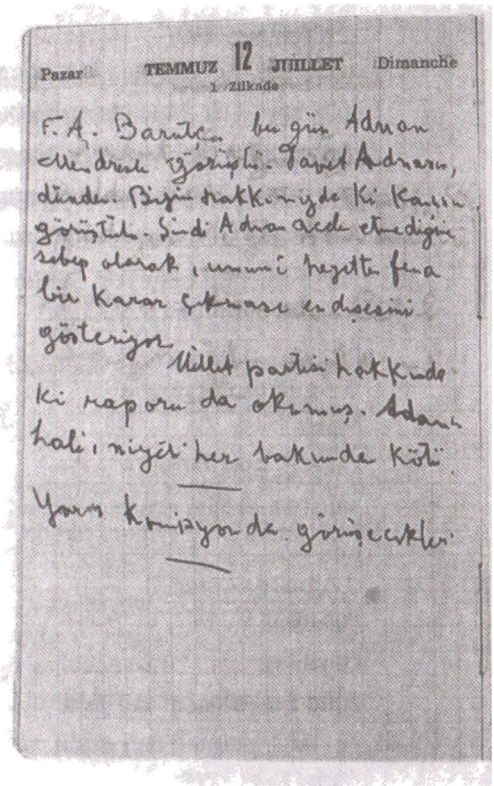
10 Temmuz Cuma

Sabit Sağıroğlu geldi. Veda etti. Erzincan'a gidiyor. Oğlu Adil'i anlattı.
Adresi: Kemah – Celal Sağıroğlu vasıtası ile.

[Sabit Sağıroğlu, CHP Erzincan milletvekili.]

12 Temmuz Pazar

F. A. Barutçu bugün Adnan Menderes'le görüştü. Davet Adnan'ın, dünden. Bizim hakkımızdaki kanunu görüştüler. Şimdi Adnan acele etmediğine sebep olarak, umumi heyetten fena bir karar çıkması endişesini gösteriyor. Millet Partisi hakkındaki raporu da okumuş. Adnan'ın hali, niyeti, her bakımdan kötü. Yann komisyonda görüşecekler.

Pazar TEMMUZ 12 JUILLET Dimanche
1 Zilkade

F. A. Barutçu bu gün Adnan Menderes'i görüştü. Basbakan Adnan'dan dinledi. Bizim hakkımızda ki kanaati görüştük. Şimdi Adnan Ayda etmediğini sebep olarak, umumi heyette fena bir kanaat çıkmasını endişesini gösteriyor. Millet partisi hakkında ki raporu da okumuş. Adnan hali, niyeti her bakımda kötü.

Yarın komisyonda görüşecekler.

[Millet Partisi'nin 1952'de yapılan üçüncü kongresinde bir grup partili delegenin Atatürk'ün kabrine çelenk koymayı reddetmesi parti içinde çeşitli anlaşmazlıklara yol açmıştı. Bu anlaşmazlıklar partinin 27-29 Haziran 1953'te toplanan beşinci büyük kongresinde açık bir çatışmaya dönüştü ve ilk Genel Başkan Hikmet Bayur partinin dinci ve gericilerin eline geçtiğini öne sürerek MP'den istifa etti. Hikmet Bayur'un istifası bir suç duyurusu olarak kabul edilip parti hakkında soruşturma açıldı. 7 Temmuz'da parti yöneticilerinin evleri aranıp ifadeleri alındıktan bir gün sonra, 8 Temmuz'da partinin faaliyetleri geçici olarak durduruldu. MP'nin faaliyetlerinin durdurulması kararının verilmesinde hükümetle CHP arasında bir anlaşma olduğu yolundaki iddiaları İnönü 9 Temmuz'da reddetti. 11 Kasım'da da CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek MP'nin faaliyetlerinin durdurulmasını eleştirerek açıktan açığa DP'yi suçladı. CHP'nin MP hakkındaki kararla ilgili tutumu DP'nin pek hoşuna gitmedi. İnönü'nün notlarında yer alan ve Adnan Menderes'in daveti üzerine gerçekleşen Barutçu-Menderes görüşmesi böyle bir ortam içinde gerçekleşmiştir. Öte yandan Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nde açılan dava sonucunda MP'nin "dini esasa dayanan ve gayesini saklayan bir cemiyet olduğu" sonucuna varılacak ve bu parti 27 Ocak 1954'te kapatılacaktır.]

17 Temmuz Cuma

Hanımla mezarlıklara.

Nüzhet Atav'da muayene, hava verdi, ilaç yazdı. Bir hafta ilaç kullanacak, sonra tekrar gideceğiz.

21 Temmuz Salı

Falih Rıfkı ile görüştüm. Saat 11.30.

Dün akşam saat ikiye kadar Başbakanla yemek yemişler, gülüşmüşler.

Bizim tebliği Millet Partisi'ni himaye eder buluyor. İnkılaplarda sarih vaziyet almamızı istiyor. Benim demokrasi rejimini getirmekle büyük mesuliyet altına girdiğimi söylüyor. Üniversite kanununu haklı buluyor. Tatsız görüşme. Bağlanmış, nasıl idare edeceğini bilmiyor. Sakin oldum. Ümitsizlik vermedim. Bütün taktik Millet Partisi tehlikesini büyütmek.

5 Ağustos Çarşamba

Perhiz.

Ömer'e, Şerif Remzi'ye mektup.

Nihat Karaköprü evrakını okudu.

7 Ağustos Cuma

Mebusluk.

Osman Baysal - Ziraat Fakültesi öğretim görevlisi C. 2. kendisi.

Zihni Betil İstanbul'dan geldi.

[Zihni Betil, CHP Tokat milletvekili.]

11 Ağustos Salı

Özden'in yol parası.

113 £ (900 TL) gitti.

18 Ağustos Salı

İlhami Sancar, Ali Sohtorik geldiler.

Dünya gazetesi için.

21 Ağustos Cuma

Falih Rıfkı Atay geldi.

Dünya gazetesi için.

22 Ağustos Cumartesi

Bu akşam Cafer Tüzel ile görüştüm.

6 Eylül Pazar

Rumelihisan - İnönü Ocağı'nda konuşma.

[İnönü Rumelihisarı Ocak kongresindeki konuşmasında, "üç senelik muhalefet devresinden sonra milletimizin tekrar CHP'ye büyük bir teveccüh gösterdiği görülmektedir" şeklinde konuştu.]

9 Eylül Çarşamba

Maksim'de tören. CHP'nin 30'uncu yıldönümü. Nutuk söyledim.
Karaköprü zarfını İlhami Bey'e verdim.

[CHP'nin İstanbul Taksim'deki 30. Yıldönümü kutlamaları tam bir gövde gösterisi niteliğindeydi. İnönü yaptığı konuşmada "demokratik idarenin temel olarak kabul edilmesi bizim için hayati ehemmiyettedir. Vatan menfaati ile demokrasi idaresinin bir gün birbirine zıt olabileceği gibi bir bahane nazariyesini anlamaya asla istidadımız yoktur" dedi.]

13 Eylül Pazar

Çatalca'yı ziyaret. Yeni binayı açış.
Sangüzel binasını açış.

17 Eylül Perşembe

17-18 gece hafif. 2 Balligral yetmedi. 1 Tri. N.

21 Eylül Pazartesi

Erdal Ankara'ya gitti. Akşam telefon etti.

26 Eylül Cumartesi

Saat 15.30 Tophane.
Saat 16'da.
Halıcıoğlu'nda gençlik kolu.
Piri Pş. Ocağı.

27 Eylül Pazar
Sabah Saat 10'da Dikilitaş - Ferdi Sekban.
Kasım Pş. - Küçük Piyale ocağına - Saat 11
Paşabahçe Saat 15.
Süleymaniye Yavuz Selim Ocağı 17.30.
Parti Merkezi.

28 Eylül Pazartesi
Saat 17'de hanımlar.

29 Eylül Perşembe
Ankara'ya hareket. İlhami Sancar ile görüşme.

9 Ekim Cuma
Şeker 1.30.
Bedii Faik ile görüşme.

22 Ekim Perşembe
Avni Doğan – Etem Menderes görüşmesi.

[Etem Menderes, İçişleri Bakanı.]

23 Ekim Cuma
Avni Doğan - Emin Kalafat görüşmesi.
Tebliğ ve tehdit.

3 Kasım Salı
Erdal'ın yedek subaylığı başladı.
Hesap bugünden başlıyor.

13 Kasım Cuma
Erdal'ın Mamak'a hareketi.

18 Kasım Çarşamba

Büyük Millet Meclisi'nde Celal Yardımcı - Adnan Menderes - İ. İnönü münakaşası.

[Devlet Bakanı Celal Yardımcı'nın Ağrı'da yaptığı konuşma TBMM'de tartışmalara yol açtı. CHP, DP'yi dini siyasete alet etmek ve gericiliği tahrik etmekle suçladı.]

23 Kasım Pazartesi

İsrail elçisine iade-i ziyaret. Saat 10 30. Özden ile beraber.

Geçen Salı veya Çarşamba bize gelmiş ziyaret yapmıştı. Özden ile kabul etmiştim.

28 Kasım Cumartesi

Gulam Muhammed davetleri.

Öğle Başbakan.

Akşam C. Başkanı

[Pakistan'ın Genel Valisi Gulam Muhammed resmi bir davet için 27 Kasım'da Türkiye'ye geldi.]

29 Kasım Pazar

Midem rahatsız.

14 Aralık Pazartesi

Büyük Millet Meclisi'nde mallar kanunu.

[CHP'nin mallarını hazineye devreden kanun 14 Aralık'ta TBMM'de kabul edildi. İnönü bu kanunun anayasaya aykırı olduğunu söyleyerek CHP milletvekilleriyle birlikte Meclis'i terk etti. Daha sonra konuşan Menderes "Eğer bu yaptığımızın hata olduğuna millet hükmedecekse üç ay sonra seçimlerde hatamızın bedelini mertçe ödeyeceğiz" dedi.]

15 Aralık Salı

Alı Rıza Baskan eve geldi. Matbaası ile yardım teklif ediyor. Mal kanununun bizi mağdur ettiğini söylüyor. Millet Partisi'ni ve istifasını anlatıyor. (İstifası ile hata ettiğini ifade etti).

[Ulus gazetesinin imtiyaz sahibi CHP olduğu için bu yasa çıktıktan sonra Ulus'un yayınına devam etmesi olanaksızdı. Siyah başlıklarla çıkan Ulus'un son sayısı o günler için bir rekor oluşturan 150.000 adet basıldı. Ulus'un kapanmasından sonra CHP için basın alanında önemli bir boşluk ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla yukarıdaki "matbaası ile yardım teklif ediyor" sözleri bu bağlamda değerlendirilmelidir. Ulus'un kapanmasından sonra yerini Yeni Ulus aldı. Yeni Ulus'un yazı kadrosu aynıydı, ama teknik olanaksızlıklar nedeniyle gazete tek renk basıldı.]

[Tarih yok]

Muhlis Çankaya'nın bayram tebrikine cevap verilmemiş.

Beşiktaş Vişnezade Sok. 94/3 (Altın Başak Apt.)

92657

92657

185314

[Tarih yok]

Sigortalar

10.87	.	Mısır Çarşısı Dük.	25.9.1954
118	Süleymaniye ev	25.9.1954	
331.33	Heybeli	8.9.1955	
162	İzmir	7.7.1954	
269	Taşlık	14.6.1954	
256.78		Ankara ev	9.1.1955

1147.98

1954

İzmit 16 Ocak 1954

Bu seyahati niçin yaptım? Gerginlikten sonra sükûnet ve selamet çaresi.

Istırap ve gerginlik nereden geliyordu?

Neler teklif ettim? Ne oldu?

Günün (partiler üstü büyük meseleleri vardır). Dış emniyet. İç kuvvet.

İç kuvvetin işareti ve ifadesi - Rejime göre.

Istıraplan bir tarafa bırakarak konuşalım.

Eyi şeyler:

Haksızlığı Türkler (okunamadı) sevmeyecektir. Büyük teminat.

İşte Radyo.

D.P. büyük (okunamadı) masum. İntikam tehdidi yürümeyecektir.

Hakkını tanıyor.

Selim bünye.

İktidar kaybetmeye mahkumdur. Kaybetmesi lazımdır. Tedavi olunacaktır. Bizde olduğu gibi.

26 Ocak 1954 Salı

Şeker 1.54

3 Şubat Çarşamba

Ş. G. *[Şemsettin Günaltay]*

– Seçim mevzuları.

– Aday tespitinde merkezin katkısı.

– Bizlerin seçim bölgesinde uğraşması gizli tutmalı.

– Bölükbaşı ile konuşma.

– Köylü Partisi ile görüşme arzusu.

– Amerika sefirinin benim ile görüşme arzusu.

– İtibarlı adayları şimdiden faaliyete sevk etmek.

Erdal'ın kirası geldi. İçini imzaladım. Zarf üstüne: Signed by his father! For January. 3.2.1954 yazdım.

[Zarfın üzerine yazılanlar: "Babası tarafından imzalanmıştır. Ocak ayı için. 3.2.1954".]

[Tarih yok]

Kasım.
Z. Betil.
C. R. Eyüboğlu.
H. Sezai Erkut.
Mebrure Aksoley.
Cahit Zamangil.
Nihat Erim.
Sahir Kurutlu.
Kemâli Bayazit.
Ferit Melen.
Vedat Dicleli.
C. Dursunoğlu.
İ. R. Aksal.
Atıf Topaloğlu.
Sırrı Atalay.
(Tahsin Banguoğlu).

5 Şubat 1954 Cuma

Tahsin. B. Balta. Petrol kanunu için bana bir muhtıra hazırlayacak.

[Petrol işletmeciliğini yabancı sermayeye açan Petrol Kanunu 7 Mart'ta TBMM'de kabul edildi.]

[Tarih yok]

Kasım.
Turgut Göle.
N. Okçuoğlu.

Orhan Öztrak.

Necat İlter.

H. R. Tankut.

O. Sabri Adal.

F. Börekçi.

5 Şubat 1954

Avni Doğan.

Ege: Muamele Vergisi, Tütün Bankası parası, amele meselesi.

Millet Partisi ile münasebetin hududu. Parti meclisi yerine kurultay. Aday meselesi. Dışarıda olacaklar. Köylü borcu.

[CHP yaklaşan genel seçimde, 27 Ocak'ta kapatılan Millet Partisi'nin yerine kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Köylü Partisi ile işbirliğinin yollarını aramaktadır. Bunun için gereken tüzük değişikliğini yapmak üzere 25 Şubat'ta olağanüstü kurultay toplanacak ve bunun yolu açılacaktır. Bununla birlikte Köylü Partisi seçim ittifakını baştan reddetmişti. CMP ile temaslar bir süre daha devam etti. CMP bütün illerde ortak liste isterken, CHP güçlü olduğunu düşündüğü illerde CMP'li aday istemiyordu. CMP, CHP'nin kendilerine yaptığı ülke genelinde 25-30 dolayında aday önerisini kesin olarak reddedince bu ittifak girişimi sonuçsuz kaldı.]

6 Şubat 1954 Cumartesi

Kurultay:

1- Başkanın beyanatı.

2- Seçim karşısında partinin durumu. (Seçime girme imkânı. Seçimden çekilme zarureti. Adaylar hakkında salahiyet).

3- Seçim beyannamesinin esaslan hakkında kurultayın düşünceleri.

4- Parti meclisinin tehiri.

5- İki vazifenin birleşmesi meselesi.

6- İşçiler ve işçi meseleleri ile ilgili olarak G.İ.K.'na ve kurultaya tavsiye olunacak.

7- Kadın adaylar tavsiyesi

9 Şubat 1954 Salı

Eskişehir – Sanhisar – Hortuköy bir radyo istiyor.

17.5 en, 25 boy. Bir yazı.

10 Şubat 1954 Çarşamba

Yunan büyükelçisini evde kabul ettim.

[Tarih yok]

Miso Pariceviç - Ambassador de Yugoslavie.

12 Şubat 1954

Amerika büyükelçisi. Saat 11. Selam, sabah. Her şey. İç politikadan konuşmadık. Açmadı. 12.20'ye kadar konuştuk.

[Tarih yok]

Halil Acar. Yüksek elektrik mühendisi.

Gelir Vergisi = Adalet, mükellefi tehdit ve huzursuzluk içinde bırakan huzursuzluklar.

16 Şubat 1954 Salı

Kara Mehmet Bey. 28 Şubat'ta gelecek.

50. Amcası

Eli Yeşil'den haber.

Mektup yazacağım.

[Tarih yok]

Dr. Vahap Salih. Mardin CHP Bşk.

İzmir'den gelen aday mektubu.

Mülkiye başmüfettişi Nail Öktem tahkikata memur oldu.

[Tarih yok]

Rıfat Onat.

11 Mart Perşembe

Başkanlar toplantısı.

Kasım yok – Evde.

[Kasım Gülek, CHP Genel Sekreteri.]

11 Mart 1954 Perşembe

Başkanlar evde – Kasım yok.

Seçim zamanı kazaların sabotajına mani olacak tedbirler. Süratle müdahale çaresi.

Millet Partisi ile müşterek liste meselesi.

Seçim beyannamesini istiyorlar.

–

Kâzım İsmail Gürkan

Trabzon da istermiş.

C. R. Eyüboğlu.

Hıfzı Timur'a teklif olunacak. (Z. Betil söyler.)

(İlhami ile görüşerek)

Ali Fuat Erden için İlhami ile görüşeceğim.

[Tarih yok]

İlhami Sancar: Seçim zamanı (Nisan ayı) her köye (40.000 köy) bir karagöz gitmeli. Azami 8.000 lira hesap ediyor. Afişlerden daha ucuz, daha tesirli.

*[*Karagöz *gazetesi.]*

[Tarih yok]

Sadi Irmak, tahmini.

Dr. Zeki Zerem.

Dr. Behçet Sabit.

Ekrem Şerif Egeli.

Hüseyin Nail Kubalı.

Şükrü Nail Paşa'nın oğlu.

Baskı işleri vaktiyle yapılsın.

Çok meşguldürler.

Seçim beyannamesinin köylü için özet halinde neşri.

[Tarih yok]

Barutçu: Devri sabık.

Seçim beyannamesinde tek şey: Seçim kanununa riayet etmeyen memurlar takip olunacaktır. Birçok şeylere teşebbüs edilmiştir. Yanm kalan teşebbüsler yanda kalmaz demeli mi? Petrol vesaire kayıtlar korunarak.

12 Mart Cuma

Şeker, 1.80. İnsülin 2 olacak.

Başkanlar - Seçim beyannamesi. İ. Rüştü beraber çalıştık.

Pamukoğlu - "Sebahattin'i listeden çıkarmak teklifinden sonra" giderken: Söz veriyorum. Yedi Halk Partili ile geleceğim. İlk bir, iki ayı gördükten sonra 1 noda kaydolacağız".

[Arif Hikmet Pamukoğlu, Giresun milletvekili.]

16 Mart Salı

Şeker 1.70.

Abdülhalik B.

Uçak ile İstanbul'a hareket.

Ankara hava istasyonunda İsmail R. Aksal ile görüşme. Tahtakılıç ile görüşmüş, talepleri aşın imiş.

İstanbul.

[Ahmet Tahtakılıç, Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel başkanı.]

17 Mart Çarşamba

H. C. Yalçın öğle yemeğinde.

Tevfik Sağlam ile görüşme.

Müşterek adaylığı kabul etti.

İlhami Sancar, Ali Rıza Türel, Tevfik (okunamadı), Faik Ahmet Barutçu ile.

Gece Sıddık Sami ile. Çok samimi ve yakın. Ama politikaya girmeyi kabul etmedi.

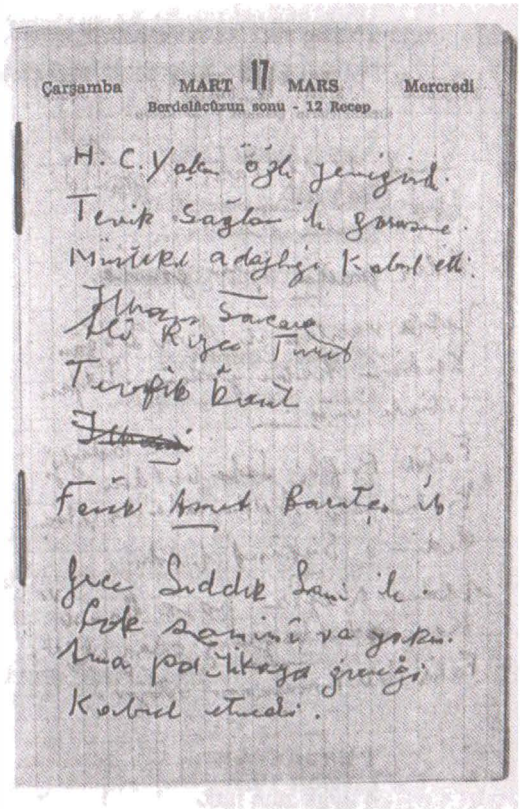
18 Mart Perşembe

Saat 10'da Falih Rıfkı Atay. Millet Partisi işini görüştük. Yekta vasıtası ile Avni Doğan kendisine haber yollamış. İstifası cebinde imiş.

Falih Rıfkı İstanbul'dan adaylığı kabul etti. Ankara'da da çalışın dedim. Sükûnet buldu.

Abdur. Nafiz Paşa Manisa ve Kayseri'den bağımsız aday olacak.

Falih bir konuşmamı istiyor.

Çarşamba MART 17 MARS Mercredi
Berdelâcûzun sonu - 12 Recep
H. C. Yalova özlü yemeğinde.
Tevfik Sağlam ile görüşme.
Müstakil adaylığı kabul etti.
İlhan Savcan
Ali Rıza Türel
Tevfik Kam
İsmail
Ferit Ahmet Baraçlı ile
Şeref Sıddık Sami ile.
Şeref Sermet ve yakın
Ana partiye girmeği
Kabul etmedi.

18 Mart 1954

Burhan Felek :

1. Falih - Nihat çatışmasını teskin edeyim. (Bedii).

2. Gazeteler çalışması coordine edilsin. Falih yapabilir.

3. Fena şöhretler listede olmasın. (Nizamettin Nazif gibi).

-

İstanbul ili Yalova reisi:

Tekaütler maaş ister.

Müsavat-ı vade isterler.

(Emel H.) Ordu hayat sigortası ister.

Garnizon istikran.

Subay mesken kooperatifi.

Nakiller kışın yapılmasın.

-

Görüşeceklerim:

Ekrem Şerif.

(Hikmet Bil) Haldun Simavi.

Ali Muhittin.

Hıfzı Timur.

(Abdullah Türkmen) Kâzım İsmail.
Hikmet Bil'e – Barutçu'ya söyledim.
-
Ahmet Şükrü Esmer.
Bir yere.
Sabit Bey:
Erzincan'a biri gönderilse.

20 Mart Cumartesi
Ekrem Şerif ile görüşme.

21 Mart Pazar
Özalp geldi.
Falih Ankara'dan istiyor.

23 Mart Salı
Terzi İzzet Bey (okunamadı) getirdi.

1 Nisan 1954

4 aylık zam farkı	1.043	09
	5.885	38
	6.928	47

(gelir vergisi alınmıyor).

[Tarih yok]
Hasan Nejat Sanca.
CHP vilayet idare heyeti azası.
Avukat Balıkesir.
-
14 Nisan Çarşamba akşamı gelip Perşembe uçakla Balıkesir'e gidilecek (15 Nisan). Cuma İzmir'de konuşma.

6 Nisan Salı
İngiliz Ambassadörü Sir Borokes'ın ziyaretini kabul ettim. Çok dostane. İç politika yok. Dış politika. Sovyetler, Çinliler üzerine. Avrupa müdafaası, Alman

silahlanmasında bizim gibi düşünüyorlar. Aramızdaki ittifak muahedesine devam edeceğimizi zannediyor. Tetkik edecek. Arayacağım.

7 Nisan Çarşamba
Malatya'ya hareket.

8 Nisan Perşembe
Malatya'ya varış.

9 Nisan Cuma
Malatya'da seçim nutku.

[İnönü 1954 seçim kampanyasını Malatya'da yaptığı konuşmayla başlattı. Aslında Malatya'ya 5 Nisan'da gelmeyi planlamış, ama hava muhalefeti nedeniyle bunu ertelemişti. İnönü bu konuşmasında hükümetin ekonomik alandaki siyasetini eleştirmiş ve partizan hükümete son verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.]

10 Nisan Cumartesi
Ankara.

11 Nisan Pazar
Sabah saat 8'de hareket - Adapazarı.

13 Nisan Salı
İstanbul
Eflalipos'ta konuşma.

[İnönü İstanbul'da Eflalipos Gazinosu'nda yaptığı konuşmada Petrol Kanunu'nu eleştirdi ve "Petrol Kanunu'nu karşılıklı taahhüt şeklinde görmek bir kapitülasyonlar devrini açmaktır. Biz bunu asla kabul etmeyiz" dedi.]

15 Nisan Perşembe
Uçak ile Balıkesir'e hareket. Saat 12.00.

[İnönü Balıkesir'de yaptığı seçim konuşmasında "Giderayak memleketin kaderi ile ilgili kararları alelacele çıkaran iktidarın kaderine hüküm vermek sizin elinizdedir" dedi.]

18 Nisan Pazar

Adana'ya, Mersin'e gideceğim.

Adana.

Program:

19 Hatay.

20 Maraş, Antep.

21 Niğde - Gece Kayseri.

22 Kayseri - Gece Sivas.

23 Sivas.

19 Nisan Pazartesi

Hatay.

Gece Antakya'da.

20 Nisan Salı

Reyhanlı - Kırıkhan – Hassa – İslahiye.

Gaziantep.

Maraş.

Gece Adana.

21 Nisan Çarşamba

Pozantı - (Ulukışla).

Bor – Niğde.

Hadiseler.

Gece Kayseri.

22 Nisan Perşembe

Kayseri Saat 14'te konuşma – Hadise – İyi nutuk.

Gece Sivas.

Yolda arıza – Gece kalabalık karşılama.

23 Nisan Cuma
Sivas'ta konuşma.
Gece Sivas.

24 Nisan Cumartesi
Saat 7'de yola çıkış.
Tokat (konuşma) – Amasya (konuşma) – Havza.
Gece Samsun.

25 Nisan Pazar
Samsun'da konuşma.
Saat 19'da Ankara'ya hareket.

26 Nisan Pazartesi
Gece Merzifon - Çorum – Sungurlu – Ankara. Sabah saat 8.00.

[Tarih yok]
Malatya Milletvekilleri 12
İsmet İnönü
Nüvit Yetkin
M. Zeki Tulunay
Ahmet Fırat
Mehmet Kartal
Fahri Oral
Esat Doğan
Kâmil Kınkoğlu
Hilmi Özbay
Abdullah Köroğlu
Nuri Ocakçıoğlu
Dr. Tevfik Ünsalan

Sinop 5
Nuri Sertoğlu
Haşim Tan
Vehbi Dayıbaş

Dr. Muhit Tümerken
Şerafettin Ayhan

Kars 10
Sırrı Atalay
Turgut Göle
İbrahim Us
Kemal Güven
Dr. Hasan Erdoğan
Ali Yeniaras
Remzi Çakır
Rıza Yalçın
Fevzi Aktaş
Mehmet Hazer

Tunceli 2
Fethi Ülkü
Aslan Bora

Erzincan 1
Hüsnü Çanakçı

Kırşehir 1
Osman Alişiroğlu

[1954 genel seçimleri 2 Mayıs'ta yapıldı ve iktidardaki Demokrat Parti 1950'ye göre hem oy oranını hem de milletvekilini artırarak seçimden büyük bir zaferle çıktı. 1950 seçimlerinden sonra kurulan Dokuzuncu Meclis 12 Mart 1954'te son toplantısını yaparak dağıldı. Bu kararın ardından, seçime katılacak olan partiler, zaten çok daha önceden başlamış oldukları seçim kampanyalarına hız verdiler. Seçimlere 4 parti katılıyordu. Bir önceki seçime de katılan DP ve CHP bütün illerde, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ise 40 ilde aday gösterdi. 16 Mayıs 1952'de kurulmuş olan ve ilk kez bir genel seçime katılan Türkiye Köylü Partisi ise 19 ilde aday gösterdi.

İktidar ve ana muhalefet partisi aday yoklamalarını 28 Mart'ta gerçekleştirdiler. İktidardaki DP'nin aday listelerinde önemli bir değişiklik hemen göze çarpıyordu: Eski milletvekillerinden sadece 260'ı listelere girmeyi başarırken, adayların 281'i yeni isimlerden oluşuyordu. Partinin dört kurucusu, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü, bir önceki seçimde olduğu gibi, yine iki ilde birden aday gösterilmişlerdi.

Seçim kampanyası sırasında CHP önemli vaatler içeren bir seçim bildirisi hazırlamadı. Kampanya daha çok iktidara yöneltilen eleştiriler üzerine kurulmuştu. DP ise kampanya boyunca dört yıllık iktidarı sırasında yaptıklarını anlattı.

2 Mayıs 1954'te seçmenler oylarını kullandılar. Seçime katılma oranı yüzde 88,6 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşti. Sandıklar açıldığında, seçimlerin galibinin yine DP olduğu görüldü. İktidar partisi, oylarını 1950 seçimlerine göre artırmayı da başarmış ve ülke genelinde aldığı yüzde 57,6'lık oy oranıyla 505 milletvekilliği kazanmıştı. Ana muhalefet partisi olan CHP oyların yüzde 35,4'ünü almasına karşın, çoğunluk sisteminin azizliğine uğrayarak, sadece 31 milletvekili çıkarabilmişti. CMP yüzde 4,9'luk oy oranıyla 5 milletvekilliği kazanırken, Türkiye Köylü Partisi oyların sadece binde 6'sını alıp milletvekili çıkarmayı başaramamıştı. Oyların yüzde 1,5'i bağımsızlara giderken, 2 bağımsız aday da milletvekili olmaya yetecek sayıda oy toplamayı başarmıştı. Malatya, Kars, Sinop ve Tunceli'de CHP, Kırşehir'de CMP çoğunluğu sağlarken, öteki bütün illerde oyların çoğunu alan parti iktidardaki DP olmuştu.

1954 seçimlerinden daha da güçlenerek çıkan DP'nin meclis grubu görünümünde olan onuncu dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, ilk toplantısını 14 Mayıs'ta yaptı. Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan da Meclis Başkanlığına yeniden seçildiler. Hükümeti kurmakla yeniden görevlendirilen Adnan Menderes üçüncü kabinesini 17 Mayıs'ta Meclis'e sundu ve 26 Mayıs'ta güvenoyu alarak çalışmalarına başladı.

İnönü yukarıda 1954'te CHP'den milletvekili seçilenlerin listesini vermektedir. Bu listede yer alan Tunceli milletvekilleri Aslan Bora ve Fethi Ülkü seçimden üç gün sonra 5 Mayıs'ta CHP'den istifa ederek DP'ye girdiler.]

4 Mayıs Salı

Saat 15.30'da Ömer'in bir oğlu oldu.

10 Mayıs Pazartesi

Raif Karadeniz'le görüşme. Evde. Seçimden şikâyetleri.

Saat 15'te İslahiyeli bir genç. Serseri halinde. Raif K.deniz'e derdini anlattı. Parti yüzünden kavgalar etmiş. Parası yokmuş. Savdık. Raif Bey konuştu, gitti.

Kasım Bey saat 16'da.

2 Haziran Çarşamba

Parti de bayram kabulü

[2 Haziran Şeker Bayramı'nın ilk günüdür]

3 Haziran Perşembe

Rahatsız. Evde.

4 Haziran Cuma

Salih Omurtak ağır inmeli.

İngiliz sefirine ziyaret iadesi. Saat 18.30- 19.30.

Geneva konferansı meseleleri ve ihtilaflan. Mısır vaziyeti. Arap - İsrail durumu. Bizim İngiliz - Fransız muahedesi yeniden 5 sene meriyette. Balkan Paktı'nın askeri ittifak olması için NATO şartı tezimiz doğru.

[Eski Genelkurmay Başkanı Salih Omurtak 23 Haziran'da öldü.]

12.6.1954

Parti meclisi.

Edirne Sami Tutum.

13 Haziran Pazar

Bugün parti meclisi bitti. Şemsettin Günaltay ile sonunda bir dakika görüştüm. Bana "başından aynlırsan parti dağılır. Bu şekilde devam ederse gene dağılır" dedi. Yarın görüşeceğiz.

14 Haziran Pazartesi

Öğleden sonra Saat 16'da Şemsettin Günaltay ile bizim evde görüştük. Bana iktidara gelirsek bir mevki almayacağımı ilan etmemi teklif ediyor. Seçim kaybın-

dan sonra böyle bir hareketin sadece gülünç olacağını söyledim. Emniyet şartlan olmadığından partinin faaliyetini tatil edeceğimi ilan etmemi söyledi. Konuştuk. Umumi efkan ikna etmek için zaman lazım olduğunu söyledim. Kararsız. Meyus. Ben demiştim diye iddialı.

Şevket Adalan ile gündüz ve gece görüştük.

15 Haziran Salı

Nihat Erim ve Dr. Fazıl Şerafettin saat 13'te yemeğe geldiler.

Mükerrem Sarol doktorun tavassutu ile Nihat Erim'le görüşmüştü. Adnan'ın iyi niyetleri üzerine vaatler. Tatlı tarizler. Büyükelçilik teklifleri.

Dr. Fazıl bugün Adnan ile görüşecek. Nihat da belki görüşecek.

Saat 16.30'da F. A. Barutçu geldi. İstanbul'a gidiyor, gelecek. İnönü rejimi hakkında fikirleri. *Ulus* hakkında dedikodular.

Prof. Dan Rustow ile, Erdal ile beraber demokrasi üzerine saat 18.30'dan 20'ye kadar görüşme.

25 Haziran Cuma

Dr. Furlong yalınız.

30 Haziran Çarşamba

Mecliste Kanunlar

Mr. Furlong hanımı ile geldi.

[Haziran ayının sonundaki tarihsiz sayfa]

Orgeneral A. F. Erden

Cihangir- Kamacı Sok.

Gökdeniz A.

[Defterin sonundaki tarihsiz sayfa]

Gönderen:

M. Sadık Kâğıtçı

Afitap - Ankara Cad.

1 Ağustos Pazar

Aşçı Nuriye.14 günlük ücret 70 lira.

2 Ağustos Pazartesi

Kah tahlili. Şeker: 1.59. Bir ay önce 1.42 idi. Sebep: Meyve ve bira.

9 Ağustos Pazartesi

Bayram.

Abdurahman Bey. Bursa halkevi borcunu söyledi. Akşama kadar uğraştık.

[9 Ağustos Kurban Bayramı'nın ilk günüdür]

10 Ağustos Salı

İstanbul'a hareket.

10.8.1954

Şahin Kurutluoğlu der:

H. C. Yalçın'ın davalan 19.8.1954 Perşembe. Ankara'da 5 dava bir arada.

Fuat Sirmen, Ali Rıza bulunsunlar.

İzmir'den Hulusi Selek bulunsun.

Davada partililer, gençlik kolları bulunsunlar.

-

Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ

-

1956 Mayısı'na kadar parti meclisi

İlhami Sancar

Fazıl Ş. Bürge

Kamil Boran

Kemal Aşkar

Tahsin Banguoğlu

Niz. Nazif Tepedelenlioğlu

Ratip Tahir Burak

Ekrem Amaç

Ekrem Özden

Şahap Gürler

Emin Dazıroğlu

Celal Dora

Halil Sezai Erkut
Mebrure Aksoley
M. S. Eti
Şemsettin Günaltay
Münir Birsel
Fuat Sirmen
Atıf Ödül
Adil Sağıroğlu
Kemal Satır

7 idare heyeti 2 murakıp:
Turgut Göle
N. Ökenoğlu
Necati İlke
H. R. Tankut
O. S. Adal
F. Börekçi
O. Öztrak
N. Fırat
Nuri Sertoğlu

11 Ağustos Çarşamba
İst. Deniz banyosu 1.
Akşam Taşlık.

12 Ağustos Parşembe
D. banyo 2.

13 Ağustos Cuma
Parti. B. 3.

14 Ağustos Cumartesi
B. 4.
Zihni Betil'in mektuplan.

15 Ağustos Pazar

Topaloğlu Betil'i anlattı.

B. 5.

26 Ağustos Perşembe

Özden'e mektup dün gelmiş. (20.8. tarihli).

Ben bugün okudum.

Özden için karar verdik.

27 Ağustos Cuma

Sabahleyin Süleyman Sami Bey'le, Abdülhalik Bey'le.

Annemle görüştüm. Annem hiç memnun değil.

Önce Metin ile görüşecek. Telefonla.

28 Ağustos Cumartesi

Parti Meclisi.

29 Ağustos Pazar

Parti Meclisi.

30 Ağustos Pazartesi

Parti Meclisi.

31 Ağustos Salı

Parti Meclisi.

Gelecek Meclis.

Eylül 10 saat 10.

İstanbul.

2 Eylül Perşembe

Aşçı Nuri'nin Ağustos aylığını verdim 150 lira.

Toker'in babası ve annesi geldiler. Özden'i istediler. Muvafakat cevabı verdim.

2 Eylül Perşembe

Nişan.

İlhami Sancar.

Vecit Bereketoğlu.

Fikret Yüzatlı.

Dr. Zeki Hakkı Pamir.

Org. Ali Fuat Erden.

Tacettin Özgüder.

[Tarih yok]

Emekli aylık	5.227
3 aylık	15.681
Damga pulu	62,72
	15.618,28

Yeni emekli aylığı İş Bankası ile tahkik ettim.

3 Eylül Cuma

Partide mali ve iktisadi komisyonun toplanması.

Leziz hanım geldi.

4 Eylül Cumartesi

Erdal ile Metin geldiler. Öğle yemeği beraber yedik.

14 Eylül Salı

Rıza, kaç yaşındasın.

58

311 = 311

Canlı Balık akşam.

16 Eylül Perşembe

Özden'in nişanı.

[İstanbul Taşlık'taki evdeki nişanda Metin ve Özden Toker'in nişan yüzüklerini İnönü takmıştır.]

28 Eylül Salı

Hanım, Özden bu akşam Ankara'ya gittiler.

2 Ekim Cumartesi

Aşçı Nuri'nin aylığını verdim (150)

18 Ekim 1954

H. C. Yalçın evinde.

Bizimkiler bir kara kitap neşredeceklermiş. Çok eyi.

Ecnebilere söylüyorlarmış. Basın kanununu hafifletmişler. Bizim bıraktığımız daha ağır imiş. Hakikat nedir? Türkçe olsun neşretmeli.

[Hüseyin Cahit Yalçın hakkında Yeni Ulus gazetesinde yazmış olduğu dört yazı hakkında dava açılmış ve Yalçın 23 Eylül'de 26 ay ay 20 gün hapis, 4.444 lira para cezasına çarptırılmıştı.]

22 Ekim Cuma

Şeker 1.30.

Nihat Erim öğle yemeği.

[Tarih yok]

2 Mart 1954 Cuma

Şeker = 1,80

Temmuz 1,42

2 Ağustos 1,59

22 Ekim 1,30

-

Nihat Erim'i müdafaa edenler :

Nuri Okçuoğlu.

Nuri Sertoğlu.

Ekrem Amaç.

Kemal Satır.

Tahsin Banguoğlu.

Halil Sezai Erkut.

Fuat Sirmen.

23 Ekim Cumartesi

İsmail R. Aksal öğle yemeğinde.

24 Kasım Çarşamba

Erim Anlattı (evde). Safa Kılıçlıoğlu kendisi ile üç defa görüşmüş. Safa'nın iki defa Adnan, bir defa Köprülü ile görüşmesini hikâye etmiş.

Metin'in savcılıkta sorguya alınması.

[Nihat Erim 1954'te DP'nin önde gelenleriyle sık sık bir araya gelmiştir. Metin Toker bu konuda şunları belirtiyor: "Nihat Erim'in 1954 yılının sonuna kadarki temaslarından İsmet Paşa bizzat Erim tarafından haberdar edildi. Meclis Adnan Menderes'in savunduğu şiddet yasalarını kabul ettikten sonra uzun yaz tatiline girmişti. O bakımdan yeni şiddet yasalarının çıkarılmasına olanak yoktu, ama bunların değiştirilmesi de, tabii aynı derecede olanaksızdı. Nihat Erim DP büyüklerinin çevresindeki havaya İsmet Paşa'nın teşhis koymasını kolaylaştırıyordu. Bu sırada olaylara Yeni Sabah'ın sahibi Sefa Kılıçlıoğlu da karıştı. Kılıçlıoğlu'nun başı Menderes'le derde 1954'ten önce girmişti. Yeni Sabah o sırada bir tür CMP organlığı yapıyordu ve şiddetli muhalifti. Fakat Menderes, Kılıçlıoğlu'nu mahkemeye verip de mahkum ettirince, Yeni Sabah'ın sahibi yelkenleri suya indirmeyi tercih etmiş ve az sonra da Başbakanın ideal arkadaşları arasına girmişti. Menderes'le, Sarol'la, Köprülü'yle görüşüyor, o görüşmelerden Nihat Erim'i haberdar ediyor. Erim bunlar hakkında İsmet Paşa'ya bilgi veriyordu (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı (1954-1957), s. 57).

Metin Toker sorgusunu şöyle anlatır: "1954 Sonbaharında DP büyükleri baskıyı biraz daha artırdıklarında meramlarına ereceklerini sanıyorlardı. Kasımın son haftasında tecrübe masasına beni yatırdılar. 24 Kasımda Ankara savcılığından telefonla davet aldım. O gün öğleden sonra gittim. İfade verdim. Akis*'te, çeşitli yazılarla Devlet Bakanı Dr. Mükerrem Sarol'a hakaret edildiği için dava açılıyordu. Derginin sorumlusu bendim" (Metin Toker,* DP Yokuş Aşağı (1954-1957), *s. 62).]*

25 Kasım Perşembe

Şeker tahlili 1.35.

30 Kasım Salı
Hüseyin Cahit Bey'e telgraf. Grup karan ile.

[Kasım ayının sonlarında Yargıtay 79 yaşındaki Hüseyin Cahit Yalçın hakkında verilmiş olan mahkumiyet kararını onayladı. Bunun üzerine İnönü, CHP Meclis Grubunun kararıyla Yalçın'a bir telgraf çekti.]

1 Aralık Çarşamba
Faik Ahmet Bey'i ziyaret. Metin için görüşme.

2 Aralık Perşembe
İstanbul'a hareket.

3 Aralık Cuma
İstanbul'a varış
Üsküdar cezaevinde Hüseyin Cahit Yalçın'ı ziyaret. İyi. Sakin.
Macide hanımı ziyaret (sabah).
Akşam Macide hanımı kabul ve hikâye.

4 Aralık Cumartesi
Sultanahmet'te Bedri Faik Bey'i ziyaret. Saat 11.30.
Saat 18.30'da Falih Rıfkı Bey geldi. Anlattı.

5 Aralık Pazar
Falih Rıfkı Atay'ın Burhan Apaydın'a mektubunun intişarı.

*[*Dünya *gazetesinin sahip ve yazarlarından Bedii Faik, Devlet Bakanı Mükerrem Sarol hakkında küçük düşürücü yazılar yazmakla suçlanıp 23 Kasım'da tutuklanmıştı.* Dünya *gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay, Sarol'a bir mektup yazarak davadan vazgeçmesini rica etti. Sorol'un davayı geri alması üzerine Bedii Faik 6 Aralık'ta tahliye edildi.*

İnönü'nün İstanbul gezisi ve 30 Kasım - 5 Aralık tarihli notlarda yer alan gelişmeleri Metin Toker şöyle anlatmaktadır: "İsmet Paşa son derece üzgündü. Yargıtay'ın onayı üzerine, 30 Kasım'da, Meclis Grubunun kararıyla Hüseyin

Cahit Yalçın'a bir telgraf çekti. Yalçın tevkif edilince, 2 Aralık Perşembe günü İstanbul'a hareket etti. Ertesi gün, trenden iner inmez Üsküdar Cezaevine gitti ve 79 yaşındaki arkadaşını kucakladı. İkisinin de gözleri yaşlıydı. Sonra İstanbul'a geçti, Yalçın'ın gelinini ve kızını ziyaret etti, onları teselliye çalıştı. Cumartesi günü, 11.30'da Sultanahmet Cezaevi'nde Bedii Faik'i gördü. İsmet Paşa'nın hapishane hapishane dolaşıp mücadele arkadaşlarını ziyaret ettiği devir işte böyle başladı.

Fakat o akşamüstü Falih Rıfkı Atay, saat altı buçukta Taşlık'a geldi. Sarol'dan af dileme kararını söyledi. Ertesi gün de Atay tarafından Sarol'un avukatı Burhan Apaydın'a yazılan tarziye mektubu radyolarda okundu. İktidarın amacı buydu: Yıldırma politikası takip ettiği ve herkesin yıldığı havasını memlekete vermek.

Halbuki Falih Rıfkı Atay'ın davranışı, sadece o devrenin büyük ayıplarından birini teşkil etti". (Metin Toker, DP Yokuş Aşağı (1954-1957), *s. 63).]*

11 Aralık Cumartesi

N. Times'ın Türkiye'de gelişme makalesi.

Nihat Erim bu akşam Köprülü evinde Adnan'la yemekte.

Gece ikiye kadar içmişler, yemişler, konuşmuşlar.

Ne anlaşılıyor. Nihat Pazar saat 11.30'da eve geldi anlattı.

1955

2 Mart Çarşamba
Cıgaraya fasıla - Bir haftalık.

16 Mart Çarşamba
İstanbul'a hareket.

17 Mart Perşembe
İstanbul - İl Kongresi - Sergi Sarayı. Soğuk.
Öğleden sonra saat 16.30 –19.00 hastanede Hüseyin Cahit Yalçın.
Akşam yemek - Parti yemeği

[Partiler arasındaki ilişkiler yeniden yumuşama havasına girdiğinden, belediye, Spor ve Sergi Sarayı'nın CHP kongresi için kullanılmasına izin verdi.

Cezaevinde bulunan ve yaşı bir hayli ilerlemiş bulunan Hüseyin Cahit Yalçın Şişli Çocuk Hastanesi'ne götürüldü; önünde jandarma bekleyen bir odaya alındı. İnönü hemen hastaneye giderek Yalçın'ı ziyaret etti.]

18 Mart Cuma
İl kongresinde nutuk verdim. Gece Macide Hanım telefon etti. Hüseyin Cahit çıkıyor.

[Hüseyin Cahit Yalçın'ın gelini Başbakan Menderes'le görüşmüş ve Yalçın'ın affedileceği haberini almıştır. Hiç vakit kaybetmeden İnönü'nün Taşlık'taki evine telefon ederek bu haberi İnönü'ye bildirmiştir.]

19 Mart Cumartesi
Hüseyin Cahit çıkmış. Saat 14.30'da bize geldi.
Akşam Balo. Baloda Hüseyin Cahit ile beraber.

Gündüz Alman doktor Qnurke, von Papen muhtırasını getirdi. Saat 17.
Metin'in evine
Süleyman Sami Bey'e
Hasan Cemil Çambel'i ziyaret.

[Yalçın cezaevinde 108 gün kaldıktan sonra affedilerek serbest bırakıldı. Konuyla ilgili olarak şu resmi açıklama yapıldı: "Kendisi hakkındaki hapis cezasının ıskatı, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 42. madesine göre İcra Vekilleri Heyeti'nin 17.3.1955 tarihli toplantısında kararlaştırılarak Cumhurreisliği makamına arz ve inha olunmuş ve yüksek tasdike iktiran etmekle muamele katiyet kesbetmiştir."]

20 Mart Pazar
Hüseyin Cahit Bey, İlhami Bey, Ali Rıza Bey geldiler. V. Papen işini görüştük.

21 Mart Pazartesi
Sadık Aldoğan. Saat 11.
Sadi Irmak. Öğle yemeği.
Ali Fuat Erden. Saat 17.
Hüsnü Çakır. Saat 15.
İrfan gelmişti. 50 lira verdim.

[İrfan Okatan, İnönü'nün kız kardeşi Seniha Okatan'ın kızı.]

22 Mart Salı
Sabah - Fatih İlçesi. Nusret Safa Çoşkun.
Hüseyin Cahit Saat 14.30. (Nihat Bey'le dün görüşmüş).
Ruşen Eşref Saat 17-19.
Dr. Fruke 19. Projeyi verdim.

16 Nisan Cumartesi
Bu akşam Bulvar Palas'ta Refik Koraltan'ın Iraklılar için akşam yemeği.
Adnan Menderes beni geç vakit eve getirdi. İçeri girmedi. Reisicumhura gidecekmiş. "Davet ederseniz gelirim" dedi. "Söz mü" dedim. "Evet" dedi.

[Meclis Başkanı Refik Koraltan Türkiye'de bulunan Irak parlamento heyetine bir davet verdi. İnönü davetten sonra evinin kapısına kadar gelen Menderes'i içeri davet etmiş, Menderes Cumhurbaşkanına gideceği için bu daveti nazikçe reddetmiş, ama başka bir sefer için söz vermiştir.]

17 Nisan Cumartesi

Parti Meclisi bitti. Tebliğ yann.

Bu akşam Ankara Palas. Irak heyeti.

Adnan Menderes benimle saatlerce alakadar oldu. Yann akşam arayacak. Telefonla. Öbür gün, Salı günü bizim eve gelip görüşmek için.

[Adnan Menderes'in Irak heyeti onuruna Ankara Palas'taki resepsiyonu sırasında Menderes ile İnönü arasında önemli bir yakınlaşma sağlandı.]

18 Nisan Pazartesi

Adnan Bey'den haber yok.

19 Nisan Salı

Adnan Bey'den haber yok.

20 Nisan Çarşamba

Nüvit Yetkin'e Meclis'ten sordurdum. "İstanbul'a gideceğim. Bir emir çıkmadı. Müsaade ederler mi?" "Acele işleri varsa buyursunlar. Kalırlarsa bir iki günde görüşürüz. Giderlerse dönüşlerinde. Ben ay nihayetine kadar Ankara'dayım." "Memnuniyetle kalırım" dedim. Yann akşam kendilerini aranm (evden), öbür gün görüşürüz dedi.

[Nüvit Yetkin, Malatya milletvekili ve CHP Grup Başkanvekili.]

21 Nisan Perşembe

Akşam Refik Koraltan eve telefon etti. Yann akşam, kendi evinde, 8.30'da yemeğe çağınyor. Adnan ve Fuat Beyler de bulunacakmış. "Bu başka bir tertip" dedim. "Ben de bulunmak istiyorum. Tarihi bir vaziyetten mahrum olmak istemem" dedi. Memnuniyetle gelirim dedim. Kasım'ı aradım yanm saat sonra eve

gelecekmiş. Mümtaz Ökmen'i çağırdım. Görüştük. Sonra Kasım da geldi. İstişare ettik. Refik Koraltan'ı aradım. Yokmuş. Adnan Bey'i de aradım. Kasım'ı da getirmek istiyorum dedim. Peki dedi. "Resmi bir buluşma mahiyeti vermeyelim" dedi. "Peki, hatta kimseye duyurmayalım" dedim. "Peki" dedi.

22 Nisan Cuma

Bu akşam Refik Koraltan'ın evinde yemek. Koraltan, ben, Kasım, Köprülü. Saat 22'ye doğru Adnan geldi. Saat 1'e kadar kaldık. İç politika meseleleri görüşmedik. Remark yaptı. Benim davet etmemi istediler.

26 Nisan Salı

Ferit Melen geldi. N. Erim'i Yugoslavya'ya beraber götürmek istiyorlarmış. Ferit Bey vasıtası ile bana soruyor. Serbesttir dedim (karışmam manasına).

27 Nisan'da öğleden sonra parti grubu. Sırrı Atalay'ın takriri.

[CHP Meclis Grubunda konuşan İnönü iktidar ile muhalefetin ilişkilerinde yaşanan gelişmelerden memnuniyetini ifade etti. Buna karşılık Kars Milletvekili ve Grup Başkanvekili Sırrı Atalay CHP'nin iktidara karşı tavizkâr davrandığını, yapılan temasların gayri ciddi olduğunu belirtti. Böylece CHP Genel Sekreteri Gülek'in Menderes'le yapmış olduğu görüşme ile, Irak heyeti onuruna verilen yemekteki İnönü-Menderes yakınlaşması parti grubuna aksettirilmiş oldu.]

27 Nisan Çarşamba .

Akşam İsrail sefareti. Sonra Ahmet Şükrü Esmer yemekte.

8 Mayıs Pazar

Mümtaz Ökmen öğle yemeğinde.

8 Mayıs Pazar

Mudanya eski belediye reisi.

Galip Atılgan.

Damadı Rıfat Gurani.

9 Mayıs Pazartesi

Kemali Beyazıt öğlen yemeğinde.

Nihat Bey politikasını izah etmiş. "Rejimden ümit kalmışmış. Genç adammış. İstikbalini (politika) korumak için her iki tarafı idare ederek bir gün toplayıcı rolünü yapmayı tasarlamış."

Gece A. Tahtakılıç - T. Göle ile beraber bizde.

[Nihat Erim 1954 seçimlerinden beri DP'ye karşı "Gandhi Politikası" izlenmesini savunuyor, DP ile yakın ve dostane ilişkiler kurulmasını savunuyordu. CHP'deki sert politika taraftarları ise bu öneriye karşı çıkıyorlardı.

Kemali Beyazıt, CHP Genel İdare Kurulu üyesi, CHP içindeki muhaliflerden.

Turgut Göle, Kars milletvekili ve CHP Genel Sekreter Yardımcısı.]

11 Mayıs Çarşamba

Adnan Menderes'in dün gruplarında aleyhimize şiddetli konuşması.

Saat 14.30'da uçak ile İstanbul'a hareket.

Saat 16'da İstanbul.

Hüseyin C. Yalçın ile görüşme. Ya *Ulus* çıkınca ona yazacak. Avrupa'dan dönünce yazıdan vazgeçecek.

Akşam İlhami Sencar. Sonra terzi İzzet.

12 Mayıs Perşembe

Fuat Sirmen, Fuat Erden, Behiç Erkin, H.C. Yalçın ile görüşmeler. Giderek yahut evde.

Akşam Esat Muhlis Sırmalı bizde yemekte.

13 Mayıs Cuma

Sabah saat 9.30'da, Ekrem Toker. Sonra Karşıya. Hemşire – İrfan - Ağabeyim İzmit'e gitmiş. Sonra Özalp'a uğradım.

[Seniha Okatan İnönü'nün kız kardeşi; İrfan, İnönü'nün yeğeni; İnönü'nün ağabeyi Ahmet Temelli.]

14 Mayıs Cumartesi

Ankara'ya uçakla dönüş.

Saat 17'de hareket.

Ufak bir uçak. Yolda epey sallandık.

20 Mayıs Cuma

Akis'ten Arcayürek'in tevkifi.

Parti tebliği.

[Metin Toker'in sahibi olduğu Akis *dergisinin Yazıişleri Müdürü Cüneyt Arcayürek "Kedi-Fare Hikâyesi" başlıklı yazı dolayısıyla tutuklandı.]*

21 Mayıs Cumartesi

Şeker tahlili 1.45.

Bugün Meclis'te Başbakan ile çetin mücadele.

[TBMM'de Meclis'in Kasım ayına karar tatile girmesi konusu ele alındı ve iktidarla muhalefet arasında tartışmalar yaşandı. Menderes CHP'yi mantıklı olmaya çağırırken, CHP'liler seçim, basın ve hakim teminatı konularında vermiş oldukları yasa tekliflerinin ele alınmasından sonra tatile gidilmesi gerektiğini savundular.]

14 Haziran Salı

Akşam C. M. Partisi merkezine giderek Tahtakılıç'a ziyaretini iade ettim.

Görüştüklerimiz:

Tebliğimiz üzerine tahlilini sordum dinledim.

Rejim davası

Ara seçimlere girmek meselesi ve saire.

20 Haziran Pazartesi

Temyizin Metin davasını iade etmesi.

Müspet mi, menfi mi belli değil.

*[*Akis *dergisinde yayınladığı yazılarla Devlet Bakanı Mükerrem Sarol'a hakaret iddiasıyla 1954 Kasımı'ndan beri yargılanmakta olan Metin Toker 7 Nisan*

1955'te 9 ay 10 gün hapis cezasına çarptırılmıştı. Bu karar 21 Haziran'da Yargıtay tarafından bozuldu. Toker Ekim ayında sonuçlanan davada beraat etti.]

21 Haziran Salı
Şeker 1.10.
Barutçu temyiz kararını anlattı.

28 Haziran Salı
İstanbul. Çiftehavuzlar'da ilk deniz - 1
Pek güzel

29 Haziran Çarşamba
Deniz 2.

[Haziran ayının sonundaki tarihsiz sayfadaki not]
Tel. 81888.
Hüseyin Tosun.
Otomobil için.
Emin Ilgaz.

1 Temmuz Cuma
Tokerler geliyor.
Cıgara içmeyeceğim.
Deniz 3.

2 Temmuz Cumartesi
Deniz 4. (Tokerler ile).

3 Temmuz Pazar
Deniz 5. (Tokerler ile).

4 Temmuz Pazartesi
Hükümet tebliği.

[Hükümet 3 Temmuz'da bir bildiri yayınlayarak muhalefetin ülkenin ekonomik durumunu kendi siyasal çıkarları doğrultusunda kullanmamasını istedi. Bildiride, "Bütün vatanda bir takım suni buhranlar yaratmaya çalışmak milli mevcudiyetimiz aleyhine irtikap edilmiş iktisadi suikasttir ki bunlar asla müsamaha ile karşılanamaz" denildi. Bildiri 4 Temmuz tarihli gazetelerde yer aldı.]

5 Temmuz Salı
Deniz 6. Rekor 6 dakika.
Bugün hükümet tebliğine cevabım neşrolundu.

6 Temmuz Çarşamba
Deniz 7. 8 dakika.
Anneme de uğradık.

7 Temmuz Perşembe
Deniz 8. Deniz 9 dakika.

12 Temmuz Salı
Yüzatlı'da deniz 12. 14 dakika.

[Metin Toker Fikret Yüzatlı için şunları yazıyor: İnönü, "denize ya Çiftehavuzlar'dan, Ömer'in evinden, ya da Bakırköy'den, Fikret Yüzatlı'nın evinden giriyordu. Fikret Yüzatlı, Paşa'ya bağlılığı çok az kimsede bulunan insanlardan biridir. Başbakanlığı sırasında yaveriymiş. Filinta gibi bir subaymış. Tabii o filintalığı artık kalmamıştı. Ama sanki hep, İsmet Paşa'nın yaveriydi. O kadar dikkat, itina, ihtimam, sevgi ve saygı gösterirdi. İsmet Paşa sık sık Bakırköy'e gitti, Yüzatlı'nın çocuklarıyla yüzdü. Oranın denizini Çiftehavuzlar'a göre daha serin, daha canlandırıcı bulurdu." Metin Toker, DP Yokuş Aşağı, 1954 – 1957, *s. 131.]*

13 Temmuz Çarşamba
Yüzatlı'da deniz 13. 13 dakika.

14 Temmuz Perşembe
Şeker tahlili 1.17
Dr. Asseo.
Deniz – Yüzatlı – 14. 7 dakika.
Dalgalı.

15 Temmuz Cuma
Yüzatlı -Deniz 15. 10 dakika.
Deniz çok dalgalı.
Tulga ile.

16 Temmuz Cumartesi
Yüzaltı. Deniz 16. 3 dakika.
Deniz çok daha ziyade dalgalı.
Tulga ile. Motor ile.

17 Temmuz Pazar
Yüzaltı. Deniz 17. 10 dakika.
Deniz daha sakince.
Tulga ve kardeşi Tunçdal.
Başım biraz yorgun.

18 Temmuz Pazartesi
İstirahat.

19 Temmuz Salı
Deniz - Çiftehavuzlar –18. 12 dakika, 30 saniye.
Deniz çok güzel sakin.

20 Temmuz Çarşamba
Çiftehavuzlar 19. 10 dakika.
Annem – Ağabeyim.
Erdal.

21 Temmuz Perşembe

Fikret 20. 8 dakika.

Deniz çok güzel.

Şeker tahlili 1.24.

Partide bütün ilçe başkanları.

Isparta'dan Kasım Gülek'e karşı tertip edilen tecavüz.

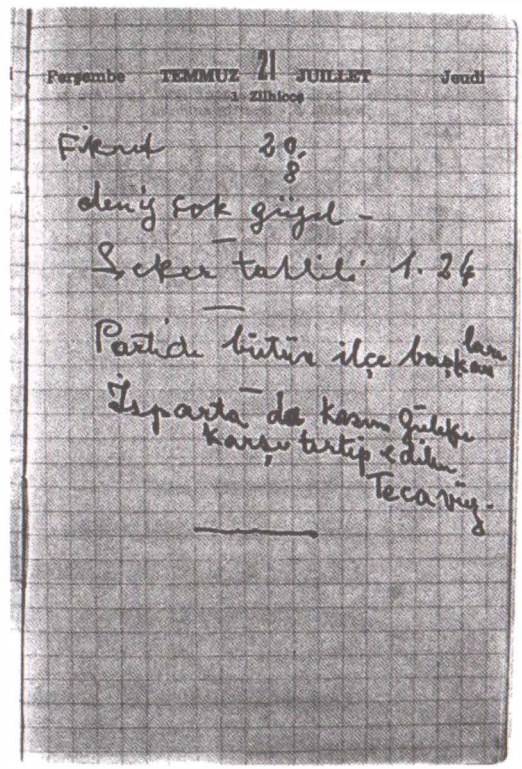
[CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek CHP'nin Isparta il kongresinde konuşurken bir komiserin kendisini kolundan tutarak kürsüden indirdiğini belirtti. Gülek, bu olay nedeniyle güvenlik güçlerine karşı koymak suçundan dolayı ifade verdi.]

[Tarih yok]

Şeker:

Aralık 1952	1.48
30 Ocak 1953	1.34
14 Mart 1953	1.28
7 Nisan 1953	1.20
13 Mayıs 1953	1.34
31 Temmuz 1953	1.50
Ağustos 1953	1.37
9. 10. 1953	1.30
26. 1. 1954	1.50
1.80	12 Mart 1954
1.70	16 Mart 1954
1.60	3 Nisan 1954
1.45	13 Mayıs 1954
1.42	arada
1.59	2 Ağustos 1954
1.30	22 Ekim 1954
1.35	25 Kasım 1954
1.21	13 Ocak 1955
1.31	28 Şubat 1955
1.31	6 Nisan 1955
1.45	21 Mayıs 1955
1.10	21 Haziran 1955

1.17 14 Temmuz 1955
1.24 21 Temmuz 1955

Perşembe TEMMUZ 21 JUILLET Jeudi
Fikret 30.
deniz çok güzel -
Şeker tahlil 1.24
Partide bütün ilçe başkanları
İspartada Kasım Gülek
karşı tertip
Tecavüz.

22 Temmuz Cuma
Tevfik Sağlam Pş.
Fikret öğle yemeğinde.

23 Temmuz Cumartesi
Çiftehavuzlar. 21. 5 dakika.

25 Temmuz Pazartesi
Bakırköy 22.
Deniz çok güzel.
Kasım Gülek geldi.
Barutçu yemekte.
Falih Rıfkı geldi.
Ekrem Amaç geldi.
Avni Doğan'a 50 lira verdim. (Eski borcum olduğunu söylemiş)
Belçikalı kadın prof.

26 Temmuz Salı
Çiftehavuzlar. 23. İki defada 10 dakika.
Dragos. Mümtaz, Falih, Barutçu.

[Mümtaz Ökmen, Falih Rıfkı Atay, Faik Ahmet Barutçu.]

27 Temmuz Çarşamba
Kasım bugün Emirgân'da basın toplantısı yapmış.
Deniz - Çiftehavuzlar 24. 16 dakika. Rekor.
Sonra fırtına.
Annıcme uğradık, para verdim.

28 Temmuz Perşembe
Cafer Tüzel (Koç – Menderes hikâyesi)
Banyo 25. 10 dakika.

29 Temmuz Cuma
Çiftehavuzlar – 26. 12 dakika.
Deniz çok güzel.

30 Temmuz Cumartesi
Bayram.
Öğleden sonra deniz Çiftehavuzlar - 27. 10 dakika.
Serin deniz.

[30 Temmuz Kurban Bayramı'nın ilk günüdür]

31 Temmuz Pazar
Fahriye Hn.'ı Paris'e teşyi.
Bakırköy'de deniz 28. 10 dakika.
Saat 17'de Muhlis Sırmalı, Osman Bölükbaşı. Saat 21'e kadar.

[Muhlis Sırmalı, CHP İstanbul İl Başkanı; Osman Bölükbaşı CMP Genel Başkanı. Görüşme İnönü'nün Taşlık'taki evinde, büyük bir gizlilik içinde yapıldı. Görüşülen konu yaklaşan yerel seçimlerdi. İnönü, Bölükbaşı'na CHP'nin yerel seçimlere katılmayacağını açıkladı. 3 Ağustos'ta Cumhuriyetçi Millet Partisi muhtarlık ve belediye seçimlerine katılmayacağını kamuoyuna duyurdu.]

3 Ağustos Çarşamba
Deniz Çiftehavuzlar - 29.13 dakika.
Kılıçlıoğlu.

[Safa Kılıçlıoğlu, Yeni Sabah gazetesi sahibi.]

5 Ağustos Cuma
Parti meclisi. Seçim kararı
Kâmil Kırıkoğlu akşam yemeğinde.

[CHP de yerel seçimlere katılmayacağını 5 Ağustos'ta kamuoyuna açıkladı.]

6 Ağustos Cumartesi

Abdurrahman Nafiz Ps'ya gittim.

Çiftehavuzlar 30. 16,5 dakika.

7 Ağustos Pazar

Nüvit, Nureddin Kâmil öğle yemeğinde.

Çiftehavuzlar – 31. 17 dakika.

8 Ağustos Pazartesi

Geç vakit (saat 19) Çiftehavuzlar 32. 7. dakika. Su soğuk. Temiz.

9 Ağustos Salı

Muhlis Bey. Bölükbaşı ile görüştü.

Mehmet Sadık Eti, Hasan Derman, Kasım Gülek

Çiftehavuzlar – 33. 20 dakika. Büyük rekor

[Muhlis Sırmalı o günlerde sık sık Bölükbaşı ile görüşmüş ve bu görüşmeleri İnönü'ye aktarmıştır. Sırmalı'nın aktardığına göre, Bölükbaşı CHP'nin seçime katılmama kararından memnun olmuştur.]

10 Ağustos Çarşamba

Kasım öğle yemeğinde.

Muhlis Sırmalı, Naci Moralı.

Çiftehavuzlar – 34. 20 dakika.

Soğuk hava. İyi deniz.

11 Ağustos Perşembe

Başvekilin dünkü beyanatı intişar etti. Yarın cevabım çıkacak. Kasım gitti.

35. 15 dakika.

[Başbakan Menderes muhalefetin seçime katılmama kararını kınadı ve muhalefeti demokrasiyi baltalamakla suçladı.]

12 Ağustos Cuma

Cevaplar mükemmel.

Çiftehavuzlar 36. 12,5 dakika.

Kadıköy'de Maltepe'ye gidenlerle beraber gittik.

13 Ağustos Cumartesi

Kasım Gülek'e yapılanlar. Ereğli'de, Zonguldak'ta.

Turgut, Hasan Reşit, İlhami Sancar öğle yemeğinde.

Çiftehavuzlar 37. 13 dakika.

Kasım Gülek'in Sinop'ta tevkifi.

[Turgut Göle, Kars milletvekili ve CHP Genel Sekreter Yardımcısı, İlhami Sancar CHP Parti Meclisi üyesi, Hasan Reşit Tankut.

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek 12 Ağustos'ta Zongultak'ta emniyet müdürünce karakola götürülmek istendi. Gülek buna ilişkin yazılı emir isteyince, elleri iple bağlandı ve karakolda ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldı. Gülek Karadeniz gezisine çıkmadan önce Erzurum Vapuru'nda gazetecilere verdiği bir demeç yüzünden 13 Ağustos'ta Sinop'ta tutuklandı.]

14 Ağustos Pazar

Kasım Gülek'in tevkifi.

Sinop'tan İstanbul'a getirilmesi.

Akşama kadar, gece hep evde.

Kasım Gülek 21 Saat yolda. Yorgun, aç.

[Sinop'tan İstanbul'a getirilen Gülek 14 Ağustos'ta Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'ne kondu. Gülek 16 Ağustos'ta Yedinci Sulh Mahkemesi Hakimi Hamdi Önen'in kararıyla tahliye edildi.]

15 Ağustos Pazartesi

Kasım Gülek'le bugün görüştürmedi. Savcı Hicabi yarın izin verecek.

Arkadaşlar gelip gidiyorlar.

Akşam Ömer'de yemekte.

[Savcı Hicabi Dinç.]

16 Ağustos Salı

Muhlis Bey Kasım ile görüştü. İzin vermemiş. Hicabi benim için dünden melun.

Tevfik Sağlam'a gittik. Parti meclisi istiyorlar.

Lumbago.

17 Ağustos Çarşamba

Falih, Mümtaz Ökmen öğleden evvel.

Kasım Gülek öğle yemeğinde.

İbrahim Saffet Omay Ankara'dan gelmiş.

Çiftehavuzlar. Su çok soğuk

Sayı 38. 7,5 dakika.

Lumbago düştü.

18 Ağustos Perşembe

Evde. Dün F. Köprülü konuşmuş.

İlhami Sancar.

Hüseyin Kandan.

Yeni Sabah'ın yazısı.

19 Ağustos Cuma

Kasım geldi. Sonra Muhlis geldi.

Yarın toplantı istemişler. Ama konuşmayacaklar.

22 Ağustos Pazartesi

Bizim evde toplantı.

Kasım. Mali heyet.

23 Ağustos Salı

Hayri Alpar öğle yemeği,

Kasım Erzurum'da,

[Kasım Gülek tahliye olduktan birkaç gün sonra Erzurum'a gitti.]

24 Ağustos Çarşamba

Hüsnü Çakır. Saat 11.

Falih Rıfkı. Saat 13 yemek.

Behiç Erkin.

Ali Rıza Artunkal. Saat 17.

Aşir Atlı.

Barutçu, Metin'i aradı.

Hüsnü Çakır'ın anlattığı.

£ 350 bir gemi için döviz.

£ 220 gemi bedeli.

£ 130 + 20 döviz kârı.

Muameleyi yapan Ali Fuat Cebesoy.

25 Ağustos Perşembe

Mutlu'nun nikâhı. S. 16.30.

Vali F. K.G. ile görüşme

İlhami Sancar geldi. Kıbns için beyanat verdi. (Muhlis Bey'e).

[İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay.

Türkiye 24 Ağustos'ta İngiltere'ye bir nota vererek Kıbrıs'taki Türklerin can güvenliğinin sağlanmasını istedi. 25 Ağustos'ta muhalefet, dış politikada hükümetle aynı görüşte olduklarını açıkladı.]

26 Ağustos Cuma

Barutçu geldi. Metin'i bekledik.

Dr. Fazıl Şerafeddin ve C. S. Barlas geldi, gitti.

Ali Rıza Arı'nın oğlu (Önder Arı) meyve getirdi.

Nahit Tümerkan.

Nuri Ocakoğlu.

Muhlis Sırmalı, Atıf Ödül.

Yakup Kadri

Yeniköy

28 Ağustos Pazar

Kuru kahvecilar (genç).

Çiftehavuzlar. Deniz buz gibi.

Saat 17.10 – 39. 6.5 dakika.

29 Ağustos Pazartesi

Çiftehavuzlar – 40. 10 dakika.

Açıkta – Dalgalı.

Barutçu - İlhami Sancar

Fuat Sirmen'in işi varmış.

Perşembeye gene saat 16.

30 Ağustos Salı

Sabah - Çiftehavuzlar - 41. 9 dakika.

Güvertede yolculuk.

31 Ağustos Çarşamba

Kan tahlili 0.98.

Fikret ile. Sonra Bakırköy. Deniz.

Çok güzel deniz. 42. 10 dakika.

Hüseyin Cahit Yalçın geldi.

Mektuplarımı almamış. Kasım da vardı.

Nuri Ocakçıoğlu, oğlu kızları.

Zafer'in yazısı

*[*Zafer *gazetesinde, İnönü'nün Kıbrıs sorunuyla ilgili bir demeç vermemiş olmasını sert bir dille kınayan yazı yayınlandı.]*

1 Eylül Perşembe

Fikret geldi. Hep beraber Kd. Köyü'ne. Çiftehavuzlara geçtik. Deniz çok güzel - 43. 12 dakika.

Sonra da Şemsettin Günaltay'ın hanımının cenazesine. Erenköy İstas. Camisine gittik. Fikret ile.

Saat 14.30'da eve döndük. Barutçu, İlhami, Fuat Sirmen evde. Saat 16. Metin'in davası müzakeresi.

Muhlis Bey. Beykozlular geldiler. C. Ertesi akşam için davet.

2 Eylül Cuma

Çiftehavuzlar – 44. 15 dakika.
Sadi Irmak.
Prof. Z. Zeren.
Kasım Gülek.

3 Eylül Cumartesi

Dr. Ahmet Mithat Temelli ve hanımı. Öğle yemeği.
Halam ve çocuklar sonra.
Kasım Gülek ve Ekrem Amaç.
Muhlis Sırmalı.

4 Eylül Pazar

Çiftehavuzlar – 45. 10 dakika.
Yemek
Seniha'yı gördük. Para verdim.
Gece Fahriye Hn. ve Hakkı Ögelman'ı Yeşilköy Havaalanı'nda karşıladık.

5 Eylül Pazartesi

Sabah Atıf Topaloğlu (S. 11) geldi. Eyi.
İskeleye (Kabataş) yaya. 25 dakika.
Vapurdan çıkar çıkmaz Haydar Aktay'ın oğlu.
Çiftehavuzlar. Deniz çok güzel - 46. 16,5 dakika.

6 Eylül Salı

Bu gece İstanbul kargaşalığı.

7 Eylül Çarşamba

Kargaşalık hikâyeleri.
Beyanatım.
Örfi idare ve kaldırılması.

[Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki tutumunu protesto etmek amacıyla İstanbul ve İzmir'de başlayan gösteriler, Rum vatandaşlara karşı saldırı ve mal-

larını yağmalamaya dönüştü. 27 Mayıs'tan sonra dava konusu olan bu olaylar ünlü 6-7 Eylül olayları olarak anılır.]

8 Eylül Perşembe
Tekrar örfi idare.

[6-7 Eylül olayları üzerine hükümet önce sıkıyönetim ilan etti, sonra kaldırdı, ardından yine ilan etti.]

9 Eylül Cuma
Fikret Yüzatlı, hanımı bizde.
Ulus'ta makalem.
Falih Rıfkı ile görüşme.
Çiftehavuzlar – 47. 10 dakika.

10 Eylül Cumartesi
Ankara'ya hareket.

[Cumhurbaşkanı Bayar'ın 6-7 Eylül olayları nedeniyle TBMM'yi olağanüstü toplantıya çağırması üzerine İstanbul'da bulunan İnönü, Ankara'ya hareket etti.]

11 Eylül Pazar
Ankara.
Partide hususi toplanma.
Evde başkanvekilleri ile proje.

12 Eylül Pazartesi
Büyük Millet Meclisi'nde örfi İdarenin tasdiki.
Beyanatım – Tesirleri müspet.

13 Eylül Salı
Gün hakkında değil.
Beyanatım üzerine:

N. Z. Aral ile görüştüm. O eksik buluyor. İ. R. Aksal kâfi buluyor. Sabit Sağıroğlu iyi ve kâfi buluyor.

[Namık Zeki Aral, İsmail Rüştü Aksal.]

14.9.1955
Büyük otel Nurettin Erk.

17 Eylül Cumartesi
Evde "Çetin İmtihan" çabaları.

[İnönü büyük bir özenle kaleme aldığı "Çetin İmtihan" başlıklı yazı 19 Eylül'de Ulus *gazetesinin birinci sayfasının sol tarafında büyük başlıkla çıktı. Yazının çıktığı gün* Ulus, *sıkıyönetim tarafından süresiz kapatıldı. "Çetin İmtihan" yazısından alıntılar yapan* Hürriyet *ve* Tercüman *gazeteleri de on beş günlük süreyle kapatıldı.* Ulus *bir ay kadar kapalı kaldıktan sonra yeniden yayınlanmaya başladı.]*

18 Eylül Pazar
"Çetin İmtihanı" partide görüştüm.

19 Eylül Pazartesi
"Çetin İmtihan" çıktı.
Bölükbaşı ile görüşme. Evinde. Memnun olmuşlar.

[Yazının yayınlandığı gün İnönü, Bölükbaşı'nın evine gitti. Bölükbaşı bu ziyaretten ve yazıdan çok memnun olduğunu ifade etti.]

21 Eylül Çarşamba
Ya dün ya bu gün Göle evinde yemek. Bölükbaşı ve Fuat Arna ile.

[CHP ve CMP'liler bu yemekte TBMM'nin olağanüstü toplantıya çağrılması konusunu görüştüler ve anlaştılar.]

22 Eylül Perşembe
Metin'in davası. 15 gün sonra.

23 Eylül Cuma
Koraltan'ı ziyaret ve takriri vermek.

[İnönü, İran'da bulunan Cumhurbaşkanı Bayar'ın yerine vekâlet eden Meclis Başkanı Refik Koraltan'ı ziyaret ederek TBMM'nin olağanüstü toplantıya çağrılmasına ilişkin önergeyi verdi.]

24 Eylül Cumartesi
Koraltan'ın iadesi ve iade mektubu.
İstanbul'a hareket.

25 Eylül Pazar
İstanbul - Kasım ile görüşme.
Doğru Taşlık.

26 Eylül Pazartesi
Kan tahlili 1.20.
Hanım 0.90.
Geçen tahlilden beri iki defa 1.5 insülin.
3 x 8 = 24 ünite.

27 Eylül Salı
Heybeli Ekrem B. Hüsniye H.
Koço.
Nail Bey- Mebrure H.
Evimiz – Bahçıvan – Bahçe.
Tur.
Muhiddin Bey.
Gece Kâmil Boran.

28 Eylül Çarşamba

Tercüman - Geçmiş olsun. Cihat'ı görmedim.

Haldun Simavi – Hürriyet. Uzun görüşme.

Hüseyin Cahit'e gittik. Cevap yazdık.

[İnönü, kendi yazısından alıntı yaptıkları için geçici olarak kapatılan Tercüman *ve* Hürriyet *gazetelerine geçmiş olsun ziyareti yaptı. İnönü'nün göremediğini belirttiği Cihat,* Tercüman*'ın başındaki Cihat Baban'dır.]*

29 Eylül Perşembe

Koraltan'a cevap yazıldı. Şahap Gürler, Aknoz ile görüşmüş.

Mümtaz Öktem, İlhami Sancar, Ekrem Özden.

Nüvit Yetkin, Aknoz ile görüşmüş.

Bedii Faik İngiltere'den dönmüş. 6/7 tesirleri feci.

Adnan Menderes, Samet, Yırcalı'nın Susurluk nutukları.

Yunanlılara tarziye.

[Emekli Orgeneral Şahap Gürler, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Nurettin Aknoz'un eski komutanıydı. CHP ile Sıkıyönetim Komutanlığı arasındaki teması sağladı.

Adnan Menderes, Samet Ağaoğlu ve Sıtkı Yırcalı Susurluk Şeker Fabrikası'nın açılışı münasebetiyle konuştular.]

30 Eylül Cuma

Öğle yemeğine Çiftehavuzlar. Saniha'ya uğradık.

Öğleden sonra evde. Nizamettin Nazif, Kadıköy'den beş kişi. İlçe idare kurulu. Çok efendi adamlar.

Muhlis Sırmalı - Şevket Mocan.

Papagos'a Adnan'ın mektubu.

Gece Abdurrahman Nafiz Pş.

1 Ekim Cumartesi

Behiç Bey.

Dr. Fakacelli.

Hüseyin Cahit'e gittim.

2 Ekim Pazar

Ali Fuat Erden.

3 Ekim Pazartesi

Öğle yemeğinde Mustafa Alnar.

H. C. Yalçın geldi.

Kasım Gülek geldi.

Foreign Affairs'e yazı.

Gece Muhlis Sırmalı.

5 Ekim Çarşamba

Özalplar yemekte.

Kemal Satır – Kulüp.

Gece Ekrem Amaç.

6 Ekim Perşembe

Tahsin Banguoğlu. Londra'ya hoca. Parti meclisine haber.

Saat 9'da Bursa'ya hareket.

Mudanya. Heykel (Harap gibi). (Mütareke evi).

Bursa - Parti binası

Yeşil Cami'e kadar fasılalı yürüyüş.

Nuri Erbak - Evi.

Neriman Erbak.

Nuri Erbak.

Mehmet Erbak.

Karşılama olmamak için vilayetin Bursa'da ve Mudanya'da tedbirleri.

[İnönü Bursa'da Nuri Erbak'ın evinde kaldı.]

7 Ekim Cuma

Parti Meclisi.

Raporlar - Tebliğ (komisyon).

Gece Çelik Palas'ta yemek.

8 Ekim Cumartesi

Millet Partisi'nin ziyareti iade.

Daha önce: Erbak gazoz fabrikasını ziyaret.

Parti Meclisi. Saat 12'de tebliğ hazır.

Bursa'da kalış.

Memduh İçöz iki hoca ile beraber. Gece geldi. Çabuk gittiler. Çok şikâyet ettiler.

[Parti meclisi bildirisinde hayat pahalılığı, iktisadi sıkıntılar, rejimin teminatsızlığı, Meclis'in denetim görevini yerine getirememesi gibi konulardan şikâyet edildi.]

9 Ekim Pazar

Bugün büyücek bir kafile ile Uludağ.

Karazlıyayla.

Kayak evi. Otel Bakacak.

Yoruldum. Ama çok güzel eğlendim.

Balıkesirlilerle. Mudanya. Avdet.

10 Ekim Pazartesi

Hüseyin Cahit Yalçın ile tramvay partiye. Sonra Sirkeci'den evlere.

11 Ekim Salı

Sabahleyin Kasım Gülek, Turgut Göle, İlhami Sancar.

Ulus için müracaat edilmiş.

Hasan Cemil Çambel S. 16.00

Mükerrem Sarol.+

13 Ekim Perşembe

Turgut Göle.

Bedri B. isminde yeni biri.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

14 Ekim Cuma

Kasım, Kardeşi Hüseyin Bey, Muhlis B., Taceddin B.

15 Ekim Cumartesi

Sadık Aldoğan, Fuat Arna S. 11 de geldiler. Kendileri istediler.
Tour d'horizon
Tokat eski vali Bekir Bey, Dr. Faruk S. 4'te geldiler.
Ahmet Gürkan için malumat.
Öğretmen vekili iken komünist tahriki yüzünden çıkmış.
Birine ait piyango biletini almış. İspat edilmiş. İstirdat edilmiş.
Milli mücadelede eşkıya iken elini kestiği adam sağmış.

23 Ekim Pazar

İstanbul'da. Nüfus sayımı.

24 Ekim Pazartesi

Metin'in mahkemede beraatı.
Niz. Naz. (N. Demirağ hikâyesi).
Naci Moralı.
Eniştesi amiralden naklen. Aknoz'un beyanatı (benim için)
Muhlis Sırmalı.
C. Sait Barlas.
Hayri'ye Penisilin.
İzmir'de Yunanlılara tarziye merasimi.

[Metin Toker, Mükerrem Sarol'a hakaret davasından beraat etti.
Nurettin Aknoz, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı.]

25 Ekim Salı

Hayri'yi gördüm. Ateşli. Uyuyor.

28 Ekim Cuma

Dr. F. Ş. Bürge - Vali ve kardeşleri hakkında malumat.

29 Ekim Cumartesi

Saat 14.30'da Nevzat Karagil.
Dr. F. Ş. Bürge ile beraber.

30 Ekim Pazar

Sadık Aldoğan, Fuat Arna geldiler, görüştük. Ben çağırdım.

[İnönü CMP'nin ileri gelenleriyle yaptığı bu görüşmede, TBMM'nin 1 Kasım'da başlayacak yeni çalışma döneminde TBMM Başkanlık Divanı için yapılacak seçimde CHP ve CMP'nin TBMM Başkanlığı ve Başkanvekilliği seçimlerinde aday göstermemesi konusunda anlaşmaya varmıştı. O sırada DP içinde güçlü bir muhalefet belirmiş ve yakında harekete geçecek olan muhalif DP'liler, Menderes'in eline koz geçmemesi için muhalefet partilerinden bir süre pasif kalmalarını rica etmişlerdi.]

31 Ekim Pazartesi

Meclis grubunda seçimler.
Akşam Alman Sefaretinde kabul resmi.
Nazır Blank.
Erkânı Harp Reisi Henaiger.
Reis muktedir görünüyor.
Çok konuştuk.

7 Kasım Pazartesi

Yürüyüş kürü - Bir saat.

8 Kasım Salı

Osman Bölükbaşı ile görüştüm.
Muvazi veya müşterek hareket için karar istiyor.
Yürüyüş 2.

9 Kasım Çarşamba

Amerika Sefaretinde akşam yemeği. Soğuk büfe.
Yürüyüş 3.

10 Kasım Perşembe

Merasim.
Yürüyüş 4.

11 Kasım Cuma
Şeker tahlili 0.99.
Insülini öğleden sonra kestik.
Yürüyüş 5.

12 Kasım Cumartesi
Merkezde toplantı.
Akşam Özden'de yemek.
Yürüyüş 6.

13 Kasım Pazar
Seçim.
Yürüyüş 7.

[CHP ve CMP'nin katılmadığı yerel seçimler yapıldı. Köylü Partisi ve bağımsız adaylara karşı yarışan DP yerel yönetimleri büyük ölçüde kazandılar. Ama karşılarında büyük bir rakip olmamasına karşın oylarında ilk ciddi gerileme belirtisi bu seçimlerde ortaya çıktı.]

14 Kasım Pazartesi
Yürüyerek partiye 8.
Kâmil Kınkoğlu öğle yemeğinde.
Akşam Barutçu bizde.
Selimiye hapishanesinde facia.

15 Kasım Salı
Bahçe 9.
Dr. Bekir Bey veda etti.
Yarın Pendik'e gidiyor.

16 Kasım Çarşamba
Bahçe 10.
Meclis.

17 Kasım Perşembe
Kasım evde.
Bahçe 11.
Sonra Parti.

18 Kasım Cuma
Partiye yürüyüş 12. 50 dakika.

19 Kasım Cumartesi
Partiye yürüyüş 13. 45 dakika. Rekor. Saatte 4 kilometre demek.

20 Kasım Pazar
Hürriyet Partisi'nin ilanı. Rejim davası üzerine kuruluyor.
Reha Bey'in vedaı. Amerika'ya gidiyor.
Suzan Pamir Hanım'ı ziyaret.
Sabit Sağıroğlu'nu ziyaret.
Bahçe 14. 1 saat.
Tabanım ağrıyor.
Sıcak pansuman yaptım.

[1954 seçimlerinden sonra DP içinde, partinin ekonomik politikaları ve muhalefete karşı izlenen tutum nedeniyle, önemli bir muhalefet baş göstermişti. 6-7 Eylül olaylarından sonra Fuat Köprülü, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Fethi Çelikbaş, Feridun Ergin ve Mükerrem Sarol gibi DP'nin önde gelenleri parti yönetimini çok sert bir biçimde eleştirdiler. Çok kısa bir süre sonra gündeme gelen "ispat hakkı" konusu parti içindeki kaynamayı artırdı. Karaosmanoğlu ve Çelikbaş, Ekim 1955'te yapılan Genel İdare Kurulu'nda partinin basına baskı uyguladığını belirterek ispat hakkını savundular.

DP içindeki muhalefetin büyümesi üzerine, parti yönetimi 19 milletvekilini Haysiyet Divanı'na verdi. 12 Ekim'de toplanan Haysiyet Divanı bu milletvekillerinden dokuzunun partiden ihracına karar verince, öteki on milletvekili de istifa etti. Kamuoyu DP'den kopan 19 milletvekilinin ne yapacağını merak ve ilgiyle izlerken, onlar da birbiri ardına toplantılar düzenleyerek izlenecek stratejiyi tartıştılar. 7 Kasım'da ayrı bir parti olarak örgütlenmeye karar veren on do-

kuzlar, 20 Kasım'da Hürriyet Partisi'ni kuracaklarını ilan ettiler. Parti bir ay sonra 20 Aralık'ta resmen kuruldu.

Başlangıçta parti başkanlığına getirilen Ekrem Hayri Üstündağ kısa bir süre sonra rahatsızlanınca, yerini Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'na devretti. Genel Sekreterliği İbrahim Öktem üstlendi. Partinin kurucuları arasında Turhan Güneş, Fethi Çelikbaş, Ekrem Alican gibi ünlü isimler de vardı.

Parti siyasal açıdan liberal bir merkez partisi görünümündeydi. Demokratik ve dengeli bir meclis çalışmasına olanak verecek ölçüde anayasal değişiklikler yapılmasını, yargının bağımsızlığını, özgür ve bağımsız sendikaların kurulmasına olanak verilmesini, yönetimin yansızlığının sağlanmasını, üniversite özerkliğini, basın özgürlüğünü ve temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını savunuyordu. Ekonomik alanda ise devletçilik ve liberalizm arasında somut bir eğilim belirtilmiyor, sadece klasik demokrasi ilkelerine bağlı kalınacağı belirtiliyordu.

Hürriyet Partisi Meclis içinde önemli bir muhalefet partisi görünümü çizdi. Hatta, kendisine daha sonra katılan DP milletvekilleriyle birlikte, Meclis'teki üye sayısı CHP'nin üye sayısını geçince, ana muhalefet partisi konumuna yükseldi. Başta DP'nin muhalefete karşı tutumu olmak üzere birçok konuda CHP'yle birlikte iktidara karşı tavır aldı.]

21 Kasım Pazartesi
Bahçe 15. 1 saat.
Meclis.
Gece Kâzım Rüştü Bey.

22 Kasım Salı
Bahçe 16. 1 saat, 1 çeyrek.

23 Kasım Çarşamba
Bahçe 17. 1 saat.
Meclis sözlü sorular.

24 Kasım Perşembe
Bahçe 18. 1 saat 20 dakika.
Bugün evden çıkmadım.

25 Kasım Cuma

Kan tahlili. Şeker 1.32.

Hanım 0.87.

24 saatlik idrar.

Hanım.

Bahçede yürüyüş 19. 1 saat 30 dakika. Rekor.

BMM'de Çiçekdağ - CHP münakaşaları.

Ruşen Eşref Ünaydın evde.

26 Kasım Cumartesi

Parti.

Millet Partisi'ni ziyaret ve Dr. Cafer Tayyar için taziye. Saat birde istasyonda merasim.

Öğleden sonra Sa. 3.30'da Feridun Ergin. Konuştuk ve satranç oynadık.

27 Kasım Pazar

Kahtalılar ve Şemsettin Günaltay.

Bahçede yürüyüş 20. 1 saat.

28 Kasım Pazartesi

Cafer Tüzel'den haber. Müspet değil. Ama menfi de değil.

Mecliste sözlü sorular. Köprülü mütecaviz ve perişan.

Partiye kadar yürüyüş 21. 55 dakika.

Partiye geldim. Kasım Gülek ile görüşme

29 Kasım Salı

Bahçede yürüyüş 22. 1 saat

Grup - Kulüp

DP Meclis grubu.

[DP Meclis Grubunun 29 Kasım'da yaptığı ve yaklaşık 6,5 saat süren toplantısı sonucunda bakanlarını feda etmek pahasına grubun güvenoyunu alan Menderes yeni bir hükümet oluşturmak üzere istifa etti. Toplantıda grubun boy hedefi haline gelen İktisat ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı, Maliye Bakanı Hasan

Polatkan ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu istifa etmek zorunda kaldılar. Görüşmelere on dakikalık bir ara verildikten sonra, Menderes, bakanların kendisine "Biz istifa edelim, sen de kendini grubun kararına terk et" diyerek toptan istifa ettiklerini açıkladı. Menderes'in kendi kaderini grubun oylarına terk ettiğini açıklaması grup üzerinde etkili oldu ve gergin ortam bir anda yumuşadı. Kısa bir süre önce hükümeti alkışlar arasında deviren grup, Menderes'e ezici bir çoğunlukla güvenoyu verdi. Cumhurbaşkanı Bayar'ın hükümeti yeniden kurmakla görevlendirdiği Menderes'in yeni kabinesi 8 Aralık'ta açıklandı.]

30 Kasım Çarşamba
Bahçede 23. 50 dakika.
BMM tatil. Hükümet istifasını tebliğ etmediler.

1 Aralık Perşembe
Bahçede 24. 1 saat.

2 Aralık Cuma
BMM.
Hükümetin istifası.
Öğleyin İlhami Sancar.
Akşam Kasım Gülek.
Parti Meclisi.

3 Aralık Cumartesi
Parti Meclisi - Tebliğ

4 Aralık Pazar
Bahçe 25. 50 dakika.
Evde - Çalıştım.

5 Aralık Pazartesi
Bahçe 26. 1 saat.
Meclis.

6 Aralık Salı

Bahçe 27. 55 dakika. Bol kar.

N. Z. Aral öğleyin bizde. Çalıştık

Grup.

7 Aralık Çarşamba

Dün akşam Süleyman Sami B. (Kepenek) ölmüş.

Namık Zeki ile öğleden evvel evinde buluştuk.

Büyük Meclis.

Akşama Hanım ile beraber İstanbul'a hareket.

8 Aralık Perşembe

İstanbul – Sıraselviler.

Moralı Naci Bey'in arabası.

Cenaze merasimi - Beyazıt şehitlik.

Akşam hanım ile beraber avdet.

9 Aralık Cuma

Ankara.

10 Aralık Cumartesi

Yürüyüş 28.

14 Aralık Çarşamba

Hükümet programı.

15 Aralık Perşembe

Tekirdağ'ımız Sadi B.

a) Fatin Rüştü ye Amerika'da $ 1,2 milyon hikâyesi.

b) R.C. Köprülü, Koraltan'ın Ekrem Hayri'ye gönderdikleri teklif. (Aradaki adam E. H.'nin eski kalem müdürü Salahattin)

16 Aralık Cuma

Mecliste 4. kabinenin programı. Adnan Menderes'i ithamlarım.

17 Aralık Cumartesi

Yürüyüş – Bahçe 30. 60 dakika.

Klüp - Akşam Toker'de ayakta arkadaşlar...

Cahit Zamangil'e uğradım. Pek memnunlar.

18 Aralık- Sabah

Sadık Aldoğan. Sabah. Memnun. Seçim kanunu. Müşterek çalışmaya imkân olacak.

Sabit Bey'e gittik.

19 Aralık Pazartesi

Sabah, Ab. Renda.

Öğle yemeği Afet Hanım.

Sonra Meclis - Parti.

27 Aralık Salı

Yürüyerek Metin'e. 55 dakika.

Partide Melle Jacqueline (Belçikalı). Metin bana yardım etti.

28 Aralık Çarşamba

Tokerler İstanbul'a gittiler.

Yürüyüş – Bermutat.

29 Aralık Perşembe

Bahçe. 60 dakika.

30 Aralık Cuma

Bugün yürüyüş yapmadım.

Şeker tahlili 1.41.

[Defterin son sayfasına düşülen notlar:]

Ödemişli Mustafa Uyar seçimde "din ve devlet işleri ayrıdır" dediği için, dini siyasete alet ediyor diye mahkemede.